ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY

CITADELA

DE PREA MULTE ORI AM VĂZUT MILA rătăcindu-se. Noi însă, cei ce guvernăm oamenii, am învăţat să privim în inimile lor şi să nu acordăm grija noastră decât celor demni de atenţie. Refuz să am milă faţă de rănile ostentative ce frământă inimile femeilor, aşa cum o refuz morţilor şi muribunzilor – şi ştiu pentru ce.

A fost o vreme, în tinereţea mea, când îmi era milă de cerşetori şi de rănile lor, când plăteam pentru ei tămăduitori şi cumpăram leacuri – caravanele îmi aduceau dintr-o insulă unguente cu amestec de aur, care refăceau pielea deasupra rănii deschise. Am făcut aceasta până în ziua în care am înţeles că ţineau la duhoarea lor ca la un lux rar, căci i-am surprins zgâriindu-se şi mânjindu-se cu bălegar, asemenea acelora care îngraşă pământul pentru a-i extrage seva întreagă. Îşi arătau cu mândrie unul altuia putreziciunea, fălindu-se cu ofrandele primite, fiindcă cel ce câştiga cel mai mult egala în proprii-i ochi pe marele preot care slujeşte celui mai frumos idol. Nu primeau să-l consulte pe medicul meu decât în speranţa că şancrul lor îl va surprinde prin pestilenţa şi dimensiunile lui şi-şi agitau ciotul ca pentru a ocupa mai mult loc în lume. Şi primeau îngrijirile ca pe un omagiu, oferindu-şi membrele abluţiunilor care-i flatau; de îndată însă ce răul era vindecat, se regăseau lipsiţi de importanţă, nemaihrănind nimic din ei înşişi, inutili, şi încercau să reînvie acel ulcer care trăia în ei.

Împodobiţi din nou cu putreziciunea lor, mândri şi găunoşi, reluau drumul caravanelor cu talgerul în mână, cerşind în numele dumnezeului lor murdar.

A fost o vreme, de asemenea, când îmi era milă de morţi, credeam că acela pe care-l sacrificam în deşert se cufunda într-o singurătate deznădăjduită, fără a-mi da 5

Încă seama că nu există singurătate pentru cei ce mor. Am văzut însă egoistul sau avarul, cel care striga atât de tare împotriva oricărei spolieri, trăindu-şi ultimele clipe

şi rugând să fie strânşi în jurul lui obişnuiţii casei, împărţindu-le bunurile sale cu o echitate dispreţuitoare, aşa cum împărţi unor copii jucării inutile.

Am văzut rănitul bicisnic, cel care ar fi urlat după ajutor în preajma unui pericol fără importanţă, pentru ca apoi, într-adevăr lovit fără speranţă, să respingă din partea celorlalţi orice asistenţă, dacă i se părea că aceasta i-ar fi pus pe tovarăşii săi în pericol. Preamărim o asemenea abnegaţie. Eu însă n-am găsit în ea decât un semn discret de dispreţ. L-am văzut pe cel ce-şi împarte plosca, atunci când deja se usucă la soare, sau merindele, atunci când, după o foamete îndelungată, de nu-i mai sunt de folos. Şi face aceasta în primul rând pentru că nu le mai simte nevoia şi, plin de o regală ignoranţă, lasă celorlalţi acest os de ros.

Am văzut femei plângându-i pe războinicii căzuţi. Dar noi suntem cei care le-am înşelat! I-ai văzut vreodată pe supravieţuitori întorcându-se acasă mândri şi zgomotoşi, şi aducând moartea celorlalţi ca pe o cauţiune a riscului acceptat, moarte pe care o descriu ca înspăimântătoare, fiindcă li s-ar fi putut întâmpla şi lor? Chiar şi eu, în tinereţea mea, iubeam această aureolă a loviturilor de sabie primite de alţii. Mă făleam cu tovarăşii mei morţi şi cu teribila lor desperare. Cel ales de moarte însă, vomându-şi sângele şi ţinându-şi măruntaiele în mână, este singurul care descoperă adevărul – şi anume, că nu există o oroare a morţii. Propriul său trup îi pare de-acum un instrument zadarnic, care a încetat de a-l mai servi şi pe care-l aruncă. Un trup ciopârţit, care apare în toată slăbiciunea sa. Dacă acestui trup îi e sete, muribundul nu vede în aceasta decât un nou prilej de a-i fi sete, prilej de care ar trebui să fie izbăvit. Devin inutile toate bunurile ce serveau la a împodobi, a hrăni, a cinsti această carne pe jumătate străină, care nu mai e decât proprietate domestică, asemenea măgarului legat de ţăruşul său.

Atunci începe agonia, care nu este decât clătinare a unei conştiinţe, golită şi umplută mereu de valurile

memoriei. De vin şi pleacă, întocmai ca fluxul şi refluxul, ducând şi aducând imagini, cioburi de amintiri, frânturi ale tuturor vocilor auzite. Revin, scăldând din nou algele inimii şi reînviind duioşii. Echinocţiul însă pregăteşte refuzul său hotărâtor, inima se goleşte, mareea şi amintirile sale se întorc la dumnezeu. Desigur, am văzut oameni fugind de moarte, temându-se de confruntarea cu ea. Dar pe cel ce moare nu l-am văzut niciodată înspăimântat.

Pentru ce, deci, i-aş compătimi? De ce mi-aş pierde timpul, plângându-le sfârşitul? Am cunoscut prea bine perfecţiunea morţilor. N-am întâlnit nimic mai uşor decât moartea acelei prizoniere care, atunci când am văzut-o, începuse deja să moară, respirând încet şi ascunzându-şi tuşea în cearşaf, asemenea unei gazele la capătul cursei, chinuindu-se deja, dar ignorând aceasta pentru că-i plăcea să zâmbească. Iar surâsul ei era adiere deasupra unui râu, amintire a unui vis, urmă lăsată de o lebădă, din ce în ce mai pură, mai preţioasă, mai greu de reţinut, ajungând în cele din urmă o linie simplă şi neprihănită, atunci când lebăda şi-a luat zborul. Mi-amintesc, de asemenea, de moartea tatălui meu. A tatălui meu, împlinit şi preschimbat în piatră. Se spune că părul asasinului s-a albit atunci când pumnalul, în loc să golească un trup trecător, l-a umplut cu asemenea măreţie. Ucigaşul, ascuns în camera regală, faţă în faţă nu cu victima sa, ci cu granitul uriaş al unui sarcofag, prins în capcana unei tăceri a cărei cauză era el însuşi, a fost găsit în zori prosternându-se în faţa nemişcării mortului.

Astfel, tatăl meu, pe care un regicid l-a trimis dintr-odată în eternitate, a oprit în loc, atunci când şi-a dat ultima suflare, şi suflarea celorlalţi, pentru trei zile. Limbile nu s-au dezlegat, iar umerii nu s-au îndreptat decât după ce l-au dus în pământ.

Ni s-a făcut atât de impunător, el, care nu guvernase doar, ci întemeiase şi întărise o efigie, încât, coborându-l în groapă, la capătul corzilor care trosneau, nu înmormântam un cadavru, ci depozitam un tezaur.

Atârna suspendat, asemenea primei trepte a unui templu, iar noi nu l-am îngropat, ci l-am pecetluit în mormânt, devenit, în sfârşit, ceea ce este – o temelie.

El m-a învăţat ce e moartea şi m-a obligat, când eram tânăr, s-o privesc în faţă, fiindcă el nu şi-a plecat niciodată ochii. Tatăl meu avea sânge de vultur.

S-a întâmplat în acel an blestemat, care a fost numit „Ospăţul Soarelui11, fiindcă soarele, în acel an, făcuse deşertul să se întindă, împrăştiindu-şi razele asupra nisipurilor printre oseminte, printre mărăcini uscaţi, printre pieile transparente ale şopârlelor moarte şi iarba prefăcută în câlţi. El, care face să crească tulpinile florilor, îşi devorase creaturile şi trona asupra cadavrelor risipite, ca un copil printre jucăriile pe care le-a distrus.

A sorbit până şi rezervele subterane şi a băut din puţinele fântâni. A distrus până şi aurul nisipurilor care ajunseseră atât de sărace, de albe, încât acele locuri au primit numele de Oglinda. Căci oglinda nu conţine nimic, iar imaginile cu care se umple nu au nici greutate, nici durată. Şi câteodată, asemenea unui lac de sare, oglinda arde ochii.

Conducătorii de cămile, atunci când se rătăcesc şi sunt prinşi în această capcană, nu o recunosc de la început, fiindcă nimic nu o distinge, şi târăsc, asemenea unei umbre la soare, fantoma prezenţei lor. Prinşi în acest lipici de lumină, îşi închipuie că merg, înghiţiţi deja de eternitate, îşi închipuie că trăiesc. Îşi împing caravana, acolo unde orice fel de efort împotriva inerţiei întinderilor e zadarnic. Mergând spre o fântână care nu există, se bucură de răcoarea crepusculului, deşi ea nu mai e decât un răgaz inutil. Se plâng, poate, naivi, de lungimea nopţilor, deşi curând nopţile vor trece, pentru ei, ca nişte bătăi de pleoape. Certându-se cu vocile lor guturale, din cauza unei mici nedreptăţi, nu ştiu că deja, pentru ei, dreptatea e făcută.

Creezi că aici o caravană se grăbeşte? Lasă să se scurgă douăzeci de secole, şi revino să vezi!

Topiţi în timp şi schimbaţi în nisip, fantome înghiţite de oglindă, aşa i-am descoperit eu însumi atunci când tatăl meu, ca să mă înveţe ce e moartea, m-a luat în şa şi m-a purtat până acolo

— Acolo, îmi spuse, a fost o fântână.

În adâncul unuia dintre acele hornuri verticale, care nu reflectă, într-atât sunt de adânci, decât o singură stea, noroiul se întărise, iar steaua se stinsese. Şi absenţa unei singure stele este de-ajuns pentru a răsturna o caravană în drumul ei, la fel de sigur ca şi o ambuscadă.

În jurul orificiului îngust, oameni şi animale se îngrămădiseră în zadar, încercând să scoată din măruntaiele pământului apa sângelui lor. Dar lucrătorii cei mai siguri, târâţi până în adâncul acestui abis, scormoniseră în van crusta tare. Asemenea unei insecte împunse, încă vie, care în tremurul morţii răspândeşte în jur mătase, polenul şi aurul aripilor sale, caravana, ţintuită în loc de o fântână goală, începea deja să albească în nemişcarea atelajelor rupte, a cuferelor sparte, a diamantelor risipite şi a lingourilor grele de aur, care se acopereau de nisip.

În timp ce priveam, tatăl meu mi-a vorbit:

— Ai văzut un ospăţ de nuntă, după ce nuntaşii şi mirii au plecat. Zorile luminează dezordinea pe care au lăsat-o ulcioarele sparte, mesele răsturnate, focul stins, totul păstrează pecetea unei petreceri tot mai tumultuoase. Dar văzând aceste urme, îmi spuse tatăl meu, nu vei învăţa nimic despre dragoste. Cântărind şi întorcând în mâini cartea Profetului, îmi mai spuse el, zăbovind asupra desenului caracterelor sau asupra aurului miniaturilor, ignorantul pierde esenţialul, care este nu obiectul van, ci înţelepciunea divină. Astfel, esenţa lumânării nu este ceara care lasă urme, ci lumina.

Totuşi, văzându-mă că tremur de teama de a fi înfruntat în largul unui platou pustiu, asemenea meselor vechilor sacrificii, aceste resturi ale mesei Domnului, tatăl meu îmi mai spuse:

— Ceea ce are însemnătate nu apare niciodată în cenuşă. Nu mai privi aceste cadavre, nu există nimic aici decât căruţe înglodate pentru eternitate, în lipsa oamenilor care să le conducă.

— Atunci, i-am strigat, cine mă va învăţa?

Tatăl meu mi-a răspuns:

— Esenţa unei caravane o descoperi în mişcarea ei. Uită zgomotul sec al cuvintelor şi al vocilor: dacă prăpastia se opune mersului ei, ea va ocoli prăpastia, dacă se ridică un munte, ea îl evită, dacă nisipul este prea fin, caută în altă parte un nisip tare, dar reia mereu aceeaşi direcţie. Dacă sarea unei saline se surpă sub greutatea poverilor, o vezi agitându-se, scoţându-şi din glod animalele, pipăind pentru a găsi un pământ solid, dar curând intră în ordine, reluându-şi mersul în direcţia în care pornise. Dacă un animal cade, ea se opreşte, îşi strânge lăzile sparte, încărcându-le pe un alt animal, şi reia acelaşi drum. Câteodată, moare cel care conduce caravana. Ceilalţi îl înconjoară, îl îngroapă în nisip, se ceartă. Apoi un altul este ridicat la rang de conducător şi caravana îşi reia drumul, încă o dată înspre acelaşi astru. Ea se mişcă, astfel, într-o direcţie care o domină, este o piatră care se rostogoleşte pe o pantă invizibilă.

Judecătorii oraşului au condamnat o dată pe o tânără femeie, care comisese un delict oarecare, să se dezbrace şi au legat-o, pur şi simplu, de un ţăruş în deşert.

— Îţi voi arăta, mi-a spus tatăl meu, spre ce se îndreaptă oamenii.

Şi din nou m-a luat cu el.

În timp ce călătoream, ziua întreagă s-a scurs, iar soarele i-a băut sângele cald, saliva şi sudoarea. I-a băut din ochi apa luminii. Noaptea cădea cu scurta ei mângâiere atunci când am ajuns, tatăl meu şi cu mine, la marginea platoului interzis unde, ivindu-se, albă şi goală, din temelia stâncii, mai fragilă decât o tulpină hrănită de umezeală şi despărţită apoi de proviziile grele de apă care zac în pământ în liniştea lor adâncă, răsucindu-şi braţele

ca un curmei care sfârâie deja în foc, ea implora mila Domnului.

— Ascult-o, mi-a spus tata. Ea descoperă esenţialul…

Dar eu eram copil şi fricos:

— Poate că suferă, i-am răspuns, şi poate că-i e frică…

— A depăşit suferinţa şi teama, care sunt boli ale staulului, făcute pentru turmă. Acum descoperă adevărul.

O auzeam văitându-se. Prinsă în această noapte fără margini, evoca amintirea lămpii de seară, a camerei care ar fi adăpostit-o şi a uşii care s-ar fi închis în urma ei. Oferită universului întreg, care nu avea niciun chip, chema la ea copilul pe care-l îmbrăţişezi înainte de a adormi şi care e o întrupare a lumii. Supusă, pe acest platou pustiu, trecerii necunoscutului, cânta pasul bărbatului care răsună seara pe prag, pe care-l recunoşti şi te linişteşte. În mijlocul necuprinsului, neavând nimic de ce să se agaţe, implora să i se redea obstacolele care, doar de permit existenţa, acel caier de lână de tors, acea albie de spălat, şi doar aceea, acel copil de legănat, şi nu altul. Invoca eternitatea casei, ce poartă în ea tot satul, în aceeaşi rugă de seară.

Tata m-a luat din nou în şa, după ce capul condamnatei i s-a prăbuşit pe umăr.

— Vei auzi, mi-a spus, murmurul vocilor lor sub corturi şi acuzaţiile lor de cruzime. Îi voi face însă să-şi înghită tentativele de rebeliune: eu făuresc omul

Ghiceam totuşi bunătatea tatălui meu:

— Vreau ca ei să iubească apele vii ale fântânilor. Şi întinderea netedă a lanurilor verzi de orz. Vreau să se bucure de reîntoarcerea anotimpurilor. Vreau să se hrănească, aidoma fructelor care se coc, din tăcere şi răbdare. Vreau să-şi plângă şi să-şi onoreze morţii, fiindcă moştenirea trece încet de la o generaţie la cealaltă şi nu vreau să-şi piardă bogăţiile pe drum. Vreau să se asemene ramurii de măslin ce aşteaptă în linişte. Atunci va începe să se simtă în ei harul divin, ca o adiere asupra copacului.

Acesta îi poartă din zori până în noapte, din vară până în iarnă, de la grânele care cresc până la recoltele ce se adună, de la tinereţe la bătrâneţe, iar apoi de la bătrâneţe la copiii nou-născuţi. Ca şi despre copac, nu afli nimic despre om, cercetându-l în aspectele lui diferite de-a lungul vieţii. Copacul nu e sămânţă, apoi tulpină, apoi trunchi flexibil, apoi lemn mort. Nu trebuie să-l împărţi pentru a-l cunoaşte. Copacul este acea putere care se uneşte încet cu cerul. Ca şi tine, copilul meu. Domnul îţi dă viaţă, te face să creşti, te umple de dorinţe, de regrete, de bucurii şi suferinţe, de mânie şi îndurare. Apoi te ia din nou la el. Totuşi, tu nu eşti nici acest şcolar, nici acest soţ, nici acest copil, nici acest bătrân. Eşti cel ce se desăvârşeşte. Şi dacă te vei descoperi asemenea unei ramuri unduitoare, prinsă temeinic în trunchiul măslinului, vei gusta eternitatea în mişcările tale. Şi totul în jurul tău va deveni veşnic. Veşnică fântâna care cântă şi care a potolit setea părinţilor tăi, veşnică lumina ochilor când îţi va surâde fata pe care o iubeşti, veşnică răcoarea nopţilor. Timpul nu mai e o clepsidră ce-şi scurge nisipul, ci un secerător ce-şi leagă snopul.

Îl

ASTFEL, DIN VÂRFUL TURNULUI CEL MAI ÎNALT al cetăţii, am descoperit că nici suferinţa, nici moartea, nici chiar doliul nu sunt de plâns. Căci cel dispărut, dacă memoria sa este venerată, e mai prezent şi mai puternic decât cel viu. Am înţeles teama oamenilor şi i-am plâns.

M-am hotărât să-i vindec.

Mi-e milă de singuraticul ce se trezeşte în miezul nopţii patriarhale, crezându-se adăpostit sub stelele domnului, simţind dintr-odată nesiguranţa călătoriei.

Am interzis interogatoriul, ştiind că nu există răspuns care să liniştească. Ceea ce caută în primul rând anchetatorul este abisul.

Condamn neliniştea care împinge hoţii la furt, fiindcă am învăţat să citesc în sufletul lor şi ştiu că nu-i salvez, scăpându-i de mizerie. Căci ei se înşală crezând că râvnesc

aurul altuia. Aurul străluceşte ca o stea. Această dragoste, care se ignoră le ea însăşi, nu se adresează decât unei lumini pe care nu o vor dobândi niciodată. Ei merg din sclipire în sclipire, furând lucruri inutile, asemenea nebunului care, pentru a pune stăpânire asupra lunii, ar soarbe apa fântânii în care ea se oglindeşte. Ei aruncă în focul orgiilor cenuşa iluzorie pe care au prădat-o. Îşi reiau apoi veghea nocturnă, livizi ca în preajma unei întâlniri, stând nemişcaţi din teama de a nu înspăimânta, închipuindu-şi că vor găsi ceea ce îi va îmbogăţi cândva.

Hoţul, dacă-l eliberez, va rămâne credincios cultului său, iar gardienii mei, strivind ramurile, îl vor surprinde chiar mâine în grădina altuia, plin de bătăile inimii sale şi crezând că în acea noapte norocul îl va ajunge.

Desigur, la început îi copleşesc cu dragostea mea, ştiind că au mai multă fervoare decât cei virtuoşi în dughenele lor. Eu însă sunt constructor de cetăţi. Am hotărât să aşez aici temeliile citadelei mele. Am oprit caravana în mers, atunci când nu era decât o sămânţă în suflarea vântului. Vântul poartă ca pe un parfum sămânţa de cedru. Eu rezist vântului şi o îngrop în pământ, cedrii să crească întru gloria Domnului.

Dragostea trebuie să-şi găsească un obiect. Eu îl salvez doar pe cel ce iubeşte ceea ce există şi care poate fi mulţumit.

Iată pentru ce înlănţuiesc femeia în căsătorie şi ordon să fie lapidate soţiile adultere. Desigur, îi înţeleg setea şi înţeleg cât de intensă e prezenţa pe care o doreşte! O înţeleg, văzând-o, în seara care îngăduie speranţa în miracole, sprijinindu-se pe terasă, cuprinsă din toate părţile de oceanul zărilor, şi pradă, ca unui călău solitar, durerii de a fi tandră.

O simt palpitând, aruncată aici, aidoma unei stridii pe nisip, şi aşteptând mantia albastră a cavalerului ca pe plenitudinea valului mării. Chemarea sa o aruncă nopţii întregi. Oricine s-ar ivi i-ar împlini dorinţa. Va trece însă zadarnic din mantie în mantie, pentru că nu există bărbat

care să o mulţumească. Un râu cheamă la fel, pentru a se împrospăta, scurgerea valurilor mării, iar valurile se succed veşnic şi se consumă unul după celălalt. La ce bun să îngădui schimbarea soţului: cel ce iubeşte doar apropierea dragostei nu va cunoaşteniciodată întâlnirea cu ea…

O salvez doar pe aceea care se poate rândui şi împlini în jurul curţii sale interioare, la fel cum cedrul se clădeşte în jurul seminţei sale şi-şi găseşte rod în propriile-i limite. O salvez pe aceea care nu iubeşte primăvara, ci înfăţişarea unei anume flori în care primăvara s-a închis, care nu iubeşte dragostea, ci pe cel în care dragostea se întruchipează. Iată de ce veghez asupra acestei femei care se risipeşte. Aşez în jurul ei, ca pe nişte oprelişti, lampa de încălzit, ceainicul şi farfuria de aramă, astfel încât, puţin câte puţin, dincolo de aceste obiecte, să descopere un obraz familiar, un surâs care nu aparţine decât acestui loc. Atunci copilul va plânge pentru a fi alăptat, degetele-i vor fi atrase de lâna de tors, iar jeraticul îi va cere din nou să fie aţâţat. Din această clipă, va fi redată căminului ei. Căci eu construiesc urna în jurul parfumului pentru ca parfumul să rămână în ea.

Eu sunt obişnuinţa care împlineşte fructul. Sunt cel care constrânge femeia să prindă chip şi să existe, astfel încât, mai târziu, să aduc Domnului, în numele ei, nu un zâmbet slab risipit în vânt, ci o anume pasiune, tandreţe, suferinţă…

Am meditat îndelung asupra sensului păcii. Ea nu ia fiinţă decât din copiii născuţi, din recoltele strânse şi din casa orânduită. Vine din eternitatea în care intră lucrurile împlinite. Pace a hambarelor pline, a oilor care dorm, a cearşafurilor împăturite, pace a perfecţiunii, pace a ceea ce devine dar eternităţii, o dată ce a fost bine făcut.

Căci am aflat că omul este asemenea unei citadele. Răstoarnă zidurile pentru a-şi găsi libertatea, dar nu mai e decât fortăreaţă nimicită, deschisă înspre stele. Atunci începe spaima de a nu mai fi. Trebuie să-şi facă adevărul

din mirosul viţei care arde sau a oii ce trebuie tunsă. Adevărul se sapă asemenea unei fântâni. Înţeleptul care s-a recules şi nu mai cunoaşte decât greutatea lânii ştie mai multe despre veşnicie decât soţia adulteră deschisă promisiunilor nopţii.

Citadelă, te voi clădi în inima omului.

Există un timp pentru a alege sămânţa, dar există şi un altul în care te bucuri, fiindcă ai ales o dată pentru totdeauna, de creşterea grânelor. Există un timp pentru creaţie, dar există şi un altul pentru ceea ce creezi. Există un timp pentru fulgerul vineţiu ce rupe stavilele cerului, dar există şi un altul pentru rezervoarele în care se vor aduna apele dezlănţuite. Există un timp pentru cuceriri, dar vine şi un altul al stabilităţii imperiilor: eu, care slujesc divinitatea, am simţul veşniciei.

Urăsc ceea ce se schimbă. Îl sugrum pe acela ce se scoală în noapte şi-şi aruncă profeţiile în vânt, asemenea copacului atins de sămânţa cerului, atunci când se rupe, se prăbuşeşte şi pârjoleşte pădurea. Mă înspăimânt atunci când necuprinsul se mişcă. Ceea ce e neclintit să se odihnească în veşnicie! Căci există un timp pentru geneză, dar există un altul, un timp fericit, pentru tradiţie.

Trebuie să pacifici, să cultivi şi să şlefuieşti. Eu sunt cel care coase crăpăturile pământului şi ascunde oamenilor urmele vulcanului. Sunt o pajişte deasupra abisului. Sunt pivniţa care aureşte fructele. Sunt un bac ce primeşte o generaţie în păstrare şi o trece de la un mai la celălalt. Domnul o va primi din mâinile mele, aşa cum mi-a încredinţat-o, mai coaptă poate, mai înţeleaptă, dar neschimbată. Mi-am închis poporul în dragostea mea.

Iată de ce îl ocrotesc pe acela care reia, la a şaptea generaţie, pentru a o conduce la rândul său spre perfecţiune, aceeaşi arcuire a carenei sau rotunjire a scutului. Îl ocrotesc pe acela care moşteneşte poemul anonim de la strămoşul lui şi-l transmite mai departe, adăugându-i seva şi pecetea sa. Iubesc femeia însărcinată sau pe cea care alăptează, iubesc turma ce se perpetuează,

iubesc anotimpurile care revin. Căci, înainte de toate, trebuie să mă cuprind în ceva. Citadelă, adăpost al meu, te voi salva de asaltul nisipurilor şi te voi împodobi cu trâmbiţe ce vor suna împotriva barbarilor!

AM DESCOPERIT UN MARE ADEVĂR. CA OAMENII trăiesc într-un loc anume, iar înţelesul lucrurilor se schimbă pentru ei odată cu înţelesul casei. Iar drumul, câmpul de orz şi arcuirea colinei iau altă înfăţişare pentru om atunci când alcătuiesc un domeniu. Căci toată această materie diversă se reuneşte şi apasă asupra inimii lui. Necredincioşii, care râd de noi, se înşală atunci când aleargă după bogăţii tangibile, căci asemenea bogăţii nu există. Dacă râvnesc această turmă, o fac din orgoliu.

Iar bucuriile orgoliului nu sunt tangibile.

Acelaşi lucru, despre cei care cred că descoperă teritoriul meu, divizându-l. „Se compune, spun ei, din oi, capre, orz, case şi munţi – şi mai ce?”. Şi, neposedând nimic în plus, sunt săraci. Şi le e frig. Am descoperit că seamănă aceluia care dezmembrează un cadavru. „Eu prezint viaţa în toată lumina ei, spune el: nu e decât amestec de oase, sânge, muşchi, măruntaie”. Dar viaţa era acea lumină a ochilor ce nu mai poate fi citită în cenuşă. Iar teritoriul meu este cu totul altceva decât aceste oi, aceste câmpuri, aceste case şi munţi, el este ceea ce le domină şi le leagă. Este patria dragostei mele.

Iar ei sunt fericiţi dacă o află, căci locuiesc în casa mea.

Riturile sunt în timp ceea ce casa este în spaţiu.

Căci e bine ca timpul care se scurge să nu ne macine şi să ne piardă, asemenea unui pumn de nisip, ci să ne împlinească.

E bine ca timpul să fie o construcţie. Şi astfel voi merge din sărbătoare în sărbătoare, din aniversare în aniversare, din cules în cules, aşa cum, copil, mergeam din sala sfatului în sala de odihnă, în vastitatea palatului tatălui meu, acolo unde toţi paşii aveau un înţeles.

Am impus legea mea, care e asemenea formei

pereţilor şi orândurii casei mele. Proştii au venit să-mi spună: „Eliberează-ne de constrângere, şi vom deveni mai puternici”. Dar eu ştiam că în felul acesta ar pierde cunoaşterea unei imagini şi, nemaiiubind-o, nu s-ar mai cunoaşte pe sine, şi am hotărât, în ciuda lor, să-i îmbogăţesc prin dragoste. Căci ei îmi propuneau, ca să se poată plimba mai uşor, să dărâm zidurile palatului tatălui meu, în care toţi paşii aveau un înţeles. 15

Era o locuinţă vastă, cu aripa rezervată femeilor şi grădina secretă în care susurau fântânile ţâşnitoare (Dau poruncă să se clădească o inimă a casei, astfel încât să poţi să te apropii şi să te îndepărtezi de ceva. Din care să ieşi şi la care să te întorci. Căci altfel nu te afli nicăieri. Şi a nu te afla nicăieri nu înseamnă a fi liber). Erau de asemenea grajduri şi staule. Se întâmpla ca acestea să fie goale. Iar tatăl meu interzicea să fie folosite unele în locul celorlalte. „Grajdul, spunea el, este doar un grajd. Şi nu locuieşti într-o casă dacă nu ştii unde te afli. Puţin contează, mai spunea el, o folosire mai mult sau mai puţin fertilă. Omul nu e o vită de îngrăşat, iar dragostea are pentru el mai multă importanţă decât ceea ce consumă. Nu poţi iubi o casă care n-are un chip şi în care paşii nu au înţeles”.

Exista o sală rezervată marilor solii şi care se deschidea înspre soare doar în zilele în care praful nisipului era răscolit de apropierea călăreţilor şi, la orizont, a acelor flamuri pe care vântul le umfla asemenea valurilor mării. Acea sală rămânea goală când se primea vizita prinţilor fără importanţă. Exista o sală în care se făcea dreptate şi o alta în care erau duşi morţii. Exista o cameră goală, al cărei folos nimeni nu-l cunoştea – şi poate nu avea niciunul – în afară de acela de a înţelege secretul şi faptul că niciodată nu poţi pătrunde toate lucrurile.

Existau sclavii care traversau coridoarele, purtându-şi poverile, şi mutau draperiile grele ce se îndoiau pe umerii lor. Urcau trepte, împingeau uşi, coborau alte trepte şi, după cum se aflau mai aproape sau mai departe de fântână centrală, deveneau mai tăcuţi sau mai

gălăgioşi, până a ajunge să fie neliniştiţi, asemenea umbrelor la marginea domeniului femeilor, a căror cunoaştere, din greşeală, i-ar fi costat viaţa. Iar femeile erau liniştite, arogante sau nesigure, după locul pe care-l aveau în palat.

Aud vocea nerodului: „Cât spaţiu irosit, câte bogăţii nefolosite, câte plăceri pierdute din neglijenţă! Aceste ziduri inutile trebuie demolate şi trebuie nivelate aceste scări care complică mersul. Atunci omul va fi liber”. Iar eu răspund: „Atunci oamenii vor deveni vite scoase la vânzare şi, din plictis, vor inventa jocuri stupide, ce vor fi guvernate la rândul lor de reguli, dar de reguli fără măreţie. Căci palatul poate inspira poeme. Dar ce poem poate fi scris despre neghiobia jocului de zaruri? Mult timp încă ei vor mai trăi din umbra zidurilor a căror nostalgie poemele le-o vor aduce, apoi umbra se va şterge, iar ei nu le vor mai înţelege41.

Şi de ce se vor mai bucura de acum înainte?

Acelaşi lucru – despre omul pierdut într-o săptămână fără zile sau un an fără sărbători, ce nu mai are niciun chip. Acelaşi lucru – despre lipsa ierarhiei, în care omul îşi invidiază vecinul, dacă acesta îl depăşeşte într-un fel, şi se străduieşte să-l coboare la înălţimea lui. Ce bucurie vor mai afla în mlaştina în care vor zace?

Eu recreez câmpurile de bătălie. Construiesc stăvilare în munţi, pentru a opri apele. Şi mă opun astfel pornirilor naturale. Restabilesc ierarhiile acolo unde oamenii se adună asemenea apelor ce se pierd în mlaştină, îndrept ceea ce se încovoaie. Din nedreptatea de astăzi creez dreptatea de mâine. Restabilesc direcţiile atunci când fiecare se opreşte în loc şi această trândăveală o numeşte fericire. Dispreţuiesc apele adormite ale dreptăţii lor şi-l eliberez pe acela care s-a înălţat dintr-o frumoasă nedreptate. Şi astfel îmi înnobilez imperiul.

Căci eu cunosc felul lor de a gândi. Admirau omul pe care l-a creat tatăl meu. „Cum ai putea îndrăzni să clatini, şi-au spus ei, o reuşită atât de perfectă?”. Şi-n numele

aceluia pe care constrângerile îl întăriseră au sfărâmat constrângerea. Cât timp ea a durat în inimile lor, a continuat să creeze. Apoi, puţin câte puţin, a fost uitată. Iar cel pe care voiau să-l salveze a murit.

Iată pentru ce urăsc ironia care nu aparţine omului, ci neghiobului. Căci neghiobul spune: „Obiceiurile voastre nu sunt aceleaşi în altă parte. De ce să nu le schimbăm?”. La fel le-ar fi putut spune: „Cine vă obligă să vă strângeţi recoltele în hambare şi turmele în grajduri?”. Dar el se înşală asupra cuvintelor, căci ignoră ceea ce cuvintele nu pot cuprinde. Ignoră faptul că oamenii trăiesc într-o casă a lor.

Iar victimele lui, ce nu-şi mai recunosc casă, încep să o năruie. Oamenii îşi irosesc astfel bunul cel mai de preţ: înţelesul lucrurilor. Se cred acoperiţi de glorie în zilele de sărbătoare, nerespectându-şi obiceiurile, trădându-şi tradiţiile, cinstindu-şi duşmanul. Şi, desigur, sacrilegiul îi face să-şi simtă inima bătând mai tare. Atâta timp cât există sacrilegiu. Atâta timp cât se ridică împotriva unui lucru care încă îi domină. Faptul că duşmanul respiră încă îi face să trăiască. Umbra legilor îi apasă destul încă pentru ca ei să se simtă împotriva legilor. Dar umbra dispare curând, iar ei nu mai simt nimic, căci plăcerea însăşi a victoriei este uitată. Şi se plictisesc. Au schimbat palatul în piaţă publică, dar, o dată obosită plăcerea de a o străbate cu o aroganţă de bufon, se simt fără rost în această mulţime. Şi iată că visează din nou o casă cu o mie de uşi, cu draperii care să apese asupra umerilor, cu anticamere tăcute. Iată-i că visează din nou o cameră secretă, care ar da un aer misterios întregii case. Şi fără a şti, fiindcă l-au uitat, plâng palatul tatălui meu, în care toţi paşii au un înţeles.

Iată pentru ce opun arbitrarul meu acestor fărâmiţări ale lucrurilor şi nu-i ascult pe cei ce-mi vorbesc de pornirile naturale. Căci ştiu prea bine că pornirile naturale umflă mlaştinile cu apa gheţarilor, nivelează asperităţile munţilor şi rup mişcarea fluviului, atunci când acesta se

împrăştie în mare, în mii de impulsuri contradictorii. Căci ştiu prea bine că pornirile naturale fac ca puterea să se risipească, iar oamenii să se egaleze. Eu guvernez şi aleg. Ştiind că cedrul, de asemenea, triumfă asupra acţiunii timpului ce ar trebui să-l schimbe în praf şi, din an în an, clădeşte, împotriva forţei ce-l atrage în jos, mândria templului frunzişului său. Eu orânduiesc şi sunt viaţa însăşi. Clădesc gheţarii împotriva dorinţei mlaştinii. Puţin îmi pasă dacă broaştele orăcăie împotriva nedreptăţii. Reînarmez omul pentru ca el să existe.

Iată de ce nu dau importanţă flecarului imbecil ce reproşează palmierului că nu e cedru, cedrului – că nu e palmier şi, amestecând cărţile, se îndreaptă spre haos. Ştiu bine că flecarul are dreptate în ştiinţa sa absurdă, căci, în afara vieţii, cedrul şi palmierul s-ar contopi şi risipi în praf. Dar viaţa se opune dezordinii şi pornirilor naturale. Şi din praf ea creează cedrul.

Adevărul legilor mele este omul care se va naşte din de in datinile, legile şi limbajul imperiului meu nu caut vreo semnificaţie. Ştiu prea bine că, zidind pietrele, creez liniştea. Linişte care nu se citea în pietre. Ştiu prea bine că, prin poveri şi lanţuri, creez dragostea. Ştiu prea bine că nimic nu cunoaşte acela care dezmembrează cadavrul, 18 îi cântăreşte oasele şi măruntaiele. Căci oasele şi mărun taiele nu folosesc la nimic, prin ele însele, aşa cum nu folosesc la nimic cerneala şi hârtia cărţii. Doar înţelepciunea pe care o poartă cartea are importanţă.

Refuz explicaţiile, căci nimic nu poate fi demonstrat. Limbaj al poporului meu, te voi salva de la putreziciune, îmi amintesc de acel necredincios care spunea tatălui meu:

— Porunceşti ca supuşii tăi să se roage cu mătănii de treisprezece grăunţe. Ce importanţă are aceasta, mântuirea nu ar fi aceeaşi dacă ar schimba numărul?

Şi venea cu raţiuni subtile, pentru ca oamenii să folosească mătănii de douăsprezece grăunţe. Eu, copil, sensibil la dibăcia discursului, îl priveam pe tatăl meu, îndoindu-mă de strălucirea răspunsului său, atât de

puternice părându-mi-se argumentele invocate.

— Spune-mi, relua celălalt, cu cât cântăresc mai greu mătăniile de treisprezece grăunţe?

— Mătăniile de treisprezece grăunţe, răspunse tatăl meu, au greutatea tuturor capetelor pe care le-am făcut să cadă în numele lor…

Domnul l-a luminat pe necredincios, iar el s-a convertit.

IV

CASA A OAMENILOR, CINE TE-AR ÎNTEMEIA PE raţiune? Cine ar fi capabil să te clădească după o logică anume? Tu exişti şi nu exişti, în acelaşi timp. Eşti construită din materiale diferite, dar, pentru a te descoperi, cineva trebuie să te inventeze. Asemenea celui care, distrugându-şi casa cu pretenţia de a o cunoaşte, nu mai posedă decât o grămadă de pietre, de cărămizi şi de ţigle, nu regăseşte nici umbra, nici liniştea, nici intimitatea pe care o alcătuiau deşi nu mai are nimic de aşteptat de la acest morman de cărămizi, pietre şi ţigle, căci le lipseşte creaţia care le domină – sufletul şi inima arhitectului. Căci pietrei îi lipseşte sufletul şi inima omului.

Dar fiindcă nu există raţionamente decât asupra cărămizilor, pietrelor şi ţiglelor, şi nu asupra sufletului şi inimii care le domină şi le schimbă, prin puterea lor, în linişte, fiindcă sufletul şi inima scapă regulilor logicii şi legilor numerelor, eu îmi impun arbitrarul. Arhitectul sunt eu. Eu, care am un suflet şi o inimă. Eu, care deţin puterea de a schimba piatra în linişte. Frământ acest lut, care nu este decât materie, după imaginea creatoare, care mi se impune în afara căilor logicii. Îmi clădesc civilizaţia, cucerit de gustul pe care îl va avea, aşa cum alţii îşi clădesc poemul, făurindu-şi frazele şi schimbându-şi cuvintele, fără a fi constrânşi de a justifica inflexiunile şi schimbările, cuceriţi de gustul pe care îl va avea şi pe care îl cunosc pe dinafară.

Căci eu sunt conducătorul. Eu scriu legile, creez sărbătorile şi ordon sacrificiile şi, din oile lor, din caprele,

locuinţele şi munţii lor, extrag această civilizaţie aidoma palatului tatălui meu, în care toţi paşii au un înţeles.

Căci, fără mine, ce-ar fi făcut ei din mormanul de pietre, mutându-l dintr-o parte în cealaltă, decât un alt morman de pietre, cu şi mai puţină orânduială? Eu guvernez şi aleg. Şi sunt singurul care guvernează. Iar ei se pot ruga în tăcere la umbra pe care o datorează pietrelor mele. Pietrelor mele, orânduite după imaginea inimii mele.

Eu sunt conducătorul. Sunt stăpânul. Şi le cer să mă ajute. Înţelegând bine că nu cel ce-i salvează pe ceilalţi e conducător, ci acela care le cere să-l salveze. Căci, prin mine, prin imaginea pe care o port, se creează unitatea pe care am extras-o din animalele, locuinţele şi munţii mei, unitate de care s-au îndrăgostit ca de o tânără divinitate ce şi-ar deschide braţele în soare şi pe care nu o vor fi recunoscut de la început. Iată că iubesc casa pe care am inventat-o după dorinţa mea. Şi prin ea mă iubesc pe mine, arhitectul. Asemenea celui care, iubind o statuie, nu iubeşte nici argila, nici cărămida, nici bronzul, ci creaţia sculptorului. Şi îmi leg poporul de casa lui, pentru a învăţa să o recunoască. Şi nu o vor recunoaşte decât după ce o vor fi hrănit cu sângele lor şi o vor fi împodobit cu sacrificiile lor. Ea le va pretinde până şi sângele, şi carnea, căci va fi propria lor semnificaţie. Şi atunci nu vor mai putea confunda această structură divină. Şi vor simţi pentru ea dragoste. Iar serile lor vor fi pline de fervoare. Iar taţii, atunci când fiii lor vor deschide ochii şi urechile, vor încerca să-i facă s-o recunoască, pentru ca ea să nu se piardă în diversitatea lucrurilor.

Iar dacă mi-am clădit casa destul de încăpătoare pentru a da un înţeles până şi stelelor, ei vor mulţumi Domnului de a-şi conduce atât de bine corăbiile atunci când vor ieşi seara în pragul uşii şi îşi vor ridica privirile spre cer. Iar dacă o clădesc destul de durabilă pentru ca ea să cuprindă viaţa în toată durata ei, vor merge din sărbătoare în sărbătoare, ca dintr-o cameră în cealaltă,

ştiind înspre ce se îndreaptă şi descoperind, dincolo de viaţa diversă, imaginea divină.

Citadelă! Eu te-am clădit ca pe o corabie. Te-am bătut în cuie, te-am şlefuit şi ţi-am dat drumul în timp, care nu mai e decât un vânt prielnic.

Corabie a oamenilor, fără de care ei nu ar putea intra în eternitate.

Dar eu cunosc ameninţările ce apasă asupra corăbiei mele. Frământată mereu de marea întunecată. Şi de celelalte imagini posibile. Căci oricând e cu putinţă să dărâmi templul, iar din pietrele lui să construieşti altul. Iar celălalt nu este nici mai adevărat, nici mai puţin adevărat, nici mai nedrept. Şi nimeni nu va cunoaşte dezastrul, căci calitatea liniştii nu se află înscrisă în mormanul de pietre.

Iată de ce vreau ca ei să ţină cu tărie cârma corăbiei. Pentru a-i putea salva din generaţie în generaţie, căci nu voi putea înfrumuseţa un templu dacă îl voi reclădi în fiecare clipă.

V

IATĂ pentru ce vreau ca EI SĂ TTNĂ cu TĂRIE

cârma corăbiei. Construcţie a oamenilor. Căci în jurul corăbiei există natura oarbă, lipsită de formă şi puternică. Iar cel ce uită puterea corăbiei riscă odihna veşnică.

Ei cred că locuinţa care le-a fost dată este absolută, într-atât de evidentă devine imaginea pe care ea le-o aduce. Când eşti pe corabie, nu mai vezi marea din jur. Sau, dacă o vezi, ea nu e decât podoaba corăbiei. Atât de întinsă este puterea spiritului. Marea pare a fi fost creată pentru a purta corabia.

Dar te înşeli. Acel sculptor a creat în piatră o anume imagine. Iar celălalt a creat o altă imagine. În acea constelaţie vezi o lebădă. Dar altul ar fi putut vedea în ea o femeie întinsă. E prea târziu. Nu vom mai scăpa niciodată de imaginea lebedei. Am fost prinşi de lebăda inventată.

Crezând-o, din greşeală, absolută, nu te mai gândeşti a o apăra. Cunosc ameninţarea ce vine din partea neghiobului. Şi a scamatorului. A aceluia care modelează

imagini prin uşurinţa degetelor sale. Cei care îl privesc pierd înţelesul domeniului lor. Iată pentru ce îl prind şi îl condamn. Nu din cauza juriştilor mei, care îmi demonstrează că a greşit. Căci el n-a greşit. Dar n-are nici dreptate, şi refuz să-l las să se închipuie mai deştept şi mai drept decât juriştii mei. Iar el, din greşeală, crede că are dreptate. Căci el propune ca fiind absolute figurile noi, efemere şi strălucitoare, născute din mâinile sale, cărora însă le lipseşte greutatea, timpul, lanţul străbun al religiilor. Structura lui încă nu s-a împlinit. A mea exista. Iată pentru ce condamn scamatorul, salvându-mi astfel poporul de putreziciune.

Căci cel care nu mai veghează asupra ei, nemaiştiind că se află pe o corabie, e condamnat dinainte la nimicire şi, în curând, marea, ţâşnind, va spăla cu valurile ei jocurile sale nevolnice.

O dată, când mă aflam în largul mării într-un pelerinaj, eu însumi şi câţiva oameni provenind din popor, mi s-a propus această imagine a imperiului meu.

Se găseau închişi la bordul unei corăbii. Câteodată, mă plimbam în linişte printre ei. Ghemuiţi în jurul tăvilor cu mâncare, alăptându-şi copiii, înşirându-şi mătăniile, se transformaseră în locuitori ai corăbiei. Corabia devenise locuinţă.

Dar iată că, într-o noapte, marea s-a dezlănţuit. Şi când am trecut să-i văd, în liniştea iubirii mele, mi-am dat seama că nimic nu se schimbase. Îşi lustruiau inelele, torceau lâna sau vorbeau cu voce scăzută, ţesând fără încetare acea comunitate a oamenilor, acea reţea de legături ce face ca moartea unuia să-i lipsească pe toţi de ceva preţios. Îi ascultam vorbind, în liniştea iubirii mele, neluând în seamă miezul cuvintelor lor, ştiind că nu în obiect se află înţelesul lucrurilor, ci în acţiune. Şi pe acela care surâdea cu gravitate, dăruindu-se pe sine însuşi… Şi pe celălalt, care se plictisea, neştiind că aceasta se datora spaimei şi lipsei a tot ce e sfânt. Astfel 22 îi priveam, în liniştea iubirii mele.

Şi totuşi, umărul greu al mării, despre care nimic nu se putea afla, îi pătrundea cu mişcările sale încete şi înspăimântătoare. Se întâmpla ca pe creasta unui val totul să se clatine, ca plutind în neant. Şi întreaga corabie tremura ca şi cum armătura ar fi crăpat, risipindu-se deja şi, cât timp dăinuia acest amestec al realităţilor, nu se mai rugau, nu mai vorbeau, nu-şi mai alăptau copiii şi nu-şi mai lustruiau argintul pur. De fiecare dată, un zgomot aspru, asemenea fulgerului, străbătea lemnul dintr-o parte în alta. Corabia se prăbuşea asupra ei însăşi, apăsând asupra contraforţilor şi tulburând oamenii.

Iar ei se strângeau ca într-un staul ce se prăbuşeşte, sub balansul ameţitor al lămpilor cu ulei.

Am trimis să li se spună, ca să nu fie cuprinşi de teamă:

„Aceia dintre voi care lucrează în argint să-mi cizeleze un vas. Aceia care pregătesc hrana celorlalţi să-şi dea toată străduinţa. Cei sănătoşi să-i îngrijească pe cei bolnavi. Cei care se roagă să se cufunde şi mai mult în ruga lor”.

Iar celui pe care-l descopeream sprijinindu-se, palid, de un stâlp şi ascultând, dincolo de apele adânci, cântul tainic al mării, i-am spus:

„Mergi în cală şi numără oile moarte. Se înăbuşă una pe cealaltă în spaima care le-a cuprins…”

Mi-a răspuns:

„Marea s-a dezlănţuit. Suntem pierduţi. Aud trosnind pereţii corăbiei… N-ar trebui să fie aşa, căci ei sunt cadru şi armătură. Asemenea temeliilor pământului, cărora le încredinţăm casele noastre, şi şirurile de măslini, şi blândeţea oilor ce pasc fără grabă iarba, la lăsarea serii. E bine să te ocupi de măslini, de turma de oi, de hrană şi de dragoste. Dar e rău ca însuşi cadrul să se clatine. Ca tot ceea ce era înfăptuit să redevină obiect al muncii. Iată că ceea ce ar trebui să păstreze tăcere prinde glas. Ce vom ajunge dacă munţii vor începe să vorbească fără şir? Eu am auzit această gângăveală şi n-am s-o pot uita…”

— Ce gângăveală? l-am întrebat.

— Stăpâne, locuiam o dată într-un sat clădit pe spinarea liniştitoare a unui deal, bine înfipt în pământ şi cer, un sat întemeiat pentru a dăinui, şi care dăinuia. O uzură minunată strălucea pe ghizdul şi pe parapetul fântânilor noastre, pe piatra pragurilor noastre. Dar iată că, într-o noapte, ceva s-a trezit în adâncul temeliei noastre subterane. Am înţeles că, sub picioarele noastre, pământul reîncepea să trăiască şi să se plămădească. Ceea ce era împlinit îşi schimba înfăţişarea. Şi ni s-a făcut frică. Ne-a fost frică nu atât pentru noi înşine, cât pentru obiectul eforturilor noastre. Pentru acel lucru în care noi ne transformam de-a lungul vieţii noastre. Eu eram argintar şi mi-a fost frică pentru vasul de argint la care lucram de doi ani. În care-mi îngropaserăm doi ani de veghe. Altul tremura pentru covoarele sale de lână pe care le ţesuse cu bucurie. În fiecare zi le întindea la soare. Era mândru de a fi transformat o parte din carnea sa zbârcită în acest val ce părea adânc. Altuia i-a fost fiică pentru măslinii pe care-i plantase. Şi susţin că nici unuia dintre noi nu-i era frică de moarte, ci toţi tremurau pentru nişte obiecte stupide. Descopeream că viaţa nu are înţeles decât dacă o schimbi puţin câte puţin. Moartea grădinarului nu poate face niciun rău arborelui. Dar dacă arborele este ameninţat, grădinarul va muri de două ori. Exista printre noi un bătrân povestitor, care ştia cele mai frumoase poveşti din deşert şi care le înfrumuseţase şi mai mult. El singur le cunoştea, căci nu avea fi. Şi, în timp ce pământul începea să alunece, el tremura pentru sărmanele poveşti ce nu vor mai fi cântate de nimeni, niciodată. Dar pământul continua să trăiască şi să ne frământe, şi o maree întunecată începea să prindă formă şi să coboare. Şi ce poţi dărui din făptura ta pentru a înfrumuseţa o maree mişcătoare ce se rostogoleşte cu încetineală, înghiţind totul? Ce să clădeşti pe această mişcare?

Sub apăsarea ei, casele se răsuceau încet şi, sub acţiunea unei forţe nevăzute, bârnele crăpau deodată,

asemenea unor butoaie de pulbere neagră. Sau zidurile începeau să tremure, până ce se împrăştiau într-o clipă. Iar aceia dintre noi care supravieţuiau îşi pierdeau semnificaţia, în afară de povestitor, care înnebunise şi cânta.

Încotro ne duci? Această corabie se va scufunda odată cu fructele trudei noastre. Simt că afară timpul curge în zadar. Şi nu trebuie să curgă astfel, ci să se întărească, să se maturizeze şi să îmbătrânească. Trebuie să adune, puţin câte puţin, munca noastră. Dar cum va întări, de-acum înainte, ceea ce vine de la noi şi va rămâne?

VI

AM TRECUT PRINTRE OAMENII POPORULUI MEU, gândindu-mă la schimbarea care nu mai este posibilă atunci când nimic nu dăinuie, trainic, peste generaţii, şi la timpul care curge inutil, ca într-o clepsidră. Şi mă gândeam: acest adăpost nu este îndeajuns de încăpător, iar munca din care creşte nu este încă îndeajuns de trainică, şi mă gândeam la faraonii care şi-au construit mausolee indestructibile şi colţuroase, ce înaintează în oceanul timpului care le macină încet, prefăcându-le în praf. Mă gândeam la nisipurile virgine ale caravanelor din care, câteodată, se ridică un templu de demult, pe jumătate ruinat şi risipit de nevăzuta furtună albastră, clătinându-se încă, osândit pentru totdeauna. Şi mă gândeam: Nu este îndeajuns de trainic acest templu, cu încărcătura sa de aurării şi obiecte preţioase, care au costat lungi vieţi omeneşti, ce închid în de mierea atâtor generaţii, cu aceste filigrane de aur, cu aceste poleieli sacerdotale în care s-a transformat munca atâtor artizani, cu aceste văluri brodate asupra cărora femeile şi-au istovit ochii de-a lungul întregii lor vieţi şi, îmbătrânite, uscate, zdruncinate de apropierea morţii, lasă în urma lor această trenă regală. Această întindere, ce se desfăşoară. Iar cei ce o zăresc astăzi îşi spun: „Cât este de frumoasă această broderie! Cât este de frumoasă…”. Iar eu descopăr că aceste bătrâne

s-au metamorfozat torcând mătase, fără a-şi fi cunoscut minunăţia.

Trebuie să plămădim marea urnă care să primească ceea ce va rămâne din oameni. Şi vehiculul care să poarte ceea ce rămâne din ei. Căci eu respect, mai presus de orice, ceea ce dăinuie mai mult decât oamenii. Şi salvez astfel sensul transformării lor. Şi sunt marele tabernacul căruia ei i se încredinţează în întregime.

Şi astfel regăsesc acele corăbii ce înaintează încet în deşert, continuându-şi călătoria. Şi am aflat că esenţial este să clădeşti înainte de toate corabia, şi să-ţi înzestrezi caravana, şi să construieşti templul care să dureze mai mult decât omul. Iar acum iată-i schimbându-se cu bucurie în ceva mai de preţ decât ei înşişi. Şi astfel se nasc pictorii, sculptorii, gravorii, aurarii. Nu aştepta nimic de la omul ce munceşte pentru propria sa viaţă, şi nu pentru veşnicia lui. Căci, atunci, fără folos îi vom învăţa arhitectura şi regulile ei. Dacă-şi clădesc case pentru a trăi în de la ce bun să împrumute gânduri le şi trăirile lor acestor case? Căci de trebuie să fie de folos pentru viaţa lor, şi pentru nimic altceva. Iar ei nu le mai apreciază desăvârşirea, ci doar utilitatea şi comoditatea. De le sunt de folos, iar ei îşi petrec timpul îmbogăţindu-se. Dar vor muri despuiaţi, căci nu lasă în urma lor nici vălul brodat, nici poleiala sacerdotală, la adăpostul unei corăbii de piatră. Cerându-li-se să-şi schimbe viaţa în ceva de preţ, au dorit să fie slujiţi. Iar atunci când dispar, nimic nu mai rămâne.

Astfel, plimbându-mă printre oamenii poporului meu, în lumina înserării, în care totul se descompune, i-am privit stând pe pragul umilelor lor cocioabe, cu straiele lor boţite, isprăvindu-şi munca harnică de albine. Ei însă mă interesau mai puţin decât perfecţiunea tortului cu miere la care munciseră împreună toată ziua. Şi meditam în faţa unuia dintre ei, care era orb şi-şi pierduse un picior. Bătrân, muribund, gemând asemenea unei mobile vechi la fiecare mişcare şi răspunzând cu încetineală, căci era foarte bătrân şi-şi pierdea limpezimea cuvintelor, dar

devenind tot mai luminos, mai dar şi mai înţelegător în obiectul însuşi al schimbării sale. Căci mâinile sale tremurătoare purtau încă munca lor, devenită elixir din ce în ce mai subtil. Iar el, eliberându-se atât de minunat din bătrâna sa carne uscată, devenea tot mai fericit, tot mai invulnerabil. Tot mai nepieritor. Şi, murind, nu ştia că moare, cu mâinile încărcate de stele…

Astfel au muncit toată viaţa lor, pentru o îmbogăţire fără folos, schimbându-şi întreaga fiinţă în incoruptibila broderie, neacordând decât o parte a muncii lor utilului, iar toate celelalte părţi cizelării, inutilei calităţi a metalelor, perfecţiunii desenului, dulceţii curbelor, care nu folosesc la nimic decât la a primi ceea ce se transformă din ei, şi care dăinuie mai mult decât trupul.

Astfel, mă plimb seara, cu paşi rari, printre oamenii poporului meu, ferecându-i în liniştea iubirii mele. Neliniştit de cei ce ard într-o lumină vană, de poetul plin de dragostea faţă de poeme, care însă nu scrie propriul său poem, de femeia îndrăgostită de iubire, care însă, neştiind să aleagă, nu poate să se împlinească, cu toţii plini de teamă, ştiind că i-aş lecui de ea, dacă le-aş oferi acel dar care cere sacrificiu, şi opţiune, şi uitarea universului. Căci o anume floare este în primul rând un refuz al tuturor celorlalte flori. Şi, totuşi, numai cu această condiţie e frumoasă. La fel şi obiectul transformării omului. Iar nerodul care reproşează acestei bătrâne broderia pe care a făcut-o, sub pretext că ar fi putut să ţeasă altceva, preferă deci neantul creaţiei. Mă plimb astfel şi simt ridicându-se ruga asupra miresmelor taberei în care totul se împlineşte şi se formează în linişte, încet, aproape fără să te gândeşti la aceasta. Pentru a deveni fruct, broderia sau floarea trebuie să se cufunde, înainte de toate, în timp.

În timpul lungilor mele plimbări, am înţeles că civilizaţia imperiului meu nu creşte pe calitatea hranei, ci pe cea a exigenţei şi a fervorii în muncă. Ea nu este făcută din posesii, ci din dăruire. Este civilizat în primul rând artizanul despre care vorbesc şi care se recreează în

obiectul său, nemaitemându-se, în schimb, niciodată de moarte. Civilizat, de asemenea, cel care luptă, schimbându-şi fiinţa în grandoarea imperiului. Altul însă, chiar dacă nu-şi hrăneşte ochiul decât cu perfecţiune, se învăluie fără folos în luxul cumpărat de la neguţători, dacă el însuşi nu a creat nimic… Cunosc acele râse degenerate care nu scriu poeme, ci le citesc, care nu-şi mai cultivă pământul, ci se bizuie pe sclavi. Împotriva lor nisipurile sudului pregătesc veşnic, în mizeria lor creatoare, triburile ce vor porni la cucerirea proviziilor lor moarte. Nu-i pot iubi pe sedentarii inimii. Cei ce nu schimbă nimic nu devin nimic. Viaţa nu va fi servit împlinirii lor. Iar timpul curge pentru ei asemenea unui pumn de nisip, pierzându-i. Şi ce-aş putea închina divinităţii în numele lor?

Am cunoscut mizeria lor atunci când se spărgea rezervorul înainte de a se umple. Căci moartea strămoşului, devenit pământ, după ce s-a transformat în întregime, nu este decât o minune, iar ceea ce se îngroapă e instrumentul devenit, de acum inutil. Am văzut în triburile mele copii ameninţaţi cu moartea, dându-şi sufletul fără a spune nimic, cu ochii pe jumătate închişi, stingând un rest de lumină sub genele lor imense. Căci se întâmplă ca dumnezeu, asemenea secerătorului, să reteze flori amestecate cu orzul copt. Iar atunci când îşi strânge snopul, bogat de grâne, găseşte în el acest lux inutil.

„Copilul lui Ibrahim moare”, spuneau oamenii. Şi m-am dus, cu paşii mei rari, neştiut de ei, în casa lui Ibrahim, ştiind că, dincolo de iluziile limbajului, îi înţelegi pe aceia ce se închid în liniştea iubirii. Iar ei nu mi-au dat nicio atenţie, ocupaţi fiind să-l asculte murind.

Vorbeau cu voce scăzută, înaintau târându-şi papucii, ca şi cum ar fi existat cineva acolo căruia îi era foarte frică şi pe care cel mai neînsemnat sunet l-ar fi pus pe fugă. Nu îndrăzneau să mişte, să deschidă sau să închidă uşile, ca şi cum ar fi existat acolo o flacără tremurătoare, căreia i se termina uleiul. Atunci când l-am zărit, mi-am dat bine seama că era pe moarte, din cauza răsuflării întretăiate,

din cauza micilor săi pumni închişi, ghemuit cum era, în galopul febrei sale, din cauza ochilor săi închişi, ce refuzau să se lase priviţi. Şi i-am zărit pe ceilalţi în jurul lui, căutând să-l ocrotească, aşa cum încerci să îmblânzeşti un animal sălbatic. I se întindea, cu mâini tremurătoare, vasul cu lapte. Poate-i va fi poftă de lapte, îi va simţi mirosul şi va bea. Şi s-ar comunica atunci cu el aşa cum comunici cu o gazelă care-ţi mănâncă din palmă. Dar el rămânea grav şi impasibil. Nu de lapte avea nevoie. Atunci bătrânele, încet, la fel de încet cum vorbesc turturelelor, începeau să cânte cu glas scăzut un anume cântec, care lui îi plăcuse – cântecul celor nouă stele ce se scaldă în fântână – dar, fără îndoială, el era mult prea departe şi nu auzea. Din goana sa nu se întorcea nici măcar cu un pas. Era atât de infidel, murind. I se cerşea cel puţin acea mişcare, acea privire pe care călătorul, fără a-şi încetini mersul, o aruncă prietenului… un semn că l-a recunoscut. Îl întorceau în pat, îi ştergeau obrazul de sudoare, îl forţau să bea – şi toate acestea pentru a-l trezi, poate, din moarte.

I-am părăsit, ocupaţi cum erau să-i întindă capcane pentru a-l ţine în viaţă. Capcane atât de uşor de înlăturat de acest copil de nouă ani. Ocupaţi, de asemenea, să-i întindă jucării pentru a-l înlănţui în fericire. Dar mâna sa mică le respingea, inexorabilă, atunci când le aşezau prea aproape de el, asemenea aceluia care îndepărtează desişurile ce-i stânjenesc goana.

Am plecat şi m-am întors spre prag. Nu văzuserăm decât o clipă, o licărire, o înfăţişare a oraşului printre atâtea altele. Un copil chemat din greşeală surâsese, răspunzând chemării. Întorsese spatele celorlalţi. Prezenţa copilului era deja mai fragilă decât prezenţa unei păsări… Şi i-am lăsat să facă linişte, pentru a ocroti copilul care murea.

Mergeam în lungul uliţei. Dincolo de porţi auzeam stăpânele certându-şi slujnicele. Era ora la care se făcea ordine în casă, se refăceau bagajele pentru călătoria nopţii. Puţin îmi păsa dacă cearta era dreaptă ori

nedreaptă. Nu auzeam decât fervoarea. Mai departe, sprijinită de fântână, o fetiţă plângea, cu fruntea ascunsă în palme. I-am pus cu blândeţe mâna pe cap şi i-am ridicat faţa spre mine, fără a o întreba însă despre cauza suferinţei sale, ştiind bine că nu putea s-o cunoască. Căci suferinţa este întotdeauna făcută din timpul care se scurge, fără să fi format încă fructul. E suferinţă a zilelor ce fug, a brăţării pierdute, care este timp ce se îndepărtează, sau a morţii fratelui, care este timp ce nu mai foloseşte la nimic. Când va îmbătrâni, suferinţa ei va fi suferinţă a plecării iubitului, care va fi, fără ca ea să ştie, drum pierdut înspre real, spre oala de fiert, spre casa închisă şi spre copiii ce trebuie alăptaţi. Iar timpul, dintr-odată, se va scurge inutil prin ea, aşa cum s-ar scurge printr-o sită.

Dar iată aici o femeie care a apărut în prag, radioasă, privindu-mă în faţă, în plenitudinea bucuriei sale, poate din cauza copilului care adormise sau a supei aromate, sau din cauza unei simple reîntoarceri. Şi timpul, dintr-odată, îi aparţinea în întregime. Am trecut prin faţa pantofarului fără un picior, ocupat să înfrumuseţeze, cu filigrane de aur, încălţările la care lucra, şi-am înţeles, deşi nu mai avea voce, că intona un cântec:

„Ce te face să fi atât de fericit?”

N-am mai ascultat răspunsul, ştiind că s-ar înşela şi mi-ar vorbi despre banii câştigaţi sau despre masa care-l aştepta, sau despre odihnă. Neştiind defel că fericirea sa era de a se transfigura în încălţări de aur.

CĂCI AM DESCOPERIT ACEST ADEVĂR. Şi anume că e vană iluzia sedentarilor care cred că pot locui în pace în adăpostul lor, căci orice adăpost este ameninţat. Astfel, templul pe care l-ai clădit pe vârful muntelui, în bătaia vântului de miazănoapte, s-a măcinat puţin câte puţin, asemenea unei vechi etrave, începând deja să se prăbuşească. La fel templul pe care nisipurile îl asaltează şi pe care-l vor lua, puţin câte puţin, în posesia lor. Pe fundaţiile lui vei găsi un deşert neted ca marea. La fel

orice construcţie şi, mai ales, palatul meu indivizibil, format din animale, locuinţe şi din munţi, înfăptuirea iubirii mele şi care, atunci când va muri regele în care această imagine se rezumă, va redeveni munţi, locuinţe şi animale. Şi, pierdut de acum în contrastul lucrurilor, nu va mai putea fi decât material în vrac, oferit unor noi sculptori. Vor veni cei din deşert să-i refacă imaginea. Vor veni cu acea imagine pe care o poartă în inimă, să ordoneze după un înţeles nou caracterele vechi ale cărţii.

Acelaşi lucru l-am făcut şi eu. Nopţi somptuoase ale expediţiilor mele de război, n-aş putea să vă preamăresc îndeajuns. După ce mi-am clădit în virginitatea nisipului tabăra triunghiulară, am urcat pe o înălţime, pentru a aştepta căderea nopţii, şi, măsurând cu ochii pata neagră doar cu puţin mai mare decât piaţa unui sat, în care îmi aşezaserăm războinicii, echipajele şi armele, am meditat asupra fragilităţii lor. Nimic mai mizerabil, într-adevăr, decât acest pumn de oameni pe jumătate goi sub vălurile lor albastre, ameninţaţi de gerul nopţii în care stelele erau deja prizoniere, ameninţaţi de sete, căci burdufurile cu apă trebuiau cruţate până la fântânile din a noua zi, ameninţaţi de vântul de nisip care, atunci când se ridică, are puterea unei revolte, ameninţaţi, în sfârşit, de loviturile care fac carnea omului să se usuce asemenea fructelor. Iar omul nu mai e bun decât de a fi aruncat. Nimic mai mizerabil decât aceste pachete de pânză albastră, întărite de oţelul armelor, aşezaţi deasupra unei întinderi care-i respingea.

Dar ce-mi păsa de această fragilitate? îi legam între ei şi-i salvam astfel de a se risipi şi de a pieri. Ord030 nându-mi pentru noapte figura triunghiulară, o deosebeam deja de pustiul din jur. Tabăra mea se închidea asemenea unui pumn. În acelaşi fel am văzut cedrul prinzând rădăcini în pământul stâncos şi salvând de la distrugere amploarea ramurilor sale, căci nu există somn pentru cedrul ce luptă, noapte şi zi, în propria sa substanţă şi se alimentează într-un univers duşman cu fermenţii înşişi ai distrugerii sale. Cedrul se creează în fiecare clipă. În

fiecare clipă eu îmi cream adăpostul astfel încât să dăinuie. Din această mulţime diversă de lucruri, pe care o simplă suflare ar fi risipit-o, cream o temelie unghiulară de nezdruncinat, asemenea unui turn, şi permanentă, asemenea unei etrave. Şi, de teamă ca tabăra mea să nu adoarmă şi să nu se risipească în uitare, o încercuiam cu străji care ascultau zgomotele deşertului. Şi aşa cum cedrul aspiră pământul stâncos pentru a-l schimba în cedru, tabăra mea se hrănea din ameninţările venite din afară. Binecuvântat fie schimbul nocturn, binecuvântaţi mesagerii tăcuţi pe care nimeni nu i-a auzit venind, dar care se ivesc în jurul focurilor şi îngenunchează, vorbind despre mersul celor ce înaintează spre nord, sau despre trecerea triburilor din sud în urmărirea cămilelor ce le-au fost furate, sau despre neliniştea altora din cauza omorurilor săvârşite. Şi mai ales despre planurile acelora care tac la adăpostul corturilor lor, meditând la noaptea ce vine. I-ai ascultat pe acei mesageri ce vin să vorbească despre tăcerea lor! Binecuvântaţi fie cei ce apar în jurul focurilor noastre atât de brusc, cu cuvinte atât de funebre, încât focurile sunt de îndată înecate în nisip, iar oamenii se aruncă asupra puştilor lor, împodobind tabăra cu o coloană de pulbere.

Căci noaptea, abia coborâtă, devine izvor de miracole! în fiecare seară, astfel, îmi priveam armata, prizonieră a întinderilor asemenea unei corăbii, dar durabilă, ştiind bine că ziua mi-o va arăta neatinsă şi cuprinsă, asemenea cocorilor, de bucuria deşteptării. Atunci, în timp ce se înşăuează animalele de povară, se aud acele voci ce răsună în dimineaţa proaspătă asemenea unor talgere de aramă. Iar oamenii, ameţiţi parcă de licoarea zilei ce se naşte, îşi umflă plămânii şi savurează plăcerea aspră a întinderii.

Îi duceam înspre oaza ce trebuia cucerită. Cel ce nu înţelege oamenii ar fi căutat religia oazei în oaza însăşi. Dar cei ce trăiesc în ea îşi ignoră locuinţa. Ea trebuie descoperită în inima unei întinderi roase de nisipuri. Îi

pregăteam pentru această dragoste.

Le spuneam:

„Veţi găsi acolo iarba mirositoare, cântul fântânilor şi femei cu lungi văluri colorate care vor fugi înspăimântate, asemenea unei turme de căprioare pe care e plăcut să le prinzi, căci sunt făcute pentru a fi capturate…”

Le spuneam:

„Îşi închipuie că vă urăsc şi, pentru a vă respinge, îşi vor folosi dintâi şi unghiile. Dar pentru a le îmblânzi va fi de-ajuns pumnul vostru, înnodat în buclele albastre ale părului lor!”

Le spuneam:

„Vă va fi de-ajuns să folosiţi forţa cu blândeţe, pentru a le ţine nemişcate. Încăâşi va închide ochii pentru a nu vă vedea, dar tăcerea voastră va apăsa asupra lor asemenea umbrei unui vultur. Atunci, în sfârşit, de îşi vor deschide ochii asupra voastră, iar voi îi veţi umple de lacrimi.

Veţi fi imensitatea lor, cum ar putea să vă uite?”

Şi le spuneam, pentru a isprăvi şi pentru a-i îmbăta de acest paradis:

„Veţi afla acolo palmieri şi păsări de toate culorile… Oaza se va pleca în faţa voastră, pentru că voi purtaţi în inimă religia oazei, în timp ce aceia pe care îi alungaţi nu mai sunt demni de ea. Chiar şi femeile lor, spălându-şi pânza în pârâul ce susură deasupra pietricelelor rotunde şi albe, îşi închipuie că îndeplinesc o tristă datorie universală atunci când celebrează o sărbătoare. Dar voi, care sunteţi înăspriţi de nisipuri şi uscaţi de soare şi de crusta arzătoare a salinelor, le veţi lua în stăpânire şi, cu mâinile în şolduri, privindu-le cum îşi spală pânza în apa albastră, vă veţi savura victoria.

Voi dăinuiţi astăzi în nisipuri datorită duşmanilor care vă înconjoară şi vă înăspresc, veţi dăinui şi în oaza pe care o veţi cuceri dacă oaza nu va fi pentru voi adăpostul în care te închizi şi uiţi, ci o victorie permanentă asupra deşertului.

Veţi fi învingători, căci cei împotriva cărora veţi lupta

se închid în egoismul lor, satisfăcuţi de proviziile strânse. Ei nu văd în coroana de nisip ce-i asaltează decât o p032 doabă a oazei, râzând de cei ce încearcă să-i mişte, pentru ca la pragul acestei patrii de fântâni să fie schimbate străjile care dorm şi nu mai veghează.

Ei moţăie în iluzia fericirii pe care o găsesc în bunurile ce le posedă, dar fericirea nu este decât o căldură a acţiunilor şi mulţumirea creaţiei. Cei ce nu transformă nimic din ei înşişi şi-şi primesc hrana de la alţii, chiar dacă această hrană este cea mai bine aleasă şi cea mai gustoasă, cei care ascultă poeme străine fără a-şi scrie propriile poeme, se bucură de oază fără a-i da viaţă, se folosesc de imnurile create de alţii, aceia se leagă ei înşişi de ţăruşii din staul şi, reduşi la rolul de animale, sunt pregătiţi pentru sclavie14.

Le-am spus:

„Oaza, o dată cucerită, nimic esenţial nu s-a schimbat pentru voi. Nu e decât o altă formă de a face tabără în deşert. Căci imperiul meu este ameninţat din toate părţile. Materia sa nu este decât ansamblul divers de animale, locuinţe şi munţi şi, dacă se rupe nodul ce le ţine legate împreună, nimic nu va mai rămâne din de decât materiale disparate, oferite pradei44.

vin

MI-AM DAT SEAMA CĂ SE ÎNŞELAU ASUPRA respectului. Căci m-am preocupat eu însumi de drepturile divinităţii, studiind oamenii. Şi, desigur, chiar şi pe cerşetor, fără a-i exagera importanţa, l-am văzut întotdeauna ca pe un ambasador al divinităţii.

Dar drepturile cerşetorului, ale rănilor sale ulceroase şi ale hidoşeniei sale cinstite de însele ca nişte idoli, nu le-am recunoscut.

Am întâlnit, oare, ceva mai respingător decât acel cartier al oraşului construit în panta unei coline şi care curgea asemenea unui canal până la mare? Coridoarele care dădeau în uliţe vărsau în adieri leneşe un miros pestilenţial. Drojdia omenească ce îl locuia nu ieşea din

acele înfundături decât pentru a-şi adresa injurii cu o voce uzată şi fără adevărată mânie, asemenea bulelor moi ce se sparg, cu regularitate, la suprafaţa mlaştinilor.

Acolo l-am văzut pe acel lepros râzând hidos şi ştergându-şi ochiul cu o cârpă mizeră. Era, înainte de toate, vulgar şi, din josnicie, îşi bătea joc de sine însuşi.

Tatăl meu a hotărât să incendieze cartierul. Iar această gloată, care ţinea la colibele ei mucegăite, a început să fermenteze, reclamându-şi drepturile. Dreptul la lepră în mijlocul mucegaiului.

„E normal, mi-a spus tatăl meu, căci dreptatea, după ei, înseamnă să perpetuezi ceea ce există”.

Iar ei îşi strigau dreptul la putreziciune. Căci, creaţi de putreziciune, ţineau la ea.

„Dacă vei lăsa ipocriţii să se înmulţească, mi-a spus tatăl meu, se vor naşte drepturile ipocriţilor, care sunt evidente. Şi se vor naşte poeţi pentru a le preamări. Iar ei îţi vor cânta cât de măreţ este patetismul ipocriţilor ameninţaţi de dispariţie.

Să fi drept... mi-a spus tatăl meu, trebuie să alegi. Drept pentru arhanghel sau drept pentru om? Drept pentru plagă sau pentru carnea sănătoasă? Pentru ce l-aş asculta pe cel ce vine să-mi vorbească în numele pestilenţei sale?

Dar îl voi îngriji în numele Domnului. Căci şi el este adăpost al eternităţii. Dar nu după dorinţa sa, care nu este decât dorinţă a descompunerii sale.

După ce-l voi fi curăţat, spălat şi instruit, dorinţa sa va fi alta şi se va renega pe el însuşi, cel care fusese înainte. Pentru ce, atunci, să fiu eu aliatul celui pe care el însuşi îl va renega? Pentru ce să-l împiedic, după dorinţa leprosului vulgar, să se nască şi să se înnobileze?

De ce aş fi de partea a ceea ce este împotriva a ceea ce va fi? A ceea ce vegetează împotriva a ceea ce rămâne în putere?

Dreptatea, după mine, mi-a spus tatăl meu, este de a-l cinsti pe păstrător în numele a ceea ce păstrează. La fel

demult pe cât mă cinstesc pe mine însumi. Căci el reflectă aceeaşi lumină. Oricât de puţin vizibilă ar fi în el această lumină. Dreptatea este să-l consideri ca vehicul şi ca drum. Milostenia mea este să-l fac să se nască din el însuşi.

Dar privind această scursoare care coboară spre mare, mă întristez în faţa putreziciunii. Aştept de la ei un semn care să-mi arate omul şi nu-l primesc niciodată14.

„Totuşi, i-am văzut pe unii, i-am spus tatălui meu, împărţindu-şi pâinea şi ajutând pe alţii, mai putrezi decât ei, să-şi descarce sacul, sau luând în ocrotire vreun copil bolnav…”

„Ei pun totul în comun, mi-a răspuns tatăl meu, şi din această fiertură vine mila lor. Ceea ce ei numesc milă. Împart. Dar în acest pact, pe care-l fac şi şacalii în jurul unui stârv, vor să glorifice un sentiment înălţător. Vor să ne facă să credem că e vorba de un dar al lor! Dar valoarea darului depinde de cel căruia îi este adresat. Iar aici suntem pe treapta cea mai de jos. Asemenea alcoolului dăruit beţivului. În felul acesta, darul este boală. Iar dacă eu le dăruiesc sănătate, tai în această carne… Iar ea mă urăşte.

Ajung până acolo, în mila lor, mi-a mai spus tatăl meu, încât preferă putreziciunea… Dar dacă eu prefer ceea ce e sănătos?

Când vei fi salvat de la moarte, mi-a mai spus tatăl meu, să nu mulţumeşti niciodată. Nu-ţi va exagera recunoştinţa. Cel ce te-a salvat ar fi josnic dacă ar aştepta recunoştinţa ta, căci ce-şi închipuie? Că ţi-a fost de folos? Păstrându-te, Domnului i-a fost de folos, dacă tu valorezi ceva. Iar dacă îţi exprimi prea tare recunoştinţa înseamnă că-ţi lipsesc şi modestia şi orgoliul. Căci în ceea ce a salvat nu soarta ta neînsemnată e importanţă, ci opera la care colaborezi şi care se sprijină şi pe tine. Şi pentru că el este supus aceleiaşi opere, nu ai de ce să-i mulţumeşti. El este răsplătit prin propria sa faptă. Ea este contribuţia lui la operă.

Ţi-ar lipsi orgoliul şi dacă te-ai supune emoţiilor sale

cele mai vulgare. Şi dacă l-ai flata în josnicia sa, făcând din tine robul lui. Căci dacă ar fi nobil, ţi-ar refuza recunoştinţa.

Nimic nu mă interesează, spunea tatăl meu, decât admirabila colaborare a oamenilor. Mă folosesc de tine sau de o piatră. Dar cine este recunoscător pietrei că a servit ca temelie unui templu?

Ei însă nu colaborează pentru altceva decât pentru ei înşişi. Iar această scursoare ce coboară spre mare nu este izvor de imnuri sau de statui de marmură, nici cazarmă pentru cuceriri. Ceea ce îi preocupă este de a se lega cât mai bine între ei, pentru a-şi consuma proviziile. Dar aceasta să nu te înşele. Proviziile sunt necesare, dar mai primejdioase decât foamea.

Au împărţit totul în două părţi fără semnificaţie: cucerirea şi bucuria cuceririi. Dar ai văzut vreodată un arbore crescând şi, după ce a crescut, mândrindu-se că e arbore? Arborele creşte, pur şi simplu. Îţi spun: cei care, după ce au cucerit, se transformă în sedentari sunt deja morţi...

Milostenia, după înţelesul imperiului meu, este colaborare.

Chirurgului îi ordon să se epuizeze traversând deşertul, dacă poate să-l vindece pe cel ce-l aşteaptă acolo. Chiar dacă e vorba de un oarecare spărgător de piatră, care are nevoie de muşchii săi pentru a sparge pietrele. Şi chiar dacă chirurgul este de mare valoare, căci nu e vorba aici de a cinsti mediocritatea, ci de a repara vehiculul. Iar ei amândoi au acelaşi conducător. Acelaşi lucru

— Despre cei care ocrotesc şi ajută femeile însărcinate. O făceau, în primul rând, din cauza copilului pe care de îl slujeau prin greţurile şi durerile lor. Dar femeia nu trebuia să le mulţumească, decât, poate, în numele fiului ei. Dar iată că astăzi ea reclamă ajutor în numele greţurilor şi durerilor ei. Dar dacă n-ar exista decât de le-aş suprima, căci greţurile lor sunt dezgustătoare. Ceea ce este important în de e numai ceea

ce se foloseşte de de iar pentru aceasta nu trebuie să mulţumească. Cei ce le ajută, şi de însele nu sunt decât slujitori ai naşterii, şi mulţumirile nu au rost”.

Tatăl meu i-a spus generalului care venise să-i vorbească:

„Nu-mi pasă de tine! Nu eşti mare decât datorită imperiului pe care-l slujeşti. Fac să fi respectat, pentru ca, prin tine, imperiul să fie respectat44.

Dar simţeam, de asemenea, bunătatea tatălui meu.

„Cel care a jucat un rol important, spunea el, cel care a fost onorat, nu poate fi înjosit. Cel care a domnit nu poate fi deposedat de domnia lui, nu poţi transforma în cerşetor pe cel care dăruia cerşetorilor, căci ceea ce distrugi, în felul acesta, este armătura şi forma corăbiei tale. Iată pentru ce mă folosesc de pedepse pe măsura vinovaţilor. Cei pe care i-am înnobilat o dată vor fi executaţi, însă nu-i aduc la starea de sclavie dacă au greşit. Am întâlnit, într-o zi, o prinţesă care ajunsese spălătoreasă. Iar tovarăşele ei îşi băteau joc de ea: „Unde îţi este nobleţea? Puteai să faci capetele să cadă şi iată, în sfârşit, că, fără frică de pedeapsă, putem să te mânjim cu insultele noastre... Aceasta este dreptatea!”. Căci 36 dreptatea, după de era compensaţie.

Iar spălătoreasă tăcea. Umilită, poate, pentru ea însăşi, dar mai ales pentru ceva mai important decât ea însăşi. Prinţesa se apleca, ţeapănă şi albă, asupra albiei sale. Iar tovarăşele ei, fără teamă de pedeapsă, o îmbrânceau. Nimic în ea nu invita la aceasta, căci era frumoasă, rezervată şi tăcută; am înţeles însă că deâşi băteau joc nu de femeie, ci de decăderea ei. Căci pe cel pe care l-ai invidiat îl vei devora dacă îţi va cădea în gheare. Am trimis să o cheme:

„Nu ştiu nimic despre tine, decât că ai domnit. Începând cu ziua aceasta, vei avea drept de viaţă şi de moarte asupra tovarăşelor tale. Îţi redau domnia. Du-te44.

Iar când şi-a reluat stăpânirea asupra gloatei, n-a coborât până acolo încât să-şi amintească de insulte. Iar

cele care fuseseră tovarăşele sale, nemaihrănindu-şi pornirile din decăderea ei, le-au hrănit din nobleţea ei şi au venerat-o. Au organizat sărbători pentru a celebra reîntoarcerea sa la domnie şi se prosternau la trecerea ei, înnobilate de însele prin faptul că altă dată o atinseseră cu degetul.

„Iată pentru ce, îmi spunea tatăl meu, nu voi supune niciodată prinţii insultelor mulţimii, nici grosolăniei temnicerilor. Le voi reteza capul în sunetul trâmbiţelor de aur.

Cel ce înjoseşte pe alţii, spunea tatăl meu, este el însuşi josnic.

Niciodată un conducător, spunea tatăl meu, nu va fi judecat de subalternii săi44.

IX

ASTFEL ÎMI VORBEA TATĂL MEU:

„Obligă-i să clădească un turn împreună, şi-i vei transforma în fraţi. Dacă vrei să se urască, aruncă-le grăunţe44.

Îmi mai spunea:

„Să-mi aducă, înainte de toate, fructul muncii lor. Să-şi verse în hambarele mele râul recoltelor. Grânarele lor să le clădească în mine. Vreau ca ei să slujească gloriei mele atunci când bat griul, iar în jurul lor se sparg spicele de aur. Căci atunci munca, ce nu era decât trudă pentru hrană, devine cânt. Căci sunt mai puţin de plâns cei ale căror spinări se îndoaie sub sacii grei atunci când poartă sacii spre moară. Sau îi aduc înapoi, albi de făină. Greutatea sacului îi înalţă asemenea unei rugi. Şi iată că râd bucuroşi atunci când poartă snopul, asemenea unui candelabru de grâne, cu spicele şi strălucirea lui. Căci o civilizaţie se clădeşte pe ceea ce li se cere oamenilor, nu pe ceea ce li se dă. Desigur, de la acest grâu ei se vor hrăni. Dar pentru om nu aceasta este faţa importanţă a lucrurilor. Ceea ce le hrăneşte inimile nu este ceea ce primesc de la grâu. Ci, ceea ce ei dau griului.

Căci, încă o dată, sunt de dispreţuit acele popoare ce

recită poemele altora şi mănâncă grâul altora sau aduc arhitecţi pentru a le clădi oraşele. Pe aceştia îi numesc sedentari. Şi nu mai descopăr în jurul lor, ca pe o aureolă, pulberea de aur a griului treierat.

Căci este drept să primesc în acelaşi timp în care dăruiesc, pentru a putea dărui mai departe. Binecuvântez acest schimb între dar şi răsplată, care permite să-ţi continui mersul şi să dăruieşti din nou. Dar dacă răsplata permite cărnii să se refacă, darul e singurul care alimentează inima.

Am văzut dansatoare compunându-şi dansul. Iar dansul, o dată creat şi dansat, nimeni, desigur, nu lua cu el fructul muncii pentru a-şi face provizii. Dansul trecea asemenea unui foc. Şi, totuşi, eu numesc civilizat poporul care compune dansuri, deşi nu există pentru dansuri nici recolte, nici hambare. Şi numesc înapoiat poporul ce-şi înşiruie pe etajere obiectele, fie de din cele mai fine, născute din munca altora, chiar dacă se arată capabil de a se îmbăta din perfecţiunea lor.

Omul, spunea tatăl meu, este în primul rând cel care creează. Şi sunt fraţi numai aceia care colaborează. Şi nu trăiesc cu adevărat decât cei care nu şi-au/ găsit pacea în proviziile pe care le-au strâns”.

Într-o zi a fost întrebat:

„Ce numeşti creaţie? Căci, dacă e vorba de o invenţie remarcabilă, puţini sunt capabili de aceasta. Deci nu vorbeşti decât despre câţiva, ce se întâmplă însă cu ceilalţi?”

Tatăl meu le-a răspuns:

„A crea înseamnă a greşi, poate, un pas în timp ce dansezi. Înseamnă a da de-a curmezişul o lovitură de daltă în piatră. Puţin contează deşti nul acţiunii. Acest efort ţi se pare, poate, steril ţie, orb care priveşti de aproape. Dar îndepărtează-te. Priveşte mişcarea acestui cartier al oraşului. Nu vei vedea acolo decât o mare fervoare şi praful aurit al muncii. Şi gesturile ratate nu le mai remarci. Căci această mulţime aplecată asupra operei

muncii sale îşi clădeşte palatele sau rezervoarele, sau marile grădini suspendate. Operele se nasc în mod necesar din vraja degetelor sale. Şi îţi spun, de se nasc atât din munca celor ce-şi ratează mişcările, cât şi din a acelora cărora le reuşesc. Căci nu poţi împărţi omul. Iar dacă îi vei păstra doar pe marii sculptori, nu vei mai avea mari sculptori. Cine ar fi atât de nebun să-şi aleagă o meserie care dă atât de puţine şanse de a trăi? Marele sculptor se naşte din mulţimea sculptorilor neînsemnaţi. Ei îi servesc drept seară şi-l ridică. Iar dansul frumos se naşte din fervoarea dansului. Iar fervoarea dansului cere ca toţi să danseze, chiar cei care dansează prost, căci astfel nu există fervoare, ci academie pietrificată şi spectacol fără înţeles.

Nu le condamna greşelile asemenea istoricului care judecă o eră deja încheiată. Cine va reproşa cedrului că nu este încă decât sămânţă, sau tulpină, sau ramură crescută strâmb? Lasă timpul să treacă. Din greşeală în greşeală se va ridica pădurea de cedri care va împrăştia, în zilele cu vânt, tămâia pădurilor sale”.

Şi tatăl meu mai spunea, pentru a încheia:

„Ţi-am mai spus-o. Greşeală a unuia, reuşită a altuia, să nu te preocupe asemenea împărţeli. Nimic nu e fertil decât marea colaborare a unuia prin celălalt. Mişcarea ratată slujeşte mişcării ce reuşeşte. Iar mişcarea ce reuşeşte arată celui ce a greşit scopul pe care îl urmăreau amândoi. Cel ce află infinitul îl află pentru toţi. Căci imperiul meu este asemenea unui templu, iar eu am cerut mult de la oameni. Le-am cerut să-l clădească. Astfel, templul este al lor. Iar naşterea lui îşi trage din ei înşişi cea mai înaltă semnificaţie. Ei îi inventează podoabele. Iar cel ce le căuta, fără a le găsi, le inventează de asemenea. Căci în această fervoare, în primul rând, s-au născut noile podoabe”.

Mai spunea:

„Nu inventa un imperiu în care totul să fie perfect. Căci bunul gust este virtute a paznicilor de muzeu. Iar

dacă dispreţuieşti prostul gust, nu vei avea nici pictură, nici dans, nici palate, nici grădini. Te vei preface dezgustat din teamă de a munci prost pământul. Şi vei fi privat prin yidul perfecţiunii tale. Creează un imperiu în care totul să fie fervoare44.

X

ARMATELE MELE ERAU OSTENITE, CA ŞI CUM AR fi purtat o grea povară. Căpitanii veneau să-mi spună: „Când ne întoarcem acasă? Gustul femeilor din oazele cucerite nu e acelaşi cu gustul femeilor noastre44.

Unul dintre ei îmi spunea:

„Stăpâne, visez la aceea care e făcută din timpul meu, din lupta mea. Aş vrea să mă întorc şi să însămânţez în linişte. Există un adevăr pe care nu pot să-l aprofundez. Lasă-mă să cresc în liniştea satului meu. Simt nevoia să-mi meditez viaţa44.

Şi am înţeles că au nevoie de linişte. Căci numai în linişte adevărul fiecăruia se leagă şi prinde rădăcini. Căci ceea ce e important, înainte de toate, ca în alăptarea copilului, este timpul. Dragostea maternă însăşi este făcută, în primul rând, din alăptare. Cine vede copilul crescând dintr-odată? Nimeni. Cei ce vin din altă parte spun: „Ce mult a crescut!”. Dar mama şi tatăl nu l-au văzut crescând. El a devenit în timp. Şi, în fiecare moment, el era ceea ce trebuia să fie.

Iată, deci, că oamenii mei aveau nevoie de timp, măcar pentru a înţelege un arbore. Pentru a se aşeza în fiecare zi pe prag în faţa aceluiaşi arbore, cu aceleaşi ramuri. Şi, puţin câte puţin, arborele se lasă descoperit.

Un poet, într-o seară, în jurul focului în deşert, povestea cu simplitate despre arborele său. Iar oamenii mei, dintre care mulţi nu văzuseră niciodată decât iarbă pentru cămile, palmieri pitici şi mărăcini, îl ascultau. „Nu ştiţi, le spunea el, ce este un arbore. Am văzut unul care crescuse din întâmplare într-o casă abandonată, un adăpost fără ferestre, şi care pornise în căutarea luminii. Aşa cum omul are nevoie de aer, aşa cum peştele trebuie

să se scalde în apă, arborele trebuie să se scalde în lumină. Căci, înfipt în pământ prin rădăcinile sale, înfipt în stele prin ramurile sale, el e drumul ce duce de la stele spre noi. Acest arbore, născut orb, îşi desfăşurase deci în noapte puternica musculatură, pipăise de la un perete la celălalt, se clătinase, iar drama se imprimase în răsucirile lui. Apoi, spărgându-şi o lucarnă în direcţia soarelui, ţâşnise drept ca un trunchi de coloană, iar eu asistam, cu detaşarea istoricului, la mişcările victoriei sale.

Contrastând magnific cu nodurile ghemuite pentru efort ale trupului său din sicriu, se desfăşura cu calm, etalându-şi ca pe o masă întinsă, frunzişul în care soarele era servit, alăptat de cerul însuşi, hrănit cu bogăţie de către zei.

Îl vedeam în fiecare zi în zori, trezindu-se din vârf până la rădăcini. Căci era încărcat de păsări. Şi încă din zori începea să trăiască şi să cânte, apoi, o dată soarele apărut, dădea drumul proviziilor sale în cer asemenea unui bătrân şi blajin păstor, arborele meu – casă, arborele meu – palat ce rămânea gol până seara…

Astfel povestea el, iar noi ştiam că e nevoie să priveşti îndelung arborele pentru ca el să se nască în tine. Şi fiecare îl invidia pe acela ce purta în inimă această masă de frunziş şi de păsări.

„Când, mă întrebau ei, când se va sfârşi războiul? Şi noi am vrea să înţelegem lucrurile. A venit timpul să ne împlinim…

Iar dacă unul dintre ei captura o vulpe a deşertului, tânără încă şi pe care o puteau hrăni cu mâinile sale, o hrănea. Sau gazele, câteodată, când de binevoiau să nu moară. Iar vulpea îi devenea în fiecare zi mai preţioasă, îmbogăţindu-se cu blana sa mătăsoasă şi cu zburdălnicia ei şi, mai ales, cu acea nevoie de hrană care cerea atât de imperios grija războinicului. Iar acela trăia din iluzia zadarnică de a transmite micului animal ceva din sine însuşi, ca şi cum el ar fi fost hrănit şi alcătuit din iubirea lui.

Apoi, într-o zi, chemată de dragoste, vulpea fugea în deşert, golind dintr-odată inima omului. Pe unul dintre ei l-am văzut murind, după ce nu se apărase cu destulă tărie în cursul unei ambuscade. Şi mi-a venit în minte, atunci când am aflat de moartea lui, fraza misterioasă pe care o pronunţase după fuga vulpii, atunci când tovarăşii lui ghicindu-i melancolia, îi sugeraseră să prindă o alta: „E nevoie de prea multă răbdare, răspunsese el, nu pentru a o prinde, ci pentru a o iubi”.

Iată totuşi că se săturaseră de vulpi şi de gazele, înţelegând vanitatea dăruirii lor, căci o vulpe ce fuge chemată de dragoste nu îmbogăţeşte deşertul cu nimic din ei înşişi.

„Am copii, îmi spunea altul, ei cresc şi nu vor fi învăţat nimic de la mine. Nu depun nimic în ei. În ce voi dăinui după ce voi fi mort?”

Iar eu, ferecându-i în liniştea iubirii mele, îmi priveam armata ce începea să se topească în nisip şi să se piardă în el asemenea acelor fluvii născute în furtuni, pe care subsolul de argilă nu le salvează şi care mor sterile, fără a se preface de-a lungul malurilor în arbori, iarbă, hrană pentru oameni.

Armata mea dorise să se transforme în oază pentru binele imperiului, pentru a înfrumuseţa palatul meu cu acele rezidente îndepărtate, astfel încât, vorbind despre el, să se poată spune: „Ce savoare îi dau înspre sud acei palmieri, acele sate unde se sculptează fildeşul…

Dar luptam fără a pune stăpânire pe deşi fiecare se gândea la întoarcere. Iar imaginea imperiului se distrugea în ei asemenea unui chip pe care nu-l mai poţi privi şi care se pierde în diversitatea lucrurilor.

„Ce ne pasă, spuneau ei, dacă vom fi mai mult sau mai puţin bogaţi cu această oază necunoscută? Prin ce ne va face ea să creştem? Cu ce ne vaâm bogăţii atunci când, întorşi acasă, ne vom închide în satele noastre? Ea va folosi doar aceluia care o va locui şi va strânge fructele palmierilor ei sau îşi va spăla pânza în apa vie a râurilor

ei…”

XI

se înşelau, dar ce puteam să fac? atunci când credinţa se stinge, divinitatea e cea care moare, arătându-se de-acum inutilă. Când fervoarea lor se epuizează, imperiul este acela care se descompune, căci el e făcut din fervoarea lor. Nu pentru că ar fi el însuşi doar o aparenţă înşelătoare. Dar dacă eu numesc domeniu o anume înşiruire de măslini şi coliba în care te adăposteşti, iar dacă cel ce le contemplă le îndrăgeşte şi le închide în inima sa, ajunge într-o zi să nu mai vadă decât măslini printre atâţia alţii, iar în mijlocul lor o colibă pierdută, 42 care nu mai are altă semnificaţie decât de a adăposti de ploaie, cine va putea salva domeniul de a fi vândut şi dispersat? Căci această vânzare n-ar schimba cu nimic nici coliba, nici măslinii!

Priviţi stăpânul unui domeniu mergând în lungul drumului în roua zorilor, singur şi fără a gusta nimic din averea sa. Fără a se folosi de avantajele sale. Ca şi cum ar fi deposedat de bunurile lui. Căci de nu-i servesc la nimic în acest moment, iar pasul său se poticneşte în noroi, dacă a plouat, asemenea pasului unui om nevoiaş, iar cu bastonul său îndepărtează mărăcinii uzi, asemenea celui din urmă vagabond. Şi, din adâncul drumului său povârnit, nici măcar nu-şi priveşte domeniul, ci ştie, pur şi simplu, că îi este stăpân.

Dacă, totuşi, îl întâlneşti şi te priveşte, îţi dai seama că el e stăpânul, şi nu altul. Calm şi sigur de el, se sprijină pe garanţia fundamentală care nu-i foloseşte la nimic în acest moment. Nu se foloseşte de nimic, însă nimic nu-i lipseşte. Este bine aşezat pe temelia păşunilor, a câmpurilor de azi şi a plantaţiilor de palmieri care-i aparţin. Câmpurile se odihnesc. Grajdurile dorm încă. Treierătorii de grâu încă nu-şi risipesc lumina. Dar el îi cuprinde pe toţi în inima lui. Nu un oarecare, ci stăpânul este cel ce se plimbă încet în câmpurile de lucernă…

Este orb acela care nu percepe omul decât în actele

sale, care crede că actul e singurul ce-l reprezintă, sau experienţa tangibilă, sau folosul unui anume avantaj. Ceea ce contează pentru om este nu ceea ce posedă într-un anumit moment, căci cel pe care-l privesc plimbându-se abia dacă dispune de un pumn de seminţe pe care le-ar putea freca în palme sau de fructul pe care l-ar putea culege. Cel ce mă urmează la război este plin de amintirea iubitei sale pe care nu o poate nici vedea, nici atinge, nici strânge în braţe şi care nici măcar nu se gândeşte la el, fiindcă la această oră a dimineţii, în care el respiră aerul întinderilor şi le simte greutatea, în culcuşul ei atât de îndepărtat, ea nici măcar nu trăieşte. Este ca absentă şi moartă. Doarme. Şi, totuşi, omul este plin de existenţa ei, plin de o tandreţe de care nu se foloseşte şi care doarme, uitată de ea însăşi, asemenea grânelor în hambare, plin de parfumuri pe care nu le respiră, plin de murmurul fântânii ce este inima casei sale şi pe care nu-l aude, plin de greutatea unui imperiu ce-l face deosebit de alţii.

Sau acest prieten, pe care îl întâlneşti purtându-şi în el copilul bolnav. Bolnav undeva departe, fără ca el să-i poată atinge cu mâna fruntea înfierbântată şi fără să-i poată auzi plânsul. Şi fără ca aceasta să-i schimbe cu ceva viaţa în acest moment. Totuşi, el îţi va apărea ca zdrobit de greutatea unui copil pe care îl poartă în inimă.

La fel acela ce aparţine imperiului, pe care n-ar putea nici să-l îmbrăţişeze dintr-o singură privire, nici să se servească de bogăţiile sale, nici să tragă vreun folos din de dar a cărui inimă se înalţă prin imperiu, asemenea stăpânului domeniului, sau tatălui copilului bolnav, sau celui pe care dragostea îl îmbogăţeşte atunci când iubita este nu numai departe, ci şi adormită. Important pentru om nu este decât înţelesul lucrurilor.

Desigur, îl cunosc pe fierarul din satul meu, care vine să-mi spună:

„Puţin îmi pasă de ceea ce nu mă priveşte. Dacă am ceaiul meu, zahărul meu, măgarul meu bine hrănit şi femeia mea alături de mine, iar copiii mei cresc în vârstă şi

în virtute, sunt pe de-a-ntregul liniştit şi nu cer nimic mai mult. Pentru ce toate aceste suferinţe?”

Şi cum ar putea fi fericit dacă este singur în casa lui? Sau dacă stă cu familia sa într-un cort pierdut în deşert? îl oblig deci să se îndrepte:

„Dacă, într-o seară, găseşti câţiva prieteni sub alte corturi, dacă aceia au ceva să-ţi spună şi-ţi aduc ultimele veşti din deşert…”

Căci v-am văzut, nu uitaţi! V-am văzut în jurul focurilor de noapte, frigând berbecul sau capra, şi v-am auzit vocile. M-am apropiat, deci, de voi cu paşi tăcuţi, în liniştea iubirii mele. Vorbeaţi, desigur, despre copiii voştri, despre cel care creşte şi despre cel care e bolnav, vorbeaţi, desigur, despre casă, despre casa voastră, dar fără a insista prea mult. Şi nu începeaţi să vă însufleţiţi decât atunci când lângă voi se aşeza călătorul ce debarca din caravana sa îndepărtată, aducându-vă în faţa ochilor minunile de acolo, şi elefanţii albi ai unui prinţ, şi căsătoria, la mii de kilometri, a celei al cărei nume abia dacă îl cunoşteaţi. Sau mişcările duşmanului. Sau acea cometă, sau acea insultă, sau acea iubire, sau acel curaj în faţa morţii, sau acea ură împotriva voastră, sau acea mare bunăvoinţă. Atunci eraţi plini de spaţiu şi legaţi de atâtea lucruri, atunci cortul vostru iubit şi detestat primea adevăratul său înţeles. Atunci eraţi prinşi într-o reţea miraculoasă care vă transforma în ceva mai cuprinzător decât voi înşivă…

Căci aveţi nevoie de o întindere pe care doar limbajul v-o poate aduce.

Îmi amintesc ceea ce li s-a întâmplat atunci când tatăl meu a aşezat trei mii de refugiaţi berberi într-o tabără la nordul oraşului. Nu voia ca ei să se amestece cu ai noştri. Fiindcă era bun, i-a hrănit şi le-a dăruit stofe, zahăr şi ceai. Dar fără a le cere să muncească în schimbul darurilor mărinimiei sale. Astfel încât ei n-au mai trebuit să se îngrijească de subzistenţa lor şi fiecare ar fi putut să spună: „Puţin îmi pasă de ceea ce nu mă priveşte. Dacă am

ceaiul meu, zahărul meu, măgarul meu bine hrănit şi femeia alături de mine, iar copiii cresc în vârstă şi în virtute, atunci sunt pe de-a-ntregul fericit şi nu cer nimic mai mult…”

Dar cine i-ar fi putut crede fericiţi? Mergeam câteodată să-i vizităm, atunci când tatăl meu dorea să mă înveţe.

„Vezi, spunea el, se îndobitocesc şi putrezesc încet… Nu în carnea, ci în inima lor”.

Căci totul, pentru ei, îşi pierdea semnificaţia. Dacă nu-ţi joci averea la zaruri, este bine totuşi ca zarurile să însemne pentru tine, în vis, domenii şi turme, lingouri de aur, diamante pe care nu le ai. Care sunt în altă lume. Dar vine ora când zarurile nu pot să mai reprezinte nimic. Iar jocul nu mai e posibil.

Iată că protejaţii noştri nu mai aveau nimic să-şi spună. Îşi isprăviseră întâmplările de familie, care semănau toate între de Isprăviseră să-şi descrie unul altuia cortul, căci toate corturile lor erau asemănătoare. Nemaiavând teamă, nici speranţă, încetaseră să inventeze. Se foloseau încă de limbaj pentru efecte rudimentare: „Împrumută-mi lampa ta de încălzit”, putea spune unul. „Unde este fiul meu?”, putea spune altul. Umanitatea răsturnată în litiera ei, având ieslea deasupra, ce-ar fi putut dori? în numele cărui lucru s-ar fi putut bate? Pentru pâine? Primeau. Pentru libertate? Dar, în limitele universului lor, erau infinit de liberi. Înecaţi chiar în această libertate nemăsurată, care îi goleşte pe unii bogaţi de măruntaiele lor. Pentru a triumfa asupra duşmanilor lor? Dar nu mai aveau duşmani!

Tatăl meu mi-a spus:

„Poţi să-ţi iei un bici şi, traversând singur tabăra şi lovindu-i în obraz, nu vei răscoli în ei nimic mai mult decât ai răscoli într-o haită de câini, ce mârâie dând înapoi, voind parcă să muşte. Dar niciunul nu se sacrifică, iei tu nu vei fi muşcat. Îţi încrucişezi braţele în faţa lor. Şi îi dispreţuieşti…”

Îmi spunea de asemenea:

„Ceea ce vezi aici sunt carcase de oameni. Dar omul nu se mai află înăuntru. Pot să te asasineze cu laşitate, pe la spate, căci oamenii de nimic sunt primejdioşi. Dar nu-ţi vor putea înfrunta privirile”.

Totuşi o discordie apăru între ei, asemenea unei boli. O discordie incoerentă, care nu-i împărţea în două tabere, ci îi ridica pe toţi împotriva fiecăruia, se simţeau prădaţi de cel ce mânca partea sa de provizii. Se supravegheau unul pe celălalt, asemenea câinilor ce se învârt în jurul hranei, şi iată că, în numele dreptăţii lor, au început să ucidă. Şi oricine se distingea într-un fel sau altul era distrus…

Astfel, în numele unor drepturi obscure, pumnalele ce găureau pântece hrăneau în fiecare noapte cadavre. Şi, la fel cum goleşti gunoaiele, de erau târâte în zori la marginea taberei unde tomberoanele noastre îi încărcau asemenea unui serviciu de salubritate. Iar eu îmi aminteam cuvintele tatălui meu: „Dacă vrei să fie fraţi, convinge-i să clădească un turn. Dar dacă vrei să se urască, aruncă-le grăunţe”.

Ne-am dat seama, puţin câte puţin, că pierdeam obişnuinţa cuvintelor, care nu le mai serveau la nimic. Iar tatăl meu mă plimba printre aceste chipuri absente, ce ne priveau fără a ne cunoaşte, îndobitocite şi goale. Nu mai rămăsese din ei decât acel mârâit vag care cere hrana. Vegetau fără regrete, fără dorinţe, fără ură şi fără dragoste. Şi iată, curând, nu se mai spălau şi nu-şi mai lecuiau bolile. Acestea se răspândeau. Au început să apară şancruri şi ulceraţii. Şi iată că tabăra începea să învenineze aerul. Tatălui meu îi era teamă de ciumă. Şi, fără îndoială, reflecta asupra condiţiei omului.

„Mă voi hotărî să trezesc arhanghelul ce doarme înăbuşit sub bălegarul lor. Căci nu pe ei îi respect, ci, prin ei, îl respect pe El”.

„CĂCI IATĂ, SPUNEA TATĂL MEU, UN MARE mister al oamenilor. Pierd esenţialul şi ignoră ceea ce au pierdut.

Aşa cum îl ignoră sedentarii din oaze, ghemuiţi asupra proviziilor lor. Într-adevăr, ceea ce au pierdut nu se citeşte în materialele ce rămân neschimbate. Oamenii contemplă în continuare acelaşi amestec de case, animale şi munţi, dar acestea nu mai compun un domeniu…

Dacă prind înţelesul imperiului, nu-şi dau seama că se usucă şi se golesc de substanţa lor, iar lucrurile pentru ei nu mai au preţ. Lucrurile îşi păstrează aparenţa, dar ce este un diamant sau o perlă, dacă nimeni nu le râvneşte: nimic mai mult decât sticlă şlefuită. Iar copilul pe care-l legeni a pierdut ceva din el însuşi dacă nu mai este un dar făcut imperiului. Dar la început nu-ţi dai seama de asta, căci surâsul său nu s-a schimbat.

Propria lor secătuire nu le apare vizibilă, căci obiectele pe care le folosesc rămân aceleaşi. Dar ce înseamnă folosirea unui diamant? Şi ce înseamnă o podoabă, dacă nu există sărbătoare? Şi ce înseamnă un copil, dacă nu există imperiul, şi nu visezi să faci din acest copil un cuceritor, un stăpânitor sau un arhitect? Dacă el nu mai este decât un boţ de carne?

Ei nu cunosc sânul invizibil ce-i alăpta zi şi noapte, căci imperiul îţi hrăneşte inima aşa cum iubita care, departe de tine, a adormit şi se odihneşte într-un somn asemenea morţii, te hrăneşte cu dragostea ei şi schimbă pentru tine înţelesul lucrurilor. Există în toate acestea o suflare uşoară pe care n-o poţi nici măcar respira, iar lumea pentru tine nu este decât miracol. Astfel, stăpânul domeniului poartă în inima sa, plimbându-se în roua dimineţii, până şi somnul argaţilor.

Dar ceea ce este misterios în om, care desperă dacă iubirea se îndepărtează de el, este că, atunci când el însuşi încetează de a iubi sau de a venera imperiul, nu-şi bănuieşte propria secătuire. Îşi spune pur şi simplu: „Era mai puţin frumoasă decât în visul meu sau mai puţin iubitoare…” şi iată-l plecând aiurea, satisfăcut. Dar lumea, pentru el, nu mai este miracol. Iar zorii nu mai sunt zorii reîntoarcerii sau zorii trezirii în braţele ei. Noaptea nu mai

este marele sanctuar al dragostei. Ea 47

nu mai este, datorită celei ce respiră în somn, acel nesfârşit veşmânt de păstor. Totul şi-a pierdut culoarea. Totul s-a înăsprit. Iar omul care ignoră dezastrul nu-şi plânge împlinirea trecută. E satisfăcut de libertatea sa prezentă

— Libertatea de a nu mai exista.

Astfel cel în sufletul căruia imperiul a murit spune: „Fervoarea mea era oarbă şi stupidă”. Şi, desigur, are dreptate. Nu există nimic în afara lui, decât amestec disparat de animale, case şi munţi. Imperiul era creaţie a inimii sale.

Ce vei face cu frumuseţea unei femei, dacă nu există un bărbat pe care ea să-l mişte? Şi ce vei face cu prestigiu diamantului, dacă nimeni nu-l râvneşte? Şi cu imperiul, dacă nu mai există slujitori ai imperiului?

Căci cel ce ştie să descifreze imaginea, şi care o poartă în inima lui, şi care este legat de această imagine, trăind din ea asemenea copilului ce suge la sânul mamei, cel căruia imaginea îi este temelie, semnificaţie şi prilej de măreţie, spaţiu şi împlinire, dacă va fi smuls de la acest izvor, va fi retezat, ciopârţit şi va muri asfixiat, asemenea copacului ale cărui rădăcini au fost tăiate. Nu se va mai regăsi. Şi totuşi, atunci când imaginea, pierind în el, îl face să piară, el nu mai suferă şi se acomodează mediocrităţii sale, fără a o recunoaşte.

Iată pentru ce trebuie să ţii mereu treaz ceea ce este măreţ în om şi să-l converteşti la propria sa grandoare.

Căci hrana esenţială nu-i vine din lucruri, ci din ceea ce leagă lucrurile între de Nu diamantul îl va hrăni, ci acea legătură ce există între diamant şi oameni. Nu nisipul îl va hrăni, ci legătura dintre nisip şi triburi. Nu cuvintele din cărţi, ci acele legături dintre de care sunt dragoste, poem şi înţelepciune.

Iar dacă vă chem să vă ajutaţi, să existaţi împreună şi să alcătuiţi o imagine care să vă îmbogăţească pe fiecare, la care să ia parte fiecare, chiar şi copiii imperiului, dacă

vă închid în domeniul iubirii mele, cum să nu vă înălţaţi şi cum aţi putea rezista? Frumuseţea chipului nu există decât prin reflectarea fiecărei părţi în toate celelalte. Iar apariţia vă răscoleşte. Acelaşi lucru – despre acel poem care vă smulge lacrimi. Am luat stele, fântâni şi regrete. Şi nu există în de nimic mai mult. Dar le-am 48 plămădit după geniul meu, iar de au servit ca piedestal unei divinităţi care le domină, fără a fi conţinută în niciunul dintre de”.

Tatăl meu a trimis un cântăreţ în mijlocul acelor oameni ce putrezeau. Cântăreţul s-a aşezat între ei, la venirea serii, şi a început să cânte. A cântat despre lucrurile care se reflectă unele în altele. A cântat despre prinţesa minunată la care nu poţi ajunge decât după două sute de zile de mers prin nisipul ars de soare şi lipsit de apă. Iar lipsa fântânilor devine sacrificiu şi beţie de dragoste. Iar apa din burduf devine rugă, căci ea duce spre cea iubită. Spunea: „Doream un crâng de palmieri şi o ploaie binefăcătoare… dar mai mult decât orice o doream pe aceea care speram că mă va primi cu un surâs… şi nu mai ştiam să deosebesc fierbinţeala de dragoste…”

Iar lor le era sete de sete şi, întinzându-şi pumnii spre tatăl meu, spuneau: „Scelerat! Ne-ai răpit setea, care este beţie a sacrificiului din dragoste!”

Le-a cântat despre acea ameninţare care domneşte atunci când războiul s-a pornit, transformând nisipul în cuib de vipere. Fiecare dună sporeşte cu o putere de viaţă şi de moarte. Iar lor le era sete de primejdia morţii ce însufleţeşte nisipul. Le-a cântat despre teama de duşman, atunci când îl aştepţi din toate părţile, iar el se desfăşoară de la un capăt la altul al orizontului, asemenea unui soare care nu ştii de unde va răsări! Iar lor le era sete de un duşman care să-i înconjoare cu măreţia lui, asemenea mării.

Iar atunci când le-a fost sete de dragoste, pe care o întrezăreau asemenea unui chip, pumnalele ţâşniră din teci. Şi iată că plângeau de bucurie, mângâindu-şi săbiile! Armele lor uitate, ruginite, înjosite, dar care le-au apărut

asemenea unei bărbăţii pierdute; căci numai de permit omului să creeze lumea. Şi acesta a fost semnalul revoltei, revoltă frumoasă ca un incendiu!

Şi au murit toţi, ca nişte adevăraţi bărbaţi!

xm

AM ÎNCERCAT SĂ ADUCEM CÂNTUL POEŢILOR în mijlocul acestei armate ce începea să se risipească. Dar se întâmpla minunea că poeţii erau neputincioşi, iar soldaţii râdeau de ei.

„Să ni se cânte adevărurile noastre, răspundeau ei. Fântână casei noastre şi aroma supei de seară. De ce aceste vorbe goale?

Atunci am aflat acest adevăr, şi anume că puterea pierdută nu se redobândeşte niciodată. Şi că imaginea imperiului îşi pierduse fertilitatea. Căci imaginile mor, asemenea plantelor, atunci când puterea lor s-a istovit, iar de nu mai sunt decât materie moartă ce se risipeşte şi humus pentru plante noi. M-am îndepărtat pentru a reflecta asupra acestei enigme. Căci nimic nu este mai adevărat sau mai puţin adevărat. Ci doar mai convingător sau mai puţin convingător. În mâinile mele nu se mai afla nodul miraculos al diversităţii lor. Îmi scăpa. Iar imperiul meu se clătina ca lipsit de vlagă, căci cedrul, atunci când furtuna îi frânge ramurile, când vântul nisipurilor îl usucă, se pleacă în faţa deşertului nu pentru că nisipul a devenit mai puternic, ci pentru că cedrul a renunţat să se apere şi şi-a deschis porţile barbarilor.

Atunci când un cântăreţ îşi intona cântecul, i se reproşa că-şi exagerează emoţiile. Şi este adevărat că pateticul suna fals, ca aparţinând altor vremi. Oare se înşală el însuşi, se întrebau, asupra dragostei pe care o exprimă faţă de animale, de case, de munţi, care nu sunt decât obiecte disparate? Se înşală el însuşi asupra dragostei pe care o exprimă faţă de meandrele fluviilor care nu ameninţă întâmplările războiului şi nu merită vărsare de sânge? Şi e adevărat că acei cântăreţi se simţeau vinovaţi, ca şi cum ar fi povestit fabule grosolane

unor copii ce nu mai erau îndeajuns de creduli…

Generalii mei, în trainica lor prostie, mă întrebau: „Pentru ce oamenii noştri nu vor să mai lupte?”. Ca şi cum ar fi spus, scandalizaţi în meseria lor: „Pentru ce nu mai vor să secere griul?”. Iar eu schimbam întrebarea care, astfel pusă, nu ducea la nimic. Nu era vorba despre o meserie. Mă întrebam, în liniştea iubirii mele: „Pentru ce nu mai vor să moară?”. Iar înţelepciunea mea căuta un răspuns.

Căci nu-ţi dai viaţa pentru animale, nici pentru case, nici pentru munţi. Căci obiectele dăinuie fără ca nimic să le fie sacrificat. Dar îţi dai viaţa pentru a salva nodul invizibil care le leagă, transformându-le în domeniu, în imperiu, în imagine dragă şi apropiată. Îţi transpui viaţa în această unitate, căci, murind, o clădeşti în continuare.

Moartea este preţioasă datorită dragostei. Iar cel care şi-a transpus viaţa în lucrul bine făcut şi care dăinuie mai mult decât viaţa, în templul ce-şi croieşte drum prin secole, acela acceptă să moară dacă ştie să desprindă palatul din diversitatea lucrurilor, dacă este orbit de măreţia lui şi doreşte să se contopească cu el. Căci ceva mai măreţ decât propria sa viaţă îl învăluie, iar el se dăruieşte dragostei sale.

Dar cum ar fi putut să accepte să-i dea viaţa în schimbul unor interese vulgare? Ceea ce interesul comandă în primul rând este să trăieşti. Orice ar fi făcut cântăreţii mei, ei ofereau oamenilor monedă falsă în schimbul sacrificiului lor, neştiind a-i face să perceapă o imagine care să-i însufleţească. Oamenii mei nu mai aveau dreptul să-şi dea viaţa din dragoste. De ce ar mai fi murit?

Iar aceia dintre ei, care mureau datorită asprimii unor îndatoriri pe care le acceptau fără a le înţelege, mureau ţepeni şi cu ochii mânioşi, zgârciţi în cuvinte, în severitatea dezgustului lor.

Iată pentru ce căutam în inima mea o învăţătură nouă, care să-i însufleţească; apoi, înţelegând că nu există raţionament sau înţelepciune care să ducă la aceasta, căci

trebuie să creezi un chip asemenea opţiunii sale, m-am rugat omului să mă lumineze.

Şi, de-a lungul nopţii, îmi vegheam oamenii sub foşnetul nisipului ce urca şi alerga deasupra dunelor, pentru a le desface şi a le reface câţiva paşi mai departe. În această noapte fără vârstă, în care luna apărea şi dispărea în negura roşiatică pe care o târau vânturile. Şi ascultam străzile chemându-se una pe cealaltă din cele trei vârfuri ale taberei triunghiulare, dar vocile lor nu mai erau decât lungi strigăte fără credinţă, atât de patetice în deşertăciunea lor.

Şi mă gândeam: „Nu există nimic pentru a-i aduna împreună… Vechiul lor limbaj a obosit. Prizonierii tatălui meu erau necredincioşi, însă ocrotiţi de un imperiu puternic. Tatăl meu le-a trimis un cântăreţ ce preamărea imperiul. Şi într-o singură noapte, prin atotputernicia cuvântului său, i-a convertit. Dar această putere nu era a lui, ci a imperiului.

Dar mie îmi lipsesc cântăreţii, îmi lipseşte adevărul, îmi lipseşte veşmântul care să mă transforme în păstor. Trebuie, deci, ca ei să se omoare şi să mânjească noaptea 5*

cu acele lovituri de cuţit ce ţintesc în pântece şi sunt la fel de inutile ca lepra? Prin ce voi reuşi să-i strâng laolaltă?”

Din când în când, se ridicau falşi profeţi care strângeau în jurul lor câţiva dintre ei. Iar cei fideli, deşi rari, se însufleţeau şi se arătau gata să moară pentru credinţa lor. Dar credinţa lor nu valora nimic pentru ceilalţi. Şi toate credinţele se opuneau una alteia. Mici comunităţi au apărut astfel, urându-se, obişnuind să împartă totul în greşeală şi adevăr. Căci ceea ce nu e adevăr e greşeală, iar ceea ce nu e greşeală e adevăr. Dar eu, care ştiu bine că greşeala nu este contrariul adevărului, ci o altă aranjare, un alt templu clădit cu aceleaşi pietre, nici mai adevărat, nici mai puţin adevărat, ci altfel, descoperindu-i gata să moară pentru adevăruri

iluzorii, sângeram în inima mea. Şi mă rugam domnului: „Nu poţi să mă înveţi un adevăr care să domine adevărurile lor deosebite şi să le primească pe toate în sânul său? Căci dacă din aceste ierburi, care se devorează între de voi face un arbore animat de un suflu unic, atunci o ramură va creşte din prosperitatea altei ramuri, iar arborele întreg nu va fi decât colaborare minunată şi avânt spre soare.

Ori inima mea nu e destul de încăpătoare pentru a-i cuprinde?”

Virtuoşii erau ridiculizaţi, iar neguţătorii triumfau. Totul se vindea. Fecioarele erau închiriate. Proviziile de orz, pe care le păstram pentru vremurile de foamete, erau prădate. Se omorau. Dar nu eram atât de naiv să cred că sfârşitul imperiului se datora acestei decăderi a virtuţii, înţelegând cu limpezime că decăderea virtuţii se datora sfârşitului imperiului.

„Doamne, spuneam, dă-mi această imagine în care sufletele lor să se transpună. Şi toţi, prin fiecare, vor creşte mai puternici. Iar virtutea va fi semn a ceea ce ei vor fi”.

XIV

ÎN LINIŞTEA IUBIRII MELE, AM ORDONAT SĂ fie executat un mare număr de oameni. Dar fiecare mort alimenta lava ascunsă a rebeliunii. Căci nu accepţi 52 decât ceea ce este evident. Dar nimic nu era evident. Se înţelegea greu în numele cărui adevăr limpede murise unul sau altul. Şi atunci am primit de la înţelepciunea divină învăţăminte asupra puterii.

Căci puterea nu se explică prin rigoare. Ci numai prin simplitatea limbajului. Desigur, rigoarea este necesară pentru a impune limbajul nou, căci nimic nu-l pune în evidenţă, iar el nu este nici mai adevărat, nici mai puţin adevărat, ci altfel. Dar cum ar putea rigoarea să impună un limbaj care, prin el însuşi, ar dezbina oamenii, lăsându-i să se contrazică? Căci a impune un asemenea limbaj înseamnă a impune dezbinarea şi a distruge rigoarea.

Simplificând, le impun despotismul. Impun omului să devină altul, mai liber, mai limpede, mai generos şi mai pasionat, contopit el însuşi aspiraţiilor sale şi, o dată împlinit el renegă larva care fusese, se miră de propria sa splendoare, se minunează, devine aliat şi soldat al rigorii mele. Iar rigoarea mea nu are altă temelie decât rolul pe care el îl joacă. Este poarta monumentală prin care turma trece, obligată, poate, prin lovituri de bici, însă împlinindu-se şi transfigurându-se. Dar toţi aceştia nu sunt constrânşi: sunt convertiţi.

Rigoarea însă nu-şi atinge scopul dacă, după ce au trecut pragul, oamenii, despuiaţi de ei înşişi şi eliberaţi din crisalidele lor, nu simt deschizându-se în ei aripi şi, departe de a preamări suferinţa care i-a creat şi întărit, ei se regăsesc amputaţi şi trişti, şi-şi întorc faţa spre ţărmul pe care l-au părăsit.

Atunci, trist şi inutil, sângele oamenilor umple fluviile.

Cei pe care îi executam, arătând că nu putuserăm să-i convertesc, erau o dovadă a greşelii mele. Atunci am intonat această rugă:

„Doamne, veşmântul meu e prea scurt, iar eu sunt un păstor nepriceput, ce nu ştie să-şi adăpostească poporul. Răspund nevoilor unora, rănindu-i pe alţii în nevoile lor.

Doamne, eu ştiu că orice aspiraţie e frumoasă. Aspiraţia libertăţii şi cea a disciplinei. Aceea a pâinii pentru copii şi cea a sacrificiului pâinii. Cea a ştiinţei care cercetează şi cea a respectului care acceptă şi creează.

Cea a ierarhiilor care divinizează şi cea a împărţelii care distribuie. Cea a timpului care permite meditaţia şi cca. 53

a muncii care umple timpul. Cea a dragostei prin spirit, care pedepseşte carnea şi înalţă omul, şi cea a milei care tămăduieşte carnea. Cea a viitorului de clădit şi cea a trecutului de salvat. Cea a războiului care împrăştie sămânţa şi cea a păcii care strânge recolta.

Dar ştiu, de asemenea, că aceste contradicţii nu sunt

decât contradicţii de limbaj şi că, de fiecare dată când omul se înalţă, el le priveşte tot mai de sus. Iar contradicţiile dispar.

Doamne, vreau să creez nobleţea războinicilor mei şi frumuseţea templelor în care viaţa oamenilor să se transpună şi care să dea un înţeles acestei vieţi. Dar în această seară, plimbându-mă în pustiul iubirii mele, am întâlnit o fetiţă plângând. I-am ridicat capul spre mine pentru a-i citi în ochi. Iar suferinţa ei m-a orbit. Dacă refuz, Doamne, s-o cunosc, refuz o parte din mine, iar opera mea nu va fi nicicând desăvârşită. Nu înseamnă că mă abat de la scopurile mele înalte, dar această fetiţă trebuie consolată! Căci numai atunci lumea merge înspre bine. Şi ea este un semn al lumii”.

XV

RĂZBOIUL ESTE LUCRU GREU DE FĂCUT atunci când nu e înclinaţie naturală sau expresie a unei dorinţe. Generalii mei, în temeinica lor prostie, studiau tactici abile, discutau şi căutau perfecţiunea înainte de a acţiona. Căci nu erau însufleţiţi de credinţă, ci doar, oneşti şi stăruitori. Asta îi făcea să eşueze. I-am strâns în jurul meu pentru a le predica:

„Nu veţi învinge niciodată căutând perfecţiunea. Căci ea este obiect de muzeu. Interziceţi greşelile şi aşteptaţi, pentru a acţiona, să ştiţi dacă mişcarea ce trebuie făcută este de o eficacitate bine demonstrată. Dar unde aţi citit vreo demonstraţie a viitorului? Aşa cum veţi împiedica, în felul acesta, răspândirea pictorilor, sculptorilor şi a inventatorilor prodigioşi, veţi împiedica şi cucerirea victoriei. Căci vă spun: turnul, cetatea sau imperiul cresc asemenea unui arbore. De sunt manifestări ale vieţii, căci e nevoie de om pentru a le da naştere. Omul îşi închipuie că aceasta se face prin calcul. El crede că raţiunea gu54 vernează aşezarea pietrelor sale, când, de fapt, ascensiunea acestor pietre s-a născut, în primul rând, din dorinţa lui. Iar cetatea este cuprinsă în el, în imaginea pe care o poartă în inimă, aşa cum arborele este cuprins în

sămânţa sa. Iar calculele sale nu fac decât să-i înveşmânteze dorinţa. Şi să o ilustreze. Căci nu veţi explica nimic despre un copac dacă arătaţi apa pe care a băut-o, sucurile minerale pe care le-a supt şi soarele care i-a împrumutat forţa. Şi nu explicaţi nimic despre un oraş atunci când spuneţi: „Iată pentru ce această boltă nu se prăbuşeşte… Iată calculele arhitecţilor…”. Căci dacă oraşul trebuie să se nască, se vor găsi oricând socotitori care să calculeze bine. Dar aceştia nu sunt decât slujitori. Iar dacă îi veţi împinge în primul rând, crezând că oraşele se nasc din mâinile lor, niciun oraş nu va mai ţâşni din nisip. Ei ştiu cum se nasc oraşele, dar nu ştiu pentru ce. Aruncaţi însă un cuceritor ignorant împreună cu poporul său pe un pământ aspru şi sterp, întoarceţi-vă după câtva timp, şi veţi vedea strălucind în soare cetatea cu treizeci de cupole. Iar cupolele se vor înălţa falnice, asemenea ramurilor cedrului. Căci dorinţa cuceritorului va deveni oraş şi cupole. Iar el va găsi ca mijloace, căi şi drumuri toţi socotitorii pe care-i doreşte.

Aşa încât, le spuneam eu, veţi pierde războiul, fiindcă nu doriţi nimic. Niciun urcuş nu vă cere efortul. Şi nu colaboraţi, ci vă distrugeţi unul pe celălalt prin hotărâri incoerente. Priviţi această piatră ce atârnă greu. Se rostogoleşte înspre fundul prăpastiei. Căci ea este colaborare a tuturor grăunţelor de praf din care s-a plămădit şi care o duc, toate, spre acelaşi scop. Priviţi apa în rezervoare. Se sprijină de pereţi şi aşteaptă ocazia. Căci vine ziua în care ocazia se arată. Iar în timpul acesta, zi şi noapte, ea apasă fără încetare. Doarme în aparenţă, fiind totuşi vie. Căci la cea mai neînsemnată crăpătură, iat-o punându-se în mişcare, strecurându-se, răsturnând obstacolele pe care le întâlneşte şi reîntorcându-se la somnul ei atunci când drumul se înfundă, până ce o nouă crăpătură îi va deschide un nou drum. Iar ea nu va pierde această nouă ocazie. Şi, pe căi indescifrabile, pe care niciun socotitor nu le-ar fi calculat, simpla greutate a apei va fi golit rezervoarele de proviziile voastre.

Armata voastră este asemenea unei mări ce nu apasă asupra digurilor. Sunteţi un aluat fără drojdie. Un pământ fără sământă. O gloată fără dorinţe. Administraţi, în loc să conduceţi. Nu sunteţi decât spectatori stupizi. Iar forţele obscure care apasă asupra zidurilor imperiului nu vor avea nevoie de administratori ca să vă înece în năvălirea lor. După care istoricii voştri, mai stupizi decât voi, vor explica motivele dezastrului, numind înţelepciune, calcul şi ştiinţă ale adversarului, mijloacele reuşitei lui. Dar eu vă spun că nu există nici înţelepciune, nici calcul, nici ştiinţă a apei, atunci când ea sfarmă ziduri şi înghite oraşe.

Voi sculpta viitorul asemenea creatorului ce-şi extrage opera din blocul de marmură prin lovituri de daltă. Iar cioburile ce ascundeau imaginea divină cad unul câte unul. Ceilalţi vor spune: „Marmura conţinea această imagine. El a găsit-o. Iar mişcările sale erau un mijloc”. Dar eu spun că el nu calcula, nu plămădea piatra. Surâsul unui chip nu este alcătuit dintr-un amestec de sudoare, de scântei, de lovituri de daltă şi de marmură. Surâsul nu aparţine pietrei, ci creatorului. Eliberează omul, iar el va crea.

În temeinica lor prostie, generalii mei s-au strâns pentru a discuta: „Trebuie să înţelegem, îşi spuneau ei, pentru ce oamenii noştri se dezbină şi se urăsc”. Şi-i chemau în faţa lor. Şi-i ascultau, pe unii şi pe ceilalţi, încercând să le împace teoriile, să stabilească cine avea dreptate şi cine nu. Dacă se urau din gelozie, generalii încercau să determine cine greşea şi cine nu. Şi curând n-au mai înţeles nimic, atât demult s-au încâlcit problemele, atât demult acelaşi act avea chipuri diferite, nobil sub o anume lumină, josnic – sub o alta, crud şi generos – în acelaşi timp. Iar sfatul lor continua târziu, în noapte. Şi fiindcă nu mai dormeau, prostia le sporea. Atunci au venit să-mi ceară sfatul: „Nu mai există decât o soluţie în această harababură, mi-au spus ei. Potopul biblic!”

Dar eu îmi aminteam de ceea ce spunea tatăl meu: „Atunci când mucegaiul atacă grâul, caută-l în afara

griului, iar pe acesta mută-l în alt hambar. Atunci când oamenii se urăsc, nu asculta expunerea imbecilă a motivelor pe care le au să se urască. Căci au multe alte motive decât cele pe care le spun şi la care nu s-au gândit niciodată. Dar au tot atât de multe motive să se iubească. Şi la fel de multe să trăiască în indiferenţă. Iar pe mine nu mă interesează niciodată cuvintele, ştiind că ceea ce poartă în de nu este decât un semn de înţeles, aşa cum pietrele unei clădiri nu-ţi arată nici umbra, nici liniştea, aşa cum elementele din care e plămădit un arbore nu explică arborele în sine. De ce m-ar fi interesat, deci, motivele urii lor? O clădeau ca pe un templu din aceleaşi pietre pe care le-ar fi folosit pentru a clădi dragostea”.

Eram, deci, simplu spectator la această ură pe care o înveşmântau cu motivele lor prost înţelese şi nu speram să-i vindec de ea impunând o judecată vană. Ea n-ar fi făcut decât să-i înăsprească în motivele lor, întărindu-le greşelile şi avantajele. Trufia celor cărora le-aş fi dat dreptate şi pizma celor cărora nu le-aş fi dat-o. Şi, astfel, prăpastia dintre ei ar fi sporit. Îmi aminteam însă despre înţelepciunea tatălui meu.

După ce cucerise, o dată, teritorii noi şi fiindcă aceste teritorii nu erau încă sigure, lăsase generali pentru a-i sprijini pe guvernatori. Iar călătorii care se întorceau din aceste provincii noi veneau să-i spună tatălui meu:

„În cutare provincie, îi spuneau ei, generalul l-a insultat pe guvernator. Nu-şi mai vorbesc”.

Venea altul, dintr-o altă provincie:

„Stăpâne, guvernatorul îl urăşte pe general”.

Apoi, din altă parte, venea un al treilea:

„Stăpâne, e nevoie de dreptatea ta pentru a rezolva un grav litigiu. Generalul şi guvernatorul sunt în proces”.

Iar tatăl meu, înainte de toate, asculta cauzele neînţelegerilor. Aceste cauze erau evidente de fiecare dată. Oricine ar fi suferit asemenea jigniri s-ar fi hotărât să le răzbune. Era vorba despre trădări ruşinoase şi certuri de neîmpăcat. Jafuri şi injurii. Şi de fiecare dată, în mod

evident, unul trebuia să aibă dreptate, iar celălalt – nu. Dar aceste clevetiri îl oboseau pe tatăl meu.

„Am lucruri mai bune de făcut, spunea el, decât să cercetez certurile lor stupide. De se nasc de la un capăt la celălalt al teritoriului, altele de fiecare dată, şi totuşi asemănătoare. Prin ce minuni am ales, oare, peste tot guvernatori şi generali care nu se pot înţelege unul cu celălalt?

Atunci când animalele pe care le aşezi într-un staul mor unul după celălalt, nu te apleca asupra lor pentru a căuta cauza răului. Apleacă-te asupra staulului şi dă-i foc”.

A chemat, deci, un mesager:

„Le-am definit rău prerogativele. Ei nu ştiu care dintre ei are întâietate asupra celuilalt, la banchete. Le supraveghează cu duşmănie. Înaintează amândoi în acelaşi pas, până în momentul în care trebuie să se aşeze. Iar atunci, cel mai grosolan sau cel mai prost dintre ei se aşază primul. Celălalt îl urăşte. Şi jură să fie mai puţin prost data următoare şi să se grăbească pentru a se aşeza el înaintea celuilalt. Iar după aceasta, desigur, îşi vor fura femeile, îşi vor jefui turmele, îşi vor adresa insulte. Toate acestea nu sunt decât baliverne fără preţ, dar pentru care ei pătimesc, căci cred în de Eu însă nu-mi voi pleca urechea la zgomotul pe care-l fac.

Vrei să se iubească? Nu le arunca sămânţa puterii, pentru a o împărţi. Ci fă ca unul dintre ei să-i slujească pe celălalt. Iar celălalt să slujească imperiul. Atunci, dându-şi mâna şi clădind împreună, se vor iubi”.

I-a pedepsit, deci, cu cruzime pentru inutila zarvă a certurilor lor:

„Imperiul, le spunea el, n-are ce face cu scandalurile voastre. Un general, în mod evident, trebuie să asculte de guvernator. Îl voi pedepsi, deci, pe guvernator pentru că n-a ştiut să comande. Iar pe celălalt – pentru că nu a ştiut să asculte. Şi vă sfătuiesc să faceţi linişte”.

Şi, de la un capăt la celălalt al imperiului, oamenii s-au împăcat. Cămilele furate au fost înapoiate. Soţiile

adultere au fost trimise înapoi sau repudiate. Insultele au fost retrase. Iar cel ce asculta era flatat de laudele celui ce-i comanda. Acestea erau pentru el izvoare de bucurie. Iar cel ce comanda era fericit să-şi arate puterea, înălţându-şi subalternul, şi-l împingea în faţa lui în zilele de banchet, făcându-l să se aşeze primul.

„Aceasta nu înseamnă că sunt proşti, spunea tatăl meu. Ci doar că limbajul nu conţine nimic care să fie vrednic de interes. Învaţă să asculţi nu zarva cuvintelor, nici raţionamentele ce le permit să se înşele. Învaţă să priveşti mai departe. Căci ura lor nu era absurdă. Atunci când pietrele nu sunt fiecare la locul lor, de nu formează un templu. Iar dacă fiecare piatră este la locul ei şi slujeşte templului, nu mai are importanţă decât liniştea care se naşte din deşi ruga ce se înalţă în pace. Şi cine îţi 58 va mai vorbi despre pietre?”

Iată pentru ce nu mă interesau problemele generalilor mei, care mă rugau să caut în faptele oamenilor cauzele dezbinării lor şi să fac ordine plin dreptatea mea. Dar, în liniştea iubirii mele, traversam tabăra şi-i priveam urându-se. Mă întorceam apoi să mă rog.

„Doamne, iată-i dezbinaţi, căci nu mai clădesc un imperiu. Este greşit a crede că încetează să clădească pentru că sunt dezbinaţi. Luminează-mă şi arată-mi ce turn să-i fac să clădească, turn care să contopească în el aspiraţiile lor diverse. Care va cere totul de la ei şi-l va împlini pe fiecare, solicitându-l în întregime în măreţia lui. Veşmântul meu e prea scurt, iar eu sunt un prost păstor ce nu-i poate adăposti pe toţi sub aripa sa. Iar ei se urăsc pentru că le e frig. Căci ura nu este decât lipsa satisfacţiei. Orice ură are un înţeles profund, care o domină. Ierburile diferite se urăsc şi se mănâncă una pe cealaltă, dar nu şi arborele unic, în care fiecare ramură creşte din prosperitatea celorlalte. Dă-mi o fâşie din veşmântul tău, pentru a aduna sub ea pe toţi războinicii mei, pe truditori şi pe savanţi, pe soţi şi soţii, şi pe copiii care plâng…”

XVI

GENERALII MEI, ÎN TEMEINICA LOR PROSTIE, veneau să-mi vorbească despre virtute:

„Iată, îmi spuneau ei, că moravurile sunt tot mai corupte. Şi din cauza aceasta imperiul se descompune. Trebuie să înăsprim legile şi să inventăm sancţiuni mai crude. Şi să retezăm capetele celor ce au greşit”.

Iar eu mă gândeam:

„Trebuie, poate, într-adevăr, să retezăm capete. Dar virtutea este, în primul rând, consecinţă. Putreziciunea oamenilor mei este, înainte de toate, putreziciunea imperiului, ce-şi creşte oamenii. Căci dacă el ar fi viguros şi sănătos, le-ar înflăcăra nobleţea”.

Îmi aminteam de cuvintele tatălui meu:

„Virtutea este perfecţiunea stării umane, şi nu absenţa defectelor! Dacă vreau să clădesc un oraş, înnobilez prin putere gloata decăzută. Îi ofer alte beţii decât beţia mediocră a jafului, a camerei sau a violului. Iată-i clădind cu braţele lor noduroase. Orgoliul lor devine turn, şi templu, şi zid. Cruzimea lor devine grandoare şi rigoare în disciplină. Şi iată că ei slujesc unui oraş născut din ei înşişi şi în care şi-au transpus bogăţia inimii. Vor muri pe ziduri pentru a-l salva. Şi nu vei mai descoperi în ei decât virtuţile cele mai strălucitoare.

Dar tu, care eşti dezgustat în faţa puterii pământului, în faţa urâţeniei humusului, a putreziciunii sale şi a viermilor, vei cere în primul rând omului să nu existe şi să nu miroasă. Condamni în ei expresia forţei lor. Iar în fruntea imperiului vei instala degeneraţi. Iar ei vor hăitui viciul, care nu este decât putere fără folos. Dar, în felul acesta, ei hăituiesc puterea şi viaţa. Şi, la rândul lor, devin paznici de muzeu şi veghează asupra unui imperiu mort”.

„Cedrul, spunea tatăl meu, se hrăneşte din noroiul pământului, transformându-l însă în frunziş des, ce se hrăneşte cu soare.

Cedrul, mai spunea câteodată tatăl meu, este perfecţiunea noroiului. Este noroiul devenit virtute. Dacă

vrei să salvezi imperiul, creează-i fervoarea. Ea va îndruma mişcările oamenilor. Şi aceleaşi acte, aceleaşi mişcări, aceleaşi aspiraţii, aceleaşi eforturi îţi vor clădi oraşul, în loc de a-l distruge.

Iar acum eu îţi spun:

Oraşul tău va muri prin perfecţiune. Căci oamenii trăiau nu din ceea ce primeau, ci din ceea ce dăruiau. Disputându-şi proviziile strânse, vor redeveni lupi în bârlogurile lor. Iar dacă cruzimea ta reuşeşte să-i îmblânzească, vor deveni vite în staul. Căci un oraş nu este perfect niciodată. Spun despre opera mea că nu e perfectă atunci când îmi lipseşte fervoarea. Ei mor pentru că sunt deja morţi. Perfecţiunea nu este un scop pe care-l atingi. Ea este schimbarea în etern. Şi oraşul meu n-a fost niciodată perfect…”

Iată pentru ce mă îndoiam că este de ajuns să retezi capete. Căci, desigur, trebuie să-l condamn pe cel corupt, pentru a nu-i corupe pe ceilalţi, aşa cum arunci fructul putred din pivniţă sau animalul bolnav din staul. Dar mai bine este să schimbi pivniţa sau staulul, căci de sunt, în primul rând, vinovate.

Pentru ce să-l pedepseşti pe cel ce poate fi convertit? Iată pentru ce m-am rugat: „Doamne, împrumută-mi o 60 fâşie din veşmântul tău, pentru a adăposti sub ea toţi oamenii cu povara lor de dorinţe. Am obosit să-i sugrum pe cei pe care nu-i pot acoperi eu însumi, de frică să nu-mi ruineze imperiul. Ştiind că-i ameninţă pe ceilalţi şi binefacerile discutabile ale adevărului meu vremelnic, ştiind însă de asemenea că şi ei sunt purtători ai adevărului”.

XVII

IATĂ PENTRU CE AM DISPREŢUIT întotdeauna, ca fiind zadarnică, zarva cuvintelor. Şi nu m-am încrezut în artificiile limbajului. Iar atunci când generalii mei, în solida lor stupiditate, veneau să-mi spună: „Poporul se revoltă, te sfătuim să fi abil…”, îi concediam. Căci abilitatea nu este decât un cuvânt gol. În creaţie nu există ocoluri. Creezi

ceea ce faci, şi nimic mai mult. Iar dacă pretinzi, că urmărind un scop, te îndrepţi spre un altul, deosebit de primul, doar cel pe care cuvintele îl înşală te va crede abil. Căci ceea ce creezi, în cele din urmă, este acel lucru înspre care te îndrepţi în primul rând, şi nimic mai mult. Creezi obiectul ocupaţiei tale, şi nimic mai mult, chiar dacă te ocupi de el pentru a-l combate. Îmi creez inamicul şi îi declar război. Îl făuresc şi îl înăspresc. Iar dacă întăresc constrângerea în numele unei libertăţi viitoare, nu fac decât să creez constrângerea. Căci viaţa nu cunoaşte drumul pieziş. Nu poţi înşela un copac: îl faci să crească şi, în acelaşi timp, îl dirijezi. Restul nu e decât zarvă de cuvinte. Iar dacă sacrific generaţia mea pentru fericirea generaţiilor viitoare, oamenii sunt cei pe care-i sacrific. Nu pe aceştia sau pe ceilalţi, ci pe toţi. Pe toţi îi înlănţuiesc în nefericire. Restul nu e decât zarvă de cuvinte. Dacă fac război pentru a obţine pacea, întemeiez războiul. Pacea nu este o stare care se obţine prin război. Dacă nu cred în pacea cucerită cu armele şi dezarmez, mor. Căci pacea nu o pot stabili decât dacă o creez. Adică primesc să absorb şi orice om găseşte în imperiul meu expresia propriilor dorinţe. Căci fiecare iubeşte în felul său aceeaşi imagine. Doar un limbaj insuficient îi opune pe oameni unii altora, căci dorinţele lor nu diferă. N-am întâlnit niciodată pe cel care să dorească dezordinea, sau josnicia, sau ruina. Imaginea care-i frământă şi pe care ar vrea s-o întemeieze se aseamănă de la un capăt la celălalt al universului, dar căile de atingere a ei diferă. Unul crede că libertatea va permite omului să se dezvolte, altul că omul va creşte puternic prin constrângere, dar amândoi doresc grandoarea sa. Unul crede că mila va uni oamenii, altul dispreţuieşte bunătatea ca fiind respect al putreziciunii şi îi obligă să construiască un turn în care se vor contopi unul cu celălalt. Şi amândoi luptă pentru dragoste. Unul crede că prosperitatea domină totul, căci omul eliberat de poverile sale găseşte timp să-şi cultive inima, sufletul şi inteligenţa. Altul însă consideră că însuşirile inimilor, ale

inteligenţei şi sufletelor lor nu sunt legate de alimentele pe care le consumă, nici de facilităţile care li se acordă, ci de darurile care li se solicită. Acesta crede că doar templele născute din nevoia Domnului şi date ca ispăşire sunt frumoase. Dar şi unul şi celălalt doresc înfrumuseţarea sufletului, a inteligenţei şi a inimii. Şi amândoi au dreptate, căci cine se poate dezvolta în robia, cruzimea şi abrutizarea unei munci grele? Dar cine se poate dezvolta într-o libertate fără reguli, în respectul decadenţei şi în creaţia goală, care nu mai este decât divertisment de trândavi?

Iată-i luând armele ca să apere cuvinte neputincioase, în numele aceleiaşi iubiri. Şi e război, adică luptă, şi căutare, şi mişcare dezordonată în direcţia impusă, întocmai ca arborele poetului meu care, născut orb, a lovit în pereţii colibei sale până ce şi-a crăpat o lucarnă prin care a ţâşnit spre soare, în sfârşit drept şi triumfător.

Nu încerc să impun pacea. Creez inamicul şi ura lui şi mă mulţumesc a-l supune. Nimic nu e mai impunător decât convertirea şi a converti înseamnă a primi. Înseamnă a oferi fiecăruia un veşmânt pe măsura lui, în care să se simtă bine. Acelaşi pentru toţi. Căci orice contradicţie nu este decât lipsă a geniului.

Iată pentru ce repet rugăciunea:

— Doamne, luminează-mă! Fă-mă să cresc în înţelepciune, astfel încât să-i împac nu prin renunţarea, cerută de unii şi de alţii, la vreuna dintre dorinţele lor, ci printr-o imagine nouă, care să le pară aceeaşi. Întocmai unui vapor. Cei care, fără a înţelege, trag corzile la babord, luptă împotriva celor ce trag la tribord. Fără să ştie, s-ar urî. Dar dacă o ştiu, colaborează şi împreună 62 ajută vântului.

Pacea e un arbore care are nevoie demult timp pentru a se înălţa. Întocmai cedrului, trebuie să tragem seva din mult pământ pentru a-i întemeia unitatea.

A clădi pacea înseamnă a clădi un staul în care toată

turma să poată adormi. Înseamnă a clădi un palat suficient de încăpător, pentru ca toţi oamenii să se întâlnească înăuntrul lui fără a părăsi nimic din lucrurile care-i însoţesc. Nu poate fi vorba de a-i amputa, pentru a încăpea cu toţii. A clădi pacea înseamnă a obţine ca providenţa să-şi întindă mantia pentru a adăposti oamenii în toată imensitatea dorinţelor lor. Întocmai mamei care-şi iubeşte fiii. Şi pe cel timid şi blând. Şi pe cel dornic de viaţă. Şi pe cel poate, cocoşat, plăpând şi nedorit. Toţi, în diversitatea lor, îi înduioşează inima. Şi toţi, în diversitatea iubirii lor, contribuie la gloria ei.

Dar pacea este un arbore care are nevoie demult timp pentru a creşte. Îi trebuie mai multă lumină decât am eu şi nimic nu e încă evident. Aleg şi refuz. Ar fi prea uşor să faci pace dacă toţi s-ar asemăna.

Astfel a eşuat abilitatea generalilor mei, căci, cu solidă stupiditate, mi-au prezentat raţionamentele lor. Îmi aminteam de cuvintele tatălui meu: „Arta raţionamentului permite omului să se înşele…”

— Dacă oamenii noştri neglijează sarcinile imperiului, înseamnă că se moleşesc. Să le pregătim, deci, ambuscade, ei se vor întări, iar imperiul va fi salvat.

Astfel vorbesc profesorii care merg din efect în efect. Dar viaţa este pur şi simplu, aşa cum este copacul. Iar tulpina nu este mijlocul găsit de sămânţă pentru a deveni ramură. Tulpină, sămânţă şi ramură nu sunt decât aceeaşi înflorire.

I-am corectat, deci:

— Dacă oamenii noştri se înmoaie, înseamnă că imperiul care le alimenta vitalitatea a murit în ei. Întocmai cedrului, când i-a dispărut darul vieţii. Nu mai transformă pământul în cedru şi începe să se împrăştie în pustiu. Pentru a-i însufleţi, trebuie deci să-i convertim…

Totuşi, în indulgenţa mea, generalii neputând să mă înţeleagă, i-am lăsat să-şi joace jocul; ei au expediat oamenii să-şi caute moartea în jurul unui puţ pe care nimeni nu-l dorea, fiindcă era secat, dar unde, din

întâmplare, făcuse tabără inamicul. 63

Desigur, e frumos schimbul de focuri în jurul fântânii, acest dans în jurul florii, căci cel ce obţine fântână se uneşte cu pământul şi regăseşte gustul victoriei. Iar inamicul se întoarce într-o mişcare aidoma celei a corbilor stârniţi de apropierea ta şi zburând în cercuri până acolo unde nu-i mai poţi ajunge. Atunci nisipul care i-a înghiţit în urma ta se încarcă de pulbere, iar tu îţi joci viaţa şi moartea cu bărbăţie. Şi dansezi în jurul unui centru, şi de îndepărtezi, şi te apropii de ceva.

Dar dacă fântână e secată, jocul nu mai e acelaşi. Ştii că e nefolositoare, fântână aceasta, şi lipsită de sens ca un zar pe care nu-ţi angajezi averea. Generalii mei, văzând oamenii jucând zaruri şi omorându-se pentru o înşelăciune, au crezut în zaruri. Şi au jucat pe fântână ca pe un zar fără miză. Dar nimeni nu omoară pentru înşelăciune la un joc de zaruri fără miză.

Generalii mei n-au înţeles niciodată foarte bine dragostea.

Căci ei văd îndrăgostitul exaltat de zorii care-i readuc, deşteptându-l, dragostea. Şi văd războinicul exaltat de zorii care-i aduc, deşteptându-l, victoria, cea care se rostogoleşte deja în el şi-l face să râdă. Şi cred că zorile sunt atotputernice, nu dragostea.

Eu, însă, spun că nimic nu se poate face fără dragoste. Căci zarul care nu e încărcat de un sens dorit te plictiseşte. Şi zorile te plictisesc dacă nu fac decât să te întoarcă în mizerie. Şi moartea pentru fântână inutilă te plictiseşte.

Desigur, cu cât munca pe care o consumi în numele dragostei este mai grea, cu atât mai mult te exaltă. cu cât dai mai mult, cu atât creşti mai mult. Dar trebuie să existe cineva care să primească. A pierde nu înseamnă niciodată a dărui.

Generalii mei, văzându-i pe oameni dând cu bucurie, nu au dedus că exista cineva care să primească. Şi nu înţelegeau că, pentru a exalta omul, nu este suficient să-l

despoi.

Acel rănit, pe care l-am surprins în amărăciunea lui, îmi spuse:

— Am să mor. Şi mi-am dat sângele fără să primesc nimic în schimb. Pe inamicul căruia i-am trimis un glonte în pântece, înainte ca altul să-l răzbune, l-am urmărit în timp ce murea. Şi îmi părea că se desăvârşeşte prin moarte, dăruit în întregime credinţelor sale. Moartea i-a fost o răsplată. Cât despre mine, respectând ordinul primit de la caporalul meu şi nu de la altcineva care l-ar fi în bogăţit şi înnobilat, mor cu demnitate, dar şi cu supărare.

Cât despre ceilalţi, fugiseră.

XVIII

IATĂ PENTRU CE, ÎN SEARA ACEEA, DIN înălţimea stâncii pe care mă căţăraserăm, am privit petele negre pe care le făcea tabăra mea, ca de obicei de formă triunghiulară, ca de obicei împodobită cu santinele în cele trei vârfuri, înzestrată cu puşti şi pulbere, şi totuşi aproape de a fi risipită, răspândită aidoma copacului mort, şi i-am iertat pe oameni.

Fiindcă am înţeles. Omida moare atunci când formează crisalida. Planta moare când ajunge sămânţă. Cel ce se transformă cunoaşte tristeţea şi teama. Totul în el devine inutil. Cel ce se transformă nu este decât cimitir şi regrete. Şi această mulţime aştepta transformarea, istovindu-şi vechiul imperiu căruia nimeni n-ar şti să-i redea tinereţea. Nu vindeci nici omida, nici planta, nici copilul care-şi schimbă vocea şi care, pentru a fi fericit, cere să i se redea copilăria, să simtă din nou plăcerea jocurilor care-l plictisesc, dulceaţa braţelor mamei şi gustul laptelui – dar nu mai există nici plăcere a jocurilor, nici refugiu în braţele mamei, nici gust al laptelui, iar el pleacă, trist. Istovindu-şi vechiul imperiu, oamenii, fără să ştie, reclamau imperiul cel nou. Copilul care a crescut şi s-a despărţit de mama sa nu va cunoaşte odihnă până ce nu va fi găsit femeia. Doar ea îl va întregi din nou. Dar cine poate arăta oamenilor imperiul lor? Cine poate, în

diversitatea lumii, doar prin puterea geniului său, să creeze o imagine nouă, să-i forţeze să-şi întoarcă ochii în direcţia ei şi s-o cunoască? Şi, cunoscând-o, s-o iubească? Aceasta nu este o operă de logician, ci de creator şi sculptor. Căci nu făureşte în marmură decât acela care n-are nimic de justificat şi imprimă marmurii puterea de a deştepta dragostea.

AM CHEMAT, DECI, ARHITECŢII ŞI LE-AM SPUS:

— De voi depinde cetatea viitoare, nu în semnificaţia ei spirituală, ci în imaginea pe care o va prezenta şi care va fi expresia ei. Mă gândesc, ca şi voi, ca oamenii să fie fericit instalaţi, ca ei să dispună de comodităţile oraşului şi să nu-şi irosească eforturile în complicaţii zadarnice şi cheltuieli sterile. Dar eu am învăţat să deosebesc ceea ce este important de ceea ce este urgent. Căci este urgent, desigur, ca omul să mănânce, fiindcă, dacă nu e hrănit, nu există şi nu mai ridică probleme. Dar dragostea şi sensul vieţii sunt mai importante. Nu mă interesează o specie care să îngraşe pământul. Întrebarea pe care mi-o pun nu este de a şti dacă omul va fi sau nu fericit, prosper şi comod adăpostit. Mă întreb în primul rând ce om va fi prosper, la adăpost şi fericit. Negustorilor îmbogăţiţi pe care siguranţa îi umflă le prefer nomadul, veşnic în urmărirea vântului, căci slujba la un asemenea stăpân îl înfrumuseţează în fiecare zi mai mult. Dacă aş fi constrâns să aleg şi aş afla că grandoarea ar fi refuzată primului şi acordată doar celui de-al doilea, mi-aş trimite tot poporul în deşert. Fiindcă îmi place ca omul să împrăştie lumină. Şi puţin îmi pasă de lumânarea groasă. Doar după flacără îi măsor calitatea.

Dar n-am văzut ca prinţul să fie inferior hamalului, nici generalul sergentului, nici şeful muncitorilor, deşi se bucură de mai multe bunuri. Pe cei ce construiesc ziduri de bronz nu i-am găsit inferiori celor ce înşiruie ziduri de pământ. Nu refuz nimănui seara cuceririlor, care permite omului să urce mai sus. Dar n-am confundat niciodată mijlocul şi scopul, seara şi templul. Este urgent ca o seară

să permită accesul la templu, altfel acesta ar rămâne pustiu. Dar templul este singurul important. Este urgent ca omul să trăiască şi să găsească în jurul său mijloacele de a se dezvolta. Dar aici nu e vorba decât de seara care duce la om. Sufletul pe care i-l voi clădi va fi bazilica, şi doar ea este importanţă.

Vă condamn nu pentru că favorizaţi obişnuitul, ci pentru că-l luaţi drept scop. Căci, desigur, sunt urgente bucătăriile palatului, dar, în cele din urmă, palatul, căruia G6 bucătăriile îi vor folosi, este singurul care contează. Şi vă convoc pentru a vă întreba: „Arătaţi-mi ceea ce este important din munca voastră11. Şi rămâneţi muţi în faţa mea.

Îmi spuneţi: „Noi răspundem nevoilor oamenilor. Îi adăpostim”. Da. Aşa cum răspunzi nevoilor vitelor pe care le aşezi în staul pe aşternutul lor de paie. Omul, desigur, are nevoie de ziduri între care să se îngroape şi să se împlinească aidoma seminţei. Dar are nevoie şi de marea Cale Lactee şi de întinderea mării, deşi nici constelaţiile, nici oceanul nu-i folosesc la nimic. Şi ce înseamnă a fi de folos? Cunosc oameni care au urcat muntele timp îndelungat şi cu trudă, zdrelindu-şi genunchii şi palmele, istovindu-se în urcuşul lor, ca să ajungă pe creastă înaintea zorilor şi să se adape din profunzimea câmpiei albastre încă, aşa cum cauţi apa unui lac să-ţi potoleşti setea. Se aşază şi privesc, o dată ajunşi, şi respiră. Iar inima lor bate cu bucurie şi ei găsesc un remediu suveran pentru repulsiile lor.

Cunosc pe alţii care caută marea în pasul încet al caravanei şi care au nevoie de mare. Şi care, ajungând pe promontoriu şi dominând această întindere plină de linişte şi de greutate, ce ascunde ochilor lor munţii de alge şi de corali, respiră aerul sărat şi se minunează de un spectacol ce nu le foloseşte la nimic, căci nu poţi pune stăpânire pe mare. Dar şi-au spălat inimile de robia lucrurilor mărunte. Poate priveau cu dezgust, ca din dosul zăbrelelor unei închisori, la uneltele de menaj, la reproşurile nevestelor

lor, la nimicurile zilnice, care pot fi imagine întoarsă şi sens al lucrurilor, dar câteodată pot deveni mormânt care te închide şi te apasă.

Atunci îşi iau provizii de nesfârşit şi aduc cu ei fericirea pe care au găsit-o acolo. Iar casa se schimbă doar pentru că, undeva, există câmpia la răsăritul soarelui şi marea. Căci fiecare lucru se deschide într-altul, mai vast. Totul devine drum sau fereastră înspre altceva decât el însuşi.

Să nu-mi spuneţi, deci, că zidurile voastre obişnuite îi ajung, căci dacă omul n-ar fi văzut niciodată stelele şi ar fi fost în puterea voastră să-i clădiţi o Cale Lactee cu travee uriaşe, chiar dacă o asemenea cupolă ar înghiţi o avere, mi-aţi putea spune că această avere a fost irosită?

Iată pentru ce vă spun: Dacă ridicaţi un templu inutil, de vreme ce nu serveşte nici la copt, nici la odihnă, nici la adunarea notabililor, nici la strângerea apei, ci doar la înălţarea inimii omului, la liniştea simţurilor, asemenea unui adăpost al inimii unde te aşezi pentru a te pătrunde câteva ore de pacea echitabilă, de potolirea patimilor şi de dreptatea fără dezmoşteniţi, dacă, deci, construiţi un templu în care durerea rănilor devin imn şi ofrandă, în care ameninţarea morţii devine port întrezărit în apele în sfârşit liniştite, aţi spune că v-aţi irosit eforturile?

Dacă cei ce-şi sfâşie mâinile manevrând velele în zile de furtună, cei ce luptă din greu cu valurile, zi şi noapte, şi nu mai sunt decât carne vie brăzdată de soare, ar putea fi priviţi din când în când în apele liniştite şi luminoase ale unui port, acolo unde nu mai există nici mişcare, nici ciocnire, nici efort, nici asprime a luptei, ci doar linişte a apei abia tulburată de sosirea vasului, vei crede că ţi-ai irosit munca? Căci le va părea dulce această apă ca de fântână, după aceea înspumată ce aleargă pe coama valurilor frământate ale mării.

Iată ce poate fi oferit omului şi nu depinde decât de geniul tău. Căci tu construieşti gustul apei portului, şi al liniştii, şi al speranţelor minunate doar prin orânduirea

pietrelor tale.

Astfel templul tău îi solicită şi se vor reculege în liniştea lui. Şi se vor descoperi pe ei înşişi. Căci altfel n-ar exista decât dughenele care să-i solicite. Nimic din ei n-ar fi chemat să răspundă, decât cumpărătorul de către vânzător. Şi nu s-ar naşte în toată grandoarea lor. Şi nu şi-ar cunoaşte cuprinsul.

Desigur, îmi vei spune, aceşti neguţători graşi sunt copleşiţi şi nu cer nimic mai mult. Dar e uşor să copleşeşti pe cel ce nu mei are nimic de adăpostit în inimă.

Şi, desigur, lucrările voastre, un limbaj stupid le prezintă ca fiind inutile. Dar cu câtă siguranţă comportamentul oamenilor dezminte aceste raţionamente! îi vedeţi alergând din toate părţile lumii în căutarea acelor reuşite de piatră pe care voi nu le mai fabricaţi. Aceste hambare pentru suflet şi inimă. Unde aţi văzut oameni ce simt nevoia de a colinda lumea pentru a vizita depozite? Omul, desigur, foloseşte mărfuri, însă numai pentru a se întreţine şi se înşală singur dacă-şi închipuie că le G8 doreşte înainte de toate. Căci călătoriile lor au multe scopuri. I-ai văzut pe oameni mişcându-se. Te-ai gândit la scopurile lor? Câteodată, fără îndoială – un golf minunat, sau vreun munte înveşmântat în zăpadă, sau un vulcan ce creşte din lava sa, dar, înainte de toate, acele nave ascunse care, doar de conduc undeva…

Le înconjoară şi le vizitează, visând, fără a-şi da prea bine seama, să se îmbarce pe de Căci ei nu se îndreaptă înspre nimic. Iar aceste temple nu mai primesc mulţumirile şi nu le mai poartă, nu le mai schimbă în rasă nobilă, ca o crisalidă. Toţi aceşti emigranţi nu mai au o asemenea navă, nu pot să se transforme, în timpul acestei călătorii la bordul unei nave de piatră, din suflete la început sărace şi slabe, în suflete bogate şi generoase. Iată pentru ce toţi aceşti vizitatori se rotesc în jurul templului îngropat, caută, păşesc pe marile lespezi strălucitoare, lustruite de miile de paşi, ascultându-şi vocile răsunând stinghere în liniştea monumentală, pierduţi în pădurea de stâlpi de

granit şi crezând, pur şi simplu, ca nişte istorici, că se instruiesc, când, după bătăile inimii, ar putea înţelege că din stâlp în stâlp, din sală în sală, din naos în naos, îl caută pe căpitanul navei, că fără a-l cunoaşte îl aşteaptă cu inimile tremurânde, chemând un ajutor ce nu vine, aşteptând o transformare ce li se refuză, închişi în ei înşişi, fiindcă nu mai există decât templuri moarte, pe jumătate acoperite de nisip, fiindcă nu mai există decât nave eşuate, a căror provizie de linişte şi de umbră este prost apărată şi care iau apă din toate părţile, cu acele travee de cer albastru ce se arată prin bolţile năruite sau cu foşnetul nisipului pătrunzând prin crăpăturile zidurilor.

Şi le e foame de o foame ce nu va fi nicicând potolită…

Astfel, vă spun, veţi construi, fiindcă pădurea adâncă, şi Calea Lactee, şi câmpia albastră dominată de înălţimea muntelui aduc bucurie omului. Dar ce înseamnă întinderea Căii Lactee şi a câmpiilor albastre şi a mării, pe lângă cea pe care o oferă noaptea petrecută în mijlocul unor pietre, atunci când arhitectul a ştiut să le pătrundă de linişte? Şi chiar voi înşivă, arhitecţi, vă veţi înălţa pierzând gustul obişnuitului. Nu vă veţi naşte decât din opere adevărate, care vă vor purifica, neservindu-vă la nimic şi obligându-vă să le serviţi. Şi vă va scoate din voi înşivă. Căci, cum s-ar naşte mari arhitecţi din lucruri fără grandoare? G9

Nu veţi deveni mari decât dacă pietrele pe care pretindeţi că le încărcaţi cu puteri nu sunt adăposturi pentru comoditate, obiecte de întrecere sau de folosinţă obişnuită, ci piedestaluri, scări şi nave ce duc înspre eternitate.

XX

GENERALII MEI, ÎN SOLIDA LOR STUPIDITATE, mă oboseau cu demonstraţiile. Reuniţi ca în congres, se certau asupra viitorului. Astfel încercau să fie abili. Căci generalii mei învăţaseră înainte de toate istoria scrisă şi cunoşteau toate datele cuceririlor mele şi cele ale înfrângerilor mele, cele ale naşterilor şi ale morţilor. Şi, astfel, le părea

evident că evenimentele se deduc unele din altele. Vedeau istoria omului ca pe un lung lanţ de cauze şi efecte care-şi aveau rădăcina în primul rând al cărţii de istorie şi se prelungea până la capitolul în care se nota pentru generaţiile viitoare izbânda prin apariţia acestei constelaţii de generali. Astfel, luându-şi prea mult elan, din efect în efect, demonstrau viitorul. Sau veneau, încărcaţi de raţionamentele lor complicate: „Astfel trebuie să acţionezi pentru fericirea oamenilor sau pentru pace, sau pentru prosperitatea imperiului. Noi suntem savanţi, spuneau, an studiat istoria…

Dar eu ştiam că nu există ştiinţă decât despre ceea ce se repetă. Cel care plantează o sămânţă de cedru prevede ascensiunea copacului, aşa precum cel ce dă drumul unei pietre prevede că ea va cădea, căci cedrul repetă cedrul/ iar căderea pietrei repetă căderea pietrei, deşi piatra pe care o va arunca sau sămânţa pe care o îngroapă nu au folosit încă niciodată. Dar cine poate prevedea destinul cedrului care, din sămânţă în copac şi din copac în sămânţă, din crisalidă în crisalidă, se transfigurează? E vorba aici de o geneză din care încă n-am cunoscut vreun exemplu. Iar cedrul este o specie nouă, care se elaborează fără a repeta nimic din ceea ce cunosc. Şi nu ştiu încotro se îndreaptă.

Generalii mei îşi exersează, desigur, logica, atunci când caută şi găsesc o cauză efectului care le este prezentat. Căci, spun ei, orice efect are o cauză şi orice cauză are *70* un efect. Şi din cauză în efect cad, emfatici, în greşeală.

Căci nu e acelaşi lucru să urci de la efect la cauză sau să cobori de la cauză la efect.

Şi eu am citit, după bătălie, în nisipul neumblat şi risipit ca o pulbere, istoria inamicului meu. Ştiind că un pas este totdeauna precedat de un alt pas care-l face posibil şi că lanţul merge din verigă în verigă, fără ca vreuna să poată lipsi vreodată. Dacă vântul nu s-a ridicat şi, spulberând nisipul, nu a şters pagina scrisă ca pe o

tăbliţă de şcolar, pot să urc din urmă în urmă până la originea lucrurilor sau, urmărind caravana, să o surprind în văgăuna în care a făcut popas. Dar de-a lungul acestei lecturi n-am primit nicio lămurire care să-mi permită s-o preced în mers. Căci adevărul care o domină este de altă esenţă decât nisipul de care dispun. Iar cunoaşterea urmelor nu este decât cunoaştere a unui reflex steril, care nu-mi va spune nimic nici asupra urii, nici a fricii, nici a dragostei care, înainte de toate, conduc oamenii.

Atunci, îmi vor spune generalii mei, solid înfipţi în stupiditatea lor, totul se demonstrează. Dacă voi cunoaşte ura, dragostea sau frica ce-i domină, le voi prevedea mişcările. Viitorul este, deci, conţinut în prezent…

Dar le voi răspunde că-mi este oricând posibil să prevăd un pas mai mult decât a făcut caravana. Acest pas îl va repeta, fără îndoială, pe celălalt, în direcţia şi amploarea lui. Este ştiinţă a ceea ce se repetă. Dar ea se va abate curând din drumul pe care logica mea l-a trasat, fiindcă îşi va fi schimbat dorinţele…

Şi, cum ei nu mă înţelegeau deloc, le-am povestit marele exod.

S-a petrecut la minele de sare. Oamenii se descurcau mai bine sau mai rău trăind printre minerale, căci nimic, aici, nu îngăduia viaţa. Soarele apăsa şi ardea, iar măruntaiele pământului, departe de a da o apă limpede, nu scoteau la iveală decât vine de sare care ar fi otrăvit apa dacă fântânile n-ar fi fost secate. Prinşi între astru şi sarea gemă, oamenii veniţi de aiurea cu burdufurile pline zoreau la muncă şi smulgeau cu lovituri de cazma aceste cristale transparente care întruchipează viaţa sau moartea. Se întorceau apoi, legaţi ca printr-un cordon ombilical, la pământurile roditoare şi la apele dulci.

Soarele era, deci, aspru, puternic şi alb ca foamea. Iar stâncile străpungeau pe alocuri prin nisip, încadrând minele de sare cu temeliile lor de abanos tare ca un diamant negru şi vântul le muşca în zadar crestele. Cel care ar fi privit la tradiţiile seculare ale acestui deşert le-ar

fi prevăzut durabile şi neclintite pentru secole întregi de-acum înainte. Muntele va continua să se macine încet, ca sub dintâi unei pile roase, oamenii vor continua să extragă sarea, caravanele vor continua să poarte apa şi merindele şi să-i transporte pe aceşti ocnaşi…

Dar a venit o dimineaţă când oamenii îşi întoarseră privirile spre munte. Şi ceea ce nu văzuseră încă se arătă.

Căci hazardul vânturilor care muşcaseră din stânci timp de veacuri sculptase o figură gigantică, ce exprima mânia. Şi deşertul, şi salinele subterane, şi triburile, aşezate pe o temelie mai inumană decât apa sărată a oceanelor, o temelie de sare întărită, erau dominate de o figură neagră, sculptată în stâncă, mânioasă, sub adâncimea unui cer limpede, şi deschizând gura pentru a blestema. Iar oamenii fugiră, cuprinşi de spaimă, când o văzură. Zgomotul se întinse până în adâncul puţurilor, iar când lucrătorii ieşeau din mână, se întorceau înspre munte, apoi, cu inima strânsă, se grăbeau înspre cort, îşi strângeau lucrurile, răstindu-se la femeie, copil şi sclav şi, împingând în faţă averea lor condamnată sub soarele nemilos, luau drumul spre miazănoapte. Şi fiindcă apa lipsea, piereau toţi. Şi zadarnice au părut prezicerile logicienilor care vedeau muntele măcinându-se şi oamenii perpetuându-se. Cum ar fi putut prevedea ceea ce avea să vină?

Când urc înspre trecut, împart templul în pietre. Iar operaţiunea este previzibilă şi simplă. De asemenea, dacă împart în oase şi mişcare corpul nimicit, templul în moloz” sau domeniul în capre, oi, case şi munţi. Dar dacă merg înspre viitor, va trebui mereu să iau în seamă naşterea fiinţelor care se vor adăuga materialelor şi nu sunt previzibile, fiind de altă esenţă. Aceste fiinţe le numesc indivizibile, fiindcă, divizându-le, mor şi dispar. Căci liniştea este ceva ce se adaugă pietrelor, dar moare dacă le separă. Căci figura este ceva ce se adaugă marmurei sau elementelor figurii, dar moare dacă o sfărâmi sau le distingi. Căci domeniul este ceva ce se adaugă caprelor,

caselor, oilor şi munţilor…

Nu aş şti să prevăd, dar aş şti să întemeiez. Căci viitorul se construieşte. Dacă voi aduna într-o imagine unică dezordinea epocii mele, dacă voi avea mâini diurne de sculptor, dorinţa mi se va împlini. Dar mă voi înşela spunând că am ştiut să prevăd. Căci am urcat. În diversitatea din jur voi fi arătat o imagine pe care am impus-o şi care va guverna oamenii. Asemenea domeniului care le solicită până şi viaţa.

Astfel mi-a apărut un nou adevăr, şi anume că este zadarnic şi iluzoriu să te ocupi de viitor. Singurul lucru valabil este să exprimi lumea prezentă. Şi că a exprima înseamnă a construi din diversitatea prezentă imaginea unică ce-o domină, înseamnă a crea liniştea din pietre.

Orice altă pretenţie e zarvă de cuvinte…

XXI

DESIGUR, ŞTIM CU TOŢII CÂT DE ÎNŞELĂTOARE sunt raţionamentele. Pe cei pe care-i priveam, argumentele cele mai abile şi demonstraţiile cele mai riguroase nu reuşeau să-i convingă. „Da, spuneau ei, ai dreptate. Şi, totuşi, eu nu gândesc ca tine…”. Erau consideraţi proşti.

Dar am înţeles că nu erau proşti, ci, dimpotrivă, cei mai înţelepţi. Respectau un adevăr necuprins în cuvinte.

Căci ceilalţi îşi închipuie că lumea este conţinută în cuvinte şi cuvintele oamenilor exprimă universul, şi stelele, şi fericirea, şi soarele asfinţind, şi domeniul, şi dragostea, şi arhitectura, şi durerea, şi liniştea. Dar eu am cunoscut omul în faţa muntelui pe care trebuia să-l mute bucată cu bucată.

Cred, desigur, că geometrii, atunci când desenează zidurile, ţin în mâinile lor adevărul acestor ziduri. Şi va fi posibil ca de să fie construite după planurile lor. Căci zidurile sunt un adevăr pentru geometri. Dar care geometru înţelege zidurile în importanţa lor? Unde citiţi în desenele lor că zidurile sunt un dig? Ce vă permite să le descoperiţi asemenea scoarţei cedrului, în interiorul căreia se ridică cetatea fremătătoare? Unde vedeţi că zidurile

sunt scoarţă pentru fervoare şi că de permit schimbul de generaţii în eternitatea fortăreţei? În de vedeţi piatră, ciment şi geometrie. Dar zidurile sunt şi protectorii unui vas sau adăpost pentru destinul fiecăruia. Iar eu cred, în primul rând, în destinele individuale. Nicidecum meschine, fiind atât de limitate. Căci această unică floare este fereastra deschisă spre cunoaşterea primăverii. Este pri73

măvara devenită floare. Şi pentru mine o primăvară care nu dă naştere la flori nu reprezintă nimic.

Poate, într-adevăr, nu este importanţă dragostea acestei soţii care-şi aşteaptă soţul. Nici această mână care se agită înaintea plecării. Doar semne a ceva important. Nu are atâta însemnătate lumina deosebită ce străluceşte înăuntrul zidurilor ca lanterna unui vas, semn, totuşi, al unei vieţi tumultuoase a cărei greutate nu pot s-o măsor.

Zidurile îi folosesc drept înveliş. Şi această cetate este lamă închisă în teaca sa. Şi această fereastră – floare a unui copac. Şi în dosul acestei ferestre, poate, un copil palid, care-şi bea laptele, se joacă şi gângureşte, va fi cuceritorul de mâine şi va întemeia oraşe pe care le va înconjura cu ziduri. Şi iată sămânţa copacului. Important sau nu, cum pot să ştiu? Iar această întrebare pentru mine nu are înţeles – căci, am spus-o, nu trebuie să fragmentezi copacul pentru a-l cunoaşte.

Dar care geometru cunoaşte aceste lucruri? îşi închipuie că înţelege zidurile, de vreme ce le construieşte, îşi închipuie că geometria sa cuprinde zidurile în întregime, fiindcă e suficient să o impui cimentului şi pietrei pentru ca templul să se fortifice. Dar există altceva care le domină şi, dacă aş dori să arăt ce sunt zidurile într-adevăr, v-aş aduna în jurul meu şi, din om în om, aţi învăţa să le descoperiţi fără a ajunge vreodată să le cunoaşteţi în întregime, căci nu există cuvânt care să le conţină în esenţa lor. Şi nu vă arăt decât semne, aşa cum semn este şi geometria, dar şi braţele bărbatului în jurul femeii, care este însărcinată, grea de o lume, şi pe care o apără.

Ca şi cel ce vine cu cuvintele sale sărace, să arate

celuilalt că greşeşte fiind trist, dar unde vedeţi că celălalt s-ar fi schimbat? Sau că greşeşte fiind gelos, sau greşeşte iubind. Şi unde vedeţi că celălalt se vindecă de dragoste? Cuvintele încearcă să cuprindă natura şi s-o transporte. Astfel am spus „munte”, şi am primit muntele în mine, cu hienele şi şacalii săi, cu văgăunile sale pline de tăcere şi urcuşul său înspre stele, până la crestele muşcate de vânt… dar nu este decât un cuvânt care trebuie umplut. Şi când am spus zid, trebuie, de asemenea, să umplu cuvântul. Şi geometrii adaugă ceva, şi poeţii, şi cuceritorii, şi copilul palid, şi mama care, datorită lor, poate sufla liniştită în foc pentru a încălzi laptele, fără a se teme de măcel. Şi dacă îmi este posibil să raţionez asupra geometriei zidurilor, cum aş raţiona asupra zidurilor înseşi, pe care limbajul nu le poate cuprinde? Căci ceea ce este adevărat după un semn este fals după un altul.

Pentru a mi se arăta oraşul, eram condus, câteodată, pe vârful unui munte. „Priveşte oraşul nostru!” mi se spunea. Şi eu admiram aşezarea străzilor şi desenul zidurilor. „Iată, spuneam, stupul unde dorm albinele. În zorii zilei se răspândesc în câmpia din care-şi extrag provizii. Astfel, oamenii cultivă şi recoltează. Şi convoaie de animale aduc înspre grânare şi pieţe fructul muncii zilnice… Cetatea îşi răspândeşte oamenii în zori şi-i primeşte la ea împovăraţi cu provizii pentru iarnă. Omul este cel ce produce şi consumă. I-aş fi de folos, deci, studiind, înainte de toate, problemele sale şi administrând furnicarul”.

Dar alţii, pentru a-mi arăta oraşul, treceau de partea cealaltă a fluviului, ca să-l admir de pe celălalt mai. Descopeream, deci, din profil, în splendoarea asfinţitului, casele, unele mai înalte, altele mai scunde, unele mici, altele mari, şi săgeata minaretelor agăţând ca nişte catarge negura norilor purpurii. Oraşul îmi apărea asemenea unei flote gata de plecare. Iar adevărul oraşului nu mai era ordine stabilă şi adevăr de geometru, ci asalt al pământului de către om în vântul croazierei sale. „Iată,

spuneam, mândria cuceririi. În fruntea oraşelor mele voi pune comandanţi, căci în creaţie omul îşi găseşte bucuria, şi în gustul aventurii şi al victoriei44. Şi nu era nici mai adevărat, nici mai puţin adevărat, ci altfel…

Alţii, pentru a mă face să admir oraşul, mă luau cu ei în interiorul zidurilor şi mă conduceau la templu. Intram, pătruns de linişte, umbră şi răcoare. Meditam. Şi meditaţia mea mi se părea mai importanţă decât hrana şi cuceririle. Căci mă hrăniserăm pentru a trăi, trăiserăm pentru a cuceri, şi am cucerit pentru a mă întoarce, şi a medita, şi a-mi simţi inima mai plină în odihna liniştii mele. „Iată, spuneam, adevărul omului. Nu există decât prin sufletul său. În fruntea oraşului meu voi aşeza poeţi şi preoţi. Iar ei vor face ca inimile oamenilor să se înnobileze44. Şi nu era nici mai adevărat, nici mai puţin adevărat, ci altfel…

Iar acum, în înţelepciunea mea, dacă folosesc cuvântul „oraş”, nu o fac pentru a raţiona, ci pentru a numi, pur şi simplu, tot ceea ce el îmi aduce în inimă şi experienţe m-a învăţat, şi singurătatea mea pe străduţele sale, şi punea împărţită în casele sale, şi gloria sa de cuceritor, şi ordinea admirată din înălţimea muntelui. Şi multe alte lucruri pe care nu le-aş putea spune şi la care nu mă gândesc în acest moment. Şi cum m-aş folosi de cuvânt pentru a raţiona, când ceea ce e adevărat după un semn, e fals după un altul…

XXII

DAR MAI PRESUS DE ORICE, MI S-A IMPUS CEVA în privinţa moştenirii oamenilor, moştenire pe care şi-o transmit unul altuia, din generaţie în generaţie, căci dacă, în liniştea iubirii mele, colind oraşul şi o privesc pe aceea ce vorbeşte iubitului surâzându-i cu o blândă teamă, sau pe cea care aşteaptă întoarcerea războinicului, sau pe cea care-şi pedepseşte servitoarea, sau pe cel ce predică resemnarea sau dreptatea, sau pe cel care învrăjbeşte mulţimile, se ridică pentru răzbunarea lor şi în apărarea celui slab, sau pe acela ce sculptează un obiect de fildeş, îl ia de la un capăt şi se apropie pas cu pas de perfecţiunea

care se găseşte în el. Dacă-mi privesc oraşul atunci când adoarme şi face acel zgomot ce se stinge, asemenea celui al unui greier care a fost lovit şi încă mai cântă, şi se liniştеşte ca şi când soarele l-ar fi agitat, aşa cum agită un roi de albine, iar apoi vine seara care le oboseşte / aripile, şi şterge parfumul florilor, şi nu mai există adieri de vânt pentru a le arăta drumul. Când văd aceste lumini stingându-se, iar focurile potolindu-se sub cenuşă, atunci când fiecare îşi va fi adunat – unul recolta în hambar, altul copiii care se jucau pe prag, sau câinele, sau măgarul sau scaunul său de bătrân, când, în sfârşit, oraşul se odihneşte asemenea focului sub cenuşă şi toate gândurile, toate rugăminţile, toate speranţele, toate avânturile, toate temerile, toate elanurile inimii de a cuprinde sau a respinge, toate problemele care-şi aşteaptă rezolvarea, toate urile care nu vor ucide până la zi, toate ambiţiile care nu vor descoperi nimic până-n zori, nefolositoare ca nişte scări într-un magazin, cu aparenţa morţii dar încă vii, căci acest patrimoniu gigantic, care nu foloseşte la nimic în acest moment, nu este pierdut, ci reţinut şi amânat, iar soarele, de îndată ce va agita roiul, îl va reda ca pe o moştenire şi fiecare îşi va relua căutarea, bucuria, suferinţa, ura sau ambiţia, iar coloana de albine se va întoarce la ciulinii şi crinii ei, atunci mă întreb: „Ce sunt aceste depozite de imagini?”

Şi mi se pare evident că, dacă aş dispune de o omenire neînsufleţită şi aş vrea s-o educ, şi s-o instruiesc, şi s-o umplu de aceleaşi o mie de mişcări diferite, legătura limbajului nu ar fi de-ajuns.

Căci, desigur, comunicăm, totuşi cuvintele cărţilor noastre nu ne conţin patrimoniul. Dacă iau nişte copii, îi amestec şi îl aduc pe fiecare într-o direcţie arbitrară, voi fi pierdut o parte din moştenire. La fel armata mea, dacă nu se stabileşte de la unul la celălalt continuitatea contactelor, care face dintr-o armată o dinastie fără ruptură. Desigur, vor primi învăţăminte de la caporalii lor. Şi vor suporta autoritatea căpitanilor lor. Dar cuvintele de

care dispun caporalii şi căpitanii nu sunt decât rezervoare insuficiente pentru a transmite de la unul la celălalt o experienţă ce nu poate fi împărţită şi exprimată în formule. Şi care nu poate fi purtată mai departe prin cuvinte sau cărţi. Căci este vorba de atitudini proprii, de puncte de vedere individuale, de rezistenţe, de elanuri, de sisteme de legătură între gânduri şi lucruri... Iar dacă vreau să le explic sau să le expun, le demontez în părţile lor şi nu mai rămâne nimic. La fel domeniul care cheamă dragostea, despre care nu voi fi spus nimic dacă vorbesc despre capre, oi, case şi munţi, şi a cărui comoară interioară nu se transmite prin cuvinte, ci prin filiaţia dragostei. Şi din iubire în iubire, această moştenire se transmite. Dar dacă veţi rupe contactul o singură dată între o generaţie şi alta, această dragoste moare. Şi dacă veţi rupe o singură dată contactul între veterani şi cădeţi în armata voastră, ea nu va mai fi decât faţada unei case pustii şi se va nărui la prima lovitură, iar dacă veţi rupe contactul între morar şi fiul său, veţi pierde tot ce e mai de preţ din moară – morala şi fervoarea sa, şi cele o mie de mişcări ce nu se exprimă, şi cele o mie de atitudini care se justifică greu prin raţiune, dar care există – căci mai multă inteligenţă se află în lucruri aşa cum sunt de decât în cuvinte – dar le cereţi să reclădească lumea prin simpla lectură a cărţilor, care nu sunt decât imagini şi reflexe neputincioase şi vane în faţa totalităţii experienţelor. Şi faceţi din om un animal primitiv şi gol, uitând că omenirea în mersul ei este asemenea unui arbore care creşte şi se continuă în altul, căci puterea arborelui se păstrează trecând prin noduri, şi răsuciri, şi ramuri. Şi am de-a face cu un trup şi nu-mi dau seama ce înseamnă moartea atunci când privesc din înălţimea cetăţii mele, căci aici cad frunze, dincolo nasc muguri, şi totuşi trupul solid se păstrează. Prin aceste schimbări mărunte nimic esenţial nu este atins şi continui să vezi templul înălţându-se, hambarul golindu-se şi umplându-se, poemul înfrumuseţând şi marginea rotundă a fântânii lustruindu-se. Dar dacă separi generaţiile este ca şi cum ai vrea să

reîncepi omul însuşi la mijlocul vieţii sale şi, ştergându-i din minte tot ceea ce ştia, simţea, înţelegea şi dorea, să înlocuieşti această mulţime de cunoştinţe devenite carne cu formulele palide scoase dintr-o carte, suprimând toată seva care urca prin trunchi, nemaitransmiţând oamenilor decât ceea ce poate fi codificat. Şi cum cuvântul falsifică pentru a cuprinde, şi simplifică pentru a explica, şi omoară pentru a înţelege, ei încetează de a mai fi hrăniţi cu viaţă.

Dar eu spun: este bine să înlesniţi geneza dinastiilor. Iar dacă dintr-un mic grup au ieşit doar tămăduitorii mei, dar dispunând de o moştenire completă şi numai de câteva cuvinte, voi avea în cele din urmă tămăduitori cu mai mult har decât dacă aş lărgi selecţia asupra poporului în întregime şi aş alege fiii soldaţilor şi ai maurilor.

Şi aceasta nu înseamnă că înăbuş vocaţiile, căci acest „trunchi va forma un nucleu destul de tare pentru a-i putea grefa ramuri străine. Iar dinastia mea va absorbi şi va transforma în ea însăşi hrana nouă pe care vocaţiile i-o vor da.

Căci, o dată mai mult, am aflat că logica ucide viaţa.

Şi că nu conţine nimic prin ea însăşi…

Dar făcătorii de formule s-au înşelat asupra omului. Au confundat formula, care este umbră plată a cedrului, cu cedrul din volumul, greutatea şi culoarea lui, cu încărcătura sa de păsări şi frunzişul său, care nu s-ar putea exprima şi cuprinde în cuvinte firave…

Căci aceia confundă formula care desemnează cu obiectul desemnat.

Astfel am aflat că e zadarnic şi primejdios să interzici contradicţiile. Şi răspundeam generalilor mei, care veneau să-mi vorbească despre ordine, dar confundau ordinea, care este putere, cu aranjarea muzeelor.

Căci eu spun că arborele e ordine. Dar ordinea aici înseamnă unitatea care domină diversitatea. Căci această ramură poartă un cuib de păsări, pe când cealaltă nu poartă niciunul. Căci aceasta poartă un fruct, iar cealaltă nu poartă nimic. Căci aceasta urcă înspre cer, iar cealaltă

se apleacă înspre pământ. Dar generalii mei se supun imaginilor revistelor militare şi spun că sunt în ordine numai obiectele care nu diferă între de şi, dacă i-aş lăsa în voia lor, ar îmbunătăţi cărţile sfinte ce arată o ordine care este înţelepciune a Domnului, înşiruind personajele, pe care orice copil le-ar vedea că sunt laolaltă. Astfel, cei cu A împreună, cei cu B împreună, cei cu C împreună… Şi ar dispune de o carte în ordine. O carte pentru generali.

Şi cum ar putea suporta ceea ce nu se poate formula, sau nu s-a împlinit încă, sau intră în contradicţie cu un alt adevăr? Cum să ştie că, într-un limbaj care formulează dar nu cuprinde, două adevăruri se pot opune? Şi că pot vorbi, fără să mă contrazic, despre pădure sau despre domeniu, deşi pădurea mea se întinde pe mai multe domenii, fără, poate, a-l cuprinde pe vreunul în totalitate, iar domeniul meu – pe mai multe păduri, fără ca vreuna să fie conţinută în întregime? Şi cele două nu se neagă între de Dar iată că generalii mei, dacă glorifică domeniile, taie capul poeţilor care ar cânta pădurea.

Căci una este a se opune şi alta a se contrazice, iar eu nu cunosc decât un adevăr – viaţa, şi o singură ordine – unitatea ce domină materialele. Şi puţin îmi pasă dacă materialele sunt diferite. Ordinea mea este colaborarea universală a tuturor prin unul singur, iar această ordine mă obligă la creaţie permanentă. Căci mă obligă să creez limbajul care va absorbi contradicţiile. Şi care este el însuşi viaţă. Nu este niciodată vorba de a refuza pentru a crea ordinea. Căci dacă de la început refuz viaţa şi-i înşir pe cei din tribul meu ca pe nişte stâlpi de-a lungul drumului, ordinea pe care au atins-o este perfectă. De asemenea, dacă reduc oamenii la a nu fi decât o colonie de termite. Dar cu ce m-ar seduce termitele? Căci iubesc omul eliberat prin credinţa sa şi însufleţit de zeii pe care-i aşez în el: casă, domeniu, imperiu, astfel încât să se poată oricând schimba în ceva mai cuprinzător decât el însuşi. Şi de ce nu i-aş lăsa să se certe între ei, ştiind că mişcarea care reuşeşte le cuprinde pe toate acelea ce nu-şi ating

ţinta şi ştiind că, pentru a se împlini, omul trebuie să creeze, nu să repete. Căci atunci n-ar mai fi vorba, pentru el, decât de a consuma proviziile făcute. Ştiind, în sfârşit, că totul, chiar şi forma unei carene, trebuie să crească, şi să trăiască, şi să se transforme, altfel nu va fi decât moarte, obiect de muzeu sau rutină. Iar eu deosebesc continuitatea de rutină. Şi deosebesc stabilitatea de moarte. Nici stabilitatea cedrului, nici a imperiului nu se întemeiază pe decrepitudinea lor. „Asta e bine, spun generalii mei, deci nu se va mai schimba!”. Dar eu urăsc sedentarii şi le spun moarte oraşelor perfecte.

xxni

E RĂU CÂND INIMA O IA ÎNAINTEA SUFLETULUI.

Când sentimentul o ia înaintea spiritului.

Astfel, în imperiul meu, am aflat că este mai uşor să uneşti oamenii prin sentiment, decât prin spiritul ce domină sentimentul. Fără îndoială, e semn că spiritul trebuie să devină sentiment, dar că nu există sentiment care să conteze în primul rând.

Astfel, am aflat că cel ce creează nu trebuie supus dorinţelor mulţimii. Căci însăşi creaţia sa trebuie să devină dorinţă a mulţimii. Mulţimea trebuie să primească spirit şi să schimbe ceea ce a primit în sentiment. Ea nu este decât un pântec. Hrana pe care-o primeşte trebuie s-o schimbe în farmec şi lumină.

Vecinul meu a făurit lumea fiindcă o simţea în inimă. Şi a făcut din poporul său un imn. Dar iată că poporul său se teme de singurătate şi de plimbarea pe munte, când acesta se desfăşoară sub picioare ca trena unui profet, iar acolo – de sfatul cu stelele, şi interogaţia glacială şi liniştea dimprejur, şi această voce care vorbeşte şi nu vorbeşte decât în linişte. Şi cel care se întoarce de acolo revine hrănit de zei. Şi coboară tăcut şi grav, aducând mierea neştiută sub pelerină. Şi doar aceia vor aduce miere, care vor fi avut dreptul de a părăsi mulţimea. Şi mereu această miere va părea amară, fiindcă, am spus-o, nimeni n-a cunoscut o împlinire veselă. Şi dacă vă ridic, înseamnă că

vă scot din pielea voastră ca dintr-o teacă, pentru a vă îmbrăca, asemenea şarpelui, într-o piele nouă.

Şi iată că acest cânt va deveni imn, aşa cum văpaia unei păduri iese dintr-o scânteie. Dar omul care refuză acest cânt sau populaţia care interzice unuia dintre membrii săi să se despartă de ea pentru a se retrage pe munte, ucid spiritul. Căci spaţiul în care spiritul îşi poate deschide aripile este liniştea.

XXIV

MI S-A ÎNTÂMPLAT SĂ REFLECTEZ ASUPRA celor ce consumă mai mult decât produc. Astfel este minciuna şefilor de stat, căci în credinţa în cuvântul lor stă eficacitatea şi puterea cuvântului. Iar eu scot efecte însemnate din minciună. Şi-mi tocesc arma în acelaşi timp în care-o folosesc. Şi dacă mi-am învins adversarul la început, va veni ora în care mă voi înfăţişa lui fără arme.

La fel este cel ce scrie poeme şi scoate efecte trişând asupra regulilor acceptate. Căci şi efectul de scandal este ceva. Dar acela e un răufăcător, căci pentru un avantaj personal sfărâmă vasul în care se găseşte comoara comună. Pentru a se exprima, ruinează posibilităţile de exprimare ale tuturor, ca acela care, pentru a-şi face lumină, incendiază pădurea. Iar apoi nu mai e decât cenuşă la dispoziţia celorlalţi. Când m-am obişnuit cu erorile de sintaxă, nu mai pot nici măcar să provoc scandalul şi să impun prin bizar. Dar nu mai pot nici să mă exprim în frumuseţea vechiului stil, căci toate convenţiile le-am golit de sens, toate aceste semne, clipiri din ochi, toată această înţelegere, acest cod atât de îndelung elaborat şi care-mi permitea să exprim ce aveam mai subtil în mine. M-am exprimat consumându-mi instrumentul. Şi instrumentul celorlalţi.

La fel este ironia, care nu aparţine omului, ci prostului. Pe guvernatorul care domină şi este respectat l-am folosit pentru a scoate efecte comice, comparându-l cu

81

un măgar, şi nimeni nu se aştepta la îndrăzneala mea.

Dar a venit ziua în care am amestecat guvernator şi măgar atât de bine, încât n-am mai făcut pe nimeni să râdă. Şi am ruinat o ierarhie, o posibilitate de ascensiune, ambiţii fertile, o imagine a grandorii. Am consumat comoara de care mă foloseam. Am jefuit un grânar şi i-am risipit grânele. Greşeala, trădarea se află în faptul că, dacă m-am putut folosi, distrugându-l, de guvernatorul meu, alţii îl creaseră. Mi s-a oferit un prilej de a mă exprima. M-am folosit de el pentru a-l distruge. Astfel am trădat.

Dar cel ce scrie cu vigoare şi îşi căleşte instrumentul pentru a folosi vehiculul, îşi ascute arma întrebuinţând-o şi, astfel, îşi măreşte resursele consumându-le. Şi cel ce-şi domină poporul, în ciuda greutăţilor şi amărăciunilor, prin adevărul cuvântului său, şi îşi sporeşte garanţia pe măsură ce se foloseşte de ea, acela va fi urmat în război. Şi cel ce întemeiază sentimentul grandorii, construieşte instrumentul de care se va folosi mâine.

XXV

IATĂ PENTRU CE AM CHEMAT EDUCATORII ŞI le-am spus:

— Nu aveţi menirea să ucideţi omul în puiul de om, nici să-l transformaţi în furnică pentru viaţa de furnicar. Căci puţin îmi pasă dacă omul este mai mult sau mai puţin pricopsit. Ceea ce mă interesează este să fie mai mult sau mai puţin om. Nu mă întreb în primul rând dacă omul va fi sau nu fericit, ci care om va fi fericit. Şi nu mă interesează opulenţa sedentarului ghiftuit sau a vitelor în staul.

Nu-i veţi copleşi cu formule goale, ci cu imagini purtătoare de structuri.

Nu-i veţi îndopa cu cunoştinţe moarte, ci le veţi făuri un stil, astfel încât să poată înţelege.

Nu le veţi judeca aptitudinile numai după aparenta lor uşurinţă într-o direcţie sau alta. Căci cel care a luptat cel mai mult cu el însuşi ajunge departe şi reuşeşte. Veţi 82 ţine, deci, seama, înainte de toate, de dragoste.

Nu vă veţi opri asupra folosirii, ci asupra creaţiei omului, astfel încât acesta să-şi şlefuiască scândura cu

credinţă şi onoare, şi o va şlefui mai bine.

Îi veţi învăţa respectul, căci ironia aparţine prostului şi este uitare a figurilor.

Veţi lupta împotriva legăturilor omului cu bunurile materiale. Şi veţi crea omul în puiul de om, învăţându-l schimbarea înainte de toate, căci fără schimbare nu va fi decât nemişcare.

Îi veţi învăţa meditaţia şi rugăciunea, căci astfel sufletul se lărgeşte. Şi obişnuinţa dragostei. Căci ce ar putea-o înlocui? Iar dragostea de sine este contrariul dragostei.

Veţi prigoni minciuna şi pâra, care, desigur, pot folosi omului şi, în aparenţă, cetăţii. Dar numai fidelitatea creşte oameni puternici. Căci nu există fidelitate doar într-o tabără şi deloc în cealaltă. Cel ce e credincios e mereu credincios… Iar cel ce-şi trădează tovarăşul de trudă nu este credincios. Eu am nevoie de o cetate puternică şi nu voi sprijini puterea ei pe putreziciunea oamenilor.

Îi veţi învăţa gustul perfecţiunii, căci orice operă este un drum spre eternitate şi nu se poate sfârşi decât în moarte.

Nu-i veţi învăţa mila sau milostenia. Căci ar putea fi rău înţelese şi transformate în respect al injuriei şi putreziciunii. Îi veţi învăţa minunata colaborare a tuturor prin toţi şi prin fiecare. Atunci chirurgul se va grăbi prin deşert pentru a drege genunchiul unui om sărman. Căci aici e vorba de un vehicul, şi amândoi au acelaşi conducător.

XXVI

MA APLECAM ASUPRA MARELUI MIRACOL AL împlinirii şi schimbării de sine. Căci exista în oraş un lepros.

— Iată, mi-a spus tatăl meu, abisul.

Şi m-a condus în foburguri, la marginea unui câmp sărac şi sărat. În jurul câmpului – o barieră, şi în mijlocul câmpului – o casă scundă, în care trăia leprosul despărţit astfel de oameni.

— Creezi, îmi spuse tatăl meu, că-şi va striga desperarea? Priveşte-l când iese, ca să-l vezi căscând.

Nici mai mult, nici mai puţin decât cel în care a murit dragostea. Nici mai mult, nici mai puţin decât cel izolat în exil. Căci îţi spun: exilul nu sfâşie, ci macină. Nu te mai hrăneşti decât cu vise şi nu mai joci decât pe zaruri fără mizã. Puţin contează bunăstarea. Nu mai eşti decât rege al unui regat de umbre.

Nevoia, îmi spuse tatăl meu, iată salvarea. Nu poţi să joci pe zaruri lipsite de mizã. Nu poţi să te mulţumeşti cu visele tale, pentru motivul că visele nu rezistă. Sunt dezolante oştile lansate în visele goale ale adolescenţei. Utilul este ceea ce rezistă. Şi nefericirea acestui lepros nu este că putrezeşte, ci că nimic nu îi rezistă. Iată-l închis, sedentar între proviziile sale.

Cei din oraş veneau din când în când să-l privească. Se adunau în jurul câmpului asemenea acelora care, după ce-au sfârşit de urcat, se apleacă asupra craterului vulcanului. Şi pălesc auzind, sub picioarele lor, globul preg atindu-şi erupţiile. Se îngrămădeau, deci, ca în jurul unui mister, în preajma câmpului leprosului. Dar nu exista niciun mister.

— Nu-ţi face iluzii, îmi spunea tatăl meu. Nu-ţi închipui desperarea sa, şi braţele sale răsucite în insomnie, şi mânia sa împotriva lui Dumnezeu, sau împotriva sa, sau împotriva oamenilor. Căci nu există nimic în el, decât absenţă care creşte. Ce poate avea comun cu ceilalţi? Ochii îi curg, iar braţele îi cad ca nişte vreascuri. Din oraş nu mai primeşte decât un zgomot îndepărtat. Viaţa nu-l mai hrăneşte decât cu un spectacol nedesluşit. Un spectacol nu înseamnă nimic. Nu poţi trăi decât din ceea ce transformi. Nu trăieşti decât din ceea ce este adunat în tine ca într-un depozit. El ar trăi dacă ar putea biciui calul, ori dacă ar cãra pietre şi ar contribui la edificarea templului. Dar lui totul îi este dat.

Totuşi, s-a împământenit un obicei. Locuitorii veneau în fiecare zi, înduioşaţi de mizeria lui, să-şi arunce darurile

pe deasupra ţăruşilor ce-i îngrădeau câmpul. Şi iată că era servit, împodobit şi îmbrăcat ca un idol. Hrănit cu cele mai bune mâncăruri. Şi chiar, în zilele de sărbătoare, onorat cu muzică. Şi totuşi, dacă el avea nevoie de toţi, nimeni n-avea nevoie de el. Dispunea de toate bunurile.

84 dar nu avea bunuri de oferit.

— Asemenea idolilor de lemn, îmi spunea tatăl meu, pe care-i acoperi cu daruri. Şi în faţa lor ard lămpile credincioşilor, şi fumegă aroma ofrandelor, şi se înmulţeşte podoaba lor de pietre preţioase. Dar, îţi spun, mulţimea care aruncă idolilor brăţări şi pietre se îmbogăţeşte, câtă vreme idolul de lemn rămâne de lemn. Căci ei nu transformă nimic. Or, pentru copac, a trăi înseamnă a plămădi din pământ flori.

Şi l-am văzut pe lepros ieşind din bârlogul său şi plimbându-şi asupra noastră privirea moartă. Mai inaccesibil acestui zgomot care, totuşi, încerca să-i facă plăcere, decât valurilor mării. Desprins de noi şi inaccesibil. Iar dacă cineva din mulţime îi arăta mila, îl privea cu un vag dispreţ… Nu solidar, ci scârbit de un joc fără garanţii. Căci ce milă e aceea care nu ia în braţe pentru a legăna? Şi, în schimb, dacă ceva animalic în el încă îi deştepta mânia de a fi ajuns spectacol şi curiozitate de bâlci, mânie puţin adâncă, fiindcă noi nu mai făceam parte din universul lui, asemenea copiilor strânşi în jurul bazinului în care se învârte un crap leneş, ce ne păsa de mânia lui, căci ce mânie este aceea care nu poate lovi şi nu poate decât să dea drumul la cuvinte goale în vântul care le poartă? Astfel, mi-a apărut despuiat de bogăţia lui. Şi-mi aminteam de leproşii din sud care, din cauza legilor asupra leprei, dijmuiau oazele de la înălţimea calului de pe care nu aveau dreptul să coboare. Întinzând talgerul la capătul unui băţ. Şi privind cu asprime şi fără să vadă, căci figurile fericite nu erau pentru ei decât teritoriu de vânătoare. Şi pentru ce i-ar fi iritat o fericire atât de străină universului lor, cum sunt jocurile liniştite ale animalelor în luminiş? Privind, deci, cu răceală, fără a vedea. Trecând, apoi, cu

paşi înceţi prin faţa dughenelor şi coborând, de la înălţimea calului, un coş la capătul unei frânghii. Şi aşteptând cu nerăbdare ca negustorul să-l umple. Răbdare mohorâtă şi care provoca teamă. Căci, nemişcaţi, ei nu mai erau pentru noi decât vegetaţie lentă a bolii. Şi cuptor, creuzet şi alambic de putreziciune. Nu mai erau pentru noi decât locuri de trecere, şi câmpuri închise, şi adăposturi pentru boală. Dar ce aşteptam? Nimic. Căci nu aştepţi nimic în tine însuţi, ci aştepţi de la altcineva decât tine însuţi. Şi cu cât limbajul tău este mai rudimentar, cu atât legăturile tale cu oamenii sunt mai grosolane, cu atât mai puţin vei cunoaşte aşteptarea şi plictiseala.

Dar ce ar fi putut aştepta de la noi aceşti oameni care erau despărţiţi de noi în chip atât de absolut? Nu aşteptau nimic.

— Vezi, mi-a spus tatăl meu. Nu mai poate nici măcar să caşte. A renunţat până şi la plictiseală, care este aşteptare a oamenilor.

XXVII

MI S-A PĂRUT, LA ÎNCEPUT, CĂ ERAU nefericiţi. Noaptea se făcu aidoma unei nave în care pasagerii rămân fără căpitan. Şi mi-a venit ideea să împart oamenii. Dorind să înţeleg, înainte de toate, fericirea.

Am făcut să sune clopotele. „Veniţi încoace, voi, cei pe care fericirea-i copleşeşte”. Căci fericirea o simţi în tine aidoma unui fruct plin de savoare. Şi cea pe care am văzut-o apăsându-şi pieptul cu amândouă mâinile, aplecată în faţă, plină parcă. Şi se aşezară, deci, la dreapta mea.

„Veniţi încoace, am spus, cei nefericiţi”. Şi am făcut să sune clopotele pentru ei. „Veniţi la stânga mea”, le-am spus. Şi după ce i-am separat, am încercat să înţeleg. Şi mă întrebam: „De unde vine răul?”

Căci nu cred în aritmetică. Nici durerea, nici bucuria nu se înmulţesc. Şi dacă unul singur suferă, suferinţa, lui e mare ca aceea a unui popor. Şi, în acelaşi timp, e rău că acela nu se sacrifică pentru a fi de folos poporului.

La fel bucuria. Când se căsătoreşte fiica reginei, iată

tot poporul dansând. Este copacul ce-şi plămădeşte floarea. Iar eu judec copacul după vârful său.

XXVIII

MARE ÎMI PĂREA SINGURĂTATEA MEA. LINIŞTE şi încetineală ceream pentru poporul meu. Şi această rezervă din adâncul sufletului, şi acest plictis pe munte, 86 le beam până la amărăciune. Zăream, deci, dedesubt, luminile serii în oraşul meu. Acest imens apel, care este oraşul, până ce toţi se vor fi reunit, se vor fi închis şi atins unul de către celălalt. Şi îi vedeam, unul după altul, închizându-se, după fiecare fereastră ce se stingea, ştiindu-le dragostea. Apoi plictiseala. Doar dacă dragostea nu se schimbă în ceva mai necuprins decât dragostea.

Iar ultimele ferestre luminate îmi arătau bolnavii. Erau doi sau trei suferind de cancer ca nişte lumânări aprinse. Apoi acea stea, poate a celui care, prins în opera sa, nu poate dormi fără a-şi fi legat snopul. Şi câteva ferestre de aşteptare fără măsură şi fără speranţă. Căci somnul şi-a luat recolta zilnică şi nu se va mai întoarce niciodată.

Eram, deci, câţiva aidoma unor santinele, stând faţă cu noaptea cum ar fi stat faţă cu marea. „Iată-i, îmi spuneam, martori ai vieţii în faţa mării impenetrabile. În avangardă. Suntem câţiva care veghem asupra oamenilor şi cărora stelele le datorează un răspuns. Suntem câţiva, drepţi, cu opţiunea noastră asupra eternităţii. Purtând povara oraşului, suntem câţiva printre sedentari, iar vântul îngheţat ce cade din stele asemenea unui val rece ne flagelează aspru.

Căpitani, tovarăşii mei, iată că va fi grea noaptea ce vine. Căci cei ce dorm nu ştiu că viaţa este doar schimbare şi ruptură lăuntrică a cedrului şi transformare dureroasă. Suntem câţiva cei care purtăm pentru ei această povară, câţiva ce stăm la hotare, cei pe care răul îi arde şi care vâslesc încet către zi, cei care aşteaptă, ca la catargul de veghe, răspuns la întrebările lor, cei care aşteaptă reîntoarcerea soţiei…”

Dar tot atunci mi-a apărut hotarul ce separă spaima de fervoare. Căci spaimă şi fervoare duc la acelaşi lucru. Amândouă sunt sentimente ale spaţiului şi întinderilor.

„Doar înspăimântaţii şi pasionaţii veghează cu mine, îmi spuneam. Să se odihnească ceilalţi. Cei care au creat în timpul zilei şi n-au vocaţia de a rămâne în avangardă…”

Totuşi, în noaptea aceea, oraşul era suspendat în afara somnului din cauza unui om ce trebuia, în zori, să ispăşească o crimă. Se spunea că e nevinovat. Şi circulau patrule care aveau misiunea de a împiedica mulţimea să se adune, căci ceva atrăgea oamenii în afara caselor şi-i făcea să se reunească.

Iar eu îmi spuneam: „Suferinţa unuia singur aprinde acest incendiu. Acela, în celula lui, îi aţâţă pe toţi ca un tăciune”.

Am simţit nevoia să-l cunosc. Şi am plecat înspre închisoare. Am zărit-o, pătrată şi neagră, conturându-se între stele. Paznicii mi-au deschis porţile ce se răsuceau încet pe balamalele lor. Zidurile mi s-au părut de o grosime neobişnuită, iar zăbrelele apărau ochiurile de geam. Şi aici patrule negre circulau de-a lungul culoarelor sau în curţi, sau se ridicau la trecerea mea ca nişte animale nocturne… Şi peste tot, acest miros de mulţime şi aceste ecouri profunde de criptă când laşi să cadă o cheie sau păşeşti pe lespezi. Şi mă gândeam: „Omul trebuie să fie primejdios, dacă e necesar, el, atât de slab, cu o carne atât de plăpândă, pe care un cui o poate goli de viaţă, să fie strivit sub un munte!”

Şi toţi paşii pe care-i auzeam îi treceau peste pântece. Şi toate aceste ziduri, aceste uşi, aceste contraforturi apăsau asupra lui. „Este sufletul închisorii, îmi spuneam, gândindu-mă la el. Este sensul, şi centrul, şi adevărul închisorii. Şi, totuşi, ce arată el, dacă nu o simplă grămadă de zdrenţe, culcat de-a curmezişul zăbrelelor, şi, poate, chiar adormit şi respirând greu. Şi, totuşi, ferment al oraşului. Şi pricinuind, mişcându-se între un perete şi celălalt, acest cutremur de pământ”.

Mi s-a deschis ferestruica şi l-am privit. Ştiind bine că este aici ceva de înţeles. Şi l-am văzut.

Şi m-am gândit: „N-are, poate, nimic să-şi reproşeze, decât dragostea de oameni. Dar cel ce clădeşte o casă îi dă o formă. Şi, desigur, orice formă poate fi de dorit/ Dar nu toate împreună. Altfel nu va mai fi casă.

O figură tăiată în piatră este alcătuită din toate figurile refuzate. Toate pot fi frumoase. Dar nu toate împreună. Fără îndoială, visul său este frumos.

Ne aflăm, el şi cu mine, pe creasta muntelui. El şi cu mine, singuri. Noi suntem această noapte pe creasta lumii. Ne găsim şi ne alăturăm unul altuia. Căci nimic la această înălţime nu ne desparte. El doreşte, ca şi mine, dreptatea. Şi, totuşi, va muri…

Inima mi se strângea.

Totuşi, pentru ca dorinţa să se schimbe în act, pentru ca forţa copacului să devină ramură, pentru ca femeia să devină mamă, e nevoie de o alegere. Din nedreptatea alegerii se naşte viaţa. Căci pe cea care era frumoasă, o mie o iubeau. Şi pentru că exista, ea i-a adus la deznădejde. Este totdeauna nedrept ceea ce este.

Înţelegeam că orice creaţie începe prin a fi crudă.

Am închis uşa şi am mers în lungul coridoarelor. Plin de stimă şi de dragoste: „Ce înseamnă să-i laşi viaţa în robie, când grandoarea lui stă în orgoliu?”. Am trecut pe lângă patrule, temniceri, măturători. Şi toată această mulţime îşi servea prizonierul. Şi aceste ziduri grele îşi păstrau prizonierul, ca acele ruine risipite ce-şi au sensul în comoara lor dispărută. Şi m-am întors încă o dată înspre închisoare. Cu turnul său în formă de coroană aruncată înspre aştri, vas purtându-şi încărcătura; şi mă întrebam: „Cine e învingător?”. Apoi, când eram departe în noapte, acea gură de arsenal…

Mă gândeam la cei din oraş. „Desigur, îl vor plânge. Dar e bine ca ei să plângă”.

Căci cugetam la cântecele, neliniştile şi meditaţiile poporului meu. „Îl vor îngropa. Dar nimic nu se îngroapă,

mă gândeam. Ceea ce îngropi e sămânţă. Nu am nicio putere împotriva vieţii, şi el va triumfa într-o zi. Îl spânzur de o frânghie. Dar voi auzi cântându-i-se moartea. Şi această chemare va răsuna asupra celui ce vrea să împace ceea ce nu poate sta împreună ce voi împăca?

Trebuie să absorb într-o ierarhie, şi nu, în acelaşi timp, în alta. Nu trebuie să confund beatitudinea cu moartea. Merg înspre beatitudine, dar nu trebuie să refuz contradicţiile. Trebuie să le primesc. Asta e bine, asta e rău, am oroare de amestecul care nu e decât sirop pentru slabi, şi care-i sleieşte, dar trebuie să mă ridic prin faptul că-mi accept duşmanul”.

XXIX

MEDITAM ÎN FAŢA ACELEI MĂŞTI DE dansatoare. Cu aerul ei îndârjit şi obosit. Şi-mi spuneam: Iată, pe timpul de măreţie al imperiului, era o mască. Acum nu mai e decât acoperământul unei cutii goale. Nu mai există patetic în om. Nu mai există nedreptate. Nimeni nu mai suferă pentru cauza sa. Şi ce cauză este cea care nu produce suferinţă?

A dorit să obţină şi a obţinut. Dar este fericit acum? Fericirea era străduinţa de a obţine. Priviţi planta ce-şi formează floarea. E fericită după ce floarea a apărut? Nu, e sfârşită. Şi nu mai are altceva să-şi dorească decât moartea. Căci eu cunosc dorinţa. Setea de muncă. Plăcerea de a reuşi. Apoi odihna. Dar nimeni nu trăieşte din odihna care nu e o hrană. Hrana şi scopul nu trebuie confundate. Acela a alergat mai repede. Şi a câştigat. Dar nu ar putea trăi din cursa câştigată. Nici cel ce iubea marea – din furtuna învinsă. Furtuna pe care o învinge este o mişcare în înotul său. Şi el cheamă o altă mişcare. Şi plăcerea de a forma floarea, de a învinge furtuna, de a clădi templul se deosebeşte de plăcerea de a poseda o floare deja crescută, o furtună învinsă, un templu gata ridicat. Este iluzorie speranţa de a te bucura slujind ceea ce, la început, ai condamnat, speranţa războinicului de a se bucura de bucuriile sedentarului. Şi, totuşi, în aparenţă,

războinicul luptă pentru a dobândi ceea ce bucură pe sedentar, dar nu are dreptul să fie dezamăgit dacă se transformă apoi în sedentar, căci e falsă tristeţea celui care spune că satisfacţia fuge mereu din faţa dorinţei. Căci aceasta înseamnă să te-nşeli asupra obiectului dorinţei. Ceea ce urmăreşti mereu, vei spune, mereu se îndepărtează… Este ca şi cum copacul s-ar plânge: „Am dat naştere florii, şi iată că devine sămânţă, şi sămânţa devine copac, şi încă o dată copacul floare…”. Astfel ai învins furtuna, şi furtuna ta a devenit odihnă, dar odihna ta nu e decât pregătire pentru furtună. Îţi spun: nu există amnistie divină care să te scutească de a deveni. Ai dori să fii: nu vei fi decât în eternitate, după ce vei fi fost – plămădit şi vei fi devenit din actele tale, căci omul, vezi tu, se naşte greu.

Astfel, s-au golit crezând că posedă şi obţin şi oprindu-se în drum pentru a se bucura de proviziile lor. Căci nu există provizii. Şi ştiu, eu, care am căzut atât de des în capcana făpturilor venite din alte părţi ale lumii, mirosind aromitor, pe care ştiam că pot pune stăpânire. Şi această ameţeală o numeam dragoste. Şi mi se părea că aş muri de sete dacă n-aş obţine-o.

Logodna dădea prilej de serbări răsunătoare, colorate pentru poporul întreg de religia dragostei. Şi se vărsau coşuri de flori, se răspândeau parfumuri şi se ardeau diamante care costaseră sudoarea, suferinţa, sângele oamenilor, născuţi din mulţime ca şi picătura de parfum extrasă din mormane de flori, şi fiecare încerca, fără a înţelege prea bine, să se epuizeze în dragoste. Dar iat-o pe terasa mea, captivă delicată, prinsă în zborul ei. Şi eu, bărbat, eu, războinic învingător, ţinând în sfârşit răsplata luptei mele. Şi, deodată în faţa ei, nemaiştiind ce să fac…

„Porumbiţa mea, îi spuneam, turturica mea, gazela mea cu picioare lungi…”, căci în cuvintele pe care le inventam încercam s-o cuprind, pe ea, de necuprins! Topindu-se aidoma zăpezii. Căci nu era nimic darul pe

care-l aşteptam. Şi strigam: „Unde eşti?”. Căci nu o întâlneam nicăieri. „Unde e hotarul?”. Şi deveneam turn şi zid. Iar focurile de bucurie din oraş ardeau pentru a sărbători dragostea. Iar eu, singur în cumplitul meu pustiu, o priveam, dezbrăcată, dormind. „M-am înşelat asupra prăzii, m-am înşelat în goana mea. Fugea atât de repede şi am oprit-o pentru a o face a mea… Şi, o dată prinsă, nu mai exista…”. Mi-am înţeles greşeala. Fuseserăm nebun ca acela care şi-a umplut ulciorul şi l-a închis în dulap, fiindcă-i plăcea cântecul fântânii…

„Dar dacă nu te ating, te construiesc ca pe un templu. Şi te înalţ în lumină. Şi tăcerea ta închide în ea câmpiile. Iar eu te iubesc dincolo de mine sau tine. Şi inventez imnuri pentru a-ţi celebra imperiul. Şi ochii ţi se închid, pleoape ale lumii. Şi te ţin, obosită, în braţele mele, c-a pe un oraş. Nu eşti decât o treaptă în drumul meu spre eternitate. Eşti făcută pentru a fi arsă, consumată, dar nu pentru a reţine… Şi iată, curând palatul plânge şi oraşul întreg se acoperă de cenuşă, căci am luat o mie de ostaşi şi am împins pragul oraşului în direcţia deşertului, nefiind mulţumit.

Durerea unuia singur, ţi-am spus, face cât durerea lumii. Şi dragostea pentru una singură clatină Calea Lactee şi stelele. Te strâng în braţe ca pe prova navei mele. Asemenea acestei plecări în largai mării, umăr de temut al dragostei…

Astfel am cunoscut limitele imperiului meu. Dar aceste limite îl exprimau deja, căci nu-mi place decât ceea ce rezistă. Iată de ce comparam cu capace de cufere goale aceste basoreliefuri de dansatoare îndârjite, care au fost măşti, atunci când acopereau îndârjirea, şi frământarea interioară, şi poezia, născută din conflicte. Îmi place cel ce rezistă, cel care se închide şi tace, cel care se păstrează tare şi cu buzele pecetluite în chinuri, cel care a rezistat chinurilor şi dragostei. Cel care preferă şi care este nedrept că nu iubeşte. Cel care este asemenea unui turn redutabil, ce nu va fi niciodată cucerit…

Căci urăsc uşurinţa. Şi cel care nu se opune nu e om. Om fără ferment. Şi iată minunea ce mi-a apărut în închisoare. Mai tare decât tine, decât mine, decât temnicerii, podurile şi zidurile mele. Iată enigma care mă frământa, ca şi aceea a dragostei, când, goală, o ţineam în braţe, supusă. Măreţie a omului şi totuşi josnicie, căci îl ştiu măreţ în credinţa sa, şi nu în orgoliul revoltei sale.

XXX

ASTFEL AM AFLAT CA OMUL NU ESTE DEMN de interes dacă, nu numai că nu e capabil de sacrificii, de rezistenţă la tentaţii şi de acceptare a morţii – căci atunci nu mai are formă – dar şi dacă, pierdut în mulţime, condus de mulţime, se supune legilor acesteia. Căci aşa se întâmplă cu mistreţul sau elefantul solitar, sau omul singur pe munte, iar mulţimea trebuie să permită tăcerea fiecăruia şi să nu-l tragă, prin ură, din ceea ce-l face să semene cedrului ce domină muntele.

Cel care încearcă, cu limbajul său, să cuprindă şi să exprime omul în logica expunerii mi se pare aidoma copilului ce se aşază la poalele Atlasului cu căldarea şi, lopăţica sa şi plănuieşte să ia muntele şi să-l transporte în altă parte. Omul este ceea ce există, nu ceea ce se exprimă. Desigur, scopul fiecărei conştiinţe este de a exprima ceea ce există, dar expresia e operă dificilă, în ceată şi încâlcită – şi greşeala este de a crede că nu există ceea ce nu se poate enunţa. Căci a enunţa şi a concepe au acelaşi sens. Dar foarte puţin din om am reuşit să concep până acum. Or, ceea ce concep azi exista şi ieri, şi mă amăgesc dacă-mi închipui că ceea ce aparţine omului, şi nu poate fi exprimat, nu merită consideraţie. Căci muntele nu-l exprim, ci-l semnific. Şi confund a semnifica şi a cuprinde. Semnific celui care deja cunoaşte, dar dacă n-ar şti, cum aş putea să-i transmit muntele cu crevase în care se rostogolesc pietre, cu poalele sale de levănţică şi creasta crenelată împungând cerul?

Şi ştiu când am de-a face nu cu o fortăreaţă nimicită sau barcă fără direcţie, căreia i se dezleagă funia din inelul

de fier – pentru a fi lăsată în voia sorţii – ci cu o existenţă minunată, cu legile gravitaţiei sale lăuntrice şi tăcerile sale mai solemne decât liniştea stelelor.

Astfel mi-am dat seama de conflictul care există între a admira omul supus şi omul neînduplecat, care arată ceea ce este. Înţelegând problema, fără s-o formulez. Căci cei ce sunt conduşi de disciplina cea mai aspră şi care, la un semn al meu, primesc moartea, cei pe care credinţa mea îi magnetizează, atât de adânc prinşi în disciplina lor, încât pot să-i insult şi să-i supun ca pe nişte copii, lăsaţi, dimpotrivă, singuri în faţa aventurii şi ciocnindu-se cu alţii, sunt căliţi ca oţelul, arătând o mânie sublimă şi curaj în faţa morţii.

Am înţeles că sunt două înfăţişări ale aceluiaşi om. Şi că acela pe care-l admirăm ca fiind neînduplecat, sau cea cu neputinţă de supus, absentă în braţele mele ca un vapor de cursă lungă, cel pe care-l numesc om, căci nu se tânguieşte, nici nu pactizează, nici nu părăseşte o parte din sine din viclenie, sau poftă, sau oboseală, cel pe care-l pot strivi sub piatra de moară, fără să-i pot stoarce secretul, cel care poartă în inimă acel sâmbure tare, pe care nici mulţimea, nici tiranul nu admit să-l constrângă, devenit în inimă diamant, are o altă forţă, pe care i-am descoperit-o. Supus, şi disciplinat, şi respectuos, şi plin de credinţă, fiu înţelept al unei râse spirituale şi depozitar al virtuţilor ei…

Dar cei pe care-i numesc liberi şi hotărând numai pentru ei înşişi, inexorabil singuri, aceia nu sunt conduşi, plutesc fără vânt în pânze, iar rezistenţa lor nu este decât capriciu incoerent.

Astfel, eu urăsc această turmă şi pe omul golit de substanţa sa, fără patrie lăuntrică, şi nu-mi place, ca stăpân şi conducător, să-mi vlăguiesc poporul şi să-l transform în furnici oarbe şi ascultătoare, am înţeles că prin constrângere puteam şi trebuia să-l înviorez, nu să-l pierd. Şi că blândeţea sa în biserică, şi ascultarea, şi ajutorul dat altora nu erau ale unui bastard, căci doar

astfel îmi putea servi ca piatră unghiulară în limitele imperiului meu. Căci nimic nu poţi aştepta de la tine singur, ci de la minunata colaborare a unuia prin celălalt…

Astfel, cel pe care-l strivea greutatea zidurilor, şi asupra căruia vegheau sentinelele, şi pe care puteam să-l crucific fără ca el să abjure, cel de la care tortura călăilor mei n-ar scoate decât un râs dispreţuitor, aş greşi dacă aş vedea în el un refractar. Căci puterea îi vine dintr-o altă religie, el este o altă faţă a lui însuşi. O altă imagine, aceea a unui om care se aşază şi ascultă, cu mâinile pe genunchi şi un surâs candid. Şi există sâni care i-au dat lapte. La fel cea pe care am capturat-o în turn şi se plimbă în lungul şi în largul celulei, şi nu poate fi nici violată, nici stăpânită, şi nu va pronunţa niciodată cuvântul de dragoste ce i se cere. Şi care este, pur şi simplu, din altă parte, din alt incendiu, dintr-un trib îndepărtat şi plină de religia sa. Şi n-aş putea s-o ating decât dacă aş converti-o.

Cei pe care-i urăsc sunt, mai ales, cei care nu există cu adevărat. Rasă de câini ce se cred liberi, fiind liberi de a-şi schimba opiniile, de a nega (cum ar putea şti că neagă, de vreme ce ei înşişi sunt judecători?). Liberi de a trişa, de a renega şi de a se vinde, şi pe care-i fac să-şi schimbe părerile doar arătându-le troaca atunci când le e foame.

Astfel a fost noaptea logodnei şi a condamnării la moarte. Şi am avut sentimentul existenţei. Păstraţi-vă forma, fiţi durabili ca o etravă, ceea ce luaţi dinafară schimbaţi-l în voi înşivă asemenea cedrului. Eu sunt cadrul, şi armătura, şi actul creator din care vă naşteţi, trebuie acum, aidoma copacului uriaş ce-şi dezvoltă ramurile, şi nu ramurile altuia, dă naştere ghimpilor sau frunzelor sale, şi nu ale altuia, să creşteţi şi să vă fixaţi…

Îi numesc pleavă pe toţi cei ce trăiesc din gesturile altora şi, asemenea cameleonului, iau culorile altora, iubesc partea de unde le vin darurile, gustă aclamaţiile şi se judecă în oglinda mulţimii: căci nu îi găseşti, nu sunt, ca o citadelă, închişi asupra comorilor lor şi, din generaţie în generaţie, nu-şi transmit substanţa, ci-şi lasă copiii să

crească fără a-i plămădi. Şi ei cresc ca ciupercile, umplând lumea.

ACEIA AU VENIT SĂ-MI VORBEASCĂ DESPRE comoditate, iar eu mi-am adus aminte de armata mea. Ştiind câte eforturi sunt necesare pentru echilibrul vieţii, deşi viaţa e absentă atunci când echilibrul e făcut.

Iată pentru ce iubeam războiul ce duce la pace. Cu nisipul său cald şi liniştitor, cu nisipul său neumblat, încărcat de vipere, cu locurile sale neatinse şi adăposturile sale. Şi m-am gândit la copiii care se joacă, dând viaţă petricelelor: „Uite, spun ei, o armată în mers, uite acolo nişte turme”, iar trecătorul care nu vede decât pietre nu cunoaşte bogăţia inimilor lor. La fel cel ce trăieşte din zori şi, în oglinda soarelui, se aruncă în apele reci, încălzindu-se apoi la lumina primelor ore ale zilei. Sau cel ce merge la fântână, când îi este sete, şi trage el însuşi lanţul ce scârţâie, şi saltă căldarea grea pe ghizd, şi cunoaşte astfel cântecul apei şi toată muzica ei zgomotoasă. Setea sa a umplut de semnificaţie mersul său, şi braţele sale, şi ochii săi, şi această plimbare a omului căruia îi e sete către fântână este asemenea unui poem; dar ceilalţi fac semn sclavului şi sclavul le aduce apa la buze, iar ei nu-i vor cunoaşte niciodată cântecul. Comoditatea lor nu este decât absenţă: n-au crezut în suferinţă şi n-au cunoscut bucuria.

L-am urmărit şi pe cel ce ascultă muzica şi nu simte nevoia de a o pătrunde. Care se lasă purtat ca pe o litieră înspre muzică şi nu vrea să meargă el însuşi înspre ea, care renunţă la fructul a cărui coajă e amară. Dar eu spun: nu există fruct, dacă nu există coajă. Şi confundaţi fericirea voastră cu propria voastră absenţă. Căci cel ce e bogat nu mai e prezent pentru a profita de bogăţiile sale, aceste bogăţii sunt zadarnice. Şi nu există privelişte văzută din înaltul muntelui, pentru cel ce n-a urcat panta, căci această privelişte nu e spectacol în primul rând, ci dominare. Şi dacă ai fost purtat acolo în litieră, nu vezi decât o aşezare mai mult sau mai puţin fadă a lucrurilor, şi cum ai putea să le pătrunzi de substanţa ta? Căci

priveliştea, pentru cel ce încrucişează braţele pe piept cu satisfacţie, este amestec de răsuflare şi odihnă a muşchilor după efort, şi de albăstrire a serii, este, de asemenea, satisfacţie a ordinii făcute, căci fiecare din paşii săi a ordonat puţin aceste fluvii, a aranjat aceste vârfuri. Această privelişte s-a născut din el, iar bucuria pe care i-o descopăr este bucuria copilului care, aşezându-şi pietricelele, a construit un oraş, de care se minunează şi pe care-l umple cu substanţa lui. Dar ce copil ar fi fericit să privească o grămadă de pietre care nu sunt decât spectacol fără efort?

I-am văzut pe cei ce au suferit de sete, setea, gelozie faţă de apă, mai aspră decât boala, căci timpul îi cunoaşte leacul şi îl cere, aşa cum ar cere femeia, şi îi vede, în somn, pe ceilalţi bând. Căci vezi în somn femeia surâzând celorlalţi. Nimic nu are sens dacă nu l-am amestecat cu trupul şi cugetul meu. Nu este aventură aceea în care nu mă angajez. Astrologii mei, privind Calea Lactee în nopţile lor de studiu, descoperă marea carte ale cărei pagini trosnesc cu măreţie când le întorci, şi adoră providenţa pentru a fi umplut lumea de o esenţă atât de sfâşietoare pentru inimă.

Vă spun: nu aveţi dreptul să evitaţi un efort decât în numele altui efort, căci trebuie să creşteţi.

XXXII

În acel an a murit cel ce domnea la est de imperiul meu, cel cu care luptaserăm crâncen înţelegând, după atâtea lupte, că mă sprijineam pe el ca pe un zid. Îmi aduc însă aminte de întâlnirile noastre. Se ridica un cort purpuriu în deşert, care rămânea gol, şi ne înfăţişam unul celuilalt sub acest cort, armatele noastre rămânând departe… Şi orice poleială se scorojeşte. Ne priveam cu invidie, sprijiniţi în garda armelor, nicidecum înduioşaţi. Căci tatăl meu avea dreptate când spunea: „Nu trebuie să întâlneşti omul la suprafaţă, ci la al şaptelea etaj al sufletului, inimii şi cugetului său. Altfel, căutându-vă în mişcările voastre cele mai vulgare, ajungeţi să vărsaţi

sângele fără folos”.

Îl înţeleseserăm, şi nu-l întâlneam decât purificat şi zidit într-un triplu zid de singurătate. Unul în faţa celuilalt, ne aşezam pe nisip. Nu ştiu care dintre noi, atunci, era cel mai puternic. Dar în această singurătate sacră puterea 96 devenea măsură. Căci mişcările noastre clătinau lumea, dar noi le măsurăm. Vorbeam despre păşuni. „Am douăzeci şi cinci de mii de vite care mor, spunea el. La tine a plouat”. Dar nu puteam tolera să-şi aducă obiceiurile străine şi îndoiala care face să putrezească. Cum să primesc pe pământurile mele păstori dintr-un alt univers? Şi îi răspundeam: „Am douăzeci şi cinci de mii de pui de om care trebuie să înveţe rugăciunile lor şi nu pe ale altora, căci altfel nu vor mai avea formă...”. Şi armele hotărau între popoarele noastre. Şi ne asemănam unor maree, care vin şi pleacă. Şi dacă niciunul dintre noi nu înainta, deşi apăsam cu toată greutatea noastră asupra celuilalt, însemna că ajunseserăm la apogeu, înăsprindu-ne duşmanul prin înfrângere. „M-ai învins, am devenit, deci, mai tare”.

Nu vreau să spun că-i dispreţuiam măreţia. Nici grădinile suspendate ale capitalei sale. Nici parfumurile negustorilor lui. Nici lucrătura delicată a aurarilor lui. Nici marile baraje pentru apă. Omul inferior inventează dispreţul, căci adevărul său le exclude pe celelalte. Dar noi, care ştiam că adevărurile coexistă, nu ne gândeam niciodată să coborâm până la a recunoaşte adevărul celuilalt, chiar dacă aceasta era greşeala noastră. Mărul, după câte ştiu, nu dispreţuieşte viţa de vie, nici palmierul – cedrul. Dar fiecare se întăreşte şi nu-şi amestecă rădăcinile. Şi îşi salvează forma şi esenţa, căci este acesta un capital nepreţuit, care nu trebuie alterat.

Schimbul veritabil, îmi spunea el, este cutia cu parfum, sau grăunţa, sau acest dar din cedru galben, care-ţi umple casa de mirosul casei mele. Sau strigătul de război ce coboară din munţii mei, către tine. Sau poate un ambasador, care a fost îndelung crescut, format şi înăsprit,

şi care te refuză şi te acceptă în acelaşi timp. Căci te refuză în etajele tale inferioare. Dar te regăseşte acolo unde omul se stimează deasupra urii sale. Singura stimă care are valoare este stima unui duşman. Iar stima între prieteni nu are valoare decât dacă-şi domină recunoştinţa, şi mulţumirile, şi toate mişcările vulgare. Dacă mori pentru prietenul tău, îţi interzic să te înduioşezi…

Aş minţi dacă aş spune că aveam în el un prieten. Şi, totuşi, ne întâlneam cu o bucurie adâncă, dar aici cuvintele o iau razna din cauza vulgarităţii oamenilor. Bucuria nu era pentru el, ci pentru Domnul. Era un drum către eternitate. Întâlnirile noastre erau chei de boltă. Şi n-aveam nimic să ne spunem.

Mă ierte dumnezeu, c-am plâns când a murit.

Cunoşteam bine imperfecţiunea mizeriei mele. „Dacă plâng, îmi spuneam, înseamnă că nu sunt încă destul de pur44. Şi mi-l închipuiam, dacă ar fi aflat de moartea mea, ca la întoarcerea în noaptea unui teritoriu. Şi contemplând această clătinare a lumii aşa cum ar fi privit asfinţitul. Sau cel care se îneacă atunci când lumea se schimbă sub oglinda nemişcată a apelor. „Doamne, ar fi spus el, se face noapte şi zi, după voinţa ta. Dar ce s-a pierdut din acest snop strâns, din această epocă trecută? Am fost”. Şi iată că m-ar fi închis în calmul său inefabil. Dar eu nu eram încă destul de pur şi nu aveam destul gustul veşniciei. Şi, asemenea femeilor, simţeam acea melancolie de suprafaţă, atunci când vântul serii ofileşte trandafirii grădinilor mele. Căci pe mine mă ofileşte în trandafirii mei. Şi în ei mă simt murind.

De-a lungul vieţii îmi îngropaserăm căpitanii, îmi destituiserăm miniştrii, îmi pierduserăm femeile. Lăsaserăm în spatele meu o sută de imagini ale mele, aşa cum şarpele îşi lasă pielea. Şi, totuşi, aşa cum revine soarele, care este măsură şi pendulă a zilei, sau vara, care măsoară balansul anului, din întâlnire în întâlnire, din tratat în tratat, ostaşii mei ridicau cortul gol în pustiu. Şi ne întâlneam cu el. Şi, la fel, obiceiul solemn, şi acel surâs

de pergament, şi calmul din preajma morţii. Şi liniştea care nu este a omului, ci a eternităţii.

Iată că rămâneam singur, singur răspunzător de tot trecutul meu şi fără martor care să mă fi văzut trăind. Toate actele pe care nu socotiserăm necesar să le expun poporului meu, dar pe care el, vecinul meu de la est, le înţelesese, toate răscolirile lăuntrice din care nu făcuserăm un spectacol, dar pe care el, în liniştea lui, le ghicise. Toate răspunderile care mă striviseră şi pe care toţi le ignorau, căci era bine să creadă în despotismul meu, dar pe care el, vecinul meu din est, le cântărise, niciodată compătimitor, deasupra şi dincolo de de gândind altfel decât mine; iată că adormise în purpura nisipului, trăgând nisipul deasupra lui ca pe un giulgiu demn de el, iată că tăcuse, că schiţase acel surâs melancolic, e mulţumit că a legat snopul, cu ochii închişi asupra a ceea ce a adunat. Cât egoism în desperarea mea! Eu, atât de slab, dând importanţă traiectoriei destinului meu, care nu are traiectorie, măsurând imperiul după mine însumi, în loc să mă contopesc în imperiu şi descoperind că viaţa mea ajunsese la această culme, ca o călătorie.

Am cunoscut în viaţa mea, în acea noapte, linia de împărţire a apelor, coborând un versant după ce-l urcaseră încet pe celălalt, nemairecunoscând pe nimeni, pentru prima oară bătrân, fără figuri familiare, şi indiferent faţă de toţi, căci deveneam indiferent faţă de mine însumi, lăsându-mi pe celălalt versant toţi căpitanii, toate femeile, toţi duşmanii şi, poate, singurul meu prieten – de-acum solitar într-o lume populată de seminţii necunoscute.

Dar mi-am revenit. „Am sfărâmat, mă gândeam, ultima mea scoarţă şi, poate, voi deveni pur. Nu eram mare, căci mă priveam. Şi această încercare mi-a fost trimisă fiindcă mă înmuiam. Căci mă umpleam de mişcările josnice ale inimii mele. Pe prietenul meu mort, voi şti să-l văd în măreţia sa şi nu voi plânge. Pur şi simplu, el a fost. Iar nisipul îmi va apărea mai bogat, căci, deseori, în largul pustiului, l-am văzut surâzând. Şi surâsul tuturor

oamenilor, pentru mine, se va îmbogăţi cu acest surâs deosebit. Căci voi vedea în om linia pe care niciun tăietor de piatră nu a desprins-o din învelişul ei, dar prin acest înveliş voi cunoaşte mai bine obrazul omului, fiindcă îl voi fi privit pe unul drept în ochi.

Cobor, deci, de pe muntele meu, nu-ţi fie frică, poporul meu, am legat din nou firul. Era rău că aveam nevoie de un om. Mâna care m-a vindecat şi care m-a cusut la loc s-a şters, dar nu şi cusătura. Cobor de pe muntele meu şi întâlnesc oi şi miei. Îi mângâi. Sunt singur pe lume în faţa providenţei, dar, mângâind aceşti miei care deschid izvoarele inimii, nu un miel anume, ci prin el slăbiciunea oamenilor, vă regăsesc14.

Cât despre celălalt, l-am fixat şi niciodată n-a domnit mai bine. L-am fixat în moarte. Şi în fiecare an se ridică un cort în pustiu, în timp ce poporul meu se roagă. Oştile mele se sprijină în arme, puştile sunt încărcate, călăreţii circulă păzind pustiul şi i se taie capul celui ce se hazardează în acele locuri. Şi înaintez singur. Ridic pânza cortului, intru şi mă aşez. Şi linişte se face pe pământ.

IAR ACUM, CÂND MA FRĂMÂNTA ACEASTA DURERE surdă pe care medicii mei nu ştiu s-o vindece, acum, când sunt asemenea copacului din pădure sub securea tăietorului, iar Domnul mă va doborî şi pe mine ca pe un turn învechit, acum, când deşteptările mele nu mai sunt deşteptările de la douăzeci de ani, destindere a muşchilor şi zbor al spiritului, mi-am găsit în durere consolarea de a nu suferi în urma acestor anunţuri ce mi se răspândesc în tot trupul şi de a nu fi străpuns de suferinţe meschine, şi personale, şi închise în mine, cărora istoricii imperiului nu le vor acorda nici trei rânduri în cronicile lor. Căci puţin contează că dintele mi se clatină sau îmi este smuls, şi ar fi nedemn din partea mea să aştept milă. Dimpotrivă, mânia mă cuprinde când mă gândesc la de Căci aceste fisuri ale scoarţei aparţin vasului, nu conţinutului. Şi mi se spune că vecinul meu de la est, când a fost lovit de paralizie şi o parte a lui a

devenit rece şi moartă, iar el purta cu sine pe acest frate siamez ce nu mai râdea, nu a pierdut nimic din demnitate, dimpotrivă, a reuşit în această ucenicie. Iar celor care-l felicitau pentru forţa sa sufletească le răspundea cu dispreţ că se înşelau în privinţa lui, iar aceste omagii să le păstreze pentru neguţătorii din târg. Căci cel ce domneşte, dacă nu-şi domină în primul rând propriul corp, nu este decât uzurpator ridicol. Nu există, pentru mine, decădere, ci bucurie minunată de a mă elibera, astăzi, de mai bine!

Ah, bătrâneţe a omului! Fără îndoială, nu recunosc nimic pe versantul celălalt al muntelui meu. Inima mi-6 plină de prietenul meu mort. Şi privesc satele cu ochi, la început, secaţi de doliu, aşteptând, ca pe o maree, ca dragostea să-i cuprindă din nou.

XXXIV

PRIVEAM DIN NOU ORAŞUL CE SE APRINDEA pentru seară. Un obraz alb, câteodată albăstrur, cu cuibul său de lumini, aprinzând pe dinăuntru casele. Şi structura străzilor. Şi liniştea ce începea, căci se făcea în el o linişte de stânci submarine. Şi cum admiram desenul străzilor şi al pieţeMO lor şi, ici şi colo, al templelor ca nişte grânare spirituale, şi peste tot în jur veşmântul întunecat al colinelor, mi-a apărut, totuşi, în ciuda cărnii de care era plină, imaginea unei plante uscate, desprinsă de rădăcinile ei. Mi-a apărut imaginea hambarelor goale. Nu mai era o făptură vie, a cărei fiecare parte să intre în rezonanţă cu alta, nu mai exista o inimă care să strângă sângele pentru a-l vărsa în toată substanţa, nu mai exista o carne unică, în stare să se bucure în zilele de sărbătoare, capabilă să dea naştere unui mic cântec. Nu mai existau decât paraziţi instalaţi în cochiliile altora, ocupându-şi fiecare închisoarea şi fără a se ajuta unul pe celălalt. Nu mai exista un oraş ci o coajă de oraş plină de morţi ce se credeau vii. Îmi spuneam: „Iată un copac care se va usca. Iată un fruct care va putrezi. Iată cadavrul unei broaşte ţestoase sub carapacea ei”. Şi am aflat că trebuia să umplu din nou oraşul meu de sevă. Toate aceste ramuri trebuiau

legate din nou de trunchiul hrănitor. Hambarele şi rezervoarele trebuiau umplute din nou cu proviziile lor de linişte.

Şi trebuia să exist eu: altfel cine ar iubi oamenii?

XXXV

MUZICA PE CARE O ASCULTAM ŞI PE CARE EI N-O puteau înţelege m-a făcut să-mi dau seama de această contradicţie. Căci, sau îi faci să asculte cântece pe care le înţeleg – şi astfel nu progresează deloc, sau îi înveţi o ştiinţă pe care-o înţeleg – iar ei nu vor folosi nimic. Sau îi închizi în obiceiuri ce sunt ale lor de milenii şi nu va exista în ei copacul ce creşte născându-şi fructele şi florile noi, ci calm în rugăciune, înţelepciune şi somn liniştit, sau, dimpotrivă, mergând spre viitor, îi agiţi, şi-i zdruncini, şi-i obligi să se mute din datinile lor, şi curând nu vei mai conduce decât o turmă de emigranţi care s-a golit de patrimoniu. O armată ce-şi aşază mereu tabăra fără a-i pune vreodată temelii.

Dar orice ascensiune e dureroasă. Orice transformare e suferinţă. Şi nu voi pătrunde niciodată această muzică dacă nu mă va fi făcut, la început, să sufăr. Căci ea nu este, fără îndoială, decât fructul însuşi al suferinţei mele, iar eu nu cred în cei care se bucură de proviziile strânse de alţii. Nu cred că e suficient să cufunzi copiii în concert, poem sau discurs, pentru a-i face să simtă 101

beatitudinea şi marea beţie a dragostei. Căci omul, desigur, e capabil de dragoste, dar şi de suferinţă. Şi de plictiseală. Şi de o stare de suflet neagră ca un an de ploaie. Şi chiar şi aceia ce ştiu să guste poemul nu fac decât să se bucure de el, căci altfel n-ar părea niciodată trişti. S-ar închide în poem şi ar jubila. Şi omenirea s-ar închide în poem şi ar jubila fără să mai aibă nimic de creat. Dar omul e astfel făcut, încât nu se bucură decât de lucrurile cărora le dă formă. Şi i-a trebuit, pentru a-l gusta, să facă ascensiunea poemului. Dar poemul ce nu s-a născut din efortul tău e asemenea priveliştii privită din vârful

muntelui – se iroseşte repede şi nu are sens decât dacă e construcţie a oboselii, şi curând, o dată odihnit şi dornic de mers, aceeaşi privelişte te face să caşti şi nu-ţi mai oferă nimic. Căci poemul, chiar al altuia, nu e decât fruct al efortului tău, al ascensiunii tale interioare, iar hambarul nu formează decât sedentari fără calitatea de a fi oameni. Nu dispun de dragoste ca de o rezervă: ea este, înainte de toate, exerciţiu al inimii mele. Şi nu mă mai mir că există atâţia care nu înţeleg domeniul, templul, poemul sau muzica, şi care spun: „Ce există aici, în afară de o dezordine mai mult sau mai puţin bogată? Nimic care să mă poată conduce”. Aceştia, aşa cum spun, sunt rezonabili, sceptici şi plini de ironia care nu aparţine omului, ci neghiobului. Căci dragostea nu-ţi e dată ca un cadou al acestui obraz, la fel cum liniştea şi calmul nu sunt produs al priveliştii, ci al ascensiunii reuşite, al muntelui dominat, al instalării tale în cer.

La fel – dragostea. Iluzia este că o întâlneşti, când, de fapt, se învaţă. Şi se înşală cel care rătăceşte prin viaţă”, pentru a fi cucerit, cunoscând prin scurte fioruri gustul tumultului inimii şi visând să întâlnească marea febră ce-l va încinge pentru totdeauna, deşi ea nu este, în slăbiciunea inimii şi nimicnicia colinei pe care-a învins-o, decât o deşartă victorie a inimii sale.

De asemenea, nu te odihneşti în dragoste, dacă ea nu se transformă din zi în zi, ca în maternitate. Dar tu vrei să te aşezi în gondola ta şi să devii cântec de gondolier pentru totdeauna. Şi te înşeli. Căci nu are semnificaţie ceea nu e ascensiune sau trecere. Iar dacă te opreşti, nu vei găsi decât plictiseala, căci priveliştea nu mai are nimic să-ţi spună. Şi vei repudia femeia, când l°2 ar fi trebuit ca tu să fi repudiat.

Iată pentru ce niciodată nu m-a impresionat argumentul necredinciosului sau al logicianului, care spun: „Arată-mi domeniul, imperiul sau divinitatea, căci eu văd şi ating pietrele şi materialele, şi cred în pietrele şi materialele pe care le ating”. Dar niciodată n-am încercat

să-l instruiesc prin împărtăşirea unui secret prea sărac pentru a putea fi folosit. La fel cum nu pot să-l transport pe vârful muntelui ca să-i descopăr adevărul unei privelişti care nu va fi, pentru el, victorie, nici nu pot să-l fac să iubească această muzică pe care n-o va fi învins înainte. Mi se adresează pentru a fi învăţat fără efort, asemenea celui ce caută femeia care va aşeza în el dragostea. Dar asta nu stă în puterile mele.

Eu îl închid şi-l torturez prin studiu, ştiind bine că ceea ce e uşor e steril tocmai din acest motiv. Şi măsurând întinderea trudei după suferinţă şi sudoare. Iată pentru ce am chemat dascălii şcolilor mele şi le-am spus: „Nu înţelegeţi greşit. V-am încredinţat copiii oamenilor mei nu pentru a cântări mai târziu cantitatea cunoştinţelor lor, ci pentru a mă bucura de calitatea înălţării lor. Şi nu mă interesează acel elan al vostru care va fi cunoscut, purtat în litieră, o mie de vârfuri de munte şi va fi văzut, astfel, o mie de privelişti, căci, în primul rând, nu o va fi cunoscut cu adevărat pe niciuna, şi apoi o mie de privelişti nu sunt decât un grăunte de praf în imensitatea lumii. Mă interesează acela, doar, care-şi va fi ostenit muşchii în urcuşul unui munte, fie el unic, şi este, astfel, deschis spre a înţelege toate priveliştile viitoare, mai bine decât celălalt, falsul savant, cele o mie de privelişti prost învăţate.

Iar pe acela, dacă vreau să-l convertesc la dragoste, îl voi pătrunde de dragoste prin obişnuinţa rugii”.

Greşeala lor vine din faptul că au văzut că cel pătruns de dragoste descoperă figura ce-l înflăcărează. Iar ei cred în virtuţile figurii. Iar cel care a dominat poemul este înflăcărat de poem, şi ei cred în virtuţile poemului.

Dar eu îţi repet: când spun munte, ţi-o spun ţie, care te-ai zgâriat în mărăcinii lui, care te-ai prăvălit în prăpăstiile lui, care ai asudat urcându-i pietrele, i-ai cules florile şi ai respirat vântul crestelor. Semnific, dar nu cuprind nimic. Iar când spun munte unui negustor gras, nimic nu-i voi lăsa în inimă.

Şi nu fiindcă moare puterea poemului nu va mai exista poem. Nu fiindcă moare puterea chipului nu va mai fi dragoste. Sau fiindcă moare puterea infinitului nu va mai fi, în inima omului, întinderea pământurilor arabile, privite în noaptea lor, cărora căruţa le răpeşte cedri şi flori.

Căci am ascultat, într-adevăr, cu atenţie, legăturile între oameni şi am descoperit pericolele inteligenţei: cea care crede că limbajul cuprinde. Şi răspunsurile în dispute. Căci nu pe calea limbajului voi transmite ceea ce este în mine. Nu există cuvânt să poată spune ceea ce este în mine. Nu pot decât să semnific în măsura în care înţelegi şi altfel decât prin vorbe. Prin miracolul dragostei sau fiindcă, născut din acelaşi zeu, îmi semeni. Altminteri, lumea cuprinsă în mine o voi trage de păr. Şi, în hazardul stângăciei mele, voi arăta acest aspect sau celălalt, asemenea muntelui despre care exprim bine, semnificându-l, că e înalt. În vreme ce el e cu totul altceva, iar eu vorbesc de măreţia nopţii atunci când îţi e frig între stele.

XXXVI

CÂND SCRII OMULUI, ÎNCARCI UN VAS. DAR puţine vase ajung la destinaţie. Se scufundă în mare. Puţine fraze continuă să răsune, străbătând istoria. Căci am semnificat mult, poate, dar am cuprins puţin.

Şi, din nou, aceeaşi problemă: trebuie să înveţi să cuprinzi, mai degrabă decât să semnifici. Trebuie să-i înveţi pe ceilalţi să-şi organizeze operaţiile de captură. Cel pe care mi-l arăţi, ce însemnătate are câte ştie? E asemenea unui dicţionar. Important e ceea ce este. Acela şi-a scris poemul şi l-a umplut de pasiunea lui, dar a ratat pescuitul în larg. Nu a scos nimic din adâncuri. Mi-a semnificat primăvara, dar nu a creat-o în mine aşa cum ar fi putut s-o facă.

Şi îi ascultam pe logicieni, istorici şi critici remarcând că opera, atunci când e puternică, se exprimă prin planul ei, căci devine plan ceea ce e puternic. Iar dacă oraşul apare după un plan, înseamnă că oraşul s-a

exprimat şi 101 realizat. Dar nu planul e cel care a întemeiat oraşul.

LE PRIVEAM PE DANSATOARELE ŞI

cântăreţele mele, pe curtezanele din oraş. Îşi comandau litiere de argint şi, atunci când porneau în vreo plimbare, drumul le era deschis de crainici care aveau misiunea de a le anunţa trecerea, pentru ca mulţimea să se adune. Când aplauzele le istoveau îndeajuns şi le trezeau dintr-un somn uşor, îndepărtau vălul de mătase de pe obraz şi binevoiau să cedeze dorinţei mulţimii, înclinându-şi capul în faţa iubirii acesteia. Surâdeau cu modestie, în timp ce crainicii îşi făceau zeloşi datoria, căci erau biciuiţi seara dacă mulţimea nu forţa prin dragostea ei modestia dansatoarei.

Se îmbăiau în căzi de aur masiv şi mulţimea era adunată să vadă pregătirea laptelui pentru baie. Se mulgeau o sută de măgăriţe. Se adăugau ierburi mirositoare şi lapte de flori, care era foarte scump, dar atât de discret, încât nu mai avea parfum.

Şi nu mă scandalizau, căci teritoriul meu era prea puţin absorbit de extragerea acestui lapte de flori, iar preţul lui era iluzoriu. De altfel, era de dorit ca undeva să se celebreze obiectul preţios. Căci nu folosirea contează, ci fervoarea. Şi, de vreme ce exista, puţin mă interesa dacă le parfuma sau nu pe curtezanele mele.

Căci am avut mereu grijă, în disputele mele cu logicienii, să consider teritoriul meu în fervoarea sa, gata să reacţionez doar dacă se ocupa prea mult de podoabe şi neglija pâinea, neavând nimic împotriva unei podoabe care făcea singură nobleţea muncii celui ce o confecţionase, şi preocupându-mă mai puţin de soarta aceleia fără folosinţă obişnuită, gândindu-mă că-şi va găsi un loc mai bun în părul unei femei, decât ornând un monument stupid. Căci, desigur, poţi spune despre un monument că e proprietate a mulţimii, dar o femeie, dacă e frumoasă2 poate fi, de asemenea, privită, iar mizeria monumentului, dacă nu este un templu, e că, umplând ochii oamenilor cu podoabele lui,

nu poate primi nimic de la ei. Dar femeia, dacă e frumoasă, cheamă la ea darurile şi sacrificiile şi te îmbată cu ceea ce îi dai. Nu cu ceea ce îţi dă.

Îşi făceau, deci, baia, în lapte de flori. Şi, cel puţin, deveneau imagini ale frumuseţii. Apoi se hrăneau cu feluri rare şi complicate şi un os de peşte le făcea să r moară. Şi aveau perle pe care le pierdeau. Şi nu mă uimea pierderea perlelor, căci e bine ca perlele să fie efemere. Apoi ascultau povestitorii şi leşinau şi, leşinând, nu uitau să aleagă pentru cădere o pernă care să se armonizeze cu culorile eşarfelor pe care le purtau.

Din când în când, îşi ofereau luxul dragostei. Şi-şi vindeau perlele pentru vreun soldat tânăr pe care-l plimbau prin oraş, şi pe care l-ar fi dorit cel mai frumos dintre toţi, cel mai strălucitor, cel mai agil, cel mai viril…

Şi soldatul naiv, de cele mai multe ori, era beat de recunoştinţă, crezând că primeşte ceva, când, de fapt, el slujea vanităţii şi zgomotului din jurul lor.

XXX vin

A VENIT ACEEA CE SE PLÂNGEA CU VIOLENŢA:

— E un tâlhar, striga ea, un om corupt, putred, acoperit de ruşine. E râia pământului. Mârşav şi mincinos.

— Mergi şi te spală, i-am răspuns. Te-ai murdărit.

A venit alta, strigând împotriva nedreptăţii şi calomniei.

Să nu încerci ca actele tale să fie înţelese. Nu vor fi niciodată şi nu este nicio nedreptate în asta. Căci dreptatea urmăreşte o himeră care este contrariul ei. Pe căpitanii mei, în deşert, i-ai văzut cât sunt de nobili, nobili şi săraci, şi arşi de sete. Dorm, rostogoliţi în nisip în marea noapte a imperiului. Sprinteni şi gata să-şi ia armele la cel mai mic zgomot. Ei au răspuns dorinţei tatălui meu: „Să se ridice aceia care sunt gata în faţa morţii, care-şi poartă toată averea într-o boccea pe umăr. Şi sunt leali în luptă şi generoşi cu făptura lor. Ridicaţi-vă, vă voi da cheile imperiului. Iar ei stau la marginea imperiului, vigilenţi ca nişte arhangheli. În altfel nobili decât valeţii miniştrilor

mei sau chiar miniştrii mei. Dar iată-i, rechemaţi în capitală, cum trec neobservaţi la banchete, nu-şi găsesc locul în anticamere şi se plâng, ei, care într-adevăr sunt mari, de a fi astfel aduşi la servitudine şi umilinţă. „Amară soartă, spun ei, a aceluia ce nu este judecat…”

Iar eu le răspund: „Amară soartă a aceluia care este înţeles, şi purtat în triumf, venerat ca binefăcător, onorat «or. îi îmbogăţit. Se va umfla curând de pretenţii vulgare şi-şi va schimba nopţile înstelate pe marfă. Or, el era mai bogat decât ceilalţi, mai nobil şi mai de admirat. Şi pentru ce acela care domnea în singurătatea sa se supune părerii sedentarilor? Bătrânul dulgher găseşte în strălucirea scândurii răsplata muncii sale. Celălalt – în profunzimea liniştii din pustiu. E făcut pentru a fi uitat atunci când se întoarce. Iar dacă aceasta-l face să sufere, înseamnă că nu era destul de pur”. Căci îţi spun: imperiul se întemeiază pe valoarea oamenilor. Iar acela e o parte din imperiu. Parte din trunchiul arborelui. Dacă visezi pentru el avantaje de negustor şi trimiţi negustorul în pustiu, aşteaptă câţiva ani pentru a te bucura de fructele muncii tale. Negustorul va fi mare senior, celălalt – negustor vulgar.

Pe cei care sunt nobili, îi ocrotesc. Protecţia lor este nedreptate. Să nu te indigneze cuvintele. Acei peşti albaştri cu văluri lungi, dacă-i întinzi pe mai, e nedrept să fie urâţi. Dar greşeala e a ta: ei erau făcuţi pentru strălucirea submarină. Erau frumoşi acolo unde malul se opreşte. Iar căpitanii nisipurilor, asemenea lor, sunt frumoşi acolo unde mor zgomotele oraşului, strigătele negustorilor şi vanitatea. Căci nu există vanitate în pustiul lor.

Să se consoleze. Vor redeveni regi dacă doresc, căci nu le voi răpi regatul, nici nu le voi cruţa suferinţele.

A venit alta:

— Sunt soţie credincioasă, cuminte şi frumoasă. Nu respir decât pentru el. Îi cos hainele şi-i îngrijesc rănile, împart cu el clipele grele. Şi iată că-şi petrece timpul cu cea care-l batjocoreşte şi-l jefuieşte.

I-am răspuns:

— Nu te înşela astfel asupra omului. Cine se cunoaşte pe sine însuşi? înspre aceasta te îndrepţi, dar spiritul omului e asemenea ascensiunii munţilor. Vezi creasta, ţi se pare c-ai atins-o, şi descoperi alte creste, alte văgăuni şi alte pante. Cine-şi cunoaşte setea? Există dintre acei cărora le e sete de zgomotul râurilor şi care acceptă moartea pentru a-l auzi. Sunt alţii cărora le e sete de o vulpe atârnată de umăr şi care se aşază la pândă în ciuda duşmanului. Cea de care vorbeşti era, poate, născută din el. Şi poate de asta e răspunzător de ea. Eşti dator faţă de ceea ce-ai creat. O va căuta ca să-l jefuiască. O va căuta pentru ca ea să se adape. Nu va fi plătit printr-un cuvânt duios, dar nici nu va fi frustrat printr-o injurie. Nu e vorba aici de o operaţie contabilă, în care un cuvânt bun adaugă, iar o injurie retrage ceva anume. El va fi plătit prin sacrificiul său. Şi prin acel cuvânt pe care ea-l va spune şi pe care-l va fi învăţat de la el. Asemenea celui ce s-a întors din pustiu şi pe care decoraţiile nu-l pot plăti pentru acelaşi motiv pentru care ingratitudinile nu-l pot frustra. Căci nu e vorba de a dobândi şi de a poseda, ci de a deveni, de a fi şi de a muri în plenitudinea substanţei tale. Şiăune-ţi că recompensa care eliberează, în sfârşit, nava şi-i dă drumul în larg este în primul rând moartea. Fericit cel împovărat de comori!

Iar tu, de ce te plângi? Nu ştii, deci, cum să-l regăseşti?

Atunci am înţeles ce înseamnă alianţa şi cât demult se deosebeşte de comunitate. „Se adresează unul altuia, îmi spuneam, au un limbaj rudimentar, care are pretenţia de a cuprinde, când abia reuşeşte să semnifice. Şi iată-i pe toţi ocupaţi să-şi manevreze balanţele şi instrumentele de măsură. Au cu toţii prea multă dreptate. Şi, deci, se înşală. Şi-şi construiesc, unul despre altul, imagini pentru exerciţiile de tir”.

Alianţa ne poate uni chiar şi în clipa în care te ucid.

XXXIX

— SĂ NU-ŢI FIE NICIODATĂ TEAMA DE ŞANTAJ. Căci dacă vei plăti pentru un anumit lucru, vei plăti curând pentru altul şi, deci, prima oară va fi fost fără rost.

La fel şi imperiul.

Trebuie să devii pentru a înţelege. Aceasta explică orgoliul celui care crede. I se pare că îndoiala celuilalt nu înseamnă nimic, căci celălalt nu „poate” înţelege.

Învaţă să deosebeşti constrângerea de dragoste. Cel care jură pe cuvintele mele şi aşteaptă să vorbesc pentru a putea vorbi, acela nu mă interesează. Căci eu îmi caut lumina printre oameni. A cânta în cor înseamnă ceva. Dar altceva înseamnă a cânta cântecul. Şi cine colaborează în creaţie?

Iată din nou această dilemă: nu există creaţie decât dacă toţi colaborează şi caută. Nu există creaţie decât dacă trunchiul arborelui e legat prin dragoste. Dar nu e vorba de supunerea unuia în faţa tuturor, ci, dimpotrivă, de direcţia curentului de sevă, care fixează rămurişul ca pe un templu în cer. E aici aceeaşi greşeală ca aceea a logicienilor, care remarcă planul în obiectul creat şi văd creaţia născându-se din el, când ea nu face decât să se exprime prin plan. Planul este o imagine prezentată. Nu e vorba de supunerea fiecăruia în faţa operei, şi fiecare-i obligă pe ceilalţi să crească, chiar şi prin opoziţie. Iar eu îndemn la creaţie, căci dacă voi aştepta să primească doar de la mine, vor deveni săraci şi goi. Dar eu sunt cel care primeşte de la ei toţi şi iată-i crescând din posesia, ca expresie, a acestui eu pe care l-au dezvoltat atât demult înainte. Şi aşa cum eu iau în braţe mieii lor, caprele, grânele şi până şi zidurile caselor lor, pentru a le face ale mele şi a le înapoia, devenite daruri ale dragostei mele, aşa întemeiază şi ei biserici…

Dar aşa cum libertatea nu este absenţă a regulilor, ordinea nu este absenţă a libertăţii (Voi reveni asupra libertăţii).

Voi scrie un imn tăcerii. Tu, muzician al fructelor. Tu, locuitor al pivniţelor, beciurilor şi grajdurilor. Tu, vas de

miere al hărniciei albinelor. Tu, odihnă a mării asupra plenitudinii ei.

Tu, în care, din înălţimea munţilor, ferec oraşul. Convoaiele sale tăcute, strigătele şi sunetul nicovalelor sale, toate aceste lucruri sunt deja suspendate în vasul serii. Vigilenţă a Domnului asupra fierbinţelii noastre, mantie a Domnului asupra agitaţiei oamenilor.

Tăcere a femeilor, care nu mai sunt decât carne în care se coace fructul. Tăcere a femeilor sub povara sânilor grei. Tăcere a femeilor, care e tăcere a tuturor vanităţilor zilei şi a vieţii, care le cuprinde pe toate. Tăcere a femeilor, care e sanctuar şi perpetuare. Tăcere în care se va desfăşura mâine singura cursă care duce undeva. Tăcere, depozitar în care mi-am închis onoarea şi sângele.

Tăcere a bărbatului care-şi sprijină fruntea în palmă şi reflectează, primind fără cheltuială şi fabricându-şi esenţa gândurilor. Tăcere care-i permite să cunoască şi să ignore, căci e bine, câteodată, să ignori. Tăcere care e refuz al viermilor, al paraziţilor şi al ierburilor otrăvitoare. Tăcere care te apără în desfăşurarea gândurilor.

Tăcere a gândurilor. Odihnă a albinelor, căci mierea e făcută şi nu mai este decât comoară ce trebuie îngropată. Şi se coace. Tăcere a gândurilor ce-şi pregătesc aripile, căci nu e bine să te agiţi în sufletul sau în inima ta.

Tăcere a inimii. Tăcere a simţurilor. Tăcere a cuvintelor lăuntrice, căci e bine să regăseşti providenţa, care e tăcere în eternitate. Totul fiind spus, totul fiind făcut.

Tăcere a Domnului, ca somnul păstorului, căci nu există somn mai dulce, deşi mieii par în primejdie, când nu mai există nici păstor, nici turmă, căci cine le-ar putea distinge sub stele când totul e somn, când totul e somn de lână?

Ah, Doamne, într-o zi, adunându-ţi creaţia, să deschizi poarta rasei vorbitoare a oamenilor şi să-i aşezi în staulul etern, când timpurile se vor fi scurs, şi să ridici, aşa cum se vindecă bolile, orice sens întrebărilor tale.

Căci mi-a fost dat să înţeleg că orice progres al omului constă în a descoperi, una după alta, că întrebările lui n-au sens, căci am consultat savanţii şi nu au găsit răspuns la întrebările de anul trecut, dar astăzi surâd de strădania lor, căci adevărul le-a venit ca dispariţia unei întrebări.

Eu, care ştiu bine că înţelepciunea nu înseamnă răspuns, ci vindecare a vicisitudinilor limbajului, o ştiu şi pentru cei ce se iubesc şi se aşază cu picioarele atârnând pe zidul scund ce mărgineşte plantaţia de portocali, umăr lângă umăr, cunoscând că n-au primit răspuns la întrebările pe care le puneau ieri. Dar eu cunosc dragostea, şi aceasta înseamnă că nicio întrebare nu se mai pune.

Şi, una câte una, dintr-o contradicţie învinsă în alta, mă îndrept spre tăcerea întrebărilor şi, astfel, către fericire.

O, limbuţilor! întrebările au stricat atât demult oamenii.

Nebun cel ce speră în răspunsul providenţei. Ea te primeşte şi te vindecă, înlăturându-ţi întrebările ca pe o fierbinţeală.

Adunându-ţi într-o zi creaţia, Doamne, deschide-ne porţile tale şi du-ne acolo unde nu se va mai răspunde, căci nu vor mai fi întrebări, ci fericire, care e cheie de

110 boltă a întrebărilor şi imagine ce satisface.

Iar acela va descoperi întinderea mărilor, pe care o bănuise ascultând cântecul fântânii, când, cu picioarele atârnând, se aşeza pe marginea ei, care nu era decât gazelă respirând uşor după o cursă obositoare.

Linişte, port al vasului. Linişte întru Domnul, port al tuturor vaselor.

XL

A VENIT LA MINE CEA CARE MINŢEA CU ATÂTA drăgălăşenie, cu cruzime, simplitate. Şi m-am aplecat asupra ei ca asupra vântului răcoros al mării.

— Pentru ce minţi? am întrebat-o.

Plângea, cufundată în lacrimile ei. Iar eu reflectam asupra lacrimilor.

„Plânge, îmi spuneam, căci nu e crezută atunci când minte. Căci nu există pentru mine comedie din partea oamenilor. Ignor sensul comediei. Desigur, aceea vrea să pară alta decât este. Dar nu aceasta e drama care mă frământă. Există o dramă pentru ea, care ar dori atât demult să fie alta. Virtutea am văzut-o respectată mai mult de cele care o mimează, decât de cele care o practică şi sunt virtuoase aşa după cum sunt urâte. Şi atât de doritoare, acelea, de a fi virtuoase şi iubite, dar neştiind să se domine, sau dominate fiind de celelalte. Şi mereu în revoltă împotriva lor. Şi minţind ca să fie frumoase”.

Cauzele care acţionează asupra cuvintelor nu sunt niciodată cauzele adevărate. Iată de ce nu le voi reproşa nimic, în afară de exprimarea pe dos. Iată de ce tăcem în faţa acestor minciuni, neascultând zgomotul cuvintelor, în liniştea iubirii mele, ci efortul. Această trudă a vulpii prinsă în capcană, care se zbate să scape. Sau a păsării care se însângerează lovindu-se de gratiile cuştii. Şi mă întorceam înspre Domnul pentru a-i spune: „De ce n-ai învăţat-o un limbaj comunicabil, căci dacă o voi asculta, departe de a iubi, voi pune s-o spânzure? Şi totuşi există ceva patetic în ea, îşi zdrobeşte aripile în noaptea inimii ei, şi-i e frică de mine ca acelor vulpi din pustiu, cărora le întindeam bucăţi de carne şi care tremurau, muşcau şi-mi smulgeau carnea pentru a o duce în vizuina lor”.

— Stăpâne, îmi spunea ea, ei nu ştiu că sunt pură.

Ştiam, desigur, dezordinea pe care o făcea în casa mea. Şi, totuşi, mă simţeam străpuns în inimă de cruzimea Domnului. „Ajut-o să plângă. Dă-i lacrimi. Să fie obosită de ea însăşi, sprijinită pe umărul meu: nu există oboseală în ea”.

Căci fusese rău învăţată în perfecţiunea stării sale şi doream s-o eliberez. Da, mi-am ratat rolul… Căci nu există copilă fără importanţă. Aceea care plânge este nu lumea, ci semn al lumii. Iar teama îi vine din nedumerire. Fiind

arsă şi risipită în fum, transfigurată într-un fluviu în mers, cu neputinţă de oprit. Eu vin, şi sunt pământul vostru, adăpostul vostru şi înţelesul vostru. Sunt marea convenţie a limbajului, şi casă, şi cadru, şi armătură.

— Ascultă, mai întâi, îi spun.

Şi ea trebuie primită. Şi copiii oamenilor şi aceia, mai ales, ce nu ştiu că pot să ştie…

„Căci vreau să vă conduc înspre voi înşivă. Sunt anotimpul bun al oamenilor”.

XLI

AM VĂZUT OAMENI FERICIŢI SAU NEFERICIŢI, nu din cauza simplei nenorociri a unui doliu sau a simplei fericiri a unei căsătorii (de exemplu), nu din cauza bolii sau sănătăţii, căci pe cel ce e bolnav îl pot face să se stăpânească printr-o veste răsunătoare, îl pot purta alergând prin tot oraşul, acţionând asupra spiritului sau printr-un anumit sens al lucrurilor pe care-l voi numi, de exemplu, victorie (cel mai simplu). Căci eu vindec tot oraşul prin strălucirea în zori a armelor mele victorioase, şi-i vei vedea îmbulzindu-se şi îmbrăţişându-se. Şi-ţi vei spune: „De ce n-ar fi posibil să fie menţinuţi într-un asemenea climat, aidoma climatului unei muzici de geniu?”. Iar eu îţi răspund: fiindcă victoria nu e privelişte admirată din vârful muntelui, ci întrezărită din vârful muntelui, după ce muşchii tăi o vor fi construit, e trecere de la o stare la alta. O victorie care durează nu e nimic. Nu-ţi mai dă viaţă, ci te moleşeşte şi te plictiseşte, căci nu mai este victorie, ci simplă privelişte împlinită. Trebuie, deci, să trăiesc în veşnicul balans al mizeriei şi al bogăţiei? Şi vei descoperi că şi aceasta e fals, căci poţi trăi toată viaţa în sărăcie, mizerie şi dezgust, asemenea celui care, urmărit de creditorii săi, se spânzură, fără ca bucuriile mărunte şi uşurările trecătoare să recompenseze chinul nopţilor albe. Nu există stare durabilă, ca norocul sau victoria, care să-i fie dată omului precum furajul animalelor.

Vreau băieţi prietenoşi şi generoşi, şi femei cu ochi

strălucitori, şi de unde vine aceasta? Nici din interior, nici din exterior. Iar eu îţi răspund: aceasta vine din gustul urmărilor pe care le au lucrurile, unele asupra celorlalte, fie că e vorba de caravana ta de război, de catedrala sau de victoria ta. Dar victoria nu e decât masă de-o dimineaţă. Căci o dată victoria obţinută, nu mai e nimic de făcut decât de a te folosi de proviziile care te ucid, iar dacă bucuria ta a fost vie, înseamnă că ai simţit cu putere comunitatea, căci în tristeţea din ajun te-ai retras la tine sau la prietenii tăi, în doliul tău şi al fiilor tăi, dar iată că afli de victoria aceasta chiar în clipa în care ea se împlineşte! Dar cel care construieşte catedrala pentru înălţarea căreia îi trebuie o sută de ani va trăi o sută de ani în bogăţia inimii. Căci creşti din ceea ce dăruieşti şi-ţi sporeşti puterea de a dărui. Iar dacă treci prin anul în care-ţi clădeşti viaţa, te văd fericit de a pregăti sărbătoarea fără aţi face niciodată provizii. Căci ceea ce dai pentru sărbătoare înaintea sărbătorii te face să creşti mai mult decât ceea ce-ţi va înapoia sărbătoarea o singură dată. Şi e acelaşi lucru cu fiii tăi care cresc. Şi cu corăbiile tale care pleacă în larg, sunt ameninţate, apoi triumfă şi trag la mai în zorii zilei, cu echipajele lor. Eu sporesc pasiunea care se hrăneşte din reuşitele sale, ca a aceluia care, cu cât scrie mai mult, cu atât mai mult îşi elaborează stilul. Dar voi repudia acea pasiune care, deşi vie, se ruinează în reuşitele sale. Căci cu cât cunosc mai mult, cu atât vreau să cunosc mai mult, sunt pregătit pentru a cunoaşte, cu atât mai mult râvnesc la bunul altuia, îl jefuiesc şi mă îngraş devorându-l. Şi cu atât mai mult mă ruinez în inima mea.

Căci din fiecare cucerire omul descoperă, folosind obiectul cucerit, că a fost înşelat, confundând căldura creaţiei cu plăcerea întrebuinţării obiectului, care nu-i mai aduce nimic. Şi totuşi este necesar să te supui într-o zi acestei întrebuinţări, dar atunci când cucerirea foloseşte întrebuinţării, mă interesează doar întrebuinţarea ce foloseşte cuceririi. Una întărind-o pe cealaltă. Aseme113

nea dansului, sau cântecului, sau rugăciunii care

creează fervoarea, care hrăneşte apoi rugăciunea, sau dragostei. Căci dacă-mi schimb starea, dacă nu mai sunt mişcare şi acţiune înspre, sunt ca şi mort. Şi din vârful muntelui tău, nu te vei mai bucura de privelişte, când ea nu mai este victorie a muşchilor tăi şi satisfacţie a cărnii tale.

XLII

LE-AM SPUS: „NU VA FIE RUŞINE DE URA voastră”. Căci condamnaseră o sută de mii la moarte. Iar aceia rătăceau prin închisori, purtând pe piept placa ce-i deosebea de ceilalţi ca pe nişte vite. Am venit, am pus stăpânire pe închisori şi am chemat această mulţime să mi se înfăţişeze. Nu mi s-au părut deosebiţi de ceilalţi. Am ascultat, am auzit şi am privit. I-am văzut împărţindu-şi pâinea ca toţi ceilalţi şi adunându-se, ca toţi ceilalţi, în jurul copiilor bolnavi. Legănându-i şi veghindu-i. Şi i-am văzut, ca pe toţi ceilalţi, suferind de a fi singuri, atunci când erau singuri. Şi, ca toţi ceilalţi, plângând atunci când acea femeie, între zidurile groase, îşi simţea inima înclinând înspre un alt prizonier.

Căci mi-am amintit de ceea ce mi-au povestit temnicerii mei. Şi am rugat să mi se aducă cel care se folosise în ajun de cuţitul său, însângerat încă după crimă. Şi l-am interogat eu însumi. Şi m-am aplecat nu asupra lui, deja cuprins de moarte, ci asupra a ceea ce este impenetrabil în om.

Căci viaţa ia de acolo de unde poate lua. La poalele umede ale stâncii apare muşchiul. Condamnat dinainte, desigur, de primul vânt uscat al pustiului. Dar el ascunde sămânţa sa care nu va muri şi cine ar putea spune că această apariţie de verdeaţă e inutilă?

Am aflat de la prizonierul meu că îşi bătuseră joc de el. Iar el suferise în vanitatea şi în orgoliul său. Vanitatea şi orgoliul său de condamnat la moarte…

Şi i-am văzut, la frig, strângându-se unul lângă celălalt. Şi se asemănau tuturor oilor din lume.

Şi-am chemat în faţa mea judecătorii şi i-am întrebat:

— Pentru ce sunt rupţi de ceilalţi, pentru ce poartă pe piept o placă de condamnat la moarte?

— Aşa e drept, mi-au răspuns:

Şi mă gândeam:

„Desigur, e drept. Căci dreptatea, după ei, înseamnă distrugerea a ceea ce este neobişnuit. Existenţa negrilor este nedreptate pentru ei. Ca şi existenţa prinţeselor pentru lucrători. Ca şi existenţa pictorilor dacă nu înţeleg pictura41.

Şi le-am răspuns:

— Doresc să fie drept să-i eliberăm. Munciţi pentru a înţelege. Căci altfel, dacă vor forţa închisorile şi vor stăpâni, va fi nevoie să vă închidă şi să vă distrugă, şi nu cred că imperiul să câştige din aceasta.

Atunci mi-a apărut cu toată evidenţa nebunia sângeroasă a ideilor, şi-am înălţat această rugăminte:

„Ai fost nebun să-i faci să creadă în sărmana lor gângăveală? Cine-i va învăţa nu un limbaj, ci cum să se folosească de un limbaj? Căci din această groaznică promiscuitate a cuvintelor. Într-o zarvă de cuvinte, am înţeles urgenţa torturilor. Din cuvintele stângace, incoerente şi neputincioase, s-au născut puternice instrumente de tortură44.

Dar, în acelaşi timp, acestea mi se păreau naive şi pline de dorinţa de a se naşte.

XLIII

TOATE ACESTE EVENIMENTE CARE NU MAI sunt trăite în substanţa lor sunt false. Gloria lor e falsă. Cum fals este şi entuziasmul nostru pentru acest învingător.

Aceste veşti sunt false, căci nimic din de nu mai dăinuie.

Căci învăţătura trebuie să iasă dintr-un cadru, dintr-o armătură. Nu dintr-un conţinut mereu fals.

Îţi voi arăta cum o privelişte iese puţin câte puţin la iveală din ceţuri, în ansamblul ei, şi nu din aproape în aproape. Asemenea adevărului sculptorului. Unde ai văzut apărând nasul, apoi barba, apoi urechea? Creaţia este

totdeauna imagine ce se impune dintr-odată, nu deducţie din aproape în aproape. Aceasta este trudă a mulţimii care mişună în preajma imaginii creatoare, comentează, acţionează şi clădeşte în jurul ei.

XLIV

MI S-A PĂRUT, SEARA, CA DE PE VÂRFUL muntelui meu coboram pe versantul generaţiilor noi, din care niciun obraz nu-mi era cunoscut, obosit dinainte de cuvintele oamenilor şi nemaigăsind în zgomotul convoaielor şi nicovalelor cântul inimii lor – şi golit de ei ca şi cum nu le-aş fi cunoscut limba, apăsător în faţa unui viitor care nu mă mai privea – dus în pământ, mi se părea, desperând de mine însumi, zidit în dosul acestui perete gros de egoism (Doamne, spuneam, ţi-ai întors faţa de la mine, iată pentru ce îi părăsesc pe oameni), şi mă întrebam ce anume mă dezamăgise în comportarea lor.

Nicio uneltire din partea lor. Pentru ce să-mi încarc câmpiile cu turme noi? Pentru ce să zidesc turnuri noi palatului meu, când deja îmi târam veşmântul dintr-o încăpere în alta, ca o corabie în necuprinsul mării? Pentru ce să hrănesc alţi sclavi, când, deja, şapte sau opt în spatele fiecărei porţi stăteau ca stâlpii casei mele şi-i întâlneam de-a lungul coridoarelor, lipindu-se de ziduri la trecerea mea sau la simplul foşnet al veşmintelor mele? Pentru ce să capturez alte femei, când deja le ferecam în tăcerea mea, căci învăţaserăm să nu mai ascult, ca să pot auzi? Şi priveam la somnul lor, după ce le cădeau pleoapele, iar ochii le erau prinşi în catifeaua aceasta… Le părăseam atunci, plin de dorinţa de a urca în turnul cel mai înalt, ce împungea stelele, şi de a primi ca pe o revelaţie înţelesul somnului lor, în care dorm certurile, gândurile mărunte, manevrele degradante, vanităţile care li se întorc în inimă odată cu ziua, atunci când nu mai poate fi vorba pentru de decât de a o lua înaintea alteia şi a o detrona în inima mea (Dar dacă uitam cuvintele lor, nu mai rămânea decât un joc de păsări şi dulceaţa lacrimilor…).

XLV

În seara în care coboram de pe muntele meu pe versantul unde nu mai cunoşteam pe nimeni, ca un om deja condus în pământ de îngeri tăcuţi, m-am simţit împăcat cu bătrâneţea care se apropie! Şi că sunt un copac greu de ramuri, întărit de noduri şi riduri, îmbălsămat parcă de timp în pergamentul degetelor mele, şi atât de greu de rănit, ca şi cum aş fi devenit deja eu însumi. Şi-mi spuneam: „Pe cel care a îmbătrânit astfel, cum ar putea tiranul să-l înspăimânte cu mirosul supliciilor, care e miros de lapte acru, şi să schimbe ceva în el, de vreme ce toată viaţa îi stă în spate, ca un veşmânt desfăcut ce nu se mai ţine decât într-un cordon?

Eu am deja un loc în memoria oamenilor. Şi o renegare din partea mea n-ar mai avea sens”.

De asemenea, m-am simţit împăcat că sunt dezlegat de toate piedicile, ca şi cum toată această carne zbârcită o schimbaserăm în invizibil şi aripi. Ca şi cum m-aş fi plimbat, în sfârşit. Născut din mine însumi, în tovărăşia acelui arhanghel pe care-l căutaserăm atât. Ca şi cum, părăsind vechiul înveliş, mă regăseam extraordinar de tânăr. Această tinereţe era dintre cele care atacă veşnicia, nu tumultul vieţii, la fiecare început de zi. Era făcută din spaţiu şi timp. Mi se părea că devin veşnic, împlinindu-mi devenirea.

Mi se părea, deopotrivă, că sunt asemenea celui care întâlneşte în drumul său o fată înjunghiată. O poartă în braţele sale noduroase, palidă şi absentă, ca pe o povară de trandafiri, cufundată în somn de o fulgerare de oţel, sprijinindu-şi, aproape surâzătoare, fruntea albă pe umărul înaripat al morţii, şi o conduce înspre câmpia unde va fi vindecată.

„Frumoasă adormită pe care o voi umple de viaţa mea, căci nu mă mai interesez nici de vanităţile, nici de mâniile, nici de pretenţiile oamenilor, nici de bunurile care-mi pot reveni, nici de relele care mă pot lovi, ci doar de ceea ce voi fi schimbându-mă, şi iată că, purtându-mi

povara înspre vindecătorii din câmpie, voi deveni lumină a ochilor, şuviţă de păr pe o frunte neîntinată, iar dacă, vindecată fiind, o învăţ să se roage, sufletul neprihănit o va face să stea dreaptă, ca tulpina unei flori bine sprijinită în rădăcini…”

Eu nu sunt închis în trupul meu care trosneşte asemenea unei scoarţe îmbătrânite. În timpul coborârii încete pe versantul muntelui meu, târăsc parcă, după mine, asemenea unui veşmânt, toate dealurile şi toate câmpiile şi, ici şi colo presărate, luminile caselor mele aidoma unor 117

stele de aur. Mă înclin, greu de darurile mele, ca un copac.

Poporul meu adormit, te binecuvântez, dormi mai departe.

Soarele să nu vă scoată curând din noaptea blândă! Oraşul meu să aibă dreptul la mai multă odihnă, înainte de a-şi încerca, în zori, elitrele pentru muncă. Cei loviţi ieri de nenorocire şi pentru care noaptea e o amânare, să aştepte înainte de a-şi relua doliul, sau mizeria, sau condamnarea, sau lepra care s-a răspândit. Să rămână încă în sânul Domnului, iertaţi, adăpostiţi.

Eu vă voi lua în grijă.

Te veghez, poporul meu: dormi.

XLVI

APASA ASUPRA INIMII MELE GREUTATEA LUMII, ca şi cum aş fi dus-o în spinare. În singurătate, sprijinindu-mă de un copac şi încrucişându-mi braţele pe piept în adierea serii, i-am primit ca zălog pe cei ce aveau nevoie să-şi regăsească în mine semnificaţia pierdută. Astfel şi-a pierdut sensul această mamă căreia i-a murit copilul. Stă în faţa gropii ca în faţa unui trecut fără folos. Devenise pădure de liane în jurul unui copac înfloritor, care deodată nu mai este decât copac mort. „Ce voi face, spunea ea, cu lianele mele? Ce voi face cu laptele meu când va urca?”

Şi cel atins de lepră ca de un foc încet, şi care se trezeşte rupt de comunitatea oamenilor, şi nu ştie la ce să-

şi folosească elanurile inimii. Sau cel pe care-l cunoşti, ros de propriul său cancer, şi care începuse o mie de lucruri ce aveau nevoie ca el să trăiască mult, asemenea unui copac ce şi-a întins cu răbdare reţeaua de rădăcini, descoperindu-se deodată centru al unor prelungiri inutile, clătinându-se deasupra lumii. Sau cel al cărui grajd a ars, sau bijutierul ce-şi pierde mâna dreaptă. Sau orice om căruia i se închid ochii.

Apăsa asupra inimii mele greutatea tuturor acelora care nu pot să găsească un umăr de sprijin. Refuzaţi de ai lor sau despărţiţi de ei. Şi cel care, întins pe patul său de mizerie, nod de suferinţe, îşi suceşte şi răsuceşte trupul, mai nefolositor de-acum decât o căruţă zdrobită, chemând moartea, poate, dar respins de ea. Şi strigând: „La ce bun, Doamne?! La ce bun?!”

Sunt soldaţi ai unei armate înfrânte. Dar eu îi voi aduna şi-i voi duce la victorie. Căci există victorii, deşi deosebite, pentru toate armatele. Căci iată că ei nu sunt, printre ceilalţi, decât un pas al vieţii. Floarea ce se ofileşte dă drumul seminţei, sământa ce putrezeşte naşte tulpina, şi din orice crisalidă ce se sparge ies aripi.

Ah! Voi sunteţi pământ, şi hrană, şi vehicul pentru superba ascensiune a Domnului!

XLVII

„NU VĂ E RUŞINE, LE-AM SPUS, DE URA voastră, de certurile voastre, de furiile voastre? Nu ridicaţi pummil din pricina sângelui vărsat ieri, căci dacă ieşiţi reînnoiţi din aventură, asemenea copilului din sânul sfâşiat sau animalului înaripat şi înfrumuseţat din resturile crisalidei sale, ce veţi dobândi în numele unor adevăruri ce s-au golit de substanţă? Căci pe cei ce se încaieră şi se sfâşie i-am confruntat întotdeauna, învăţat de experienţa mea, cu proba sângeroasă a dragostei. Şi fructul care se va naşte nu este nici al unuia, nici al altuia, ci al amândurora. Şi îi domină pe amândoi. Şi se vor împăca în el, până în ziua în care ei înşişi, la generaţia nouă, vor îndura proba sângeroasă a dragostei.

Suferă, desigur, la durerile naşterii. Dar durerea o dată trecută, vine ora sărbătorii. Şi se regăsesc în noul-născut. Şi, vedeţi, când noaptea vă cuprinde şi vă adoarme, sunteţi cu toţii asemănători unii altora. Şi am spus şi despre cei care în închisori poartă colierul de condamnaţi la moarte: nu se deosebesc de ceilalţi. Ceea ce e important este să se regăsească în dragostea lor. Îi vor ierta pe toţică au ucis, căci refuz să-i disting după artificiile limbajului. Acela a ucis din dragoste pentru a-i săi, căci nu-ţi joci viaţa decât din dragoste. Şi celălalt a ucis din dragoste pentru a-i săi. Învăţaţi să recunoaşteţi aceasta şi renunţaţi să numiţi greşeală contrariul adevărurilor voastre şi adevăr contrariul greşelii. Căci ceea ce vă pare ca evident şi vă face să urcaţi muntele vostru apare şi celuilalt şi-l face să urce muntele lui. Şi el e condus de aceeaşi evidenţă care va făcut să vă ridicaţi în noapte. Poate nu aceeaşi, dar la fel de puternică.

Dar nu ştiţi să vedeţi din acest om decât ceea ce neagă omul care sunteţi. Iar el, de asemenea, nu citeşte în voi decât ceea ce-l neagă. Şi fiecare ştie că e altceva în el însuşi decât negare glacială, sau plină de ură, e descoperire a unei imagini atât de evidente, simple şi pure, încât, Pentru ea acceptaţi moartea. Şi vă urâţi unul pe celălalt, inventând un adversar mincinos şi gol. Dar eu, care vă domin, vă spun că iubiţi aceeaşi imagine, prost descoperită şi prost recunoscută.

Spălaţi-vă, deci, de sângele vostru: nimic nu se clădeşte pe sclavie, decât răscoalele sclavilor. Rigoarea nu foloseşte la nimic dacă nu există panta înspre convertire. Dacă credinţa oferită nu valorează nimic şi nu există urcuşul înspre convertire, la ce e rigoarea de folos?

De ce, într-o zi, să vă folosiţi de arme? Ce veţi câştiga din aceste măceluri în care nu ştiţi pe cine ucideţi? Dispreţuiesc credinţa rudimentară care nu-i împacă decât pe temniceri”.

Nu-ţi recomand, deci, polemica. Căci ea nu duce la nimic. Iar dacă polemizezi cu cei ce se înşală, refuzând

adevărurile tale în numele propriei lor evidenţe, refuzi adevărul lor.

Acceptă-i. Ia-i de mână şi condu-i. Spune-le: „Aveţi dreptate, să urcăm muntele” şi vei pune ordine în lume, iar ei respiră pe întinderea pe care au cucerit-o.

Căci nu e vorba de a spune: „Acest oraş are treizeci de mii de locuitori”, la care celălalt ţi-ar răspunde: „Nu are decât douăzeci şi cinci de mii”, căci, într-adevăr, toţi s-ar înţelege asupra unui număr. Şi există, deci, unul care se înşală. Ci: „Acest oraş este operă de arhitect şi e trainic. Corabie care poartă oamenii”. Iar celălalt; „Acest oraş este imn al oamenilor în truda lor comună…”

E vorba de a spune: „Este roditoare libertatea care permite naşterea omului şi contradicţiile fertile”. Sau: „Libertatea e putreziciune, fertilă este constrângerea, care e necesitate interioară şi principiu al cedrului”. Şi iată-i vărsându-şi sângele unul împotriva celuilalt. Să nu regreţi, căci aceasta este durere a naşterii. Spune fiecăruia: „Ai dreptate”. Căci au dreptate. Dar du-i mai sus pe munte, căci efortul de a urca, pe care l-ar respinge, atât demult 120 cere de ja muşchi şi de la inimă, le este impus de suferinţa lor şi vor avea curajul să-l facă. Căci fugi în înălţime dacă eretele te atacă. Şi cauţi în înălţime soarele dacă eşti copac. Iar duşmanii tăi te ajută, căci nu există duşmani în lume. Duşmanul te limitează, îţi dă forma şi te întemeiază. Şi le spui: „Libertatea şi constrângerea sunt două aspecte ale aceleiaşi necesităţi, de a fi tu însuţi, şi nu altul”. Eşti liber să fi tu însuţi, nu eşti liber să fii un altul. Eşti liber într-un limbaj. Dar nu eşti liber să-l amesteci cu altul. Eşti liber în regulile unui joc de zaruri. Dar nu eşti liber să le alterezi, rupându-le prin cele ale altui joc. Liber să clădeşti, dar nu să jefuieşti şi să distrugi, prin proasta lor folosire, rezerva bunurilor tale, asemenea celui care scrie prost şi scoate efecte din libertăţile sale, distrugând astfel propria putere de expresie, căci nimeni nu va mai simţi nimic citindu-l, după ce va fi ruinat orice sens al stilului. Asemenea măgarului pe care-l compar cu regele,

ceea ce provoacă râsul atâta timp cât regele e respectabil şi respectat. Vine apoi ziua când cei doi se identifică. Iar eu nu mai fac decât să pronunţ o evidenţă.

Şi toţi o ştiu, căci cei care cer libertatea au şi existenţa moralei interioare, astfel încât omul să fie totuşi guvernat. Iar jandarmul, spun ei, e în interior. Iar cei care cer constrângerea afirmă că e libertate de spirit, căci eşti liber în casa ta să traversezi anticamera, să colinzi camerele, una după cealaltă, să împingi uşile, să urci sau să cobori scările. Iar libertatea ta creşte cu numărul zidurilor, şi al opreliştilor, şi al zăvoarelor. Şi ai cu atât mai multe acţiuni posibile şi între care poţi alege, cu cât tăria pietrelor ţi-a impus mai multe obligaţii. Iar în sala comună, unde te aşezi în dezordine, nu există libertate pentru tine, ci dezmăţ.

În cele din urmă, toţi visează un oraş care este acelaşi. Dar unul reclamă pentru om, aşa cum este el, dreptul de a acţiona. Celălalt reclamă dreptul de a plămădi omul, astfel încât el să existe şi să poată acţiona.

Şi amândoi venerează acelaşi om.

Dar amândoi se înşală. Primul îl crede veşnic şi existând prin sine. Fără să ştie că douăzeci de ani de învăţătură, de constrângeri şi de exerciţii l-au format într-un anume fel şi nu în altul. Şi că disponibilităţile tale de dragoste vin din obişnuinţa rugii, în primul rând, şi nu din libertatea ta interioară. Acelaşi lucru despre instru121

mentul muzical, dacă n-ai învăţat să cânţi la el, sau despre poem, dacă nu cunoşti niciun limbaj. Iar al doilea se înşală, de asemenea, crezând în ziduri şi nu în oameni. În templu, nu în rugăciune. Căci din pietrele templului, doar tăcerea care le domină contează. Şi liniştea din sufletul oamenilor. Şi sufletul oamenilor în care încape această liniște. Iată templul în faţa căruia mă prosternez. Dar celălaltâşi face idol din rugăciune şi se prosternează în faţa pietrei ca piatră…

Acelaşi lucru despre imperiu. N-am făcut un zeu din imperiu, ca astfel să aservesc oamenii. Nu sacrific oamenii

imperiului. Dar întemeiez imperiul pentru a umple şi a însufleţi cu el oamenii, şi omul are mai multă importanţă pentru mine decât imperiul. Pentru a pune temelii oamenilor, i-am supus imperiului şi nu pentru a întemeia imperiul am aservit oamenii.

Părăseşte acest limbaj care nu duce la nimic şi deosebeşte cauza de efect şi stăpânul de slugă. Căci nu există decât legătură, şi structură, şi dependenţă internă. Eu, care domnesc, sunt mai supus poporului meu, decât oricare dintre supuşii mei, mie. Eu, care urc pe terasă şi primesc vaietele lor nocturne, şi strigătele lor de suferinţă, şi tumultul bucuriilor lor pentru a face din de imn Domnului, eu sunt servitorul lor. Eu sunt mesagerul care-i adună şi-i poartă. Eu sunt sclavul împovărat cu litiera lor. Eu sunt traducătorul lor.

Astfel, eu, cheia lor de boltă, sunt nodul care-i adună şi-i leagă în formă de templu. Şi cum m-ar putea duşmăni? Pietrele duşmănesc cheia de boltă pe care o susţin?

Nu accepta discuţii pe asemenea teme, căci sunt zadarnice.

Nici discuţii asupra oamenilor. Căci confunzi mereu cauzele cu efectele. Cum vrei ca ei să ştie ce se petrece cu ei, când nu există limbaj pentru a o exprima? Cum ar putea picătura de apă să se simtă fluviu? Şi, totuşi, fluviul curge. Cum ar putea fiecare celulă a copacului să se simtă copac? Şi, totuşi, copacul creşte. Cum ar putea fiecare piatră să aibă conştiinţa templului? Şi, totuşi, templul închide în el liniştea ca un grânar.

Cum ar putea oamenii să-şi cunoască faptele, dacă n-am urcat cu greu, în singurătate, muntele, pentru a încerca să se împlinească în tăcere? Şi doar Domnul poate cunoaşte forma copacului. Dar ei ştiu că unul trage la stânga şi altul la dreapta. Şi fiecare vrea să-l masacreze pe celălalt, care-l stânjeneşte, deşi niciunul, nici celălalt, nu ştiu încotro merg. La fel sunt duşmani arborii la tropice. Se ciocnesc unul de celălalt şi-şi fură partea de soare. Şi, totuşi, pădurea creşte şi acoperă muntele cu o blană

deasă, care dă drumul în zori păsărilor sale. Creezi tu că limbajul fiecăruia surprinde viaţa?

Nasc în fiecare an proroci care-ţi spun că războaiele sunt cu neputinţă, căci nimeni nu vrea să sufere, să-şi părăsească femeia şi copiii, să câştige un teritoriu pe care nu-l va folosi pentru el, ca să moară apoi de o mână duşmană, cu pietre cusute în pântec. Şi, desigur, ceri părerea fiecăruia. Şi fiecare refuză. Totuşi, un an mai târziu, imperiul ia armele din nou, şi toţi cei ce respingeau războiul, care era inacceptabil în limbajul lor sărac, se unesc într-o morală inexprimabilă, în numele unui lucru ce n-avea sens pentru niciunul din ei. Un copac creşte fără s-o ştie. Şi doar cel ce se va face profet pe vârful muntelui va cunoaşte.

Ceea ce se creează şi ceea ce moare, mai impunător decât ei, desigur, căci e vorba de oameni, trece prin ei fără ca ei să-şi dea seama despre ce e vorba: dar desperarea lor e un semn a ceea ce se întâmplă. Dacă un imperiu moare, vei descoperi această moarte în faptul că unul sau altul îşi pierd credinţa în imperiu. Şi e fals dacă îi faci răspunzători de moartea imperiului: căci nu făceau decât să arate răul. Dar cum ai putea să deosebeşti cauzele de efecte? Dacă morala se degradează, vei avea semnele în corupţia miniştrilor. Dar poţi să le tai capul: ei nu erau decât fructele degradării. Nu lupţi împotriva morţii acoperind cadavrele.

Dar trebuie acoperite, desigur, şi le acoperi. Pe cele alterate, le suprim. Dar interzic, din demnitate, polemica asupra oamenilor. Căci nu-mi plac orbii ce-şi batjocoresc infirmităţile. Şi cum aş putea să-mi pierd timpul ascultându-i? Armata mea ce se retrage îl acuză pe general, iar generalul o acuză. Şi împreună acuză armele proaste. Armata acuză pe negustori. Iar negustorii acuză armata. Şi cu toţii îi acuză pe alţii. Iar eu răspund: „Trebuie tăiate ramurile moarte din cauza semnului morţii”. Dar e absurd să le acuz de moartea copacului. Copacul e cel ce moare când îi mor ramurile. Iar ramura

moartă nu era decât un semn.

Deci, dacă văd oamenii degradându-se, îi înlătur fără să mă mai ocup de ei, dar îmi îndrept privirile în altă parte. Nu sunt oameni care se degradează, ci omul se degradează în ei. Iar eu mă aplec asupra bolii arhanghelului…

Eu ştiu că nu există remediu decât în imn, şi în explicaţii. Au readus vreodată viaţa, explicaţiile medicilor? Căci ei spun: „Iată pentru ce a murit…”. Şi, desigur, acela a murit dintr-o cauză ce poate fi cunoscută – o dereglare a organelor lui. Dar viaţa este altceva decât o dispunere a organelor. Şi când ai pregătit totul în logica ta, este ca şi cum ai fi făurit şi montat o lampă cu ulei, care, însă, nu va da lumină dacă n-o aprinzi.

Iubeşti fiindcă iubeşti. Nu există raţiune pentru a iubi. Remediul nu poate fi decât creator, căci le vei clădi unitatea în aceeaşi mişcare a inimilor lor. Şi raţiunea lor profundă de a fi este cântecul cu care-i vei înarma.

Şi, desigur, mâine acesta va deveni raţiune, motiv, mobil şi dogmă. Căci logicienii se vor apleca asupra statuii tale pentru a enumera motivele pe care le are de a fi frumoasă. Şi cum s-ar putea înşela de vreme ce e frumoasă? Ceea ce ei ştiu pe alte căi decât logica.

XLVIII

CĂCI EU VĂ ADUC MAREA CONSOLARE, ŞI anume că nu există niciun lucru pe care să-l regreţi. Şi niciun lucru pe care să-l respingi. Aşa spunea tatăl meu:

„Te foloseşti de trecutul tău ca de o privelişte, mărginită aici de un munte, dincolo de un fluviu, şi dispui în libertate de oraşele viitoare, ţinând seama de ceea ce există. Iar dacă ceea ce există n-ar exista, ai inventa cu uşurinţă oraşe de vis, căci visului nimic nu-i rezistă, dar vor fi nu numai uşor de imaginat, ci şi pierdute şi risipite în arbitrar. Nu te plânge de temelia ta, care este aceasta şi nu alta, căci virtutea unei temelii este, în primul rând, de a exista. La fel palatul, uşile, pereţii mei.

Şi ce cuceritor a regretat vreodată, punând stăpânire pe un teritoriu, că aici se ridică un munte, dincolo curge

un fluviu? Am nevoie de o urzeală pentru a broda, de reguli – pentru a cânta şi desena, şi de un om întreg – pentru a acţiona.

Dacă regreţi rana primită, poţi la fel de bine regreta că exişti sau că nu te-ai născut într-o altă epocă. Căci ziua de astăzi se naşte din întreg trecutul tău. Ia trecutul aşa cum este şi nu muta munţii. Ei sunt aşa cum sunt”.

XLIX

DOAR ACŢIUNEA CONTEAZĂ. CĂCI EA ESTE CEA care dăinuie, şi nu scopul, care nu e decât iluzie a călătorului ce merge din creastă în creastă, ca şi cum scopul atins ar avea vreun sens. De asemenea, nu există progres fără acceptare a ceea ce există. Şi de la care pleci veşnic. Nu cred în odihnă. Căci cel pe care un conflict îl frământă nu trebuie să caute o pace precară şi de proastă calitate în acceptarea oarbă a unuia dintre cele două elemente ale conflictului. Creezi că cedrul ar câştiga evitând vântul? Vântul îl sfâşie, dar îl întăreşte. Înţelept ar fi cel care ar şti să despartă binele de rău. Cauţi un înţeles vieţii, când înţelesul este, în primul rând, propria devenire, şi nu pacea mizerabilă pe care o dă uitarea conflictelor. Dacă ceva ţi se opune şi te face să suferi, continuă-ţi creşterea, înseamnă că prinzi şi te transformi. Fericită acea suferinţă care face să te naşti din tine însuţi: căci niciun adevăr nu se demonstrează şi nu se atinge prin evidenţă. Iar cele ce ţi se propun nu sunt decât aranjament comod, asemenea drogurilor pentru somn.

Căci îi dispreţuiesc pe aceia care se abrutizează pentru a uita sau care, simplificându-se, înăbuşă, pentru a trăi în pace, una din aspiraţiile inimii lor. Află că orice contradicţie fără rezolvare, orice conflict ireparabil te obligă să creşti pentru a le absorbi. Şi, în nodurile rădăcinilor tale, iei pământul fără înfăţişare, şi cremenea, şi luminişul lui, şi clădeşti un cedru pentru gloria Domnului. S-a ridicat la glorie doar acea coloană a templului care s-a născut, timp de douăzeci de generaţii, din contactul cu oamenii. Şi tu, dacă vrei să te înalţi,

macină-te în luptă cu conflictele tale: de conduc spre eterni125

tate. E singurul drum care există. Şi pentru asta suferinţa te înalţă, atunci când o accepţi.

Dar există copaci slabi, pe care vântul nu-i întăreşte. Există oameni slabi, care nu se pot depăşi. Dintr-o fericire mediocră, fac propria lor fericire, după ce-au ucis cea mai mare parte din ei. Se opresc într-un han pentru toată viaţa. S-au avortat pe ei înşişi. Şi puţin îmi pasă de aceştia, ce fac sau dacă trăiesc. Ei numesc fericire trândăveala lângă puţinătatea proviziilor lor. Resping duşmanii dinafară şi dinăuntrul lor. Renunţă să asculte vocea cerului, care e necesitate, căutare şi sete inexprimabile. Nu caută soarele aşa cum îl caută, în desimea pădurii, copacii, care nu-l vor avea niciodată ca provizie sau rezervă, căci umbra celorlalţi îi sufocă, ci îl urmăresc în ascensiunea lor, ca nişte coloane glorioase şi netede, ţâşnind din pământ şi devenind putere în urmărirea zeului lor. Divinitatea nu se atinge, ci se propune, iar omul se construieşte în spaţiu ca un rămuriş.

Iată pentru ce trebuie să dispreţuieşti judecata lor. Căci ei te coboară la tine însuţi şi te împiedică să te înalţi. Ei numesc greşeală contrariul adevărului, şi conflictele tale li se par simple, şi refuză ca inacceptabili, fiind fruct al greşelii, fermenţii ascensiunii tale. Te vor, deci, închis în proviziile tale, parazit, jefuindu-te pe tine însuţi, terminat. Şi ce nevoie te-ar mai îndemna atunci să cauţi divinitatea, să-ţi compui imnul, să urci mai sus pentru a aranja sub picioarele tale priveliştea muntelui devenită dezordine sau să păstrezi în tine soarele, care nu se câştigă o dată pentru totdeauna, ci e căutare zilnică?

Lasă-i să vorbească. Sfaturile lor ies dintr-o inimă binevoitoare care te vrea fericit. Vor să-ţi dea prea devreme această pace care nu se oferă decât în moarte, atunci când proviziile tale sunt, în sfârşit, de folos. Căci de nu sunt provizii pentru viaţă, ci miere pentru iarna eternităţii.

Iar dacă mă întrebi: „Trebuie să-l trezesc pe acela sau să-l las să doarmă şi să fie fericit?”, îţi voi răspunde că nu ştiu nimic despre fericire. Dar în faţa unei aurore boreale, ţi-ai lăsa prietenul să doarmă? Nimeni nu trebuie să doarmă dacă o poate cunoaşte. Şi, desigur, acela îşi iubeşte somnul şi se înfăşoară în el: totuşi, smulge-l 126 şi aruncă-l afară, ca să se poată înălţa.

L

FEMEIA TE JERTFEŞTE PENTRU CASA El. Şi, desigur, e de dorit dragostea care face aroma casei, şi cântecul jetului de apă, şi muzica ceainicului tăcut, şi binecuvântarea copiilor când se întorc, cu ochii plini de liniştea serii.

Dar nu încerca să desparţi şi să preferi, după formule, nici strălucirea războinicului în nisip, nici binefacerile dragostei sale. Căci limbajul singur înşală despărţind. Nu e dragoste decât a războinicului plin de întinderile pustiului, şi nu e ofrandă a vieţii, în ambuscada din jurul fântânii, decât a aceluia care a ştiut să iubească, căci altfel carnea oferită nu mai e sacrificiu, nici dar al dragostei. Căci dacă cel ce luptă nu e om, ci automat şi maşină de lovit, unde este măreţia războinicului? Nu mai este decât opera monstruoasă a unei insecte. Iar dacă cel ce mângâie femeia nu e decât animal liniştit în litiera sa, unde e măreţia dragostei?

Nu cunosc nimic măreţ în afara războinicului care-şi lasă armele pentru a legăna copilul sau a soţului ce pleacă la război

Nu e vorba de o mişcare de la un adevăr la altul, ci de două adevăruri care n-au înţeles decât împreună. Faci dragoste ca războinic şi faci război ca bărbat care iubeşte.

Dar cea care te-a câştigat pentru nopţile ei, cunoscându-ţi dulceaţa aşternutului, se adresează ţie, minunea ei, şi-ţi spune: „Oare săruturile mele nu sunt dulci? Casa noastră nu e răcoroasă? Serile noastre nu sunt fericite?”. Şi tu aprobi printr-un surâs. „Atunci, spune ea, rămâi lângă mine, să mă sprijini. Când vei simţi dorinţa, nu

vei avea decât să întinzi mâna, iar eu mă voi înclina înspre tine, sub apăsarea ta, ca un tânăr portocal greu de rod. Căci tu duci, departe, o viaţă săracă, din care nu înveţi mângâieri. Şi mişcările inimii tale, asemenea apei unei fântâni pe care o acoperă nisipul, nu au spaţiu unde să se împlinească14.

Şi, într-adevăr, ai cunoscut în timpul nopţilor tale solitare aceste elanuri desperate înspre una sau alta, a cărei imagine îţi venea în minte, căci pe toate tăcerea le face mai frumoase.

cărei imagine îţi venea în minte, căci pe toate tăcerea le face mai frumoase.

Şi creezi că singurătatea războiului te-a făcut să pierzi minunatul prilej. Şi, totuşi, ucenicia dragostei nu o faci decât odihnindu-te de dragoste. Iar ucenicia priveliştii albastre a munţilor tăi nu o faci decât printre stâncile ce duc înspre creastă, iar ucenicia veşniciei n-o faci decât prin rugile fără răspuns. Căci vei fi satisfăcut fără teama de a te istovi doar de ceea ce-ţi va fi dat în afara scurgerii zilelor, când timpurile pentru tine se vor fi împlinit şi când îţi va fi permis să fii, termin îndu-ţi devenirea.

Şi, desigur, poţi să te înşeli şi să-l plângi pe cel ce dă drumul chemării sale în noaptea goală şi crede că timpul curge în zadar, răpindu-i comorile. Poţi să te neliniştești de această sete de dragoste fără dragoste, uitând că dragostea nu e altceva decât sete de dragoste, după cum o ştiu dansatorii şi dansatoarele, ce-şi construiesc poemul din apropieri, când ar putea de la început să se unească.

Iar eu îţi spun: prilejul pierdut e cel care contează. Tandreţea dincolo de zidurile închisorii, iată, poate, adevărata tandreţe. Ruga e fertilă atâta timp cât divinitatea nu-ţi răspunde. Cremenea şi mărăcinii sunt cei ce hrănesc dragostea.

Nu confunda, deci, fervoarea cu consumul proviziilor. Fervoarea care cere pentru ea însăşi nu e fervoare. Fervoarea copacului se transmite în fructe, care nu-i aduc nimic în schimb. Asemenea mie, faţă de poporul meu.

Fervoarea mea curge înspre grădini de la care n-am nimic de aşteptat.

Nu te închide, deci, în femeie, pentru a căuta în ea ceea ce deja ai găsit. Nu poţi decât s-o regăseşti din când în când, după cum cel ce trăieşte în munte coboară câteodată până la mare.

LI

NEDREPT CEL CE SPUNEA DESPRE MINUSCULA să casă: „O construiesc ca să-i cuprindă pe toţi prietenii 128 mei adevăraţi…”

Dar ce-şi închipuie el despre oameni?! Eu, dacă aş vrea să-mi construiesc casa pentru adevăraţii prieteni, n-aş putea s-o clădesc destul de mare, căci nu cunosc pe nimeni în lume care să nu-mi fie, măcar în parte, prieten, fie partea aceasta cât de mică, de trecătoare, şi chiar din cel pe care-l condamn la moarte mi-aş putea alege un prieten, dacă oamenii ar putea fi împărţiţi. Chiar şi din cel care mă urăşte, şi care mi-ar tăia capul, dacă i-ar sta în putinţă. Să nu creezi că e vorba de înduioşare facilă, sau de indulgenţă, sau de dorinţă, sau de simpatie vulgară, căci eu rămân rigid, inflexibil şi tăcut.

Dar e numeros, prietenul meu risipit, şi mi-ar umple casa dacă l-aş învăţa să meargă.

Dar ce numeşte el prieten adevărat, dacă nu pe cel căruia îi poate încredinţa bani, fără ca banii să fie în primejdie de a fi furaţi – dar prietenia atunci nu e decât lealitate de slugă, ori îi poate cere un serviciu şi serviciul să-i fie făcut – iar prietenia nu e decât avantaj stors de la oameni, sau pe cel care i-ar lua apărarea – şi prietenia nu mai este decât un omagiu. Dar eu dispreţuiesc aritmetica şi-l numesc prieten pe acela pe care-l întrezăresc în el, dormind, poate, în învelişul lui, dar care, în faţa mea, începe să se desprindă, recunoscându-mă şi zâmbind, chiar dacă mă va trăda mai târziu.

Celălalt îi numeşte prieteni pe cei care ar bea cucuta în locul lui – cum vrei tu ca toţi să se bucure de asta?

Acela care spunea despre el că e bun nu înţelegea

prietenia. Tatăl meu, care era crud, avea prieteni şi ştia să-i iubească, nefiind sensibil la decepţie, care nu e decât avariţie frustrată. Decepţia e josnicie, căci ceea ce ai iubit la început în om s-a distrus, oare, prin faptul că există în el şi altceva, care nu-ţi place? Dar tu, pe cel care te iubeşte sau pe care îl iubeşti îl transformi imediat în sclav şi, dacă nu se achită de sarcinile acestei sclavii, îl condamni.

Acela, fiindcă un prieten îi oferea în dar dragostea lui, a schimbat acest dar în datorie. Şi darul dragostei devenea datorie de a bea cucuta şi sclavie. Celălalt se simte decepţionat, ceea ce e josnic. Nu există decepţie decât faţă de un sclav care şi-a făcut prost serviciul. 129

LII

DAR EU ÎŢI VOI VORBI DESPRE FERVOARE. Căci va trebui să treci peste multe reproşuri. Femeia, de pildă, îţi va reproşa mereu ceea ce dai în altă parte decât ei. Căci omul crede că tot ceea ce e dat undeva e furat din altă parte. Aşa ne-au crescut uitarea Domnului şi consumul mărfurilor. Căci ceea ce dai în realitate nu micşorează, dimpotrivă, sporeşte bogăţiile pe care le poţi împărţi. Astfel, cel care iubeşte toţi oamenii iubeşte infinit mai mult pe fiecare dintre ei decât cel care nu iubeşte decât unul singur şi întinde asupra complicelui său câmpul mizerabil al persoanei lui. De asemenea, cel care înfruntă, departe, pericolele războiului dăruieşte mai mult iubitei, fără ca ea să o ştie, căci îi dăruieşte pe cineva care există, într-adevăr, decât cel care o leagănă zi şi noapte, dar a cărui existenţă nu înseamnă nimic.

Să nu faci economii aici. Căci nu există marfă de economisit când e vorba de mişcările inimii. A dărui înseamnă a arunca un pod peste abisul singurătăţii tale.

Iar atunci când dai, nu te nelinişti să afli cui ai dat. Căci ţi se va spune: „Cutare nu merită acest dar!”. Ca şi cum ar fi vorba de o marfă pe care o consumi. Cel care nu ţi-ar folosi la nimic, prin darurile pe care i le-ai putea cere, îţi poate fi de folos prin darurile pe care i le faci, căci prin el vei servi eternitatea. O ştiu bine cei care nu simt mila

josnică pentru bolile plebei, dar îşi expun cu uşurinţă viaţa şi îşi impun, fără a amâna, o sută de zile de marş printre stânci, cu singurul scop de a vindeca ulceraţia slugii slugilor lor. Şi doar cei care aşteaptă recunoştinţa milogului se prind în jocul lui, căci acesta nu are destulă carne să-şi smulgă pentru a putea plăti o privire a ta, dar, prin cel căruia i-ai dăruit, ai dăruit veşniciei, şi tu eşti cel care trebuie să se prosterneze, fiindcă el a binevoit să primească.

LIII

AM AŞTEPTAT EU ÎNSUMI, ÎN TINEREŢEA MEA, sosirea acelei iubite pe care mi-o aducea ca soţie o caravană plecată de la hotare atât de îndepărtate, încât cei 130 care-o formau îmbătrâniseră pe drum. Ai văzut vreodată o caravană îmbătrânind? Cei care s-au prezentat paznicilor imperiului meu nu-şi cunoscuseră propria patrie. Căci muriseră în timpul călătoriei cei care şi-ar fi putut aminti de ea. Şi fuseseră îngropaţi de-a lungul drumului, unul după altul. Şi cei care-au ajuns la noi nu mai aveau ca moştenire decât amintiri după amintiri. Şi cântece le pe care le învăţaseră de la cei mai bătrâni nu erau decât legende ale legendelor. Ai cunoscut ceva mai miraculos decât apropierea unei corăbii care a fost construită în largul mării? Şi tânăra pe care au coborât-o dintr-o raclă de aur şi argint şi care, ştiind să vorbească, spunea cuvântul „fântână”, ştia că despre o fântână fusese vorba o dată, în zilele fericite, şi rostea acest cuvânt ca pe o rugăciune la care nu se poate răspunde, căci te rogi astfel fiindcă îţi aminteşti de oameni. Şi mai uimitor era că ştia să danseze, iar acest dans îl învăţase printre mărăcini şi cremene, şi ştia bine că dansul este o rugăciune care poate seduce regii, dar căreia, în viaţa din pustiu, nu i se poate da răspuns. La fel este ruga ta, până la moarte, un dans pentru a atinge un deu. Dar cel mai uimitor era că aducea tot ceea ce ar fi trebuit să-i folosească. Sânii calzi ca nişte hulubi pentru a alăpta. Pântecele neted pentru a da fi imperiului. Venise pregătită, ca o sămânţă zburând pe

deasupra mării, atât de bine plămădită, atât de bine formată, atât de pur fermecată de lucruri care nu-i folosiseră niciodată la nimic, asemenea ţie, cu meritele tale succesive, şi faptele tale, şi lecţiile care nu-ţi vor folosi decât în ceasul morţii, când îţi vei fi încheiat devenirea, folosise atât de puţin, nu numai pântecele şi sânii, care erau virgini, dar şi dansurile pregătite a seduce regii, fântânile în care să-şi umezească buzele, ştiinţa florilor, ea, care nu văzuse flori, încât, ajungând la mine în totala sa perfecţiune, nu mai avea altceva de făcut decât să moară.

LIV

ŢI-AM SPUS DESPRE RUGĂCIUNE CĂ ESTE exerciţiu al dragostei, graţie tăcerii Domnului. Dacă ai fi aflat divinitatea, te-ai fi contopit cu ea aflându-ţi împlinirea. Şi de ce te-ai înălţa pentru a deveni? Când acela se apleca asupra ei, zidită în orgoliu ca într-un perete 131

solid şi cu neputinţă de a fi salvată, plângea cu deznădejde soarta oamenilor: „Doamne, spunea el, înţeleg şi aştept lacrimile. De sunt ploaie în care se topeşte primejdia furtunii, destindere a orgoliului şi iertare îngăduită. Să plângă, şi o voi ierta. Dar, ca un animal sălbatic, care se apără cu ghearele şi cu dintâi împotriva creaţiei, ea nu ştie să nu mintă”.

Şi o plângea că-i era atât de teamă. Şi spunea Domnului, vorbind despre oameni: „I-ai înspăimântat o dată pentru totdeauna cu dintâi, spinii, ghearele, veninul, solzii ascuţiţi, mărăcinii creaţiei tale. Le trebuie mult timp să se liniştească şi să-şi revină. Şi ştiu bine că cea care minţea era atât de departe, atât de pierdută şi i-ar trebui atât demult timp ca să se întoarcă!

Şi-i plângea pe oameni pentru distanţele considerabile din ei, pe care nimeni nu ştia să le recunoască.

Unii se mirau de indulgenţa lui aparentă faţă de desfrâu. Dar el ştia bine că nu era vorba de indulgenţă. Spunea: „Doamne, eu nu sunt judecător. Există epoci şi

oameni pentru a judeca, chiar şi eu pot fi chemat să joc rolul acesta faţă de alţii. Dar pe ea am adunat-o fiindcă-i era frică, şi nu pentru a o pedepsi. Ai văzut vreodată pe salvator aruncându-l în apă pe cel salvat, socotindu-l nedemn? Îl salvezi înainte de toate, căci nu pe el, ci pe Domnul îl salvezi prin el. Doar apoi îl poţi pedepsi. Astfel, pe cel condamnat la moarte îl vindeci mai întâi, dacă e bolnav, căci îţi este permis să pedepseşti un om în trupul său, dar nu să dispreţuieşti trupul unui om”.

Şi celor care vor spune: „Pentru ce faci asta, când atât de mică e nădejdea de a o salva?” le voi răspunde că o civilizaţie nu se clădeşte pe folosirea invenţiilor, ci numai pe pasiunea de a inventa. Şi că nu ceri unui medic să-şi justifice intervenţia prin calitatea bolnavului. Fapta contează în primul rând, căci scopurile nu sunt decât aparente, etape arbitrare, şi nu ştii încotro te îndrepţi. Şi dincolo de creasta acestui munte se află o altă creastă. Şi prin acest individ, altceva salvezi, chiar dacă n-ar fi decât religia salvării. Şi dacă te gândeşti la un scop care să te recompenseze şi ceri înainte, ca prin contract, să ţi se plătească, eşti negustor, şi nu om.

Nu poţi să ştii nimic despre etape, care nu sunt decât 132 invenţie a limbajului. Doar direcţia are un sens. Important este să mergi înspre, nu să ajungi, căci nu ajungi niciodată nicăieri, decât în moarte.

Deci, desfrâul său l-am înţeles ca spaimă şi desperare. Căci dacă laşi să-ţi scape totul din mâini, înseamnă că ai renunţat să mai păstrezi. Şi desfrâul nu e decât renunţare de a fi. Şi eşti deznădăjduit de aceste comori care, una după alta, mor irosite. Căci floarea se ofileşte, dar devine sămânţă pentru tine, iar tu, care vedeai floarea altfel decât ca o trecere, deznădăjduieşti. Căci, îţi spun, sedentarul nu e acela care iubeşte fata, apoi se căsătoreşte cu femeia, apoi leagănă copilul, apoi îl instruieşte, ci cel care ar vrea să se oprească la femeie şi să se bucure de ea ca de un poem unic sau de o provizie, şi acela descoperă repede vanitatea, căci nimic pe pământ nu

e rezervor inepuizabil, şi priveliştea întrezărită din vârful muntelui nu e decât construcţie a victoriei tale.

Atunci îşi repudiază femeia, sau femeia îşi schimbă bărbatul, dezamăgită. Dar numai vanitatea lor e răspunzătoare de aceasta. Căci nu poţi să iubeşti decât prin femeie, şi nu femeia. Prin poem, şi nu poemul. Prin priveliştea văzută din vârful muntelui. Iar desfrâul se naşte din spaima de a nu reuşi să fii. La fel, cel pe care-l macină insomnia se suceşte şi se învârteşte în aşternut, în căutarea umărului răcoros al patului. Dar abia l-a atins, şi acesta se încălzeşte. Iar el caută în altă parte un izvor durabil de răcoare, care nu există, risipindu-se la prima atingere.

La fel despre acela sau aceea care nu vedeau decât golul din oameni, căci ei sunt goi dacă nu sunt ferestre înspre eternitate. Iată pentru ce în dragostea vulgară nu iubeşti decât ceea ce-ţi scapă, căci altfel vei fi sătul şi scârbit de plăcerea ta. O ştiu bine dansatoarele care vin să-mi danseze dragostea.

Aş fi vrut, deci, s-o salvez pe cea care prăda lumea şi se hrănea cu scaieţi, căci fructul veritabil nu se găseşte decât dincolo de aparenţe, şi nimeni nu te poate emoţiona o dată ce-i cunoşti jocul.

Nu te va mişca decât atunci când vei înceta să mai speri ceva de la el. Sau când nu va fi decât imagine, oaie rătăcită, copil plângând, sau vulpe înspăimântată care-ţi muşcă degetele când o hrăneşti, şi ai să-i porţi pică pentru că s-a închis în groaza şi în ura ei? Vei primi ca pe un afront un gest sau un cuvânt, când e de-ajuns să uiţi cuvintele şi înţelesul van pe care-l poartă, pentru a găsi divinitatea dincolo de de?

Iar eu sunt primul care taie capete, dacă justiţia mea a hotărât aşa şi dacă eu sunt cel insultat. Dar eu domin prea de sus această vulpe pe care capcana o face să sufere, nu pentru a o ierta, căci nimic nu e de iertat la această înălţime, unde mă condamn să fiu singur, ci pentru a nu auzi desperarea ei prin vălmăşagul strigătelor.

Iată pentru ce se poate ca divinitatea să fie mai greu de aflat în aceea care e frumoasă, desăvârşită, generoasă. Nimic în ea nu cere să fie alinat, salvat, potolit. Iar dacă îţi cere să te ocupi numai de ea şi să te închizi în dragostea ei, îţi cere să nu mai fi decât egoism în doi, care este fals numit lumină a dragostei, când nu este decât foc steril.

Nu mi-am strâns proviziile ca să le feresc într-o femeie şi să fiu, astfel, mulţumit.

Iată de ce aceea, în necredinţa, şi minciuna, şi rătăcirea ei, cerea mai mult de la mine, de la inima mea, şi, obligându-mă să trăiesc în tăcerea care e semn al dragostei adevărate, mă făcea să am simţământul veşniciei.

Căci există un timp al judecăţii. Dar există şi un timp al devenirii…

Îţi voi vorbi despre ascultare. Dacă deschizi uşa ta vagabondului, iar el se aşază, nu-i reproşa că nu e altul. Nu-l judeca. Căci, înainte de toate, era flămând de a fi undeva, cu încetineala sa, cu bagajul său de amintiri, cu răsuflarea sa grea şi bastonul lăsat într-un colţ. Să fie acolo, în căldura şi pacea obrazului tău, cu tot trecutul lui despre care nu se vorbeşte şi cusururile lui scoase la iveală. Cârja lui, pe care n-o mai simte, căci nu-i mai ceri să danseze. Şi atunci se linişteşte, şi bea laptele pe care i-l torni, şi mănâncă pâinea pe care i-o rupi, iar surâsul cu care-l priveşti îi este veşmânt cald, asemenea soarelui pentru orb.

Şi de ce ai crede că e josnic să-i surâzi, sub pretext că e nedemn?

Şi de ce ai crede că-i dai ceva, dacă nu-i dai esenţialul, anume ascultare şi atenţie, care pot face atât de nobile legăturile tale cu duşmanul cel mai crâncen? Ce recunoştinţă speri să primeşti de la el, prin povara darurilor tale? Nu va putea decât să te urască, dacă pleacă de la tine încărcat de datorii.

NU CONFUNDA DRAGOSTEA CU DELIRUL posesiei, care aduce cea mai cruntă suferinţă. Căci, în ciuda părerii

comune, nu dragostea te face să suferi, ci instinctul proprietăţii, care este contrariul dragostei. Căci iubindu-l pe Domnul, voi colinda drumurile ca să-l duc şi celorlalţi oameni. Şi nu-l voi reduce la robie. Şi voi fi hrănit din ceea ce dăruieşte altora. Pe cel care iubeşte cu adevărat îl recunosc după faptul că nu poate fi lezat. Pe cel care moare pentru imperiu, imperiul nu-l poate jigni. Se poate vorbi de nerecunoştinţa unuia sau a altuia, dar cine ar putea vorbi de nerecunoştinţa imperiului? Imperiul e clădit din ceea ce-i dăruieşti, şi după ce aritmetică sordidă i-ai putea pretinde un omagiu? Cel care şi-a dăruit viaţa templului şi s-a contopit cu el, acela iubea cu adevărat, dar cum s-ar putea simţi jignit de către templu? Dragostea adevărată începe acolo unde nu mai aştepţi nimic în schimb. Iar dacă exerciţiul rugăciunii este atât de important pentru a-i învăţa pe oameni dragostea de oameni, e în primul rând fiindcă nu aşteaptă răspuns.

Dragostea noastră e clădită pe ură, căci voi vă opriţi la femeia sau bărbatul din care vă faceţi o provizie şi urâţi, asemenea câinilor ce se învârt în jurul hranei, pe oricine trage cu ochiul la ospăţul vostru. Numiţi dragoste acest egoism al ospăţului. De-abia v-a fost acordată dragostea, şi voi, întocmai ca în falsele voastre prietenii, transformaţi acest dar liber în servitute şi robie şi, din clipa în care sunteţi iubiţi, începeţi să vă simţiţi lezaţi. Şi vă impuneţi, pentru a aservi mai bine, spectacolul suferinţei voastre. Şi, desigur, suferiţi. Dar tocmai această suferinţă îmi displace. Cum aş putea, oare, s-o admir?

Desigur, când eram tânăr, mă învârteam ca nebun, pe terasa mea, din cauza vreunei sclave fugite, în care-mi citeam vindecarea. Aş fi ridicat armate ca s-o recuceresc. Şi, pentru a o avea, aş fi aruncat provincii la picioarele ei, dar dumnezeu mi-e martor că nu am confundat niciodată înţelesul lucrurilor şi nu am numit dragoste, chiar dacă îmi punea viaţa în joc, această căutare a prăzii.

Prietenia o recunosc prin aceea că nu poate fi dezamăgită, iar dragostea adevărată prin aceea că nu

poate fi lezată.

Dacă vin să-ţi spună: „Părăseşte-o pe aceea, căci te degradează…”, ascultă-i cu îngăduinţă, dar nu-ţi schimba comportarea, căci cine are puterea de a te leza?

Iar dacă vin să-ţi spună: „Părăseşte-o, căci toate îngrijirile tale sunt inutile…”, ascultă-i cu indulgenţă, dar nu-ţi schimba comportarea, căci ai ales o dată. Iar dacă ceea ce primeşti poate fi furat, cine are puterea să-ţi fure ceea ce dai?

Iar dacă vin să-ţi spună: „Aici, ai datorii. Aici, nu ai. Aici, darurile tale sunt recunoscute. Aici, sunt batjocorite”, astupă-ţi urechile în faţa aritmeticii.

Tuturor le vei răspunde: „A mă iubi înseamnă, înainte de toate, a colabora cu mine”.

Aidoma templului unde numai prietenul intră, dar acela infinit.

LVI

ÎŢI ÎMPĂRTĂŞESC ACELAŞI SECRET. ÎNTREG trecutul tău nu este decât o naştere, asemenea, până astăzi, evenimentelor imperiului. Iar dacă regreţi ceva, eşti tot atât de absurd ca acela care regretă că nu s-a născut în altă epocă, sau că, fiind înalt, nu e scund, sau că nu trăieşte în alt loc, şi care ar afla în visurile sale absurde izvorul deznădejdii lui de fiecare clipă. Nebun acela care strânge din dinţi împotriva trecutului, care e ireversibil, bloc de granit. Primeşte această zi aşa cum îţi e dată, în loc să lupţi cu ireparabilul. Ireparabilul nu are înţeles, căci e comun oricărui trecut. Şi cum nu există scop atins, ciclu închis sau epocă încheiată, decât pentru istoricii care au inventat aceste diviziuni, cum ai putea regreta ceea ce nu s-a împlinit şi nu se va împlini niciodată – căci sensul tuturor lucrurilor nu stă în proviziile pe care le strâng şi consumă sedentarii, ci în căldura transformării, a mersului sau a dorinţei? Iar cel care a fost bătut şi-şi revine sub călcâiul învingătorului e mai victorios în ochii mei decât cel care se bucură de victoria de ieri ca un sedentar de proviziile sale, îndreptându-se deja spre moarte.

Atunci, mă vei întreba, pentru ce trebuie să lupt? De vreme ce scopurile nu au semnificaţie… Şi-ţi voi răspunde prin acest mare secret, ascuns sub cuvinte vulgare şi simple, pe care înţelepciunea m-a făcut să-l aflu, puţin câte puţin, de-a lungul vieţii: că a pregăti viitorul nu înseamnă decât a crea prezentul. Iar cei care urmăresc imagini îndepărtate, fruct al invenţiei lor, se irosesc în utopie şi în himeră. Căci singura invenţie adevărată este de a descifra prezentul sub aspectele sale incoerente şi limbajul său contradictoriu. Dar dacă te laşi furat de visele tale goale despre viitor, eşti asemenea celui care îşi închipuie că poate să inventeze coloana şi să construiască temple noi în libertatea peniţei sale. Căci, cum ar putea întâlni duşmani şi, neîntâlnindu-i, cine l-ar întări şi împlini? împotriva cui şi-ar modela coloana? Coloana printre fiinţă, de-a lungul generaţiilor, din lupta sa cu viaţa. Chiar dacă n-ar fi decât o simplă formă, tu nu o inventezi, ci o şlefuieşti împotriva uzurii. Şi astfel se nasc marile opere şi imperiile.

Numai prezentul îl poţi pune în ordine. La ce bun să discuţi despre ceea ce-ai moştenit? Iar viitorul trebuie nu să-l prevezi, ci să-l îngădui.

Şi, desigur, ai mult de muncă atunci când îţi este prezentul ca material. Iar acest amestec de oi, capre, câmpuri de orz, case, munţi, el îl numesc domeniu sau imperiu, din el creez ceva ce nu exista înainte, şi care este unic şi indivizibil, căci cine se va apropia de el cu inteligenţa îl va distruge fără a-l fi cunoscut, şi astfel întemeiez prezentul, la fel cum efortul muşchilor mei, atunci când ajung în vârf, îmi orânduieşte priveliştea şi mă face să asist la acea minune albastră, în care oraşele sunt asemenea ouălor în cuiburi, ceea ce nu e nici mai adevărat, nici mai puţin adevărat decât oraşele văzute ca nave sau temple, ci altfel. Iar din soarta oamenilor îmi stă în putere să fac hrană pentru liniştea mea.

Află, deci, că orice creaţie adevărată nu este prejudecată asupra viitorului, urmărire a himerei şi a utopiei, ci imagine nouă citită în prezent, care este rezervă

de materiale primită moştenire, şi de care nu-ţi este îngăduit nici să te bucuri, nici să te plângi, căci, ca şi tine, de există, fiindcă au luat fiinţă.

Viitorul lasă-l, deci, să-şi întindă ramurile, una câte una, asemenea copacului. Din prezent în prezent, copacul va creşte şi va intra istovit în moarte. Nu te nelinişti pentru imperiul meu. De când oamenii au recunoscut această imagine în diversitatea lucrurilor, de când eu am făcut operă de sculptor în piatră, am dat, în măreţia creaţiei mele, un nou curs destinului lor. Din acea clipă, ei vor merge din victorie în victorie, iar cântăreţii mei vor avea ce slăvi, căci în loc să glorifice zei morţi, vor preamări, pur şi simplu, viaţa.

Priveşte grădinile mele, unde grădinarii merg în zori pentru a crea primăvara; ei nu vorbesc nici despre pistile, nici despre corole, ci seamănă sămânţa.

Iar vouă, descurajaţi, nefericiţi şi învinşi, vă spun: sunteţi armata unei victorii! Căci voi începeţi în această clipă şi e frumos să fi atât de tânăr.

Dar să nu creezi că e uşor să gândeşti prezentul. Căci ţi se opune materia însăşi de care trebuie să te foloseşti, în timp ce invenţiile tale despre viitor nu ţi se vor opune niciodată. Cel care se culcă în nisip în preajma unui puţ secătuit, care se evaporă în soare, cât de uşor înaintează în visul său! Şi cât de uşori i se par paşii spre eliberarea sa! Cât de uşor poţi să bei în vis, căci paşii tăi îţi aduc apa ca nişte sclavi tăcuţi, şi nu există spini care să te oprească.

Dar la acest viitor fără duşmani nu se ajunge niciodată, iar tu te stingi, şi nisipul îţi scrâşneşte între dinţi, şi grădina, şi fluviul bogat, şi cântecul femeilor ce-şi spală pânza se cufundă încet în moarte.

Dar cel care merge cu adevărat îşi răneşte gleznele de pietre, luptă împotriva mărăcinilor şi-şi rupe unghiile în grohotişuri. Căci îi sunt date toate treptele urcuşului său, iar el trebuie să le învingă, una câte una. Apa şi-o creează încet, cu munca sa, cu muşchii săi, cu băşicile din palmă, cu rănile de la picioare. Amestecând realităţile

contradictorii, el smulge apă din pustiul de piatră prin forţa pumnilor săi, asemenea brutarului care, frământând aluatul, îl simte întărindu-se puţin câte puţin, crescând ca o musculatură care-i rezistă, legându-se în noduri jăe care trebuie să le rupă, iar aceasta înseamnă că a început să creeze pâinea. La fel, poetul sau sculptorul care-şi lucra poemul sau piatra într-o libertate în care se pierdea, liber fiind de a-şi face imaginea să râdă sau să plângă, să se aplece la dreapta sau la stânga, şi, într-o asemenea libertate, nereuşind să se împlinească.

Dar vine clipa în care peştele muşcă, iar versul rezistă. Vine clipa în care n-ai spus ceea ce voiai să spui, din cauza unui alt cuvânt pe care voiai să-l păstrezi, căci şi pe acela doreai să-l spui, şi-ţi dai seama că aceste două adevăruri îţi rezistă. Şi începi să ştergi sau începi să plămădeşti în humă un zâmbet care te desfide. Şi nu alegi unul sau altul, în numele unei logici verbale, ci cauţi cheia de boltă a adevărurilor tale contradictorii, căci nimic nu e de pierdut – şi îţi dai seama că poemul tău creşte sau că imaginea pe care o cauţi se desluşeşte în piatră, înconjurat fiind de duşmani iubiţi.

Nu-i asculta, deci, niciodată pe cei care vor să-ţi fie de folos sfătuindu-te să renunţi la una din aspiraţiile tale. Vocaţia ta atârnă greu în tine, şi după aceasta o recunoşti. Iar dacă o trădezi, pe tine te mutilezi, dar află că adevărul tău se va împlini încet, căci el e asemeni naşterii unui arbore, nu simplă alcătuire a unei formule, fiindcă timpul e cel care joacă, în primul rând, un rol, iar tu trebuie să devii altul, urcând un munte abrupt. Căci fiinţa nouă, care este unitate degajată din diversitatea lucrurilor, nu ţi se impune ca o soluţie de rebus, ci ca potolire a conflictelor şi vindecare a rănilor. Iar puterea ei n-o vei cunoaşte decât atunci când se va împlini. Iată de ce am respectat întotdeauna, la om, ca pe nişte zei demult uitaţi, tăcerea şi răbdarea.

LVII

E FRUMOS CĂ SUNTEŢI ATÂT DE TINERI, VOI,

dezmoşteniţi, nefericiţi şi învinşi, care nu ştiaţi citi în moştenirea voastră decât ziua cea rea de ieri. Dar dacă voi construi un templu, iar voi veţi alcătui mulţimea credincioşilor, şi dacă-mi arunc sămânţa în voi şi vă adun acolo, în măreţia liniştii, astfel încât să creşteţi recoltă înceată şi miraculoasă, unde mai este loc pentru deznădejde? Aţi cunoscut acei zori ai victoriei în care muribunzii pe paturile lor de mizerie, şi canceroşii în pestelniţa lor, şi infirmii în cârjele lor, şi datornicii printre portărei, şi prizonierii printre paznicii lor, toţi, în diversitatea lor şi cu durerile lor, se regăseau în victorie ca într-o apoteoză adusă comunităţii lor şi, în dimineţile acelea, gloata desperecheată devenea bazilică pentru imnul victoriei.

Ai văzut, astfel, dragostea prinzând aceeaşi înfăţişare, aşa cum se întind rădăcini de la suflet la suflet, poate chiar sub povara nenorocirii care, dintr-odată, se preface în structură şi temelie divină pentru a smulge acelaşi lucru de la toţi, iar bucuria, atunci, îşi împarte pâinea şi îţi oferă un loc lângă focul ei. Erai dezgustat, cu casa ta minusculă, pe care n-ar fi umplut-o prietenii tăi, şi dintr-odată se deschide templul unde prietenul intră, dar acela infinit.

Unde vedeţi motiv de deznădejde? Nu există decât naştere perpetuă. Şi, desigur, ireparabilul există, dar nimic nu e vesel sau trist în asta, el este esenţa însăşi a ceea ce a fost. E ireparabilă naşterea mea, căci iată-mă! Trecutul este ireparabil, dar prezentul vă e dat ca material în mâinile constructorului, iar voi sunteţi chemaţi să făuriţi, din el, viitorul.

Lvm

PRIETEN ESTE, ÎNAINTE DE TOATE, CEL CARE nu te judecă. Am spus, este acela care deschide uşa sa pribeagului, cu cârja sa, cu bastonul său lăsatîntr-un colţ, şi nu-i cere să danseze pentru a-i judeca dansul. Iar dacă pribeagul povesteşte despre primăvara de afară, prietenul este acela care primeşte în el primăvara. Iar dacă

povesteşte despre grozăvia foamei în satul de unde vine, rabdă de foame împreună cu el. Căci, ţi-am spus, prietenul este acea parte a omului care deschide pentru tine o poartă pe care n-ar deschide-o, poate, niciodată altuia. Şi prietenul tău e adevărat, şi tot ceea ce spune e adevărat, şi te iubeşte, chiar dacă, aiurea, te urăşte. Iar prietenul pe care, mulţumită cerului, îl întâlnesc în templu, este acela care întoarce către mine acelaşi obraz ca şi al meu, luminat de aceeaşi credinţă, căci atunci unitatea e făcută, chiar dacă el e negustor, iar eu oştean, sau el grădinar, iar eu marinar în larg. În ciuda deosebirilor noastre, l-am găsit şi sunt prietenul lui. Şi pot să rămân tăcut lângă el, adică să nu mă tem pentru grădinile mele lăuntrice, şi munţii mei, şi văile, şi pustiurile mele, căci el nu le va călca niciodată. Tu, prietenul meu, ceea ce primeşti cu dragoste de la mine 140 este ambasadorul imperiului meu lăuntric. Iar tu te porţi bine cu el, îl pofteşti să se aşeze şi-l asculţi. Şi iată-ne fericiţi. Căci m-ai văzut, oare, când primeam ambasadori, ţinându-i deoparte sau refuzându-i fiindcă, în adâncul imperiului lor, la o mie de zile de mers de al meu, oamenii se hrănesc cu mâncăruri ce nu-mi plac sau purtările lor nu sunt şi ale mele? Prietenia este, în primul rând, înţelegerea şi circulaţia spiritului deasupra detaliilor vulgare. Şi nu-i pot reproşa nimic celui care stă în capul mesei mele.

Căci ospitalitatea, curtoazia şi prietenia sunt întâlniri ale omului în om. Ce aş căuta în templul unui zeu care s-ar preocupa de înălţimea sau proporţiile credincioşilor săi, sau în casa unui prieten care nu mi-ar accepta cârjele şi m-ar pune să dansez pentru a mă judeca?

Vei întâlni mulţi judecători în lume. Dar dacă trebuie să te transformi şi să te întăreşti, lasă această muncă pe seama duşmanilor tăi. Ei o vor face, asemenea furtunii care sculptează cedrii. Prietenul tău e făcut pentru a te primi. Domnul, atunci când intri în templu, nu te judecă, ci te primeşte.

LIX

DACĂ VREI SĂ CREEZI PRIETENII, ACOLO UNDE nu există decât împărţeală a proviziilor şi dezbinare a inimilor, care decurge din aceasta – căci dacă vrei ca oamenii să se urască, aruncă-le grăunţe – învaţă să regăseşti respectul faţă de om şi află că doar acolo unde niciunul nu-l critică pe celălalt comunitatea este suportabilă. Când gândeşti rău despre prietenul tău şi o spui, înseamnă că nu l-ai întâlnit la nivelul unde se află oamenii, şi anume adunaţi în templu. Şi nu e vorba aici nici de indulgenţă, nici de slăbiciune a virtuţii. Rigoarea ta se găseşte în altă parte, şi în altă parte eşti judecător. Iar dacă va fi nevoie, vei tăia capete fără a şovăi. Căci, încă o dată, condamni la moarte, dar mai întâi vindeci osânditul, dacă e bolnav. Nu te teme de contradicţiile pe care limbajul tău insuficient le foloseşte pentru a vorbi despre oameni. Căci nu există nimic care să fie contradictoriu, în afara limbajului ce exprimă.

Şi există o parte a osânditului pe care o dai călăului.

«dar există o altă parte pe care o poţi primi la masa ta 141

şi nu ai dreptul s-o judeci. Căci ţi-a fost dat să judeci omul, dar nu ţi-a fost dat, de asemenea, să-l respecţi. Şi nu e vorba de a-l judeca pe unul şi a-l respecta pe altul, ci pe unul şi acelaşi. Acesta e un mister al imperiului meu, datorat stângăciei limbajului.

Pe mine nu mă stingheresc acele împărţiri pentru uzul logicienilor. Căci în acela împotriva căruia lupt în pustiu şi pe care-l îmbrac în ura mea, am găsit întotdeauna cel mai bun exerciţiu pentru suflet. Mărşăluim, înverşunaţi, unul împotriva celuilalt cu dragoste.

LX

AM REFLECTAT ASUPRA VANITĂŢII. CĂCI EA mi-a apărut întotdeauna ca o boală, nu ca un viciu. Cea pe care-am văzut-o emoţionându-se de părerea mulţimii, schimbându-şi vocea şi mersul când se ştia privită, găsind satisfacţii extraordinare în cuvintele ce se rosteau despre ea, aceea ai cărei obraji se înflăcărau atunci când era

privită, în aceea eu vedeam altceva decât prostie: vedeam boală. Căci cum poţi primi satisfacţie de la altul, dacă nu prin dragoste faa de el? Şi, totuşi, satisfacţia pe care i-o dă vanitatea i se pare mai de preţ decât cea pe care i-o oferă bunurile, căci le-ar da pentru această plăcere pe toate celelalte.

Slabă bucurie, şi nefericită, ca aceea a unei boli. Asemenea acelui care se scarpină, dacă-l mănâncă ceva, şi găseşte plăcere în asta. Mângâierea, dimpotrivă, este leagăn şi adăpost. Pe acest copil, dacă-l mângâi, o fac pentru a-l proteja. Iar el primeşte mângâierea pe obrazul catifelat…

Dar tu – vanitoasă, caricatură!

Despre vanitoşi eu spun că au încetat să trăiască. Căct cum se va mai înălţa înspre devenire cel care cere, înainte de toate, să i se dea? Acela nu va mai creşte, rămânând ofilit pentru veşnicie.

Totuşi, pe acest războinic viteaz, dacă-l felicit, iată-l cum se emoţionează şi tremură aidoma copilului sub mângâierea mea. Şi nu e vorba, aici, de vanitate.

Ce-l mişcă pe unul şi ce-l mişcă pe celălalt? Şi prin ce sunt deosebiţi?

Vanitatea, dacă adoarme…

Nu veţi cunoaşte mişcarea florii ce-şi scuturăseminţele în vânt, seminţe care nu-i vor fi înapoiate niciodată.

Nu veţi cunoaşte mişcarea copacului ce-şi dăruieşte fructele, fructe care nu-i vor fi înapoiate niciodată.

Nu veţi cunoaşte bucuria omului care-şi dăruieşte opera, operă ce nu-i va fi în apoi aţă niciodată.

Nu veţi cunoaşte bucuria dansatoarei care-şi dăruieşte dansul, dans ce nu-i va fi înapoiat niciodată.

Iar pe războinicul care-şi dăruieşte viaţa îl felicit fiindcă şi-a clădit o punte. Renunţarea lui o va regăsi în toţi oamenii. Şi iată-l mulţumit, nu de el însuşi, ci de oameni.

Dar vanitosul e caricatură. Nu cer modestie, căci iubesc mândria, care este existenţă şi permanenţă. Dacă

eşti modest, te vei roti în vânt ca o giruetă. Fiindcă celălalt are mai multă greutate decât tine.

Îţi cer să trăieşti nu din ceea ce primeşti, ci din ceea ce dăruieşti, căci doar aşa te vei împlini. Iar aceasta nu-ţi cere să dispreţuieşti ceea ce dai. Trebuie să-ţi formezi fructul. Şi orgoliul e cel care îi dă permanenţă. Dacă n-ar fi aşa, i-ai schimba, după voia vântului, culoarea, savoarea şi mirosul!

Dar ce înseamnă pentru tine fructul? Fructul tău nu valorează decât dacă nu-ţi poate fi înapoiat.

Cea care trăieşte din aclamaţiile mulţimii, pe patul ei de paradă: „Dăruiesc frumuseţea mea, şi graţia mea, şi măreţia mersului meu, şi oamenii îmi admiră trecerea, care este cupolă minunată a destinului. Şi nu trebuie decât să exist pentru a dărui”.

Vanitatea este rezultat al darului fals. Căci nu poţi dărui decât ceea ce transformi, aşa cum copacul dăruieşte fructele pe care le-a transformat din pământ. Dansatoarea – dansul în care a transformat mersul ei. Iar soldatul – sângele lui, pe care-l transformă în templu sau imperiu.

Dar căţeaua în călduri nu e nimic. În ciuda câinilor care o înconjură şi o solicită. Căci ceea ce dă nu e rodul vreunei transformări în niciun fel. Iar bucuria ei este furată bucuriei creaţiei. Ea se răspândeşte fără efort în dorinţele câinilor.

Şi cel care trezeşte dorinţele şi le inspiră aroma… Fericit că e dorit. 143

Caricatură a dăruirii! Se ridică pentru a lua cuvântul la banchete. Se înclină în faţa convivilor asemenea copacului greu de fructe. Convivii însă nu pot culege nimic.

Dar există întotdeauna din aceia care cred că pot culege, căci sunt mai proşti decât primul şi se simt onoraţi de către el. Iar dacă vanitosul află, îşi închipuie că a dăruit, de vreme ce convivul a primit. Şi se leagănă unul în faţa celuilalt, asemenea unor arbori sterili.

Vanitatea este absenţă a orgoliului, supunere în faţa

mulţimii, umilinţă josnică. Dar alergi în căutarea mulţimii, căci ea te face să creezi în fructele tale.

Sau pe cel pe care-l înnobilează surâsul regelui: „Mă cunoaşte, deci”, va spune. Dar dacă şi-ar iubi regele, s-ar înroşi de plăcere, fără a spune nimic. Căci acest surâs al regelui n-ar avea pentru el decât un înţeles: „Regele acceptă sacrificiul vieţii mele…”. Şi toată viaţa lui, dintr-odată, parcă ar fi dăruită şi schimbată contra măreţiei unui rege. „Am contribuit, va putea spune, la frumuseţea unui rege, care e frumos prin aceea că este mândria unui popor”.

Dar vanitosul îl invidiază pe rege. Iar dacă regele i-a surâs, el se drapează în acest surâs ca o caricatură, pentru a fi invidiat la rându-i. Regele i-a împrumutat purpura. Dar nu e vorba decât de o maimuţăreală.

LXI

ACEIA SUNT NĂSCUŢI DIN MORALA PE CARE-AI învăţat-o de la negustorii ce vor să-şi plaseze mărfurile. Creezi că bucuria îţi vine din a primi şi a cumpăra şi cum ţi-ai aduce aminte de contrariu, când s-au făcut atâtea eforturi ca să ţi se creeze legături cu obiectele?

Desigur, obiectul e important, atunci când te dăruieşti lui. Când încerci să-ţi transformi munca în strălucire a pietrei. Căci ea poate fi religie. Am cunoscut pe curtezana care-şi dăruia carnea trecătoare în schimbul perlelor incoruptibile. Nu dispreţuiesc un asemenea cult. Dar obiectul e josnic atunci când ţi-l supui ca pe o ca144 delniţă. Căci nu există în tine nimic de tămâiat.

Totuşi, dăruiesc o jucărie unui copil, şi el fuge cu comoara lui, de teamă să nu i-o iau înapoi. Dar este vorba de un idol, pentru care va sângera de la cei dintâi mărăcini.

LXII

M-AM GÂNDIT LA ABSOLUT ŞI LA CÂT DE GREU este ca piramida să nu coboare dinspre eternitate înspre oameni. Căci ia-l pe conducătorul imperiului: dacă e în mod absolut conducător, îl accepţi ca pe o necesitate

naturală, la fel cum, dacă vrei să ajungi din sala de consiliu în sala de odihnă a palatului tatălui meu, vei urca aceste scări, şi nu altele, vei împinge această uşă, şi nu alta, şi de ce ţi-ar părea rău că nu alegi un alt drum, de vreme ce niciunul nu-ţi vine în minte? Şi aşa cum există docilitate, laşitate sau josnicie în faptul că păstrezi acest drum, pe care-l parcurgi în toată libertatea, aşa nu există docilitate, laşitate sau josnicie în faptul că te supui autorităţii conducătorului imperiului, autoritate care se găseşte în afara arbitrarului, absolută. Dar dacă se întâmplă ca tu să fii, după el, primul în imperiu, iar puterea lui asupra ta să nu fie cadru necesar, ci hazard al politicii, fruct al judecăţilor individuale, discutabile, sau reuşită abilă, atunci îl vei invidia. Căci nu eşti gelos decât pe acela căruia i-ai fi putut fi substituit. Care om este cu adevărat gelos pe pasăre, cu acea gelozie care formează ura, căci ea încearcă să distrugă pentru a înlocui? Desigur, nu critic ambiţia ta, atunci când poate să se manifeste, căci ea este semn al dorinţei tale de a crea. Dar critic gelozia. Căci vei ţese intrigi împotriva lui şi, prins în intrigile tale, vei neglija creaţia, care este colaborare minunată a unuia prin toţi ceilalţi. Iată că, judecându-l, îl vei dispreţui. Fiindcă admiţi fără dificultate că cinevaţi-o poate lua înainte prin putere, dar cum să admiţi să ţi-o ia înainte prin judecată, sau dreptate, sau nobleţe a inimii? Iar dacă-l vei dispreţui, cine-ţi va răsplăti munca prin expresia stimei lui? E insultă stima care vine de la cel pe care-l dispreţuieşti. Iar relaţiile dintre oameni ţi se vor părea de nesuportat.

Iar înainte de toate, dacă-ţi va da un ordin, te va umili, şi el însuşi va dori să te umilească, pentru a-şi aşeza mai bine domnia. Însă cel care poate să se aşeze în deplină egalitate cu tine la masă, să-ţi pună întrebări, să-ţi preţuiască ştiinţa şi să se bucure de virtuţile tale este doar acela care e stăpân aşa cum zidul e zid, fără ca el să aibă nevoie să se bucure de aceasta, fiindcă pur şi simplu 8 sta este realitatea.

Astfel, eu pot să mă aşez la masa celui mai umil

dintre supuşii mei. Iar el va şterge masa, va pune lampa pe foc, iluminat de prezenţa mea. Ce piatră din edificiu ar putea reproşa cheii de boltă faptul că e cheie de boltă? Şi cum ar putea cheia de boltă să dispreţuiască vreuna dintre pietre? Iată-ne aşezaţi unul în faţa celuilalt, la egalitate. Singura egalitate care are vreo semnificaţie. Căci dacă-l întreb despre câmpul lui, nu înseamnă că mă degradez încercând să mi-l apropii, punându-i vanitatea în joc – nu am nevoie de sprijinul lui – o fac doar pentru a mă instrui. Căci dacă nu te interesează întrebarea pe care o pui, e semn că dispreţuieşti. Iar dacă celălalt îşi dă seama, îşi pipăie cuţitul pe şold. Dar eu voiam să cunosc greutatea măslinelor dintr-un măslin, şi am întrebat pentru a afla.

Am făcut o vizită unui om. Şi m-am bucurat de primirea lui. Iar el, de asemenea, a primit de la mine şi va arăta strănepoţilor lui locul unde m-am aşezat.

Mai mult decât atât, căci puterea mea nu este în discuţie, şi nu trebuie să-mi frânez sau să-mi iuţesc paşii pentru o cauză lipsită de măreţie, eu sunt capabil să simt recunoştinţa. Iar dacă el îmi surâde, şi mă cinsteşte, şi-şi frige berbecul pentru a mă primi, eu primesc ceva din partea omului, în deplină egalitate, aşa cum ar primi şi el de la mine. Darurile trimise ca nişte săgeţi nu pot atinge inima. Chipul Domnului primeşte cele mai umile gânduri ale tale şi faptele tale cele mai trecătoare, asemenea rugăciunii de amiază a cerşetorului în pustiu, în timp ce prinţul mărunt îţi va cere să inventezi un cadou enorm, căci după enormitatea darului tău îşi va măsura gloria.

Dar celălalt, dacă va învârti roata fântânii pentru a 146 scoate căldarea din adânc, apoi o va clătina pe ghizd, râzând de neînsemnata victorie – apoi, aplecându-se, o va purta prin soare până la umbra zidului sub care aştept – şi-mi va umple paharul cu acest prinos de prospeţime, acela mă va scălda în dragostea lui.

LXIII

MI-AM AMINTIT DE EXEMPLUL CURTEZANELOR şi al dragostei. Căci dacă tu creezi în bunurile materiale

pentru de însele, te înşeli. Căci aşa cum nu există privelişte văzută din vârful muntelui decât dacă o vei fi construit tu însuţi prin efortul urcuşului tău, aşa este şi dragostea. Nimic nu are înţeles în sine, ci, în orice lucru, înţelesul adevărat este structura. Iar figura ta de marmură nu este sumă a unui nas, a unei urechi, a unei bărbii şi a celeilalte urechi, ci musculatura care le leagă. Pumn strâns care închide ceva. Iar imaginea poemului nu stă nici în stea, nici în cifra şapte, nici în fântână, ci în nodul pe care-l alcătuiesc, obligând cele şapte stele să se scalde în fântână. Desigur, e nevoie de obiecte legate, pentru ca legătura să iasă la iveală. Dar puterea ei nu se află în obiecte. Nici firul, nici suportul, nici vreuna din celelalte părţi nu reprezintă capcana de vulpi, ci o îmbinare care e creaţie, iar vulpea o auzi urlând, căci e prinsă. La fel, eu, cântăreţ, sculptor sau dansator, voi şti să te prind în capcana mea.

Acelaşi lucru despre dragoste. Ce poţi aştepta de la curtezană? Poate odihnă a cărnii, după cucerirea oazelor. Căci nu te solicită cu nimic şi nu te obligă să fii.

Iar recunoştinţa ta faţă de dragoste, atunci când vrei să zbori în ajutorul iubitei, stă în aceea că a trezit arhanghelul care dormea în tine.

Deosebirea nu constă în facilitate, căci e de ajuns să deschizi braţele pentru ca aceea pe care o iubeşti, dacă şi ea te iubeşte, să alerge la tine. Deosebirea este în ceea ce ţi se dăruieşte. Şi nu poate fi vorba la curtezană de a dărui, fiindcă ea priveşte dinainte, ca pe un tribut, tot ceea ce-i aduci.

Iar dacă tributul ţi se impune, vei comenta această sarcină. Căci este vorba aici de sensul dansului. Soldaţii care se împrăştie seara în cartierul deocheat al oraşului, 147

cu solda firavă în buzunar, care trebuie să ţină mai multă vreme, se tocmesc şi cumpără dragostea, ca pe o hrană. Şi, la fel cum hrana îi pregăteşte pentru un nou urcuş în pustiu, dragostea cumpărată le aduce odihna

cărnii şi-i pregăteşte pentru singurătate. Dar devin cămătari şi nu mai simt pasiunea.

Pentru a dărui curtezanei trebuie să îi mai bogat decât un rege, căci pentru ceea ce-i aduci, ea îşi mulţumeşte sieşi, şi se felicită pentru reuşită, şi se respectă pentru a fi atât de dibace şi de frumoasă, încât să-ţi smulgă acest bir. Şi, în această fântână fără fund, poţi turna încărcătura de aur a o mie de caravane, fără să fi început să dăruieşti. Căci e nevoie de cineva pentru a primi…

Iată pentru ce războinicii mei mângâie vulpile din pustiu pe care le-au prins şi simt într-un fel nedefinit dragostea, având iluzia că dăruiesc ceva micului animal sălbatic, şi beţi de recunoştinţă dacă acesta li se cuibăreşte ia piept.

Dar caută-mi o curtezană căreia să-i fie nevoie de tine şi să-şi lase capul pe umărul tău.

Totuşi, unul dintre oamenii mei, nici mai bogat, nici mai sărac decât ceilalţi, îşi primeşte aurul ca pe acele seminţe pe care copacul le risipeşte în vânt, căci, fiind soldat, dispreţuieşte proviziile.

Iar noaptea, se plimbă în jurul caselor de desfrâu, în splendoarea măreţiei sale. Asemenea celui care, mergând să semene orz, se îndreaptă cu paşi mari către pământul ruginiu, vrednic să primească.

Şi soldatul meu îşi risipeşte bogăţiile, nevoind să le păstreze pentru el, şi e singurul care cunoaşte dragostea. Şi, poate, o deşteaptă şi în de căci alt dans se dansează aici, şi în acest dans de primesc.

148

Îţi spun, marea greşeală este să nu-ţi dai seama că a primi este cu totul altceva decât a accepta. A primi înseamnă în primul rând a dărui, a te dărui pe tine însuţi. Avar nu este cel care nu se ruinează făcând daruri, ci acela care nu-şi dăruieşte lumina obrazului în schimbul ofrandei tale. Avar este pământul care nu se înfrumuseţează acolo unde ţi-ai aruncat seminţele.

Curtezanele şi războinicii beţi fac, câteodată, lumină.

LXIV

ATUNCI S-AU INSTALAT ÎN IMPERIUL MEU jefuitorii. Căci nimeni în el nu mai crea omul. Iar obrazul patetic nu mai era mască, ci capac al unei cutii goale.

Şi au făcut operă de distrugere a Fiinţei. Şi nu mai văd nimic în ei, de-acum, pentru care să merite să mori.

Şi, deci, pentru care să merite să trăieşti. Căci accepţi să mori doar pentru ceea ce te face să trăieşti. Consumau vechile construcţii, bucurându-se de zgomotul căderii templelor. Şi totuşi, aceste temple, prăbuşindu-se, nu lăsau nimic în urma lor. Îşi distrugeau, deci, propria putere de expresie. Şi distrugeau omul.

Sau vreunul se înşela asupra bucuriei. Căci el spusese la început: „Satul”. Cu împotrivirile, şi obiceiurile, şi riturile sale obligatorii. Şi se născuse din aceasta un sat harnic. După care l-a confundat. Şi a vrut să-şi găsească bucuria nu într-o structură împlinită şi îndelung plămădită, ci instalându-se în ceva care să-i fie provizie, asemenea poemului. Şi speranţa e zadarnică.

La fel, cei care priveau omul şi-l vedeau măreţ – doreau să-l ştie liber. Căci văzuseră omul puternic chinuit de constrângere. Şi, desigur, duşmanul te întăreşte, însă în acelaşi timp te limitează. Dar suprimă duşmanul, şi nu te vei putea naşte.

Acela a crezut că bucuria este dată de proviziile adunate. Să savurezi, pur şi simplu, primăvara. Dar slab e gustul primăverii dacă te transformi în plantă pentru a-l simţi. Asemenea gustului dragostei, dacă aştepţi să te umple o asemenea imagine. Căci opera care-ţi aduce ceva este, în primul rând, suferinţă, şi cum ar putea ea să păstreze în tine cântecul ocnaşilor, al absenţei, dacă nu ai clădit, înainte, absenţa în tine prin o mie de torturi, şi galerele prin implacabilul destinului tău?

Cel care a vâslit îndelung, fără speranţă, simte cântecul galerelor, iar cel căruia i-a fost sete în deşert simte cântecul absenţei. Dar nu există nimic care să-ţi fie

dat dacă n-ai suferit, căci nimeni nu există în tine.

Iar satul nu e acel poem în care te poţi instala, pur şi simplu, în căldura supei de seară, şi fraternitatea oamenilor, şi mirosul sănătos al vitelor ce se întorc, bucurându-te de focul aprins în piaţă în cinstea sărbă149

torii – căci ce ar putea reţine sărbătoarea în tine, dacă ea nu face să răsune nimic în sufletul tău? Dacă nu e amintire a eliberării după robie, a dragostei după ură sau a miracolului în deznădejde… Nu ai fi nici mai fericit, nici mai nefericit decât oricare dintre boii tăi. Dar satul s-a construit îndelung în tine pentru a ajunge ceea ce este, tu ai urcat îndelung un munte. Căci te-am cioplit cu riturile şi datinile mele, şi prin renunţările şi datoriile tale, şi mâinile tale obligatorii, şi iertările tale, şi tradiţiile tale împotriva altora, şi nu fantoma satului e aceea care-ţi face, seara, inima să cânte – ar fi prea uşor să fi om – este o muzică îndelung învăţată şi împotriva căreia ai luptat la început.

Dar tu, tu mergi în acest sat şi, ca să te bucuri de aceste datini, le prazi, căci de nu sunt distracţii şi jocuri, iar dacă tu te amuzi, nimeni nu va mai crede în de şi nu va mai rămâne nimic. Nici pentru ei, nici pentru tine…

LXV

„ORDINEA O CREEZ, SPUNEA TATĂL MEU. DAR nu în simplitate şi economie. Căci nu am nevoie s-o iau timpului înainte. Nu mă interesează să ştiu dacă oamenii vor deveni mai graşi construind hambare în loc de temple şi apeducte în loc de instrumente de muzică, căci, dispreţuind omenirea meschină şi vanitoasă, chiar opulentă fiind, ceea ce doresc este să ştiu despre ce fel de om va fi vorba. Mă interesează acela care se va fi scăldat îndelung în timpul pierdut al templului, contemplând Calea Lactee, care-i dă amploare şi-şi va fi obişnuit inima cu dragostea prin rugă fără răspuns (căci răspunsul la rugă ar face omul şi mai meschin), şi în care poemul îşi va fi găsit, adeseori, răsunet.

Căci timpul economisit la construcţia templului, care este corabie îndreptându-se spre larg, sau la

înfrumuseţarea poemului, care face inimile oamenilor să răsune, va trebui să-l folosesc pentru a înnobila mai degrabă decât pentru a îngrăşa specia umană. Voi inventa, deci, poeme şi temple.

Şi ştiind cât timp se pierde cu funeraliile, căci oamenii sapă în pământ pentru a depune rămăşiţele mortului, când acest timp l-ar fi putut folosi muncind şi adunând recolta, voi interzice acele ruguri în care se ard cadavrele, căci nu mă interesează timpul câştigat, când, astfel, voi pierde dragostea faţă de morţi. N-am găsit imagine mai frumoasă decât mormântul, unde cei apropiaţi merg, cu paşi reculeşi, să găsească piatra celui drag printre celelalte pietre, ştiindu-l întors în pământ ca o recoltă şi redevenit natură. Ştiind, totuşi, că rămâne în urma lui ceva, o relicvă în osuarul său, forma unei mâini care a mângâiat, osul craniului, această cutie cu comori, goală, desigur, dar care a fost plină cu atâtea lucruri minunate.

Şi am dat ordin să se construiască, atunci când era penibil, inutilă şi costisitoare, o casă pentru fiecare mort, astfel încât oamenii să se poată strânge în ea în zilele de sărbătoare şi să înţeleagă nu numai cu judecata lor, ci cu toate mişcările sufletului şi trupului, că morţii şi vii se alătură unul altuia şi formează acelaşi arbore, care creşte. Obişnuiţi fiind să vedem acelaşi poem, aceeaşi arcuire a carenei, aceeaşi coloană trecând prin generaţii, înfrumuseţându-se şi epurându-se, căci omul, desigur, e trecător dacă-l privim din faţă, asemenea unor miopi care stau prea aproape, şi nu în umbra pe care o aruncă, în reflectarea sa. Iar dacă economisesc timpul pierdut pentru a descoperi morţii şi a le clădi un adăpost, iar acest timp pierdut vreau să-l folosesc pentru a crea o legătură între generaţii, ca prin aceasta creaţia să urce drept înspre soare, ca un copac, şi dacă voi stabili că această ascensiune este mai vrednică de om decât creşterea pântecului, atunci timpul câştigat de care dispun îl voi folosi, cumpănind bine, la acoperirea morţilor.

Ordinea pe care o creez, spunea tatăl meu, este ordinea vieţii. Căci spun despre un copac că este în ordine, deşi e în acelaşi timp rădăcini, şi trunchi, şi ramuri, şi frunze, şi fructe, şi spun despre un om că este în ordine, deşi are un spirit şi o inimă, şi nu e redus la o singură funcţie, de a munci sau de a perpetua specia, ci este în acelaşi timp cel care ară şi care se roagă, care iubeşte şi care se împotriveşte dragostei, munceşte şi se odihneşte, şi ascultă cântecele serii.

Dar unii au arătat că imperiile glorioase erau în ordine.

Şi stupiditatea logicienilor, a istoricilor şi a criticilor i-a făcut să creadă că ordinea imperiilor era cauza gloriei lor, când eu spun că ordinea, ca şi gloria lor, era fruct 151

al fervorii. Pentru a crea ordinea, creez o imagine care să fie iubită. Dar eiâşi propun ordinea ca un scop în sine, şi o asemenea ordine, atunci când discut asupra ei şi o perfecţionez, devine în primul rând economie şi simplitate. Şi se ocoleşte ceea ce este dificil de enunţat, când nimic din ceea ce e cu adevărat important nu se poate enunţa, şi când n-am cunoscut vreun profesor care să ştie să-mi răspundă pentru ce iubesc vântul în pustiu, noaptea. Şi se înţeleg asupra uzualului, căci e uşor limbajul ce exprimă uzualul. Şi poţi să spui, fără teamă de a fi contrazis, că e mai bine să ai trei saci de orz decât unul singur. Deşi eu cred că dăruiesc mai mult oamenilor dacă-i oblig, pentru ca eu să beau acea licoare care te face să creşti, să străbată, câteodată, deşertul sub lumina stelelor.

Ordinea e semnul existenţei, şi nu cauza ei. Aşa cum planul poemului e semn al perfecţiunii sale. Nu munceşti pentru un plan, munceşti pentru a-l obţine. Dar ei spun elevilor lor: „Vedeţi această operă şi ordinea pe care o vădeşte. Alcătuiţi mai întâi ordinea, şi astfel opera voastră va fi mare”, iar opera nu va fi, atunci, decât schelet fără viaţă şi rămăşiţă de muzeu.

Întemeiez dragostea faţă de domeniu şi iată că totul se ordonează, apare ierarhia lucrătorilor, a păstorilor, a

secerătorilor, în frunte fiind tatăl. Aşa cum se ordonează pietrele în jurul templului, atunci când le impui să servească gloriei divinităţii. Ordinea se va naşte din pasiunea arhitecţilor.

Nu te poticni în limbajul tău. Dacă impui viaţa, creezi ordinea, iar dacă impui ordinea, impui moartea. Ordinea pentru ordine este caricatură a vieţii”.

LXVI

M-AM GÂNDIT LA SAVOAREA LUCRURILOR. CEI din această aşezare fabricau o ceramică frumoasă. În cealaltă aşezare, fabricau ceramică urâtă. Înţelegeam, deci, că nu există lege formulabilă pentru a înfrumuseţa ceramica. Nici cheltuind bani pentru ucenicie, nici prin concurs sau onoruri. Şi remarcam că aceia care munceau în numele altei ambiţii decât calitatea obiectului, chiar dacă-şi consacrau nopţile muncii lor, scoteau obiecte pretenţioase, vulgare şi complicate. Căci nopţile de veghe ei le acordau lăcomiei şi vanităţii lor, adică lor înşile, şi nu se mai regăseau într-un obiect devenit izvor de sacrificii şi imagine a divinităţii, şi în care ridurile, şi suspinele, şi pleoapele grele, şi mâinile tremurând de atâta frământat, şi bucuria serii după muncă, şi pasiunea să se confunde. Căci nu cunosc decât un singur act fertil, ruga, dar ştiu, de asemenea, că orice act e rugă, dacă e dar de sine pentru împlinire. Eşti asemenea păsării care-şi clădeşte cuibul, iar cuibul e cald, asemenea albinei care-şi face mierea, iar mierea e dulce, asemenea omului care-şi plămădeşte urna din dragoste pentru ea, deci din dragoste, deci prin rugă. Creezi în poemul care a fost scris pentru a fi vândut? Dacă poemul este obiect de negoţ, nu mai este poem. Dacă urna este obiect de concurs, nu mai e urnă şi chip sfânt. Ci imagine a vanităţii şi a poftelor tale vulgare.

LXVII

AU VENIT ACEIA, ÎNCĂ ŞI MAI PROŞTI, cu raţionamentele, mobilurile şi argumentaţiile lor frumoase. Dar eu, care ştiu că limbajul desemnează, dar nu cuprinde, şi că discursurile arată mersul gândirii, dar nu contrazic,

nici nu o susţin, râdeam de ei.

— Generalul acesta, îmi explica unul, nu a ascultat sfaturile mele. I-am spus, totuşi, ce se va întâmpla…

Desigur, s-a întâmplat că, în acea zi, zarva cuvintelor i-a creat imagini cărora viitorul a binevoit să le semene, aşa cum, în altă zi, tot lui, zarva cuvintelor i-a adus imagini contrare. Dar pe un general care şi-a aranjat armata, şi-a cântărit şansele, a mirosit vântul, a ascultat duşmanul dormind, a cugetat la trezirea oamenilor dacă celălalt îşi va fi schimbat planurile, iar apoi îşi mută căpitanii, răstoarnă mersul armatei şi improvizează bătă la pentru că un trecător i-a aruncat timp de cinci minute cuvinte ridicole care se grupează în silogisme, pe acel general îl destitui, îl închid într-o celulă şi nu-mi dau osteneala inutilă de a-l hrăni.

Căci îmi place acela ce vine la mine cu gesturi de om care a frământat pâine şi îmi spune;

— Îi simt gata să cedeze dacă le-o ceri. Dar gata să se îndârjească dacă vei da drumul la o fanfară de cuvinte. Căci sunt susceptibili. I-am auzit dormind şi somnul lor nu mi-a plăcut. I-am văzut trezindu-se ca să mănânce…

Îmi place acela care cunoaşte dansul şi dansează. Căci doar în aceasta se găseşte adevărul. Pentru a seduce trebuie să îmbrăţişezi. Şi trebuie să îmbrăţişezi pentru a reuşi să ucizi. Îţi sprijini spada de spadă, iar oţelul dansează pe oţel. Dar l-ai văzut pe cel care luptă, raţionând? De unde timp pentru a raţiona? Iar sculptorul? Priveşte-i degetele dansând în lut, apăsând cu degetul mare pentru a corecta urma arătătorului. Pentru a contrazice, în aparenţă, dar numai în aparenţă, căci doar cuvântul înseamnă ceva, şi nu există contradicţie în afara cuvintelor. Viaţa nu e nici simplă, nici complexă, nici limpede, nici obscură, nici contradictorie, nici coerentă. Ea *este*. Şi numai limbajul o ordonează sau o complică, o clasifică sau o întunecă, o diversifică sau o grupează. Iar dacă ai făcut o mişcare la dreapta şi una la stânga, nu trebuie să deduci din aceasta două adevăruri contrare, ci

un singur adevăr, al întâlnirii. Şi numai dansulâm brăţişează adevărul.

Cei care se oferă pentru motive coerente şi nu cu bogăţia inimii lor, şi care discută pentru a acţiona conform raţiunii, nu vor acţiona niciodată, căci silogismelor lor, altul mai abil le va opune argumente mai bune, la care, reflectând la rândul lor, vor opune argumente şi mai bune. Şi astfel, din avocat abil în avocat abil, pentru veşnicie. Căci nu există adevăruri care să poată fi demonstrate, în afara celor ale trecutului, iar acelea sunt de la început evidente. Şi dacă vrei să explici, conform raţiunii, pentru ce o anumită operă e mare, vei reuşi. Căci cunoşti dinainte ceea ce vrei să demonstrezi. Dar creaţia n-o vei întâlni aici. Dă-i contabilului tău pietre, şi nu va construi un templu.

Şi iată că tehnicienii tăi inteligenţi discută despre loviturile lor ca la jocul de şah. Iar eu admit, în cele din urmă, că vor da lovitura sigură (deşi nu am încredere, căci joci şah cu elemente simple, dar dilemele vieţii nu le poţi cântări. Când omul e meschin şi vanitos, poţi oare să-i spui prin calcul, dacă dintr-un motiv oarecare defectele sale intră în conflict, care dintre de meschinăria sau vanitatea, va câştiga?). Aşadar, poate va da lovitura cea mai sigură. Dar a uitat viaţa. Căci la jocul de şah, adversarul aşteaptă, pentru a muta piesa, ca tu să binevoieşti s-o muţi pe a ta. Şi totul se petrece, astfel, în afara timpului, care nu mai hrăneşte copacul, pentru ca acesta să crească. Jocul de şah este aruncat în afara timpului. Dar viaţa este un organism care evoluează. Un organism, şi nu o succesiune de cauze şi efecte – chiar dacă le descoperi, apoi, pentru a-ţi uimi elevii. Căci cauză şi efect sunt doar reflectare a unei alte puteri: creaţia ce trebuie stăpânită. Şi, în viaţă, adversarul tău nu aşteaptă. A mutat douăzeci de piese înainte ca tu s-o mişti pe a ta. Iar lovitura ta, acum, e absurdă. Şi de ce ar aştepta? Ai văzut dansatorul aşteptând? El este legat de adversarul său şi domneşte, astfel, asupra lui. Cei care se mişcă aşa cum le dictează inteligenţa vor veni, întotdeauna, prea târziu. Iată de ce încredinţez conducerea

imperiului meu celui care, atunci când intră la mine, îmi arată prin mişcările lui, care se corectează una pe cealaltă, că plămădeşte un aluat ce prinde formă în mâinile lui.

Căci pe acesta îl descopăr neclintit, în timp ce pe celălalt viaţa îl obligă să-şi reclădească o logică în fiecare moment.

LXVIII

AM AFLAT UN ALT ADEVĂR DESPRE OM, anume că fericirea nu înseamnă nimic pentru el, şi nici interesul nu înseamnă nimic. Căci singurul interes care-l mişcă este acela de a fi permanent şi de a dăinui. Iar pentru cel bogat – de a se îmbogăţi, pentru marinar

— De a naviga şi pentru hoţ – de a sta, noaptea, la pândă. Dar fericirea am văzut-o dispreţuită de toţi, atunci când nu era decât lipsă de griji şi siguranţă. În acel oraş cenuşiu, acel canal ce se scurgea înspre mare, tatăl meu s-a înduioşat de soarta prostituatelor. Putrezeau ca o grăsime alburie şi infestau călătorii. Tatăl meu i-a trimis pe câţiva dintre soldaţii săi să captureze câteva dintre de aşa cum prinzi insecte pentru a le studia obiceiurile. Iar patrula s-a plimbat printre pereţii slinoşi ai oraşului putred. Din când în când, în vreo magherniţă sordidă din care se scurgeau, ca un clei, miasme de mâncare râncedă, oamenii o zăreau, aşezată pe un scaun sub lampa care o lumina, palidă şi tristă ea însăşi, ca un felinar sub ploaie, cu masca greoaie marcată de un surâs ca o rană, pe fata care aştepta. Era obiceiul lor de a cânta un cântec monoton, pentru a atrage atenţia trecătorilor, asemenea meduzelor care întind mâzga capcanelor lor. Se ridicau de-a lungul străzii aceste litanii desperate. Şi când bărbatul se lăsa prins, uşa se închidea în urma lui pentru câteva clipe, iar dragostea se consuma în mizeria cea mai amară, litania se întrerupea pentru un moment, înlocuită de răsuflarea scurtă a monstrului palid şi tăcerea aspră a soldatului, care cumpăra de la această fantomă dreptul de a nu se mai gândi la dragoste. Venea să stingă vise crude, căci era, poate, dintr-o ţară cu palmieri şi fete surâzătoare. Şi, puţin

câte puţin, în timpul lungilor expediţii, imaginile palmierilor făcuseră să-i crească în inimă un hăţiş de nesuportat. Râul se transformase într-o muzică chinuitoare, iar surâsul fetelor, şi sânii lor calzi, şi umbra ghicită a trupului lor, şi graţia mişcărilor lor, totul devenise foc mistuitor al inimii. Iată pentru ce venea să-şi risipească solda, cerând cartierului deocheat să-l golească de un gând. Şi când uşa se deschidea din nou, se regăsea pe pământ, închis în sine, aspru şi dispreţuitor, umbrindu-şi pentru câteva ore singura comoară, a cărei strălucire n-o mai suporta.

Soldaţii s-au întors cu insectele lor, orbite de lumina crudă a postului de gardă. Iar tatăl meu mi le-a arătat:

— Îţi voi arăta, mi-a spus el, ce ne conduce în primul rând.

Le-a îmbrăcat în haine noi, le-a instalat pe fiecare într-o casă răcoroasă, împodobită cu o fântână ţâşnitoare, şi le-a dat să brodeze dantele subţiri. Le-a plătit astfel încât să câştige de două ori mai mult decât înainte. Apoi a interzis să fie supravegheate.

— Aceste mucegaiuri triste, de smârc, iată-le fericite, mi-a spus. Şi curate, liniştite, împăcate…

Şi totuşi, una după alta, au dispărut, şi s-au întors în cloacă.

„Căci, mi-a spus tatăl meu, au plâns după mizeria lor. Nu din gust stupid pentru mizerie împotriva fericirii, ci fiindcă omul e condus de propria lui consistenţă. Iar casa bogată, şi dantela, şi fructele proaspete sunt odihnă, distracţie şi joc. Dar de nu-şi puteau alcătui existenţa din aceasta, şi se plictiseau. Căci e lungă ucenicia luminii, a curăţeniei şi a dantelei, ca să înceteze de a mai fi spectacol odihnitor şi să se transforme în reţea de legături, în obligaţie şi exigenţă. De primeau, dar nu dăruiau nimic. Şi iată că au regretat, nu fiindcă erau amare, deşi aşa erau, orele grele de aşteptare, şi privirea aţintită asupra ramei negre a uşii în care, din oră în oră, apare un dar al nopţii, încăpăţânat şi plin de ură. Au regretat uşoara ameţeală

care le umplea cu o otravă nedefinită, atunci când soldatul, împingând uşa, le privea aşa cum priveşti un animal însemnat, cu ochii ţintă la beregată… Căci se întâmpla ca vreunul să înjunghie ca pe un burduf pe una dintre de ca să dezgroape, sub câteva cărămizi sau ţigle, monedele puţinului lor capital.

Iată că regretau coliba sordidă unde se adunau, la ora când cartierul se închide, în sfârşit, şi unde, luându-şi ceaiul ori socotindu-şi câştigul, se înjurau una pe cealaltă sau îşi citeau viitorul în palmele obscene. Şi poate li se prezicea aceeaşi casă cu flori agăţătoare, locuită atunci de altele mai vrednice decât de şi ceea ce are minunat o asemenea casă construită în vis, este că te adăposeşte nu pe tine, ci pe tine transfigurat. Ca şi călătoria care trebuie să te schimbe. Dar dacă te închid în acest palat, tu eşti cel care-ţi târăşti vechile dorinţe, vechile pizme şi dezgusturi, tu eşti cel care şchiopătezi, dacă şchiopătai înainte, căci nu există formulă magică pentru a te transfigura. Eu nu pot decât, încet, prin constrângeri şi cazne, să te oblig să creşti pentru a te împlini. Dar aceea care se trezeşte în acest cadru simplu şi pur, se plictiseşte în el, şi, nemaifiind ameninţată de lovituri, îşi trage fără motiv capul între umeri când cineva bate la uşă, iar dacă bate din nou, speră tot fără motiv, căci nu mai există dar al nopţii, aceea nu a crescut. Nemaifiind obosite de nopţile lor fetide, nu mai gustă eliberarea pe care le-o aduc zorile. Soarta lor poate fi de invidiat acum, dar au pierdut stăpânirea, după voia prezicerilor schimbătoare, a câte unui destin pentru fiecare seară, trăind, astfel, în viitor o viaţă mai minunată decât a existat vreodată. Şi iată că nu mai au ce să facă cu mâniile lor neaşteptate, fruct al unei vieţi sordide, dar care revin în ciuda lor, asemenea acelor animale luate de pe mai, care se contractă încă multă vreme la ora mareelor. Când vin aceste furii, nu mai există nedreptate împotriva căreia să strige şi iată-le asemenea acelor mame care-au născut un copil mort şi cărora le urcă în sâni laptele ce nu va folosi niciodată.

Căci omul, ascultă-mă, îşi caută propria consistentă, şi nu fericirea”.

LXIX

MI-A APĂRUT DIN NOU IMAGINEA TIMPULUI câştigat, căci eu întreb: „În numele cui?”. Şi iată că celălalt îmi răspunde: „În numele culturii sale”. Ca şi cum ea ar putea fi exerciţiu gol. Pe aceea care-şi alăptează copiii, măturăcasa şi-şi ţese hainele o eliberez de aceste corvezi şi, de-acum, fără ca ea să mai facă ceva, copiii sunt alăptaţi, casa măturată şi hainele ţesute. Iată că timpul acesta câştigat trebuie umplut cu ceva. Şi îi cânt cântecul alăptatului, şi alăptatul devine imn, şi poemul casei, care-o va face să simtă casa în adâncul inimii. Dar iată că ea cască auzindu-le, căci n-a colaborat cu nimic la de şi aşa cum muntele este pentru tine experienţa ta despre mărăcini, despre pietrele care se rostogolesc şi despre vântul de pe creastă, iar eu nu aduc nimic în tine rostind cuvântul „munte”, dacă nu ţi-ai părăsit niciodată litiera, nici ei nu-i spun nimic vorbindu-i despre casă, căci casa nu e clădită din timpul şi din munca ei. Nu a gustat învolburarea pulberii, atunci când deschizi uşa în soare ca să scuturi, dimineaţa, praful de pe lucruri, nu şi-a purtat privirea, seara, asupra dezordinii făcută peste zi – urma trecerii celor dragi, oalele adunate pe sobă, jeraticul stins în vatră şi scutecele murdare ale copilului adormit – căci viaţa e umilă şi minunată. Nu s-a trezit odată cu soarele, să-şi reclădească o casă nouă în fiecare zi, asemenea păsărilor pe care le vezi în copac lustruindu-şi penele cu ciocul, nu a aşezat din nou lucrurile în perfecţiunea lor fragilă, pentru ca, iarăşi, viaţa de peste zi, şi mesele, şi alăptatul, şi jocul copiilor, şi întoarcerea bărbatului, să o tulbure. Nu ştie că o casă este lut în zori, pentru a deveni, seara, carte de amintiri. Nu şi-a pregătit niciodată pagina albă. Şi ce-i vei putea spune vorbindu-i despre casă, astfel încât să capete pentru ea un înţeles?

Dacă vrei să-i dai viaţă, o vei pune să lustruiască un ceainic de aramă pătat, astfel încât ceva din ea să

lucească, în permanenţă, de-a lungul zilei, şi, pentru a face din femeie un imn, vei inventa pentru ea, puţin câte puţin, o casă de reclădit dimineaţa.

Astfel, timpul pe care-l vei câştiga nu va avea sens.

Nebun acela care încearcă să deosebească munca de cultură. Căci omul se va dezgusta de o muncă ce va fi parte moartă a vieţii sale, apoi de o cultură care nu va fi decât joc fără acoperire, asemenea neroziei zarurilor pe care le arunci, dacă de nu vor însemna pentru tine avere sau nu-ţi vor rostogoli speranţele. Căci nu există joc de zaruri, ci joc al turmelor tale, al păşunilor tale, al aurului tău. Asemenea copilului care-şi Clădeşte grămăjoara de nisip, care nu e pentru el doar un pumn de pământ, ci munte, citadelă sau corabie.

Desigur, am văzut omul lenevind cu plăcere. Am văzut poetul dormind sub palmier. Am văzut războinicul bându-şi ceaiul în mijlocul curtezanelor. Am văzut tâmplarul bucurându-se, în pridvor, de blândeţea serii. Şi, desigur, păreau plini de bucurie. Dar, ţi-am spus-o: fiindcă erau sătui de oameni. Era un războinic care asculta cântecele şi privea dansurile. Un poet care visa întins pe iarbă. Un tâmplar care respira parfumul serii. Altundeva se împliniseră. Partea importanţă din viaţa fiecăruia rămânea aceea a muncii. Căci ceea ce este adevărat despre arhitect, care este un om, şi care se exaltă, şi-şi află întreaga semnificaţie atunci când stăpâneşte ascensiunea templului, şi nu atunci când se relaxează jucând zaruri, este adevărat pentru toţi. Timpul câştigat asupra muncii, dacă nu e simplu răgaz, destindere a muşchilor după efort, sau somn al minţii după invenţie, nu e decât timp mort. Şi viaţa ţi-o tai în două părţi inacceptabile: o muncă ce nu este decât corvoadă în care refuzi să te dăruieşti şi o odihnă care nu e decât absenţă.

Nebuni aceia care încearcă să-i smulgă pe aurari religiei meseriei lor şi, oferindu-le o alta, care nu mai e hrană a inimii lor, încearcă să se înalţe la demnitatea de a fi om, dându-le aurării fabricate în altă parte, ca 159

şi cum te-ai putea îmbrăca într-o cultură ca într-o haină. Ca şi cum ar exista aurari şi fabricanţi de cultură.

Eu spun că pentru aurari nu există decât o formă de cultură – cultura aurarilor. Iar aceasta nu poate fi decât împlinirea muncii lor, expresia suferinţelor, a bucuriilor, femeilor, a măreţiei şi mizeriei muncii lor.

Căci nimic nu e important şi nu poate hrăni poeme adevărate, decât partea din viaţă care te leagă, care leagă foamea şi setea ta, pâinea copiilor tăi şi recunoaşterea meritelor tale. Restul nu e decât joc, caricatură a vieţii şi caricatură a culturii.

Căci nu te transformi decât luptând cu ceea ce ţi se opune. Şi de vreme ce răgazul nu solicită nimic din tine, şi-l poţi folosi la fel de bine dormind sub un copac sau în braţele vreunei femei uşoare, de vreme ce nu există nedreptate care să te facă să suferi, ameninţare care să te frământe, ce vei face, pentru a exista, dacă nu să reinventezi munca?

Jocul nu valorează nimic, căci nu există pedeapsă care să te constrângă să exişti ca jucător al unui anume joc. Iar eu refuz să-l confund pe acela care se culcă după-amiază în camera sa, goală şi cu perdelele trase, pentru a proteja ochii de lumina zilei, cu celălalt, pe care l-am condamnat şi l-am zidit pentru totdeauna în celula sa, deşi amândoi sunt întinşi în acelaşi fel, deşi amândouă celulele sunt goale şi aceeaşi lumină se răspândeşte întruna ca şi în cealaltă. Chiar dacă primul încearcă să facă pe condamnatul la moarte. Du-te să-i vezi la venirea zorilor. Primul va râde ca de un joc pitoresc, dar vei descoperi că părul celui de-al doilea a albit. Iar el nu va putea să-ţi povestească aventura pe care a trăit-o, căci cuvintele îi vor lipsi, asemenea celui care, urcând un munte de pe vârful căruia a descoperit o lume necunoscută, care l-a schimbat pentru totdeauna, nu se poate face înţeles de către tine.

Numai copiii înfig un băţ în nisip, îl transformă în regină şi se îndrăgostesc. Dar dacă eu vreau, prin aceleaşi mijloace, să îmbogăţesc oamenii în simţămintele lor, va

trebui ca din acel băţ să fac un idol, să-l impun oamenilor şi să-i constrâng să aducă ofrande care le vor cere sacrificii.

Atunci jocul va înceta să mai fie joc. Băţul va 160 rodi. Omul va deveni imn de teamă sau de dragoste.

Asemenea acelei camere într-o după-amiază călduroasă, care, dacă o transform în celulă pentru toată viaţa, îi va smulge omului un chip neştiut şi-i va arde rădăcina părului.

Munca te obligă să îmbrăţişezi lumea. Cel care ară se izbeşte de pietre, se teme de apele cerului sau le doreşte şi, astfel, comunică şi se îmbogăţeşte, şi se ilumineză. Şi fiecare pas al său devine răsunător. La fel, ruga şi regulile unui cult te obligă să fi credincios sau să înşeli, să guşti pacea sau remuşcările. La fel, palatul tatălui meu obliga oamenii să fie ei înşişi, şi nu o turmă informă, ai cărei paşi nu au sens.

LXX

DESIGUR, ERA FRUMOASA ACEA DANSATOARE pe care o ridicase poliţia imperiului meu. Frumoasă şi misterioasă. Mi se părea că aş fi cunoscut, cunoscând-o pe ea, pământuri neştiute, câmpii liniştite, nopţi pe vârful muntelui şi călătorii în vântul pustiului.

„Ea există”, îmi spuneam. Am ştiut că are obiceiuri ciudate şi că luptă pentru o cauză duşmană. Totuşi, atunci când au încercat să-i sfarme tăcerea, oamenii nu smulseră decât un surâs melancolic candorii ei de nepătruns.

Eu cinstesc în primul rând ceea ce-l face pe om să reziste focului. Omenire de adunătură, beată de vanitate şi vanitatea tu însăţi, te priveşti cu dragoste, ca şi cum ar exista ceva în tine. Dar e de ajuns un călău şi câţiva tăciuni aprinşi ca să scuipi tot, căci nu există nimic în tine care să nu se topească de la prima atingere. Acel ministru opulent, care mi-a displăcut pentru morga lui şi care a complotat împotriva mea, nu a putut rezista ameninţărilor, mi i-a vândut pe conjuraţi, mi-aâm părtăşit, asudând de frică, iubirile, credinţele, comploturile lui, şi-a înşirat

măruntaiele în faţa mea – căci există dintre aceia care nu ascund nimic în spatele zidurilor lor false. Aceluia, după ce şi-a scuipat complicii şi a abjurat:

— Cine te-a construit? l-am întrebat. Pentru ce această opulenţă a pântecelui, şi acest cap aruncat pe spate, şi această cută atât de solemnă a buzelor? Pentru 161

ce această fortăreaţă, dacă nu există nimic de apărat înăuntru? Omul poartă în el ceva mai important decât el însuşi. Iar tu îţi salvezi, ca fiind esenţiale, carnea flască, dintâi ce ţi se clatină, pântecele greu, văzându-mi ceea ce de ar fi trebuit să servească, lucrurile cărora pretindeai că le eşti credincios! Nu eşti decât un burduf plin de cuvinte vulgare…

Când călăul i-a rupt oasele, era groaznic să-l fi văzut şi auzit.

Dar cealaltă, când am ameninţat-o, a schiţat în faţa mea o reverenţă uşoară:

— Îmi pare rău, stăpâne…

Am privit-o fără să spun nimic şi i s-a făcut frică. Albă deja, şi cu o reverenţă mai înceată:

— Îmi pare rău, stăpâne…

Căci se gândea că va trebui să sufere.

— Gândeşte-te, i-am spus, că sunt stăpân pe viaţa ta.

— Cinstesc, stăpâne, puterea ta…

Era serioasă, ştiind că poartă în ea un mesaj secret, care-i poate aduce moartea.

Şi iată că devenea, în ochii mei, tabernacol al unui diamant. Dar eu aveam datorii faţă de imperiul meu.

— Faptele tale merită moartea.

— Ah! Stăpâne… (era mai palidă decât în dragoste)… Fără îndoială, va fi drept…

Şi am înţeles, cunoscând oamenii, gândul pe care nu l-ar fi putut spune: „Este drept nu să mor, ci să fie salvat ceea ce port în mine…”

— Există, deci, în tine, am întrebat, ceva mai de preţ decât trupul tău tânăr şi ochii tăi plini de lumină? Creezi

că aperi ceva în tine şi, totuşi, nimic nu va mai rămâne acolo când vei fi moartă…

S-a tulburat din cauza cuvintelor ce-i lipseau pentru a-mi răspunde:

— Poate, stăpâne, ai dreptate…

Dar simţeam că-mi dă dreptate doar în cuvinte, neştiind să se apere.

— Deci, te supui.

— Iartă-mă, da, mă supun, dar nu voi putea vorbi, stăpâne…

Dispreţuiesc pe acela care se lasă convins de argumente, căci cuvintele trebuie să te exprime, nu să te 162 conducă. De desemnează, fără a conţine nimic. Dar acest suflet nu era dintre acelea pe care cuvintele îl pot desfereca:

— Nu voi putea vorbi, stăpâne, dar mă supun…

Îl respect pe acela care, dincolo de cuvinte, chiar dacă acestea se contrazic, rămâne neclintit ca etrava unei corăbii, care, în ciuda furiei mării, se întoarce mereu înspre steaua sa. Căci, astfel, ştiu încotro se îndreaptă.

Dar cei care se închid în logica lor urmează propriile lor cuvinte şi se învârt în loc, asemenea unor omizi.

Am privit-o îndelung:

— Cine te-a făurit? De unde vii? am întrebat-o.

A zâmbit fără să răspundă

— Vrei să dansezi?

Şi a dansat.

Iar dansul ei a fost minunat, dar nu putea să mă surprindă, de vreme ce exista ceva în ea.

Ai privit vreodată fluviul de pe vârful muntelui? A întâlnit aici o stâncă şi, neputând-o străpunge, i-a îmbrăţişat conturul. A ocolit mai departe, pentru a se folosi de o pantă favorabilă. În câmpie şi-a încetinit mersul în meandre, slăbindu-i forţele ce-l trăgeau înspre mare. În altă parte, a adormit într-un lac. Apoi a împins acea ramură înainte, aşezând-o pe câmpie ca pe o spadă.

La fel, îmi place ca dansatoarea să întâlnească linii

de forţă. Ca mişcarea ei să se oprească, iar apoi să se elibereze. Ca surâsul, care acum era uşor, să devină aspru, pentru a dăinui ca o flacără sub vânt, ca acum să alunece cu uşurinţă, ca pe o pantă invizibilă, dar apoi să încetinească, iar paşii să-i devină grei, ca şi cum ar urca un munte. Îmi place să se poticnească de ceva. Sau să triumfe.

Sau să moară. Îmi place ca ea să fie o privelişte construită împotriva ei, şi să existe în ea gânduri îngăduite şi gânduri condamnate. Priviri posibile şi priviri imposibile. Rezistenţe, adeziuni şi refuzuri. Nu-mi place să fie aidoma în toate direcţiile, ca o piftie. Ci structură vie asemenea arborelui, care nu e liber să crească, ci se diversifică după geniul seminţei sale.

Căci dansul este destin şi trecere prin viaţă. Dar eu le vreau întemeiat şi însufleţit de ceva, pentru ca mersul tău să mă emoţioneze. Căci dacă vrei să treci peste trecut, şi trecutul ţi se opune, dansezi. Dacă vrei să iubeşti şi rivalul ţi se opune, dansezi. Şi dansul săbiilor e cel care aduce moartea. Şi tot dans e mişcarea corăbiei ce 163

caută ocoluri invizibile ale vântului, care s-o împingă înspre portul dorit.

Ai nevoie de duşman pentru a dansa, dar ce duşman te-ar onora cu dansul său, dacă n-ar exista nimic în tine?

Dansatoarea, luându-şi obrazul în mâini, mi-a mişcat inima. Şi am văzut în ea o mască. Căci există, în parada sedentarilor, figuri ce par a fi frământate, dar nu sunt decât capace de cutii goale. Căci nimic nu există în tine, dacă n-ai primit nimic. Dar pe aceea o recunoaştem ca depozitar al unei moşteniri. Exista în ea acel sâmbure tare ce rezistă călăului, căci greutatea unei mori întregi nu i-ar putea stoarce secretul. Această răscumpărare pentru care pieri şi datorită căreia ştii să dansezi. Căci nu e om decât acela pe care imnul, sau poemul, sau ruga l-au înfrumuseţat şi care e clădit pe dinăuntru. Privirea lui se fixează asupra ta cu limpezime, căci e privirea unui om bogat lăuntric. Iar dacă-i vei lua forma feţei, ea va deveni

mască impunătoare a voinţei unui om. Şi ştii despre el că va dansa împotriva duşmanului. Dar ce vei şti despre dansatoare dacă nu este decât loc gol? Căci nu există dans al sedentarului. Dar acolo unde pământul este zgârcit, unde căruţa se agaţă în pietre, unde vara prea fierbinte arde recoltele, unde omul rezistă duşmanilor, unde cel slab este zdrobit, acolo se naşte dansul, din sensul fiecărui pas. Căci dansul e luptă împotriva îngerului. Dansul e război, seducţie, asasinat şi căinţă. Şi ce dans voi scoate din turma ta bine hrănită?

LXXI

INTERZIC NEGUSTORILOR SĂ-ŞI LAUDE PREA mult mărfurile. Căci ei se transformă repede în pedagogi şi-ţi prezintă ca scop ceea ce, prin esenţă, nu e decât mijloc şi, înşelându-te astfel asupra drumului de urmat, te va degrada curând, căci dacă muzica lor e vulgară, îţi vor fabrica, pentru a o vinde, un suflet vulgar. Or, dacă e bine ca obiectele să fie create pentru a fi de folos oamenilor, ar fi monstruos ca oamenii să fie creaţi pen164 tru a servi obiectelor drept ladă de gunoi.

LXXII

TATĂL MEU SPUNEA:

„Trebuie să creezi. Dacă ai această putere, nu te preocupa de organizare. Se vor naşte alţi o sută de mii care vor servi creaţiei tale, din care se vor înfrupta ca viermii din carne. Dacă ai creat o religie, nu te preocupa de dogmă. Se vor naşte o sută de mii de comentatori care o vor clădi. A crea înseamnă a clădi fiinţa, şi orice creaţie este inexprimabilă. Dacă merg într-o seară în acel cartier al oraşului care e canal scurgându-se în mare, nu trebuie să inventez canalul, serviciile de strângere şi câmpurile de împrăştiere a gunoiului. Eu aduc dragostea faţă de pragul lustruit, şi în jurul ei se vor naşte cei ce spală trotuarele, ordonanţele de poliţie şi cei care adună gunoiul. Nici nu inventez un univers în care, prin magia ordonanţelor, munca să-l înalţe pe om în loc să-l abrutizeze, în care cultura să se nască din muncă, nu din odihnă. Nu poţi

merge împotriva greutăţii lucrurilor. Greutatea lucrurilor e aceea care trebuie schimbată. Iar aceasta este poem, sau sculptură, sau imn. Şi dacă vei cânta destul de tare imnul muncii nobile, sens al existenţei, împotriva imnului odihnei, care coboară munca la rangul de impozit şi împarte viaţa omului în trudă de sclav şi odihnă goală, nu te preocupa de motive, de logică şi de regulamente speciale. Vor veni comentatorii să explice de ce imaginea ta e frumoasă şi cum trebuie construită. Vor merge într-o anume direcţie şi vor şti să argumenteze pentru a-ţi demonstra că e singura. Şi aceasta va face ca regulamentele să te împlinească, iar adevărul tău să se realizeze.

Căci nu au importanţă decât înclinarea şi direcţia, şi tendinţa înspre. Căci doar aici se află forţa mareei care, puţin câte puţin, fără inteligenţa logicienilor, dizolvă digurile şi întinde imperiul mării. Îţi spun: orice imagine puternică seam plineşte. Nu te preocupa în primul rând de calcule, de texte de lege şi de invenţii. Nu inventa un oraş al viitorului, căci acela care se va naşte nu-i va semăna. Creează dragostea faţă de turnurile ce domină nisipurile. Şi sclavii sclavilor arhitecţilor tăi vor descoperi cum trebuie cărate pietrele. Aşa cum apa, fiind 165

atrasă în jos, descoperă cum poate fi înşelată vigilenţa cisternei.

Iată pentru ce, îmi explica tatăl meu, creaţia rămâne invizibilă, asemenea dragostei care, din diversitatea lucrurilor, clădeşte un domeniu. E steril să loveşti sau să demonstrezi. Căci te înarmezi împotriva a tot ceea ce te uimeşte, şi oricărei demonstraţii îi opui o alta, mai frumoasă. Dar cum ai putea demonstra domeniul? Dacă-l atingi pentru a vorbi despre el, nu va mai fi decât amestec de lucruri. Dacă, pentru a explica umbra şi liniştea templului, îl atingi şi-i demontezi pietrele, opera îţi e în zadar, căci, abia atins, el nu mai e decât îngrămădire de pietre, şi nu linişte şi umbră.

Dar te voi lua de mână şi vom merge alături. În voia

paşilor voi urca pe vârful colinei. Acolo îţi voi spune, cu o voce oarecare, lucruri pe care ţi le vei închipui a fi fost gândite de tine însuţi. Căci colina pe care am ales-o creează această ordine, şi nu alta. Marea imagine nu se remarcă niciodată ca fiind astfel. Ea există. Sau, mai exact, te găseşti în ea. Şi cum ai putea lupta împotrivă? Dacă te instalez în casă, locuieşti pur şi simplu acolo, şi de la această origine pleci pentru a judeca lucrurile. Dacă te instalez în unghiul din care femeia pare frumoasă şi trezeşte dragostea, te vei simţi, pur şi simplu, îndrăgostit. Cum ai putea refuza această dragoste în numele întâmplării care te ţine aici în acest moment, şi nu în altul? Trebuie să fi undeva! Iar creaţia mea nu e decât o alegere a zilei şi a orei, care nu se discută, ci este, pur şi simplu. Şi puţin îţi pasă de acest arbitrar. L-ai auzit, oare, pe cel înlănţuit de dragoste plângându-se că întâlnirea a fost întâmplătoare şi că acea femeie care-l frământă ar fi putut să fie moartă, sau să nu se fi născut, sau să se găsească atunci în altă parte? Am creat dragostea ta alegând ora şi locul, iar faptul că-ţi dai sau nu seama de aceasta nu te ajută să te aperi, şi iată că eşti prizonier.

Dacă vreau să creez în tine drumeţul care se îndreaptă noaptea spre creasta scăldată în stele, creez imaginea care te face să înţelegi că numai în acea spumă a stelelor pe creastă te vei putea împărtăşi. Şi nu voi fi fost pentru tine decât întâmplare care-ţi descoperă această necesitate, căci necesitatea îţi aparţine, asemenea igg emoţiei datorată poemului. Iar faptul că îţi dai sau nu seama de acţiunea mea nu te va împiedica să înaintezi. Cum ai putea, atunci când împingi uşa şi zăreşti diamantul strălucind în umbră, să-l doreşti mai puţin, ştiind că e fruct al unei porţi deschise, care te-ar fi putut conduce în altă parte?

Dacă te culc într-un pat şi-ţi dau să iei un leac de somn, leacul va fi real, şi somnul de asemenea. A crea înseamnă a-l situa pe celălalt acolo unde vede lumea aşa cum o doreşte, şi nu a-i propune o lume nouă.

Dacă inventez o lume şi te duc acolo pentru a ţi-o arăta, nu o vei vedea. Şi ai dreptate. Căci ea e falsă din punctul tău de vedere, iar tu îţi aperi cu raţiune adevărul. Şi sunt lipsit de eficacitate atunci când mă arăt pitoresc, sau strălucitor, sau paradoxal, căci nu este pitoresc, sau strălucitor, sau paradoxal decât ceea ce, privit dintr-un punct de vedere, era făcut pentru a fi privit din altul. Mă admiri, dar eu nu creez, sunt măscărici şi fals poet.

Dar dacă în mersul meu, care nu e nici adevărat, nici fals – nu există paşi pe care să-i poţi nega, căci ei există – te duc acolo unde adevărul e nou, nu mă vei remarca drept creator şi nu voi fi pentru tine nici pitoresc, nici strălucitor, nici paradoxal, paşii vor fi simpli şi se vor succeda simplu, iar eu nu voi fi cauza criticabilă a faptului că, văzută de aici, această întindere sporeşte în inima ta, sau această femeie e mai frumoasă, căci este adevărat că, de aici, femeia se vede mai emoţionantă, iar întinderea – mai vastă. Actul meu domină şi nu se înscrie în urme, reflexe sau semne şi, negăsindu-le, nu vei putea lupta împotriva mea. Abia atunci sunt creator şi poet adevărat. Căci creator sau poet nu e acela care inventează sau demonstrează, ci acela care-ţi ajută împlinirea

Trebuie, întotdeauna, atunci când creezi, să absorbi contradicţii. Căci nimic nu e limpede sau obscur, incoerent sau coerent, complex sau simplu, în afara omului. Totul este, pur şi simplu. Iar atunci când vrei să te mişti printre lucruri cu limbajul tău stângaci şi să gândeşti la faptele tale viitoare, nu vei găsi nimic care să nu fie contradictoriu. Dar eu vin cu puterea mea, care nu e aceea de a nu-ţi demonstra nimic după limbajul tău, căci contradicţiile care te frământă sunt fără ieşire. Nici de aţi arăta falsitatea limbajului tău, 16

căci nu e fals, ci incomod. Ci, pur şi simplu, să te duc într-o plimbare în care paşii urmează unul altuia, să te aşez pe înălţimea de unde conflictele tale se rezolvă şi să te las să-ţi descoperi singur adevărul”.

LXXIII

ŞI M-A CUPRINS DORUL DE MOARTE:

„Dă-mi pacea staulului, îi spuneam Domnului, a lucrurilor bine orânduite, a recoltelor aşezate în hambare. Lasă-mă să fiu, după ce-mi voi fi încheiat devenirea. Sunt obosit de doliul inimii mele, de atâtea ori încercat. Sunt prea bătrân pentru a reîncepe să cresc prin toate vremurile mele. Am pierdut, unul după altul, toţi prietenii şi duşmanii mei, iar pe drumul plăcerilor mele triste s-a făcut lumină. M-am îndepărtat, m-am întors, am privit; am regăsit oamenii în jurul viţelului de aur, nu interesaţi, ci stupizi. Copiii care se nasc astăzi îmi sunt mai străini decât barbarii fără religie. Sunt împovărat de comori inutile, ca de o muzică ce niciodată nu va mai fi înţeleasă.

Mi-am început opera cu securea tăietorului de lemne în mână şi eram îmbătat de cântul arborilor. Pentru a fi drept, trebuie să te închizi într-un turn. Dar acum, când am privit oamenii prea de aproape, mă simt obosit.

Arată-mi-te, Doamne, căci totul e pierdut atunci când pierdută e dragostea pentru tine”.

Un gând mi-a apărut după marele triumf.

Căci intraserăm învingător în oraş, iar mulţimea s-a împrăştiat într-o beţie de flamuri, strigând şi cântând la trecerea mea. Iar florile alcătuiau un pat gloriei noastre. Dar nu am avut decât un simţământ amar. Mi se părea că sunt prizonierul unui popor vlăguit.

Căci această mulţime care-ţi slăveşte gloria te lasă atât de singur! Cel care ţi se oferă se îndepărtează de tine, căci nu există altă legătură între tine şi el decât credinţa comună. Doar aceia îmi sunt tovarăşi adevăraţi, care se prosternează împreună cu mine în aceeaşi rugă. Grăunţe ale aceluiaşi spic şi contopiţi în acelaşi aluat, pentru a forma pâinea. Dar cei ce mă adorau îmi aduceau pustiu în suflet, căci nu pot să-i respect pe cei care se înşală şi nu pot consimţi la această adoraţie faţă de mine. Nu ştiu să primesc tămâia, căci nu mă voi privi niciodată în ochii celorlalţi şi sunt obosit de mine însumi, căci sufletul meu e greu de purtat şi, pentru a mă împlini în eternitate, trebuie

să mă despoi de ceea ce-mi aparţine. Iar cei ce mă tămâiau mă făceau trist şi gol, asemenea unui puţ secat asupra căruia s-a aplecat mulţimea însetată. Neavând nimic de dat care să merite osteneala şi, de la aceia care se prosternau în faţa mea, nemaiavând nimic de primit.

Căci am nevoie de acela care este fereastră deschisă asupra mării, şi nu oglindă în care mă plictisesc privindu-mă.

Şi din acea mulţime, doar morţii, pe care nu-i mai frământă vanitatea, îmi apăreau demni.

Şi mi-a apărut acest gând, obosit fiind de aclamaţiile care, asemenea unui zgomot lipsit de sens, nu aveau nimic să-mi spună.

Un drum abrupt şi alunecos se căţăra deasupra mării. Furtuna se dezlănţuise, iar noaptea curgea asemenea unui burduf prea plin. Cu obstinare urcam înspre Domnul, pentru a-l întreba despre raţiunea lucrurilor şi a mă face să înţeleg unde ducea schimbarea spre care fuseserăm împins.

Dar în vârful muntelui nu am aflat decât un bloc impunător, de granit negru.

„El este, îmi spuneam, imuabil şi incoruptibi114, căci încă speram să nu mă închid în singurătatea mea.

„Doamne, i-am spus, învaţă-mă. Iată că prietenii, tovarăşii şi supuşii mei nu mai sunt pentru mine decât păpuşi vorbitoare. Îi ţin în mână şi îi fac să se mişte după dorinţa mea. Dar nu ascultarea lor mă frământă, căci e bine ca înţelepciunea mea să coboare în ei, ci faptul că au devenit reflexul unei oglinzi ce mă face să fiu mai singur decât un lepros. Dacă eu rid, rid şi ei. Dacă eu tac, se întristează. Iar cuvintele mele îşi află loc în sufletele lor asemenea vântului în frunzele copacilor. Eu sunt singurul care le umple sufletele. Pentru mine nu mai există schimb, căci în această masă fără margini, care mă ascultă, nu aud decât propria-mi voce, pe care ei mi-o trimit înapoi asemenea ecourilor de gheaţă ale unui templu. Pentru ce iubirea mă înspăimântă şi ce pot să aştept de la această

iubire, care nu este decât multiplicare a mea?”

Dar blocul de granit, pe care se prelingeau picături strălucitoare de ploaie, rămânea imperturbabil.

„Doamne, i-am spus, căci pe o ramură vecină se afla un corb, înţeleg că măreţia ta îţi cere să nu-mi dai răspuns. Totuşi, am nevoie de un semn. Când îmi voi termina ruga, ordonă acestui corb să-şi ia zborul. Acesta va fi un semn primit de la altul decât eu însumi şi nu voi mai fi singur în lume. Voi fi legat de tine prin încredere, chiar dacă această încredere e nelămurită. Nu cer nimic, decât să mi se arate că există, poate, ceva de înţeles”.

Dar corbul rămânea nemişcat. M-am înclinat atunci în faţa zidului de granit.

„Doamne, i-am spus, desigur ai dreptate. Nu este de măreţia ta să te supui dorinţelor mele. Dacă şi-ar fi luat zborul, m-aş fi întristat şi mai tare. Căci un asemenea semn nu l-aş fi primit decât de la un egal, deci tot de la mine, şi ar fi fost un reflex al dorinţelor mele. Şi, încă o dată, n-aş fi întâlnit decât singurătatea mea”.

Prosternându-mă, am făcut cale întoarsă.

Dar desperarea mea făcea loc unei împăcări neaşteptate. Mă cufundam în noroiul drumului, îmi zdreleam pielea de stânci, luptam împotriva rafalelor biciuitoare şi, totuşi, sufletul mi se făcea mai limpede şi mai senin. Căci nu ştiam nimic, dar nimic n-aş fi putut afla fără dezamăgire. Căci nu-l atinseserăm pe dumnezeu, dar un zeu care se lasă atins nu mai este un zeu. Şi nici dacă dă ascultare rugii. Pentru prima oară, înţelegeam că măreţia rugii vine, înainte de toate, din lipsa unui răspuns, căci în acest schimb nu-şi are locul josnicia unui negoţ. Şi, de asemenea, că pentru a învăţa să te rogi, trebuie să faci ucenicia tăcerii. Că dragostea începe doar atunci când nu mai aştepţi răsplată. Dragostea este învăţătură a rugăciunii, iar rugăciunea este învăţătură a tăcerii.

Şi m-am întors în mijlocul poporului meu, închizându-l pentru prima oară în tăcerea iubirii mele. Şi dând naştere, astfel, ofrandelor sale până la moarte. Căci erau

170 îmbătaţi de buzele mele veşnic închise. Eram păstor, tabernacol al cântului lor, păstrător al destinelor lor, stăpân al bunurilor lor şi al vieţilor lor, şi totuşi mai sărac decât ei, mai umil în mândria mea ce nu se lăsa îngenuncheată. Ştiind că nu am nimic de primit. Dar ei se împlineau prin mine, iar cântul lor lua naştere din tăcerea mea. Şi prin mine, ei şi eu însumi nu eram decât rugă ce lua naştere din tăcerea Domnului.

LXXIV

I-am văzut frământând lutul, femeile vin, îi ating pe umăr – e ora mesei. Dar ei le trimit înapoi la străchini, cufundaţi cum sunt în opera lor. Apoi soseşte noaptea şi, în lumina palidă a lămpilor cu ulei, îi regăseşti căutând în humă o formă pe care n-ar putea-o descrie. Şi puţini dintre cei fervenţi se îndepărtează, căci forma aceasta e legată de ei asemenea fructului de arbore. Ei sunt trunchi plin de sevă, din care ea se hrăneşte. Nu-şi vor părăsi opera până ce ea nu se va desprinde din ea însăşi, asemenea unui fruct copt. Ţi s-a părut vreodată, văzându-i epuizaţi, că banii câştigaţi contează pentru ei, sau destinul final al operei lor? Nu muncesc niciodată pentru prezentul muncii lor, nici pentru negustori, nici pentru ei înşişi, ci pentru urna de pământ şi pentru curbura toartei ei. Pentru o imagine veghează, imagine care încet le umple inima, aşa cum dragostea maternă creşte odată cu mişcările pruncului în pântec.

Iar dacă eu vă strâng pe toţi împreună şi vă pun să munciţi la marea urnă pe care o ridic în inima cetăţilor, pentru ca de să fie păstrătoare a liniştii templului, e bine ca în ascensiunea ei să primească ceva din voi înşivă, iar voi s-o iubiţi. E bine ca eu să vă constrâng să construiţi trupul, punţile şi catargele unei corăbii ce va călători pe mare, iar într-o bună zi, asemenea unei zile de sărbătoare, s-o împodobiţi cu pânze şi s-o oferiţi mării în dar.

Atunci zgomotul ciocanelor voastre va fi cânt, sudoarea şi eforturile voastre vor fi fervoare. Iar lansarea în larg a corăbiei va fi întâmplare miraculoasă, căci apele

vor primi de la voi podoabe de flori.

LXXV

IATĂ PENTRU CE UNITATEA DRAGOSTEI O FAC să crească în coloane diverse, în cupole şi în sculpturi patetice. Căci unitatea, pentru a o exprima, trebuie s-o difersifici la infinit. Iar aceasta nu trebuie să te mire.

Numai absolutul ce vine din credinţă, din fervoare sau dorinţă contează. Căci mersul înainte al corăbiei este unul singur, dar la el colaborează şi cel ce ascute un ferăstrău, şi cel ce spală puntea sau cel ce se caţără pe catarg.

Iar această dezordine vă nelinişteşte, căci vi se pare că, dacă oamenii s-ar supune aceloraşi mişcări sau ar trage toţi în aceeaşi direcţie, ar câştiga în putere. Dar vă răspund: temelia, atunci când este vorba despre om, nu se află în urmele vizibile. Trebuie să te înalţi pentru a o descoperi. Şi, aşa cum nu-i reproşezi sculptorului că, pentru a atinge şi a surprinde esenţa, nu a simplificat până la esenţă, ci s-a folosit de semne diverse, ca buze, ochi, riduri şi păr, căci avea nevoie de structura unui năvod pentru a-şi captura prada, năvod datorită căruia vei simţi pătrunzându-te de o melancolie unică, ce te va ajuta să te împlineşti, la fel nu trebuie să te nelinişteşti de dezordinea imperiului meu. Căci această comunitate de oameni, acest nod al trunchiului din care pornesc ramuri diferite, această unitate pe care vreau s-o ating şi care este sens al imperiului meu, trebuie să te îndepărtezi puţin pentru a o descoperi. Şi, îndepărtându-te, nu vei mai vedea decât o corabie înaintând pe mare.

Căci dacă eu transmit oamenilor mei dragostea înaintării în larg, iar fiecare va fi împins de fervoare, îi vei vedea curând diversificându-se după însuşirile lor diferite. Unul va ţese pânze, altul va culca arbori în pădure cu fulgerul securii sale. Altul va făuri cuie, iar undeva va exista unul care va urmări mersul stelelor, pentru a învăţa cum se conduce o corabie. Şi toţi nu vor fi decât unul singur. A crea o corabie nu înseamnă a ţese pânză, a făuri

cuie sau a citi mersul stelelor, ci a crea dragostea de mare, care este una, şi la lumina căreia nimic nu mai e contradictoriu, ci totul este comunitate!” 2 în iubire.

Iată pentru ce eu colaborez, deschizând braţele duşmanilor mei pentru ca ei să mă îmbogăţească, ştiind că există o înălţime de la care, privită, lupta seamănă cu dragostea.

A crea o corabie nu înseamnă a o prevedea în amănuntele ei. Căci dacă voi face planurile corăbiei, eu singur, din diversitatea ei nu voi surprinde nimic. Totul se va schimba, iar la aceste invenţii pot lucra alţii. Nu am nevoie să cunosc fiecare cui al corăbiei. Ci trebuie să le aduc oamenilor dragostea pentru mare.

Cu cât cresc mai mult, asemenea arborelui, cu atât mai adânc îmi înfig rădăcinile. Iar catedrala mea, care este una, va ieşi din mâinile aceluia care, plin de scrupule, va sculpta un chip pe care se citeşte remuşcarea, şi din mâinile celuilalt care, ştiind să se bucure, sculptează un surâs. Din rezistenţa celui care mi se împotriveşte şi din fidelitatea celui care îmi este credincios. Şi nu-mi reproşaţi că am acceptat dezordinea şi indisciplina, căci singura disciplină pe care o recunosc este cea a inimii ce domină, iar dacă veţi intra în templul meu veţi fi uluiţi de unitatea, de măreţia şi de liniştea lui, iar atunci când veţi vedea prosternându-se, unul alături de celălalt, pe fidel şi pe revoltat, pe sculptor şi pe şlefuitorul de coloane, pe savant şi pe neştiutor, pe cel vesel şi pe cel trist, să nu-mi spuneţi că sunt exemple de incoerenţă, căci ei sunt, prin rădăcina lor, unul singur, iar templul, prin ei, s-a împlinit şi şi-a aflat toate căile de care avea trebuinţă.

Cel care creează o ordine de suprafaţă se înşală, neştiind să domine de la suficientă înălţime pentru a descoperi templul, corabia şi dragostea şi, în locul unei ordini adevărate, creează o disciplină de jandarm, în care toţi trag în aceeaşi direcţie şi bat acelaşi pas. Dacă fiecare dintre supuşii tăi seamănă celorlalţi, nu ai atins unitatea, căci o mie de coloane identice nu dau naştere decât unui

stupid efect de oglindă, şi nu unui templu. Iar perfecţiunea operei tale ar fi ca din aceşti o mie de supuşi să-i masacrezi pe toţi, în afară de unul.

Ordinea veritabilă este templul. Creaţie a inimii arhitectului, care leagă, asemenea unei rădăcini, diversitatea materialelor şi care are nevoie de chiar această diversitate pentru a fi unul, neclintit şi puternic.

Nu trebuie să te înspăimânte că unul este altfel decât celălalt, că aspiraţiile unuia se opun aspiraţiilor celuilalt, că limbajul unuia nu este şi limbajul celuilalt, trebuie să te bucuri, căci dacă eşti creator vei clădi un templu de mai mare cuprindere, care să fie măsura lor comună.

Îl numesc orb pe cel care se închipuie creator atunci când dărâmă o catedrală şi înşiră pietrele în ordinea mărimii, una după alta.

LXXVI

SĂ NU TE NELINIŞTEASCĂ STRIGATELE PE care le va deştepta cuvântul tău, căci un adevăr nou este o structură nouă oferită dintr-odată (şi nu o enunţare evidentă prin care să poţi înainta din consecinţă în consecinţă) şi, de fiecare dată când voi da un înţeles vreunui element al imaginii tale, ţi se va obiecta că acelaşi element juca un rol diferit în cealaltă imagine şi nu se va înţelege de la bun început pentru ce pari a te contrazice şi a contrazice în acelaşi timp.

Dar voi spune: „Acceptaţi să muriţi pentru voi înşivă, uitaţi că asistaţi fără rezistenţă la creaţia mea cea mai nouă! Numai aşa vă veţi putea împlini, închizându-vă în crisalidele voastre. Şi-mi veţi spune după aceea dacă nu aveţi sufletul mai limpede, mai liniştit şi mai vast”.

Căci nu există un clin aproape în aproape, nici în statuia pe care o cioplesc, nici în adevărul pe care-l demonstrez. Adevărul este unul, şi nu se vede decât după ce-ai fi ajuns la el. Şi chiar atunci nu-l remarci, căci te afli în mijlocul lui. Iar adevărul adevărului meu este omul ce se naşte din el.

Acelaşi lucru despre mănăstirea în care te închid

pentru a te transforma. Dacă-mi vei cere, prins în vanităţile şi problemele tale vulgare, să-ţi demonstrez această mănăstire, nu voi binevoi să-ţi răspund, căci cel ce ar putea înţelege este altul decât tine însuţi şi, înainte de toate, trebuie să-i dau viaţă. Eu nu pot decât să te constrâng la împlinire.

Nu te neliniştI, deci, de protestele ce vor urma constrângerilor tale. Căci cei care strigă ar avea dreptate 174 dacă i-ai atinge în esenţa lor şi i-ai frustra de măreţia lor. Dar respectul faţă de om este respectul faţă de nobleţea sa. Ei numesc dreptate libertatea de a continua să existe, putrezi chiar, căci aşa au venit pe lume. Şi vindecându-i, nu voi leza nimic din ceea ce e divin.

LXXVII

IATĂ PENTRU CE POT SĂ SPUN CA REFUZ SA mă alătur lor, dar refuz, în acelaşi timp, să-i exclud. Nu sunt nici intransigent, nici moale, nici uşor de împăcat. Accept omul cu defectele lui, exercitându-şi, totuşi, vigoarea. Nu fac din adversarul meu un martor, simplu cal de bătaie al nefericirilor noastre, pe care ar fi bine să-l arzi de viu în piaţa publică. Îl accept în întregime pe adversarul meu, şi totuşi îl resping. Căci apa e proaspătă şi bună. Bun e şi vinul limpede. Dar oamenilor întregi nu le voi da să bea amestec de apă şi vin.

Nu există nimeni în lume care să nu aibă deloc dreptate. Decât cei care raţionează, argumentează, demonstrează şi, folosindu-se de un limbaj logic fără conţinut, nu pot nici să greşească, nici să aibă dreptate. Ei fac doar zgomot, dar un zgomot ce poate face ca sângele oamenilor să curgă mult timp, căci sunt foarte mândri de ei înşişi. Pe aceştia îi refuz, pur şi simplu, aşa cum retez copacii.

Dar oricine acceptă distrugerea urnei sale de carne, pentru a salva comoara ce se află închisă în ea, are dreptate. Am mai spus-o. A-i proteja pe cei slabi sau a-i sprijini pe cei puternici, iată dilema ce te frământă. Şi e posibil ca duşmanul tău să-i protejeze pe cei slabi, în timp

ce tu îi sprijini pe cei puternici. Şi iată că sunteţi constrânşi să luptaţi pentru a salva teritoriul unuia, teritoriu al putreziciunii demagogilor ce slăvesc răul pentru rău, sau teritoriul altuia, al cruzimii stăpânilor de sclavi care, folosindu-se de bici pentru a constrânge, împiedică devenirea omului. Iar viaţa te pune în faţa acestor conflicte cu o tărie ce-ţi cere să foloseşti armele. Căci doar gândul (dacă el creşte aidoma unei ierburi) că niciun duşman nu este echilibru devine minciună şi devorează lumea.

Aceasta se datorează câmpului minuscul al conştiinţei tale. Şi, aşa cum nu poţi, atunci când eşti atacat, să te gândeşti în acelaşi timp la tactica luptei şi să simţi loviturile, aşa cum nu poţi în acelaşi timp să simţi frica de naufragiu şi mişcările hulei, iar cel căruia îi e frică nu simte răul de mare, iar cel căruia îi e rău nu mai simte frica, aşa îţi va fi imposibil, dacă nu vei fi ajutat de limpezimea unui limbaj nou, să gândeşti şi să trăieşti în acelaşi timp două adevăruri contrarii.

LXXVIII

AU VENIT PENTRU A-MI FACE OBSERVAŢII NU geometrii imperiului meu, al căror număr se reducea, de altfel, la unul şi care, de fapt, era mort, ci o delegaţie a comentatorilor geometrilor, care erau zece mii.

Atunci când creezi o corabie, nu te îngrijeşti de cuie, de catarge sau de scândurile punţii, ci închizi într-un arsenal zece mii de sclavi şi câţiva vătafi înarmaţi cu bice. Şi gloria corăbiei se răspândeşte. Dar n-am văzut niciodată un sclav lăudându-se că a învins marea.

Dar cel ce creează o geometrie fără a se îngriji să o deducă până la capăt din consecinţă în consecinţă, căci această muncă depăşeşte atât timpul, cât şi puterile sale „va da naştere armatei de zece mii de comentatori ce şlefuiesc teoremele, explorează căile fertile şi culeg fructele arborelui. Dar pentru că ei nu sunt sclavi şi nu există bici pentru a-i împinge din spate, nu există unul dintre ei care să nu se închipuie egal în valoare singurului

geometru adevărat, căci, în primul rând, îl înţelege, iar apoi îi îmbogăţeşte opera.

Dar eu, ştiind cât de preţioasă este munca lor – căci recoltele spiritului trebuie şi de strânse – ştiind însă, de asemenea, că e derizoriu să confunzi această muncă cu creaţia, care este gest gratuit, liber şi imprevizibil al omului, îi ţin la distanţă de teamă să nu se pătrundă de orgoliul lor şi să nu mi se adreseze ca unui egal. Şi îi auzeam murmurând şi plângându-se de aceasta.

Mi-au vorbit:

„Protestăm în numele dreptăţii. Noi suntem preoţii adevărului. Legile tale sunt legile unui zeu mai puţin sigur decât al nostru. Tu ai de partea ta războinicii, ai căror muşchi ne pot zdrobi. Dar noi vom avea dreptatea 176 împotriva ta, chiar ferecaţi fiind în temniţele tale”.

Vorbeau, ghicind că nu riscau să-mi deştepte mânia.

Şi s-au privit unul pe celălalt, satisfăcuţi de propriul lor curaj.

Dar eu mă gândeam. Pe singurul geometru adevărat îl primiserăm în fiecare zi la masa mea. Noaptea, câteodată, când nu mă ajungea somnul, merseserăm în cortul lui, descălţându-mă cu pioşenie la intrare. Îi băuserăm ceaiul şi gustaserăm mierea înţelepciunii lui.

„— Tu, geometru… îi spuneam eu.

— Eu nu sunt în primul rând geometru, sunt om. Un om care visează câteodată la geometrie atunci când nu-i ocupat cu ceva mai bun ca somnul, foamea sau dragostea. Acum, când am îmbătrânit, ai, desigur, dreptate: nu mai sunt decât un geometru.

— Tu eşti cel căruia i se arată adevărul…

— Nu sunt decât cel care pipăie şi caută un limbaj asemenea unui copil. Adevărul nu mi s-a arătat. Dar limbajul meu e uşor de înţeles pentru oameni, asemenea muntelui tău, iar în acest limbaj oamenii îşi creează, ei înşişi, adevărul.

— Eşti trist, geometrule.

— Mi-ar fi plăcut să descopăr în univers urma unui

veşmânt divin şi, simţind în afara făpturii mele un adevăr, asemenea unui zeu ce s-a ascuns timp îndelungat de oameni, mi-ar fi plăcut să-i smulg vălul de pe faţă pentru a-l arăta celorlalţi. Dar nu mi-a fost dat să mă descopăr decât pe mine însumi…

Astfel vorbea. Ei însă îmi fluturau flamura idolului lor deasupra capului.

„Vorbiţi mai încet, le-am spus; chiar dacă înţeleg greu, aud foarte bine”.

Şi, mai încet, într-adevăr, au început să murmure

În sfârşit, unul dintre ei a luat cuvântul în numele tuturor, după ce ei l-au împins încet în faţă, căci începeau să regrete că arătaseră atât demult curaj.

„Ţi s-a părut vreodată, mi-a spus el, că există creaţie arbitrară sau poezie în momentul adevărurilor pe care te rugăm să le recunoşti? Afirmaţiile noastre decurg una din cealaltă, păstrând o logică strictă, şi nu există nimic omenesc care să fi dirijat această operă”.

Astfel, pe de o parte, revendicau proprietatea unui adevăr absolut – asemenea acelor triburi ce se închină unui oarecare idol din lemn vopsit care, spun ei, lansează trăsnete – şi, pe de altă parte, se aşezau pe acelaşi plan cu singurul geometru adevărat, fiindcă toţi, cu mai multă sau mai puţină reuşită, descoperiseră, probabil, ceva, fără a fi creat însă nimic.

„Vom stabili în faţa ta relaţiile ce există între liniile unei figuri. Iar dacă noi putem să încălcăm legile tale, ţie nu-ţi va fi niciodată posibil să le încâlci pe ale noastre. Trebuie să ne faci miniştri pe noi, care cunoaştem44.

Tăceam, reflectând la prostia lor. Nu mi-au înţeles tăcerea şi au ezitat:

„Căci vrem să-ţi fim de folos44, mi-au spus.

Le-am răspuns:

„Susţineţi că nu creaţi nimic, şi asta e foarte bine. Căci un smintit va crea alţi smintiţi. Un burduf plin cu aer nu creează decât vânt, iar dacă aţi crea regate, respectul faţă de o logică ce nu se aplică decât istoriei deja trecute,

statuii deja plămădită şi organului mort le-ar crea supuse de la început sabiei barbare.

Au fost descoperite o dată urmele unui om care, părăsindu-şi în zori cortul şi mergând în direcţia mării până la faleza înaltă, s-a lăsat să cadă de la înălţimea ei. Au existat logicieni care s-au aplecat asupra urmelor şi au aflat adevărul. Căci nicio verigă nu lipsea din lanţul evenimentelor. Paşii urmau unul altuia şi nu exista niciunul care să nu fi decurs din cel precedent. Urmărind paşii de la efect la cauză, mortul era readus înspre cortul său. Urmărind paşii de la cauză la efect, era purtat înapoi spre moarte44.

„Am înţeles tot14, au strigat logicienii, felicitându-se unul pe celălalt.

Dar mie mi se părea că a înţelege ar fi însemnat a cunoaşte, cum din întâmplare eu cunoşteam un anumit surâs, mai fragil decât o apă liniştită, căci un simplu gând ar fi fost de ajuns pentru a-l tulbura şi care, poate, în acest moment, nici nu exista, căci aparţinea unui chip adormit şi care nu se afla aici, ci în cortul unui străin, la o sută de zile de mers.

Căci creaţia este de o altă esenţă decât obiectul creat, se desprinde de urmele pe care le lasă în mersul ei şi nu se citeşte în niciun semn. Aceste urme şi aceste semne le vei descoperi mereu decurgând unele din cele178 lalte. Căci umbra oricărei creaţii, pe zidul realităţilor, este logică pură. Dar această descoperire evidentă nu te va împiedica să rămâi neştiutor.

Fiindcă nu erau convinşi, am perseverat în bunătatea mea, pentru a-i face să înţeleagă:

„Era o dată un alchimist care studia misterele vieţii. Într-o zi, din retortele, alambicurile şi amestecurile sale a reuşit să scoată un minuscul fragment de substanţă vie. Logicienii au dat năvală. Au luat experienţa de la capăt, au amestecat substanţele, au aţâţat focul sub retorte şi au obţinut o altă celulă de carne. Şi au alergat peste tot, proclamând că nu mai exista mister al vieţii. Viaţa nu era

decât o consecinţă naturală, de la cauză la efect şi de la efect la cauză, a acţiunii focului asupra substanţelor şi a substanţelor unele asupra celorlalte, fără ca acestea să fie vii de la început. Ca întotdeauna, logicienii înţeleseseră perfect. Căci creaţia este de altă esenţă decât obiectul creat pe care îl domină şi nu lasă urme în semne. Iar creatorul se desprinde întotdeauna de creaţia sa. Iar urma pe care o lasă este o logică pură. Dar eu, umil, pentru a înţelege, l-am întrebat pe prietenul meu geometru: „Ce vezi nou în asta, mi-a spus el, decât că viaţa dă naştere vieţii?”. Viaţa nu ar fi apărut fără conştiinţa alchimistului, care, după câte ştiam, trăia. Este uitat, căci, aşa cum se întâmplă întotdeauna, el s-a retras din creaţia sa. La fel, când tu îl conduci pe un altul pe vârful muntelui tău, de la înălţimea căruia problemele se ordonează şi se rezolvă, acest munte devine adevăr în afara ta, şi îl laşi singur. Şi nimeni nu se întreabă cum s-a întâmplat ca tu să alegi acest munte, fiindcă pur şi simplu celălalt se află în vârful lui şi, oricum, trebuie să te afli undeva44.

Şi fiindcă murmurau, căci logicienii nu sunt deloc logici:

„Pretenţioşi ce sunteţi, le-am spus, voi, care urmăriţi dansul umbrelor pe ziduri cu iluzia de a cunoaşte, care citiţi pas cu pas enunţurile geometrice, fără a concepe că a existat cineva care a făcut aceşti paşi pentru a le stabili, care citiţi urmele în nisip, fără a descoperi că a existat cineva, undeva, care a respins dragostea, care citiţi ascensiunea vieţii, pornind de la substanţe, fără a cunoaşte că a existat cineva care s-a zbătut şi a ales, nu vă apropiaţi de mine, voi, sclavii, înarmaţi cu ciol7»

canele voastre, prefăcându-vă că aţi creat şi lansat corabia în larg.

Pe cel care era singur în geniul lui şi care a murit, l-aş fi aşezat, desigur, alături de mine dacă ar fi dorit aceasta, pentru a guverna oamenii, căci inspiraţia lui era divină. Iar limbajul său ştia să mi-o descopere pe acea iubită îndepărtată care, nefiind de esenţa nisipului, nu se

putea dintr-odată citi în nisip.

Din amestecurile posibile în număr infinit el ştia să aleagă pe acela pe care nicio reuşită nu-l distingea încă şi care, totuşi, era singurul ce ducea undeva. Atunci când, în lipsa firului conducător în labirintul munţilor, nimeni nu poate înainta prin deducţie, căci îţi dai seama că drumul tău eşuează doar în clipa în care ţi se arată prăpastia, şi astfel versantul opus este încă neştiut de oameni, atunci câteodată apare acest ghid care îţi arată drumul ca şi cum s-ar fi întors de acolo. O dată parcurs, acest drum rămâne trasat şi ţi se pare evident. Iar tu uiţi miracolul unui mers înainte ce se aseamănă unei reîntoarceri14.

LXXIX

A VENIT ÎNTR-O ZI CEL CARE-L COMBĂTEA PE tatăl meu:

— Fericirea oamenilor… – spunea el.

Tatăl meu i-a tăiat vorba.

— Să nu pronunţi acest cuvânt în faţa mea. Îmi plac cuvintele ce poartă în de greutatea conţinutului, dar cojile inutile le arunc.

— Totuşi, spunea celălalt, dacă tu, conducător al unui imperiu, nu eşti primul care să te îngrijeşti de fericirea oamenilor…

— Nu mă îngrijesc, i-a spus tatăl meu, să alerg după vânt pentru a-mi face provizii din el, căci, dacă-l păstrez nemişcat, vântul nu mai există.

— Eu, spunea celălalt, dacă aş fi conducătorul unui imperiu, aş vrea ca oamenii să fie fericiţi…

— Ah! i-a răspuns tatăl meu, aici te înţeleg mai bine. Acest cuvânt nu e lipsit de sens. Am cunoscut, într-adevăr oameni nefericiţi şi oameni fericiţi. Am cunoscut, de asemenea, oameni graşi sau slabi, bolnavi sau sănătoşi, vii sau morţi. Şi eu aş vrea ca oamenii să fie fericiţi, aşa cum îi vreau vii, nu morţi. Deşi trebuie, totuşi, ca generaţiile să urmeze una alteia.

— Suntem, deci, de acord, a exclamat celălalt.

— Nu, i-a răspuns tatăl meu.

Şi a reflectat, după aceea:

„Căci atunci când vorbeşti despre fericire, sau vorbeşti despre o stare a omului, de a fi fericit aşa cum e sănătos, şi nu am nicio putere asupra acestei fervori a simţurilor, sau vorbeşti despre un obiect concret, pe care mi-ar plăcea să-l dobândesc. Dar unde se află el?

Pe acest om pacea îl face fericit, celălalt este fericit în război, altul doreşte singurătatea care-l exaltă, altul, pentru a se exalta, are nevoie de viitoarea zilelor de carnaval, altul îşi găseşte bucuria meditând asupra ştiinţei, care este răspuns la întrebările ce şi le pune, altul o află rugându-se, şi pentru el nicio întrebare nu are sens.

Dacă aş vrea să parafrazez fericirea, ţi-aş spune, poate, că ea este pentru fierar – de a bate fierul încins, pentru marinar – de a naviga, pentru cel bogat – de a se îmbogăţi, dar nu ţi-aş spune, în felul acesta, nimic din care să ai ceva de învăţat. Şi, de altfel, fericirea câteodată ar fi pentru cel bogat de a naviga, pentru fierar de a se îmbogăţi, iar pentru marinar de a nu face nimic.

Şi, astfel, această fantomă fără conţinut, pe care zadarnic îţi închipui că ai pus mâna, îţi scapă.

Dacă vrei să pricepi cuvântul, trebuie să-l înţelegi ca recompensă, şi nu ca scop, căci atunci e lipsit ide semnificaţie. În acelaşi fel, ştiu despre un lucru că este frumos, dar refuz frumuseţea ca scop. Ai auzit vreodată un sculptor spunând: „Din această piatră voi desprinde frumuseţea?”. Aceşti sculptori de nimicuri se îmbată de un lirism găunos. Pe adevăratul sculptor îl vei auzi spunând: „Încerc să scot din această piatră ceva care să se asemene poverii pe care o port în mine. Nu pot să mă eliberez altfel de ea, decât cioplind44. Şi chiar dacă chipul ce va apărea va fi greoi şi îmbătrânit, sau va fi o mască diformă, sau va fi imagine a tinereţii adormite, vei spune că opera e frumoasă, dacă sculptorul e mare.

Căci frumuseţea, de asemenea, nu este scop, ci recompensă.

Iar când ţi-am spus înainte că fericirea ar fi pentru

cel bogat de a se îmbogăţi, te-am minţit. Căci e vorba 181
de focul bucuriei ce încoronează o cucerire oarecare, eforturile şi truda lui vor fi cele răsplătite. Iar dacă viaţa ce se întinde înaintea lui îi va apărea pentru un moment ca fiind îmbătătoare, înseamnă că simte acelaşi lucru cu cel al cărui suflet se umple de bucurie admirând de pe vârful muntelui priveliştea ce i se oferă ca o răsplată a eforturilor sale.

Iar dacă-ţi spun că fericirea pentru hoţ este de a sta la pândă sub lumina stelelor, înseamnă că există în el o parte ce trebuie salvată şi o răsplată pentru această parte. Căci a acceptat frigul, nesiguranţa şi singurătatea. Râvneşte aurul ca pe ceva ce-l va transforma într-un arhanghel, căci, greoi şi vulnerabil, şi-l închipuie pe cel ce se îndepărtează strângând aurul la piept ca fiind înălţat de aripi nevăzute.

În tăcerea iubirii mele, am petrecut mult timp privindu-i pe supuşii mei ce par fericiţi. Şi mi-am închipuit întotdeauna că au aflat fericirea, aşa cum statuia şi-a aflat frumuseţea tocmai pentru că nu au căutat-o.

Şi mi s-a părut întotdeauna că acesta era semn al perfecţiunii lor şi al calităţii inimii lor. Şi numai aceleia care poate spune: „Sunt atât de fericită”, deschide-i uşa casei tale pentru toată viaţa, căci fericirea ce i se citeşte pe obraz este semn al valorii ei, căci vine dintr-o inimă ce şi-a primit răsplata.

Nu-mi cere, deci, mie, conducător al unui imperiu, de a cuceri fericirea pentru tot poporul meu. Nu-mi cere mie, sculptor, să alerg după frumuseţe: m-aş opri în loc, neştiind încotro să alerg. Cere-mi doar să le clădesc un suflet în care un asemenea foc să poată arde44.

LXXX

MI-AM AMINTIT DE CEEA CE TATĂL MEU spusese altă dată:

— Pentru a face să se înalţe un portocal, mă folosesc de îngrăşăminte, de cazmaua cu care sap pământul şi retez ramurile uscate. Şi astfel se ridică un copac ce va putea

purta flori. Dar eu, grădinar, scurm pământul 182 fără a mă gândi la flori şi la fericire, căci pentru a exista un copac înflorit, trebuie înainte de toate să existe un copac, iar pentru ca un om să fie fericit, trebuie înainte de toate să fie om.

Dar celălalt l-a întrebat:

— Dacă nu înspre fericire, înspre ce aleargă oamenii?

— Eh! i-a răspuns tatăl meu, îţi voi arăta asta mai târziu.

Dar voi remarca înainte că, văzând cum bucuria încoronează adesea efortul şi victoria, te gândeşti, ca un logician stupid, că oamenii luptau pentru fericire. Iar eu îţi voi răspunde că moartea încoronează viaţa şi, deci, oamenii nu au decât o dorinţă – de a muri şi astfel ne folosim de cuvinte, ce sunt meduze fără vertebre. Îţi mai spun că există oameni fericiţi ce-şi sacrifică fericirea pentru a pleca la război.

— Înseamnă că găsesc în împlinirea datoriei o formă mai înaltă a fericirii…

— Refuz să mai vorbesc cu tine dacă dai cuvintelor un înţeles care să poată fi confirmat sau dezminţit. Nu pot lupta împotriva acestei gelatine ce-şi schimbă forma. Căci dacă fericirea este la fel de bine surpriza primei iubiri, ca şi suferinţă a morţii, atunci când un glonţ în pântece face ca fântâna să-ţi fie inaccesibilă, cum vrei să confrunt afirmaţiile tale cu viaţa? N-ai afirmat nimic, decât că oamenii vor ceea ce vor şi caută ceea ce caută.

Nu rişti să fi contrazis, dar eu nu am ce face cu adevărurile tale invulnerabile.

Vorbeşti aşa cum ai jongla. Iar dacă vei renunţa să-ţi susţii balivernele, dacă vei renunţa să explici prin dorinţa de a fi fericiţi plecarea bărbaţilor la război, şi totuşi vei dori să mă convingi că fericirea explică totul în comportamentul omului, te aud de pe acum spunând că plecarea la război se explică printr-un acces de nebunie.

Dar şi atunci îţi voi cere să te compromiţi, lămurindu-mă mai întâi asupra cuvintelor de care te foloseşti. Dacă-l

numeşti nebun pe cel care face spume sau merge cu picioarele în sus, nu voi fi satisfăcut, căci soldaţii pleacă la război mergând solid pe picioarele lor.

Adevărul este că îţi lipseşte limbajul pentru a-mi explica înspre ce-şi îndreaptă oamenii eforturile. Sau poate a-mi explica înspre ce mă străduiesc eu să-i conduc.

Te foloseşti de vase prea puţin încăpătoare, ca nebunia 183

sau fericirea, în speranţa zadarnică de a cuprinde viaţa în de Asemenea copilului care, cu o lopăţică şi o găletuşă, încearcă să mute Atlas-ul din loc.

— Atunci, fă-mă să înţeleg, a spus celălalt.

LXXXI

DACĂ VEI LUPTA NU ÎMPINS DE ÎNDEMNURI ale sufletului sau inimii tale, ci pentru motive enunţabile şi conţinute în întregime în enunţ, te voi renega.

Căci cuvintele tale nu sunt semn al vreunui lucru, aşa cum numele soţiei tale semnifică, dar nu conţine nimic. Nu poţi să raţionezi asupra unui nume, căci greutatea sa se află în altă parte. Şi nu-ţi va veni în gând să-mi spui: „Numele ei înseamnă că e frumoasă…

Cum ai vrea, deci, ca un raţionament asupra vieţii să fie suficient prin el însuşi? Iar dacă dedesubtul lui se află ceva ca garanţie, se poate întâmpla ca această garanţie să devină mai plină de conţinut printr-un raţionament mai puţin strălucitor. Şi puţin mă interesează să compar fericirea formulelor. Viaţa este ceea ce este.

Dacă, deci, limbajul prin care-mi comunici îndemnurile tale este altceva decât un poem care să-mi aducă de la tine o notă profundă, dacă nu cuprinde nimic informulabil, te refuz.

Dacă-ţi schimbi felul de a fi nu pentru o imagine ce ţi-a apărut şi a întemeiat în tine o nouă iubire, ci pentru o uşoară tremurare de vânt ce nu poartă decât o logică sterilă şi fără greutate, te refuz.

Căci nu-ţi dai viaţa pentru semn, ci pentru garanţia semnului. Care poartă, dacă vrei s-o exprimi, sau să începi

a o exprima, greutatea cărţilor din toate bibliotecile pământului. Căci ceea ce am surprins atât de simplu nu pot să enunţ. Fiindcă trebuie să fi făcut tu însuţi drum lung pentru a primi, în înţelesul său deplin, muntele poemului meu. Şi câte cuvinte, câţi ani în şir, n-ar trebui să folosesc dacă aş vrea să aduc muntele înspre tine, care n-ai părăsit niciodată ţărmul mării?

Sau să-ţi aduc fântâna, dacă niciodată nu ţi-a fost sete şi nu ţi-ai strâns mâinile, ridicându-le în rugă, pentru a primi? Nu ţi-ar fi de folos să-ţi cânt despre fântâni:

unde se află amintirile pe care le-aş pune în mişcare şi muşchii pe care i-ar redeştepta aceste amintiri?

Ştiu că nu trebuie să-ţi vorbesc mai întâi despre fântâni. Ci despre credinţă. Dar pentru ca limbajul meu să muşte şi să devină leac pentru mine şi pentru tine, trebuie să depun ceva în tine. Iată pentru ce, dacă doresc să te învăţ credinţa, te voi trimite mai întâi să urci munţii, astfel încât să deştept în tine dorinţa pentru crestele cu stele. Te voi trimite să mori de sete în deşert, astfel încât fântânile să te încânte. Apoi te voi trimite şase luni să ciopleşti piatră, astfel încât soarele amiezii să te doboare. După care-ţi voi spune: „Cel pe care soarele amiezii l-a golit se va adăpa din tăcerea fântânilor eterne, după ce-a urcat, în taina nopţii, crestele cu stele14.

Iar tu vei crede.

Şi nu vei putea să negi, căci credinţa va exista pur şi simplu, aşa cum există melancolie în chipul pe care l-au sculptat.

Căci nu există limbaj sau act, ci două înfăţişări ale aceleiaşi divinităţi. Iată pentru ce numesc munca – rugă, iar meditaţia – muncă

Lxxxn

ŞI AM AFLAT MARELE ADEVĂR AL PERMANENŢEI.

Căci nu poţi spera nimic, dacă nimic nu dăinuie mai mult decât tine. Şi mi-am amintit de acel trib ce-şi venera morţii. Piatra de mormânt a fiecărei familii îi primea pe cei duşi. Şi pietrele dăinuiau, pecetluind permanenta.

— Sunteţi fericiţi? i-am întrebat.

— Cum să nu fim, dacă ştim unde vom dormi?

lxxxih

M-AM SIMŢIT CUPRINS DE O OBOSEALA nemaiîntâlnită. Şi mi s-a părut mai simplu să-mi spun că eram părăsit de credinţă. Căci mă simţeam fără rost şi nimic nu-şi mai avea răsunet în mine. Tăcuse vocea care-ţi vorbeşte în momentele de linişte. Urcând turnul 185

cel mai înalt, mă gândeam: „La ce bun aceste stele?”. Şi măsurându-mi pământurile cu ochii, mă întrebam: „La ce bun aceste domenii? Şi, atunci când un vaiet se ridica din oraşul adormit, mă întrebam: „La ce bun aceste plânsete?”. Eram pierdut, asemenea unui străin într-o mulţime amestecată, a cărei limbă n-o vorbeşte. Eram ca un veşmânt pe care omul îl lepădase. Abătut şi singur. Eram asemenea unei case nelocuite. Îmi lipsea rostul, căci nimic din mine nu mai putea fi de folos. „Şi, totuşi, sunt acelaşi, îmi spuneam, cunoscând aceleaşi lucruri, conştient de aceleaşi amintiri, spectator al aceluiaşi spectacol, dar pierdut în acest amestec fără de noimă44. Bazilica cea mai impunătoare, dacă nu există nimeni care s-o privească în întregul ei, nici care să-i guste liniştea, nici care să-şi facă din ea semnificaţie a credinţei sale, nu mai este decât adunătură de pietre. Acelaşi lucru se întâmpla cu înţelepciunea, percepţiile şi amintirile mele. Eram adunătură de spice, fără a mai fi snop. Şi astfel am cunoscut durerea de aţi pierde credinţa.

Eram nu pedepsit, căci asta e omenesc, ci avortat.

Mă plimbam cu paşi indiferenţi prin grădina mea, asemenea cuiva care aşteaptă pe cineva. Şi care trăieşte într-un univers provizoriu. Mă rugam, dar nu rugăciuni erau acelea, căci nu se ridicau dintr-un om, ci din aparenţa unui om, lumânare fără flacără. „Ah! de mi-aş recăpăta fervoarea”, îmi spuneam. Ştiind că fervoarea este fruct al nodului divin ce leagă lucrurile. Şi că doar atunci corabia este condusă printre furtuni şi valuri. Şi doar atunci bazilica este privită în întregul ei. Dar ce mai poate exista,

atunci când dincolo de materialele disparate nu poţi să-i citeşti, nici pe arhitect, nici pe sculptor?

Atunci am înţeles că cel care recunoaşte surâsul statuii, sau frumuseţea priveliştii, sau liniştea templului, şi-a aflat credinţa. Căci el trece dincolo de obiect – pentru a afla cheia, dincolo de cuvinte – pentru a auzi cântul, dincolo de nopţi şi stele – pentru a simţi veşnicia. Căci credinţa este înţeles al limbajului tău, şi limbajul tău, dacă a primit un înţeles, îţi va aduce credinţa. Lacrimile copilului, dacă te mişcă, sunt fereastră deschisă asupra mării. Căci nu numai aceste lacrimi, ci toate lacrimile răsună în tine. Copilul nu este decât cel lg6 ce te ia de mână pentru a te face să înţelegi.

„De ce mă obligi, Doamne, să traversez acest pustiu? Mă rătăcesc printre mărăcini. Este de ajuns un semn de la tine pentru ca pustiul să prindă alt chip, iar nisipul galben, orizontul şi vântul să nu mai fie alăturare incoerentă, ci imperiu vast, în care sufletul meu să se înalţe, iar gândul meu să ajungă la tine”.

Şi am aflat că simţi credinţa doar atunci când o pierzi. Căci ea este pentru marinar semnificaţie a mării. Şi pentru soţ – semnificaţie a iubirii. Dar sunt clipe în care marinarul se întreabă: „Pentru ce această mare?”. Iar soţul: „La ce bun această iubire?”. Nimic nu le lipseşte, decât nodul divin ce leagă lucrurile. Şi le lipseşte totul.

„Dacă poporul meu îşi va pierde credinţa, mă gândeam, aşa cum am pierdut-o eu însumi, îl voi transforma în furnicar, căci va fi lipsit de orice fervoare. Atunci când zarurile îşi pierd sensul, jocul nu mai e posibi144.

Şi am descoperit că inteligenţa nu-ţi va folosi aici la nimic. Poţi, desigur să faci speculaţii despre pietrele templului, dar nu vei atinge esenţialul, care nu se află în pietre. Şi poţi face raţionamente despre nasul, urechile sau buzele statuii, dar nu vei atinge esenţialul, care nu se află în argilă. Este vorba aici de a pune stăpânire pe un zeu. Căci el se prinde cu capcane ce nu ţin de esenţa lui.

Atunci când eu, sculptor, am creat un chip, am creat o constrângere. Orice structură împlinită este constrângere. Atunci când am prins ceva în mână, am strâns pumnul pentru a-l păstra. Nu-mi vorbi despre libertatea cuvintelor unui poem. Le-am supus unul altuia, după o anumită ordine, oare-mi aparţine.

Se poate întâmpla ca templul meu să fie dărâmat pentru a folosi pietrele sale la construcţia unui alt templu. Există naşteri şi morţi. Dar nu-mi vorbi despre libertatea pietrelor. Căci atunci nu va mai exista templul.

Nu am înţeles deosebirea ce se face între constrângere şi libertate. Cu cât deschid mai multe drumuri, cu atât mai liber eşti să alergi. Dar fiecare drum e o constrângere, căci pe marginile lui am ridicat bariere. Dar ce numeşti libertate, dacă nu există drumuri între care să poţi alege? Numeşti libertate dreptul de a rătăci în gol? Atunci când creezi constrângerea unui drum, libertatea ta sporeşte.

Fără instrument, nu eşti liber în cântecul tău. Fără obligaţia nasului şi a urechilor, nu eşti liber în surâsul statuii tale. Cel ce este fruct subtil al unei civilizaţii subtile se îmbogăţeşte prin limitele şi regulile ei. Eşti mai liber în mişcările sufletului în palatul meu decât în putreziciunea gloatei corupte.

Diferenţa între una şi cealaltă se află, înainte de toate, în obligaţie, cum ar fi aceea de a-l saluta pe rege. Cel care vrea să urce într-o ierarhie, şi să se îmbogăţească cu sentimente, cere să fie constrâns. Şi riturile impuse te înalţă. Copilul trist, văzându-i pe ceilalţi la joacă, cere să i se impună şi lui regulile jocului care, doar de îl fac să crească. Dar trist rămâne acela care ascultă clopotul răsunând, fără ca aceasta să deştepte ceva în el. Atunci când sună trâmbiţa, eşti trist că nu trebuie să sari în picioare, dar îl vezi fericit pe cel care-ţi spune: „Am auzit chemarea; e pentru mine şi mă ridic11. Pentru ceilalţi nu există cântec al clopotului, nici al trâmbiţei, şi ei rământ trişti. Libertatea lor este libertatea de a nu fi.

LXXXIV

CEI CARE AMESTECA LIMBAJUL SE ÎNŞALA, căci, desigur, poate să lipsească pe alocuri vreun epitet, cum ar fi un anumit verde al orzului încolţit, pe care poate îl voi găsi în limbajul vecinului meu. Şi pot să exprim adâncimea iubirii mele, spunând că femeia este frumoasă. Sau pot să exprim valoarea prietenului meu, vorbind despre discreţia mea. Dar nu voi aduce astfel nimic care să fie freamăt al vieţii. Ci doar aprecieri asupra obiectului, ca şi cum acesta ar fi mort.

Există, desigur, popoare care au construit o calitate de calităţi diverse. Care au dat un nume unui alt desen desenat cu aceleaşi materiale. Şi care au un cuvânt pentru a o spune. La fel, există, poate, un cuvânt pentru a desemna melancolia ce fără motiv te cuprinde seara în faţa porţii, atunci când soarele încetează de a mai arde şi noaptea te va face curând să aprinzi candela, melancolie ce este teamă de a trăi din cauza răsuflării copiilor, mereu atât de aproape de a se schimba în răsuflare 188 întretăiată de boală, ce după ce-ai urcat în munte, şi te cuprinde frica să nu se dea bătuţi, şi ai vrea să-i iei de mână pentru a-i ajuta. Cuvântul acesta ar fi expresia experienţei tale şi patrimoniu al unui popor, dacă ar trebui întrebuinţat des.

Dar astfel nu-ţi aduc nimic care să nu-ţi fie cunoscut. Limbajul meu, în esenţa lui, nu este făcut pentru a purta structuri deja împlinite, ca de pildă a picta o floare în roz, ci de a construi cu ajutorul cuvintelor cele mai simple fapte care te înlănţuiesc, nu de a spune despre o femeie că e frumoasă, ci că-ţi aduce linişte în inimă, asemenea unei fântâni ţâşnitoare în calmul după-amiezii.

Şi trebuie să fi legat de faptele pe care geniul poporului tău le face posibile, şi care se împletesc după geniul lui, asemenea urzelii năvoadelor pescăreşti sau a coşurilor de răchită. Dar amestecând limbajul, goleşti omul, nicidecum nu-lâm bogăţeşti, căci în loc de a exprima viaţa în faptele ei, nu faci decât să-i propui fapte deja

trecute şi îmbătrânite, şi în loc de a-mi vorbi despre descoperirea pe care o anumită adiere de vânt o provoacă în tine, şi a-mi spune cum te hrăneşte şi te transformă vederea orzului încolţit atunci când te întorci din deşert, te foloseşti de un cuvânt oferit ca provizie care, permiţându-ţi să semnifici, te scuteşte de efortul de a surprinde viaţa.

Căci vană era pretenţia ta de a da un nume tuturor culorilor, culegându-le de acolo unde aceste nume există, şi tuturor sentimentelor, culegându-le de acolo unde oamenii le încearcă şi un cuvânt rezumă experienţa strânsă de generaţii, şi tuturor emoţiilor lăuntrice, culegându-le de acolo unde întâmplarea le-a dat un nume. Crezând că îmbogăţeşti omul, oferindu-i această gingăveală universală. Dar singura adevărată bogăţie şi divinitate a omului nu sunt dreptul la referinţa dicţionarului, ci de a ieşi din învelişul său, exprimându-şi esenţa, iar pentru aceasta nu există cuvânt, căci altfel în primul rând n-ai mai avea nimic să-mi spui, iar apoi ar fi nevoie de mai multe cuvinte decât grăunţe de nisip de-a lungul ţărmului.

Ce înseamnă, în comparaţie cu ceea ce-ai putea avea de spus, cuvintele pe care le-ai furat şi care-ţi vor îmbolnăvi limbajul? 189

Căci numai acele piscuri care se deosebesc de celelalte şi te fac să vezi lumea mai limpede trebuie să primească nume. Dacă eu creez, e posibil să-ţi aduc adevăruri noi, al căror nume, o dată formulat, va răsuna în inima ta asemenea numelui unei divinităţi. Căci o divinitate exprimă o anumită relaţie între calităţi ale căror elemente nu sunt noi, dar au devenit noi prin ea.

Căci am conceput. Şi e bine să însemn cu fierul în inima ta cifra ce te poate îmbogăţi. De frică să nu te rătăceşti după aceea.

Dar află că, în afara adevărurilor ce mi-au fost descoperite de alţii decât tine, nu poţi, prin cuvinte, să desemnezi nimic care să ţină de esenţa şi de viaţa ta. Iar dacă-mi vei picta cerul în roşu şi marea în albastru, refuz

să fiu emoţionat, căci ar însemna, într-adevăr, să mă emoţionez cu prea multă uşurinţă!

Pentru a mă emoţiona, trebuie să mă înlănţui în legăturile limbajului tău, şi iată pentru ce stilul este operaţie divină. Atunci îmi impui structura ta şi îndemnurile tale, care nu au egal în lume. Căci dacă toţi au vorbit despre stele, şi despre fântâni, şi despre munţi, nimeni nu ţi-a spus să urci muntele pentru a sorbi din fântâna stelelor spuma lor de lumină.

Dar dacă, din întâmplare, într-un limbaj oarecare acest cuvânt există, înseamnă că n-am inventat nimic şi nu am adus nimic purtător de viaţă. Nu te împovăra cu acest cuvânt, dacă nu-ţi este de folos în fiecare zi. Căci zeii cărora nu te rogi în fiecare seară sunt zei falşi.

Dar dacă imaginea te luminează, atunci ea este pisc de munte sub care priveliştea prinde formă. Şi cadou divin. Dă-i un nume pentru a ţi-o aminti.

LXXXV

AM SIMŢIT NECLINTITA DORINŢA DE A CLĂDI sufletele. Şi am simţit ura faţă de cei ce slăvesc obişnuitul. Căci, în cele din urmă, dacă pretinzi a sluji realitatea, nu vei putea oferi oamenilor decât hrană, pe care civilizaţia n-o schimbă la gust.

Căci plăcerea ta de a fi guvernator de provincie n-o 190 datorezi decât arhitecturii mele, care nu-ţi foloseşte la nimic în acest moment, ci doar te înflăcărează în iubirea faţă de imaginea pe care am creat-o imperiului meu. Şi chiar plăcerile vanităţii tale nu se datorează obiectelor ponderabile care nu-ţi sunt de niciun folos în acest moment, şi cărora nu le admiri decât culoarea pe care o iau în lumina imperiului meu.

Despre aceea care s-a scăldat cincisprezece ani în parfumuri şi pomezi, căreia i-au fost învăţate poezia, graţia şi tăcerea, care e singurul lucru plin de înţeles şi care, sub fruntea netedă, e patrie de fântâni, îmi vei spune, oare, dacă un alt trup se aseamănă trupului ei, că îţi umple noaptea cu aceeaşi încântare ca şi prostituata pe care o

plăteşti?

Iar dacă nu le vei deosebi, sub pretextul de aţi spori cuceririle, căci va fi nevoie de mai puţină trudă pentru a crea o prostituată decât o prinţesă, vei sărăci.

E posibil să nu ştii să apreciezi o prinţesă, căci poemul însuşi nu este nici cadou, nici provizie, ci ascensiune faţă de tine însuţi, şi există muzici la care nu te vei înălţa fără eforturi, dar asta nu înseamnă că nu valorează nimic, ci doar că tu nu exişti.

În tăcerea iubirii mele am ascultat oamenii vorbind, i-am auzit emoţionându-se. Am văzut lucind oţelul cuţitelor atunci când se înflăcărau. Oricât de sordizi erau ei înşişi şi cocioabele lor, în afara goanei după mâncare, nu i-am văzut niciodată însufleţindu-se pentru bunuri care să aibă un înţeles în afara limbajului pe care-l foloseau. Căci femeia pentru care vrei să ucizi este altceva decât un simplu trup, ea este o anume patrie deosebită, în afara căreia te descoperi exilat şi fără rost.

Căci iată că simţi dintr-odată lipsa ceainicului în care-ţi fierbi în fiecare seară ierburile, şi astfel el primeşte un înţeles dincolo de cel pe care i-l dai în mod obişnuit.

Dar dacă te înşeli în prostia ta, văzând că oamenii îndrăgesc ceainicul de seară, îl onorezi ca obiect şi îţi obligi supuşii să făurească tot mai multe, nu vor mai există oameni care să-l iubească şi-i vei ruina atât pe unul, cât şi pe celălalt.

Iar dacă vei îmbucătăţi o imagine, recunoscând în ea dulceaţa unui copil, cucernicia unui pat de bolnav, liniştea ca în jurul unui altar şi gravitatea maternităţii, vei clădi, pentru a face să sporească numărul, grajduri 191

şi staule în care-ţi vei adăposti turmele de femei, pentru ca de să nască.

Dar vei fi pierdut, astfel, pentru totdeauna, ceea ce doreai să favorizezi, căci nimănui nu-i pasă de creşterea în număr a vitelor de îngrăşat.

Eu construiesc sufletul omului, şi îi clădesc frontiere şi limite, şi îi desenez grădini – şi, pentru a exista un cult al

copilului, pentru ca el să aibă un înţeles în inima omului, se poate să favorizez, în aparenţă, mai puţin numărul – căci eu nu cred în logica ta, ci în înclinaţiile iubirii.

Dacă exişti, vei clădi un arbore, şi dacă inventez şi creez arborele, nu fac decât să propun o sămânţă. Florile şi fructele dorm în toată puterea lor în acest pat. Dacă te dezvolţi, te dezvolţi după liniile mele nepreconcepute, căci niciodată nu m-am îngrijit să le concep. Şi existând, te poţi împlini. Iar iubirea ta devine copil al acestei iubiri.

LXXXVI

MĂ LOVEAM DE UN PRAG, CĂCI SUNT EPOCI în care limbajul nu poate nici surprinde, nici prevedea nimic. Unii îmi descriu lumea ca pe un rebus şi îmi cer să le-o explic. Dar nu există explicaţie, iar lumea nu are sens.

„Trebuie să ne supunem sau să luptăm?”. Trebuie să te supui – ca să supravieţuieşti şi să lupţi – pentru a continua să fii. Lasă viaţa să treacă asupra lucrurilor. Căci mizeria prezentului este atât de mare, încât viaţa, care este unică, va lua forme contrarii pentru a se exprima. Dar nu-ţi face iluzii: aşa cum eşti, eşti mort. Contradicţiile, şi îndoielile, şi mizeria ta aparţin împlinirii tale. Te frământi şi suferi. Iar tăcerea ta este asemenea celei a bobului de grâu ce putrezeşte şi se transformă în pământ. Iar sterilitatea ta este sterilitatea crisalidei. Dar vei renaşte împodobit cu aripi.

Îţi vei spune, ajuns pe muntele de la înălţimea căruia problemele tale se rezolvă: „Cum de n-am înţeles de la început?”. Ca şi cum la început ar fi fost 192 ceva de înţeles.

LXXXVII

NU VEI PRIMI NICIUN SEMN, CĂCI PECETEA divinităţii de la care aştepţi semn este tăcerea însăşi. Pietrele nu ştiu nimic despre templul pe care-l alcătuiesc şi nici nu pot să ştie ceva. Nici scoarţa – despre copacul pe care-l acoperă. Nici copacul însuşi – despre domeniul pe care-l alcătuieşte împreună cu alţi copaci şi alte lucruri. Nici tu – despre divinitate. Căci ar trebui ca templul să se

arate pietrei sau arborele scoarţei, ceea ce n-ar avea sens, căci nu există limbaj în care piatra să-l poată primi. Limbajul aparţine înălţării arborelui, nu scoarţei sale.

Aceasta a fost descoperirea mea după acea călătorie înspre divin.

Mereu singur, închis în mine şi prezentându-mă mie. Şi nu am nicio speranţă să ies prin mine din singurătatea mea. Piatra nu are speranţă de a deveni altceva decât piatră. Dar, colaborând, se alătură celorlalte şi devine templu.

Nu mai am speranţa de a asista la apariţia arhanghelului, căci sau este invizibil, sau nu există. Iar cei ce aşteaptă un semn de la Domnul fac din divinitate un reflex de oglindă în care n-ar descoperi nimic în afara lor înşişi. Dar, îndrăgindu-mi poporul, simt năpădindu-mă o căldură ce mă transfigurează. Şi aceasta este pecete divină. Căci tăcerea, o dată ce s-a lăsat, este aceeaşi pentru toate pietrele.

Nu aş fi nimic şi nu aş putea mulţumi niciodată dacă n-aş aparţine nici unei comunităţi.

Lăsaţi-vă, deci, să fiţi grăunţe de grâu aşezate în hambar peste iarnă, şi dormiţi în liniştea voastră

LXXXVIII

ACEST REFUZ DE A FI LĂSAŢI ÎN URMĂ:

„Eu”, spun ei.

Şi se lovesc cu pumnul în piept. Ca şi cum în ei şi prin ei ar exista cineva. Aşa cum pietrele templului ar spune: „Eu, eu, eu…

La fel cei pe care-i condamnam să extragă diamante. Sudoarea, truda, abrutizarea deveneau diamante şi lumină. Iar ei existau prin diamantele ce erau semnificaţia lor. Dar a venit ziua în care s-au revoltat. „Eu, eu, eu!” spuneau. Iată că refuzau să se mai supună diamantului. Nu mai voiau să se înalţe, transformându-se. Ci să fie onoraţi pentru ei înşişi. În locul diamantului, se propuneau ei înşişi ca model. Erau urâţi, căci numai prin diamant sunt frumoşi. Căci pietrele sunt frumoase în alcătuirea

templului. Căci arborele este frumos în alcătuirea domeniului. Iar fluviul este frumos în alcătuirea imperiului. Cânţi despre fluviu: „Tu, cel care ne hrăneşti turmele, tu, sânge al câmpiilor noastre, tu, călăuză a corăbiilor noastre…”

Dar în proprii-i ochi, ei deveniseră scop, nu mijloc, şi nu se mai îngrijeau decât de ceea ce le-ar fi putut fi de folos, nu de acea imagine mai presus de ei, căreia ei înşişi i-ar fi putut sluji.

Iată pentru ce şi-au masacrat prinţii, au zdrobit până la pulbere diamantele pentru a le împărţi între ei toţi, i-au înfundat în temniţe pe aceia care, căutători de adevăruri, i-ar fi putut domina într-o zi: „A venit timpul, spuneau ei, ca templul să slujească pietrelor”.

Şi îşi închipuiau cu toţii că părticica lor de templu i-a făcut bogaţi, nedându-şi seama că, deposedaţi de ceea ce-i făcea construcţie divină, s-au transformat în moloz spulberat.

LXXXIX

ŞI, TOTUŞI, ÎNTREBI:

— Unde începe sclavia, unde se sfârşeşte, unde începe universalul, unde se sfârşeşte? Iar drepturile omului unde încep? Căci eu cunosc drepturile templului, care este înţeles al pietrelor, şi drepturile imperiului, care este înţeles al oamenilor, şi drepturile poemului, care este înţeles al cuvintelor. Dar nu recunosc drepturile pietrelor împotriva templului, nici drepturile cuvintelor împotriva poemului, nici drepturile omului împotriva imperiului.

Nu există egoism adevărat, ci mutilare. Iar cel ce se plimbă singur spunând: „Eu, eu, eu…” poate lipsi din regat. La fel piatra în afara templului, sau cuvântul sec în afara poemului, sau o bucată de carne ce nu face parte dintr-un trup.

— Dar, i se spune, eu pot să suprim imperiile şi să unesc oamenii într-un singur templu, iar ei îşi vor primi înţelesul dintr-un templu mai vast…

— Asta înseamnă că nu înţelegi nimic, răspunde tatăl

meu. Căci pietrele acelea le vezi la început alcătuind un braţ şi primind astfel un înţeles. Pe altele le vezi compunând un gât, altele o aripă. Dar împreună alcătuiesc un înger de piatră. Şi altele, împreună, compun o ogivă. Altele – o coloană. Iar dacă vei aduna aceşti îngeri de piatră, aceste coloane şi ogive împreună, vor forma un templu. Iar dacă vei lua toate aceste temple la un loc, de alcătuiesc oraşul sfânt ce guvernează mersul tău prin deşert. Şi ai putea pretinde că, în loc să supui pietrele braţului, gâtului şi aripii unei statui, iar apoi, prin braţ, gât şi aripă – statuii, şi prin statuie – templului, iar prin templu – oraşului sfânt, ar fi mai bine să supui dintr-odată pietrele acestui oraş sfânt, făcând din de un morman uniform, ca şi cum lumina oraşului sfânt, care este unică, nu ar lua naştere din această diversitate? Ca şi cum lumina coloanei, care este unică, nu ar lua naştere din capitel, din trunchi şi din soclu, care sunt deosebite. Căci cu cât adevărul se află mai sus, cu atât mai mult trebuie să te înalţi pentru a pune stăpânire pe el. Viaţa este una, ca şi panta ce duce către mare, şi totuşi, din etaj în etaj se diversifică, trimiţându-şi puterea din fiinţă în fiinţă, ca din treaptă în treaptă. Această corabie, deşi amestec divers, este unică. Apropiindu-te, descoperi pânze, catarge, o provă, pereţi, o etravă. Apropiindu-te şi mai mult, îi descoperi fiecăruia funiile, scoabele, scândurile şi cuiele. Şi fiecare dintre acestea se descompune în continuare.

Dar imperiul meu nu are semnificaţie, nici viaţă adevărată, dacă nu este decât aliniere perfectă de pietre.

El trebuie să fie mai întâi căminul tău. Apoi – căminul unei familii. Apoi – familiile unui trib. Apoi – triburile unei provincii. Apoi – provinciile imperiului meu. Şi îl vei vedea fervent şi însufleţit de la apus la răsărit, asemenea unei corăbii în larg ce se hrăneşte cu vânt şi-l orânduieşte după o direcţie ce nu se schimbă, 195

deşi vântul e schimbător, iar corabia nu este decât mulţime de lucruri strânse laolaltă.

Munca aceasta de înălţare o poţi continua şi poţi lua

imperiile pentru a face din de un vas mai încăpător, care să cuprindă în el toate corăbiile şi să le poarteîntro direcţie ce va fi unică, hrănită de vânturi diverse şi schimbătoare, dar păstrând capul etravei înfipt neclintit în stele. A uni înseamnă a lega mai bine diversităţile şi nu a le şterge în numele unei ordini goale de sens.

XE

— ŞI, TOTUŞI, ŢI SE ÎNTÂMPLA SA TE NELINIŞTEŞTI, căci ai văzut tirani ce strivesc oamenii, şi cămătari ce-i ţin legaţi în robia lor şi, câteodată, constructori de temple ce uită să slujească divinitatea, storcând în folosul lor sudoarea supuşilor. Şi nu ţi s-a părut că oamenii ar fi câştigat în acest fel în grandoare.

Aceasta înseamnă că trudesc pentru un scop nevrednic. Căci nu trebuie să realizezi ascensiunea extrăgând braţul din hazardul pietrelor care-l compun. Şi îngerul de piatră

— Din hazardul membrelor. Şi templul – din hazardul îngerilor, coloanelor sau ogivelor. Căci eşti liber să te opreşti la etajul la care doreşti. Nu e cu nimic mai bine să supui oamenii templului mai degrabă decât braţului de piatră. Căci nici tiranul, nici cămătarul, nici braţul, nici templul nu sunt vrednice de a absorbi oamenii şi a-i îmbogăţi în schimbul propriei lor îmbogăţiri.

Căci nu materialele pământului sunt acelea care se orânduiesc la întâmplare şi-şi află ascensiunea în arbore. Pentru a crea arborele, ai aruncat înainte de toate sămânţa în care dormea. El a venit de sus, şi nu de jos.

Piramida ta nu are sens dacă nu se desăvârşeşte în divinitate. Căci ea se împrăştie asupra oamenilor, după ce i-a transfigurat. Poţi să te sacrifici prinţului, dacă el se prosternează Domnului. Căci atunci ceea ce dăruieşti se va reîntoarce la tine, schimbat în gust şi esenţă. Şi cămătarul nu va mai fi, nici braţul singur, nici templul singur, nici statuia. Căci de unde ar veni acest braţ, dacă nu s-a născut dintr-un timp? Trupul nu este mulţimea organelor puse unul lângă celălalt. Aşa cum corabia nu este, în hazardul

punerii lor laolaltă, un efect de elemente diverse, ci, dimpotrivă, decurge, prin deosebiri şi contradicţii aparente; din înclinarea comună şi unică, înspre mare, aşa trupul, deşi se diversifică în organe şi membre, nu este o sumă a lor, căci nu mergi dinspre materiale înspre ansamblu, ci, aşa cum îţi va spune orice creator, orice grădinar sau poet, de la ansamblu înspre materiale. Şi îmi este de ajuns să înaripez oamenii cu iubirea faţă de turnurile ce domină nisipurile, pentru ca sclavii sclavilor arhitecţilor mei să inventeze căruciorul de dus pietre şi multe altele.

XEI

MARE GREŞEALA ESTE DE A NU CUNOAŞTE că legea este semnificaţie a lucrurilor, nu rit, mai mult sau mai puţin steril, prilejuit de aceste lucruri. Legiferând dragostea, fac să se nască o anumită formă de dragoste. Dragostea mea e desenată tocmai de constrângerile pe care i le impun. Legea poate, deci, să fie obicei, la fel de bine ca jandarm.

XEII

NOAPTEA ACEEA DE LA ÎNĂLŢIMEA ZIDURILOR prin care ţin oraşul în puterea mea, prin care garnizoanele ţin oraşele imperiului şi comunică una cu cealaltă cu ajutorul focurilor de pe munţi – aşa cum se cheamă, câteodată, una pe cealaltă santinelele ce se plimbă de-a lungul zidurilor şi fiecare se plictiseşte (şi, totuşi, îşi va da seama mai târziu că-şi afla sensul în această plimbare, căci nu există limbaj oferit santinelei pentru ca paşii să-i răsune în inimi, şi niciunul nu-şi dă seama de ceea ce face, şi fiecare se crede plictisit şi aşteaptă ora supei. Dar eu ştiu bine că nu trebuie să acorzi interes limbajului oamenilor, iar santinelele mele, care visează la supă şi cască de plictiseala gărzii se înşală. Căci apoi, la ora mesei, cel care se hrăneşte şi dă un brânci vecinului este o santinelă, şi asta înseamnă mult, căci dacă i-aş bloca în jurul jgheabului pe unde le curge hrana, n-ar fi cu nimic mai presus de o turmă de vite)…

Noaptea aceea, deci, în care imperiul leneveşte şi absenţa câtorva focuri în munţi devine apăsătoare, căci noaptea se poate întinde strângându-le unul după altul, şi aceasta ar însemna prăbuşirea imperiului, iar această prăbuşire ar ameninţa până şi gustul mesei de seară şi înţelesul sărutului pe care mama îl dă copilului. Căci copilul ce nu aparţine imperiului e altul, şi prin el nu-l mai îmbrăţişezi pe Domnul…

Atunci când focul ameninţă, te foloseşti de stingător. Am făcut din războinicii fideli mie un cerc de fier şi am zdrobit tot ceea ce am închis în acest cerc. Generaţie tranzitorie, ce importanţă au rugurile pe care le-ai hrănit?! Trebuie să salvezi templul semnificaţiei lucrurilor. Căci viaţa m-a învăţat că nu există tortură veritabilă în carnea mutilată şi nici chiar în moarte. Dar răsunetul creşte odată cu anvergura templului ce dă înţeles faptelor oamenilor. Şi dacă pe cel care a crescut credincios imperiului îl ţii în exil şi închis în temniţă, el se va agăţa de barele celulei şi va refuza să soarbă băutura ce i-o întinzi, căci limbajul său nu va mai avea sens. Şi cine s-o facă, dacă nu el? Şi pe cel care s-a pătruns de morala părintească, dacă îl reţii pe mai atunci când fiul său s-a prăbuşit în torent, îl vei simţi încordându-se în braţele tale pentru a scipa, îl vei auzi urlând şi voind să se arunce în prăpastie, căci limbajul său nu mai are sens. Dar pe primul îl vei vedea fălos şi falnic în ziua sărbătoririi imperiului, iar pe al doilea înflorind de bucurie de ziua fiului său. Ceea ce-ţi prilejuieşte suferinţele cele mai crunte îţi aduce şi bucuriile cele mai înalte. Căci suferinţele şi bucuriile tale sunt fructe ale legăturilor tale, iar legăturile tale sunt fructe ale structurilor pe care ţi le-am impus. Eu vreau să salvez oamenii şi să-i constrâng să existe, chiar dacă-i ating prin ceea ce le aduce suferinţă – închisoarea ce te desparte de familie, exilul ce te îndepărtează de imperiu, căci dacă-mi vei reproşa această suferinţă din cauza iubirii tale pentru familie sau imperiu, îţi voi răspunde că e absurd ceea ce faci, căci eu salvez tocmai ceea ce-ţi permite să exişti.

Generaţie tranzitorie, depozitară a unui templu pe care poate nu eşti în stare să-l distingi, căci îţi lipseşte detaşarea cu care trebuie privit, dar care este dovadă a întinderii inimii tale, a răsunetului cuvintelor tale şi a focurilor interioare ale bucuriilor tale, prin tine voi salva templul. Ce importanţă are cercul de războinici de fier?

Am fost numit „cel drept”. Sunt. Dacă am vărsat sânge, am făcut-o nu pentru a-mi dovedi asprimea, ci clemenţa. Căci pe cel ce-mi sărută genunchii îl binecuvântez. Iar el pleacă în pace, îmbogăţit prin binecuvântarea mea. Dar ce va câştiga din aceasta cel care se îndoieşte de puterea mea? Dacă-mi ridic degetele asupra lui, vărsând mierea surâsului meu, el nu va şti să-l primească. Şi va pleca, aşa cum a venit, sărac. În singurătatea lui, nu se va simţi îmbogăţit, strigând: „Eu, eu, eu… Exclamaţie fără răspuns. Dacă mă va răsturna de la înălţimea zidurilor, nu eu le-aş lipsi în primul rând. Ci sentimentul ocrotitor de a avea un părinte. Împăcarea de a fi binecuvântaţi. Liniştea inimii de a se şti iertaţi. Adăpostul, semnificaţia, marele veşmânt de păstor. Clipa când îngenunchează, pentru a-mi da putinţa de a fi bun, clipa când mă slăvesc, pentru ca măreţia mea să sporească măreţia lor. Cine vorbeşte despre mine?

Nu am pus oamenii să slujească gloriei mele, căci nu mă umilesc în faţa Domnului, şi astfel el, care o primeşte întreagă, îi învăluie pe toţi în gloria lui. Nu m-am folosit de oameni pentru a fi de folos imperiului. Ci m-am folosit de imperiu pentru a întemeia oameni. Dacă fructul muncii lor l-am luat ca pe ceva ce mi s-a datorat, am făcut-o pentru a-l închina Domnului, şi astfel să se întoarcă asupra lor ca o binefacere. Şi iată că din hambarele mele curge un grâu care este răsplată. Şi, mai mult decât aliment, el devine lumină, cânt şi împăcare a inimii.

Şi la fel voi spune despre orice lucru ce priveşte oamenii, căci această bijuterie este semn al căsătoriei, această tabără – semn al tribului, acest templu – semn divin, iar acest fluviu – semn al imperiului.

Altfel, care ar mai fi averea lor?

Imperiul nu se clădeşte din materiale. Materialele sunt absorbite în imperiu.

XEIII

EXISTAU FIINŢE ŞI EXISTA FIDELITATE. Numesc fidelitate legătura dintre fiinţe, ca, bunăoară, morăritul, sau imperiul, sau templul, sau grădina.

Şi vine cel care nu înţelege nimic din ceea ce este important, din cauza unei iluzii de falsă ştiinţă, anume de a demonstra pentru a cunoaşte (a cunoaşte, dar nu şi a cuprinde, căci lipseşte esenţialul, cel care dă un sens literelor unei cărţi: prezenţa ta. Dacă amesteci literele, îndepărtezi poetul. Iar dacă grădina nu mai este decât sumă de lucruri, vei face să dispară grădinarul). Acela, deci, va descoperi ironia, ca armă a neghiobului. Căci ea amestecă literele fără a citi cartea. Îţi va spune: „De ce să mori pentru un templu, care nu e decât sumă de pietre?”. Şi nimic nu-i poţi răspunde. „De ce să mori pentru o grădină, care nu e decât sumă de arbori şi iarbă?”. Şi nu afli niciun răspuns. „De ce să mori pentru nişte caractere de alfabet?”. Şi cum ai putea accepta să mori?

Dar, în realitate, el distruge, una câte una, bogăţiile tale. Şi refuzi să mori, deci să iubeşti, şi numeşti acest refuz exerciţiu al inteligenţei, când, de fapt, eşti neştiutor şi îţi dai atâta osteneală pentru a destrăma ceea ce au făcut alţii, pentru a-ţi risipi bunul cel mai preţios: sensul lucrurilor.

Şi în aceasta el va găsi motive de mândrie, deşi este doar un jefuitor, căci nu construieşte nimic prin ceea ce face, aşa cum ar construi cel care, şlefuindu-şi fraza, îşi formează un stil ce-l va ajuta să şlefuiască în continuare. Obţine un efect de surpriză spărgând statuia pentru a te înveseli cu cioburile ei, căci acest templu, pe care îl credeai meditaţie şi linişte, nu mai este decât morman de moloz pentru care nu merită să mori.

Şi când te va învăţa această operaţie ce ucide zeii, nu-ţi va mai rămâne nimic pentru a respira şi a trăi. Căci

ceea ce contează în primul rând pentru un obiect este lumina cu care-l colorează civilizaţia căreia îi aparţii. Astfel, piatra căminului e dragoste, steaua este parte a regatului divin, sarcina pe care ţi-o dau e cinste regească. Şi ecusonul e semn al dinastiei. Dar ce ai putea face cu o piatră, o sarcină, o cifră ce nu ar fi luminate în acest fel?

Din distrugere în distrugere, aluneci spre vanitate, căci ea rămâne singura culoare posibilă, atunci când tot ce mai există este doar reziduu ce nu te poate hrăni. Obiectul tău va trebui, în lipsa altui sens, să-şi extragă sensul din tine însuţi. Şi iată că rămâi singur pentru a colora lucrurile cu lumina ta săracă. Căci această haină îţi aparţine. Această turmă este a ta. Această casă, mai bogată decât altele, îţi aparţine. Şi tot ceea ce aparţine altuia îţi devine duşman. Un imperiu de lucruri asemănătoare ţi se opune. Iată că eşti obligat, în pustiul tău, să fi satisfăcut de tine însuţi, căci nu mai există nimeni în afara ta. Şi eşti condamnat să strigi de-acum înainte: „Eu, eu, eu” în gol, şi nu vei primi niciodată răspuns.

Un grădinar care-şi iubeşte grădina nu va fi niciodată vanitos.

XEÂY

DACĂ IMAGINEA CREDINŢEI CE DA CULOARE lucrurilor dispare, toate lucrurile îţi vor apărea schimbate. La ce bun agoniseala unei zile, dacă n-o foloseşti pentru a înveseli ziua următoare? Credeai c-o vei putea folosi pentru a aduna, dar iată că nu există nimic de adunat. La ce bun ceainicul de argint curat, dacă în jurul lui nu se mai celebrează, înaintea dragostei de seară, ceremonia ceaiului? La ce bun fluierul de soc atârnând pe perete, dacă aceea căreia îi cântai nu mai este? La ce bun palmele mâinilor tale, dacă nu mai strâng între de greutatea chipului ce adoarme? Iată, eşti asemenea unei prăvălii în care nu se află decât obiecte de vânzare ce nu şi-au găsit locul în ea, deci nici în tine. Fiecare cu eticheta sa şi aşteptându-şi rândul la viaţă.

La fel despre orele zilei, care nu mai sunt aşteptare a

unui pas uşor, apoi a unui surâs în pragul uşii tale, surâs asemenea unei turte cu miere pe care dragostea a născocit-o în linişte, departe de tine, şi cu care tu îţi potoleşti foamea. Ore care nu mai sunt ore de rămas bun, atunci când trebuie să pleci. Care nu mai sunt ore de somn, spre renaşterea dorinţelor tale.

Nu mai există templu, ci morman de pietre. Nici tu nu mai exişti. Dar cum ai putea renunţa, ştiind 201

chiar că vei uita şi vei clădi un alt templu, căci viaţa e astfel, încât într-o zi va reînvia acest ceainic, şi acest covor de lină moale, şi aceste ore ale dimineţii, ale amiezii şi ale înserării, şi din nou va da un înţeles agoniselii tale, şi din nou va da un înţeles oboselii tale, din nou te va apropia sau îndepărta de ceva, te va face să pierzi sau să regăseşti ceva? Căci acum, când ea iau înseamnă nimic, nici nu te apropii, nici nu te îndepărtezi, nici nu pierzi, nici nu regăseşti, nici nu lungeşti, nici nu scurtezi viaţa vreunui lucru din toată această lume.

Căci dacă-ţi închipui că reuşeşti să comunici cu aceste lucruri, că pui stăpânire pe de că le doreşti, că renunţi la de că le jinduieşti, şi le sfărâmi, şi le risipeşti, şi le cucereşti, şi le posezi, te înşeli, căci nu stăpâneşti, nu opreşti, nu posezi, nu pierzi; nu regăseşti decât lumina care le este dăruită de soare. Căci nu există punte între lucruri şi tine, ci între tine şi imaginile invizibile ce aparţin divinităţii, imperiului sau dragostei. Iar dacă pe tine, marinar, te văd pe mare, este datorită unui chip ce a făcut ca absenţa să-ţi fie comoară, datorită reîntoarcerii care ţi-o povesteşte cântecul străvechi al galerelor, datorită legendelor cu insule şi recife de coral. Căci îţi spun, cântecul galerelor face ca sunetul valurilor să-ţi pară schimbat, chiar atunci când galerele au plecat, iar recifele de coral, chiar dacă niciodată pânzele nu te vor împinge înspre acolo, sporesc cu culoarea lor culoarea asfinţitului de soare deasupra apelor. Iar naufragiile despre care ţi s-a vorbit, chiar dacă nu te vei scufunda niciodată, fac din vaietele mării, de-a lungul falezei, acea muzică de

ceremonie a învelirii mortului. Căci, altfel, ce ai face decât să caşti, trăgând funiile uscate? Acum, însă, iată că-ţi încrucişezi braţele pe piept, imens şi impunător ca marea. Nu cunosc nimic care să nu fie înainte de toate imagine, sau civilizaţie, sau templu durat de inima ta.

Iată pentru ce nu vrei să renunţi la tine însuţi atunci când, după ce prea mult timp te-ai hrănit dintr-o anume iubire, nu-ţi mai afli alt înţeles.

Şi iată pentru ce zidurile închisorii nu pot să-l închidă pe cel ce iubeşte, căci el aparţine unui imperiu ce nu este al lucrurilor, ci al înţelesului lucrurilor, şi îşi 202 bate joc de ziduri. Iar dacă fiinţa iubită există unde\a, chiar dacă în acest moment ea este cufundată într-un somn asemănător morţii, iar lui nu-i foloseşte la nimic, şi chiar dacă înalţi ziduri de fortăreaţă între ea şi el, sufletul lui va fi totuşi hrănit de prezenţa ei şi nu vei reuşi să-i desparţi.

Şi se întâmplă acelaşi lucru cu fiecare apariţie născută din nodul divin ce leagă lucrurile. Căci dacă eşti despărţit de aceea pe care, doar pe ea, o doreşti, aceea care îţi umple cu imaginea ei nopţile albe, nu vei putea primi nimic din partea ei, aşa cum câinele tău nu poate primi nimic, atunci când îi este foame, de la imaginea unei bucăţi de carne. Dar ţi-am vorbit despre acela care e stăpân al domeniului şi se plimbă, în zori, pe pământul umed de rouă. Nicio părticică a imperiului nu-i este de folos în acel moment. Nu vede nimic în faţa sa decât un drum povârnit. Şi, totuşi, se simte plin în inima lui, altfel decât toţi ceilalţi. Cel care este santinelă a imperiului nu atinge nimic din imperiu, decât un drum de pază, care e granit sub stele. Se plimbă din lung în lat, ameninţat în fiinţa sa. Cine e mai sărac decât el, prizonier al unei închisori de o sută de paşi? împovărat de arme, pedepsit cu temniţa dacă se aşază, cu moartea – dacă adoarme. Îngheţat de ger, udat de ploi, ars de nisipuri şi neavând nimic de aşteptat decât ca o puşcă ascunsă în umbră să-şi îndrepte ţeava spre inima lui. Cunoşti ceva mai desperat? Care cerşetor este mai puţin bogat în libertatea hoinărelii

sale, amestecându-se în spectacolul lumii, în dreptul său de a se distra la dreapta şi la stânga?

Şi, totuşi, santinela mea aparţine imperiului. Şi imperiul îl hrăneşte. E mai bogat în înţelesuri decât cerşetorul. Chiar moartea sa e răsplătită, căci, murind, viaţa sa va sluji gloriei imperiului.

Pe prizonierii mei îi trimit să spargă piatră. Iar ei o sparg şi rămân goi. Dar dacă-ţi clădeşti casă, creezi că aceeaşi piatră o spargi? înalţi zidul unei case, iar mişcările tale sunt nu ale unei ispăşiri, ci ale unui imn. Ca să vezi limpede e de ajuns să schimbi perspectiva. Desigur, îl vei crede fericit pe cel care, salvat în clipa în care trebuia să moară, trăieşte mai departe. Dar dacă-l vei privi de pe o altă înălţime şi te vei ginai la destinul lui deja împlinit şi legat asemenea unui snop, îl vei afla mai fericit de o moarte ce are un înţeles.

Îmi amintesc de cel pe care l-am prins, într-o noapte de război, ca să-mi trădeze planurile duşmanului meu. „Eu aparţin ţării mele, mi-a spus el, iar călăii tăi sunt neputincioşi... L-aş fi putut strivi sub o piatră de moară, fără a-i smulge secretele, căci aparţinea imperiului său.

„Eşti sărac, îi spuneam eu, şi rob al milei mele”.

Dar el râdea, auzindu-mă spunându-i că e sărac. Căci bunul pe care el îl poseda, eu nu i-l puteam răpi.

Iată înţelesul învăţăturii. Bogăţiile tale adevărate nu sunt obiecte, căci de au valoare doar când le foloseşti, asemenea măgarului tău atunci când îl încaleci sau blidelor tale atunci când mănânci, dar îşi pierd sensul atunci când le înşiri în raft. Sau atunci când forţa lucrurilor te separă de de ca de femeile pe care te mulţumeşti să le doreşti, fără a le iubi.

Căci, desigur, animalul nu poate percepe decât obiectul. Nu şi culoarea obiectului, după vreun limbaj oarecare. Dar tu eşti un om şi te hrăneşti nu cu lucruri, ci cu înţelesul lucrurilor.

Eu te clădesc şi te înalţ. În piatră îţi arăt ceea ce nu aparţine pietrei, ci este îndemn al inimii sculptorului şi

măreţie a războinicului mort. Iar tu eşti îmbogăţit de existenţa, undeva, a războinicului de piatră. Din animale, case şi munţi clădesc pentru tine, înălţându-te şi mai mult, un domeniu. Şi chiar dacă nimic din acest domeniu nu-ţi este de folos în această clipă, el îţi umple fiinţa. Iau cuvintele vulgare şi, legându-le într-un poem, te îmbogăţesc cu el. Iau fluvii şi munţi şi, legându-le într-un imperiu, te însufleţesc de existenţa lui. Şi, în zilele de victorie, canceroşii pe mormanele lor de gunoaie, puşcăriaşii în închisorile lor, datornicii printre portărei, cu toţii vor străluci de mândrie, căci nu există zid, sau spital, sau închisoare care să te împiedice să primeşti, căci din această materie disparată am făurit un zeu ce-şi râde de ziduri şi e mai puternic decât supliciile.

Iată pentru ce, ţi-am spus, eu clădesc omul, şi răstorn zidurile, şi smulg zăbrelele, şi-l eliberez. Căci am clădit omul care comunică şi căruia nu-i pasă de ziduri. Şi nu-i pasă de temniceri şi de fiarele călăului, căci de 204 nu-i pot pune stavile.

Căci, desigur, nu comunici de la unul la altul, ci de ia unul la imperiu şi de la celălalt la imperiu, care are pentru voi semnificaţii deosebite. Iar dacă mă vei întreba: „Cum să ajung alături de cea pe care o iubesc, când zidurile, şi marea, şi moartea mă despart de ea?”, îţi voi răspunde că în zadar strigi către ea pentru ea, dar că e suficient să îndrăgeşti acele lucruri de care nimic nu te desparte, acea imagine a casei, a tăvii de ceai. Şi a ceainicului, a covorului de lână, a căror încununare şi esenţă este soţia adormită, căci îţi este dat s-o iubeşti, deşi lipseşte şi deşi doarme.

Iată pentru ce spun că ceea ce contează în primul rând în a făuri un om este nu de a-l instrui căci instrucţia e zadarnică, dacă el nu va mai fi decât o carte umblătoare, ci de a-l ridica şi a-l conduce la înălţimile unde nu există lucruri, ci imagini născute din nodul divin ce leagă lucrurile. Căci nimic nu poţi spera de la lucruri, dacă de nu au răsunet şi reflex unele într-altele, aceasta fiind singura

muzică a inimii.

La fel despre munca ta, dacă e pâine a copiilor tăi şi transformare a ta în ceva mai însemnat decât tine însuţi. La fel despre iubirea ta, dacă e altceva decât simplă căutare a unui trup de îmbrăţişat, căci bucuria pe care ţi-o va da va fi închisă în ea însăşi.

Iată pentru ce îţi voi vorbi în primul rând despre calitatea fiinţelor.

Atunci când, în tristeţea nopţilor fierbinţi, întorcându-te din deşert, vizitezi cartierul deocheat şi alegi, pentru ca prin ea să uiţi de dragoste, o femeie, şi chiar dacă o mingii, şi o auzi vorbind şi răspunzând, şi chiar dacă era frumoasă, vei pleca, o dată dragostea consumată, despuiat de tine însuţi şi fără amintiri.

Dar dacă se întâmplă ca aceeaşi înfăţişare, aceleaşi mişcări, aceeaşi graţie, aceleaşi cuvinte să fie ale acelei prinţese, născută într-o insulă din drumul trudnic al caravanelor, scăldată timp de cincisprezece ani în muzică, în poeme şi înţelepciune, ştiind să ardă de mânie la insulte şi de credinţă la încercări, bogată prin ceea ce este al ei şi nu-i poate fi răpit, cu sufletul plin de zeităţi, pe care nu le-ar putea trăda, capabilă să ofere călăului graţia sa extremă pentru un singur cuvânt care i se cere şi pe care ea refuză, cu dispreţ, să-l pronunţe, atât de bine înrădăcinată în nobleţea ei, încât ultimul pas îi va fi mai patetic decât un dans, şi dacă, atunci când intri în încăperea cu dale strălucitoare în care te aşteaptă, ea deschide înspre tine braţele ei tinere, şi pronunţă aceleaşi cuvinte, dar care aici vor fi expresie a unui suflet perfect, atunci îţi spun: în zori, când vei pleca înspre nisipuri şi mărăcini, nu vei mai fi acelaşi. Căci nu are importanţă individul, cu scoarţa sa săracă şi bazarul său de idei, ci înainte de toate contează sufletul, mai mult sau mai puţin vast, cu furtunile sale, cu munţii, cu pustiurile de linişte, cu crestele sale de zăpadă, cu versanţii acoperiţi de flori, cu apele sale liniştite, toată această cauţiune invizibilă şi monumentală. El îţi dă fericire. Şi nu vei putea niciodată să nu-l iei în seamă. Căci

nu e aceeaşi navigaţia pe un râu îngust, chiar dacă închizi ochii pentru a-i simţi balansul, şi călătoria pe întinderea mării. Nu aceeaşi este plăcerea, deşi obiectele sunt asemănătoare, pe care ţi-o dă un diamant fals şi un diamant pur. Cea care tace în faţa ta nu e aceeaşi cu o alta, în profunzimea tăcerii ei.

Şi nu vei fi niciodată înşelat de la început.

Iată pentru ce refuz să-ţi uşurez munca şi, fiindcă trupul tău se bucură de apropierea femeilor, să-ţi sporesc uşurinţa capturării, golindu-le de consemnele, de refuzurile şi de nobleţea lor, căci prin aceasta voi distruge tocmai ceea ce doreai să cucereşti.

Dacă se vor prostitua, nu vei mai afla în de decât puterea de a uita dragostea, dar singura acţiune pe care o salvez este aceea care te îmbogăţeşte pentru acţiunea viitoare, aşa cum te-aş împinge să învingi, în ascensiunea ta, muntele, ceea ce te pregăteşte pentru a-l învinge pe celălalt, şi mai înalt, aşa cum ţi-aş propune, pentru a-ţi făuri dragostea, de a escalada sufletul inaccesibil.

xev

DIAMANTUL ESTE FRUCTUL SUDORII UNUI popor, dar după ce poporul a asudat, diamantul a devenit un bun ce nu e nici consumabil, nici divizibil, 206 şi nu e de folos nici unuia dintre muncitori. Trebuie, oare, să! enunţ la captura diamantului, stea trezită din pământ? Dacă din cartierul meşteşugarilor mei îi voi lua pe cei care cizelează vase de aur, care, nici de nu sunt divizibile, căci fiecare dintre de costă o viaţă, iar în timp ce meşterul lucrează, trebuie să-l hrănesc cu bucate culese de alţii – şi dacă pe aceştia îi voi trimite ca, la rândul lor, să lucreze pământul, şi astfel nu voi mai avea un vas de aur, dar voi avea mai multă hrană de distribuit – ai să-mi spui că aceasta este nobleţea omului, de a nu mai extrage diamante şi de a nu mai şlefui obiecte de aur? Creezi că omul va fi îmbogăţit prin aceasta? Ce-mi pasă de soarta diamantului? Voi accepta, dacă nu se va putea altfel, pentru a face plăcere geloziei mulţimii, să le ard, o dată pe an, pe toate cele *care*

se vor fi strâns între timp, căci astfel se vor bucura de o zi de sărbătoare, sau să inventez o regină pe care s-o încarc cu strălucirea lor, şi astfel vor avea o regină împodobită de diamante. Iar strălucirea reginei sau căldura sărbătorii se vor răspândi asupra lor. Creezi că vor fi mai bogaţi dacă vei închide diamantele în muzeu, iar acolo de nu vor folosi nimănui, decât câtorva trândavi stupizi, şi nu vor înnobila decât un paznic grosolan şi greoi?

Va trebui să admiţi că nu are valoare decât ceea ce pe oameni i-a costat timp, asemenea templului. Iar gloria imperiului meu, din care fiecare îşi va primi partea, nu se naşte decât din diamantele pe care-i constrâng să le extragă şi din regina pe care-o voi împodobi cu de.

Căci eu nu cunosc decât libertatea care este exerciţiu al sufletului. Nu şi pe cealaltă, care este rizibilă, căci eşti, totuşi, constrâns să cauţi poarta pentru a trece dincolo de ziduri, şi nu eşti liber să fi tânăr, nici să te bucuri, noaptea, de soare. Dacă eu te oblig să alegi poarta aceasta mai degrabă decât pe cealaltă, te vei plânge, deşi, dacă nu există decât o singură poartă, vei suporta aceeaşi constrângere. Iar dacă îţi refuz dreptul de a te căsători cu aceea care ţi se pare frumoasă, te vei plânge de tirania mea, deşi n-ai remarcat, căci n-ai putut vedea şi altele, că în patul tău toate erau saşii.

Dar pe cea cu care te vei căsători am constrâns-o să se împlinească, iar ţie ţi-am făurit un suflet, şi amândoi 207

vă veţi folosi de singura libertate care are un sens şi care este exerciţiu al spiritului.

Căci, aşa cum spunea tatăl meu: „A nu fi nu înseamnă a fi liber”.

XEVI

ÎŢI VOI VORBI ÎNTR-O ZI DESPRE NECESITATE sau despre absolut, care este nod divin ce leagă lucrurile.

Căci este cu neputinţă ca jocul de zaruri să aibă vreun patetism, dacă zarurile nu înseamnă nimic. Cel care pleacă pe mare la ordinul meu, dacă marea se arată

furtunoasă, iar el îşi dă seama de aceasta dintr-o privire aruncată în larg, şi cântăreşte norii grei ca pe nişte adversari, şi măsoară hula, şi respiră răbufnirile de vânt, pentru el toate aceste lucruri vor avea răsunet unele în altele şi, fiindcă ordinului meu nu poate să i se opună, de vor fi pentru el nu spectacol disparat, ci bazilică înălţată, a cărei temelie, pentru a-i stabili permanenţa, voi fi eu. Iar el va fi, la rândul lui, magnific atunci când va intra, distribuind ordine, în ceremonialul căsătoriei.

Dar celălalt, independent de mine, care pretinde să viziteze marea plimbându-se, şi poate să rătăcească pe întinderea ei după plac, şi oricând poate face cale întoarsă, acela nu are acces la bazilică, iar norii grei nu sunt pentru el încercare, ci privelişte de tablou, iar acest vânt care răcoreşte nu este transformare a lumii, ci slabă mângâiere a cărnii, iar această hulă ce se cască nu e decât oboseală pentru pântecele său.

Iată pentru ce datoria, care este nod dâvin ce leagă lucrurile, nu-ţi va clădi imperiul, templul sau domeniul decât dacă-ţi apare ca necesitate absolută, şi nu ca joc ale cărui reguli sunt schimbătoare.

„Vei recunoaşte o datorie, spunea tatăl meu, prin aceea că nu-ţi este ţie dat să o alegi11.

Iată de ce se înşală cei care încearcă să placă. Şi, pentru a place, se fac maleabili şi ductili. Şi răspund dorinţelor înainte ca de să fie exprimate. Şi trădează orice, ca să fie aşa cum li se cere. Ce pot să fac cu aceste meduze care nu au nici oase, nici formă? Veniţi 208 să mă vedeţi atunci când veţi fi voi înşivă.

Chiar şi femeile se plictisesc de cel care le iubeşte şi, pentru a-şi dovedi dragostea, acceptă să devină ecou şi oglindă, căci nimeni nu are nevoie de propria-i imagine. Dar am nevoie de tine, care eşti clădit ca o fortăreaţă. Aşază-te în faţa mea, căci exişti.

Pe cel care aparţine imperiului, femeia îl iubeşte şi îl va sluji.

XEVII

MI-AU VENIT ACESTE GÂNDURI DESPRE libertate.

Atunci când tatăl meu, mort, a devenit munte ce bara orizontul oamenilor, s-au trezit logicienii, istoricii şi criticii, cu toţii plini de învolburarea de cuvinte pe care el îi făcuse să le înghită, şi au descoperit că omul este frumos.

Este frumos, fiindcă tatăl meu i-a pus temelie şi l-a făcut să crească.

„Fiindcă omul este frumos, au strigat ei, trebuie eliberat. Iar el se va dezvolta în deplină libertate, şi orice acţiune a lui va fi minunată. Căci splendoarea lui este ţinută în frâu”.

Eu, când merg seara pe plantaţiile mele de portocali, cărora li se îndreaptă trunchiul şi li se taie ramurile, aş putea spune: „Portocalii mei sunt frumoşi şi grei de portocale. Pentru ce, atunci, să tai aceste ramuri, care şi de ar fi dat fructe? Trebuie să eliberezi arborele. Iar el se va dezvolta în deplină libertate. Căci splendoarea sa este ţinută în frâu”.

Şi, deci, au eliberat omul. Iar omul s-a ţinut drept, căci fusese clădit drept. Iar atunci când au apărut jandarmii ce se străduiau, nu din respect faţă de matricea de neînlocuit, ci din dorinţă vulgară de dominaţie, să-i facă să se întoarcă la constrângere, aceşti oameni, a căror splendoare fusese maltratată, s-au revoltat. Şi dragostea de libertate i-a înflăcărat pe toţi, asemenea unui incendiu. Luptau pentru libertatea de a fi frumoşi. Iar când mureau pentru libertate, mureau pentru propria lor frumuseţe, şi moartea le era frumoasă.

Iar cuvântul libertate răsuna mai pur decât o trâmbiţă.

Dar îmi aminteam de cuvintele tatălui meu:

„Libertatea lor este libertatea de a nu fi”.

Căci iată că, din efect în efect, ei au devenit mulţime de piaţă publică. Dacă tu iei hotărâri după bunul tău plac, iar vecinul tău hotărăşte, de asemenea, actele, în întregul lor, se distrug. Dacă fiecare pictează acelaşi obiect după gustul lui, unul va spoi cu roşu, altul cu albastru, altul cu

ocru, iar obiectul nu va mai avea culoare. Dacă procesiunea se oi ganizează, dar fiecare îşi alege o altă direcţie, nebunia va împrăştia această pulbere şi nu va mai exista nicio procesiune. Dacă pulberea o împărţi şi o distribui tuturor, nu vei obţine din aceasta o întărire a puterii, ci risipirea ei. Dacă fiecare alege aşezarea templului şi-şi va duce piatra acolo unde vrea, vei afla, în locul templului, o întindere semănată cu pietre. Căci creaţia e unică, iar arborele tău nu se naşte decât din explozia unei singure seminţe. Desigur, acest arbore e nedrept, căci celelalte seminţe nu vor mai germina.

Puterea, dacă e dorinţă de dominaţie, e ambiţie stupidă. Dar dacă e act de creator şi exerciţiu al creaţiei, dacă merge împotriva tendinţei naturale, care este ca materialele să se amestece, ca gheţarii să se topească şi să devină mlaştini, ca templul să se macine în timp, ca lumina şi căldura soarelui să se risipească într-o încropeală leneşă, ca paginile cărţilor să se încurce, atunci când uzura le desprinde una de cealaltă, ca limbile să se amestece şi să degenereze, ca puterile să se egalizeze, ca eforturile să se echilibreze şi ca orice construcţie născută din nodul divin ce leagă lucrurile să se desfacă în morman incoerent, atunci această putere o slăvesc. Căci ea este asemenea cedrului care aspiră pământul stâncos al deşertului, îşi înfige rădăcinile într-un sol în care apa e lipsită de gust, capturează în ramurile sale soarele care, altfel, s-ar amesteca cu gheaţa şi ar putrezi odată cu ea, şi, în deşertul imuabil, în care totul, puţin câte puţin, s-a distribuit, nivelat şi echilibrat, începe să clădească nedreptarea arborelui care transcende stânca şi bolovănişul, înalţă în soare un templu, cântă în vânt asemenea unei harpe şi, în nemişcare, restabileşte mişcarea.

Căci viaţa e structură, linii de forţă şi nedreptate.

210 Ce facă, atunci când vezi copiii plictisindu-se, dacă nu să le impui o constrângere, şi anume regulile unui joc, după care îi vei vedea alergând.

A venit, deci, vremea când neconstrângerea, în lipsa obiectelor ce trebuiau eliberate, a devenit nimic mai mult decât împărţeală a proviziilor…

Căci, în lipsa legilor, îţi loveşti vecinul, iar el te loveşte pe tine. Iar starea de repaus pe care o afli este asemenea celei a bilelor amestecate, atunci când şi-au oprit mişcarea. Nu este, oare, preferabil ca viaţa să te conducă, iar tu să te loveşti, ca de nişte obstacole, de liniile de forţă ale arborelui ce vine? Singura constrângere pe care o simţi acum şi o urăşti este duşmănia vecinului tău, gelozia egalului tău, egalitatea cu bruta. De te vor înghiţi în turba moartă, dar atât de stupidă este zarva cuvintelor voastre, încât vorbiţi de tiranie dacă sunteţi constrânşi la ascensiune, asemenea unui arbore.

A venit, deci, vremea când libertatea nu a mai fost libertatea frumuseţii omului, căci omul se topise în el, iar masa nu e liberă, căci nu are direcţie, ci doar apasă, şi rămâne nemişcată. Ceea ce nu împiedica a fi numită libertate acest mod de a trândăvi şi dreptate această trândăveală.

A venit vremea când cuvântul libertate, care maimuţărea încă sunetul unei trâmbiţe, s-a golit de ceea ce avea patetic, iar oamenii visau confuz la o trâmbiţă nouă, care să-i trezească şi să-i îndemne să construiască.

Căci doar glasul trâmbiţei care te smulge din somn este frumos.

Dar îndemnul valabil este numai acela care te supune templului după semnificaţia ta, căci pietrele nu sunt libere să meargă încotro le place, fiindcă atunci nu există nimic căruia de să-i dea sau de la care să primească semnificaţie. Este aceea de a te supune trâmbiţei atunci când ea trezeşte şi face să se nască din tine ceva mai presus decât tine însuţi. Cei care mureau pentru libertate atunci când ea era imagine a lor, mai presus de ei înşişi, şi luptau pentru propria lor frumuseţe, supunându-se acestei frumuseţi, acceptau constrângeri, şi se sculau noaptea la chemarea trâmbiţelor, fără a fi liberi de a continua să

doarmă, sau să-şi mângâie femeile, ci guvernaţi, şi puţin mă interesează să aflu, atunci când te văd constrâns, dacă jandarmul este în afara sau înăuntrul tău. 211

Iar dacă e înăuntru, ştiu că la început a fost în afară, aşa cum simţul onoarei îţi vine de la vigoarea tatălui tău, care te-a făcut să creşti respectând onoarea.

Iar dacă prin constrângere înţeleg contrariul libertăţii de a face orice, ceea ce înseamnă a trişa, aceasta nu înseamnă că doresc ca ea să fie efect al poliţiei mele, căci am observat, plimbându-mă în liniştea iubirii mele, acei copii despre care îţi vorbeam, supuşi regulilor jocului lor şi ruşinându-se atunci când trişau. Ei cunoşteau, deci, imaginea jocului. Eu numesc imagine ceea ce ia naştere dintr-un joc. Fervoarea lor, plăcerea de a dezlega probleme, tânăra lor îndrăzneală, un ansamblu al cărui gust aparţine acestui joc, şi nu altuia, o anume divinitate care-i ajută în devenirea lor, căci niciun joc nu te plămădeşte în acelaşi fel şi, pentru a te schimba, trebuie să schimbi jocul. Dar dacă te descoperi măreţ şi nobil în acel joc, vei vedea, dacă ţi se întâmplă să trişezi, că distrugi tocmai ceea ce făcea scopul jocului tău. Acea grandoare şi acea nobleţe. Şi iată-te constrâns de dragoste pentru o imagine.

Căci ceea ce creează jandarmul este asemănarea ta cu altul. Cum ar putea vedea mai sus? Ordinea, pentru el, este ordinea muzeului în care lucrurile stau aliniate. Dar eu nu întemeiez unitatea imperiului meu pe asemănarea ta cu vecinul tău. Ci pe aceea că vecinul tău şi tu însuţi, asemenea statuii şi coloanei în templu, vă contopiţi în imperiu, care, doar el, este unic.

Constrângerea mea este ceremonial al dragostei.

XEVIII

DACĂ DRAGOSTEA TA NU ARE SPERANŢA SA fie împărtăşită, trebuie s-o păstrezi în tăcere. Ea poate să mocnească în tine, dacă e linişte. Căci ea creează o direcţie în lume, şi orice direcţie care-ţi permite să te apropii, să te îndepărtezi, să intri, să ieşi, să găseşti, să

pierzi, te înalţă. Căci tu eşti cel ce trebuie să trăiască. Dar nu există viaţă dacă niciun zeu n-a creat pentru tine linii de forţă.

Dacă dragostea ta nu este împărtăşită şi devine im212 plorare zadarnică pentru o răsplată a fidelităţii tale, şi 12" dacă nu ai forţa sufletească de a păstra tăcere, atunci, dacă există vreun medic, mergi la el să te vindece. Căci nu trebuie să confunzi dragostea cu sclavia inimii. Dragostea care se roagă este frumoasă, dar cea care imploră este a unei slugi.

Dacă dragostea ta se loveşte de absolutul lucrurilor, ca de pildă exilul sau zidul de netrecut al unei mănăstiri, mulţumeşte Domnului dacă aceea pe care-o iubeşti te iubeşte şi ea, deşi este, în aparenţă, surdă şi oarbă. Căci există, pentru tine, o lumină aprinsă în lume. Puţin contează că nu te poţi folosi de ea. Căci cel ce moare în deşert, deşi moare, este bogat cu casa sa îndepărtată.

Dacă voi clădi suflete mari şi îl voi alege pe cel mai perfect dintre de pentru a-l închide în zidurile tăcerii, vei spune că nimeni nu va primi nimic de la el. Şi, totuşi, el înnobilează întregul imperiu. Oricine trece în depărtare se prosternează. Şi astfel iau naştere semnele şi miracolele.

Dacă există dragoste pentru tine, deşi inutilă, şi dragoste din partea ta în schimb, vei păşi în lumină. Căci doar ruga căreia tăcerea îi este răspuns e grandioasă, atunci când divinitatea există.

Iar dacă dragostea ta e împărtăşită şi braţe se deschid pentru tine, roagă-te ca această dragoste să fie salvată de la putreziciune, căci mă tem pentru inimile prea fericite.

XEIX

ŞI, TOTUŞI, FIINDCĂ IUBI – serăm LIBERTATEA CARE mi-a făcut inima să răsune, şi mi-aş fi vărsat sângele pentru a o cuceri, şi fiindcă am văzut că privirile oamenilor ce luptau pentru această cucerire erau luminoase (aşa cum, în alte părţi, i-am văzut sinistri, şi îndobitociţi asemenea unor animale, şi vulgari în sufletul lor, pe aceia

cărora li se atârna în staul porţia de hrană şi care, cu râtul ridicat, deveneau porci la troacă).

Fiindcă, de asemenea, am văzut flacăra libertăţii înfrumuseţând oamenii, şi tirania abrutizându-i.

Şi fiindcă nu abandonez nimic din ceea ce-mi aparţine şi dispreţuiesc bazarurile de idei, ştiind că, dacă vorbele nu dau o imagine a vieţii, de sunt cele care trebuie schimbate, iar dacă te înşeli, prins într-o contradicţie fără ieşire, fraza este aceea care trebuie ruptă, şi trebuie să descoperi muntele de la înălţimea căruia câmpia se va vedea limpede.

Descoperind în acelaşi timp că sunt mari doar acele suflete care au fost întemeiate, şi plămădite, şi clădite asemenea unor fortăreţe prin constrângere, prin cult şi prin ceremonial, care este tradiţie, şi rugăciune, şi obligaţie nepusă în discuţie.

Şi că frumoase sunt doar sufletele mândre ce nu acceptă să se încovoaie, care ţin oamenii drepţi în faţa supliciilor, liberi de ei înşişi şi de a nu abjura, deci liberi de ei înşişi în a alege şi a hotărî, şi legându-şi viaţa de cea pe care o iubesc, împotriva murmurelor mulţimii sau dizgraţiei regelui.

Mi-am dat seama că nici libertatea, nici constrângerea nu au vreun sens. Căci niciuna dintre mişcările mele nu trebuie respinsă, deşi cuvintele prin care le semnific se opun unul altuia.

e

DACĂ ARUNCI OAMENII ÎN ÎNCHISOARE DUPĂ O idee preconceptă, şi dacă închizi mulţi (şi i-ai putea închide pe toţi, căci toţi poartă o parte din ceea ce tu condamni, cum ar fi să închizi dorinţele nelegiuite, şi atunci chiar şi sfinţii ar merge la închisoare), înseamnă că ideea ta preconceptă este un punct de vedere nepotrivit pentru a judeca oamenii, munte interzis şi sângeros, care împarte fără dreptate şi te forţează să acţionezi împotriva omului însuşi. Căci cel pe care-l condamni are, poate, multe părţi frumoase. Iar tu îl striveşti.

Iar dacă jandarmii tăi, care, în mod necesar, sunt stupizi, agenţi orbi ai poruncilor tale, tocmai prin funcţia lor, de la care tu nu ceri intuiţie, ci, dimpotrivă, îi refuzi acest drept, căci ei trebuie nu să înţeleagă şi să judece, ci să distingă semnele tale, dacă jandarmii tăi primesc consemn să claseze în negru şi nu în alb – căci, pentru ei, nu va fi vorba decât de două culori – pe cel care, de pildă, fredonează atunci când e singur, sau se îndoieşte, câteodată, de Domnul, sau cască mun când pământul, sau, într-un fel sau altul, gândeşte, acţionează, iubeşte, urăşte, admiră sau dispreţuieşte vreun lucru oarecare, atunci se va deschide secolul abominabil în care te vei vedea aruncat în mijlocul unui popor al trădării, unde nu vei putea reteza capete de-ajuns, iar mulţimea ta va fi mulţime de suspecţi, iar poporul tău – popor de spioni, căci ai ales un fel de a-i împărţi care nu se opreşte în afara lor, ceea ce ţi-ar permite să-i aşezi pe unii la dreapta şi pe alţii la stânga, făcând astfel operă de limpezire, ci trece înăuntrul sufletului oamenilor, despărţindu-i de ei înşişi, făcând din om spion faţă de sine, suspect faţă de sine, trădător faţă de sine însuşi, căci fiecare se îndoieşte de Domnul în nopţile fierbinţi.

Căci fiecare fredonează în singurătate, sau cască muncind pământul, sau, vreodată, gândeşte, acţionează, iubeşte urăşte, admiră sau dispreţuieşte vreun lucru anume. Căci omul trăieşte. Şi doar acela ale cărei idei ar veni dintr-un bazar ridicol, şi nu din îndemnurile inimii lui, îţi va apărea ca sfânt.

Şi fiindcă tu ceri jandarmilor tăi să depâsteze în om ceea ce-i aparţine lui însuşi, şi nu unuia sau altuia, vor pune în aceasta tot zelul lor, vo. descoperi ceea ce se află în fiecare, se vor înspăimânta de progresele răului, te vor înspăimânta prin rapoartele lor, te vor face să împărtăşeşti credinţa lor în urgenţa represiunii şi, după ce te vor fi convertit, te vor face să construieşti temniţe în care să-ţi închizi poporul întreg. Până în ziua în care vei fi obligat să-i închizi şi pe ei, căci şi ei sunt oameni.

Iar dacă vrei ca ţăranii să lucreze pământul în bunătatea soarelui lor, ca sculptorii să cioplească piatra, ca geometrii să-şi inventeze figurile, va trebui să schimbi muntele de pe care-i priveşti. Şi, după muntele ales, ocnaşii tăi vor deveni sfinţi, iar tu vei ridica statui celui pe care-l condamni să spargă piatră.

CI

M-AM GÂNDIT LA CUVÂNTUL JAF, LA CARE mă gândiserăm mereu, fără să fi fost luminat asupra înţelesului lui. Ştiam, desigur, că e jefuitor acela care sfarmă stilul în profunzime, pentru a extrage efecte care 215

să-i fie de folos, efecte lăudabile în sine, căci stilul este acela care ţi le permite, el fiind creat pentru ca oamenii să-şi poată exprima mişcările lăuntrice. Dar tu îţi sfarmi vehiculul sub pretext de a vehicula, asemenea celui care-şi ucide măgarul sub poveri pe care nu le poate duce. Pe când prin poveri bine măsurate, îl înveţi cu munca, iar el va munci şi mai bine decât munceşte deja. Deci, îl expulzez pe cel care scrie împotriva regulilor. Să încerce să se exprime după reguli, căci numai astfel iau naştere regulile.

Exerciţiul libertăţii, atunci când ea este libertate a frumuseţii omului, este asemenea jafului unei rezerve. Desigur, nu foloseşte la nimic o rezervă care doarme şi o frumuseţe ce se datorează calităţii cadrului de reguli, fără ca tu să ieşi vreodată din tipar pentru a o expune la vedere. Este frumos să clădeşti hambare în care să depozitezi grânele. Dar de nu vor avea sens decât dacă aceste grâne le vei scoate şi le vei împărţi în timpul iernii. Sensul hambarului este contrariul hambarului, care este locul în care aşezi. El devine locul din care scoţi. Dar numai un limbaj stângaci e cauza contradicţiei, căci a intra şi a scoate sunt cuvinte ce se opun, şi ar fi trebuit să spui nu: „Hambarul acesta este locul în care fac să intre grânele”, la care un altul ţi-ar fi răspuns pe bună dreptate: „Este locul din care scot”, ci puteai să domini zarva

cuvintelor lor, să absorbi contradicţiile şi să dai adevărata semnificaţie a hambarului, spunându-i escală a grânelor.

Libertatea mea nu este decât consum al fructelor constrângerilor mele, care sunt singurele ce au puterea de a crea ceva ce merită a fi eliberat. Pe cel pe care-l văd liber în supliciu, căci refuză să abjure şi rezistă în sine însuşi poruncilor tiranului şi călăilor săi, pe acela îl numesc liber, şi pe cei ce rezistă pasiunilor vulgare îl numesc, de asemenea, liber, căci nu pot să spun că acela ce se transformă în sclav e liber, chiar dacă ei numesc libertate – libertatea de a se înrobi.

Căci eu creez omul eliberând în el fapte omeneşti, creez poetul eliberând poemul, creez în tine un arhanghel eliberând cuvinte înaripate şi paşi mai siguri decât 216 ai unui dansator.

CII

nu am încredere în cel ce tinde să judece dintr-un punct de vedere. Nici în acela care, fiind ambasador al unei cauze înalte, devine orb supunându-se ei. Atunci când îi vorbesc, trebuie să trezesc în el omul. Dar nu am încredere în felul lui de-a asculta. Căci în primul rând ascultarea lui va fi abilitate, şiretlic de război, iar el va digera adevărul meu pentru a-l supune imperiului său. Şi cum aş putea să-i reproşez aceasta, când măreţia sa se naşte din aceea a cauzei sale?

Cel care mă ascultă, şi cu care comunic fără piedici, care nu digeră adevărul meu pentru a-l extrage pe al lui şi a se folosi, la nevoie, de el contra mea, cel pe care-l numesc pe de-a-ntregul luminat, în general nu munceşte, nu acţionează, nu luptă, nu rezolvă probleme. El există într-un loc oarecare, lampion inutil, strălucind pentru sine însuşi şi pentru lux, floarea cea mai delicată a imperiului, dar sterilă prin prea marea ei puritate.

Atunci se pune problema raporturilor mele, şi a comunicărilor mele, şi a punţii ce se leagă între mine şi acest ambasador al unei cauze străine. Şi al sensului limbajului nostru.

Căci nu există comunicare decât prin imaginea divinităţii prezente. Aşa cum nu comunic cu soldatul meu decât prin imaginea imperiului, care are înţeles atât pentru unul, cât şi pentru celălalt, aşa cum cel care iubeşte nu comunică prin ziduri decât cu cea care aparţine casei sale şi pe care-i este dat s-o iubească, deşi absentă, deşi adormită. Dacă este vorba de ambasadorul unei cauze străine, şi doresc să joc cu el un joc mai înalt decât cel de şah, şi să întâlnesc omul la acel nivel la care înşelătoria nu-şi are locul, şi, chiar dacă ne înverşunăm unul împotriva altuia în război, ne stimăm şi respirăm unul în prezenţa celuilalt, asemenea acelui conducător care domnea la răsăritul imperiului şi care mi-a fost duşman iubit, nu-l voi aborda decât prin această nouă imagine, care va fi măsura noastră comună.

Iar dacă este credincios, asemenea mie, şi dacă-şi supune poporul credinţei, asemenea mie, ne vom întâlni 217

ca doi egali în cortul de armistiţiu, departe de trupele noastre îngenuncheate, şi vom putea, unindu-ne în credinţă, să ne rugăm împreună.

Dar dacă nu vei găsi o divinitate care să domine, nu există speranţă de comunicare, căci aceleaşi lucruri au un înţeles în ansamblul lui şi un alt înţeles în al tău, aşa cum pietre asemănătoare, puse laolaltă de un alt arhitect, dau naştere unui alt templu, şi cum ai putea să te exprimi atunci când victorie pentru tine înseamnă înfrângerea lui, iar pentru el – victoria lui?

Şi am înţeles, ştiind că nimic din ce se poate enunţa nu are importanţă, ci doar cauţiunea ce se află în spate şi a cărei enunţare se cere, şi a cărei greutate e cuprinsă în enunţare, ştiind că uzualul nu provoacă mişcări ale sufletului sau ale inimii, şi că „împrumută-mi ceainicul tău”, dacă agită pe cineva, e din cauza unei imagini tulburate, ca de exemplu atunci când ceainicul ar aparţine patriei tale lăuntrice şi ar însemna ceaiul luat împreună cu ea după clipele de dragoste, sau dacă el ar fi în afara ta şi

ar însemna opulenţă şi fast… Am înţeles, deci, pentru ce refugiaţii noştri berberi, reduşi la materiale, în lipsa nodului divin care să lege lucrurile, incapabili, cu aceste materiale, chiar furnizate din abundenţă, să clădească invizibila bazilică ale cărei pietre vizibile ar fi fost ei înşişi, coborau la nivelul animalelor, care se deosebesc de om doar prin aceea că de nu au acces la bazilică şi-şi mărginesc săracele bucurii la uzul materialelor.

Şi am înţeles pentru ce atât demult i-a mişcat poetul pe care li-l trimisese tatăl meu, atunci când le-a cântat despre lucrurile ce răsună unele într-altele.

Cele trei pietricele albe ale copilului sunt o bogăţie mai mare decât obiecte adunate în vrac.

Clâl

PAZNICII OCNAŞILOR MEI ŞTIAU MAI MULTE despre oameni decât geometrii mei. Pune-i la treabă şi vei vedea. La fel, în guvernarea imperiului meu, aş putea ezita între generali şi paznicii de ocnă. Dar nu şi între 218 ei şi geometri.

Căci nu e vorba de a cunoaşte măsurile, nici de a confunda arta măsurilor cu înţelepciunea, „cunoaştere a adevărului”, cum spun ei. Da. A unui adevăr ce permite măsuri. Desigur, poţi să ai stângăcia de a te folosi de acest limbaj ineficace pentru a guverna. Şi te vei strădui să iei măsuri abstracte şi complicate pe care le-ai fi putut lua şi ştiind să dansezi sau să păzeşti ocnele. Căci prizonierii sunt nişte copii. Şi oamenii – la fel.

CIV

IL ASALTAU PE TATĂL MEU:

Noi trebuie să guvernăm oamenii. Noi cunoaştem adevărul.

Astfel vorbeau comentatorii geometrilor imperiului.

Iar tatăl meu le răspundea:

— Voi cunoaşteţi adevărul geometrilor…

— Şi ce dacă? Nu acesta e adevărul?

— Nu, răspundea tatăl meu.

— Ei cunosc, îmi spunea tatăl meu, adevărul

triunghiurilor lor. Alţii cunosc adevărul pâinii. Dacă o frământi prost, nu creşte. Dacă e prea fierbinte cuptorul, se arde. Dacă e prea rece, aluatul se încleiază. Deşi din mâinile lor iese o pâine proaspătă, din care-ţi face plăcere să muşti, plămăditorii de pâine nu vin totuşi să-mi ceară să le încredinţez guvernarea imperiului.

— Poate ai dreptate când vorbeşti despre comentatorii geometrilor. Dar există istorici şi critici. Aceştia au demonstrat acte ale oamenilor. Ei cunosc omul.

— Eu, mi-a spus tatăl meu, dau guvernarea imperiului în mâinile aceluia ce crede în diavol. Căci, de atâta timp de când se perfecţionează, el descurcă destul de bine comportamentul obscur al oamenilor. Dar, desigur, diavolul nu-ţi poate fi de niciun folos pentru a explica relaţiile între linii. Iată pentru ce nu aştept de la geometri să-l afle pe diavol în triunghiurile lor. Şi nimic din triunghiurile lor nu-i poate ajuta în a conduce oamenii.

— Eşti obscur, i-am spus eu, tu creezi, deci, în diavol?

219

— Nu, mi-a răspuns tatăl meu.

Dar a adăugat:

— Căci ce înseamnă a crede? Dacă eu cred că vara face orzul să se coacă, nu spun nimic care să fie fertil, nici criticabil, căci am numit vară anotimpul în care orzul se coace. Şi la fel despre celelalte anotimpuri. Dar dacă descopăr relaţii între anotimpuri, ca de pildă să aflu că orzul se coace înaintea ovăzului, voi crede în aceste relaţii, căci de există. Puţin îmi pasă de obiectele legate între de: m-am slujit de de ca de o plasă în care să-mi prind prada.

Şi tatăl meu adăuga:

— E acelaşi lucru ca la o statuie. Creezi, oare, că pentru creator este vorba de descrierea unei guri, a unui nas sau a unei bărbii? Nu, desigur. Ci doar de reflexul obiectelor unele într-altele, care reflex va fi, de pildă, durerea omenească. Şi pe care îţi este posibil s-o înţelegi, căci tu comunici nu cu obiectele, ci cu nodul care le leagă.

Doar sălbaticul crede că sunetul se află în tobă. Şi

adoră toba. Un altul crede că sunetul se află în baghete, şi adoră baghetele. Ultimul, în sfârşit, crede că sunetul se află în puterea braţului său, şi-l vezi cum se împăunează, ridicându-şi braţul. Tu, care îţi dai seama că el nu se află nici în tobă, nici în beţe, nici în braţ, numeşti adevăr zgomotul pe care-l face toboşarul.

Refuz să pun în fruntea imperiului meu comentatori ai geometrilor care ar venera ca idol ceea ce a servit la construcţie şi, dintr-un templu, ceea ce-i emoţionează sunt pietrele. Aceştia ar conduce oamenii, cu adevărurile lor, ca pe nişte triunghiuri.

Şi, totuşi, m-am întristat:

— Deci nu există adevăr, i-am spus tatălui meu.

— Dacă reuşeşti să formulezi, mi-a explicat el surâzând, cărei dorinţe a cunoaşterii i se refuză răspunsul, aş plânge alături de tine infirmitatea noastră. Dar eu nu concep obiectul pe care tu doreai să-l surprinzi şi să-l înţelegi. Cel care citeşte o scrisoare de dragoste se crede fericit, indiferent cum ar arăta cerneala şi hârtia. El nu

220 caută dragostea nici în cerneală, nici în hârtie.

CV

MI-AM DAT SEAMA, DECI, CA OAMENII, SUPUŞI iluziilor limbajului lor şi observând că este fertil să demonstrezi obiectul pentru a dobândi cunoştinţe, constatând eficacitatea fulgerătoare a acestei metode, şi-au ruinat patrimoniul. Căci ceea ce este adevărat, şi încă nu la modul absolut, pentru materie, e fals pentru spirit. Într-adevăr, tu, om, eşti altfel clădit, încât obiectele sunt pentru tine goale şi moarte dacă nu aparţin unui regat spiritual, şi chiar dacă eşti meschin şi avar, nu doreşti ca acest obiect să fie mai frumos decât celălalt decât din pricina înţelesului pe care îl are pentru tine, aşa cum pe om l-ai dori plin de comori invizibile, iar femeia ta, dacă doreşte o anume podoabă, nu pentru a-şi împovăra fruntea o doreşte, ci pentru că ea este convenţie într-un limbaj, şi ierarhie, şi mesaj secret, şi semn de dominaţie.

Mi-am dat seama, de asemenea, de unica fântână la

care se pot adăpa sufletul şi inima. Singura hrană care ţi se potriveşte. Singurul patrimoniu ce trebuie salvat. Şi că trebuia să reclădeşti acolo unde ai risipit. Căci iată-te aşezat printre ruinele tale de obiecte împrăştiate, iar dacă animalul e satisfăcut, omul din tine e ameninţat de foame şi, neştiind de ce îi este foame, căci eşti astfel clădit încât nevoia ta de hrană este fruct al hranei, iar dacă o parte din tine e păstrată slabă şi vlăguită, în lipsă de aliment şi exerciţiu, nu vei cere nici acest exerciţiu, nici acest aliment.

Iată pentru ce nu vei şti niciodată, dacă nimeni nu coboară înspre ţine de la înălţimea sa, pentru a te lumina, ce drum de urmat te va salva. Aşa cum nu vei crede, în mod la fel de savant precum ţi se fac raţionamente, ce fel de om se va naşte din tine sau se va trezi în tine, căci el încă nu se află acolo.

Iată pentru ce constrângerea mea este putere a arborelui şi, prin ea, eliberare a stâncii.

Eu pot, din etaj în etaj, să te pun în comunicare cu comori din ce în ce mai întinse. Desigur, deja este frumoasă aceea a iubirii, şi a casei, şi a domeniului, şi a imperiului, şi a templului, şi a bazilicii, dar dacă-mi îngădui să te călăuzesc pentru a te ajuta să urci muntele cel mai înalt, am pentru tine comori atât de greu de cucerit, încât mulţi vor renunţa în ascensiunea lor, căci pentru a clădi o imagine nouă, le fur pietrele celorlalte temple la care se închină.

Reuşind, pentru unii, eu sunt atât de patetic, încât sufletul li se încinge. Căci există structuri atât de fierbinţi, încât sunt asemenea unui foc pentru suflete. Pe aceia îi voi numi pârjoliţi de dragoste.

Vino la mine să te clădesc, şi vei ieşi strălucitor din mâinile mele.

Dar cele divine se pierd. Căci ţi-am spus despre poem. Cât de frumos ar fi, nu te poate hrăni în fiecare zi… Santinela mea, care patrulează în lung şi-n lat, nu poate nici ea să fie zi şi noapte credincioasă imperiului. Deseori

se desface în suflete nodul divin ce leagă lucrurile. Priveşte-l pe sculptor. Astăzi este trist. Clatină din cap în faţa blocului de marmură. „Pentru ce, îşi spune el, acest nas, această bărbie, această ureche… Căci nu mai reuşeşte să distingă ceea ce a reuşit să surprindă. Iar îndoiala este răscumpărare plătită divinităţii, căci ea îţi lipseşte atunci, iar lipsa ei te doare.

CU

DAR TU NU COMUNICI DECÂT PRINTR-UN ceremonial. Căci dacă, distrat, asculţi această muzică şi priveşti acest templu, nimic nu se va naşte în tine şi nu vei fi hrănit. Iată pentru ce nu am alt mijloc de aţi explica viaţa către care te chem decât angajându-te cu forţa în ea şi hrănindu-te cu ea. Cum ţi-aş putea explica această muzică, fiindcă nu e de ajuns s-o asculţi, dacă nu eşti pregătit a fi copleşit de ea? Atât de aproape de a muri în tine este imaginea domeniului, pentru a nu lăsa în urmă decât moloz. Un cuvânt ironic, un somn agitat, un zgomot care să te jeneze, şi iată-te privat de credinţă. Iată-te refuzat. Iată-te aşezat pe prag, cu uşa închisă în spatele tău, cu totul separat de lume, care nu mai e decât sumă de obiecte goale. Căci nu comunici cu obiectele, ci cu nodurile care le leagă.

Cum te-aş putea face să te înalţi, când tu te desprinzi 222 cu atâta uşurinţă?

De aici vine importanţa ceremonialului meu, căci trebuie să te salvez de la a distruge tot atunci când rămâi singur la poarta casei tale.

Iată pentru ce îl condamn pe cel ce tulbură cărţile şi le amestecă.

Eu te clădesc şi te păstrez aşa cum eşti, nu hrănindu-te mereu, căci nu aceasta este slăbiciunea inimii tale, ci făcând să fi mereu drum bine croit, poartă larg deschisă, templu bine construit pentru a primi. Vreau să fi instrument ce aşteaptă muzicianul.

Iată pentru ce ţi-am spus că poemul pe care ţi l-am rezervat este însăşi ascensiunea ta.

Doar cei care refac drumul pierdut şi regăsesc fiinţele pe care le-au risipit în ruină ajung la adevărata cunoaştere.

Vreau să-ţi arăt patria ta, singura în care spiritul tău se poate mişca.

Iată pentru ce îţi spun că eşti eliberat prin constrângerea mea şi ea îţi aduce singura libertate care contează. Căci tu numeai libertate acea putere pe care o ai de aţi demola templul, de a amesteca cuvintele poemului, de a egaliza zilele pe care ceremonialul meu le clădise în bazilică. Libertate de a face pustiu. Şi unde te vei afla?

Eu numesc libertate eliberarea ta.

Iată pentru ce am spus o dată: libertate a sclavului sau a omului, respect al putreziciunii sau al cărnii sănătoase? Dreptate pentru om sau pentru pleava umană? împotriva ta, prin tine, pentru tine sunt drept. Şi, desigur, sunt nedrept pentru netrebnic, sau pentru neghiob, sau pentru omida ce nu s-a transformat, căci îi oblig să renunţe la ceea ce sunt şi să se împlinească.

CVII

CĂCI INSTRUINDU-TE, TE CONSTRÂNG. DAR astfel este constrângerea, încât, atunci când e absolută, devine invizibilă, aşa cum te-aş obliga să rătăceşti pipăind peretele în căutarea uşii, şi nici nu-mi vei reproşa aceasta, nici nu te vei lamenta.

Căci regulile jocului de copii sunt constrângeri. Dar copilul le doreşte. Pe notabilii mei îi vezi uneltind pentru a primi sarcinile şi datoriile notabililor, care sunt constrângeri. Iar femeile ascultă de modă în alegerea podoabelor lor, care se schimbă în fiecare an, şi aici, de asemenea, este vorba de un limbaj, iar limbajul e constrângere. Căci nimeni nu cere libertatea de a nu fi înţeles

Dacă eu numesc casă un anume aranjament al pietrelor, nu eşti liber să schimbi cuvântul, căci altfel vei fi singur, neştiind a te face înţeles.

Dacă eu spun că o anume zi din an e sărbătoare, nu

eşti liber să nu ţii seama de aceasta, căci altfel vei fi singur, neştiind să comunici cu poporul din care ai ieşit.

Dacă eu formez un domeniu dintr-o anume aranjare a animalelor, a caselor, a munţilor mei, nu eşti liber să-l părăseşti, căci altfel vei fi singur, neştiind să colaborezi atunci când munceşti la înfrumuseţarea domeniului.

Libertatea ta, atunci când te-a topit, făcându-te din gheţar mlaştină, te Iasă singur, căci nu mai eşti gheţar, urcând pe razele soarelui sub mantaua de zăpadă, ci egal altora şi la acelaşi nivel, urându-vă din pricina diferenţelor voastre, şi aflând starea de repaus pe care o află curând bilele amestecate, nemaifiind supuşi nici unui lucru care să vă domine, nici măcar absolutului limbajului, iată că orice comunicare între voi e de acum interzisă şi, inventând fiecare un limbaj propriu, alegându-vă fiecare zilele de sărbătoare, sunteţi despărţiţi unii de alţii şi mai singuri decât astrele în solitudinea lor rece.

Căci ce aţi putea aştepta de la fraternitatea voastră, dacă ea nu este fraternitate în arbore, ale cărei elemente sunteţi voi, arbore care vă vine din exterior, căci eu numesc cedru constrângerea pământului stâncos, dar ea nu este fruct al pământului, ci al seminţei.

Cum aţi putea deveni cedru dacă fiecare îşi alege arborele de clădit, sau nu pretinde a sluji unui arbore, sau chiar se opune înălţării unui arbore pe care îl va numi tiranie, şi-i râvneşte locul pentru el; trebuie să fiţi împărţiţi şi să slujiţi arborelui, nu să-i pretindeţi să vă slujească.

Iată pentru ce am aruncat sămânţa şi vă supun puterii ei. Iar dacă dreptatea este egalitate, eu recunosc că sunt nedrept. Căci eu creez linii de forţă, şi tensiuni, şi figuri. Dar datorită mie, care v-am transformat în ramuri, voi vă veţi hrăni cu soare.

cvra

DESPRE VIZITA MEA LA SANTINELA ADORMITA.

Este bine ca acela să fie pedepsit cu moartea. Căci pe vigilenţa lui se reazemă atâta somn cu răsuflarea înceată, atunci când viaţa te hrăneşte şi se perpetuează prin tine,

asemenea palpitaţiei mării în adăpostul unui liman neştiut şi templele închise, cu bogăţii sacerdotale încet strânse, asemenea mierii, atâta sudoare, şi lovituri de ciocan, şi pietre cărate, şi ochi istoviţi de jocurile acului în vălurile de aur, ca să le înflorească, şi de angajamente delicate inventate de mâini pioase. Şi hambarele cu provizii, pentru ca iarna să treacă uşor. Şi cărţile sfinte în hambarele înţelepciunii, unde se află depozitată cauţiunea pentru viitor a omului. Şi bolnavii a căror moarte o ajut, făcând-o liniştită, printre ai lor, şi după tradiţie, aproape neobservată, o simplă transmitere a moştenirii. Santinelă, tu eşti înţeles al zidurilor, care sunt înveliş pentru trupul fragil al oraşelor, împiedicându-l să se risipească, căci dacă vreo breşă le străpunge, trupul este lipsit de sânge. Tu mergi din lung în lat, la început deschis către rumoarea unui deşert ce-şi pregăteşte armele şi, fără contenire, revine să lovească asemenea hulei, să te plămădească şi să te întărească în acelaşi timp în care te ameninţă. Căci nu trebuie deosebit ceea ce te răvăşeşte de ceea ce te înalţă, căci acelaşi vânt sculptează dunele şi le împrăştie, acelaşi val sculptează faleza şi o surpă, aceeaşi constrângere îţi sculptează sufletul sau îl abrutizează, aceeaşi muncă îţi permite să trăieşti şi te împiedică să trăieşti, aceeaşi iubire care te copleşeşte cu fericire şi-ţi goleşte sufletul. Duşmanul tău e cel ce-ţi dă formă, căci te obligă să te clădeşti în interiorul zidurilor tale, aşa cum s-ar putea spune despre mare că este duşmană a corăbiei, căci ea este oricând pregătită să o înghită şi, corabia fiind înainte de toate luptă împotriva mării, marea este zid, şi limită, şi formă a aceleiaşi corăbii, căci de-a lungul generaţiilor mulţimea valurilor zdrobindu-se în etravă este aceea care a sculptat carena, făcând-o mai armonioasă pentru a pluti, întemeind-o şi înfrumuseţând-o. Fiindcă se poate spune că vântul care sfâşie pânzele este cel care le-a desenat, aşa cum a desenat şi aripa, şi că fără duşman nu ai nici formă, nici măsură.

Ce ar fi zidurile tale dacă n-ar exista santinelele?

Iată pentru ce aceea care doarme face ca oraşul tău să fie gol. În clipa aceea duşmanul vine să pună stăpânire pe oraş, pentru a-l îneca în somnul lui.

Şi iată că dormea cu capul sprijinit de piatra netedă şi cu gura întredeschisă. Iar obrazul său era obrazul unui copil. Îşi ţinea încă puşca strânsă la piept, asemenea unei jucării pe care o iei cu tine în vis. Privind-o, mi-a fost milă. Căci mi-e milă, în nopţile fierbinţi, de slăbiciunea oamenilor.

Slăbiciune a santinelelor, barbarul este cel ce vă adoarme. Cuceriţi de către deşert, lăsând porţile libere să se mişte în linişte pe balamalele lor, pentru ca oraşul să fie fecundat atunci când este epuizat şi are nevoie de barbar.

Santinelă adormită, avangardă a duşmanului. Deja cucerită, căci somnul tău este de a nu mai aparţine oraşului, bine legat şi imuabil, ci de a aştepta transformarea şi de a te deschide seminţei.

Şi am avut imaginea oraşului înfrânt din cauza somnului tău, căci totul se leagă şi se dezleagă în tine. Cât de frumoasă eşti atunci când veghezi, ureche şi ochi al oraşului… Şi atât de nobilă atunci când înţelegi, dominând prin dragostea ta simplă inteligenţa logicienilor, căci ei nu înţeleg oraşul, ci îl divid. Pentru ei, el este aici o închisoare, acolo un spital, dincolo o casă a prietenilor lor, şi chiar pe aceea o descompun în inima lor, văzând în ea acea cameră, apoi alta, apoi alta. Şi nu numai camerele, ci în fiecare acel obiect, celălalt, şi celălalt obiect încă. Apoi de obiectul însuşi fac abstracţie. Şi ce vor face cu aceste materiale din care nu vor să construiască nimic?

Dar tu, santinelă, dacă veghezi, tu eşti în legătură cu oraşul deschis înspre stele. Nu această casă, sau cealaltă, sau acest spital, sau acest palat. Ci oraşul. Nu 226 acest vaiet al muribundului, nici acest strigăt al femeii lăuze, nici acest geamăt de dragoste, nici această chemare a noului născut, ci această răsuflare diversă a unui trup unic. Oraşul. Nici veghea aceluia, nici acea căutare a celuilalt, ci acest amestec de fervoare şi somn, acest foc sub cenuşa

Căii Lactee. Oraşul. Santinelă, ureche lipită de pieptul iubitei, ascultând această linişte, această odihnă şi aceste răsuflări pe care nu trebuie să le divizi, pentru a le auzi, căci toate împreună sunt bătaia unei inimi. Ceea ce înseamnă bătaia inimii. Şi nimic altceva.

Santinelă, atunci când veghezi eşti egalul meu. Căci oraşul se reazemă pe tine, şi pe oraş se reazemă imperiul. Desigur, sunt de acord ca, dacă trec, să îngenunchezi, căci aşa se mişcă lucrurile, ca şi seva, dinspre rădăcină înspre frunziş. Şi este bine ca omagiul tău să urce înspre mine, căci aceasta este circulaţia sângelui în imperiu, asemenea iubirii mirelui înspre mireasă, asemenea laptelui mamei înspre copil, asemenea respectului celor tineri înspre cei bătrâni, dar poţi să spui că unul dintre ei primeşte ceva? Căci eu sunt primul care te slujesc.

Iată pentru ce, atunci când te privesc cum te sprijini în armă, egalul meu întru Domnul, căci cine poate distinge pietrele din temelie de cele din cheia de boltă, şi cine ar putea fi gelos pe una sau pe cealaltă… Iată pentru ce inima îmi bate din dragoste de a te privi, şi totuşi îmi voi trimite oamenii pentru a te ridica.

Căci tu dormi. Santinelă adormită. Santinelă moartă. Şi te privesc cu spaimă, căci în tine doarme şi moare imperiul. Îl văd bolnav, văzându-te pe tine, căci e semn rău, ca ei să-mi trimită santinele ce dorm.

„Desigur, mi-am spus, călăul îşi va face datoria şi-l va îneca în propriul lui somn…”. Dar, în mila mea, mi-a apărut o contradicţie nouă şi neaşteptată. Căci numai imperiile puternice taie capul santinelelor adormite, dar cei care trimit santinele pentru ca de să doarmă nu mai au dreptul să taie nimic. Căci vigoarea trebuie înţeleasă bine. Nu tăind capetele santinelelor adormite vei deştepta imperiile, ci atunci când imperiile sunt treze, capetele santinelelor adormite sunt retezate. Şi aici confunzi efectul şi cauza. Văzând că imperiile puternice retează capete, vrei să-ţi creezi forţa retezând, dar nu eşti decât bufon sângeros.

Creează dragostea şi vei fonda astfel vigilenţa

santinelelor şi condamnarea celor care dorm, căci de s-au rupt deja prin ele însele de imperiu.

Nu ai nimic pentru a te domina decât disciplina, care-ţi vine de la caporalul ce te supraveghează. Iar caporalii nu au, dacă se îndoiesc de ei înşişi, decât disciplina care le vine de la sergenţii lor, care-i supraveghează. Iar sergenţii de la căpitani, care-i supraveghează. Şi astfel până la mine, care nu-l am, pentru a mă conduce, decât pe Domnul şi, dacă am îndoieli, rămân în mijlocul pustiului, alăturându-mă.

Dar am să-ţi spun un secret, cel al permanenţei. Căci dacă dormi, viaţa ta e suspendată. Dar ea e suspendată şi atunci când îţi vin acele eclipse ale inimii care sunt secret al slăbiciunii tale. Căci nimic nu s-a schimbat în jurul tău şi totul s-a schimbat în tine însuţi. Şi iată-te în faţa oraşului, tu, santinelă, dar fără a te mai sprijini de pieptul iubitei tale pentru a-i asculta bătăile inimii, pe care nu le deosebeşti de tăcerea ei, sau de răsuflarea ei, căci totul nu este decât semn al iubitei, şi ea e una singură, dar pierdut între obiectele risipite pe care nu ştii să le strângi laolaltă, supus cântecelor nocturne care se contrazic unele pe celelalte, acestui cântec de beţiv ce neagă plânsetul bolnavului, acestei lamentări în jurul vreunui mort care neagă strigătul noului născut, acestui templu care neagă mulţimea de bâlci. Şi îţi spun: „Ce pot să fac din toată această dezordine şi acest spectacol incoerent?”, căci dacă nu ştii că există nu arbore, atunci rădăcini, trunchi, ramuri şi frunziş nu mai au o măsură comună. Şi cum ai putea să fi fidel dacă nu mai există nimeni pentru a primi? Ştiu că nu ai dormi dacă ai veghea un bolnav pe care-l iubeşti. Dar cel pe care l-ai fi putut iubi s-a stins şi s-a transformat în materiale risipite.

Căci s-a desfăcut nodul divin ce leagă lucrurile.

Dar doresc să fi fidel ţie însuţi, ştiind că vei reveni. Nu-ţi cer să înţelegi sau să simţi în fiecare clipă, ştiind că până şi cea mai pătimaşă dragoste e alcătuită din traversări ale atâtor pustiuri lăuntrice. În faţa iubitei te

întrebi: „Fruntea ei e numai o frunte. Cum de o pot iubi? Vocea ei e doar o voce. A spus acea prostie. A făcut acel pas greşit...”. Ea este sumă ce se descom228 pune şi nu mai poate să te hrănească şi, curând, îţi închipui că o urăşti. Dar cum ai putea s-o urăşti? Nu eşti nici măcar capabil să iubeşti.

Taci, căci ştii, într-un mod obscur, că nu e vorba decât de un somn. Ceea ce, în acest moment, e adevărat despre femeie, este adevărat despre poemul pe care-l citeai, sau despre domeniu, sau despre imperiu. Îţi lipseşte puterea de a fi alăptat şi chiar de a descoperi – putere care, de asemenea, este dragoste şi cunoaştere – nodurile divine ce leagă lucrurile. Tu, sentinela mea adormită, îţi vei regăsi iubirile ca pe un tribut ce ţi se cuvine, şi nu doar una sau cealaltă, ci toate, şi, atunci când îţi vine plictiseala de a fi infidel, trebuie respectată în sine această casă părăsită.

Atunci când santinelele mele îşi fac rondul, nu pretind ca toate să fie fervente. Multe se plictisesc şi visează la supă, căci dacă toţi zeii dorm în tine, îţi rămâne chemarea animalică a satisfacţiilor pântecelui, iar cel care se plictiseşte se gândeşte la mâncare. Nu pretind ca sufletul tuturor să fie treaz. Căci eu numesc suflet ceea ce, în tine, comunică cu acele ansambluri ce sunt noduri divine ce leagă lucrurile, fără a se împiedica de ziduri.

Ci doar ca, din timp în timp, unul dintre sufletele lor să ardă. Să existe o santinelă a cărei inimă să bată. Să existe una care să cunoască iubirea şi, deodată, să se simtă plină de greutatea şi zgomotele oraşului. Una care să respire stelele şi să cuprindă orizontul, asemenea acelor cochilii ce păstrează cântul mării.

Îmi este de ajuns ca tu să fi cunoscut această plenitudine de a fi om şi să fi bine pregătit pentru a o primi, căci ea este asemenea somnului, sau foamei, sau dorinţei ce-ţi revin la intervale de timp, şi îndoiala ta este a unui suflet pur, şi aş vrea să te consolez pentru ea.

Îţi va reveni, dacă eşti sculptor, înţelesul imaginii.

Îţi va reveni, dacă eşti preot, înţelesul credinţei, îţi va reveni, dacă ai iubit, înţelesul iubirii, îţi va reveni, dacă eşti santinelă, înţelesul imperiului, îţi va reveni, dacă eşti fidel ţie însuţi şi-ţi ţii casa curată, chiar dacă ea pare părăsită, ceea ce-ţi poate hrăni inima.

Iată pentru ce te clădesc astfel, prin aspre ore de studiu, încât poemul, prin miracol, să te poată înflăcăra, şi prin rituri şi obiceiuri ale imperiului, pentru ca acest imperiu să-ţi cucerească inima. Căci nu există dar pe 229

care să nu-l fi pregătit. Şi vizita nu va veni dacă nu există casa înălţată spre a o primi.

Santinelă, mergând de-a lungul zidurilor în plictiseala îndoielii ce se naşte din nopţile fierbinţi, ascultând zgomotele oraşului, atunci când oraşul nu-ţi vorbeşte, supraveghind adăposturile oamenilor, atunci când de sunt pentru tine ansamblu mohorât, respirând deşertul în jurul tău atunci când el nu este decât vid, străduindu-te să iubeşti fără a iubi, să creezi fără a crede, să fi fidel atunci când nu mai ai cui să fi fidel, pregăteşti în tine iluminarea santinelei, care-ţi va veni câteodată ca răsplată şi dar al iubirii.

Fidel ţie însuţi nu e greu să fii, atunci când ai cui să fi fidel, dar eu vreau ca amintirea ta să fie chemare de fiecare clipă şi să spui: „Casa mea să fie vizitată. Am înălţat-o şi o păstrez pură… Iar constrângerea mea te va ajuta. Pe preoţii mei îi oblig la sacrificiu chiar dacă aceste sacrificii nu mai au sens. Pe sculptorii mei îi oblig să sculpteze chiar dacă se îndoiesc de ei înşişi. Îmi oblig santinelele să facă cei o sută de paşi sub ameninţarea pedepsei cu moartea, căci altfel vor muri de la sine, despărţindu-se de imperiu.

Îi salvez prin rigoarea mea.

Cel care se pregăteşte în austeritatea postului de gardă pentru a fi trimis cercetaş în rândurile duşmanului ştie că va muri. Căci duşmanii veghează. Şi se teme de supliciile prin care-l vor zdrobi, pentru a-i stoarce, amestecate cu strigăte, secretele citadelei. Desigur, există

oameni înlănţuiţi în dragoste în această clipă, care se împodobesc încinşi de bucurie, căci unica lor bucurie era de a se căsători, şi iată că o fac. Căci să nu creezi, atunci când prinzi în braţe femeia iubită în seara nunţii, că pentru tine aceasta este doar o simplă cucerire a unui trup, pe care l-ai fi putut avea şi în cartierul rezervat al oraşului, în care există femei asemănătoare ca înfăţişare, căci este vorba de schimbarea înţelesului şi culorii tuturor lucrurilor. Şi întoarcerea ta acasă, seara, şi trezirea ta din somn, devenită moştenire transmisă, în speranţa copiilor tăi, şi învăţătura pe care le-o dai despre rugăciune. Până şi acel ceainic ce devine ceai în preajma ei, înaintea clipelor de dragoste. Căci abia a o păşit în casa ta, şi covoarele tale devin prerie pentru paşii ei. Şi din tot ceea ce primeşti, şi care este înţeles nou al lumii, te foloseşti de atât de puţine. Nu eşti copleşit nici de obiectul dăruit, nici de mângâierea trupului, nici de un anume avantaj, ci doar de calitatea nodului divin ce leagă lucrurile.

Iar cel ce se împodobeşte pentru a muri, care îţi pare că nu primeşte nimic în această clipă, căci chiar acea mângâiere, care este atât de puţin lucru, nu îi este promisă, ci, dimpotrivă, setea sub arşiţa soarelui, vântul de nisip ce scrâşneşte între dinţi, apoi oamenii în jurul lui deveniţi teasc de secrete, cel care se împodobeşte pentru moarte, pentru a intra în moarte în uniforma sa de mort, şi despre care îţi pare că ar trebui să-şi strige desperarea asemenea celui pe care l-am condamnat la spânzurătoare pentru vreo crimă, şi care se izbeşte de zăbrelele implacabile, dar pe cel care se împodobeşte pentru moarte îl descoperi liniştit, privindu-te calm şi răspunzând glumelor corpului de gardă, care sunt semne de afecţiune greoaie, şi nu o face din fanfaronadă, nici pentru a-şi arăta curajul, sau dispreţul faţă de moarte, sau cinismul, sau ceva asemănător, ci este doar transparent asemenea unei ape liniştite, iar dacă e puţin trist, îşi arată tristeţea fără ruşine, şi nu are nimic de ascuns, decât iubirea sa. Şi îţi voi spune mai târziu pentru ce.

Dar chiar şi împotriva acestuia, care nu tremură încheindu-şi centurile de piele, cunosc atâtea arme mai tari decât moartea. Căci este vulnerabil din atâtea părţi. Toate divinităţile inimii lui îi stau deasupra. Simpla gelozie, dacă ea este ameninţare a unui imperiu, şi a unui anume înţeles al lucrurilor, şi al dorinţei de întoarcere acasă, cât de perfect va ruina această imagine de calm, de înţelepciune şi de renunţare! îi vei lua totul, căci el va închina Domnului nu numai pe cea pe care o iubeşte, ci şi casă, şi recoltele viilor sale, şi ale câmpurilor de orz. Şi nu numai recoltele şi viile, ci şi soarele. Şi îl vezi renunţând la atâtea comori fără a arăta ruinat. Dar ar fi de ajuns, pentru a-l scoate din el însuşi şi a-l transforma în dement, să-i furi un surâs al celei iubite.

Nu atingi, oare, aici o mare enigmă? îl păstrezi nu prin obiectele pe care le posedă, ci prin nodul divin ce leagă lucrurile. El preferă propria sa distrugere distrugerii a 231

ceea ce reprezintă împlinirea lui, şi de unde primeşte hrană şi putere. Este o circulaţie de la unul la celălalt. Cel care poartă în inimă vocaţia mării acceptă să moară într-un naufragiu. Şi dacă este adevărat că în momentul naufragiului va încerca, poate, tumultul animalului atunci când capcana se închide asupra lui, nu este mai puţin adevărat că nu contează această explozie de panică, pe care o prevede, o acceptă şi o dispreţuieşte, ci dimpotrivă, îi face plăcere certitudinea că îşi va afla, într-o zi, moartea în mare. Căci dacă-i ascult plângându-se de această moarte atât de crudă, care-i aşteaptă, găsesc în aceasta nu lăudăroşenie pentru a seduce femeile, că dorinţă trainică de dragoste şi pudoare de a o spune.

Căci nu există aici, aşa cum nu există nicăieri, un limbaj care să-ţi permită să te exprimi. Dacă este vorba despre civilizaţia iubirii, poţi să spui „ea” şi să te explici, crezând că despre ea este vorba, deşi ea nu este lângă tine decât pentru a-ţi semnifica nodul divin ce leagă lucrurile întru credinţă, iar credinţa este înţeles al vieţii tale, şi

crezând că ea merită elanurile tale, deşi acestea sunt de a comunica într-un anume fel, şi nu în altul, cu lumea. Şi asemenea scoicilor ce poartă în de zgomotul valurilor, în ea, care a ajuns la fel de vastă ca şi sufletul tău, întregul suflet îţi răsună. Poţi spune „imperiu” cu certitudinea de a fi înţeles şi de a pronunţa un cuvânt simplu, dacă toţi în jurul tău îl înţeleg, după instinctul tău, dar nu şi dacă există cineva acolo care nu vede în acest cuvânt decât un amestec şi va râde de tine, căci nu va fi vorba de acelaşi imperiu. Şi nu ţi-ar place să se creadă că-ţi oferi viaţa pentru un magazin de accesorii.

Căci ceea ce trebuie înţeles aici este acea apariţie care se adaugă lucrurilor şi le domină, iar dacă ea scapă inteligenţei tale, apare, totuşi, evidentă sufletului şi inimii tale. Şi te conduce mai bine, sau cu mai multă asprime, şi cu mai multă siguranţă decât orice lucru concret (dar nu poţi să fii sigur că şi alţii, în acelaşi timp, îşi dau seama de aceasta) şi te face să păstrezi tăcere de teamă de a nu fi taxat drept nebun şi de a vedea supusă ironiei, care aparţine neghiobului, această imagine ce ţi-a apărut. Căci ironia o va distruge, încercând să arate din ce este alcătuită. Cum i-ai putea răspunde că aici e cu totul altceva, fiindcă acest altceva este pentru sufletul tău, şi nu pentru ochii tăi?

Am reflectat adeseori asupra acestor apariţii, singurele pe care le poţi cere, deşi mai frumoase decât cele pe care ai obiceiul să le chemi în desperarea nopţilor fierbinţi. Dar aşa cum obişnuieşti, atunci când te îndoieşti de Domnul, să doreşti ca el să ţi se arate sub chipul unui trecător ce ţi-ar veni în vizită – şi pe cine ai întâlni atunci, dacă nu pe un egal, asemănător ţie şi care te închide mai mult în singurătatea ta – atunci când tu ceri nu expresia măreţiei divine, ci un spectacol, sărbătoare venetică, din care nu ai rămâne decât cu o plăcere vulgară şi cu decepţia ta îndreptată împotriva divinităţii (Şi cum ai putea, din atâta vulgaritate, să faci o dovadă?). În timp ce tu doreşti ceva să coboare înspre tine, să te viziteze, aşa

cum eşti, la nivelul tău, umilindu-te în faţa ta, fără raţiune, iar dorinţa ta nu va fi niciodată împlinită, se deschid, dimpotrivă, imperiile spirituale şi te orbesc apariţiile ce nu sunt pentru ochi, nici pentru inteligenţă, ci pentru inimă şi suflet, dacă faci efortul de ascensiune şi ajungi la acea înălţime unde se află nu lucrurile, ci nodurile divine ce le leagă.

Şi iată că nu mai eşti capabil nici măcar să mori, căci a muri înseamnă a pierde. Şi a lăsa în urmă. Şi nu trebuie să laşi în urmă, ci să te contopeşti. Şi întreaga viaţă îţi va fi răsplătită.

Tu ştii bine despre un incendiu în care ai măsurat moartea pentru a salva vieţi.

Îi vezi murind acceptându-şi moartea, cu ochii deschişi înspre cunoaşterea adevărată, pe aceia care ar fi gemut, furat şi batjocorit pentru un surâs îndreptat în altă parte.

Spune-le că se înşală: vor râde.

Dar tu, santinelă adormită, nu pentru că ai abandonat oraşul, ci pentru că oraşul te-a abandonat, în faţa chipului tău de copil palid simt neliniştea pentru imperiul ce nu-mi mai poate trezi santinelele.

Dar, desigur, mă înşel primind în plenitudinea sa cântul oraşului şi descoperind că este încă legat ceea ce pentru tine s-a descompus. Ştiu că ar fi trebuit să aştepţi, drept ca o lumânare, pentru a fi răsplătit, la ora ta, de lumină, şi să te îmbete paşii tăi de rond ca un dans 233

miraculos sub stele. Căci acolo, în noaptea deasă, există e orăbii care-şi descarcă poverile de metale preţioase şi fildeş, iar tu, santinelă pe ziduri, tu contribui la apărarea lor şi la înfrumuseţarea cu aur şi argint a imperiului pe care-l slujeşti. Căci există, undeva, oameni ce se iubesc şi care tac înainte de a îndrăzni să vorbească, şi se privesc, şi ar vrea să spună… Căci dacă unul vorbeşte, iar celălalt închide ochii, universul se va schimba. Şi tu aperi această linişte. Căci există undeva acea ultimă răsuflare înaintea morţii. Iar ei se apleacă pentru a culege

cuvintele inimii şi binecuvântarea pentru totdeauna pe care o vor închide în ei după ce au primit-o. Şi tu salvezi cuvântul unui mort.

Santinelă, eu nu ştiu unde se opreşte imperiul tău, căci Domnul ţi-a dat limpezimea sufletului santinelelor şi privirea asupra acestei întinderi, la care ai dreptul. Şi puţin îmi pasă că în alte clipe visezi la supa ta şi-ţi blestemi corvoada. Este bine să dormi şi este bine să uiţi. Dar nu este bine ca, uitând, să laşi ca adăpostul să ţi se prăbuşească.

Căci fidelitatea înseamnă a fi fidel ţie însuţi.

Iar eu vreau să te salvez nu numai pe tine, ci şi pe camarazii tăi. Şi să obţin de la tine acea permanenţă interioară care este a unui suflet bine clădit. Căci nu-mi distrug locuinţa atunci când mă îndepărtez de ea. Nici nu dau foc trandafirilor dacă încetez de a-i mai privi. Ei rămân disponibili pentru o nouă privire ce-i va face, curând, să înflorească.

Îmi voi trimite, deci, oamenii să te ridice. Vei fi condamnat la acea moarte care este moartea santinelelor adormite. Nu-ţi mai rămâne decât să speri să te transformi, prin exemplul propriului tău supliciu, în vigilenţă a santinelelor.

CIX

DESIGUR, E TRIST CA ACEEA PE CARE O VEZI tandi a şi plină de naivitate, de încredere şi de pudoare, să poată fi ameninţată de cinism, egoism sau perfidie, care vor exploata această graţie fragilă şi această cre234 dinţă supusă, şi ţi se poate întâmpla s-o doreşti mai experimentată. Dar aceasta nu înseamnă să doreşti ca fetele imperiului tău să fie neîncrezătoare, experimentate şi avare, căci vei ruina, creându-le astfel, ceea ce credeai că pui la adăpost. Desigur, orice calitate conţine fermentul distrugerii sale. Generozitatea – riscul parazitului care o va scârbi. Pudoarea – riscul grosolăniei care o va mânji. Bunătatea – riscul nerecunoştinţei, care o va amărî. Dar tu, pentru a-l feri de riscurile naturale ale vieţii, doreşti o

lume deja moartă. Şi interzici să se edifice un templu care ar fi frumos, de teama cutremurelor de pământ care ar distruge, astfel, un templu frumos.

Le perpetuez, deci, pe cele care au încredere în tine, deşi doar acelea vor putea fi trădate. Căci dacă hoţul de femei va fura una, voi suferi, desigur. Dar dacă doresc să am un războinic frumos, accept riscul de a-l pierde în război.

Renunţă, deci, la dorinţele tale contradictorii.

O dată în plus, deci, actele tale erau absurde. Aşa cum, admirând minunata imagine pe care obiceiurile poporului tău o creaseră, ai început să urăşti obiceiurile, căci de ţi se păreau a fi constrângere, şi erau, într-adevăr, constrângerea de a te împlini! Şi, distrugând obiceiurile, ai distrus tocmai ceea ce pretindeai a salva.

Din oroare faţă de brutalitatea grosolană şi faţă de perfidia care ameninţă sufletele nobile, ai făcut ca aceste suflete nobile să se arate mai grosolane şi mai perfide.

Află că nu în van iubesc ceea ce stă sub ameninţare. Nu trebuie să regreţi că lucrurile preţioase sunt ameninţate. Căci tocmai în aceasta aflu o condiţie a calităţii lor. Iubesc prietenul ce rămâne fidel în mijlocul tentaţiilor. Căci dacă nu există tentaţii, nu există fidelitate şi prieteni. Şi accept ca unii dintre ei să se piardă, pentru a da mai mult preţ celorlalţi. Iubesc soldatul curajos ce stă nemişcat sub ploaia gloanţelor. Căci dacă nu există curaj, nu voi mai avea soldaţi. Şi accept ca unii să moară, căci astfel pun temelii nobleţei celorlalţi.

Iar dacă îmi aduci o comoară, vreau ca ea să fie atât de fragilă, încât vântul să mi-o poată cheltui.

Îmi place ca obrazul tânăr să fie ameninţat să îmbătrânească, iar ca surâsul, un cuvânt al meu să-l schimbe cu uşurinţă în lacrimi.

EXI

ex

ŞI ATUNCI MI-AM DAT SEAMA DE SOLUŢIA contradicţiei la care reflectaserăm atât. Căci mă durea

acest litigiu crud atunci când pu, rege, mă aplecam asupra santinelei mele adormite. Să smulgi un copil din visele sale fericite pentru a-l duce, aşa cum se afâă, în moarte, uimit, în scurta perioadă de veghe, că oamenii sunt cei ce-l fac să sufere.

Căci s-a trezit în faţa mea şi şi-a trecut mâna pe frunte şi, nerecunoscându-mă, şi-a întors chipul spre stele, lăsând să-i scape un uşor oftat, căci simţea din nou greutatea armelor. Şi atunci mi-am dat seama că un asemenea suflet trebuia cucerit.

Alături de el, eu, regele lui, mă întorceam înspre oraş respirând acelaşi oraş ca şi el, în aparenţă, şi totuşi nu acelaşi. Şi mă gândeam: „Nu pot să-i demonstrez nimic din patetismul celor pe care le văd. Trebuie să-l convertesc şi să-l încarc nu cu aceste lucruri, căci el le priveşte, le respiră, le măsoară şi le posedă ca şi mine, ci cu imaginea care este apariţie dincolo de deşi nod divin ce leagă lucrurile”. Şi am înţeles că trebuia făcută distincţie între cucerire şi constrângere. A cuceri înseamnă a converti. A constrânge înseamnă a închide. Dacă te cuceresc, eliberez un om. Dacă te constrâng, îl strivesc. Cucerirea înseamnă a te clădi pe tine însuţi în tine şi prin tine. Constrângerea este grămada de pietre aliniate şi identice din care nu se va naşte nimic.

Şi mi-am dat seama că toţi oamenii trebuiau cuceriţi. Cei care vegheau şi cei care dormeau, cei care-şi făceau rondul pe ziduri şi cei care adăposteau acest rond. Cei care se bucurau pentru un nou-născut sau cei ce plângeau pentru un mort. Cei care se rugau şi cei care se îndoiau. Cucerirea înseamnă aţi clădi armătura şi aţi deschide sufletul înspre proviziile pline. Căci există lacuri în care-ţi vei putea potoli setea, dacă ţi se arată drumul. Şi-mi voi instala divinităţile în tine, ca să te lumineze.

Şi, desigur, în copilărie, trebuie să fi cucerit, căci altfel te vei afla deja plămădit şi înăsprit şi nu vei mai 23 (î şti să înveţi un limbaj nou.

am înţeles, într-o zi, ca nu puteam să mă înşel. Nu

fiindcă m-aş fi crezut mai tare decât un altul sau judecând mai bine, ci pentru că, nemaicrezând în raţiunile ce se succed din propoziţie în propoziţie, după regulile logicii, ştiind că logica este guvernată de ceva mai presus de ea şi că nu face decât să traseze pe nisip urmele unui dans, care duc sau nu înspre puţul salvator, după geniul dansatorului, înţelegând cu certitudine că Istoria, o dată consumată, este tributară raţiunii, căci niciun pas nu va lipsi din succesiunea paşilor, dar că spiritul ce domină paşii nu se citeşte în viitor, înţelegând că o civilizaţie, asemenea unui arbore, naşte din puterea unei seminţe, care e unică, deşi se diversifică, şi se distribuie, şi se exprimă în organe diferite – rădăcini, trunchi, ramuri, frunze, flori şi fructe, care sunt putere a seminţei ce a luat formă. Înţelegând că, desigur, o civilizaţie, o dată clădită, se întoarce înspre origini, ceea ce arată logicienilor o pistă de urmat, dar pe care n-ar fi ştiut s-o coboare în sens invers, căcă ei nu au legătură cu spiritul conducător. Ascultând oamenii certându-se, fără ca vreunul să aibă câştig cu adevărat, aplecând urechea înspre comentatorii geometrilor care, crezând că deţin adevărul, nu renunţau la el decât cu duşmănie sau acuzându-şi adversarii de sacrilegiu, agăţaţi cum erau de idolii lor tremurători, şi împărtăşindu-şi gloria singurului geometru veritabil, prietenul meu, care ştia că nu făcea decât să caute pentru oameni un limbaj, asemenea poetului, dacă vrea să-şi cânte dragostea, şi acest limbaj era simplu atât pentru pietre, cât şi pentru stele, care ştia, de asemenea, că va trebui, an de an, să schimbe limbajul, acesta fiind semn al ascensiunii. Descoperind, de asemenea, că nimic nu e fals pentru simplul motiv că nimic nu e adevărat (şi că e adevărat tot ce se împlineşte, asemenea arborelui), ascultând cu răbdare în tăcerea iubirii mele gângăveala, strigătele de mame, râsetele şi plânsetele poporului meu. După ce, în tinereţea mea, atunci când alţii rezistau argumentelor prin care încercam nu să-mi clădesc, ci să-mi îmbrac gândirea, abandonaserăm lupta, în lipsa unui limbaj eficace,

împotriva unui avocat mai bun decât mine, dar fără ca vreodată să renunţ la permanenţa mea, ştiind că ceea ce îmi 237

demonstra el era pur şi simplu faptul că eu mă exprimam prost şi că, mai târziu, mă voi folosi de arme mai puternice, căci există nenumărate, dacă în tine se află garanţii veritabile. Renunţând să ascult înţelesul incoerent al cuvintelor confuze ale oamenilor, căci mi s-a părut mai fertil ca ei să încerce să mă înţeleagă, preferând să mă desfăşor asemenea arborelui, pornind de la sământă, până la perfecţiunea rădăcinilor, a trunchiului şi a ramurilor, căci atunci nu mai este subiect de controversă, de vreme ce arborele există – şi, de asemenea, nu ai pentru ce să alegi între acest arbore şi un altul, de vreme ce el singur are un frunziş destul de întins pentru a oferi adăpost

Şi aveau, astfel, certitudinea că obscurităţile stilului meu, ca şi contradicţia afirmaţiilor mele nu erau consecinţe ale unui fond nesigur, sau contradictoriu, sau confuz, ci ale unei proaste întrebuinţări a cuvintelor, căci nu putea fi nici confuză, nici contradictorie, nici nesigură o atitudine lăuntrică, o direcţie, o greutate, o înclinaţie ce nu trebuia să se justifice, ea existând, pur şi simplu, aşa cum există în mintea sculptorului, atunci când îşi frământă lutul, o anume nevoie ce încă nu are formă, dar va deveni imagine în lutul gata frământat.

exn

NAŞTERE A VANITĂŢII ATUNCI CÂND OAMENII nu sunt supuşi unei ierarhii (exemplu: general, guvernator). Atunci când apare fiinţa care să-i supună unul altuia, vanitatea dispare. Căci vanitatea vine din aceea că, bile amestecate, dacă niciunul dintre voi nu vă domină, iar voi să-i daţi un sens, deveniţi bănuitori şi geloşi pe locul ocupat de alţii.

Marea luptă împotriva obiectelor: a venit ora să-ţi vorbesc despre marea ta greşeală. Căci i-am crezut fervenţi şi i-am văzut fericiţi, amestecând fără contenire pietrişul în goliciunea pământului uscat, loviţi de soare

asemenea unui fruct trecut, zgâriaţi de pietre, scurmând în adâncimea pământului pentru a se întoarce la suprafaţă şi a dormi goi sub pânza cortului, pe aceia care trăiau din diamantul pur pe care-l extrăgeau o dată pe 238 an. Şi i-am văzut nefericiţi, acri la inimă şi dezbinaţi pe aceia care, primind diamante în luxul lor, nu posedau decât o sticlărie inutilă. Căci nu ai nevoie de un obiect, ci de o divinitate.

Posesia obiectului este, desigur, permanentă, dar nu şi hrana pe care o primeşte de la el. Căci obiectul nu are alt sens decât de a te înălţa, dar te înalţi prin cucerirea, nu prin posesia lui. Iată pentru ce îl venerez pe acela care provoacă, aşa cum te-ar provoca la o cucerire grea, această ascensiune a muntelui, această educaţie pentru a putea înţelege un poem, această seducţie a sufletului inaccesibil, obligându-te, astfel, să te împlineşti. Dar îl dispreţuiesc pe celălalt, care e provizie strânsă, căci de la el nu mai ai nimic de primit. O dată ce ai smuls diamantul din pământ, ce mai e de făcut cu el?

Eu aduc înţelesul purtat al sărbătorii. Sărbătoarea este încoronare a pregătirilor de sărbătoare, sărbătoarea este pisc de munte la capătul ascensiunii, sărbătoarea este captură a diamantului atunci când îţi este permis să-l extragi din pământ, sărbătoarea este victorie încoronând războiul, sărbătoarea este primul prânz al bolnavului în prima zi a vindecării sale, sărbătoarea este promisiunea dragostei în ochii ei plecaţi când îi vorbeşti…

Iată de ce am inventat pentru tine această imagine:

Dacă aş dori, aş putea să creez o civilizaţie fervent㠄 plină de bucurie şi de râsetele clare ale muncitorilor ce se întorc de la muncă, şi de o dragoste puternică de viaţă, şi de aşteptare fierbinte a miracolelor zilei de mâine şi ale poemului ce te va face să simţi stelele având răsunet în tine, şi în care, totuşi, nu ai face nimic altceva decât ai scurma pământul pentru a extrage acele diamante ce vor deveni, în sfârşit, lumină, după ce, îndelung şi în linişte, s-au purificat în măruntaiele pământului (Căci venite din soare, devenite apoi ferigă, apoi noapte opacă, iată-le

redevenite lumină). Deci, ţi-am spus, îţi asigur o viaţă patetică dacă te condamn la această muncă şi, o zi pe an, te chem la sărbătoarea capitală, ce va consta în ofrandă a diamantelor, care, în faţa poporului asudat, vor fi arse şi transformate în lumină. Căci mişcările tale lăuntrice nu sunt guvernate de folosirea obiectelor cucerite, iar sufletul tău se hrăneşte cu înţelesul lucrurilor, nu cu lucrurile.

Desigur, aş putea ca acest diamant să nu-l ard, ci să înfloresc cu el o prinţesă. Sau, închizându-l într-un cofret în secretul unui templu, să-l fac să strălucească mai tare, nu pentru ochi, ci pentru spirit (care se hrăneşte dincolo de ziduri). Dar nu aş face nimic esenţial pentru tine, dacă ţi l-aş da.

Am înţeles sensul profund al sacrificiului, care nu este de a te amputa, ci de a te îmbogăţi. Căci te înşeli întinzând mâna înspre obiect, când, de fapt, îi căutai sensul. Dacă inventez un imperiu în care, în fiecare seară, să ţi se distribuie diamante recoltate aiurea, la fel de bine te-aş putea îmbogăţi cu pietre, căci nu vei găsi în de nimic din ceea ce doreai să obţii. Mai bogat e acela care trudeşte un an întreg izbindu-se de stâncă şi, o dată pe an, arde fructul muncii sale pentru a-i elibera lumina ascunsă, decât acela care primeşte în fiecare zi fructe venite din altă parte, fără ca lui să i se pretindă ceva.

(Ca şi în jocul de popice: plăcerea ta e să le răstorni. Şi e sărbătoare. Dar nu mai poţi aştepta nimic de la nişte popice căzute).

Iată pentru ce sacrificiile şi sărbătorile se confundă. Căci astfel arăţi sensul actului tău. Dar ai putea, oare, să spui că sărbătoarea este altceva decât bucuria de a da foc lemnului, după ce l-ai strâns, oboseala plăcută şi ameţeala întinderii, după ce ai urcat muntele, apariţia la lumină a diamantului, după ce l-ai extras, culesul, după ce via s-a copt? Cum ai putea să te foloseşti de o sărbătoare ca de o provizie? O sărbătoare este, după marş, sosirea şi încununarea, în acest fel, a marşului, dar să nu aştepţi nimic de la schimbarea ta în sedentar. Iată pentru ce nu te

instalezi nici în muzică, nici în poem, nici în femeia cucerită, nici în priveliştea zărită din înaltul munţilor. Te pierd, dacă te distribui în egalitatea zilelor mele. Dacă nu le ordonez ca pe o corabie ce merge într-o direcţie anume. Poemul este o sărbătoare, cu condiţia să urci până la el. Templul este o sărbătoare, aceea de a te elibera în el de grijile mărunte. În fiecare zi ai suferit de corvezile la care te-a supus oraşul. În fiecare zi ai simţit acea febră născută din urgenţa pâinii ce trebuie câştigată, a bolilor de vindecat, a problemelor de dezlegat, mergând aici, mergând din240 colo, aici plângând, dincolo râzând. Apoi vine ora acordată liniştii şi împăcării sufleteşti. Şi urci treptele, şi împingi uşa, şi nu mai există pentru tine decât mare întinsă, şi contemplare a Căii Lactee, şi provizie de tăcere, şi victorie împotriva obişnuitului, şi aveai nevoie de toate acestea ca de hrană, căci te făcuseră să suferi obiectele şi lucrurile, dar de pentru tine nu există. Şi trebuie să vii aici, pentru ca o imagine să se nască din lucruri, şi să se stabilească o structură care să le dea un sens dincolo de spectacolul dezordonat de fiecare zi. Dar ce vei putea să faci în templul meu, dacă n-ai trăit în oraş, nu ai luptat, şi urcat, şi suferit, dacă nu aduci cu tine rezerva de pietre ce trebuie clădită în tine? Ţi-am vorbit despre războinicii mei şi despre dragoste. Dacă nu eşti decât amant, femeia cască lângă tine. Numai războinicul poate să facă dragoste. Dacă nu eşti decât războinic, nu există nimeni care să moară, decât o insectă cu solzi de metal. Doar bărbatul care a iubit poate să moară ca un bărbat. Şi nu există nicio contradicţie aici, decât de limbaj. Fructele şi rădăcinile au aceeaşi măsură comună – arborele.

exra

CĂCI NU NE ÎNŢELEGEAM ASUPRA REALITĂŢII.

Eu numesc realitate nu ceea ce e măsurabil într-o balanţă (de care îmi bat joc, căci eu nu sunt o balanţă şi puţin îmi pasă de realităţile văzute în felul acesta), ci ceea ce apasă asupra mea. Şi apasă asupra mea acest chip trist,

sau această cantată, sau această fervoare în a sluji imperiul, sau această milă faţă de oameni, sau această dragoste de viaţă, sau această injurie, sau acest regret, sau această despărţire, sau această comuniune la cules de vii (cu mult mai mult decât ciorchinii culeşi, căci chiar dacă vor fi aduşi aiurea pentru a fi vânduţi, am primit deja de la ei esenţialul. Îmi amintesc de cel care trebuia să fie decorat de către rege, şi care a participat la sărbătoare – s-a bucurat de strălucirea sa, a primit felicitările prietenilor şi a cunoscut astfel mândria triumfului, dar regele a murit căzând de pe cal, înainte de a-i fi agăţat obiectul de metal pe piept îmi vei spune că acela n-a primit nimic?). 241

Realitatea, pentru dinele tău, este un os. Realitatea, pentru balanţa ta, este o greutate de fontă. Dar realitatea, pentru tine, este de o altă natură.

Acesta e motivul pentru care spun că financiarii sunt inconştienţi, iar dansatoarele – rezonabile. Nu fiindcă aş dispreţui munca celor dintâi, dar fiindcă dispreţuiesc morga lor, siguranţa şi satisfacţia de sine, căci ei se cred a fi scopul şi esenţa lucrurilor, când, de fapt, nu sunt decât valeţi şi se află în slujba dansatoarelor.

Căci să nu te înşeli asupra înţelesului muncii. Există munci care sunt urgente. Bucătăria palatului meu, de pildă. Căci dacă nu există hrană, nu vor exista oameni. Şi trebuie ca oamenii să fie, înainte de toate, hrăniţi, îmbrăcaţi şi adăpostiţi. Şi aceste servicii sunt urgente. Dar ceea ce este important nu stă în aceasta, ci în calitatea lor. Dansurile, şi poemele, şi meşterii în aur, şi geometrul, şi cel ce urmăreşte stelele, a căror viaţă munca bucătăriilor o permite, sunt singurii care onorează omul şi îi dau un sens.

Şi, deci, dacă vine la mine cel care nu cunoaşte decât bucătăriile, din care, într-adevăr, sunt scoase realităţi pentru balanţă şi oase pentru câini, îi interzic să vorbească despre om, căci va neglija esenţialul, asemenea adjutantului, care nu apreciază nimic în om în afara aptitudinilor sale de a mânui armele.

Pentru ce s-ar mai dansa în palatul tău, când

dansatoarele trimise la bucătărie te-ar îmbogăţi cu un supliment de hrană? Şi pentru ce s-ar cizela tăvi de aur, când, dacă ai expedia cizelării la şantierul de tăvi de cositor, ai avea tăvi mai multe? Şi pentru ce s-ar mai tăia diamante, pentru ce s-ar mai scrie poeme, pentru ce s-ar mai urmări mersul stelelor, când ai putea să-i trimiţi pe toţi aceştia să treiere grâul, pentru a avea un supliment de pâine?

Dar cum în cetatea ta va lipsi ceva care să fie pentru spirit, nu pentru ochi şi nu pentru simţuri, vei fi constrâns să inventezi pentru ei o hrană falsă, care nu va valora nimic. Vei căuta fabricanţi care le vor fabrica poeme, automate care le vor fabrica dansuri, scamatori care din sticlă şlefuită le vor fabrica diamante. Şi iată că ei vor avea iluzia de a trăi. Deci nu se mai mai află în ei decât o caricatură a vieţii. Căci vor con242 funda înţelesul adevărat al dansulur, al diamantului şi al poemului – care nu te hrănesc cu partea lor invizibilă, decât dacă vei urca până la de – cu un furaj pentru iesle. Dansul este război, seducţie, asasinat şi căinţă. Poemul este ascensiune a unui munte. Diamantul este an de muncă transformat în stea. Esenţialul le va lipsi.

Ca şi jocul de popice: de vreme ce bucuria ta este de a face popicele să cadă, vei afla multă plăcere înşirând câteva sute şi construindu-ţi o maşină care să le doboare…

EXIV

DAR SĂ NU CREEZI CA EU DISPREŢUIESC nevoile tale. Nici nu-mi închipui că de se opun semnificaţiei tale. Căci vreau să mă tălmăcesc, pentru a-ţi demonstra adevărul meu, în cuvinte care se opun unul altuia, ca de pildă necesar şi superfluu, cauză şi efect, bucătărie şi sală de dans. Dar eu nu cred în aceste diviziuni ce aparţin unui limbaj nefericit şi înseamnă că nu s-a ales muntele cel bun, spre a se desluşi de la înălţimea lui mişcările oamenilor.

Căci la înţelesul oraşului, santinela mea nu va ajunge decât atunci când Domnul îl va îmbogăţi cu limpezimea privirii şi auzului, şi atunci strigătul noului născut nu se va

mai opune plânsetelor din jurul mortului, nici târgul – templului, nici cartierul rezervat – fidelităţii în dragoste din altă parte a oraşului, ci din toată această diversitate se naşte oraşul, care absoarbe, îmbrăţişează şi unifică, aşa cum arborele ţâşneşte unul singur din elementele diverse ce-l compun, aşa cum templul domină prin calitatea liniştii sale acest amestec de statui, stâlpi, altare şi bolţi, aşa cum eu nu întâlnesc omul decât la nivelul la care el nu-mi mai apare ca fiind cel ce cântă împotriva celui ce treieră grâul, cel care dansează împotriva celui ce presară grâul în brazdă sau cel care urmăreşte stelele împotriva celui ce făureşte cuie, căci dacă te divid, nu voi înţelege nimic şi te voi pierde.

Iată pentru ce, închizându-mă în liniştea iubirii mele, am plecat să privesc oamenii oraşului meu. Cu dorinţa de a-l înţelege.

(Notează pentru mai târziu: nu cred că este o idee preconcepută de a alege raportul între activităţi. Raţiunea nu are nimic de-a face cu aceasta. Căci nu construieşti un corp plecând de la o sumă. Ci plantezi o sămânţă şi-ţi va apărea o sumă anume. Şi numai din calitatea iubirii se va naşte proporţia, care îţi va fi invizibilă până atunci, apărând doar în limbajul stupid al logicienilor, al istoricilor şi al criticilor, care-ţi vor arăta părţile şi-ţi vor spune cum ai putea face să crească una diminuându-le pe celelalte, demonstrând cu limpezime că mai degrabă aceea trebuie să crească şi nu cealaltă, când la fel de bine ar fi putut stabili contrariul, căci dacă inventezi imaginea bucătăriilor şi cea a sălii de dans, nu există balanţă pentru a cântări importanţa uneia sau alteia. Limbajul tău devine gol de sens atunci când prevezi viitorul. A construi viitorul înseamnă a construi prezentul. Înseamnă a crea o dorinţă pentru ziua de astăzi. Care este astăzi înspre mâine. Şi nu o realitate a actelor care nu vor avea sens decât mâine. Căci dacă organismul tău se smulge din prezent, moare. Viaţa, care este adaptare la prezent şi permanenţă în prezent, se reazemă pe legăturile nenumărate pe care

limbajul nu le poate surprinde. Echilibrul este lăcut din mii de echilibre. Şi dacă vei dărâma unul singur, în urma unei demonstraţii abstracte, se va nărui în întregime, asemenea elefantului, construcţie enormă care moare dacă-i tai un singur vas de sânge. Nu e vorba aici de a dori ca nimic să nu se schimbe. Căci poţi să schimbi totul. Dintr-o câmpie aspră să faci o plantaţie de cedri. Dar important nu este să clădeşti cedri, ci să semeni seminţe. Şi, în fiecare moment, sămânţa însăşi sau ceea ce se va naşte din sămânţă va fi în echilibru în prezent).

Dar există mai multe unghiuri sub care poţi să vezi lucrurile. Dacă aleg muntele care-mi împarte oamenii după dreptul lor la provizii, probabil că, judecând după dreptatea mea, aceasta m-ar irita. Dar e la fel de probabil că dragostea mea ar fi alta pe un munte care ar împărţi oamenii altfel. Şi vreau ca orice dreptate să fie făcută. Iată pentru ce am cerut ca oamenii să fie studiaţi.

(Căci nu există o anumită dreptate, ci un număr 244 infinit. Şi pot să-mi împart generalii după vârstă, pentru a-i răsplăti, făcându-i să crească în onoruri şi în îndatoriri. Dar pot, de asemenea, să le permit o odihnă care să sporească cu anii, descărcându-i de îndatoririle lor şi împovărând umerii tineri. Şi pot să judec gândindu-mă la imperiu. Şi pot să judec având în vedere drepturile individului său, prin el şi împotriva lui, având în vedere omul).

Şi dacă, gândindu-mă la ierarhia armatei mele, ţin să judec echitatea ei, iată-mă prins într-o reţea de contradicţii ireductibile. Căci există serviciile făcute, capacităţile, binele imperiului. Şi voi găsi mereu o seară a calităţilor indiscutabilă, care va demonstra greşeala mea, privind din punctul de vedere al unei alte greşeli. Deci nu mă tulbur atunci când mi se arată că există un cod evident după care deciziile mele sunt monstruoase, ştiind dinainte că, oricât aş face, aşa va fi mereu şi că ceea ce contează este să cumpăneşti puţin, să coci puţin adevărul pentru a-l primi, nu prin cuvinte, ci în greutatea sa.

(Aici se poate vorbi despre liniile de forţă).

exv

MI SE PĂREA, DECI, ZADARNIC SĂ-MI CITESC oraşul din punctul de vedere al beneficiarilor. Căci toţi sunt criticabili. Dar problema mea nu stă în asta. Sau, mai bine spus, nu în primul rând. Căci doresc, desigur, ca beneficiarii mei să fie înnobilaţi, şi nu degradaţi prin uzul beneficiului. Dar ceea ce mă preocupă în primul rând este imaginea cetăţii mele.

Am plecat, deci, să mă plimb, însoţit de un locotenent care punea întrebări trecătorilor.

— Cu ce te ocupi? întreba el, la întâmplare, pe unul şi pe altul.

— Eu sunt dulgher, spunea unul.

— Eu sunt plugar, spunea altul.

— Eu sunt fierar, spunea al treilea.

— Eu sunt păstor, spunea un altul.

Sau sap puţuri. Sau îngrijesc bolnavi. Sau scriu pentru cei ce nu ştiu să scrie. Sau sunt măcelar. Sau ţes pânze. Sau cos haine. Sau…

Şi mi se părea că ei munceau pentru toată lumea. Căci toţi consumă carne, apă, leacuri, scânduri, ceai sau haine. Şi niciunul nu consumă prea mult pentru el însuşi, căci mănânci o dată, şi te îngrijeşti o dată, şi te îmbraci o dată, o dată bei ceaiul, o dată scrii! scrisori şi dormi într-un pat al unei case.

Dar se întâmpla ca unul dintre ei să-mi răspundă:

— Eu construiesc palate, eu şlefuiesc diamante, eu sculptez statui de piatră…

Şi aceştia, desigur, nu munceau pentru toţi, ci doar pentru unii, căci produsul muncii lor nu era divizibil.

Într-adevăr, dacă te gândeşti la cel ce munceşte un an pentru a picta un vas, cum ai putea distribui asemenea vase tuturor? Căci un om munceşte pentru mai mulţi, într-o cetate. Există femeile, bolnavii, infirmii, copiii, bătrânii şi cei care astăzi se odihnesc. Există, de asemenea, servitori ai imperiului meu, care nu produc obiecte: soldaţii,

jandarmii, poeţii, dansatorii, guvernatorii. Iar aceştia consumă la fel demult ca şi ceilalţi, se îmbracă, se încalţă, mănâncă, beau şi dorm într-un pat al unei case. Şi fiindcă ei nu dau obiecte în schimbul celor pe care le consumă, trebuie ca undeva să furi aceste obiecte celor care le produc, pentru a-i înzestra şi pe cei ce nu produc. Niciun om instalat în atelierul său nu poate pretinde că tot ceea ce produce, consumă. Dar există obiecte pe care nu poţi pretinde că le oferi tuturor, căci nu ar fi cine să le lucreze.

Şi, totuşi, nu e important ca asemenea obiecte să fie concepute şi fabricate, căci de sunt luxul, şi floarea, şi sensul civilizaţiei tale? Obiectul care are valoare şi care este demn de om e tocmai acela care a costat mult timp. Este sensul însuşi al diamantului, care înseamnă un an de muncă pentru a stoarce lacrima nu mai mare decât o unghie. Sau picătura de parfum extrasă dintr-un coş de flori. Ce-mi pasă de soarta lacrimii sau a picăturii de parfum, de vreme ce ştiu dinainte că de nu pot fi distribuite tuturor şi mai ştiu că o civilizaţie se întemeiază nu pe destinul obiectelor, ci pe cunoaşterea lor?

Eu, stăpânul, fur pâine şi haine muncitorilor, pentru a le da soldaţilor, femeilor şi bătrânilor mei.

Şi de ce m-aş tulbura atunci când fur pâine şi haine 246 pentru a le da sculptorilor, şi şlefuitorilor de diamante, şi poeţilor care, deşi scriu poeme, trebuie să se hrănească?

Căci altfel nu vor mai exista nici diamante, nici palate, şi nimic din ceea ce ţi-ai putea dori.

Poporul meu se îmbogăţeşte doar din transmiterea în celelalte activităţi a activităţilor de civilizaţie care, desigur, îi costă mult timp pe cei care le practică, dar ocupă puţini oameni în oraş, aşa cum mi-am dat seama din întâlnirile noastre.

Şi, de altfel, mă gândeam, dacă destinatarul obiectului nu avea importanţă, de vreme ce, oricum, acel obiect nu putea fi distribuit tuturor şi, deci, nu puteam pretinde că el îi fura pe ceilalţi, era evident că urzeala destinatarilor este un lucru delicat de atins, care cere

multă precauţiune, căci este structură a unei civilizaţii. Şi puţin contează calitatea lor sau justificările lor morale.

Există, desigur, aici o problemă morală. Dar problema e opusă. Iar dacă gândesc în cuvinte ce exclud contradicţiile, sting în mine orice lumină.

CXVI

NOTE PENTRU MAI TÂRZIU: REFUGIAŢII berberi ce nu vor să muncească se culcă. Acţiune imposibilă, Dar eu impun nu acte, ci structuri. Şi diferenţiez zilele. Şi ierarhizez oamenii şi creez locuinţe mai mult sau mai puţin frumoase, pentru a aduce gelozia. Şi creez reguli mai mult sau mai puţin drepte, pentru a provoca mişcări diverse. Şi nu pot să mă gândesc la dreptate, căci dreptatea aici este de a lăsa să clocească această baltă moartă. Şi îi oblig să-mi înveţe limbajul, căci limbajul meu are un sens pentru ei. Şi nu există aici decât un sistem de convenţii cu ajutorul cărora vreau să ajung, prin intermediul unui orb surdo-mut. La omul care este adormit în ei. Pe orbul surdo-mut îl atingi cu flacăra şi îi spui: foc. Şi de fiecare dată când îl arzi îi spui: foc. Şi eşti nedrept pentru individ, arzându-l. Dar eşti drept pentru om, căci spunându-i: foc. Îl luminezi. Şi va veni ziua în care îi vei spune: foc, fără a-l arde, iar el îşi va retrage de îndată mâna. Şi acesta va fi semnul că s-a născut.

Iată-i, deci, legaţi împotriva voinţei lor în absolutul unei reţele pe care nu o pot judeca, fiindcă ea există, pur şi simplu. Casele „sunt” diferite. Mesele „sânt44 diferite (Şi 1 introduc, de asemenea, sărbătoarea de a tinde înspre o zi anume şi, astfel, a exista, „şi-i voi supune la torsiuni, tensiuni şi figuri. Şi, desigur, orice tensiune este nedreptate, căci nu e drept ca această zi să difere de celelalte”). Şi sărbătoarea îi face să se îndepărteze sau să se apropie de ceva. Iar casele, mai mult sau mai puţin frumoase, să câştige sau să piardă. Şi să intre şi să iasă. Şi voi desena linii albe de-a curmezişul tabe rei, ca să existe zone primejdioase şi zone sigure. Şi voi inventa locul interzis, unde eşti pedepsit cu moartea, pentru a-i orienta

în spaţiu. Şi iată că astfel meduzei îi vor creşte vertebre. Ea va începe să meargă, ceea ce e admirabil.

Omul dispunea de un limbaj gol. Dar limbajul îi va fi din nou ca o zăbală. Şi vor exista cuvinte crude, care-l vor face să plângă. Şi vor exista cuvinte răsunătoare, care-i vor lumina inima.

„Vă facilitez lucrurile…” şi totul este pierdut. Nu din cauza bogăţiilor, ci pentru că de nu mai sunt trambulină înspre altceva, ci provizii câştigate. Te-ai înşelat, nu dând mai mult, ci pretinzând mai puţin. Dacă dai mai mult, trebuie să ceri mai mult.

Dreptatea şi egalitatea. Şi iată moartea. Dar fraternitatea nu o vei găsi decât în arbore. Căci nu trebuie să confunzi alianţa cu comunitatea, care nu este decât promiscuitate fără nimic sfânt care s-o domine, nici irigare, nici musculatură, şi deci putreziciune.

Căci s-au dizolvat trăind în egalitate, dreptate şi comunitate totale. Odihna lor este odihnă a bilelor amestecate.

Aruncă-le o sămânţă care să-i absoarbă în nedreptatea arborelui.

CXVII

ÎN CEEA CE-L PRIVEŞTE PE VECINUL MEU, am observat că nu era folositor să examinez faptele, stările de lucruri, instituţiile, obiectele imperiului său, ci doar înclinaţiile şi tendinţele. Căci dacă examinezi imperiul meu, ai să-i priveşti pe fierari şi ai să-i găseşti făurind cuie, pasionându-se pentru cuie şi cântându-ţi despre de Apoi ai să mergi să-i vezi pe tăietorii de lemne şi să-i găseşti doborând copaci şi pasionându-se pentru doborâtul copacilor şi umplându-se de o intensă bucurie la ora sărbătorii tăietorului de lemne, care este aceea a primului trosnet, atunci când măreţia copacului începe să se prosterneze. Iar dacă vei merge să-i priveşti pe astronomi, ai să-i vezi pasionându-se pentru stele şi neascultând decât liniştea lor. Iar dacă te întreb: „Ce se petrece în imperiul meu, ce se naşte mâine în el?”, ai să-mi răspunzi: „Se vor

făuri cuie, se vor doborî copaci, se vor studia stelele, şi vor fi, astfel, rezerve de cuie, rezerve de lemn şi observaţii asupra stelelor44. Căci, miop şi neştiind să vezi mai departe de vârful nasului, n-ai recunoscut construcţia unei corăbii.

Şi, desigur, niciunul dintre ei n-ar fi ştiut să-ţi spună: „Mâine vom pleca pe mare44. Fiecare îşi închipuia că-şi slujeşte zeul şi dispunea de un limbaj neputincios pentru a-ţi cânta zeul zeilor – corabia. Căci fertilitatea corăbiei este de a deveni dragoste a fierarului pentru cuie

Iar în ceea ce priveşte prevederea viitorului, ai fi ştiut cu mult mai multe dacă ai fi dominat acest amestec disparat şi ai fi luat cunoştinţă de ceea ce am dăruit poporului meu pentru a-i înălţa sufletul, dragostea pentru mare. Şi atunci ai fi văzut corabia, amestec de cuie, de scânduri, de trunchiuri de copac şi condusă de stele, plămădindu-se încet şi în linişte şi asamblându-se asemenea cedrului care suge sucurile şi sărurile pământului pentru a le fixa în lumină.

Şi vei recunoaşte acea înclinaţie care se îndreaptă, cu efectele ei irezistibile, înspre mâine. Căci nu poţi să te înşeli: peste tot unde ea poate să se arate, se arată. Recunosc înclinaţia înspre pământ prin aceea că nu pot, oricât de scurt timp, să las să-mi scape piatra pe care o ţin în mână, fără ca ea să cadă.

Dacă văd un om plimbându-se şi mergând spre est, nu pot să-i prevăd viitorul. Căci e posibil ca el să facă o sută de paşi şi, în clipa în care mi-l închipui bine fixat în direcţia sa, să mă dezorienteze făcând cale întoarsă. Dar voi prevedea viitorul câinelui meu dacă, de fiecare dată când îi slăbesc coarda, face un pas înspre est şi trage, căci Estul atunci înseamnă miros de vânat şi ştiu unde va alerga dacă îi dau drumul. O palmă din coarda lui m-a făcut să aflu mai mult decât o mie de paşi.

Pe acel prizonier îl observ, aşezat sau culcat, cu aerul înfrângerii şi despuiat de orice dorinţă. Dar el tinde spre libertate. Şi îmi voi da seama de aceasta arătându-i o

gaură în zid, căci el va fremăta şi va redeveni musculatură şi atenţie. Iar dacă spărtura dă înspre câmp, arată-mi-l pe acela care a uitat să o privească!

Dacă raţionezi în inteligenţa ta, voi uita acea spărtură sau alta, sau, privindu-le, fiindcă te gândeşti la altceva în acea clipă, nu le vei vedea deloc. Sau, văzându-le şi înşiruind silogisme pentru a şti dacă va fi abil să se folosească de de te vei hotărî prea târziu, căci zidarii le vor astupa. Dar arată-mi, în acel rezervor în ai cărui pereţi apa apasă, ce fisură ar putea uita?

Iată pentru ce spun că înclinaţia, chiar informulabilă greşeală de limbă fiind, este mai puternică decât raţiunea şi singura care conduce. Şi pentru aceasta spun că raţiunea nu este decât slujitor al spiritului, căci ea transformă înclinaţia în demonstraţii şi maxime, ceea ce-ţi permite în continuare să crezi că cel ce te-a condus este bazarul tău de idei. Pe când eu spun că nu ai fost condus decât de zeii ce se numesc templu, domeniu, imperiu, înclinaţie înspre mare sau nevoie de libertate.

Aşa încât nu voi urmări actele vecinului ce domneşte de cealaltă parte a muntelui. Căci1 nu ştiu să văd, în zborul unui porumbel, dacă se îndreaptă înspre porumbar sau îşi umple aripile de vânt, căci nu ştiu să văd, în pasul unui om ce se îndreaptă înspre casă, dacă el cedează dorinţei nevestei lui sau plictisului datoriei, dacă pasul lui construieşte dragostea sau divorţul. Dar cel pe care-l ţin ferecat în temniţă, dacă nu scapă prilejul şi pune piciorul pe cheia pe care o uit, pipăie zăbrelele pentru a vedea dacă vreuna se clatină şi îşi cântăreşte paznicii din ochi, pe acela îl văd deja plimbându-se în libertatea câmpului.

Vreau să aflu despre vecinul meu nu ceea ce face, ci ceea ce nu uită niciodată să facă. Căci atunci voi şti ce zeu îl domină, chiar dacă el nu-şi dă seama de 250 aceasta, şi direcţia viitorului său.

exvm

MI-AM AMINTIT DE ACEL PROFET CU PRIVIREA aspră şi care, în plus, era saşiu. Venise să mă vadă şi furia

răbufnea din el. O furie sumbră:

— Trebuie, mi-a spus el, să-i extermini.

Şi am înţeles că avea gustul perfecţiunii. Căci doar moartea e perfectă.

— Păcătuiesc, mi-a spus.

Tăceam. Vedeam sub ochii mei acest suflet călit asemenea tăişului unei spade. Dar mă gândeam:

„El există împotriva răului. Există ca urmare a răului. Ce ar fi fără rău?”

— Ce ţi-ai dori, l-am întrebat, pentru a fi fericit?

— Triumful binelui.

Şi am înţeles că minţea. Căci îmi numea fericire nefolosirea şi rugina spadei lui.

Şi îmi dădeam seama puţin câte puţin de acest adevăr, evident totuşi, că acela care iubeşte binele este indulgent în faţa răului. Că acela ce iubeşte forţa este îngăduitor în faţa slăbiciunii. Căci, deşi cuvintele se opun, bine şi rău se întrepătrund, iar sculptorii răi sunt pământ rodnic pentru sculptorii buni, tirania făureşte, împotriva ei, suflete mândre, foamea dă naştere împărţelii pâinii, care este mai bună decât pâinea. Iar cei care urzeau comploturi împotriva mea, vânaţi de jandarmii mei, lipsiţi de lumină în pivniţele lor, deja obişnuiţi cu o moarte apropiată, sacrificaţi altora decât ei înşişi, acceptând riscul, mizeria şi nedreptatea din dragoste de libertate şi dreptate, mi s-au părut întotdeauna de o frumuseţe strălucitoare, ce ardea asemenea unui incendiu, la locurile de supliciu, şi pentru aceasta nu i-am frustrat niciodată de moarte. Ce înseamnă diamantul dacă nu există bolovăniş tare de scurmat, care-l ascunde? Ce înseamnă o spadă, dacă nu există duşman? Ce înseamnă o revenire fără absenţă? Ce înseamnă fidelitate, dacă nu există tentaţie? Triumful binelui este triumful turmei cuminţi în faţa ieslei. Iar eu nu mă sprijin pe sedentari sau ghiftuiţi.

„Tu lupţi împotriva răului, i-am spus, şi orice luptă este un dans. Şi îţi afli plăcerile în plăcerile dansului, deci ale răului. Aş prefera să te văd dansând din dragoste.

Căci dacă eu creez un imperiu în care oamenii să se înflăcăreze pentru poeme, va veni ora logicienilor, care vor face raţionamente despre aceasta şi-ţi vor descoperi primejdiile ce ameninţă poemele prin contrariul poemelor, ca şi cum în lume ar exista contrariul vreunui lucru. Se vor naşte atunci poliţiştii care, confundând dragostea pentru poem cu ura pentru contrariul poemului, vor fi preocupaţi să nu iubească, ci să urască. Ca şi cum dragostea pentru cedru şi distrugerea măslinului ar fi acelaşi lucru. Şi vor trimite la carceră fie pe muzician, fie pe sculptor, fie pe astronom, la întâmplare, după raţionamente ce nu sunt decât stupidă zarvă de cuvinte şi clătinare a aerului. Iar imperiul meu se va prăpădi, căci a da viaţă cedrului nu înseama A a distruge măslinul sau a refuza parfumul trandafirilor. Seamănă în inima unui popor dragostea pentru corabie şi el îşi va schimba întreaga fervoare în pânze. Dar tu vrei să prezidezi naşterea pânzelor prigonind, denunţând şi exterminând ereticii. Dar tot ceea ce nu este corabie poate fi numit contrariul corăbiei, căci logica duce oriunde vrei. Şi din epurare în epurare îţi vei extermina tot poporul, căci fiecare iubeşte şi altceva. Mai mult decât atât, vei extermina corabia însăşi, căci cântecul corăbiei devenise, la făuritorul de cuie, cântecul făuririi de cuie. Îl vei arunca, deci, în temniţă. Şi nu vei mai avea cuie pentru corabie.

Acelaşi lucru despre cel ce-şi închipuie că favorizează sculptorii mari, exterminându-i pe cei mărunţi, pe care, în stupida lor fluturare de cuvinte, îi numeşte contrariul primilor. Şi astfel, îţi spun, vei interzice fiului tău să aleagă o meserie care să ofere atât de puţine şanse de a trăi”.

— Dacă te înţeleg bine, s-a zburlit profetul saşiu, ar trebui să tolerez viciul!

— Deloc. N-ai înţeles nimic, i-am răspuns eu.

EXIX

CĂCI DACĂ NU VREAU SĂ FAC RĂZBOI ŞI reumatismul meu îmi ţine piciorul ţeapăn, el va deveni, poate, pentru mine obiecţie împotriva războiului, pe 252

când, dacă aş dori să fac război, m-aş gândi să-l vindec prin acţiune. Căci dorinţa mea de pace este aceea care s-a înveşmântat în reumatism sau, poate, în dragoste pentru casa mea, sau în respect pentru duşmanul meu, sau în orice altceva. Dacă vrei să înţelegi oamenii, începe prin a nu-i asculta niciodată. Căci făuritorul de cuie îţi vorbeşte despre cuiele sale. Astronomul despre stele. Şi, cu toţii, uită marea.

exx

MI-AM DAT SEAMA CĂ NU ESTE DE AJUNS SĂ priveşti pentru a vedea. Căci de la înălţimea terasei mele, le arătam domeniul şi le descriam contururile, iar ei clătinau din cap spunând: „Da, da…”. Sau deschideam pentru ei mănăstirea şi le explicam regulile ei, iar ei căscau discret. Sau le arătam arhitectura templuori a unui pictor, care veniseră cu ceva nou, neobişnuit, lui cel nou, sau sculptura, sau pictura unui sculptor iar ei întorceau capul. Tot ceea ce ar fi putut să-i mişte pe alţii, pe ei îi lăsa indiferenţi.

Şi îmi spuneam:

„Cei care, dincolo de lucruri, ştiu să atingă nodul divin care le leagă, nu dispun în permanenţă de această putere. Sufletul are în el o bună parte de somn. Sufletul neexersat – o parte şi mai mare. Cum poţi spera ca aceştia să fie atinşi de revelaţie, ca de un fulger? Căci doar cei ce aşteaptă fulgerul ca pe singura lor soluţie sunt atinşi de el, căci ei aşteptau această imagine, şi erau deja clădiţi pentru a lua foc. Asemenea celui pe care l-am dezlegat pentru dragoste, învăţându-l să se roage. L-am format atât de bine, încât există surâsuri care vor fi pentru el asemenea unor vârfuri de spadă. Dar ceilalţi nu vor cunoaşte decât dorinţa. Dacă i-am legănat cu legendele Nordului, în care trec berze, şi zboruri cenuşii de raţe sălbatice, şi chemări ce umplu întinderea, căci Nordul, prizonier al gerului, se umple de un singur strigăt, asemenea unui templu de marmură neagră, aceia vor fi pregătiţi pentru ochii cenuşii şi surâsul ce arde în ei

asemenea luminii unui han misterios acoperit cu zăpadă. Şi-i voi vedea mişcaţi în inima lor. Dar cei ce vin din deşertul arzător nu tresar la această formă de surâs".

Dacă te-am clădit, deci, asemenea celorlalţi în copilărie, vei descoperi aceleaşi imagini ca tot poporul tău, vei încerca aceleaşi iubiri şi veţi putea comunica. Căci comunicaţi nu unul către celălalt, ci prin nodurile divine ce leagă lucrurile, şi este important ca de să fie asemănătoare pentru toţi.

Şi când spun asemănătoare, nu înseamnă că trebuie creată acea ordine care nu este decât absenţă şi moarte, asemenea celei a pietrelor aliniate sau a soldaţilor ce bat acelaşi pas. Înseamnă că v-am învăţat să recunoaşteţi aceleaşi imagini şi să încercaţi, astfel, aceleaşi iubiri.

Căci ştiu acum că a iubi înseamnă a recunoaşte şi a cunoaşte imaginea citită dincolo de lucruri. Dragostea nu este decât cunoaştere a zeilor.

Atunci când domeniul, sculptura, poemul, imperiul, femeia sau Domnul, prin mila oamenilor, îţi sunt date pentru un moment să le percepi în unitatea lor, numesc dragoste această fereastră ce s-a deschis în tine. Şi numesc moarte a dragostei clipa în care de nu mai sunt pentru tine decât un amestec. Şi, totuşi, ceea ce-ţi este dat prin simţuri nu s-a schimbat cu nimic.

Iată pentru ce spun, de asemenea, că aceia ce au renunţat la zei nu mai pot comunica decât asemenea animalelor: turmă strânsă laolaltă.

Iată pentru ce aceia care vin la mine, privind fără a vedea, trebuie convertiţi. Căci numai atunci se vor lumina şi se vor îmbogăţi. Şi doar atunci vor fi goi. Căci, în afară de a căuta satisfacţii pentru pântece, ce ai mai putea dori şi de unde s-ar putea naşte focul plăcerilor tale?

A te converti înseamnă a te întoarce cu faţa spre zei, ca să-i poţi vedea. Dar nu există puncte care să-mi permită să mă explic faţă de tine. Dacă priveşti câmpul şi, cu bastonul întins, îţi desenez pe el domeniul meu, nu pot să-ţi transmit dragostea mea printr-o mişcare atât de

oarecare, căci ţi-ar fi prea lesne să te emoţionezi. Iar în zilele de plictiseală, ai merge în vârful muntelui şi ai învârti un baston, pentru a te însufleţi.

Nu pot decât să-mi încerc domeniul asupra ta. Şi iată de ce cred în acte. Căci întotdeauna mi s-au părut puerili sau orbi cei ce deosebesc gândirea de acţiune. Se deosebesc doar ideile, care sunt gânduri transformate 254 în obiecte de bazar îţi voi încredinţa, deci, o căruţă, şi boi, şi poate un îmblăciu pentru grâne. Sau supravegherea fântânarilor. Sau recolta de măsline. Sau oficierea căsătoriilor. Sau înmormântarea morţilor. Sau orice ar putea să te facă să intri în invizibila construcţie şi să te supui liniilor sale de forţă, iar aceste linii de forţă vor face ca o anume mişcare să-ţi fie la îndemână, pe când o alta – nu.

Vei întâlni, deci, obligaţii şi interdicţii. Căci acest câmp este impropriu pentru plugărit, dar nu şi celălalt. Acest preţ va salva satul, pe când celălalt îl va îmbolnăvi. Această fată trebuie măritată şi satul său cântă de bucurie. Dar celălalt sat îşi plânge un mort. Şi dacă tragi de o margine, vei avea în faţă tot desenul. Căci plugarul bea. Iar fântânarul îşi mărită fata. Iar mireasa mănâncă pâinea celui dintâi şi bea apa celui de-al doilea, şi toţi sărbătoresc aceleaşi sărbători, se roagă aceloraşi zei, plâng aceiaşi morţi. Iar tu devii ceea ce trebuie să devii în acest sat. Îmi vei spune după aceea cine e cel ce s-a născut în tine. Şi numai dacă acela nu-ţi place, vei putea să-mi renegi satul.

Căci nu există trecător leneş căruia să-i fie dat să vadă. Amestecul nu e nimic, însă e singurul lucru care se arată, şi cum ai putea dintr-odată să vezi divinitatea care-l guvernează, când aceasta nu este decât exerciţiu al inimii tale?

Numesc adevăr doar ceea ce te însufleţeşte. Căci nimic nu se poate demonstra, nici pentru, nici contra. Dar nu te îndoieşti de frumuseţe dacă te însufleţeşti de o imagine anume. Îmi vei spune atunci că, într-adevăr, e frumoasă. Despre domeniu sau imperiu, de asemenea,

dacă, după ce-l vei fi descoperit, vei accepta să mori pentru el. Cum mi-ai putea spune că sunt adevărate pietrele, şi nu templul?

Şi, dinăuntrul mănăstirii în care te însufleţesc cu cea mai impresionantă imagine, după ce am clădit-o pentru a ţi se arăta, cum ai putea s-o refuzi? Cum ai putea să-mi spui că este adevărată frumuseţea unui chip, şi nu divinitatea în lume?

Căci creezi, oare, că frumuseţea unui chip e naturală? Eu îţi spun că e doar fruct al uceniciei tale. Căci nu am cunoscut orbnăscut care, după ce s-a vindecat, să fie mişcat de la început de un surâs. Trebuie să-l înveţi surâsul. Din copilărie, un anumit surâs îţi pregăteşte bucuriile, surâsul unei surprize care ţi se ascunde încă. Sau un anumit fel de-a încrunta sprâncenele îţi pregăteşte suferinţele, sau un anumit tremur al buzelor anunţă lacrimi, sau o anumită strălucire a ochilor anunţă un proiect, sau o anumită înclinare anunţă pacea şi împăcarea în braţele ei.

Şi din miile de experienţe clădeşti o imagine a patriei perfecte care poate să te primească, să te copleşească şi să te însufleţească în întregime. Şi iată că o recunoşti în mulţime şi, ca să n-o pierzi, ai accepta să mori.

Fulgerul te-a lovit în inimă, dar inima ta era pregătită pentru a-l primi.

Nu dragostea este aceea despre care îţi spun că are nevoie demult timp pentru a se naşte, căci ea poate fi revelaţie a pâinii de care te-am învăţat să-ţi fie foame. Am pregătit astfel în tine ecourile ce vor răsuna ascultând poemul. Iar poemul, care pe altul l-ar lăsa rece, pe tine te luminează. Ţi-am pregătit o foame care se ignoră şi o dorinţă ce nu are încă pentru tine un nume. Este ansamblu de drumuri, structură şi arhitectură. Zeul care sălăşluieşte în ea o va trezi dintr-odată şi în întregime, şi toate aceste căi se vor face lumină. Desigur nu-ţi dai seama de nimic: căci dacă ai cunoaşte-o şi ai căuta-o, ar însemna că deja ea poartă un nume. Ar însemna că deja ai găsit-o.

EXXI

NOTA PENTRU MAI TÂRZIU: DIN CAUZA UNEI false algebre, aceşti imbecili au crezut că există contrarii. Şi contrariul dragostei este cruzimea. Când, de fapt, reţeaua relaţiilor în viaţă este astfel, încât, dacă nimiceşti unul dintre cele două contrarii ale tale, mori.

Căci contrariul oricărui lucru, spun eu, este şi nu este decât moartea.

Cel care aleargă după contrariul perfecţiunii, din ştersătură în ştersătură, îţi nenoroceşte tot textul. Căci nimic nu e perfect. Dar cel ce iubeşte perfecţiunea înfrumuseţează mereu.

La fel, cel ce urmăreşte contrariul nobleţei va nimici 256 toţi oamenii, căci niciunul nu e perfect.

Acelaşi lucru, despre cel care-şi nimiceşte duşmanul. Trăia de pe urma duşmanului, şi deci va muri. Contrariul corăbiei este marea. Dar ea a desenat şi finisat etrava şi carena. Contrariul focului este cenuşa, dar ea veghează asupra focului.

La fel, cel care luptă împotriva sclaviei, făcând apel la ură, în loc să lupte pentru libertate, făcând apel la dragoste. Şi cum peste tot, în orice ierarhie, există urme de sclavie şi poţi numi sclavie rolul fundaţiei templului, pe care se sprijină pietrele nobile care, doar de se înalţă spre cer, iată că eşti obligat, din consecinţă în consecinţă, să desfiinţezi templul.

Căci cedrul nu este refuz şi ură faţă de tot ceea ce nu este cedru, ci pământ drenat de cedru şi devenit arbore.

Dacă lupţi împotriva a orice ar fi, lumea întreagă îţi va deveni suspectă, căci totul este adăpost posibil, şi rezervă posibilă, şi hrană posibilă pentru duşmanul tău. Dacă lupţi împotriva a orice, trebuie să te nimiceşti pe tine însuţi, căci şi în tine se află o parte care-ţi este duşmană, oricât de sclavă ar fi.

Singura nedreptate pe care o concep este aceea a creaţiei. N-ai distrus apa ce ar fi putut să hrănească mărăcinii, ci ai edificat un cedru care a sorbit-o pentru

sine, iar mărăcinii nu se vor mai naşte.

Dacă devii un anume arbore, nu vei mai deveni un altul. Şi ai fost nedrept pentru ceilalţi.

Atunci când fervoarea ta se stinge, faci ca imperiul să dăinuie prin jandarmii tăi. Dar dacă numai jandarmii îl mai pot salva, înseamnă că imperiul e deja mort. Căci constrângerea mea este aceea a puterii cedrului ce leagă în nodurile sale apa pământului, nu sterila exterminare a mărăcinilor şi a apei, care se oferea, desigur, mărăcinilor, dar s-ar fi oferit, de asemenea, cedrului.

Unde vezi că se face război împotriva vreunui lucru? Cedrul care prosperă şi nimiceşte tufărişul nu-l ia în seamă pe acesta. Nici nu ştie de existenţa lui. El face războiul pentru cedru şi transformă tufărişul în cedru.

Vrei să faci oamenii să moară împotrivă? Cine va dori să moară? Accepţi să ucizi, dar nu să mori. Iar acceptarea morţii nu este posibilă decât dacă, prin ea, te transformi în ceva mai presus decât tine. Deci numai în dragoste. 257

Aceia urăsc oamenii. Iar dacă au închisori, îngrămădesc în de prizonieri. Dar astfel îţi clădeşti duşmanul, căci închisorile strălucesc mai puternic decât mănăstirile.

Cel care aruncă în închisori sau execută se îndoieşte, înainte de toate, de el însuşi. El extermină martorii şi judecătorii. Dar pentru a spori în măreţie nu îţi este de ajuns să-i extermini pe cei care te vedeau josnic.

Cel care aruncă în închisori şi execută aruncă greşelile asupra altora. Deci este slab. Căci cu cât eşti mai puternic, cu atât mai mult iei greşelile asupra ta. De devin învăţăminte pentru victoria ta. Tatăl meu, atunci când unul dintre generali fusese bătut şi se scuza, l-a întrerupt: „Nu fi pretenţios până acolo, încât să te flatezi închipuindu-ţi că ai putut comite o greşeală. Atunci când încalec un măgar, iar el se rătăceşte, nu măgarul e acela care se înşală, ci eu”.

„Scuza trădătorilor, spunea altă dată tatăl meu, este în primul rând că au putut să trădeze”.

EXXII

ATUNCI CÂND ADEVĂRURILE DEVIN EVIDENTE şi absolut contradictorii, nu ai nimic de făcut, decât să-ţi schimbi limbajul.

Logica nu muşcă pentru a te face să treci de la un nivel la celălalt. Nu poţi prevedea reculegerea plecând de la pietre. Iar dacă vorbeşti despre reculegere în limbajul pietrelor, eşuezi. Trebuie să inventezi acel cuvânt nou care să dea o anume arhitectură a pietrelor tale. Căci s-a născut o fiinţă nouă, ce nu e divizibilă, nici explicabilă, căci a explica înseamnă a demonstra. Şi o botezi, deci, cu un nume.

Cum ai putea să faci raţionamente asupra reculegerii? Sau asupra dragostei? Sau asupra domeniului? De sunt nu obiecte, ci divinităţi.

L-am cunoscut pe acela care voia să moară fiindcă auzise cântându-se legenda unei ţări din Nord şi ştia, vag, că acolo, într-o anumită noapte a anului, oamenii merg prin zăpada îngheţată, sub stele, înspre casele de lemn ce-şi aruncă lumina în jur. Iar dacă intri în lumina lor, după ce ai ostenit mergând, şi-ţi lipeşti obrazul de 258 ferestre, descoperi că ea vine de la un arbore. Şi ţi se spune că aceasta este o noapte care are gustul jucăriilor de lemn vopsit şi miros de ceară. Iar despre chipurile acelei nopţi ţi se spune că sunt extraordinare. Căci sunt în aşteptarea unui miracol. Şi pe toţi bătrânii îi vezi ţinându-şi răsuflarea, şi privind în ochii copiilor, şi pregătindu-se pentru bătăile de inimă ce vor veni. Căci în aceşti ochi de copii va trece ceva insesizabil, nepreţuit. Noaptea aceasta ai pregătit-o tot anul, prin aşteptare, şi prin promisiuni, şi mai ales prin cântecele auzite, şi prin aluziile tale secrete, şi prin imensitatea iubirii tale. Iar acum vei desprinde din pom un umil obiect de lemn vopsit şi-l vei întinde copilului, aşa cum vrea ceremonialul. Aceasta e clipa. Nimeni nu respiră. Iar copilul bate din pleoape, căci tocmai a fost trezit din somn. E acolo, pe genunchii tăi, cu acel miros de copil fraged trezit din somn, şi, în clipa în care te

îmbrăţişează, îţi face în jurul gâtului ceva asemenea unei fântâni pentru inimă (Şi marele necaz al copiilor este acela de a fi jefuiţi de un izvor ce se află în ei, pe care nu-l cunosc şi la care vin să bea toţi cei ale căror inimi au îmbătrânit, pentru a întineri). Dar săruturile se opresc aici. Iar copilul priveşte arborele, şi tu priveşti copilul. Căci trebuie să culegi o surpriză ca în faţa unei minuni, ca la o floare rară ce ar înflori o dată pe an, în zăpadă.

Şi iată-te copleşit de o anumită culoare a ochilor care se întunecă. Căci copilul, într-o clipă, aşa cum fac anemonele de mare, de îndată ce a atins cadoul, se apleacă asupra comorii lui, pentru ca ea să-l ilumineze. Şi ar fugi, dacă l-ai lăsa să fugă. Şi nu există speranţă de a ajunge la el. Nu-i vorbi, nu te aude.

Să nu-mi spui că această culoare, abia schimbată, mai uşoară decât un nor deasupra preriei, nu are greutate. Căci, chiar dacă ea va fi singura răsplată a anului tău, şi a sudorii muncii tale, şi a piciorului tău pierdut în război, şi a nopţilor tale de meditaţie, şi a insultelor şi a suferinţelor îndurate, te-ar răsplăti îndeajuns. În acest schimb câştigi.

Căci nu există raţionament pentru a raţiona asupra iubirii faţă de domeniu, asupra liniştii templului, ca şi asupra acestei secunde incomparabile.

Deci soldatul meu voia să moară – el, care nu trăise decât în soare şi nisip, el, care nu cunoscuse arborele de lumină, el, care abia ştia încotro se află Nordul – fiindcă i se spusese că undeva sunt ameninţate un anumit miros de ceară şi o anumită culoare a ochilor, pe care poemele i le aduseseră o dată, aşa cum vântul poartă aroma insulelor. Şi nu cunosc motiv mai bun pentru a muri.

Căci eşti hrănit doar de nodul divin ce leagă lucrurile. Căruia nu-i pasă de mări şi ziduri. Şi iată că eşti copleşit în deşertul tău de existenţa, undeva, într-o direcţie pe care o ignori, la nişte străini despre care nu ştii nimic, într-o ţară despre care nu-ţi poţi închipui nimic, a aşteptării unei anumite imagini a unui obiect sărac din lemn vopsit, care se adânceşte în ochii unui copil

asemenea unei pietre într-o apă stătătoare.

Iar hrana pe care o primeşti merită să mori pentru ea. Iar eu aş ridica armate, dacă aş dori, pentru a salva, undeva în lume, un miros de ceară.

Dar nu aş ridica armate pentru a apăra proviziile. Căci de sunt deja strânse şi nu ai nimic de aşteptat de la de decât să te transforme în animal de grajd.

Iată pentru ce, dacă ţi se sting zeii, nu vei mai accepta să mori. Dar nici nu vei mai trăi. Căci contrariile nu există. Chiar dacă viaţă şi moarte sunt cuvinte ce se opun unul altuia, nu poţi să trăieşti decât prin ceea ce te-ar putea face să mori. Cine refuză moartea, refuză viaţa.

Căci dacă nu există nimic mai presus de tine, nu mai ai nimic de primit. Decât de la tine însuţi. Dar ce vei putea scoate dintr-o oglindă goală?

EXXIII

VOI VORBI PENTRU TINE, CARE EŞTI SINGURA. Căci simt dorinţa de a revărsa în tine această lumină.

Descoperind că, în tăcerea şi în singurătatea ta, îmi era posibil să te alimentez. Căci zeii nu ţin seama de ziduri şi mări. Şi tu eşti îmbogăţită, ca şi alţii, de existenţa, undeva, a unui miros de ceară. Chiar dacă nu speri să-l simţi vreodată.

Nu am alt mijloc de a aprecia calitatea hranei pe care ţi-o aduc, decât să te judeci tu însăţi. Ce se întâmplă cu tine după ce ai primit-o? Vreau să-ţi îm260 preunezi mâinile în linişte, cu ochii întunecaţi, asemenea celor ai copilului căruia i-am dat comoara ce începe să-l devoreze. Căci nici darul pe care l-am făcut copilului nu era obiect. Cel care ştie din trei pietre să clădească o flotă de război pe care s-o ameninţe cu o furtună, dacă-i voi da un soldat de plumb, va face din el armată, şi căpitani, şi credinţă faţă de imperiu, şi asprime a disciplinei, şi moarte de sete în deşert. Instrumentul de muzică este cu totul altceva decât instrument

— E materie pentru capcana viitoarelor tale capturi. Care nu ţin de esenţa capcanei. Te voi ilumina şi pe tine,

pentru ca mansarda ta să fie strălucitoare şi inima plină. Căci oraşul adormit pe care-l priveşti de la fereastra ta este altul după ce ţi-am vorbit despre focul de sub cenuşă. Iar drumul de rond nu e acelaşi pentru santinela mea, dacă e promontoriu al imperiului.

Atunci când te dăruieşti, primeşti mai mult decât dai. Căci nu erai nimic şi te împlineşti. Şi puţin îmi pasă dacă vorbele se contrazic.

Voi vorbi pentru tine, care eşti singură, căci vreau să te populez. Poate îţi este greu, din cauza unui umăr scrântit sau a unei infirmităţi a ochiului, să-ţi primeşti soţul în casă. Dar există prezenţe mai puternice şi am observat că, pe patul lui mizer, cancerosul nu mai era acelaşi într-o dimineaţă de victorie şi, deşi grosimea zidurilor oprea sunetul trâmbiţelor, camera sa părea plină.

Şi, totuşi, ce a trecut dinafară înăuntru dacă nu nodul lucrurilor, care este victorie şi nu poate fi stăvilit de ziduri şi mări? Şi pentru ce n-ar exista o divinitate şi mai arzătoare încă? Care te va plămădi fierbinte în inimă, credincioasă şi minunată.

Căci dragostea adevărată nu se cheltuie. Cu cât dai mai mult, cu atât mai mult îţi rămâne. Iar dacă te adapi din fântâna adevărată, cu cât scoţi mai mult din ea, cu atât e mai generoasă.

Dar soţul tău, dacă surâde în altă parte, te jefuieşte şi tu vei fi obosită de a iubi.

Iată pentru ce te voi vizita. Şi nu am nevoie să mă fac cunoscut de către tine. Eu sunt nod al imperiului şi ţi-am inventat o rugă. Şi sunt temelie a unui anume gust al lucrurilor. Şi te înlănţuiesc. Şi singurătatea ta se va sfârşi.

Şi cum ai putea să nu mă urmezi? Nu mai sunt nimic altceva decât tu însăţi. Ca şi muzica ce clădeşte în tine o anumită structură care te pârjoleşte. Şi muzica nu e nici adevărată, nici falsă. Tu eşti cea care te-ai împlinit.

Nu vreau ca tu să fi pustie în perfecţiunea ta. Pustie şi amară. Te voi ţine trează pentru fervoare, care dăruieşte fără să jefuiască vreodată, căci fervoarea nu e nici

proprietate, nici prezenţă.

Poemul este frumos pentru motive care nu ţin de logică, aflându-se la alt nivel. Un nivel cu atât mai patetic cu cât te fixează mai temeinic în necuprins. Căci există un sunet pe care tu îl poţi reda, niciodată însă de aceeaşi calitate. Există şi muzică proastă, care-ţi deschide în inimă căi mediocre. Iar zeul care ţi se arată e neputincios.

Iată de ce, pentru tine, care eşti singură, am inventat această rugă.

EXXIV

RUGA A SINGURĂTĂŢII:

„Ai milă de mine, Doamne, căci singurătatea mă apasă. Nu aştept nimic. Iată-mă în această cameră, în care nimic nu îmi vorbeşte. Şi, totuşi, nu prezenţe îţi cer, căci mă simt şi mai pierdută când mă afund în mulţime. Dar o alta, care-mi seamănă, singură şi ea într-o cameră la fel cu a mea, iat-o totuşi fericită ştiindu-i pe cei iubiţi rătăcind prin casă. Nu-i aude, nici nu-i vede. Nu primeşte nimic de la ei în această clipă. Dar îi este de ajuns, pentru fericirea ei, să-şi ştie casa locuită.

Doamne, nu cer nimic care să poată fi văzut sau auzit. Minunile tale nu sunt pentru simţuri. Dar îmi e de ajuns, pentru a mă vindeca, să-mi luminezi spiritul asupra casei mele.

Călătorul în deşert, Doamne, dacă a plecat dintr-o casă locuită, chiar ştiind-o la capătul lumii, se bucură de ea. Depărtarea nu-l împiedică să fie hrănit de ea, iar dacă moare, moare în iubire… Nu-ţi cer, Doamne.

202 nici măcar casa să-mi fie aproape.

Trecătorul care în mulţime a fost impresionat de un chip se transfigurează, chiar dacă acei chip nu este pentru el. Asemenea acelui soldat îndrăgostit de regină. El devine soldatul unei regine. Nu îţi cer, Doamne, nici măcar casa să-mi fie făgăduită.

În largul mărilor există destine arzătoare închinate unei insule ce nu există. Cei de pe corabie cântă imnul insulei, şi aceasta îi face fericiţi. Şi nu insula le umple

sufletul, ci imnul. Nu-ţi cer, Doamne, nici măcar casa să existe undeva…

Singurătatea, Doamne, nu este decât fruct al sufletului infirm. El sălăşlueşte într-o patrie a sa, care este sens al lucrurilor. Astfel, templul este sens al pietrelor El nu are aripi decât pentru acest spaţiu. Nu se bucură de obiecte, ci doar de imaginea ce se citeşte dincolo de deşi care le leagă. Fă-mă doar să învăţ să citesc.

Atunci, Doamne, singurătatea mea se va sfârşi".

exxv

CĂCI AŞA CUM CATEDRALA ESTE O ANUMITĂ aranjare de pietre toate la fel, dar distribuite după linii de forţă a căror structură se adresează spiritului, exact la fel există şi un ceremonial al pietrelor mele. Iar catedrala este mai mult sau mai puţin frumoasă.

Aşa cum liturghia anului meu este o anumită aranjare de zile, toate asemănătoare la început, dar distribuite după linii de forţă a căror structură se adresează spiritului (iar acum există zile în care trebuie să posteşti, altele în care sunteţi chemaţi să vă bucuraţi, altele în care nu trebuie să munceşti, şi astfel întâlneşti liniile mele de forţă), exact la fel există un ceremonial al zilelor mele. Şi anul este mai mult sau mai puţin plin de viaţă.

Şi există un ceremonial al trăsăturilor feţei. Iar chipul este mai mult sau mai puţin frumos. Şi un ceremonial al armatei mele, căci această mişcare îţi este posibil s-o faci, dar nu şi cealaltă, care te-ar face să întâlneşti liniile mele de forţă. Iar tu eşti soldat al unei armate.

Şi armata este mai mult sau mai puţin puternică.

Şi un ceremonial al satului meu, căci iată ziua de sărbătoare, sau clopotul morţilor, sau ora culesului, sau 263

zidul ce-l vom clădi împreună, sau comunitatea în foame, sau împărţirea apei în timp de secetă, căci acest burduf plin nu este doar pentru tine. Şi iată că aparţii unei patrii. Iar patria îţi este mai mult sau mai puţin caldă.

Şi nu cunosc nimic în lume care să nu fie în primul

rând ceremonial. Căci nu ai nimic de aşteptat de la o catedrală fără arhitectură, de la un an fără sărbători, de la un obraz fără proporţii, de la o armată fără regulamente sau de la o patrie fără obiceiuri. Nu vei şti ce să faci cu aceste materiale strânse grămadă.

Pentru ce să-mi spui că aceste obiecte în vrac sunt realitate, iar ceremonialul este iluzie? Căci obiectul însuşi este ceremonial al părţilor sale. Pentru ce o armată, după tine, ar fi mai puţin reală decât o piatră? Am numii piatră un anumit ceremonial al firelor de praf care o compun. Şi an – ceremonialul zilelor. Pentru ce anul ar fi mai puţin adevărat decât piatra?

Aceia n-au descoperit decât indivizii. Şi, desigur, este bine ca indivizii să prospere, să se hrănească, să se îmbrace şi să nu sufere prea tare. Dar esenţialul lor moare în ei, şi nu vor fi decât pietre în vrac dacă nu creezi în imperiul tău un ceremonial al oamenilor.

Căci altfel omul nu mai e nimic. Şi nu-l vei plânge pe fratele tău mai mult decât un câine pe un altul ce se îneacă. Şi nu vei afla bucurie în întoarcerea fratelui tău. Căci întoarcerea fratelui trebuie să fie asemenea unui templu ce seam podobeşte, iar moartea fratelui – un templu ce se năruie.

Pe refugiaţii berberi nu i-am văzut plângându-şi morţii.

Cum aş putea să-ţi demonstrez ceea ce caut? Nu este vorba de un obiect ce vorbeşte simţurilor, ci spiritului. Nu-mi cere să justific ceremonialul pe care-l impun. Logica se află la nivelul obiectelor, şi nu la acela al nodului ce le leagă. Aici limbajul îmi lipseşte.

Ai văzut omizile fără ochi îndreptându-se spre lumină sau făcând ascensiunea arborelui. Şi tu, care le priveşti ca om, îţi formulezi ceea ce le atrage şi spui: „Lumină14 sau „Vârf44. Dar de nu-şi dau seama de aceasta. În acelaşi fel, dacă primeşti ceva de la catedrala mea, de la anul meu, de la chipul meu, de la patria mea, iată adevărul tău, şi puţin îmi pasă de zarva cuvintelor tale, care nu se potriveşte

decât obiectelor. Eşti o omidă. Nu-ţi dai seama de ceea ce cauţi.

Dacă, deci, din catedrala mea, din anul meu, din imperiul meu vei ieşi înfrumuseţat, îmi vei spune: „Iată o frumoasă catedrală pentru oameni. Un an frumos. Un imperiu frumos44. Chiar dacă nu ştiu de unde trebuie să privesc pentru a afla cauza.

Pur şi simplu, ca şi omida, am găsit ceva ce mi se potriveşte. Asemenea unui orb ce caută, într-o zi de iarnă, focul cu mâinile. Şi îl găseşte. Şi îşi lasă bastonul jos şi se aşază lângă el, cu picioarele strânse. Deşi nu ştie nimic despre foc, nici măcar cât ştii tu, care vezi. A aflat adevărul trupului lui, căci vei vedea că nu-şi va mai schimba locul.

Iar dacă reproşezi adevărului meu că nu este un adevăr, îţi voi povesti moartea singurului geometru veritabil, prietenul meu care, pe când se pregătea să moară, m-a rugat să rămân lângă el.

CXXVI

M-AM APROPIAT, DECI, DE EL, cu PAŞI UŞORI, căci îl iubeam.

— Geometrule, prietenul meu, mă voi ruga pentru tine.

Dar el era obosit de suferinţă.

— Nu te nelinişti pentru trupul meu. Am un picior mort, şi un braţ mort, şi sunt ca un copac bătrân. Lasă-l pe tăietor să-şi facă datoria…

— Nu regreţi nimic, geometrule?

— Ce-aş putea regreta? Am amintirea unui braţ sănătos şi a unui picior sănătos. Dar toată viaţa este naştere. Şi te obişnuieşti cu tine aşa cum eşti. Ţi-ai regretat vreodată copilăria, vârsta de cincisprezece ani sau cea a maturităţii? Aceste regrete sunt regrete de poet prost. Nu regrete simţi, ci o melancolie blândă, care nu e suferinţă, ci parfum al unei licori evaporate. Desigur, te lamentezi în ziua în care îţi pierzi ochiul, căci orice transformare e dureroasă. Dar nu e nimic patetic în a te

plimba prin viaţă cu un singur ochi. Şi am văzut orbi râzând.

— Poţi să-ţi aminteşti despre fericirea ta…

— Şi cum aş putea să sufăr pentru asta? Desigur, l-am văzut pe cel ce suferea la plecarea celei pe care o iubea, care era pentru el sens al zilelor, al orelor şi al lucrurilor. Căci templul său se prăbuşea. Dar nu l-am văzut suferind pe acela care, cunoscând exaltarea dragostei şi încetând apoi de a mai iubi, pierduse vatra bucuriilor sale. Sau cel pe care poemul îl emoţiona, iar acum îl plictiseşte. Unde vezi că ar suferi? Căci spiritul doarme, iar omul nu mai există. Plictiseala nu e regret. Regretul dragostei este tot dragoste… iar dacă nu există dragoste, nu există regret al dragostei. Nu mai întâlneşti decât acea plictiseală care aparţine lucrurilor, căci de nu-ţi pot da nimic. Materialele vieţii mele se prăbuşesc în momentul în care cheia de boltă ce le leagă dispare, şi aceasta este suferinţa transformării, dar cum aş putea s-o cunosc? Căci abia acum îmi apare cheia de boltă veritabilă şi adevărata semnificaţie, anume că de n-au avut niciodată mai mult sens decât au acum. Şi cum aş putea cunoaşte plictiseala, de vreme ce există o bazilică înălţată şi împodobită şi, în sfârşit, luminată pentru ca ochii mei s-o poată vedea?

— Geometrule, ce-mi tot spui?! O mamă poate să plângă amintirea copilului mort.

— Desigur, în clipa în care el se duce. Căci lucrurile îşi pierd sensul. Laptele urcă, iar copilul nu mai există. Te apasă încrederea pe care vrei s-o arăţi iubitei, dar ea nu mai este. Iar dacă ţi-ai vândut şi risipit domeniul, ce vei mai face cu diagostea pentru el? Ora transformării este totdeauna dureroasă. Dar te înşeli, căci cuvintele îi rătăcesc pe oameni. Soseşte ora în care lucrurile vechi capătă înţeles, şi înţelesul lor este acela de a te ajuta în devenirea ta. Soseşte ora în care te simţi îmbogăţit de dragostea ta trecută. Iar melancolia este plăcută. Soseşte ora în care amintirea copilului mort face ca obrazul îmbătrânit al mamei să fie mai emoţionant, iar inima mai

dar luminată, deşi ea nu va îndrăzni niciodată să mărturisească aceasta, atât demult cuvintele îi fac teamă. Dar ai auzit vreodată o mamă spunând că ar fi preferat să nu-l cunoască, să nu-l alăpteze, să nu-l îndrăgească?

După ce a tăcut timp îndelungat, geometrul mi-a mai spus:

— Şi astfel viaţa mea, bine orânduită, îmi devine astăzi amintire…

— Ah, prietene, spune-mi adevărul care-ţi face sufletul atât de senin!…

— A cunoaşte un adevăr înseamnă, poate, a-l vedea în linişte. A cunoaşte adevărul înseamnă, poate, a avea dreptul la liniştea eternă. Obişnuiesc să spun că arborele este adevărat, căci el este o anumită relaţie între părţile sale. Apoi pădurea, care este o anumită relaţie între arbori. Apoi domeniul, care este o anumită relaţie între arbori, şi câmpii, şi alte materiale ce-l compun. Apoi imperiul, care este o anumită relaţie între domenii, şi oraşe, şi alte materiale ale imperiului. Apoi Domnul, care este o relaţie perfectă între imperii şi orice ar mai fi în lume. El este la fel de adevărat ca şi arborele, deşi mai greu de citit. Şi nu mai am întrebări de pus.

A reflectat:

— Nu cunosc alt adevăr. Nu cunosc decât structuri care mă ajută mai mult sau mai puţin pentru a descrie lumea. Dar…

De data aceasta a tăcut timp îndelungat şi nu am îndrăznit să-l tulbur.

— Şi, totuşi, mi s-a părut uneori că de semănau cu ceva…

— Ce vrei să spui?

— Am căutat şi am găsit, căci spiritul nu doreşte decât ceea ce posedă. A găsi înseamnă a vedea. Şi cum aş putea căuta ceea ce pentru mine încă nu are sens? Ţi-am spus, regretul dragostei înseamnă dragoste. Nimeni nu suferă de dorinţa a ceea ce nu concepe. Şi, totuşi, am simţit ca un regret faţă de lucrurile care încă nu aveau

sens. Căci altfel de ce-aş fi mers în direcţia adevărurilor pe care nu le puteam concepe? În căutarea unor fântâni neştiute am ales drumuri drepte, asemenea unor drumuri de întoarcere. Am avut instinctul structurilor mele, aşa cum omizile au instinctul soarelui.

Atunci când clădeşti un templu, şi e frumos, cu ce seamănă?

Şi atunci când legiferezi ceremonialul oamenilor, iar el îi exaltă aşa cum focul îl încălzeşte pe orb, cu ce seamănă? Căci templele nu sunt toate frumoase şi există ceremonialuri care nu exaltă.

Dar omizile nu cunosc soarele, orbii nu cunosc focul, iar tu nu cunoşti imaginea căi ei a fi faci să semene, atunci când clădeşti un templu ce mişcă inimile oamenilor.

Exista o imagine care mă lumina dintr-o parte şi niciodată din cealaltă, căci mă făcea să-mi întorc faţa spre ea. Dar nu o cunosc încă…

În acea clipă, Domnul s-a arătat geometrului meu.

exxvn

ACTELE JOSNICE AU CA SUPORT SUFLETE josnice.

Actele nobile – suflete nobile.

Actele josnice se formulează prin motive josnice. Actele nobile – prin motive nobile.

Dacă trădez, mă voi folosi de trădători.

Dacă clădesc, voi clădi cu zidari.

Dacă fac pace, voi trimite laşi pentru a o semna.

Dacă trimit oamenii la moarte, voi declara războiul prin eroi.

Căci atunci când tendinţele sunt diferite, dacă una dintre de iese biruitoare, cel care a strigat mai tare în acea direcţie va fi conducător. Iar dacă direcţia necesară este umilitoare, vei fi condus de acela care a dorit-o chiar când ea nu era necesară, din simplă josnicie.

E greu ca vitejii să te îndemne să te predai, iar laşii să te îndemne a accepta sacrificiul.

Iar dacă un act este necesar, chiar dacă e umilitor dintr-un anumit punct de vedere, căci nimic nu e simplu, îl

voi împinge înainte pe acela care, duhnind cel mai tare, e cel mai puţin dezgustat. Cei ce adună gunoiul nu trebuie să aibă mirosul delicat.

Astfel, pentru negocierile cu duşmanul învingător, îl voi alege pe prietenul duşmanului. Şi să nu-mi reproşezi că-l stimez pe unul sau că mă supun de bunăvoie celuilalt.

Căci, desigur, dacă vei cere gunoierilor să se definească, îţi vor spune că adună gunoaiele din plăcere pentru mirosul lor.

Iar călăul meu îţi va spune că decapitează din dragoste pentru sânge.

Dar te-ai înşela dacă m-ai judeca pe mine, care-i 208 folosesc, după limbajul lor. Căci oroarea mea pentru gunoaie şi dragostea mea pentru pragul lustruit m-au făcut să tocmesc gunoieri. Şi oroarea mea pentru sângele nevinovat m-a constrâns să inventez un călău.

Nu asculta ce vorbesc oamenii dacă vrei să-i înţelegi. Căci am hotărât războiul şi sacrificiul vieţii pentru a salva hambarele imperiului, dar vitejii mei îţi vor predica moartea vorbindu-ţi doar despre onoarea şi gloria de a muri. Căci nimeni nu moare pentru un hambar.

În acelaşi fel, dragostea de corabie devine, la făuritorul de cuie, dragoste faţă de cuie

Iar dacă am hotărât pacea pentru a salva de la jefuirea completă aceleaşi hambare, înainte ca focul să distrugă totul şi, deci, să nu mai fie probleme de pace sau război, ci doar somn al morţilor, se vor ivi în faţă, pentru a o semna, cei mai puţin înverşunaţi împotriva duşmanului şi îţi vor vorbi de frumuseţea acestor legi şi de dreptatea acestor hotărâri. Şi vor crede în ceea ce spun. Dar era vorba despre cu totul altceva.

Căci imperiul este puternic şi greu şi nu poate fi conţinut în câteva cuvinte. În această noapte, de la înălţimea terasei mele, am privit acest pământ negru pe care mii şi mii de oameni dorm sau veghează, fericiţi sau nefericiţi, satisfăcuţi sau nesatisfăcuţi, încrezători sau desperaţi. Şi mi-am dat seama că imperiul nu avea glas, că

este un uriaş lipsit de limbaj. Şi cum aş putea să transpun în tine imperiul cu dorinţele, fervorile, oboselile, chemările lui, şi nici măcar nu ştiu să aleg cuvintele ce ar transpune muntele în sufletul tău, care n-a cunoscut decât marea?

Aceia vorbesc cu toţii în numele imperiului, dar ceea ce spun unii diferă de ce spun ceilalţi. Şi au dreptate când încearcă să vorbească în numele imperiului. Căci este bine ca acestui uriaş fără limbaj să-i aflăm un strigăt pe care să-l scoată.

Ţi-am vorbit despre perfecţiune. Imnul frumos se naşte din imnurile ratate, căci dacă nimeni nu se exersează compunând imnuri, acestea nu vor apărea niciodată.

Deci se contrazic cu toţii, căci încă nu există limbaj pentru a descrie imperiul. Lasă-i şi ascultă-i pe toţi. Toţi au dreptate. Dar nu au urcat îndeajuns de sus pe muntele lor pentru a înţelege fiecare că şi ceilalţi au dreptate.

Iar dacă încep să se sfâşie, să se arunce unul pe altul în închisoare şi să se ucidă, înseamnă că simt dorinţa unui cuvânt căruia nu ştiu încă să-i dea formă.

Şi eu îi iert dacă rătăcesc căutând.

CXXVIII

MA ÎNTREBI: „PENTRU CE ACEST POPOR acceptă să fie ţinut în robie şi nu luptă până la ultimul?”

Dar trebuie să deosebeşti sacrificiul din dragoste, care e nobil, de sinuciderea din desperare, care e josnică şi vulgară. Pentru sacrificiu ai nevoie de o divinitate, ca de pildă domeniul, sau comunitatea, sau templul, care te primeşte şi în care te transformi.

Unii pot accepta să moară pentru toţi ceilalţi, chiar dacă moartea e inutilă. Dar nu este niciodată. Căci ceilalţi vor fi înfrumuseţaţi prin această moarte şi vor avea privirea mai limpede şi spiritul mai cuprinzător.

Care tată nu s-ar smulge din strânsoarea braţelor tale pentru a se arunca în torentul în care se îneacă fiul său? Nu îl vei putea opri. Dar ai dori, oare, să se arunce împreună? Cine se va îmbogăţi cu vieţile lor?

Onoarea este strălucire nu a sinuciderii, ci a

sacrificiului.

EXXIX

DACĂ JUDECI OPERA MEA, AŞ VREA SĂ-MI vorbeşti despre ea fără a mă include în judecata ta. Căci dacă sculptez un chip, mă transpun în el şi îl slujesc. Şi nu el mă slujeşte pe mine. Şi, într-adevăr, accept până şi riscul morţii pentru a-mi termina creaţia.

Deci nu-ţi cruţa criticile din teama de a-mi răni vanitatea, căci nu există în mine vanitate. Vanitatea nu are sens, căci e vorba nu de mine, ci de acest chip.

Dar dacă opera mea te-a schimbat, aducându-ţi ceva nou, nu-ţi cruţa laudele, din teama de a-mi ofensa modestia. Căci nu există în mine modestie. Era vorba de o tragere la ţintă al cărei sens ne domină, dar la care e 270 bine să colaborăm. Eu – ca săgeată, tu – ca ţintă.

CXXX

CÂND AM MURIT:

„Doamne, ajung la tine, căci am arat în locul tău. Tu trebuie să semeni.

Am înălţat această lumânare. Tu trebuie s-o aprinzi.

Am clădit acest templu. Tu trebuie să-i populezi liniştea.

Căci captura nu mi se cuvine mie: eu nu am făcut decât să construiesc capcana. Am clădit un om după divinele tale linii de forţă, aşa încât să poată merge. Tu se cuvine să te foloseşti de el ca vehicul, dacă-ţi vei afla în el gloria44.

Astfel, de pe culmea zidurilor, am lăsat să-mi scape un suspin. „Rămâi cu bine, poporul meu, mă gândeam. M-am golit de dragoste şi voi muri. Şi, totuşi, sunt invincibil, aşa cum sămânţă e invincibilă. Nu ţi-am arătat toate aspectele imaginii mele. Dar a crea nu înseamnă a enunţa. M-am exprimat în întregime dacă am dat drumul unui sunet care e acela, şi nu altul. Dacă am surprins o atitudine care e aceea, şi nu alta. Dacă am introdus în aluat un ferment care e acela, şi nu altul. Voi toţi v-aţi născut din mine, căci dacă va trebui să alegeţi un act de

dus la capăt, printre mai multe altele, veţi întâlni invizibila forţă ce vă face să dezvoltaţi arborele meu şi, astfel, să vă împliniţi după dorinţa mea.

Desigur, vă veţi simţi liberi, după ce voi fi mort. Dar veţi fi liberi aşa cum e fluviul de a coborî spre mare sau piatra lăsată din mână de a cădea.

Transformaţi-vă în ramuri. Transformaţi-vă în flori şi transformaţi-vă în fructe. Veţi fi cântăriţi la cules.

Poporul meu iubit, îl credincios din generaţie în generaţie moştenirii pe care ţi-am sporit-044.

Şi pe când mă rugam, santinela îşi făcea cei o sută de paşi. Şi meditam:

271

„Imperiul meu îmi trimite santinele care veghează. Deci am aprins acel foc care devine pentru santinelă flacără de vigilenţă.

E frumos soldatul meu atunci când priveşte44.

EXXXI

CĂCI EU VĂ TRANSFIGUREZ LUMEA, ASEMENEA celor trei pietre ale copilului dacă le atribui valori diferite şi un alt rol în cadrul jocului. Realitatea pentru copil nu se află nici în pietre, nici în reguli, care nu sunt decât o capcană favorabilă, ci doar în fervoarea ce se naşte din joc. Şi din aceasta, pietrele ies transfigurate.

Şi la ce ţi-ar folosi obiectele tale, casa ta, iubirile tale, şi zgomotele ce sunt pentru urechile tale, şi imaginile ce sunt pentru ochii tăi, dacă de nu vor deveni materiale ale palatului meu invizibil, care le transfigurează?

Dar cei care nu află nicio plăcere în obiectele lor, în lipsa imperiului care să-i anime, se irită chiar împotriva acestor obiecte. „Cum de se întâmplă că bogăţia nu mă îmbogăţeşte deloc?” se lamentează ei şi socotesc că trebuie s-o sporească, fiindcă nu era suficientă. Şi acaparează alte obiecte, care-i încurcă şi mai mult. Şi iată că devin cruzi în ireparabilul lor plictis. Căci nu ştiu că altceva caută, fiindcă nu l-au întâlnit niciodată. L-am văzut pe acela care părea atât de fericit citind o scrisoare de

dragoste. Se apleacă peste umărul lui şi, observând că el îşi află fericirea în nişte litere negre pe o pagină albă, ordonă sclavilor lor să încerce pe pagini albe o mie de aranjamente de semne negre. Şi îi biciuiesc apoi că nu au reuşit să obţină talismanul care aduce fericirea.

Căci nu există nimic pentru ei care să facă obiectele să aibă răsunet unele în altele. Ei trăiesc în pustiul pietrelor lor adunate în vrac.

Dar eu vin şi din de clădesc un templu. Şi aceleaşi pietre le revarsă în suflet fericire.

EXXXII

ÎI FĂCEAM SENSIBILI LA MOARTE. FĂRĂ, de altfel, să-mi pară rău de aceasta. Căci astfel erau sensibili la viaţă. Dar dacă aş stabili dreptul primului născut, vei găsi în el mai multe motive de aţi urî, dar, în acelaşi timp, de aţi iubi şi plânge fratele. Chiar 272 dacă el ar fi acela care, după legea mea, te-ar frustra.

Căci, astfel, moare fratele mai vârstnic, ceea ce are un sens, şi căpetenia, conducătorul, călăuza tribului. Iar el, dacă tu mori, îşi plânge oaia, pe cel pe care-l ajuta, cel pe care-l făcea plăcere să-l iubească, cel pe care-l sfătuia la lumina lămpii de seară.

Dar dacă v-am făcut, unul faţă de celălalt, egali şi liberi, nimic nu se va schimba prin moarte şi voi nu veţi plânge. Am văzut aceasta la războinicii mei în luptă. Comandantul tău a murit şi, totuşi, nimic nu s-a schimbat prea mult. Este înlocuit imediat de un altul. Şi numeşti demnitate de soldat, sacrificiu consimţit, nobleţe masculină rezerva ta în faţa morţii. Şi refuzul tău de a vărsa lacrimi. Dar cu riscul de a te scandaliza, îţi voi spune: nu plângi, căci îţi lipsesc motivele pentru a plânge. Fiindcă despre cel care a murit nu ştii dacă a murit. Va muri, poate, mai târziu, după încheierea păcii. Astăzi se află unul la stânga ta şi altul la dreapta, potrivindu-şi puştile. Nu ai posibilitatea de a cere omului ceea ce el singur era capabil să dea. Precum protecţia fratelui mai mare. Căci ceea ce-ţi dădea unul îţi va da şi celălalt. Bilele

dintr-un sac nu plâng absenţa uneia dintre de căci sacul e plin de bile asemănătoare. Despre cel care moare nu spui decât: „Nu am timp…

Va muri mai târziu”. Dar nu va mai muri deloc, căci după terminarea războiului şi supravieţuitorii se vor împrăştia. Şi astfel se va dezmembra figura pe care, cu toţii, o formaţi. Vii şi morţi, vă veţi asemăna. Absenţii vor fi ca morţi, iar morţii – ca absenţi.

Dar dacă toţi aparţineţi unui arbore, atunci fiecare depinde de toţi ceilalţi şi toţi depind de fiecare. Şi veţi plânge, dacă unul dispare.

Căci dacă sunteţi supuşi vreunei figuri, între voi există ierarhie. Şi atunci importanţa voastră, unul pentru celălalt, se arată. Căci dacă nu există o ierarhie, nu există fraţi. Şi întotdeauna am auzit spunându-se „fratele meu” atunci când exista o anume dependenţă.

Nu vreau să vă înăspresc inimile în faţa morţii. Căci n-ar fi vorba de a vă înăspri împotriva unei slăbiciuni umilitoare, cum ar fi frica de sânge sau teama de lovituri, ceea ce v-ar face să sporiţi în măreţie, ci de a suporta moartea cu mai puţină asprime şi, astfel, ar muri mai puţine lucruri. Şi, desigur, cu cât fratele vos273

tru va deveni pentru inimile voastre provizie mai săracă, cu atât mai puţin îi veţi plânge moartea.

Eu doresc să vă îmbogăţesc şi să fac ca fratele vostru să răsune în voi. Să fac ca iubirea voastră, dacă iubiţi, să fie descoperire a unui imperiu, şi nu pornire bruscă, asemenea celei a unui ţap. Căci, desigur, ţapul nu plânge. Dar dacă cea pe care o îndrăgiţi moare, sunteţi ca exilaţi. Iar cel ce spune că primeşte moartea ei ca un bărbat, înseamnă că o privea ca pe un animal al casei. Şi la fel va privi şi ea moartea lui şi va spune: „E bine ca bărbaţii să moară la război…”. Eu vreau ca voi să muriţi în război. Căci cine va iubi, dacă nu războinicul? Dar nu vreau ca din laşitate să vă distrugeţi comorile din dorinţa de a le regreta mai puţin, căci atunci cel ce va muri va fi un abandonat morocănos, care nu sacrifică nimic imperiului.

Cer să mi se dea ce este mai bun în voi. Căci numai atunci vă veţi înălţa.

Deci nu e vorba de a vă face să dispreţuiţi dragostea, ci, dimpotrivă, de a vă face s-o iubiţi.

Şi a vă face, de asemenea, să iubiţi moartea, dacă ea înseamnă dar făcut imperiului.

Căci nimic nu se opune. Credinţa vă sporeşte dragostea pentru imperiu. Dragostea pentru imperiu – pe cea pentru domeniu. Dragostea pentru domeniu – pe cea pentru soţie. Şi dragostea pentru soţie – pe cea faţă de simpla tavă de argint care înseamnă ceaiul băut împreună cu ea după clipele de dragoste.

Dar fiindcă am făcut ca moartea să fie dureroasă, vreau să vă consolez. Iată de ce, pentru cei ce plâng, am încetat această rugă: Rugă împotriva morţii.

EXXXIII

„AM SCRIS POEMUL. NU-MI RĂMÂNE DECÂT să-l corectez”.

Tatăl meu s-a enervat:

„Scrii un poem, după care îl corectezi! Ce înseamnă a scrie dacă nu a corecta?! Ce înseamnă a sculpta, dacă nu a corecta! Ai văzut cum se frământă lutul?

274 Din corectare în corectare iese chipul, şi prima apăsare de deget deja era corectare a blocului de argilă. Când îmi întemeiez oraşul, corectez nisipul. Apoi corectez oraşul. Şi astfel mă îndrept spre Domnul”.

EXXXIV

CĂCI, DESIGUR, TE EXPRIMI PRIN RELAŢII. Şi faci să răsune clopotele izbindu-se unele în altele. Şi nu au importanţă obiectele pe care le faci să răsune. De sunt materiale ale capcanei pentru a face capturi, care nu sunt niciodată de esenţa capcanei. Şi ţi-am spus că era nevoie de obiecte legate.

Dar în dans sau în muzică există o desfăşurare în timp care nu-mi permite să mă înşel asupra mesajului tău. Lungeşti aici, încetineşti acolo, urci acolo şi coborî aici. Şi te faci ecou faţă de tine însuţi.

Dar acolo unde îmi prezinţi totul într-un ansamblu, am nevoie de un cod. Căci dacă nu există nici nas, nici gură, nici ureche, nici bărbie, cum aş putea şti ce lungeşti sau scurtezi, îngroşi sau subţiezi, îndrepţi sau deviezi, adânceşti sau bombezi? Cum ţi-aş putea cunoaşte mişcările şi distinge repetiţiile şi ecourile? Şi cum ţi-aş putea citi mesajul? întregul chip va fi codul meu, căci cunosc unul care e perfect şi altul banal.

Şi, desigur, nu-mi vei exprima nimic, dacă-mi vei furniza chipul perfect banal, decât simplul dar al codului, obiect de referinţă şi model de Academie. Am nevoie de el nu pentru a mă emoţiona, ci pentru a citi ceea ce porţi în direcţia mea. Iar dacă-mi livrezi modelul însuşi, desigur nu vei purta nimic. Accept ca tu să te îndepărtezi de model, să deformezi şi să amesteci, însă doar atâta timp cât eu păstrez cheia. Şi nu-ţi voi reproşa nimic dacă-ţi va place să-mi aşezi ochiul în frunte.

Deşi atunci ai să-mi pari stângaci, asemenea celui care, pentru a-şi face auzită muzica, ar pricinui mult zgomot, sau celui care ar face mult prea vizibilă o imagine a poemului său, astfel încât să fie remarcată.

Căci eu spun că e demn să înlături schelele atunci când ţi-ai terminat templul. Nu am nevoie să-ţi desluşesc mijloacele. Iar dacă nu le descopăr, opera ta e perfectă.

Căci nu nasul e acela care mă interesează şi nu trebuie să mi-l arăţi cu prea multă ostentaţie, plasându-l în frunte, nici cuvântul, şi nu trebuie să-l alegi prea viguros, ca să nu-ţi distrugă imaginea. Nici chiar imaginea, căci ţi-ar putea distruge stilul.

Ceea ce-ţi cer este de o altă esenţă decât capcana. Precum tăcerea ta în catedrala de piatră. Tu însă, care pretindeai că dispreţuieşti materia şi cauţi esenţa, care te-ai sprijinit pe această frumoasă ambiţie pentru a-mi transmite indescifrabilele tale mesaje, tocmai tu îmi construieşti o capcană enormă, în culori stridente, care mă zdrobeşte ascunzându-mi şoarecele născut mort pe care l-ai prins.

Căci atâta timp cât te recunosc ca fiind pitoresc, sau strălucitor, sau paradoxal, înseamnă că n-am primit nimic de la tine, căci te expui ca într-un târg. Dar te-ai înşelat asupra obiectului creaţiei. Căci el nu este de a mi te arăta pe tine însuţi, ci de a mă ajuta să mă împlinesc. Iar dacă agiţi în faţa mea o sperietoare de vrăbii, am să plec să mă aşez în altă parte.

Dar cel care m-a condus acolo unde a vrut şi apoi s-a retras, mă face să cred că am descoperit lumea şi, aşa cum şi el dorea, să mă împlinesc.

Dar să nu creezi că această discreţie constă în a-mi şlefui o sferă în care să onduleze vag un nas, o gură şi o bărbie, ca un bloc de ceară uitat lângă foc, căci dacă dispreţuieşti atât de tare mijloacele de care te foloseşti, începe prin a suprima marmura însăşi, sau argila, sau bronzul, care sunt mai materiale decât forma unei buze.

Discreţia constă în a nu insista asupra a ceea ce vrei să mă faci să văd. Or, eu voi remarca de la început, căci văd numeroase chipuri de-a lungul zilei, că vrei să înlături nasul şi, de asemenea, nu voi numi discreţie dorinţa ta de a aşeza blocul de marmură într-o cameră obscură.

Chipul cu adevărat invizibil şi de la care nu vei avea nimic de primit este chipul banal.

Dar voi aţi devenit brute şi trebuie să strig pentru a vă face să auziţi.

Desigur, poţi să-mi desenezi un covor bălţat, dar el nu are decât două dimensiuni şi, chiar dacă vorbeşte 276 simţurilor mele, nu vorbeşte nici spiritului, nici inimii.

CXXXv

VREAU SĂ-ŢI DESCHID OCHII ASUPRA miracolului insulei. Căci tu creezi că în libertatea arborilor, şi a preriilor, şi a turmelor, în exaltarea singurătăţii marilor spaţii, în fervoarea iubirii fără oprelişti, te vei înălţa drept ca un arbore. Dar arborii pe care i-am văzut crescând cel mai drept nu sunt cei ce cresc liberi. Căci aceia nu se grăbesc să crească, şovăie în ascensiunea lor şi urcă încovoiaţi. În timp ce acela din pădurea virgină, prins între

duşmanii ce-i fură partea sa de soare, escaladează cerul într-un jet vertical, cu urgenţa unei chemări.

Căci nu vei găsi în insula ta nici libertate, nici exaltare, nici dragoste.

Iar dacă te adânceşti prea mult timp în deşert, (căci e cu totul altceva să te odihneşti în el de corvezile oraşului), nu cunosc decât un mijloc de a-l anima pentru tine, anume de aţi păstra răsuflarea şi de a-l transforma în teren prielnic exaltării tale. Şi astfel întinzi o structură de linii de forţă. Fie că de aparţin naturii sau imperiului.

Şi voi instala reţeaua de fântâni cu destulă zgârcenie, ca tu să lupţi să ajungi la de Căci înspre a şaptea /i trebuie să economiseşti apă din burdufuri. Şi să tinzi înspre acest puţ din toate puterile tale. Şi să-l câştigi prin izbânda ta. Şi, desigur, să pierzi animale forţând acest spaţiu şi această singurătate, căci preţul sacrificiilor consimţite va fi meritat. Iar caravanele împotmolite în nisip care nu l-au găsit vorbesc despre gloria lui. Iar el străluceşte asupra osemintelor lor, sub soare.

Astfel, la ora plecării, atunci când verifici încărcătura, Iragi de funii pentru a vedea dacă mărfurile se clatină, controlezi starea rezervelor de apă, faci apel la ce e mai bun în tine însuţi. Şi iată-te din nou în mers înspre tărâmul îndepărtat pe care, dincolo de nisipuri, apele îl binecuvântează, străbătând întinderea de la o fântână la cealaltă, asemenea treptelor unei scări, prins, fiindcă există un dans de dansat şi un duşman de învins, în ceremonialul deşertului. Şi, odată cu trupul, eu îţi clădesc un suflet. 27

Dar, dacă vreau să ţi-l îmbogăţesc şi mai mult, dacă vreau ca fântânile, asemenea polilor, să atragă sau să respingă cu mai multă forţă şi astfel deşertul să fie construcţie pentru spiritul şi pentru inima ta, îl voi popula cu duşmani. Aceia vor stăpâni fântânile şi, pentru a bea, va trebui să foloseşti şiretlicuri, să lupţi şi să învingi. Şi după cum triburile care se vor aşeza aici şi aiurea vor fi mai crude sau mai puţin crude, mai apropiate ca spirit sau

vorbind o limbă de neînţeles, mai bine sau mai prost înarmate – paşii tăi vor fi mai agili sau mai puţin agili, mai discreţi sau mai zgomotoşi, iar distanţele măsurate în urmă în zilele de mers vor fi diferite, deşi întinderea este în toate punctele aceeaşi pentru ochi. Şi astfel se va magnetiza, se va diversifica şi se va colora diferit o imensitate care la început era palidă şi monotonă, dar care, pentru spiritul tău şi inima ta, va primi mai mult relief decât acele ţări fericite în care se află văile răcoroase, munţii albaştri, lacurile de apă dulce şi preriile.

Căci pasul tău este aici cel al unui condamnat la moarte, dincolo de cel al unui om eliberat, aici va arăta surprize, dincolo surpriza va fi rezolvată. Aici o urmărire, dincolo o atenţie discretă, ca în camera în care ea doarme şi nu vrei s-o trezeşti.

Şi, desigur, nu se va întâmpla nimic în timpul celor mai multe din călătoriile tale, căci e de ajuns să accepţi aceste diferenţe, iar ceremonialul ce se va naşte din de să-ţi pară motivat, necesar şi absolut, pentru a se îmbogăţi calitatea dansului tău. Miracolul atunci va fi că acela pe care-l voi lipi caravanei tale, dacă-ţi ignoră limbajul şi nu participă la temerile tale, la speranţe şi bucurii, dacă pur şi simplu este redus la aceleaşi mişcări ca un conducător al animalelor sale, nu va întâlni nimic, decât un deşert gol şi va căsca în tot timpul traversării unei întinderi interminabile de la care nu va primi decât plictiseală, şi nimic în deşertul meu nu-l va schimba pe acest călător. Fântâna nu va fi pentru el decât o gaură de dimensiuni modeste care a trebuit să fie dezvelită de nisip. Şi ce ar fi putut să ştie despre duşman, de vreme ce prin esenţa lui acesta este invizibil: căci nu e vorba aici decât de un pumn de grăunţe de nisip plimbate de vânturi, deşi de sunt de ajuns pen278 tru a-i transfigura totul celui care este legat de de aşa cum sarea transfigurează un ospăţ. Iar deşertul meu, dacă-ţi arăt regulile jocului, va avea o asemenea putere asupra ta, încât pot să le aleg banal, egoist, morocănos şi sceptic în mahalalele oraşului meu sau în

trândăvia oştii mele şi să-ţi impun o singură traversare a deşertului, pentru a face să izbucnească în tine omul, asemenea unei seminţe ce-şi sparge coaja, şi să înfloreşti în sufletul şi inima ta. Şi vei reveni transformat, magnific, clădit pentru a trăi viaţa celor puternici. Iar dacă eu m-am mărginit să-ţi împărtăşesc limbajul lui, căci esenţialul nu aparţine lucrurilor, ci sensului lucrurilor, deşertul te-a făcut să răsări şi să creşti ca soarele.

Îl vei traversa ca pe un bazin miraculos. Şi când vei urca pe cealaltă margine, râzând, viril şi impresionant, femeile vor recunoaşte în tine pe cel pe care-l căutau şi nu va trebui decât să le dispreţuieşti pentru a le avea.

Cât de nebun e acela care pretinde să caute fericirea oamenilor în satisfacerea dorinţelor lor, crezând, atunci când îi priveşte mergând, că ceea ce contează în primul rând pentru om este accesul la scopul propus.

Ca şi cum ar exista vreodată un scop.

Iată pentru ce îţi spun că ceea ce contează înainte de orice pentru om este tensiunea liniilor de forţă în care pătrunde, şi propria sa densitate interioară ce decurge din aceasta, şi răsunetul paşilor săi, şi atracţia fântânilor, şi asprimea versantului de munte ce trebuie urcat. Iar cel care a ştiut să-l urce, dacă a trecut prin forţa pumnilor săi şi zdrelindu-şi genunchii dincolo de un ac de stâncă, nu vei putea spune că plăcerea sa este asemenea celei a sedentarului care, târându-şi carnea flască într-o zi de odihnă, se tăvăleşte în iarbă pe vârful neînsemnat al unei coline rotunde.

Dar tu ai demagnetizat totul, desfăcând nodul divin ce leagă lucrurile. Căci văzând oamenii forţând înspre fântâni, ai crezut că e vorba de fântâni şi le-ai forat puţuri.

Căci văzând că oamenii aşteaptă odihna celei de-a şaptea zile, ai înmulţit zilele de odihnă. Căci văzând dorinţa oamenilor pentru diamante, le-ai distribuit diamante în vrac. Căci văzând că oamenii se tem de duşmani, le-ai suprimat duşmanii. Căci văzând dorinţa oamenilor de iubire, le-ai clădit cartiere rezervate, mari,

asemenea unor capitale, în care toate femeile se vând. Şi te-ai arătat astfel mai stupid decât acel jucător de popice de 279

care ţi-am vorbit, care căuta, fără a o găsi, voluptatea într-un lan întreg de popice pe care le doborau sclavii lui.

Dar să nu creezi că ţi-am spus că trebuie cultivate dorinţele tale. Căci dacă nimic nu prinde formă între de nu există linii de forţă. Fântâna, dacă e aproape de tine, o vei dori, desigur, atunci când mori de sete. Dar dacă, dintr-un motiv oarecare, îţi rămâne inaccesibilă şi nu poţi nici să primeşti de la ea, nici să-i dai în schimb nimic, este ca şi cum n-ai exista. Ca şi acea trecătoare cu care te întâlneşti şi care nu poate să fie nimic pentru tine. În ciuda distanţei, mai departe de tine decât dacă ar fi dintr-un alt oraş. O transfigurez pentru tine şi o fac element al unei structuri şi vei putea, de pildă, să visezi că te îndrepţi înspre ea noaptea, cu o seară la fereastra ta, pentru a o răpi şi a o arunca pe spinarea calului tău şi să te bucuri de ea în bârlogul tău. Sau, dacă eşti soldat, ea să fie regină, iar tu să poţi muri pentru ea.

Slabă şi vrednică de milă e bucuria pe care o afli în falsele structuri pe care ţi le inventezi din joacă. Căci dacă iubeşti acel diamant, îţi va fi de ajuns să mergi înspre el cu paşi mărunţi şi din ce în ce mai încet pentru a trăi o viaţă patetică. Dar dacă mersul tău încet înspre diamant este al unui rit ce te ţine strâns şi-ţi interzice să iuţeşti pasul, dacă împingând din toate puterile tale împotriva lui întâlneşti opreliştile mele care-ţi interzic să mergi mai repede, dacă accesul la diamant nu-ţi este nici oprit în mod absolut – ceea ce l-ar face să-şi piardă semnificaţia, transformându-l în spectacol fără greutate – nici uşor – ceea ce n-ar cere nimic de la tine – nici dificil prin vreo invenţie stupidă – ceea ce ar fi caricatură a vieţii – ci pur şi simplu îţi cere o structură puternică şi calităţi numeroase, atunci vei fi bogat. Şi nu cunosc nimic altceva decât duşmanul tău care să te înalţe, şi aceasta nu trebuie să te surprindă, căci e nevoie de doi pentru a face război.

Căci bogăţia ta este de a fora puţuri, de a avea o zi de odihnă, de a extrage diamantul şi de a câştiga iubirea.

Nu însă de a poseda fântâni, zile de odihnă, diamante şi libertate în iubire. Şi, de asemenea, nu de a le dori 280 fără a lupta pentru de.

Iar dacă opui ca două cuvinte deosebite dorinţa şi posesia, nu vei înţelege nimic din viaţă. Căci adevărul tău de om le domină şi nu e nimic contradictoriu aici. Căci e nevoie de totala expresie a dorinţei şi să întâlneşti nu obstacole absurde, ci obstacolul însuşi al vieţii, celălalt dansator, care-ţi este rival – şi se va naşte dansul. Dacă nu eşti la fel de stupid ca acela ce joacă, împotriva lui însuşi, cap sau pajură.

Dacă deşertul meu ar fi prea bogat în fântâni, ar trebui să vină ordin ca unele dintre de să fie interzise.

Căci liniile de forţă create trebuie să te domine de la o înălţime mai mare decât propria ta înălţime, pentru ca tu să afli în de înclinaţiile, şi tensiunile, şi acţiunile tale, şi trebuie, căci nu toate sunt la fel de bune, să semene a ceva ce ţie nu-ţi este dat să înţelegi. Iată pentru ce spun că există un ceremonial al fântânilor în deşert.

Să nu speri, deci, nimic de la insula fericită care este pentru tine provizie strânsă pentru totdeauna, asemenea acelei mulţimi de popice doborâte. Căci vei deveni acolo animal de grajd. Iar dacă tezaurele insulei, pe care ţi le imaginai răsunătoare, te plictisesc o dată ce-ai ajuns la de le voi face să răsune din nou inventându-ţi un deşert şi le voi distribui în spaţiu după liniile unei imagini ce nu va fi de esenţa lucrurilor.

Iar dacă doresc să-ţi salvez insula, îţi voi dărui un ceremonial al comorilor insulei.

EXXXVI

DACĂ VREI SĂ-MI VORBEŞTI DESPRE UN soare ameninţat cu moartea, spune-mi: „soare de octombrie”. Căci acela slăbeşte deja şi poartă în el bătrâneţea. Dar soarele de noiembrie sau decembrie cheamă atenţia asupra morţii şi te văd făcându-mi semn. Şi nu mă

interesezi. Căci ceea ce voi primi de la tine nu va fi gustul morţii, ci gustul a ceea ce desemnează moartea şi nu aceasta era ceea ce urmăream.

Dacă un cuvânt îşi saltă capul în mijlocul frazei tale, retează-l. Căci un cuvânt trebuie să-mi arăţi. Fraza ta este capcană pentru o captură. Şi nu vreau să văd capcana.

Căci te înşeli asupra obiectului a ceea ce porţi, dacă îţi închipui că el este enunţabil. Altfel mi-ai spune: „melancolie”, şi aş deveni melancolic, ceea ce, într-adevăr, ar fi prea uşor. Desigur, joacă în tine un uşor mimetism, care te face să semeni cu ceea ce-ţi spun. Dacă spun: „mânie a valurilor”, eşti vag tulburat. Iar dacă îţi spun: „războinicul ameninţat de moarte”, eşti vag neliniştit pentru războinicul meu. Din obişnuinţă. Iar operaţia este de suprafaţă. Singura care are valoare este să te conduc acolo de unde vezi lumea aşa cum am dorit-o eu.

Căci nu cunosc poem sau imagine într-un poem care să fie altceva decât acţiune asupra ta. Nu e vorba de aţi explica un lucru sau altul, nici chiar de a ţi-l sugera, aşa cum cred cei subtili, ci de a te face să devii într-un fel sau altul. Dar aşa cum în sculptură am nevoie de un nas, de o gură, de o bărbie pentru a le face să răsune unul în celălalt şi a te prinde în reţeaua mea, mă voi folosi de ceea ce voi sugera sau enunţa, pentru a te ajuta în devenire.

Căci dacă mă folosesc de clarul de lună, să nu-ţi închipui că e vorba despre tine în dar de lună. Este vorba despre tine la fel de bine în soare, în casă sau în dragoste. Era vorba despre tine, pur şi simplu. Dar am ales clarul de lună fiindcă aveam nevoie de un semn pentru a mă face înţeles. Nu puteam să le iau pe toate. Şi se întâmplă miracolul că acţiunea mea se va diversifica asemenea arborelui care, la origine, fiind sămânţă, era simplu, dar care şi-a dezvoltat ramurile şi rădăcinile atunci când s-a întins în timp. Se întâmplă acelaşi lucru cu omul. Dacă-i adaug ceva simplu, care va fr, poate, conţinut într-o singură frază, puterea mea se va diversifica şi-l voi modifica pe acest om în esenţa lui, iar el îşi va schimba

comportarea în clarul de lună, în casă sau în iubire.

Iată pentru ce spun despre o imagine, dacă e imagine veritabilă, că este o civilizaţie în care te ţin prins. Iar tu nu ştii să-mi delimitezi ceea ce ea guvernează.

Dar poate această reţea de linii de forţă e neputincioasă. Iar efectul ei moare în partea de jos a paginii. Aşa se întâmplă cu seminţele a căror putere se stinge imediat sau cu fiinţele lipsite de elan. Dar l-ai fi putut H2 dezvolta pentru a construi o lume.

Astfel, dacă spun: „soldat al unei regine”, nu e vorba, desigur, nici de armată, nici de putere, ci de iubire. Despre o anume iubire, care nu speră nimic pentru sine, ci se dăruieşte pentru ceva mai presus de ea. Care înnobilează şi înalţă. Căci acest soldat este mai puternic decât un altul. Iar dacă-l priveşti, ai să-l vezi respectându-se, din cauza reginei. Şi, de asemenea, ştii că nu va trăda, căci e apărat de iubire, inima sălăşluindu-i în fiinţa reginei. Şi-l vezi întorcându-se în sat mândru de el, dar pudic şi roşind atunci când este întrebat despre regină. Şi ştii cum îşi va părăsi femeia dacă e chemat la război, şi că sentimentele lui nu sunt acelea ale unui soldat al regelui, care e beat de furie şi se aruncă asupra duşmanului pentru a-i înfige pe regele său în pântece. Celălalt, însă, îi va converti şi, prin efectul acelei lupte, în aparenţă, îi va aduce şi pe ei la dragoste. Sau poate…

Iar dacă vorbesc în continuare, epuizez imaginea, căci ea are puţină putere. Şi n-aş putea să-ţi spun cu uşurinţă când îşi mănâncă pâinea unul sau celălalt, ce îl deosebeşte pe soldatul regmei de soldatul regelui.

Căci imaginea, aici, nu este decât o lampă slabă care, deşi străluceşte asupra întregului univers, ca orice lampă, nu luminează decât puţine lucruri pentru ochii tăi.

Dar orice adevăr evident este o sămânţă din care vei putea extrage lumea.

Iată pentru ce am spus că, o dată semănată sămânţă, nu este nevoie ca tu însuţi să faci comentarii, să-ţi clădeşti dogma şi să-ţi inventezi mijloace de acţiune. Sămânţă va

prinde în pământul oamenilor, iar slujitorii tăi se vor naşte cu miile.

Astfel, dacă ai ştiut să sădeşti în om convingerea că e soldatul unei regine, civilizaţia ta se va naşte în consecinţă. După care vei putea uita regina.

EXXXVII

NU UITA CA FRAZA TA E UN ACT. DACĂ doreşti să mă faci să acţionez, nu trebuie să argumentezi. Creezi, oare, că argumentele mă vor convinge? Voi găsi altele mai bune împotriva ta. 283

Unde ai văzut ca femeia părăsită să te recunoască printr-un proces prin care-ţi demonstrează că are dreptate? Procesul irită. Nu va putea să te readucă acasă nici măcar arătându-se aşa cum era când o iubeai, căci tu nu o mai iubeşti aşa cum era atunci. Am văzut-o pe acea nefericită care, făcându-se iubită prin felul în care cânta un cântec trist, a început să cânte, în ajunul divorţului, acel cântec. Dar acum el te scotea din fire.

Poate l-ar aduce înapoi dacă ar trezi în el pe cel care era atunci când o iubea. Dar pentru asta e nevoie de geniu creator, căci trebuie să încarci sufletul omului cu ceva, aşa cum eu îl încarc cu iubirea pentru mare, ce va face din el un constructor de corăbii. Atunci, desigur, arborele va creşte diversificându-se. Şi, din nou, va dori să asculte cântecul trist.

Pentru a crea dragostea faţă de mine, fac ca în tine să se nască ceva ce îmi aparţine. Nu îţi voi descrie suferinţa mea, căci ea te va dezgusta de mine. Nu-ţi voi face reproşuri: de te-ar irita pe bună dreptate. Nu-ţi voi spune motivele pe care le ai ca să mă iubeşti, căci asemenea motive nu există. Raţiunea de a iubi este dragostea. Nu mă voi arăta aşa cum îţi plăcea să fiu. Căci nu-ţi mai place să fiu aşa. Altfel, m-ai iubi şi acum. Dar te voi ridica până la mine. Şi, dacă sunt puternic, îţi voi arăta o privelişte ce te va ajuta să te împlineşti.

Cea pe care o uitaserăm mi-a fost ca o săgeată în inimă, spunându-mi: „Auzi clopotul pe care l-ai pierdut?”

Căci, la urma urmei, ce am să-ţi spun? Deseori am urcat pe munte. Şi am privit oraşul. Sau, plimbându-mă în liniştea iubirii mele, am ascultat oamenii vorbind. Şi, desigur, am auzit cuvinte cărora le urmau fapte, ca de pildă tatăl ce spune fiului: „Umple-mi ulciorul acesta la fântână…” sau caporalul ce spune soldatului: „La miezul nopţii vei prelua garda…”. Dar mi s-a părut mereu că aceste cuvinte nu prezentau mister şi că un călător ce ar ignora limbajul, văzându-le atât de legate de obişnuit, n-ar fi aflat în de nimic altceva decât mişcările unui muşuroi de furnici care, niciuna, nu e obscură. Iar eu, observând convoaiele, construcţiile, îngrijirile date bolnavilor, meşteşugurile şi negoţurile oraşului meu, nu vedeam în de nimic care să nu apar2KJ ţină unui animal mai îndrăzneţ, mai inventiv şi mai înţelegător decât celelalte, dar îmi era la fel de evident că, privindu-i în activităţile lor obişnuite, încă nu priviserăm omul.

Căci el îmi părea şi rămânea pentru mine inexplicabil după regulile furnicarului, îmi scăpa şi ignoram sensul cuvintelor atunci când, aşezaţi în cerc în mijlocul pieţei, ascultau un povestitor de legende, căruia îi stătuse în putere, dacă ar fi avut geniu, să se ridice vorbindu-le şi, urmat de ei, să incendieze oraşul.

Am văzut, desigur, aceste mulţimi liniştite ridicate de glasul unui profet şi mergând, în urma lui, să se topească în cuptorul luptei. Ceea ce le aducea zarva cuvintelor trebuia să fie irezistibil, pentru ca mulţimea, primindu-le, să se dezmintă ca furnicar şi să se transforme în incendiu, oferindu-se ea însăşi morţii.

Căci cei care se întorceau la casele lor erau schimbaţi. Şi mi se părea că nu e nevoie, pentru a crede în operaţiile magice, să le cauţi în balivernele magilor, căci existau, pentru urechile mele, îmbinări de cuvinte miraculoase şi capabile să mă smulgă din casă, de la munca mea, de la obiceiurile mele şi să mă facă să doresc moartea.

Iată pentru ce ascultam de fiecare dată cu atenţie,

deosebind discursul eficace de cel care nu crea nimic, pentru a învăţa să recunosc obiectul mesajului. Căci enunţarea, desigur, nu are importanţă. Altfel fiecare ar fi un mare poet. Şi fiecare ar fi conducător de mulţimi, spunând: „Urmaţi-mă pentru asalt şi pentru mirosul pulberii arse…”. Dar încearcă, şi-i vei vedea cum râd. Aşa cum râd de cei ce predică binele.

Dar ascultându-i pe câţiva care au reuşit şi au transformat oamenii şi rugându-l pe Domnul să mă lumineze, mi-a fost dat să învăţ să recunosc în zarva cuvintelor pe cele purtătoare de sămânţă rodnică.

EXXXVIII

ŞI ASTFEL AM FĂCUT UN PAS îN CUNOAŞTEREA fericirii şi am acceptat să o privesc ca pe o problemă. Căci ea îmi părea a fi fruct al unui ceremonial ce creează un suflet fericit, şi nu dar steril de obiecte zadarnice. Căci nu e posibil să dai oamenilor fericirea ca pe o provizie. Acelor refugiaţi berberi tatăl meu nu putea să le dea nimic care i-ar fi putut face fericiţi, în timp ce eu am văzut, în deserturile cele mai aspre şi în sărăcia cea mai cumplită, oameni a căror bucurie era strălucitoare.

Dar să nu-ţi închipui că eu am putut să cred, chiar şi un singur moment, că fericirea ta se va naşte din singurătate, din gol şi din sărăcie. Căci de pot, la fel de bine, să te ducă la desperare. Dar ţi-l arăt, ca fiind impresionant, exemplul care deosebeşte atât de bine fericirea oamenilor de calitatea proviziilor ce le sunt date şi supune atât de perfect apariţia fericirii calităţii ceremonialului.

Şi deşi experienţa m-a învăţat că oamenii fericiţi se întâlnesc în mai mare proporţie în deşerturi, mănăstiri şi sacrificii decât între sedentarii oazelor fertile sau ale insulelor crezute a fi fericite, nu am conchis, ceea ce ar fi fost stupid, că hrana de bună calitate se opune calităţii fericirii, ci doar că acolo unde bunurile sunt în număr mai mare, sunt oferite oamenilor mai multe şanse de a se înşela asupra naturii bucuriilor lor, căci de par, într-adevăr,

a-şi afla izvorul în obiecte, când, de fapt, ei nu le află decât în înţelesul pe care le iau lucrurile într-un anume imperiu sau domeniu. Astfel, e posibil ca în prosperitate să se înşele mai uşor şi să alerge după bogăţii zadarnice.

Pe când cei din deşert sau din mănăstire, neposedând nimic, ştiu cu claritate de unde le vin bucuriile şi salvează cu mai multă uşurinţă izvorul fervorii lor.

Încă o dată, aici, mă gândesc la duşmanul care îţi aduce moartea sau te înalţă. Căci dacă, recunoscându-i adevăratul izvor, ai şti să-ţi salvezi fervoarea în insula fericită sau în oază, omul ce se va naşte va fi, fără îndoială, şi mai impunător, aşa cum dintr-un instrument cu mai multe corzi poţi spera să obţii un sunet mai bogat decât dintr-un instrument cu o singură coardă. Aşa cum calitatea lemnului, a stofelor, a băuturii şi a hranei, nu puteau decât să înnobileze palatul tatălui meu, în care toţi paşii aveau un înţeles.

La fel, podoabele noi nu valorează nimic în magazin, primind un sens doar după ce le scoţi din cutii şi le: H C distribui într-o casă căreia îi înfrumuseţează chipul.

EXXXIX

A VENIT DIN NOU SA MA VADĂ PROFETUL cu ochii aspri care, zi şi noapte, clocea o mânie sacră şi care, în plus, era saşiu:

— Trebuie, mi-a spus el, să-i constrângi la sacrificiu.

— Desigur, i-am răspuns, căci este bine ca o parte a bogăţiilor lor să fie luată din proviziile pe care le-au strâns, sărăcindu-i astfel puţin, dar îmbogăţindu-i cu înţelesul pe care îl vor primi. Căci nu valorează nimic pentru ei dacă nu şi-au aflat loc într-o imagine.

Dar el nu mă asculta, ocupat cu mânia lui:

— Este bine, spunea el, să se adâncească în penitenţă…

— Desigur, i-am răspuns, căci lipsindu-se de hrană, în zilele de post, vorcunoaşte bucuria de a se întoarce la ea, sau vor fi solidari cu cei ce postesc prin forţă, sau îşi vor cultiva voinţa, sau pur şi simplu aceasta îi va ajuta să nu se

îngraşe prea tare.

Mânia atunci l-a copleşit:

— Este bine ca, înainte de toate, să fie pedepsiţi. Şi am înţeles că el nu tolera omul decât înlănţuit pe un pat de suferinţă, lipsit de pâine şi lumină în fundul unei lemniţi.

— Căci trebuie, spunea el, ca răul să fie stârpit.

— Rişti să stârpeşti totul, i-am răspuns. Nu e preferabil, decât să stârpeşti răul, să încurajezi binele? Să inventezi sărbători care să înnobileze omul? Şi să-l îmbraci în veşminte în care să fie mai puţin murdar? Şi să-i hrăneşti mai bine copiii, astfel încât ei să se poată înfrumuseţa învăţând să se roage fără a fi chinuiţi de suferinţa pântecelor lor?

Căci nu este vorba de limite puse bunurilor datorate omului, ci de salvarea câmpurilor de forţă, care sunt singurele ce-i hotărăsc calitatea, şi de imaginile care vorbesc spiritului şi inimii lor.

Pe cei care pot să construiască bărci îi voi trimite să navigheze pe bărcile lor şi să prindă peşte. Dar pe cei care pot să lanseze corăbii îi voi trimite să lanseze corăbii şi să cucerească lumea.

— Vrei, deci, să-i faci să putrezească prin bogăţie!

— Nimic din ceea ce e provizie strânsă nu mă interesează, iar tu n-ai înţeles nimic, i-am spus.

EXL

CĂCI DACĂ-l CHEMI PE JANDARMII TAI ŞI LE

porunceşti să-ţi construiască o lume, cât de frumoasă posibil, această lume nu se va naşte, căci nu este rolul, nici calitatea jandarmului de a însufleţi religia ta. Esenţa lui nu este aceea de a cântări oamenii, ci de a executa ordinele, care au un cod precis, ca de pildă de a plăti impozitele, sau de a nu-ţi fura aproapele, sau de a te supune unei reguli sau alteia. Iar riturile societăţii tale sunt imagine ce creează acest om, şi nu un altul, acest gust al mesei luată seara cu ai tăi, şi nu un altul, sunt linii ale câmpului de forţă care te animă. Iar jandarmul nu se vede. El este zid, cadru şi armătură. Nu trebuie să-l întâlneşti, oricât de

nemilos ar fi lucrul acesta, căci la fel de nemilos e şi faptul că noaptea nu te poţi bucura de soare, sau că trebuie să aştepţi o corabie pentru a traversa marea sau că îţi este impus, în lipsa unei uşi în stânga, să ieşi prin dreapta. Pur şi simplu, aşa este.

Dar dacă îi sporeşti rolul şi-i porunceşti să cântărească omul, ceea ce nimeni în lume n-ar şti să facă, şi să-ţi descopere răul după propria lui judecată – şi nu doar de a observa ce se întâmplă, ceea ce este de resortul lui – atunci, cum nimic nu e simplu, cum gândirea e schimbătoare şi dificil de formulat, şi cum în realitate nu există contrarii, vor rămâne liberi şi vor urca la putere cei pe care un puternic dezgust nu-i va îndepărta de caricatura de viaţă ce se va naşte. Căci logicienii pretind să construiască o ordine care să preceadă fervoarea unui arbore, şi nu un arbore născut dintr-o sămânţă. Ordinea este efectul vieţii, şi nu cauza lui. Ordinea este semn al unei cetăţi puternice, şi nu origine a puterii sale. Viaţa şi fervoarea creează ordinea. Dar viaţa nu creează nici viaţă, nici fervoare, nici entuziasm.

Şi doar aceia se vor înălţa, care vor accepta, din josnicie, bazarul de idei al unui formular de jandarm şi-şi vor schimba sufletul pe un manual. Căci, chiar dacă imaginea ta despre om şi scopul tău sunt nobile, enunţate de un jandarm de vor deveni josnice şi stupide. Căci nu este rolul jandarmului de a crea o civilizaţie, ci de a interzice unele acte, fără să înţeleagă 288 pentru ce.

Omul în întregime liber într-un câmp de forţă absolut şi între constrângeri absolute, care sunt jandarmi invizibili: iată dreptatea imperiului meu.

Iată pentru ce am chemat jandarmii şi le-am spus: „Nu veţi judeca decât actele pe care le veţi găsi enumerate în manual. Şi accept nedreptatea voastră, căci într-adevăr poate să fie chinuitor ca acest zid, care în alte prilejuri apără hoţi, să nu poată fi trecut astăzi, când de dincolo se aud strigătele unei femei atacate. Dar zidul e zid şi legea e lege.

Dar nu veţi face nicio judecată asupra omului. Căci am învăţat, în liniştea iubirii mele, că nu trebuie să-l asculţi pentru a-l înţelege. Şi fiindcă îmi este imposibil să cântăresc ce e bine şi ce e rău, şi risc, voind să stârpese răul, să nimicesc şi binele. Şi cum ai putea s-o faci tu, când tocmai ţie îţi cer să fi orb ca un zid?

Căci deja am învăţat că cel pe care-l ard are o parte frumoasă, care nu se arată decât în incendiu. Dar accept acest sacrificiu pentru a salva armătura. Căci prin moartea sa întind arcuri pe care nu trebuie să le las să slăbească".

CXLI

ÎMI VOI ÎNCEPE, DECI, DISCURSUL, SPUNÂNDU-ŢI:

— Omule, nemulţumit în dorinţele tale şi ţinut în frâu prin forţă, tu, care eşti mereu împiedicat să creşti de către un altul…

Şi nu te vei ridica împotriva mea, căci este adevărat că eşti nemulţumit în dorinţele tale şi ţinut în frâu prin forţă, şi că un altul te împiedică mereu să te înalţi.

Şi te voi face să lupţi împotriva stăpânului tău, în numele egalităţii.

Sau îţi voi spune:

— Omule, care ai nevoie de iubire, care nu exişti decât prin arborele pe care-l alcătuieşti împreună cu ceilalţi…

Şi nu te vei ridica împotriva mea, căci este adevărat că îţi cunoşti dorinţa de a iubi şi că nu exişti decât prin opera căreia îi slujeşti.

Şi te voi face să-ţi reinstalezi prinţul pe tron.

Pot, deci, să-ţi spun orice, căci totul este adevărat. Iar dacă mă vei întreba cum poţi să recunoşti dinainte adevărul care va prinde viaţă şi va rodi, îţi voi răspunde că e acela care va fi temelie, limbaj simplu şi simplificare a problemelor tale. Puţin contează calitatea definiţiilor mele. Ceea ce este important în primul rând este de a te situa aici sau aiurea. Dacă acest punct de vedere îţi limpezeşte contradicţiile – care dispar – tu însuţi îţi vei enunţa

observaţiile şi puţin contează dacă într-un loc sau mai multe m-am exprimat just sau m-am înşelat. Vei vedea aşa cum am vrut eu, căci ceea ce ţi-am adus este nu un raţionament, ci un punct de vedere din care să raţionezi.

Desigur, e posibil ca mai multe limbaj un să-ţi explice lumea sau să te explice pe tine însuţi. Şi de să se opună. Fiecare fiind coerent şi solid. Şi fără să le despartă ceva. Fără a fi în puterea ta de a argumenta împotriva adversarului tău, căci el are la fel de multă dreptate ca şi tine. Căci luptaţi în numele Domnului.

„Omul este cel care produce şi consumă…”

Şi este adevărat că el produce şi consumă.

„Omul este cel care scrie poeme şi învaţă să citească în stele…”

Şi este adevărat că el scrie poeme şi studiază stelele.

„Omul este acela care îşi află fericirea doar în credinţă…”

Şi este adevărat că el învaţă ce este bucuria în mănăstiri.

Dar despre om trebuie să se spună ceva care să conţină toate aceste definiţii, care dau naştere urii între oameni. Câmpul conştiinţei este minuscul şi cel care a găsit o formulă crede că celelalte mint sau greşesc. Dar toţi au dreptate.

Totuşi, învăţând cu o evidenţă suverană din viaţa mea de toate zilele că a produce şi a consuma este, ca şi bucătăriile palatului meu, lucrul nu cel mai important, ci doar cel mai urgent, vreau ca aceasta să se reflecte în principiul meu. Căci urgenţa nu-mi foloseşte la nimic şi aş putea spune la fel de bine: „Omul este acela care nu are valoare decât sănătos…” şi să clădesc o civilizaţie în care, sub pretextul acestei urgenţe, să aşez medicul 290 ca judecător al acţiunilor şi gândurilor omului. Dar în văţând din experienţa mea că sănătatea nu este decât un mijloc, şi nu un scop, vreau ca şi aceasta să se reflecte în principiul meu. Căci dacă principiul tău nu este absurd, el va antrena, probabil, necesitatea de a favoriza producţia şi

consumul sau dorinţa disciplinei, pentru a te păstra sănătos. Căci aşa cum sămânţă, care este unică, se diversifică în creşterea ei, aşa cum civilizaţia imaginii, care este unică, te formează în mod diferit după cadrul şi starea ta, tot aşa nu există nimic care să nu fie guvernat de principiul meu.

Voi spune, deci, despre om: „Omul fiind acela care nu are valoare decât într-un câmp de forţă, omul fiind acela care nu comunică decât prin divinităţile pe care le concepe şi care-l conduc pe el şi pe ceilalţi, omul fiind acela care nu află bucurie decât în a se transforma prin creaţia sa, omul fiind acela care nu moare fericit decât dacă-ţi transmite moştenirea, omul fiind acela pe care-l epuizează proviziile şi pentru care orice ansamblu văzut este impresionant, omul fiind acela care caută să cunoască şi este îmbătat de ceea ce află, omul fiind, de asemenea, acela care…”

Trebuie să-l formulez astfel, încât să nu fie supuse şi tulburate aspiraţiile sale esenţiale. Căci dacă trebuie să ruinez spiritul de creaţie pentru a crea ordinea, această ordine nu mă interesează. Dacă trebuie înlăturat câmpul de forţă pentru a spori circumferinţa pântecelui, acest pântece nu mă interezează. Aşa cum, dacă trebuie să-l fac să putrezească în dezordine, pentru a încuraja în el spiritul de creaţie, acest spirit care se ruinează pe sine nu mă interezează. Sau dacă trebuie să-l fac să piară pentru a exalta acest câmp de forţă, căci trebuie să existe un câmp de forţă, dar nu mai există om, şi acest câmp de forţă nu mă interesează.

Deci eu, căpitan ce veghez asupra oraşului, în seara aceasta trebuie să vorbesc despre om, şi din pornirea pe care-o voi crea se va naşte calitatea călătoriei.

CXLII

ŞTIIND DE LA ÎNCEPUT ŞI ÎNAINTE DE TOATE că nu voi atinge astfel un adevăr absolut, demonstrabil şi susceptibil de a convinge pe adversarii mei, ci o ima2 îi gine conţinând un om în putere şi favorizând ceea ce în om îmi pare nobil, supunând acestui principiu pe toate

celelalte.

Şi este evident că nu mă interesează a supune, făcând ca omul să fie acela ce produce şi consumă, calitatea iubirilor lui, valoarea cunoştinţelor lui, căldura bucuriilor lui creşterii pântecelui lui, deşi vreau să-i dau cât mai mult posibil fără a exista în aceasta nici contradicţie, nici subterfugiu, aşa cum cei ce se ocupă de pântece pretind că nu dispreţuiesc spiritul.

Căci imaginea mea, dacă e puternică, se va dezvolta ca o sămânţă şi, deci, este capital s-o alegi. Unde ai cunoscut înclinaţie spre mare care să nu se transforme în corabie?

Aşa cum mi se pare că cea mai mare importanţă trebuie s-o aibă cunoştinţele, căci altceva este să instruieşti şi să educi, şi n-am remarcat ca în suma ideilor să stea calitatea omului, ci în calitatea instrumentului ce-ţi permite să le obţii.

Căci materialele tale vor fi mereu aceleaşi şi niciunul nu trebuie neglijat, şi din aceleaşi materiale poţi construi toate imaginile.

În ceea ce-i priveşte pe aceia care vor reproşa imaginii alese că e gratuită şi că supune oamenii arbitrarului, aşa cum i-ai chema să moară pentru cucerirea vreunei oaze inutile, sub pretextul frumuseţii cuceririi, voi răspunde că orice justificare este inutilă, căci imaginea mea poate să coexiste împreună cu toate celelalte la fel de adevărate şi că, de fapt, luptăm pentru divinităţi care sunt alegere a unei structuri dincolo de aceleaşi obiecte.

Şi doar revelaţia şi apariţia arhanghelilor ne-ar putea departaja. Ceea ce ar fi joc ieftin, căci dacă Domnul îmi seamănă şi mi se arată, el nu există, iar dacă există, nu-l pot desluşi decât prin spiritul, nu prin simţurile mele. Iar dacă spiritul meu e cel care trebuie să-l desluşească, nu-l voi recunoaşte, asemenea frumuseţii templului, decât prin răsunetul ce-l va avea în mine. Îl voi căuta şi-l voi afla asemenea orbului care se îndreaptă spre foc cu palmele întinse, căci nu poate recunoaşte focul decât prin

mulţumirea lui (Dacă mă înde292 părtez de Domnul, gravitaţia lui mă va conduce înapoi).

Iar dacă cedrul prosperă, este pentru că se scaldă în soare, deşi soarele nu are semnificaţie pentru cedru.

Căci, aşa cum spunea singurul geometru veritabil, prietenul meu, mi se pare că structurile noastre aduc cu ceva cunoscut, de vreme ce nu există demers explicabil care să conducă la acele fântâni neştiute. Şi dacă numesc divinitate acel soare necunoscut care guvernează gravitaţia acţiunilor mele, vreau să-i citesc adevărul în eficacitatea limbajului.

Eu, care stăpânesc oraşul, sunt în această seară asemenea unui căpitan al unei corăbii în larg. Căci tu creezi că interesul, fericirea şi raţiunea conduc oamenii. Dar eu ţi-am refuzat interesul şi raţiunea, şi fericirea, căci mi s-a părut că numeşti interes sau fericire ceea ce urmăresc oamenii, şi nu am ce face cu meduze ce-şi schimbă forma, cât despre raţiune, care merge în orice direcţie vrea, ea mi s-a părut a fi urmă de nisip a ceva mai presus de ea însăşi.

Căci niciodată n-a fost raţiunea aceea care l-a condus pe singurul geometru veritabil, prietenul meu. Raţiunea scrie comentarii, deduce legi, formulează ordonanţe şi extrage arborele din sămânţă să, din consecinţă în consecinţă, până în ziua în care, arborele fiind mort, raţiunea nu mai este eficace şi ai nevoie de o altă sămânţă.

Dar eu, care stăpânesc oraşul şi sunt asemenea căpitanului unei corăbii în larg, ştiu că doar spiritul guvernează oamenii, şi îi guvernează absolut. Căci dacă omul a întrezărit o structură, scrie poeme, şi, o dată ce sămânţă a fost purtată în inimile oamenilor, se vor supune asemenea unor slujitori interesul, fericirea şi raţiunea, care vor fi expresie în inimă sau umbră pe ziduri a realităţilor, a transformării seminţei tale în arbore.

Împotriva spiritului nu există în tine putere de a te apăra. Căci dacă te instalez pe acel munte şi nu pe celălalt, cum ai putea să negi că oraşele şi fluviile îţi apar într-o

anume aşezare, şi nu cealaltă, de vreme ce aşa este?

Iată pentru ce te voi ajuta să te împlineşti. Şi iată pentru ce sunt răspunzător – deşi oraşul meu doarme şi, citind faptele oamenilor, nu vei găsi decât căutare a interesului, a fericirii sau demers al raţiunii – de direcţia sa adevărată sub stele.

Căci ei nu cunosc direcţia pe care au luat-o, crezând că acţionează din interes, sau din dorinţa de a fi fericiţi, sau din raţiune, neştiind că raţiunea, dorinţa de fericire sau raţiunea îşi schimbă forma şi sensul în fiecare imperiu.

Şi că, în cel pe care-l propun eu, interesul este acela de a fi însufleţit, ca pentru copil acela de a juca jocul cel mai exaltant. Fericirea – aceea de a te transpune şi de a dăinui în obiectul creaţiei tale. Iar raţiunea

— Aceea de a legifera în mod coerent. Raţiunea armatei este regulamentul armatei, care face ca într-un anumit fel şi nu în altul să răsune lucrurile mele asupra celorlalte, raţiunea unei corăbii este regulamentul corăbiei, iar raţiunea imperiului meu este ansamblul legilor, cutumelor, dogmelor, codurilor care vor face lucrurile să aibă răsunet şi să se reflecte vinele în celelalte cu coerenţă.

Dar sunetul ce se va naşte astfel îmi va aparţine, unic şi nedemonstrabil.

Dar poate ai să întrebi: „Pentru ce constrângere?”

Atunci când am creat o imagine, trebuie ca ea să dăinuie. Dacă am plămădit un chip în lut, îl coc în cuptor ca să-l întăresc şi ca să fie permanent pentru o durată suficientă. Căci adevărul meu, pentru a fi fertil, trebuie să fie stabil, şi pe cine ai mai iubi dacă-ţi schimbi iubirea în fiecare zi, şi unde ar fi marile tale înfăptuiri? Doar continuitatea va permite rodnicia efortului tău. Creaţia e rară, şi dacă este câteodată urgent să-ţi fie dată pentru a te salva, nu ar fi bine să te întâlneşti cu ea în fiecare zi. Căci pentru a face să se nască un om, am nevoie de mai multe generaţii. Şi sub pretext de a atenua arborele, nu-l tai în fiecare zi pentru a-l înlocui cu o sămânţă.

Într-adevăr, nu cunosc decât fiinţe care se nasc, trăiesc şi mor. Ai adunat animale, case, munţi şi astăzi, din această îmbinare, se va naşte o fiinţă nouă, care va schimba comportamentul oamenilor. Şi va dăinui, apoi se va epuiza şi va muri, istovindu-şi darul de a trăi.

Naşterea este întotdeauna pură creaţie, foc coborât din cer, care însufleţeşte. Şi viaţa nu merge după o curbă continuă. Căci iată acest cu în faţa ta. El evoluează din aproape în aproape şi există o logică a oului. Dar vine clipa în care ţâşneşte cobra şi toate problemele sunt altele pentru tine.

Căci există muncitori pe şantier şi nu amestec de pietre. Şi există o logică a amestecului de pietre. Dar vine ora în care templul este deschis şi acesta transfigurează omul. Şi toate problemele sunt altele.

Iar dacă am aruncat asupra ta sămânţă civilizaţiei mele, am nevoie de mai mult decât o viaţă de om pentru ca ea să-şi formeze ramuri, frunze şi fructe. Şi refuz să schimb imaginea în fiecare zi, căci nimic nu se va naşte din aceasta.

Marea ta greşeală este de a crede în durata unei vieţi de om. Căci, în primul rând, cui sau cărui lucru lasă el moştenire atunci când moare? Am nevoie de o divinitate care să mă primească.

Să mor în simplitatea lucrurilor care sunt. Iar măslinii mei vor face, în anul următor, măsline pentru fiii mei. Şi iată că sunt liniştit în clipa morţii.

CXLIII

ASTFEL MI-AM DAT TOT MAI MULT SEAMA CĂ nu trebuia să-i asculţi pe oameni pentru a-i înţelege. Căci aici, sub ochii mei, în oraş, ei au foarte puţin conştiinţa oraşului. Se cred a fi arhitecţi, zidari, jandarmi, preoţi, ţesători de in cred că-şi servesc interesele şi fericirea şi nu-şi cunosc dragostea, aşa cum nu-şi simte dragostea cel care rătăceşte prin casă absorbit de greutăţile zilei. Ziua aparţine scenelor de familie. Dar noaptea, chiar dacă s-au certat, el îşi regăseşte dragostea, căci dragostea e mai

puternică decât această zarvă de cuvinte. Şi omul se sprijină de pervazul ferestrei sub lumina stelelor, din nou răspunzător de cei care dorm, de pâinea de mâine, de somnul femeii care se află lângă el, atât de fragilă, delicată şi trecătoare. Dragostea nu se gândeşte. Ea există.

Dar această voce nu vorbeşte decât în linişte. Şi la fel şi casa ta, şi oraşul tău. Să se facă un calm extraordinar şi vei vedea zeii.

Nimeni nu va şti, în viaţa de peste zi, că e gata să moară. Şi îi vor părea de un patetism ridicol cuvintele care îi vor vorbi despre oraş altfel decât prin imaginea interesului său sau a fericirii sale, căci nu va şti că de sunt efecte ale oraşului. Limbaj mărunt pentru o cauză prea mare.

Dar dacă te înalţi deasupra oraşului şi te retragi în timp pentru a-i urmări evoluţia, vei descoperi confuzia, egoismul, agitaţia oamenilor, încetul şi calmul mers al corăbiei. Căci dacă vei reveni peste câteva secole pentru a vedea urma pe care au lăsat-o, o vei descoperi în sculpturile de piatră, în regulile cunoaşterii şi templele care încă se vor înălţa deasupra nisipului. Lucrurile obişnuite se vor fi şters şi topit. Şi ceea ce ei numeau interes şi dorinţă de fericire, vei înţelege că nu erau decât un reflex meschin al unui lucru măreţ.

Omul face paşi înainte.

La fel armata mea, când face tabără. Mâine dimineaţă, în cuptorul vântului de nisip, am s-o arunc asupra duşmanului. Şi duşmanul va deveni pentru ea un creuzet în care se va topi. Şi sângele îi va curge şi-şi vor afla sfârşitul, dintr-o lovitură de sabie, mii de fericiri individuale de acum nimicite, mii de interese frustrate. Totuşi, armata mea nu va cunoaşte revolta, căci acţiunile sale sunt nu ale unui om, ci ale omului însuşi.

Şi, deşi ştiu că vor accepta mâine să moară, în timp ce mă plimb în seara aceasta cu paşi înceţi, în liniştea iubirii mele, printre corturi şi focuri de tabără, şi dacă ascult oamenii vorbind, nu voi auzi glasul aceluia care

acceptă moartea.

Dar vei auzi aici o glumă pentru versul tău strâmb. Dincolo se vor certa pentru o bucată de carne. Iar în acest grup vei auzi aruncându-se cuvinte despre conducătorul acestei armate care-ţi vor părea insulte. Iar dacă voi spune unuia dintre ei că e îmbătat de sacrificiu, îl vei auzi râzându-ţi în nas, căci te va găsi emfatic şi făcând prea puţin caz de el, căci în proprii-i ochi el este o persoană importanţă, şi nu este intenţia lui şi nici de demnitatea lui să moară pentru caporal, care nu are calitatea de a primi un asemenea dar de la el. Şi, totuşi, mâine, va muri pentru caporalul lui.

Nicăieri nu vei întâlni acel chip impunător care să înfrunte moartea şi să se dăruiască morţii. Şi dacă ai ţinut seama de zarva cuvintelor, te vei întoarce la cortul 296 tău, având pe buze gustul înfrângerii. Căci ei glumeau, şi criticau războiul, şi-şi înjurau şefii. Şi, desigur, i-ai văzut pe cei ce spală puntea, pe cei ce strâng velele şi pe cei ce făuresc cuie, dar ţi-a scăpat, căci eşti miop şi nu vezi mai departe de vârful nasului, măreţia corăbiei.

CXLIV

TOTUŞI, în seara aceea, AM PLECAT SĂ-MI vizitez închisorile. Şi am descoperit că peste tot jandarmul nu alesese, pentru a-i arunca în carceră, decât pe cei care se arătau neclintiţi, care nu răstălmăceau şi nu abjurau evidenţa adevărului lor.

Iar cei care rămâneau liberi erau tocmai aceia care abjurau şi trişau. Căci aminteşte-ţi de cuvintele mele: oricare ar fi civilizaţia jandarmului şi oricare ar fi a ta, în faţa jandarmului, dacă are puterea de a judeca, rămâne în picioare doar cel josnic. Căci orice adevăr, oricare ar fi el, dacă e adevăr de om şi nu de logician stupid, este viciu şi greşeală pentru jandarm. Căci el te vrea dintr-o singură carte, dintr-un singur om, dintr-o singură formulă. Jandarmul va încerca să construiască o corabie suprimând marea.

EXLV

CĂCI SUNT OBOSIT DE CUVINTELE CE SE OPUN unul altuia şi nu mi se pare absurd să caut în calitatea constrângerilor mele calitatea libertăţii.

Şi în calitatea curajului în război al omului – calitatea dragostei sale.

Şi în calitatea privaţiilor sale – calitatea luxului său.

Şi în calitatea acceptării morţii – calitatea bucuriilor vieţii sale.

Şi în calitatea ierarhiei sale – calitatea egalităţii sale, pe care o voi numi alianţă.

Şi în calitatea refuzului bunurilor – calitatea folosinţei pe care o dă aceloraşi bunuri.

Şi în calitatea supunerii sale totale faţă de imperiu – calitatea demnităţii sale individuale. 297

Căci spune-mi, dacă pretinzi că îl favorizezi, ce este un om singur? Am văzut-o la leproşii mei.

Şi spune-mi, dacă pretinzi că o favorizezi, ce este o comunitate opulentă şi liberă? Am văzut-o la berberii mei.

EXLVI

CĂCI CELOR CARE NU ÎNŢELEGEAU constrângerile mele le-am răspuns:

— Sunteţi asemenea copilului care, necunoscând în lume decât o formă de ulcior, o consideră ca fiind absolută şi nu înţelege mai târziu, dacă se mută în altă casă, pentru ce a fost deformat şi deviat ulciorul esenţial al casei sale. La fel, atunci când vezi făurindu-se în imperiul vecin un om diferit de tine, gândind, iubind, plângând şi iubind altfel decât tine, te întrebi pentru ce aceia deformează omul. De unde slăbiciunea ta, căci nu vei salva arhitectura templului dacă nu vei şti că ea este un desen fragil şi victorie a omului asupra naturii. Şi că există undeva stâlpi, bolţi şi contraforţi pentru a o susţine.

Şi nu concepi ameninţarea care apasă asupra ta, căci nu vezi opera celuilalt decât o rătăcire trecătoare, şi nu înţelegi că există ameninţarea ca pentru veşnicie un om să se piardă şi să nu mai renască niciodată.

Şi te credeai liber şi te indignai atunci când îţi

vorbeam de constrângerile mele. Care, într-adevăr, nu erau un jandarm vizibil, dar, neremarcându-se, erau mai imperioase, asemenea uşii din perete, care nu-ţi pare, deşi trebuie să faci un ocol pentru a ieşi, o insultă la adresa libertăţii tale.

Dar dacă vrei să vezi apărând câmpul de forţă care te formează şi te face să te mişti, să gândeşti, să iubeşti, să plângr, să urăşti în acest fel şi nu în altul, priveşte corsetul vecinului tău, acolo începe să acţioneze, căci atunci vei începe să-l simţi.

Altfel, nu-l vei cunoaşte niciodată. Căci piatra care cade nu se supune forţei care o trage în jos. O piatră nu apasă decât atunci când e nemişcată.

Atunci când rezişti îţi dai seama de ceea ce te for298 mează. Pentru frunza ce pluteşte în vânt nu mai există vânt, aşa cum pentru piatra scăpată din mână nu mai există greutate.

Iată pentru ce nu vezi constrângerea formidabilă care apasă asupra ta şi care nu s-ar arăta, ca şi zidul, decât dacă ţi-ar veni, de pildă, ideea de a incendia oraşul.

Aşa cum nu-ţi dai seama de constrângerea mai simplă a limbajului.

Orice cod este constrângere, dar invizibilă.

EXLVII

AM STUDIAT, DECI, CĂRŢILE PRINŢILOR, ordonanţele publicate în mai multe imperii, riturile diverselor religii, ceremonialurile de înmormântare, de căsătorie şi de naştere ale poporului meu şi ale altor popoare, din prezent şi din trecut, căutând să leg raporturi simple între oameni, în calitatea sufletului lor, şi legile ce au fost edictate pentru a-i crea, a-i conduce şi a-i perpetua, şi nu am putut să le descopăr.

Şi, totuşi, când aveam de-a face cu cei ce veneau din imperiul vecin, unde domneşte un anume ceremonial al sacrificiilor, îl descopeream cu aroma lui, cu felul lui de a iubi sau a urî, căci nu există nici iubiri, nici duşmănii care să fie la fel. Şi aveam dreptate să-mi pun întrebări despre

geneza lui şi să-mi spun: „Cum se face că acel rit anume, care-mi pare fără raport, eficacitate sau acţiune, căci se referă la altceva decât la iubire, întemeiază o anume iubire, şi nu alta? Unde să caut legătura între act, şi zidurile ce guvernează actul, şi o anume claritate a surâsului, ce aparţine aceluia, şi nu vecinului său?”

Nu urmăream un lucru zadarnic, căci am ştiut bine, în tot cursul vieţii mele, că oamenii diferă unii de alţii, deşi diferenţele îţi sunt invizibile la început şi imposibil de exprimat discutând, căci te foloseşti de un interpret ce are ca misiune să-ţi traducă verbele celuilalt, adică să caute pentru tine, în limbajul tău, ceea ce ar semăna cel mai bine cu ceea ce a fost emis într-un alt limbaj.

Şi astfel dragoste, dreptate, gelozie fiind traduse pentru tine în gelozie, dreptate şi dragoste, te vei extazia de asemănările voastre, deşi conţinutul cuvintelor nu este acelaşi. Şi dacă vei continua analiza cuvântului, din tra299

ducere în traducere, nu vei căuta şi nu vei afla decât asemănările şi-ţi va scăpa, ca totdeauna, din analiză, ceea ce pretindeai a surprinde.

Căci dacă doreşti să înţelegi oamenii, nu trebuie să-i asculţi vorbind.

Şi, totuşi, diferenţele sunt absolute. Căci nici dragostea, nici dreptatea, nici gelozia, nici moartea, nici imnul, nici transformarea prin creaţie, nici imaginea fericirii, nici interesul nu se aseamănă de la unul la celălalt, şi i-am cunoscut pe cei care se simţeau copleşiţi şi, strângându-şi buzele sau închizându-şi pe jumătate ochii, făceau o figură modestă dacă le creşteau unghii lungi, sau alţii care-ţi jucau aceeaşi mimică dacă-ţi puteau arăta bătături în palmă. Şi i-am cunoscut pe aceia care se apreciau după greutatea aurului din pivniţele lor, ceea ce-ţi pare avariţie sordidă, atâta timp cât nu i-ai descoperit pe ceilalţi, care au aceleaşi sentimente de mândrie şi se privesc cu complezenţă satisfăcută dacă au rostogolit pietre inutile din vârful muntelui.

Dar mi-am dat seama că mă înşelam în tentativa mea,

căci nu există deducţie pentru a trece de la un nivel la celălalt şi încercarea mea era la fel de absurdă ca aceea a flecarului care, admirând statuia împreună cu tine, pretinde să-ţi explice, prin linia nasului sau dimensiunea urechii, mesajul care, poate, era melancolia serii unei zile de sărbătoare şi pe care nu-l vei afla aici decât ca pe o captură, ce nu este niciodată de esenţa materialelor.

De asemenea, mi-am dat seama că greşeala mea era de a căuta să explic arborele prin apa pe care o soarbe, liniştea – prin pietre, melancolia – prin linii şi calitatea sufletului – prin ceremonial, răsturnând astfel ordinea firească a creaţiei, în loc de a căuta să lămuresc ascensiunea mineralelor prin geneza arborelui, aşezarea pietrelor – prin dragostea de linişte, structura liniilor – prin melancolia ce le stăpâneşte şi ceremonialul – prin calitatea sufletului, care este unică şi nu s-ar putea defini în cuvinte, căci tocmai pentru a o surprinde, a o conduce şi a o perpetua mi-ai oferit această capcană, care este un anumit ceremonial, şi nu altul.

Desigur, am vânat jaguarul în tinereţe. Şi m-am folosit de gropi în care puneam un miel, le umpleam cu 300 ţăruşi şi le acopeream cu iarbă. Şi când, în zori, mergeam să le văd, găseam în de trupul jaguarului. Dacă vei cunoaşte obiceiurile jaguarului, vei inventa groapa de prins jaguari, cu ţăruşii ei, cu mielul şi iarba ei. Dar dacă te rog să studiezi groapa de prins jaguari, şi nu cunoşti nimic despre jaguari, nu vei şti s-o inventezi.

Iată pentru ce ţi-am spus despre geometrul veritabil, prietenul meu, că este acela care simte jaguarul şi inventează groapa. Deşi nu l-a văzut niciodată. Iar comentatorii geometrului au înţeles bine, fiindcă jaguarul le-a fost arătat, după ce-a fost prins, şi ei privesc lumea cu aceşti ţăruşi, aceşti mi ei, aceste ierburi şi alte elemente ale construcţiei ei şi speră, prin logica lor, să-i afle adevărurile. Dar de nu li se arată. Şi rămân sterpi până în ziua în care vine acela care simte jaguarul fără să-l fi văzut încă şi, simţindu-l, îl capturează şi ţi-l arată, făcând astfel,

pentru a te conduce la el, un drum ce este asemenea unui drum de întoarcere.

Iar tatăl meu a fost geometru, care a creat ceremonialul pentru a captura omul. Şi cei care în alte părţi sau altă dată au creat alte ceremonialuri şi au capturat alţi oameni. Dar au venit vremurile stupidităţii logicienilor, a istoricilor şi a criticilor. Iar ei privesc ceremonialul tău şi nu deduc în el imaginea omului, căci ea nu poate fi dedusă şi, în numele zarvei de cuvinte pe care o numesc raţiune, risipesc după bunul plac al fiecăruia elementele capcanei, îţi ruinează ceremonialul şi lasă captura să fugă.

EXLVIII

AM ŞTIUT SA DESCOPĂR DIGURILE CARE creau omul, în timpul plimbărilor mele într-o câmpie străină. Intraserăm, cu pasul încet al calului meu, pe un drum ce lega un sat de altul. Ar fi putut să treacă de-a dreptul peste câmp, dar luase conturul unui Ian şi am pierdut câteva clipe cu acest ocol, şi mă apăsa acel pătrat de ovăz, căci instinctul meu, lăsat în voia lui, m-ar fi dus de-a dreptul, dar greutatea unui Ian de ovăz mă făcea să mă aplec. Şi îmi măcina viaţa existenţa unui Ian de ovăz, căci i-au fost consacrate minute întregr, pe care le-aş fi putut folosi altfel. Şi acest câmp mă coloniza, căci eram de acord să ocolesc şi, deşi aş 301

fi putut să dau drumul calului în ovăz, l-am respectat ca pe un templu. Apoi drumul m-a purtat de-a lungul unui domeniu închis de ziduri. Şi drumul respecta domeniul şi devia în curbe leneşe, din cauza proeminenţelor şi a intrândurilor zidului de piatră. Şi vedeam, dincolo de ziduri, arbori mai deşi decât cei din oazele noastre şi un iaz cu apă dulce care arunca sclipiri printre ramuri. Şi nu auzeam decât liniştea. Apoi am trecut de-a lungul unui portal sub frunziş. Şi drumul meu aici se despărţea, şi o ramură a lui servea acel domeniu. Şi puţin câte puţin, de-a lungul pelerinajului, în timp ce calul meu se poticnea în urmele căruţelor sau trăgea de frâu pentru a paşte iarba

de pe lângă ziduri, am avut simţământul că drumul meu, cu inflexiunile sale subtile, cu respectele lui şi libertăţile lui, cu timpul pierdut ca efect, parcă, al unui rit sau al unei anticamere regale, desena chipul unui prinţ, şi că toţi cei care mergeau pe el, scuturaţi în căruţele lor sau legănaţi pe spinarea măgarilor, erau, fără a ştr, formaţi pentru dragoste.

CXLIX

TATĂL MEU SPUNEA:

„Ei se cred îmbogăţiţi sporindu-şi vocabularul. Şi, desigur, pot să mă folosesc de un cuvânt în plus, care ar însemna pentru mine „soare de octombrie”, prin opoziţie cu un alt soare. Dar nu văd ce aş câştiga. Descopăr, dimpotrivă, că pierd astfel expresia dependenţei ce leagă octombrie, şi fructele lui octombrie, şi răcoarea lui de acest soare cu puteri vlăguite. Rare sunt cuvintele care-mi aduc un câştig, exprimând dintr-odată un sistem de dependenţe de care mă voi folosi în altă parte, ca de pildă „gelozia”. Căci gelozia îmi va permite să identific, fără a trebui să-ţi desfăşor întreg sistemul de dependenţe, ce cu ce anume compar. Astfel, îţi voi spune: „Setea este gelozie faţă de apă”. Căci cei pe care i-am văzut murind de sete nu erau chinuiţi de o boală cumplită precum ciuma, oare te abrutizează şi scoate din tine gemete slabe. Apa te face să urli, căci o doreşti. Şi îi vezi în vis pe ceilalţi bând. Şi eşti trădat de apa 302 care curge în alte părţi. Asemenea femeii care surâde duşmanului tău. Şi suferinţa nu-ţi vine dintr-o boală, ci din religie, din dragoste, din imagini, care au altă eficacitate asupra ta. Căci trăieşti într-un imperiu care nu este al lucrurilor, ci al înţelesului lucrurilor.

Dar „soare de octombrie” îmi va fi de puţin ajutor, căci e prea specific.

Dimpotrivă, te voi îmbogăţi dacă te obişnuiesc ca, folosindu-te de aceleaşi cuvinte, să construieşti capcane diferite, bune pentru toate capturile. Asemenea nodurilor funiei mele, dacă vei putea desprinde dintre de pe cele care sunt bune pentru vulpi sau pentru a-ţi păstra pânzele

în vânt. Dar jocul incidentelor mele, şi inflexiunile verbelor mele, şi suflul perioadelor mele, şi acţiunea asupra complementelor, şi ecourile, şi revenirile, tot acest dans pe care-l vei dansa şi care va purta în mintea celuilalt ceea ce doreai să-i transmiţi sau va surprinde în cartea ta ceea ce doreai să surprinzi.

A înţelege, spunea altă dată tatăl meu, înseamnă înainte de toate a dobândi un stil.

A înţelege, mai afirma el, nu înseamnă a primi bazarul de idei ce va dormi în tine. Puţin îmi pasă de cunoştinţele tale, aici de nu-ţi folosesc la nimic, decât ca obiecte şi mijloace ale meseriei tale, care este aceea de a-mi construi un pod, sau de a-mi extrage aurul, sau de a mă informa, dacă voi avea nevoie, despre distanţa dintre capitale. Dar acest formular nu se numeşte om. A înţelege nu înseamnă nici aţi spori vocabularul. Căci sporirea lui nu are alt obiect decât de aţi permite să mergi mai departe, comparându-ţi geloziile, dar calitatea stilului tău este singura care va garanta calitatea încercărilor tale. Altfel nu am ce face cu aceste rezumate ale gândirii tale. Prefer să aud „soare de octombrie”, pe care îl simt mai aproape decât cuvântul tău cel nou, şi vorbeşte ochilor şi inimii. Pietrele tale sunt pietre, asamblate sunt coloane, şi coloanele, o dată asamblate, sunt catedrale. Dar nu ţi-am oferit aceste ansambluri din ce în ce mai vaste decât din cauza geniului arhitectului meu, care le prefera pentru operaţiile din ce în ce mai vaste ale stilului său, adică a expansiunii liniilor sale de forţă în pietre. În frază, de asemenea, faci o operaţie. Şi ea este cea care contează în primul rând.

Ia acest sălbatic, spunea tatăl meu. Îi poţi spori vocabularul, iar el se va transforma într-un flecar inepuizabil. Poţi să-i umpli creierul cu totalitatea cunoştinţelor tale, şi acest flecar va deveni fals şi pretenţios. Şi nu-l vei mai putea opri. Şi se va îmbăta cu vorbărie goală. Şi tu, orb, îţi vei spune: „Cum se face că, departe de a-l înălţa, cultura mea l-a alterat pe acest

sălbatic şi, în locul înţeleptului pe care-l speram, am obţinut un rebut cu care nu am ce să fac? Cum trebuie să recunosc că era măreţ, şi nobil, şi pur în ignoranţă!”

Căci un singur cadou trebuia să-i faci, dar din ce în ce mai mult îl uiţi şi-l nesocoteşti. Şi anume – folosirea unui stil. Căci în loc să se joace cu obiectele cunoştinţelor tale, aşa cum s-ar juca cu baloane colorate, să se amuze de sunetele pe care le scot şi să se îmbete de jongleria aceasta, îl vei vedea dintr-odată cum, folosindu-se de mai puţine obiecte, poate, se va orienta înspre acele căutări ale spiritului care sunt ascensiune a omului. Şi va deveni tăcut şi rezervat, asemenea copilului care, primind o jucărie de la tine, a făcut la început zgomot. Apoi i-ai arătat că jucăria poate fi aranjată în mai multe feluri. Şi atunci devine g înditor şi tăcut. Se retrage în colţul său, îşi încreţeşte fruntea şi începe să se înalţe la starea de om.

Învaţ-o, deci, înainte de toate, pe bruta ta, gramatica şi folosirea verbelor. Şi a complementelor. Învaţă-l să acţioneze înainte de a-i arăta asupra cărui lucru trebuie să acţioneze. Iar pe cei care fac prea mult zgomot, răscolesc, cum spui, prea multe idei şi te obosesc, îi vei vedea descoperind tăcerea.

Care este singurul semn al calităţii”.

CL

CA ŞI ADEVĂRUL, ATUNCI CÂND E FĂCUT după folosul meu.

Şi te miri. Dar nu te miri, după câte ştiu, că apa pe care o bei, pâinea pe care o mănânci se transformă în lumină a ochilor, nici când soarele devine rămuriş, fruct şi sământă. Şi, desigur, nu vei găsi în fruct nimic care să se asemene soarelui său, mai simplu, nimic în cedru care să se asemene seminţei de cedru.

Căci a te naşte din ceva nu înseamnă a te asemăna acelui lucru.

Sau, mai degrabă, eu numesc „asemănare” ceva care nu este nici pentru ochii tăi, nici pentru inteligenţa ta, ci doar pentru spiritul tău. Şi aceasta vreau să exprim atunci

când spun că creaţia se aseamănă divinităţii, fructul – soarelui, poemul – obiectului poemului şi omul pe care l-am făcut să crească din tine – ceremonialului imperiului.

Aceasta este foarte important, căci, nerecunoscând cu ochii o filiaţie care nu are sens decât pentru suflet, refuzi condiţiile măreţiei tale. Eşti asemenea arborelui care, neregăsind semnele soarelui în fruct, ar refuza soarele. Sau, mai degrabă, asemenea profesorului care, neregăsind în operă mişcarea informulabilă din care a luat naştere, o studiază, îi descoperă planul, desprinde legi interne şi fabrică apoi o operă care le aplică şi de care fugi pentru a nu o auzi.

Păstoriţa, sau tâmplarul, sau cerşetorul au mai mult geniu decât toţi logicienii, istoricii şi criticii imperiului meu. Căci nu le place ca drumul lor şerpuit să-şi piardă contururile. Pentru ce? îi întrebi. Pentru că-l iubesc. Iar această iubire este calea misterioasă prin care ei sunt hrăniţi. Căci, iubindu-l, trebuie să primească ceva de la el. Puţin contează dacă ştii să formulezi ceea ce primesc. Logicienii, istoricii şi criticii sunt aceia care nu acceptă decât ceea ce poate fi cuprins în fraze. Căci eu gândesc că tu, pui de om, abia începi să înveţi un limbaj, şi pipăi, şi încerci, şi nu înţelegi, din lume, decât o peliculă subţire. Căci lumea e greu de transportat.

Dar aceia nu ştiu să creadă decât în săracul conţinut al bazarului lor de idei.

Dacă refuzi templul meu, ceremonialul meu şi umilul meu drum de ţară din cauză că nu ştii să-mi enunţi obiectul şi sensul imaginii, îţi voi înfunda nasul în propria ta murdărie. Căci acolo unde nu există cuvinte cu al căror zgomot să mă poţi uimi sau imagini propuse pe care să mi le poţi agita ca pe nişte dovezi palpabile, accepţi totuşi să primeşti o vizită al cărei nume nu-l cunoşti. Ai ascultat vreodată muzica? Pentru ce o asculţi?

Accepţi, ca fiind frumoasă, ceremonia apusului de soare în mare. Vrei să-mi spui pentru ce?

Iar eu îţi spun că, dacă-ţi vei călări măgarul de-a

lungul drumului de ţară despre care ţi-am vorbit, te vei schimba. Şi puţin îmi pasă că nu ştii încă să-mi spui pentru ce.

Iată pentru ce nu toate riturile, toate sacrificiile, toate ceremonialurile, toate drumurile sunt la fel de bune. Aşa cum există şi muzică vulgară. Dar nu pot să le departajez prin raţiune. Nu doresc decât un semn pentru aceasta, şi acel semn eşti tu.

Dacă vreau să judec drumul, ceremonialul sau poemul, privesc omul care se naşte din de Sau îi ascult bătăile inimii.

CU

ESTE CA ŞI CUM FĂURITORII DE CUIE SAU tăietorii de scânduri, pretextând că o corabie este îmbinare de scânduri cu ajutorul cuielor, ar pretinde să prezideze la construcţia ei şi la conducerea ei pe mare.

Greşeala este aceeaşi. Nu corabia se naşte din făurirea cuielor şi tăierea scândurilor, ci cuiele şi scândurile se nasc din dragostea de mare şi din creşterea corăbiei. Corabia se împlineşte prin deşi le absoarbe aşa cum cedrul absoarbe apa pământului.

Tăietorii de scânduri şi făuritorii de cuie trebuie să privească înspre scânduri şi cuie. Trebuie să cunoască scândurile şi cuiele. Dragostea pentru corabie în limbajul lor trebuie să devină dragoste faţă de scânduri şi cuie. Şi n-am să le pun întrebări despre corabie.

Ca şi aceia pe care i-am însărcinat să-mi perceapă impozitele. Nu am să-i întreb despre mersul unei civilizaţii. Ei doar să mă asculte cu sfinţenie.

Căci dacă inventez un vas mai rapid şi schimb forma scândurilor şi lungimea cuielor, iată că tehnicienii mei murmură şi se revoltă. După ei, distrug esenţa corăbiei, care se sprijinea, înainte de toate, pe scândurile şi cuiele lor.

Dar ea se baza pe dorinţa mea.

Iar ceilalţi, dacă vei schimba ceva în finanţe şi, deci, în strângerea impozitelor, murmură şi se revoltă, căci

ruinez imperiul care se sprijinea pe rutina lor.

Cu toţii să tacă.

Şi, în schimb, îi voi respecta. Nu voi merge, o dată ce divinitatea a coborât până la ei, să le dau sfaturi asupra făuririi cuielor sau tăierii scândurilor. Nu vreau să aud despre asta. Constructorul de catedrale îl însufleţeşte pe sculptor în a-şi revărsa entuziasmul. Dar nu se va amesteca niciodată în a-i da sfaturi despre cum ar trebui realizat un anumit surâs. Căci aceasta este o utopie şi construcţie a lumii de-a-ndoaselea. A te ocupa de cuie înseamnă a inventa lumea viitoare. Ceea ce este absurd. Sau să supui disciplinei ceea ce nu aparţine disciplinei. Aici se arată ordinea profesorului, care nu este şi ordinea vieţii. Va veni, atunci când va trebui, şi vremea scândurilor şi a cuielor. Căci dacă mă ocup de de înainte de vreme, voi obosi să clădesc o lume care nu se va naşte niciodată. Căci forma cuielor şi a scândurilor se va desprinde din lupta cu realităţile vieţii, care sunt singurele ce se vor arăta făuritorilor de cuie şi tăietorilor de scânduri.

Şi cu cât constrângerea mea, care este pornire înspre mare dată oamenilor, va fi mai puternică, cu atât mai puţin se va arăta tirania mea. Căci nu există tiranie în arbore. Tirania se arată atunci când vrei, cu ajutorul sucurilor minerale, să construieşti arborele. Nu dacă arborele şi le trage singur.

Am spus-o mereu: a crea viitorul înseamnă în primul rând şi exclusiv a gândi prezentul. Aşa cum a crea corabia înseamnă exclusiv a crea dragostea de mare.

Căci nu există – şi nu va exista niciodată – un limbaj logic pentru a trece de la materiale la ceea ce contează pentru tine şi domină materialele, ca de pildă a explica imperiul pornind de la arbori, de la munţi, oraşe, fluvii şi oameni, sau melancolia chipului tău de marmură pornind de la liniile şi volumul nasului, ale bărbiei şi urechilor, sau reculegerea în catedrala ta pornind de la pietre, sau domeniul pornind de la elementele ce-l compun, sau arborele pornind de la sucurile minerale (Şi tirania vine

din aceea că, pretinzând să rea307

lizezi un lucru imposibil, te irită eşecurile, le reproşezi celorlalţi şi devii crud).

Nu există limbaj logic, căci nu există nici filiaţie logică. Nu faci ca arborele să se nască din sucurile minerale, ci din sământă.

Singura căutare care are sens, dar care nu este exprimabilă în cuvinte, căci aparţine creaţiei pure, este aceea care te face să treci de la divinitate la obiectele cărora ea le-a dat un înţeles, culoare şi mişcare. Căci imperiul împovărează cu o putere secretă arborii, munţii, fluviile, turmele, văile şi casele imperiului. Fervoarea sculptorului umple cu o putere secretă lutul sau marmura, catedrala dă sens pietrelor şi face din de rezervoare de linişte, iar arborele absoarbe sucurile minerale pentru a le fixa în lumină.

Cunosc două feluri de oameni care-mi vorbesc de întemeierea unui nou imperiu. Primul este logicianul, clădit pe inteligenţă. Iar actul său îl numesc utopie. Şi nu se va naşte nimic, căci nimic nu se află în el. Asemenea acelui chip plămădit de profesorul de sculptură. Căci creatorul poate să fie inteligent, dar creaţia nu e făcută din inteligenţă. Acel om, în mod necesar, se va transforma în tiran steril.

Iar celălalt este însufleţit de o imagine evidentă şi puternică, căreia n-ar putea să-i dea un nume. Şi poate să fie asemenea păstorului sau lemnarului, lipsit de inteligenţă, căci creaţia nu e făcută din inteligenţă. El frământă lutul fără a şti foarte bine ce va scoate din el. Nu e mulţumit: mai apasă cu degetul în partea stângă. Şi apoi mai apasă în partea de jos. Iar chipul pe care-l plămădeşte ia tot mai mult forma a ceva ce nu are nume, dar apasă asupra sufletului lui. Tot mai mult seamănă a ceva ce nu e un chip. Şi nu ştiu nici măcar ce înseamnă aici a semăna. Şi iată că acest chip plămădit în lut, care a primit o asemănare informulabilă, are puterea de a purta în sufletul tău ceea ce-l însufleţea pe sculptor. Şi eşti prins aşa cum a

fost el.

Căci acela n-a lucrat din inteligenţă, ci din suflet. Iată pentru ce îţi voi spune că sufletul conduce lumea, nu 308 inteligenţa.

CLII

IATĂ, DECI, CĂ ŢI-AM SPUS: „ÎN AFARA sclavilor orbi, toate părerile le vei afla la toţi oamenii. Nu pentru că oamenii sunt schimbători, ci fiindcă adevărul lor interior este un adevăr ce nu află în cuvinte veşminte pe măsura sa. Şi ai nevoie de puţin de aici, puţin de dincolo…”

Căci ai simplificat cu libertatea şi constrângerea. Şi oscilezi de la una la cealaltă, căci adevărul nu este nici în vreuna dintre de nici între de ei în afara amândurora. Dar prin ce întâmplare ai putea cuprinde într-un singur cuvânt adevărul tău interior? Cuvintele sunt asemenea unor cutii neîncăpătoare. Şi cum ai putea cuprinde tot ceea ce îţi este necesar pentru a te înălţa într-o cutie strâmbă?

Dar pentru ca tu să fi liber, aşa cum e liber cântăreţul ce improvizează pe strune, nu trebuie să-ţi exersez în primul rând degetele şi să te învăţ arta cântăreţului? Ceea ce e luptă, constrângere şi răbdare.

Şi pentru ca tu să fi liber asemenea celui ce se caţără pe munte, nu trebuie să-ţi fi exersat muşchii, ceea ce e luptă, constrângere şi răbdare?

Şi pentru ca tu să fi liber asemenea poetului, nu trebuie să-ţi fi exersat mintea şi să-ţi fi făurit stilul, ceea ce e luptă, constrângere şi răbdare?

Condiţiile fericirii nu sunt niciodată căutare a fericirii. Fericirea, după ce ai creat, îţi este acordată ca răsplată. Iar condiţiile fericirii sunt lupta, constrângerea şi răbdarea.

Condiţiile frumuseţii nu sunt niciodată căutare a frumuseţii. Frumuseţea, atunci când opera ta e încheiată, îi este acordată pentru a te răsplăti. Şi condiţiile frumuseţii sunt luptă, constrângere şi răbdare.

Ca şi condiţiile libertăţii tale. De nu sunt daruri ale libertăţii. Libertatea, atunci când ai crescut ca om, este

răsplată a acestui om, care dispune de un imperiu pentru a se exprima. Şi condiţiile libertăţii tale sunt luptă, constrângere şi răbdare.

Îţi voi spune, cu riscul de a te scandaliza, că fraternitatea îşi are condiţiile nu în egalitate, căci ea este răsplată, iar egalitatea se face în divinitate. Astfel, arborele este ierarhie, dar unde vezi că o parte o domină pe alta?

Templul, de asemenea, este ierarhie. Se sprijină pe temelia sa şi se încoronează în cheia de boltă. Şi cum ai putea şti care dintre de este mai importanţă decât cealaltă? Ce este un general fără armată? Ce este o armată fără general? Egalitatea este egalitate în imperiu, iar fraternitatea le este acordată oamenilor ca răsplată. Căci fraternitatea nu înseamnă dreptul de a tutui sau de a insulta. Eu spun că fraternitatea este răsplată a ierarhiei şi a templului pe care-l clădiţi unul cu ajutorul celuilalt. Am descoperit aceasta în căminele în care tatăl era respectat şi fratele mai mare îl apăra pe cel mai mic. Iar cel mic avea încredere în cel vârstnic. Şi serile lor erau călduroase, ca şi sărbătorile şi întoarcerile acasă. Dar dacă sunt materiale în vrac, dacă niciunul nu depinde de altul, dacă toţi se înghiontesc şi se amestecă asemenea unor bile, unde vezi fraternitatea lor? Când unul dintre ei moare, este înlocuit, căci nu era necesar. Pentru a te iubi, vreau să ştiu cine eşti şi unde te afli.

Iar dacă te-am scos din valurile mării, te voi iubi mai mult, căci sunt răspunzător de viaţa ta. Sau dacă te-am vegheat şi te-am vindecat atunci când sufereai, sau dacă eşti bătrânul meu servitor care m-a asistat asemenea unei lămpi, sau paznicul turmelor mele. Şi voi veni să-ţi beau laptele de capră. Şi voi primi de la tine, iar tu vei dărui. Şi tu vei primi, şi eu voi dărui. Iar eu nu am nimic de spus aceluia care se proclamă egalul meu cu duşmănie şi nu vrea nici să depindă de mine, nici ca eu să depind de el. Nu-l iubesc decât pe acela a cărui moarte ar fi pentru mine sfâşietoare.

CLIII

În acea NOAPTE, în LINIŞTEA IUBIRII MELE, am vrut să urc muntele, pentru a observa, o dată mai mult, oraşul, şi prin ascensiunea mea l-am ferecat în linişte şi nemişcare, dar m-am oprit la jumătatea drumului, din milă, căci auzeam plânsete urcând până la mine şi voiam să le înţeleg.

De veneau de la animalele închise în staule. Şi de la animalele câmpului, şi ale cerului, şi de la animalele de la 310 marginea apelor. Căci numai de într-o caravană, sunt semn al vieţii, căci vegetalele sunt lipsite de limbaj, iar omul, trăind deja pe jumătate viaţa sufletului, a început să se folosească de tăcere. Pe acel mâncat de cancer îl vezi muşcându-şi buzele şi tăcând, suferinţa sa transformându-se, mai presus de dezordinea cărnii sale, în arbore spiritual ce-şi înfige ramurile şi rădăcinile într-un imperiu ce nu aparţine lucrurilor, ci sensului lucrurilor.

Iată pentru ce te înspăimântă mai tare suferinţa tăcută decât aceea care strigă. Suferinţa tăcută umple camera. Umple oraşul. Şi nu există distanţă de la care să n-o poţi auzi. Dacă cea pe care o iubeşti suferă departe de tine şi dacă într-adevăr o iubeşti, suferinţa ei te va ajunge oriunde ai fi.

Auzeam, deci, vaietele vieţii. Căci viaţa se perpetua în staule, pe câmpuri şi pe malurile apelor. Căci mugeau în staule junincile lăuze. Căci auzeam beţia de dragoste a broaştelor urcând din mlaştini. Auzeam strigătele cocoşului sălbatic prins de vulpe sau behăitul caprei pe care o sacrificai pentru masa ta. Se întâmplă, câteodată, ca o fiară să facă linişte în tot ţinutul cu un singur răget, un imperiu de linişte în care orice fiinţă vie tremura de frică. Fiarele se conduc după mirosul spaimei, purtat de vânt. Abia răcnise, şi toate victimele străluceau pentru ea ca un popor de lumini.

Apoi se dezgheţau din stupoare animalele pământului, ale cerului, şi de la marginea apelor şi reîncepeau gemetele junincii, vaietele de dragoste şi de

sacrificiu.

„Ah! mi-am spus, – acestea sunt zgomotele convoiului, căci viaţa se transmite din generaţie în generaţie, şi acest mers prin vremuri este asemenea carului încărcat a cărui osie strigă…”

Atunci mi-a fost dat să înţeleg, în sfârşit, ceva din spaima oamenilor, căci şi ei se transmit, emigrând din ei înşişi, din generaţie în generaţie. Zi şi noapte se urmează inexorabil, prin oraşe şi câmpii, aceste divizii asemenea unui ţesut de carne care se deşiră şi se repară, şi am simţit în mine. Aşa cum aş fi simţit o rană, munca unei transformări lente şi perpetue.

„Dar aceşti oameni, îmi spuneam, trăiesc nu din lucruri, ci din înţelesul lucrurilor, şi trebuie să-şi transmită cuvintele de liberă trecere.

Iată pentru ce îi văd ocupaţi de a-şi obişnui copilul abia născut cu folosirea limbajului lor, aşa cum l-ar 311

obişnui cu un cod secret, căci el este cheie a tezaurului lor. Pentru a purta în el această mulţime de minuni, îi deschid cu trudă căile pe care va intra convoiul. Căci dificil de formulat, şi grele, şi subtile sunt recoltele ce trebuie trecute de la o generaţie la alta.

Desigur, este strălucitor acest sat. Desigur, este impresionantă această casă. Dar dacă noua generaţie va ocupa case despre care nu va şti nimic decât cum să le folosească, ce va face ea în acest deşert? Căci aşa cum, pentru a le permite să-şi afle plăcerea într-un instrument cu coarde, trebuie să-i înveţi pe urmaşii tăi arta muzicii, tot aşa trebuie, pentru ca ei să fie oameni, cu simţăminte omeneşti, să-i înveţi să citească în diversitatea lucrurilor imaginile casei tale, ale domeniului tău şi ale imperiului.

Căci altfel, generaţia nouă îşi va face tabăra asemenea barbarilor în oraşul pe care-l va lua în stăpânire şi ce bucurie ar afla nişte barbari în comorile tale? Nu ştiu să se folosească de de fiind lipsiţi de cheia limbajului tău.

Pentru aceia care au emigrat în moarte, acest sat era asemenea unei harpe, cu semnificaţia zidurilor, a arborilor,

a fântânilor şi a caselor. Şi fiecare arbore – cu istoria lui. Şi fiecare casă – cu obiceiurile ei. Şi fiecare zid – altfel, din cauza tainelor lui. Şi, astfel, ţi-ai compus plimbarea asemenea unei muzici, scoţând sunetul pe care-l doreai din fiecare dintre paşii tăi. Dar barbarul ce-şi face tabără nu ştie să facă satul să cânte. Se plictiseşte şi, lovindu-se de interdicţia de a nu înţelege nimic, îţi surpă zidurile şi-ţi risipeşte obiectele. Din răzbunare împotriva instrumentului de care nu ştie să se folosească, aţâţă focul care-l răsplăteşte cu puţină lumină. După care se descurajează şi cască. Căci trebuie să ştii ceea ce arzi pentru ca lumina să fie frumoasă. Ca aceea a lumânării tale în faţa divinităţii tale. Dar flacăra în care va arde casa ta nu-i va spune nimic barbarului, nefiind flacără a unui sacrificiu”.

Mă bântuia, deci, această imagine a unei generaţii instalate ca intrus în cochilia celeilalte. Şi-mi apăreau ca esenţiale riturile care, în imperiul meu, obligă omul să-ţi transmită sau să primească moştenirea. Am nevoie de 312 băştinaşi, nu de venetici.

Iată pentru ce îţi voi impune, ca fiind esenţiale, lungile ceremonii prin care voi coase la loc rupturile poporului meu, astfel încât nimic din moştenirea sa să nu se piardă. Căci arborele, desigur, nu se îngrijeşte de seminţele sale. Atunci când vântul le smulge şi le poartă, e bine. Căci insecta, desigur, nu se îngrijeşte de ouăle sale. Soarele le va coace. Tot ceea ce posedă ei este conţinut în carnea lor şi se transmite odată cu carnea.

Dar ce vei ajunge tu dacă nimeni nu te-a luat de mână să-ţi caute proviziile unei mieri ce nu este a lucrurilor, ci a sensului lucrurilor? Sunt, desigur, vizibile caracterele unei cărţi. Dar trebuie să te supun unui supliciu pentru a-ţi dărui aceste chei ale poemelor.

Funeraliile vreau să fie solemne. Căci nu e vorba de a aşeza un trup în pământ. Ci de a culege, fără a pierde nimic, ca dintr-o urnă ce s-a spart, patrimoniul al cărui depozitar a fost cel mort. Este dificil să salvezi totul.

Culesul este greu şi îndelungat. Trebuie să-i plângi mult timp, să meditezi asupra existenţei lor, să le sărbătoreşti aniversarea. Trebuie să te întorci de multe ori pentru a observa dacă nu ai uitat ceva.

La fel despre căsătorie, care pregăteşte sărbătoarea naşterii. Casa în care vă închideţi devine grânar, hambar şi depozit. Cine poate spune ce conţine? Arta voastră de a iubi, arta voastră de a râde, arta voastră de a înţelege poemul, arta voastră de a cizela argintul, arta voastră de a plânge şi de a reflecta va trebui să le adunaţi, pentru a le transmite, la rându-i vostru. Dragostea voastră vreau să fie încărcătură ce trebuie să treacă abisul între o generaţie şi cealaltă, şi nu concubinaj pentru împărţeala vană a proviziilor.

La fel despre riturile naşterii, căci aceasta este ruptura pe care trebuie s-o reparaţi.

Iată pentru ce pretind ceremonii atunci când te căsătoreşti, când naşti, când mori, când te desparţi, când te întorci, când începi să clădeşti, când începi să locuieşti, când îţi depozitezi recolta, când începi culesul, când faci pace sau război.

Şi pentru acelaşi motiv cer să-ţi educi copiii astfel încât să-ţi semene. Nu trebuie ca un adjutant să le transmită moştenirea, căci ea nu poate să încapă în manualul său. Deşi alţii decât tine îi pot transmite 313

bagajul tău de cunoştinţe şi bazarul tău de idei, va pierde, dacă e despărţit de tine, ceea ce nu este enunţabil şi nu încape în manual.

Îi vei clădi după imaginea ta, de teamă să nu rătăcească mai târziu, lipsiţi de bucurie, într-o patrie ce le va fi asemenea unei tabere goale, ale cărei comori, necunoscându-i limbajul, le vor lăsa să putrezească.

CLIV

MA ÎNSPĂIMÂNTAU FUNCŢIONARII IMPERIULUI meu, căci se arătau optimişti:

„Asta e bine aşa cum este, spuneau ei. Ceea ce e perfect nu trebuie atins”.

Desigur, ceea ce e perfect nu trebuie atins. Perfecţiunea nu are alt înţeles decât acela de stea ce trebuie să-ţi călăuzească mersul. Este direcţie şi tendinţă. Dar singurul oare contează este mersul, şi nu există provizii în sânul cărora să te poţi aşeza. Căci atunci câmpul de forţă care te însufleţeşte moare şi vei fi asemenea unui cadavru.

Dacă vreunul nu mai ia în seamă steaua, înseamnă că vrea să se aşeze şi să doarmă. Dar unde te aşezi? Unde dormi? Nu cunosc locuri de odihnă. Căci acel loc, dacă te exaltă, înseamnă că este obiect al izbânzii tale. Dar altul este câmpul de bătaie unde respiri această victorie nouă şi alta este litiera în care-l transformi atunci când vrei să trăieşti de pe urma lui.

Cu ce operă-martor o compari pe a ta, pentru ca ea să te satisfacă?

CLV

CĂCI TE MIRI DE PUTEREA RITURILOR MELE şi a drumului meu de ţară. Şi, mirându-te, eşti orb.

Priveşte-l pe sculptor, poartă în el ceva ce nu poate fi enunţat. Căci niciodată nu poate fi enunţat ceea ce aparţine omului, şi nu scheletului unui om care a fost. Şi sculptorul frământă, pentru a-l transporta, un chip de lut.

Te plimbai, şi ai trecut prin faţa operei sale, şi ai privit acest chip, poate arogant sau poate melancolic, apoi ţi-ai continuat drumul. Slab convertit, dar convertit totuşi, adică întors şi aplecat într-o direcţie nouă, pentru un timp scurt, poate, dar pentru un timp.

Un om, deci, era încercat de un sentiment informulabil: a frământat un boţ de lut. Şi a aşezat lutul în drumul tău. Şi iată că îţi vei încărca sufletul, dacă treci pe acel drum, cu acelaşi sentiment informulabil.

Şi aceasta chiar dacă s-au scurs o sută de mii de ani între gestul său şi trecerea ta.

CLVI

S-A RIDICAT UN VÂNT DE NISIP CARE A ADUS între noi rămăşiţele unei oaze îndepărtate, şi tabăra a fost

năpădită de păsări. Le găseai sub fiecare cort, blânde şi căutând cu uşurinţă umărul oamenilor, şi totuşi, în lipsa hranei, piereau în fiecare zi cu miile, uscându-se apoi şi trosnind ca o scoarţă de lemn mort. Pentru că infectau aerul, am pus să fie strânse. Am umplut cu de coşuri mari şi tot acest praf a fost vărsat în mare.

Când am cunoscut pentru prima oară setea, am asistat, la ora la care soarele e cel mai fierbinte, la edificarea unui miraj. Oraşul geometric se reflecta, cu liniile sale pure, în apele liniştite. Un om a înnebunit, a scos un strigăt şi a început să alerge în direcţia oraşului.

Aşa cum strigătul raţei sălbatice care emigrează răsună în toate celelalte păsări, am înţeles că strigătul omului îi zdruncinase pe ceilalţi. Erau gata să se clatine înspre acel miraj şi înspre neant, în urma celui inspirat. O carabină bine îndreptată l-a doborât. Şi n-a mai fost decât un cadavru, care ne-a liniştit.

Unul dintre soldaţii mei plângea.

„Ce ai?” l-am întrebat.

Credeam că-l plânge pe cel mort.

Dar el descoperise la picioarele sale una dintre scoarţele mele trosnitoare şi plângea cerul despuiat de păsări.

„Atunci când cerul îşi pierde puful, mi-a spus el, viaţa omului este ameninţată”. 315

L-am ridicat pe cel ce scormonea măruntaiele fântânii, a leşinat, având totuşi timp să ne facă semn că fântâna era seacă. Există maree subterane de apă dulce. Şi apa, timp de câţiva ani, se îndreaptă spre fântânile din nord. Care redevin izvoare de sânge. Dar această fântână ne ţinea nemişcaţi, asemenea unui cui bătut într-o aripă.

Toţi se gândeau la coşurile mari, pline cu scoarţă de lemn mort.

Am ajuns, totuşi, la puţul EI Bahr, a doua zi seara.

După căderea nopţii, am chemat călăuzele.

„Ne-aţi înşelat asupra stării fântânilor. EI Bahr e gol. Ce să fac cu voi?”

Luceau stele minunate în negrul unei nopţi amare şi splendide în acelaşi timp. Aveam şi diamante pentru hrana noastră.

„Ce să vă fac?” le spuneam călăuzelor.

Dar zadarnică e dreptatea omului. Nu eram, oare, cu toţii transformaţi în mărăcini?

Soarele a ieşit, decupat de bruma nisipului în formă de triunghi. A fost ca un ghimpe pentru carnea noastră. Oamenii au căzut, loviţi în creştet. Alţii, mulţi, au înnebunit. Dar nu mai exista miraj care să-i cheme înspre oraşe limpezi şi pure. Nu mai existau nici miraj, nici orizont pur, nici linii statornice. Nisipul ne învăluia într-o lumină tumultuoasă de cuptor de cărămizi.

Ridicând capul, am zărit dincolo de volute jeraticul palid ce întreţinea incendiul. „Fier al Domnului, mă gândeam, care ne marchează ca pe animale11.

„Ce ai?” l-am întrebat pe un om ce se poticnea.

„Sunt orb”.

Am dat poruncă să fie despicate două cămile din trei şi am băut apa viscerelor. I-am încărcat pe sudravieţuitori cu toate burdufurile goale şi, conducând această caravană, am expediat oamenii înspre puţul EI Ksour.

„Dacă EI Ksour e secătuit, veţi muri acolo la fel de bine ca şi aici”.

S-au întors după două zile lipsite de evenimente, care m-au costat o treime din oamenii mei.

„Puţul EI Ksour, mi-au spus, este o fereastră înspre 316 viaţă”.

Am băut şi am plecat înspre EI Ksour, pentru a bea şi mai mult şi a reface proviziile de apă.

Vântul de nisip s-a liniştit şi am ajuns la EI Ksour noaptea. Creşteau acolo, în jurul fântânii, câţiva arbuşti ţepoşi. Dar în locul unor schelete fără frunze am zărit la început nişte sfere întunecate, înfipte în ţăruşi subţiri. Nu am înţeles de la început, dar când ne-am apropiat de aceşti arbori, au făcut, unul după altul, explozie cu mare zgomot. Migraţia de corbi care-i alesese drept loc de odihnă i-a

despuiat dintr-odată, asemenea cărnii ce ar fi explodat în jurul osului. Zborul lor era atât de dens, încât, în ciuda lunii pline strălucitoare, ne ţinea în umbră. Căci, departe de a pleca, corbii au agitat timp îndelungat deasupra frunţilor noastre vârtejul lor de cenuşă neagră.

Am omorât trei mii dintre ei, căci ne lipsea hrana.

A fost o sărbătoare extraordinară. Oamenii au clădit cuptoare de nisip pe care le-am umplut cu bălegar uscat, ce ardea luminos, ca şi fânul. Şi grăsimea corbilor a parfumat aerul. Echipa de gardă în jurul fântânii manevra fără încetare o funie de o sută douăzeci de metri, care ne păstra pe toţi în viaţă. O altă echipă distribuia apa, aşa cum ar fi făcut pentru a uda nişte portocali loviţi de secetă.

Mă plimbam cu paşi uşori şi priveam cum oamenii revin la viaţă. Apoi m-am îndepărtat de ei şi, întors în singurătatea mea, am înălţat această rugă:

„Am văzut, Doamne, în cursul aceleiaşi zile, carnea armatei mele uscându-se şi recăpătând viaţă. Era asemenea unei scoarţe de lemn mort, şi iat-o veselă şi harnică. Muşchii noştri împrospătaţi ne vor duce unde vom dori. Şi totuşi a lipsit o singură oră de soare, şi am fi fost şterşi de pe pământ, noi şi urma paşilor noştri.

I-am auzit râzând şi cântând. Armata pe care o port cu mine este comoară de amintiri. Este cheie a unor existenţe îndepărtate. Pe ea se sprijină speranţe, suferinţe, deznădejdi şi bucurii. Ea nu este autonomă, ci legată cu o mie de fire. Şi, totuşi, a lipsit o singură oră de soare ca să fim şterşi de pe pământ, noi şi urma paşilor noştri.

Îi duc spre oaza ce trebuie cucerită. Vor fi sămânţă pentru pământul barbar. Vor duce obiceiurile noastre unor popoare care le ignoră. Aceşti oameni, care mănâncă, şi beau, şi trăiesc în această seară o viaţă elementară, abia se vor arăta în câmpiile fertile, şi totul se va schimba, nu numai obiceiurile şi limbajul, ci şi arhitectura zidurilor şi stilul templelor. Ei sunt grei de o putere ce va acţiona de-a lungul secolelor. Şi, totuşi, a lipsit o singură oră de soare ca să fim şterşi de pe pământ, noi şi urma paşilor noştri.

Ei nu ştiu. Le era sete şi sunt mulţumiţi pentru pântecele lor. Totuşi, apa fântânii EI Ksour salvează poeme, şi oraşe, şi mari grădini suspendate – căci luaserăm hotărârea să le construiesc. Apa fântânii EI Ksour schimbă lumea. Şi, totuşi, o oră de soare ar fi putut-o seca şi ne-ar fi şters de pe pământ, pe noi şi urma paşilor noştri.

Cei care s-au întors primii de la el ne-au spus: „Fântâna EI Ksour este o fereastră către viaţă”. Îngerii tăi erau pregătiţi să-mi recolteze armata în marile lor coşuri şi s-o verse în eternitate ca pe o scoarţă de lemn mort. Le-am scăpat prin această gaură de ac. Nu mai pot să mă recunosc. De acum înainte, când voi privi un Ian de orz sub soare, în echilibru între glod şi lumină şi capabil să hrănească un om, voi vedea în el vehicul sau trecere secretă, deşi ignoră pentru ce anume el aste cărăuş sau drum. Am văzut ieşind oraşe, temple, ziduri şi mari grădini suspendate din fântâna EI Ksour.

Oamenii mei beau şi se gândesc la pântecele lor. Nu există nimic în ei în afara plăcerii pântecelui. S-au adunat în jurul găurii de ac. Şi nu există nimic în fundul găurii de ac decât clipocitul unei ape întunecate atunci când căldarea se afundă în ea. Dar vărsată peste sământă uscată, care nu cunoaşte nimic despre sine decât plăcerea apei, ea deşteaptă o putere neştiută, a oraşelor, a templelor, a zidurilor şi a grădinilor suspendate.

Nu pot să mă recunosc în ei dacă tu nu eşti temelie, şi măsură comună, şi semnificaţie a unora şi a altora, în câmpul de orz, şi fântâna EI Ksour, şi armata mea nu văd decât materiale în vrac, dacă nu există prezenţa ta dincolo de de care să-mi permită să descifrez un oraş crenelat ce se înalţă sub stele”.

CLVII

AM AJUNS CURÂND APROAPE DE ORAŞ. DAR nu am descoperit nimic din el, decât zidurile roşii de o înălţime neobişnuită, care întorceau către deşert un fel de revers dispreţuitor, despuiate cum erau de podoabe, de

proeminenţe, de creneluri şi concepte, desigur, pentru a nu fi observate din afară.

Atunci când priveşti un oraş, el te priveşte. Îşi ridică turnurile împotriva ta. Te observă din dosul crenelurilor sale. Îţi deschide şi îţi închide porţile. Sau doreşte să fie iubit şi să-ţi surâdă, şi întoarce în direcţia ta podoabele chipului său. De fiecare dată când cuceream oraşe, ni se părea, atât de bine fuseseră clădite pentru a primi vizitatori, că ni se dăruiau. Porţi monumentale şi bulevarde regeşti, fie că eşti drumeţ sau cuceritor, eşti primit întotdeauna ca un prinţ.

Dar tulburarea a pus stăpânire pe oamenii mei atunci când zidurile, crescând pe măsură ce ne apropiam, atât de vizibil ne întorceau spatele cu un calm de faleză, ca şi cum n-ar fi existat nimic în afara oraşului.

Am folosit prima zi dându-i înconjur, iară grabă, căutând o breşă, un defect sau, cel puţin, o ieşire zidită.

Nu existau. Păşeam în bătaia puştii, dar nicio ripostă nu spărgea tăcerea, deşi se întâmplă ca vreunul dintre oamenii mei, pe care tulburarea îl cuprinsese cu mai multă putere, să tragă el însuşi o salvă de sfidare. Dar acest oraş, în spatele zidurilor sale, era asemenea caimanului care nu binevoieşte, sub carapacea lui, să se trezească dintr-un vis.

Dar pe o colină îndepărtată care, fără a se ridica deasupra zidurilor, permitea o privire în interior, am zărit o verdeaţă deasă, ca de creson. Or, în exteriorul zidurilor, n-ai fi descoperit un smoc de iarbă. Nu se vedeau, la nesfârşit, decât nisip şi bolovăniş, măcinat de soare, atât demult izvoarele oazei fuseseră drenate cu răbdare doar pentru folosinţa celor din interior. Aceste ziduri reţineau orice vegetaţie, precum o cască părul. Rătăceam, stupizi, la câţiva paşi de un paradis prea dens, de o erupţie de arbori, de păsări, de flori, sugrumată de centura zidurilor ca de bazaltul unui crater.

Când oamenii şi-au dat bine seama că zidurile sunt fără fisură, unii dintre ei au fost cuprinşi de teamă. 319

Căci acest oraş, niciodată, din câte ţineau minte

oamenii, nu trimisese sau primise vreo caravană. Niciun călător nu adusese în bagajul său infecţia obiceiurilor îndepărtate. Nicio fată capturată undeva, departe, nu-şi vărsase rasa în a lor. Oamenilor mei li se părea că palpează carapacea unui monstru informulabil, care nu avea nimic comun cu popoarele pământului. Căci cele mai pierdute insule au fost fecundate de naufragiul vreunei corăbii, şi găseşti întotdeauna ceva care să stabilească înrudirea ta ca om şi să-ţi smulgă un surâs. Dar acest monstru, dacă s-ar arăta, n-ar avea chip.

Alţii dintre oamenii mei, dimpotrivă, au fost zbuciumaţi de o iubire deosebită şi informulabilă. Căci eşti emoţionat doar de aceea care este statornică şi bine întemeiată, nici pângărită în carnea ei de vreun amestec străin, nici putredă în limbaj, în religia sau obiceiurile ei, şi care nu iese din această leşie a popoarelor în care totul s-a amestecat şi care e gheţar schimbat în mlaştină. Cât de frumoasă era acea iubită, cultivată cu gelozie în parfumurile, în grădinile şi obiceiurile ei!

Dar şi unii, şi ceilalţi, şi eu însumi, o dată deşertul trecut, ne poticneam de impenetrabil. Căci cel care ţi se opune îţi deschide căile inimii sale, aşa cum le deschide spadei tale pe cele ale cărnii sale, şi poţi să nădăjduieşti să-l învingi, să-l iubeşti sau să mori de mâna lui, dar ce poţi să faci împotriva aceluia care te ignoră? Şi tocmai în momentul în care am simţit această nelinişte, am descoperit că peste tot, în jurul zidului surd şi orb, nisipul arăta o zonă mai albă, albă de oseminte, care erau, desigur, martori ai sorţii delegaţiilor îndepărtate, asemănătoare fâşiei de spumă în care se pierde, de-a lungul unei faleze, hula pe care, val după val, o trimite marea.

La venirea serii am privit din pragul cortului meu acest monument impenetrabil ce dăinuia în mijlocul nostru, am meditat şi mi s-a părut că, mai mult decât oraşul ce trebuia cucerit, noi eram supuşi unui asediu. Dacă înfigi o sămânţă tare într-un pământ fertil, nu

pământul este acela care, înconjurând-o, asaltează sământa. Căci ea, când se va sparge, îşi va impune domnia pe pământ. „Dacă există, de pildă, în spatele zidurilor, îmi spuneam, un anumit instrument muzical neştiut de noi, 320 şi dacă din el ies melodii aspre sau melancolice şi de un gust încă necunoscut nouă, experienţa îmi spune că, o dată forţată această rezervă misterioasă şi răspândiţi oamenii printre bunurile ei, îi vor găsi mai târziu, în serile taberelor mele, încercând să scoată din aceste instrumente puţin obişnuite o anumită melodie cu un gust nou pentru inimile lor. Şi inimile lor se vor schimba prin aceasta.

Învingători sau învinşi, cum aş putea să-i deosebesc! îl priveşti pe acest om mut în mijlocul mulţimii. Ea îl înconjură, îl apasă şi-l forţează. Dacă e tărâm nelocuit, îl striveşte. Dar dacă este un om populat şi clădit pe dinăuntru, asemenea dansatoarei pe care am pus-o să-mi danseze, vorbind şi-a înfipt rădăcinile în mulţime, şi-a aruncat capcanele, şi-a întemeiat puterea, iar mulţimea ta, dacă el începe să meargă, îl va urma, înmulţindu-i puterile.

Este de ajuns ca acest teritoriu să adăpostească undeva un singur înţelept bine apărat de tăcerea sa şi împlinit în inima meditaţiilor sale, pentru ca el să echilibreze greutatea armelor tale, căci el este asemenea unei seminţe. Şi cum ai putea să-l deosebeşti pentru a-l decapita? El nu se arată decât prin puterea lui şi doar în măsura în care opera sa e desăvârşită. În acelaşi fel viaţa este mereu în echilibru cu lumea. Şi nu poţi lupta decât împotriva nebunului care-ţi propune utopii, nu şi împotriva aceluia care gândeşte şi construieşte prezentul, căci prezentul este aşa cum îl arată. Ca în orice creaţie, creatorul nu se face simţit. Dacă de pe muntele pe care te-am condus vezi problemele tale rezolvate într-un fel şi nu într-altul, cum te-ai putea apăra împotriva mea? Trebuie ca tu să te afli undeva.

Asemenea unui barbar care, spărgând ziduri şi forţând palatul regal, a apărut în faţa reginei. Iar regina nu mai avea nicio putere, toţi apărătorii fiindu-i morţi.

Atunci când faci o greşeală în jocul pe care-l jucai din simplă plăcere, te înroşeşti, umilit şi dornic de a ţi-o repara. Totuşi, nu există judecător care să te înfiereze în afara acelui pex-sonaj pe care jocul îl crea în tine şi care protestează. Şi te păzeşti să greşeşti pasul atunci când dansezi, deşi nici celălalt dansator, nici oricine altcineva nu are calitatea de a ţi-o reproşa. Astfel, pentru a te face prizonierul meu, nu-ţi voi arăta puterea mea, ci-ţi voi insufla dragoste pentru dansul meu. Şi tu vei veni acolo unde voi spune eu.

Iată pentru ce regina, întorcându-se spre regele barbar când acela a spart uşa şi a ţâşnit în faţa ei ca un soldăţoi necioplit, cu securea în mână şi exhibându-şi puterea, plin de o enormă dorinţă de a uimi, căci era vanitos şi lăudăros, a avut un surâs trist, ca de o decepţie secretă şi indulgenţă puţin ofilită. Căci nimic nu o uimea în afara perfecţiunii tăcerii. Şi tot acest zgomot nu binevoia să-l asculte, aşa cum ignori munca grosolană a celor ce destupă canale, deşi o accepţi ca fiind necesară.

A dresa un animal nu înseamnă a-l învăţa să acţioneze în singura direcţie eficace pentru el. Atunci când vrei să ieşi din casă, ocoleşti, fără a reflecta la aceasta, pentru a ieşi pe uşă. Atunci când câinele tău vrea să-şi câştige osul, va face ceea ce i se cere, căci a observat puţin câte puţin că acesta e drumul cel mai scurt către răsplată. Deşi, în aparenţă, ceea ce face nu are nicio legătură cu osul. Aceasta se bazează pe instinct, şi nu pe raţiune. Dansatorul o conduce pe dansatoare după regulile unui joc pe care amândoi îl ignoră. Care sunt limbaj ascuns ca între tine şi calul tău. Căci nu ai putea să-mi spui exact care sunt mişcările ce te fac ascultat de calul tău.

Slăbiciunea barbarului fiind aceea că voia în primul rând s-o uimească pe regină, instinctul l-a învăţat repede că nu exista decât un drum, toate celelalte făcând-o mai detaşată, mai indulgentă şi mai decepţionată, şi a început să joace jocul tăcerii. Astfel, ea însăşi începea să-l transforme după chipul ei, preferând zgomotului toporului

reverenţele tăcute”.

Astfel, mi se părea că, înconjurând acest zid ce ne obliga să privim înspre el, deşi îşi închidea ochii cu bună ştiinţă, o făceam să joace un rol primejdios, căci primea puterea de a străluci a unei mănăstiri.

Iată pentru ce, adunându-mi generalii, le-am spus:

— Vom cuceri oraşul prin uimire. Trebuie ca aceia din oraş să ne întrebe ceva.

Generalii mei, înţelepţi prin experienţă, deşi nu înţeleseseră nimic din cuvintele mele, au făcut diverse zgomote de încuviinţare.

Mi-am amintit de o replică ce l-a opus pe tatăl meu unora care obiectau că oamenii, în marile cauze.

322 nu cedează decât în faţa unor mari forţe:

— Desigur, le răspunsese el. Dar voi nu riscaţi să vă contraziceţi, căci voi spuneţi despre o forţă că e mare, atunci când ea îi face pe cei puternici să cedeze.

Dar iată un negustor viguros, arogant şi avar. Transportă o avere în diamante, cusute în centura lui. Şi iată un cocoşat nevolnic, sărac şi prudent, necunoscut de către negustor, vorbind o altă limbă decât a sa şi care doreşte, totuşi, să dobândească pietrele. Nu vezi în ce stă forţa lui?

— Nu vedem, au răspuns ceilalţi.

— Totuşi, a urmat tatăl meu, cocoşatul îl invită pe uriaş să ia ceaiul la el, căci era cald. Şi nu rişti nimic, atunci când porţi pietre cusute în centura ta, împărţind ceaiul cu un cocoşat nevolnic.

— Desigur, nimic, au spus ceilalţi.

— Şi, totuşi, la ora despărţirii, cocoşatul ia pietrele, iar negustorul spumegă de furie, neputincios în urma dansului pe care i l-a dansat celălalt.

— Ce dans? au întrebat ceilalţi.

— Acela al celor trei zaruri tăiate dintr-un os, le-a răspuns tatăl meu.

Apoi le-a explicat:

— Jocul e mai puternic decât obiectul jocului. Tu,

general, conduci zece mii de soldaţi. Soldaţii sunt cei care au armele. Sunt solidari unii cu ceilalţi. Şi, totuşi, îi trimiţi să se arunce, unul pe celălalt, în închisoare.

Căci nu trăieşti din lucruri, ci din sensul lucrurilor. Atunci când sensul diamantelor a fost acela de a fi miză pentru zaruri, de s-au scurs în buzunarul cocoşatului.

Generalii care mă ascultau au prins, totuşi, îndrăzneală:

— Dar cum vei ajunge la cei din oraş, dacă ei refuză să te asculte?

— Iată cum dragostea ta de cuvinte te-a făcut să scoţi un zgomot steril. Dacă pot, câteodată, să refuze a asculta, unde ai văzut ca oamenii să poată refuza să audă?

— Cel pe care vreau să-l câştig de partea cauzei mele poate să fie surd la tentaţia promisiunilor mele, dacă are o inimă tare.

— Desigur, fiindcă te arăţi! Dar dacă e sensibil la o anumită muzică pe care i-o cânţi, nu te va auzi pe tine, ci muzica. Şi dacă se apleacă asupra unei probleme *323*

care-l devorează, iar tu-i arăţi soluţia, este constrâns s-o primească. Creezi că ar simula faţă de el însuşi, din ură sau dispreţ pentru tine, că îşi continuă cercetările? Dacă unui jucător îi arăţi o lovitură care-l salvează, pe care a căutat-o fără a o descoperi, este al tău, căci va asculta ceea ce-i vei spune, deşi pretinde că te ignoră. Ceea ce cauţi, dacă-ţi este dăruit, îţi atribui. Aceea, de pildă, îşi caută inelul rătăcit sau un cuvânt dintr-un rebus, îi întind inelul, pe care l-am găsit. Sau îi suflu cuvântul din rebus. Poate, desigur, să refuze, fie pe unul, fie pe celălalt, din prea multă ură. Totuşi, am guvernat-o, căci am trimis-o să se aşeze. Ar fi trebuit să fie nebună continuând să caute…

Cei din oraş, fără îndoială, doresc, caută, apără, cultivă ceva. Altfel, în jurul cărui lucru ar înălţa ziduri? Dacă le clădeşti în jurul unei fântâni sărace, iar în afara lor eu îţi creez un lac, zidurile vor cădea singure, căci sunt ridicole. Dacă le clădeşti în jurul unui secret, iar soldaţii mei în jurul zidurilor îţi strigă secretul în gura mare,

zidurile tale cad, căci nu mai au obiect. Dacă le clădeşti în jurul unui diamant, iar eu semăn diamante în afara lor aşa cum aş presăra moloz, zidurile tale cad, căci de nu apără decât sărăcia ta iar dacă le clădeşti în jurul perfecţiunii unui dans, iar eu îl dansez mai bine decât tine, le vei dărâma tu însuţi, pentru a învăţa de la mine să dansezi…

Vreau, în primul rând, ca aceia din oraş să mă audă. Apoi mă vor asculta. Dar, desigur, dacă voi sufla din trâmbiţă sub zidurile lor, se vor odihni în pace şi nu vor auzi gălăgia mea zadarnică. Fiindcă nu auzi decât ceea ce ţi se adresează. Şi te înalţă. Şi rezolvă una dintre contradicţiile tale.

Voi acţiona, deci, asupra lor, deşi se prefac că mă ignoră. Căci marele adevăr este acela că nu exişti singur. Nu poţi să rămâi neclintit într-o lume care, în jurul tău, se schimbă. Pot, fără să te ating, să acţionez asupra ta, căci, fie că-ţi place sau nu, eu te transform în însuşi înţelesul tău, şi aceasta n-o poţi suporta. Erai deţinător al unui secret, nu mai există secret, iar sensul tău s-a schimbat. Pe cel care dansează şi declamă singur îl înconjur în secret cu un auditoriu zeflemist, apoi ridic cortina: îl voi întrerupe brusc din dansul său.

324 Şi dacă dansează încă, înseamnă că e nebun.

Înţelesul tău e alcătuit din înţelesul celorlalţi, fie că-ţi place sau nu. Gustul tău e făcut din gustul celorlalţi, fie că-ţi place sau nu. Actul tău este mişcare într-un joc. Nu într-un dans. Eu schimb jocul sau dansul şi schimb actul tău într-un altul.

Îţi clădeşti zidurile din cauza unui joc, le distrugi tu însuţi din cauza altuia.

Căci trăieşti nu din lucruri, ci din înţelesul lucrurilor.

Pe cei din oraş îi voi pedepsi pentru pretenţia lor, căci ei contează pe ziduri.

Pe când singurul tău zid este puterea structurii care te-a plămădit şi pe care o slujeşti. Căci zidul cedrului este puterea însăşi a seminţei sale, care-i va permite să se ţină neclintit împotriva furtunii, secetei şi stâncii. Poţi, mai

târziu, să-l explici prin scoarţă, dar scoarţa era fruct al seminţei sale. Rădăcinile, scoarţa şi frunzişul sunt sămânţă ce s-a exprimat. Dar germenele orzului nu are decât puţină putere şi orzul opune un zid slab loviturilor timpului.

Iar cel care e neclintit şi bine întemeiat este gata de a se dezvolta într-un câmp de forţă, după linii de forţă la început invizibile. Pe acela îl numesc zid admirabil, căci timpul nu-l va măcina, ci îl va clădi. Timpul este făcut pentru a-l sluji. Şi puţin contează dacă pare a fi gol.

Pielea caimanului nu apără nimic dacă animalul e mort.

Astfel, privind oraşul duşman, încastrat în armătura sa de ciment, am meditat asupra slăbiciunii sau forţei sale. „Cine conduce dansul? El sau eu?”. E primejdios, într-un lan de grâu, să arunci o singură sămânţă de neghină, căci fiinţa neghinei domină fiinţa griului, şi nu contează aparenţa şi numărul. Numărul tău e conţinut în sămânţă. Trebuie să desfăşori timpul pentru a-l număra.

CLVIII

AM MEDITAT TIMP ÎNDELUNGAT ASUPRA zidului. Zidul adevărat este în tine. O ştiu bine soldaţii care-şi rotesc săbiile în faţa ta. Şi nu vei mai trece. 325

Leul nu are carapace, dar lovitura labei sale este asemenea fulgerului. Iar dacă se aruncă asupra boului tău, îl deschide în două ca pe un dulap.

Desigur, ai să spui, copilul e fragil, şi cel care mai târziu va schimba lumea ar fi putut fi cu uşurinţă stins în primele sale zile asemenea unei candele. Dar l-am văzut murind pe copilul lui Ibrahim. Al cărui surâs, pe când era sănătos, era asemenea unui dar. „Vino”, i se spunea copilului lui Ibrahim. Şi el venea spre bătrân. Şi îi surâdea. Iar bătrânul era luminat de surâsul lui. Mângâia obrazul copilului şi nu prea ştia ce să-i spună, căci copilul era o oglindă care dădea puţină ameţeală. Sau o fereastră. Căcă întotdeauna copilul te intimidează, ca şi cum ar cunoaşte lucruri pe care tu nu le ştii. Şi nu te înşeli, căci sufletul lui e tare, înainte ca tu să i-l fi ofilit. Din cele trei pietre ale lui

îţi face o flotă de război. Desigur, bătrânul nu recunoaşte în copil pe căpitanul unei flote de război, dar recunoaşte această putere. Copilul lui Ibrahim era asemenea albinei care adună polenul de peste tot din jur pentru a-şi face mierea. Totul în el devenea miere. Îţi surâdea cu dintâi săi albi. Iar tu rămâneai nemişcat, neştiind ce să înţelegi dincolo de acest surâs. Căci nu există cuvinte pentru a o spune. Aceste comori neştiute ţi se oferă, pur şi simplu, asemenea acelor răsărituri de soare pe mare, primăvara, când lumina parcă face explozie. Şi marinarul se simte brusc transformat în rugă. Pentru cinci minute, corabia pluteşte în glorie. Îţi încrucişezi mâinile pe piept şi te pătrunzi de impresii. Surâsul copilului lui Ibrahim trecea ca un prilej minunat, pe care n-ai fi ştiut cum să-l întâlneşti. Ca o domnie prea scurtă peste pământuri însorite şi bogăţii pe care n-ai avut nici măcar timpul de a le inventaria. Despre care n-ai putea spune nimic. Copilul deschidea şi închidea pleoapele asemenea unor ferestre înspre ceva necunoscut. Şi, deşi puţin vorbăreţ, te făcea să afli lucruri pe care nu le ştiai. Căci adevărata învăţătură nu este de aţi vorbi, ci de a te conduce. Şi pe tine, animal bătrân, ei te conducea ca un tânăr păstor în nevăzutele prerii despre care n-ai fi putut spune nimic decât că, timp de un minut, îţi simţeai potolite foamea şi setea. Şi acum aflai că acela oare era pentru tine semn al unui soare necunoscut trebuia să 326 moară. Oraşul întreg îl priveghea. Bătrânul îşi încerca ceaiurile de leac şi cântecele. Bărbaţii stăteau în faţa uşii ca să nu dea voie să se facă zgomot în stradă. Îl înfăşurau şi-l legănau. Şi astfel se ridica între moarte şi el un zid ce-ar fi putut părea de necucerit, căci un oraş întreg îl înconjura de soldaţi, pentru a susţine acest asediu al morţii. Să nu-mi spui că boala unui copil nu este decât o luptă a cărnii slabe într-un înveliş slab. Dacă exista un leac undeva, s-au trimis acolo în goană călăreţi. Şi iată că boala se joacă şi pe galopul călăreţilor în deşert. Şi pe opririle pentru schimbarea cailor. Şi pe rezervoarele în care-o adapă. Şi pe loviturile

de călcâi în coaste, căci trebuie să câştigi cursa împotriva morţii. Desigur, nu vezi decât un obraz congestionat, pe care străluceşte sudoarea. Atunci când lupţi, însă, lupţi şi prin lovituri de pinteni în coaste.

Copil plăpând? Unde vezi c-ar fi? Plăpând ca şi generalul care conduce o armată…

Iar eu am înţeles, privindu-l, şi privind bătrânele, bătrânii şi pe cei mai tineri, tot roiul de albine în jurul reginei, toţi minerii în jurul filonului de aur, toţi soldaţii în jurul căpitanului, că dacă erau aşa, şi nu altfel, era pentru că-i absorbise, aşa cum sămânţă absoarbe o materie disparată pentru a o transforma în arbori, turnuri şi ziduri, un surâs liniştit şi furiş care-i chemase pe toţi pentru luptă. Nu era fragilitate în acea carne de copil atât de vulnerabilă, căci ea îşi sporea puterile cu acea colonie fără a o cunoaşte, doar prin efectul acelei chemări care rânduieşte în jurul tău toate rezervele tale exterioare. Şi un oraş întreg se pune în slujba copilului. Asemenea sărurilor minerale chemate de sămânţă, rânduite de sămânţă, care devin, în scoarţa tare, ziduri ale cedrului. Ce înseamnă fragilitate a germenelui, dacă el are puterea de a-şi aduna prietenii şi de a-şi supune duşmanii? Creezi în aparenţe, în pumnii acelui uriaş şi în gălăgia pe care o face? Aceasta e adevărată doar în acel moment. Dar uiţi timpul. Timpul îţi dă rădăcini. Şi nu vezi că uriaşul este deja încătuşat într-o structură invizibilă.

Şi nu-l vezi pe copilul cel slab mergând în fruntea unei armate. În această clipă uriaşul l-ar putea strivi. Dar n-o va face. Vei vedea însă cum copilul îşi va pune piciorul pe capul uriaşului şi-l va distruge dintr-o lovitură. 327

CLIX

ÎNTOTDEAUNA AI VĂZUT CUM CEEA CE E slab striveşte ceea ce e puternic. Fără îndoială, aceasta nu e adevărat dacă priveşti pentru o singură clipă, de unde şi iluziile limbajului tău. Căci uiţi timpul. Desigur, dacă acel copil plăpând va deştepta mânia uriaşului, acesta îl va călca în picioare. Dar nu este nici jocul, nici sensul

copilului de a deştepta mânia uriaşului. Ci de a nu se face remarcat de acesta. Sau de a se face iubit. Şi de a-l ajuta, poate, în adolescenţă, astfel încât uriaşul să aibă nevoie de el. Apoi vine vârsta invenţiilor şi copilul, care a crescut, făureşte o armă. Sau, pur şi simplu, îl depăşeşte pe celălalt în înălţime şi greutate. Sau poate copilul va vorbi şi va aduna astfel în jurul său alte mii de oameni, pe care-i va conduce împotriva uriaşului şi care-i vor fi ca o armură. Încearcă să-l atingi prin ea!

Dacă în lanul de grâu descopăr o singură boabă de neghină, îl voi recunoaşte deja ca fiind învins. Iar dacă există undeva un copil ca acela al lui Ibrahim, care începe să se dezvolte şi să împlinească imaginea nouă care va rândui lumea ca pe un corset de fier (căci descopăr liniile de forţă gata pregătite), îl văd deja pe tiran şi pe jandarmii lui prăbuşindu-se asemenea templului căruia o singură sământă i-a venit de hac, căci era a unui arbore uriaş ce şi-a întins rădăcinile cu răbdarea unuia care se trezeşte, se întinde şi-şi umflă leneş muşchii. Dar această rădăcină a făcut să se clatine un contrafort, iar trunchiul a izbit cupola în cheia sa de boltă, şi cheia de boltă s-a năruit. Arborele domneşte acum asupra unor materiale în vrac transformate în praf, din care îşi trage apa ce-l hrăneşte.

Dar şi pe acest arbore voi şti să-l dobor. Căci templul a devenit arbore. Dar arborele va deveni, poate, liane. Este de ajuns o sământă purtată de vânt.

Ce vei arăta pe măsură ce timpul te consumă? Desigur, această cetate în armura ei este invizibilă în aparenţă. Dar eu ştiu să citesc. Închizându-se în proviziile sale, ea a acceptat moartea. Mi-e teamă de aceia care, despuiaţi, se îndreaptă spre nord venind din de

323 şertul lor fără fortăreţe. Rătăcind aproape neînarmaţi.

Sământă neîncolţită încă, ce nu-şi cunoaşte puterea. Armata mea a ieşit din apa adâncă a fântânii EI Ksour. Suntem seminţe salvate de Domnul. Cine mi se va opune? îmi e de ajuns să găsesc gaura în armură, pentru a face ca

acest templu să crape prin simpla trezire a arborelui închis în sămânţă să îmi e de ajuns să aflu ce dans trebuie dansat pentru ca tu să te transformi în femeie ce se dăruieşte bărbatului, oraş domestic asemenea femeii care rămâne acasă. Iată că eşti a mea, cetate prea sigură de tine. Santinelele tale probabil că dorm.

Căci inima îţi e şubredă.

CLX

„ŞI, DECI, ÎMI SPUNEAM, NU EXISTA ZIDURI.

Cele pe care le-am clădit, dacă slujesc puterii mele, înseamnă că sunt efect al puterii mele. Dacă slujesc permanenţei mele, înseamnă că sunt efect al permanenţei mele. Dar nu numeşti zid pielea animalului mort.

Dacă auzi o religie plângându-se de oamenii care nu se lasă cuceriţi, nu ai ce să spui. Religia trebuie să absoarbă oamenii, nu oamenii să i se supună. Nu reproşezi pământului că nu înalţă un cedru.

Creezi, oare, că dacă cei care propovăduiesc o religie nouă reuşesc s-o propage în lume şi să-şi alieze oamenii, aceasta e datorită zgomotului pe care-l fac, a abilităţii promisiunilor lor sau a fastului predicilor lor? Am ascultat prea mult timp oamenii pentru a nu înţelege sensul limbajului. Anume de a transporta din celălalt în tine ceva puternic, un punct de vedere nou, ce încearcă să se hrănească din sine însuşi. Există cuvinte pe care le arunci ca pe nişte seminţe care au puterea de a absorbi pământul şi a-l organiza în chip de cedru. Desigur, ai fi putut semăna măslini şi să-l organizezi în chip de măslin. Şi unul şi celălalt vor prospera, înmulţindu-se de la sine. Şi, desigur, în cedrul ce creşte vei auzi vântul cântând din ce în ce mai tare. Iar dacă rasa hienelor se înmulţeşte, vei auzi strigătul hienelor umplând tot mai mult noaptea. Ai să-mi spui, totuşi, că zgomotul vântului în frunzele cedrului este acela care cheamă sucurile pământului sau magia strigătului hie329

nelor ce transformă în hienă carnea gazelelor sălbatice? Carnea hienelor creşte din carnea gazelelor,

carnea cedrului creşte din sucurile minerale. Credincioşii noii tale religii vor creşte din necredincioşii altor religii. Dar nimeni, niciodată, nu e determinat prin limbaj, dacă limbajul nu are puterea de a absorbi.

Şi absorbi atunci când exprimi. Dacă reuşesc să te exprim, eşti al meu. Te împlineşti, în mod necesar, prin mine. Căci limbajul tău de-acum înainte sunt eu. Iată pentru ce spun despre cedru că este limbaj al pământului, căci, prin el, acesta se transformă în murmur de vânt.

Dar cine, în afară de mine, îţi propune un arbore prin care să te împlineşti?”

Deci, de fiecare dată când asistam la acţiunea unui om, nu încercam să o explic prin vacarmul fanfarei sale

— Căci poţi la fel de bine s-o urăşti sau s-o respingi – nici prin acţiunea jandarmilor, căci ei pot face să supravieţuiască un popor ce moare, dar nu pot clădi. Ţi-am vorbit despre imperiile puternice care decapitează santinelele adormite, de unde tu deduci în mod fals că forţa li se trage din vigoare. Căci imperiul slab, dacă decapitează acolo unde toţi dorm, nu e decât un bufon sângeros, dar imperiul puternic umple sufletele supuşilor de puterea sa şi nu tolerează somnul. Nu încercam să explic acţiunea omului prin cuvintele enunţate, sau motivele, sau argumentele inteligenţei, ci prin puterea informulabilă a structurilor noi şi fertile, asemenea acelui chip de piatră pe care l-ai primit şi te-a transformat.

CLXI

A VENIT NOAPTEA, IAR EU AM URCAT PE colina cea mai înaltă a ţinutului pentru a privi oraşul dormind şi stingându-se în jurul său, în întunericul universal, petele negre ale taberelor mele în deşert. Făceam aceasta ca să sondez lucrurile, ştiind că armata mea era putere în mers, oraşul – putere închisă asemenea unui sac cu pulbere, şi că, dincolo de această imagine a

330 unei armate strânsă în jurul polului ei, o altă imagine înainta şi-şi întindea rădăcinile, despre care nu puteam şti nimic deocamdată, legând, fără a face

deosebiri, aceleaşi materiale, şi încercam să citesc în noapte semnele acestei gestaţii misterioase, nu pentru a o preveni, ci pentru a o stăpâni şi a o conduce, căci toţi, în afara santinelelor, plecaseră să doarmă. Şi armele se odihnesc. Dar iată că eşti corabie în fluviul timpului. Şi deasupra ta a trecut acea lumină a dimineţii, a amiezii şi a serii, asemenea orelor unor naşteri, şi lucrurile au progresat puţin. Apoi darul tăcut al nopţii, după ultimul îndemn al soarelui. Noapte densă şi deschisă viseselor, căci numai lucrurile ce se fac de la sine se perpetuează, precum carnea ce se vindecă, apa care urcă în arbore, pasul de rutină al santinelelor, noapte deschisă slugilor, căci stăpânul a plecat la culcare. Noapte pentru repararea greşelilor, căci efectul lor îl simţi ziua. Iar eu, noaptea, atunci când sunt învingător, îmi amân victoria pe mâine.

Noapte a ciorchinilor ce aşteaptă culesul, noapte a recoltelor amânate. Noapte a duşmanilor înconjuraţi, ce nu mi se vor preda decât la ziuă. Noapte a jocurilor făcute, dar jucătorul a plecat să doarmă. Negustorul a plecat să doarmă, dar a lăsat porunci paznicului de noapte, ce-şi face cei o sută de paşi. Generalul a plecat să doarmă, dar a lăsat porunci santinelelor. Căpitanul a plecat să doarmă, dar a lăsat în loc omul de cart, şi acesta îl aduce pe Orion, care se plimbă printre catarge, acolo unde trebuie. Noapte a poruncilor bine date şi a creaţiilor suspendate.

Dar, de asemenea, noapte în care se poate trişa. În care hoţii te jefuiesc de fructe. În care focul pune stăpânire pe grajduri. În care trădătorul pune stăpânire pe citadelă. Noapte a stâncii ce izbeşte corabia. Noapte a revelaţiilor şi a minunilor. Noapte a trezirilor Domnului – cel care răpeşte – căci cea pe care o iubeai poţi de-acum s-o aştepţi să se mai trezească!

Noapte în care se aud vertebrele trosnind. Noapte ale cărei vertebre le aud trosnind, ca pe ale acelui înger neştiut pe care-l simt răspândit în poporul meu şi pe care va trebui să-l eliberez într-o zi…

Noapte a seminţelor încolţite.

Noapte a răbdării Domnului. 331

CLXII

TE-AM REGĂSIT, cu ILUZIILE TALE, ATUNCI când îmi vorbeai despre aceia care trăiau modest, fără a cere nimic, practicându-şi virtuţile familiale, celebrându-şi cu simplitate sărbătorile, crescându-şi cu pioşenie copiii.

— Desigur, ţi-am răspuns. Dar spune-mi care sunt virtuţile lor? Şi care sunt sărbătorile lor? Şi care sunt divinităţile lor? Iată că deja sunt deosebiţi, asemenea acelui arbore care absoarbe nisipul în felul său şi nu în altul. Altfel, cum i-ai mai putea găsi?

Nu cer, spui tu, decât să trăiască în pace… desigur. Totuşi, ei deja sunt în război, în numele tocmai al permanenţei lor, căci ei cer să dăinuie împotriva a tot ceea ce s-ar putea întâmplă şi în care s-ar putea pierde. Arborele este, de asemenea, război, în sămânţă să…

— Totuşi, o dată dobândit, sufletul lor poate dăinui. O dată ce şi-au întemeiat o morală…

— Desigur! O dată ce s-a încheiat, istoria unui popor poate dăinui. Acea logodnică pe care ai cunoscut-o a murit tânără. Surâdea. Aceea n-ar mai putea îmbătrâni, ci ar rămâne frumoasă şi surâzătoare pentru veşnicie… Dar oamenii despre care-mi vorbeşti sau cuceresc lumea pentru a-şi absorbi duşmanii, sau se cufundă în fermenţii înşişi ai distrugerii lor. Fiind vii, sunt muritori.

Dar tu doreai ca imaginea lor să dăinuie, asemenea imaginii iubitei.

Dar mă contrazici din nou:

— Dacă forma care-i conduce s-a împlinit şi e tradiţie, şi religie, şi rituri acceptate, ea va dăinui, transmiţându-şi codul prin generaţii. Şi nu-i vei mai vedea decât fericiţi, cu acea lumină în ochii fiilor lor…

— Desigur, i-am spus, după ce ţi-ai făcut provizii, poţi trăi un timp din ceea ce-ai strâns. Cel care a făcut ascensiunea muntelui poate, un timp, să trăiască din priveliştea care e ascensiune învinsă. Îşi aminteşte de stâncile escaladate. Dar amintirea moare curând. Şi

priveliştea însăşi se goleşte.

Desigur, sărbătorile tale refac creaţia satului tău sau a religiei lui, căci de sunt amintiri ale etapelor, şi ale eforturilor, şi ale sacrificiilor. Dar puterea lor se strânge 332 puţin câte puţin, căci încep să-ţi pară ofilite şi inutile.

Oamenii tăi cei fericiţi devin sedentari şi încetează de a mai trăi. Dacă creezi în privelişte, rămâi acolo unde eşti, şi curând te plictiseşti, şi încetezi de a mai fi.

Esenţa religiei tale era actul de a o dobândi. Ai crezut că ţi se dădea în dar. Dar cu darul ce-l primeşti curând nu ai ce face şi-l arunci în pod, măcinându-ţi puterea, care era plăcere a darului, şi nu obiect de care să dispui.

— Deci nu am speranţă de odihnă?

— Acolo unde proviziile sunt de folos. În pacea morţii, în care Domnul ne strânge.

CLXIII

CĂCI EXISTA ANOTIMPURI ALE VIEŢII CARE revin pentru toţi oamenii.

Prietenii tăi se satură de tine. Merg în alte case, să se plângă de tine. După ce s-au liniştit, se întorc, căci te-au iertat şi te iubesc din nou, sunt din nou gata să-şi rişte viaţa pentru viaţa ta.

Dar dacă afli de la un altul, care vine într-un moment nepotrivit să-ţi raporteze ceea ce nu-ţi era destinat, îi vei refuza pe cei care te iubesc, pe cei care se întorc iubindu-te din nou.

Or, dacă nu i-ai fi iubit prima oară, ai fi fericit de această convertire în favoarea ta, ai fi cerut-o chiar şi ai face din ziua aceasta sărbătoare.

Pentru ce nu eşti de acord să existe mai multe anotimpuri în viaţa unui om, dacă în aceeaşi zi există în tine mai multe anotimpuri faţă de mâncărurile tale preferate, pe care le doreşti, îţi sunt indiferente sau îţi provoacă dezgustul, după pofta pe care o ai?

Nu am puterea să mă folosesc mereu de aceeaşi privelişte.

CLXIV

E TIMPUL, ÎNTR-ADEVĂR, SĂ TE ÎNVĂŢ despre om. Există, în mările Nordului, gheţuri plutitoare care au mărimea unui munte, dar în afara apei nu iese decât o creastă minusculă în lumina soarelui. Restul doarme. La fel, prin magia limbajului tău nu ai luminat decât o parte mizerabilă din om. Căci înţelepciunea secolelor a făurit chei pentru a pune stăpânire pe el. Şi concepţie pentru a-l lumina. Şi, din timp în timp, apare cel ce aduce conştiinţei tale o parte încă neformulată, cu ajutorul unei chei noi, care este un cuvânt, ca „gelozie”, despre care ţi-am vorbit, şi care exprimă dintr-odată o anumită reţea de relaţii care, ducându-te dincolo de dorinţa pentru o femeie, îţi lămureşte moartea din sete şi multe alte lucruri. Şi mă înţelegi în acţiunile mele, deşi înainte n-ai fi ştiut să-mi spui de ce setea mă chinuia mai tare decât ciuma. Cuvântul puternic nu e acela care se adresează părţii deja luminate, ci care exprimă partea obscură încă şi lipsită de limbaj. Iată pentru ce popoarele merg înspre acolo unde limbajul oamenilor îmbogăţeşte partea enunţabilă. Căci ignori obiectul imensei tale nevoi de hrană. Dar eu ţi-l aduc şi-l mănânci. Şi logicianul vorbeşte de nebunie, căci logica sa de ieri nu-i permite să înţeleagă.

Zidul meu este puterea care organizează aceste provizii subterane şi le aduce la nivelul conştiinţei. Căci nevoile tale sunt obscure, şi incoerente, şi contradictorii. Cauţi pacea şi războiul, regulile jocului – pentru a te bucura de joc şi libertate – pentru a te bucura de tine însuţi. Opulenţa – pentru a te satisface şi sacrificiul – pentru a te regăsi în el. Cucerirea proviziilor – pentru cucerire şi consumarea proviziilor – pentru provizii. Cucernicia – pentru limpezimea spiritului tău şi victoriile cărnii – pentru luxul inteligenţei şi simţurilor tale. Fervoarea căminului tău şi fervoarea în evaziune. Mila faţă de suferinţă şi suferinţa individului faţă de om. Iubirea clădită în fidelitatea impusă şi descoperirea iubirii în afara fidelităţii. Egalitatea în faţa dreptăţii şi inegalitatea în ascensiune. Dar ce arbore vei inventa care să absoarbă

toate aceste nevoi în vrac, asemenea unui pământ împrăştiat, care să le ordoneze şi să scoată din tine un om? Ce bazilică vei înălţa care să folosească aceste pietre?

Pentru zidul meu, eu îţi propun în primul rând să

331 mânţa. Şi forma trunchiului şi a ramurilor. Cu cât arborele va fi mai de neclintit, cu atât va organiza mai bine sucurile minerale ale pământului. Cu cât imperiul tău va fi mai de neclintit, cu atât va absorbi mai bine ceea ce tu propui. Zadarnice sunt zidurile de piatră, dacă nu sunt decât solzi ai unui mort.

CLXV

— EI AFLĂ LUCRURILE, SPUNEA TATĂL MEU, aşa cum porcii află trufele. Căci există lucruri de aflat. Dar nu-ţi folosesc la nimic, căci tu trăieşti din înţelesul lucrurilor.

Dar ei nu află înţelesul lucrurilor, căci el nu trebuie aflat, ci creat.

Iată pentru ce-ţi vorbesc.

— Ce conţin aceste evenimente? era întrebat tatăl meu.

— Conţin, răspundea el, imaginea pe care eu o plămădesc.

Căci tu uiţi mereu timpul. Dar timpul în care tu ai crezut în vreo falsă noutate te va marca puternic, căci va fi fost încolţire a seminţei şi creştere a ramurilor… Iar apoi, chiar dacă ţi se vor deschide ochii, te vei găsi schimbat. Dacă îţi afirm un lucru sau altul, vei descoperi toate semnele, toate mărturiile şi toate dovezile în favoarea acelui lucru. Dacă, de pildă, îţi voi spune că soţia te înşală. Ai să descoperi că e cochetă, ceea ce e adevărat. Şi că iese la cele mai neobişnuite ore, ceea ce e, de asemenea, adevărat, dar nu îţi dăduseşi seama. Dacă după aceea îmi repar minciuna, structura rămâne. Din minciuna mea va rămâne întotdeauna ceva, căci ea era punct de vedere pentru a descoperi adevăruri care există.

Dacă-ţi voi spune că ciuma se transmite prin cocoşaţi, te vei înspăimânta de numărul cocoşaţilor. Căci nu-i remarcaseşi până atunci. Şi cu cât mă vei crede mai

mult timp, cu atât îi vei depista mai bine. Ceea ce rămâne este că le vei cunoaşte numărul. Şi tocmai asta voiam.

CLXVI

— EU, A SPUS TATĂL MEU, SUNT RESPONSABIL pentru toate actele, ale tuturor oamenilor.

— Totuşi, i s-a răspuns, aceia se poartă ca nişte laşi, iar aceştia trădează. Unde este greşeala ta?

— Dacă cineva se poartă ca un laş, acela sunt eu. Iar dacă cineva trădează, înseamnă că eu însumi mă trădez.

— Cum ai putea să te trădezi tu însuţi?

— Accept o imagine a evenimentelor după care ei mă slujesc rău. Şi sunt responsabil de ea, căci o impun. Şi ea devine adevăr. Eu slujesc, deci, adevărul duşmanului.

— Şi pentru ce ai fi laş?

— Îl numesc laş, a răspuns tatăl meu, pe acela care, renunţând să se mişte, descoperă că e gol. Laş acela care spune: „Fluviul mă poartă cu el”, căci altfel, având muşchi, ar înota.

Şi a rezumat:

— Îl numesc laş şi trădător pe oricine se plânge de greşelile altora sau de puterea duşmanului.

Dar nimeni nu-l înţelegea.

— Există, totuşi, lucruri evidente de care nu suntem responsabili…

— Nu! a spus tatăl meu.

L-a luat pe unul dintre convivi şi l-a împins spre fereastră:

— Ce formă de nor se desenează?

Celălalt a privit îndelung:

— Un leu culcat, a răspuns, în sfârşit.

— Arată-l celorlalţi.

Şi tatăl meu, împărţind adunarea în două părţi, i-a împins pe cei dintâi spre fereastră. Şi toţi au văzut leul culcat pe care primul martor, desenându-l cu degetul, i-a ajutat să-l recunoască.

Apoi tatăl meu i-a lăsat deoparte şi, împingându-l spre fereastră:

— Ce formă de nor se desenează?

Celălalt a privit îndelung:

— Un chip surâzător, a răspuns, în sfârşit.

— Arată-l acestora.

Şi toţi au văzut chipul surâzător pe care cel de-al doilea martor, trasându-l cu degetul, i-a ajutat să-l recunoască.

Apoi tatăl meu a dus toată adunarea departe de ferestre.

— Străduiţi-vă să vă puneţi de acord asupra imaginii pe care o lasă să se vadă norul, le-a spus.

Dar s-au certat fără folos, căci chipul surâzător era prea evident pentru unii şi leul culcat – pentru ceilalţi.

— Evenimentele, le-a spus tatăl meu, nu au, de asemenea, decât forma pe care creatorul lor le-o va acorda.

Şi toate formele sunt adevărate împreună.

— Înţelegem, atunci când e vorba despre nor, i s-a obiectat, dar nu şi despre viaţă… Căci dacă se ridică zorii luptei, iar armata e de plâns faţă de puterea adversarului tău, nu stă în puterea ta să influenţezi rezultatul luptei.

— Desigur, a răspuns tatăl meu. Aşa cum norul se întinde în spaţiu, evenimentele se întind în timp. Am nevoie de timp pentru a le plămădi după chipul meu.

Nu voi schimba nimic din ceea ce trebuie să se întâmple în seara aceasta, dar arborele de mâine va ieşi din sămânţă mea. Şi ea există astăzi. A crea nu înseamnă a descoperi o viclenie de astăzi, pe care întâmplarea ţi-a ascuns-o, pentru a câştiga victoria. Ar fi fără viitor. Niciun drog care să-ţi marcheze o boală, căci cauza bolii ar rămâne. A crea înseamnă a face victoria sau vindecarea la fel de necesare ca înălţarea unui arbore.

Dar ei tot nu înţelegeau.

— Logica evenimentelor…

Atunci, în mânia lui, tatăl meu i-a insultat:

— Imbecili! Vite castrate! Istorici, logicieni şi critici, sunteţi putregai al morţii şi nu veţi înţelege niciodată

nimic din viaţă.

S-a întors înspre primul ministru:

— Regele, vecinul meu, vrea să ne declare război.

Iar noi nu suntem pregătiţi. Creaţia nu înseamnă a plămădi într-o singură zi armate care nu există. E o copilărie. Ci de a plămădi un rege, vecin al meu, care să aibă nevoie de dragostea noastră.

— Dar nu stă în puterea mea de a-l plămădi…

— Cunosc o dansatoare, i-a răspuns tatăl meu, la care mă voi gândi dacă mă vei obosi. Mi-a cântat aseară 337

deznădejdea unui îndrăgostit fidel şi sărac care nu îndrăzneşte să-şi mărturisească dragostea. L-am văzut plângând pe generalul-şef, care e bogat, plesneşte de mândrie şi violează fetele. Ea mi l-a transformat în zece minute în acel înger de candoare, ale cărui scrupule şi suferinţe le încerca.

— Eu nu ştiu să cânt, a răspuns primul ministru.

CLXVII

CĂCI DACĂ POLEMIZEZI, ÎŢI VEI FACE DESPRE om o idee simplistă.

Acest popor îşi înconjură regele. Regele îl conduce înspre un scop pe care tu îl judeci nedemn de om. Şi polemizezi împotriva regelui.

Dar sunt mulţi cei care trăiesc de pe urma regelui şi pe care-i câştigi de partea ta. Nu s-au gândit la rege în această lumină, căci există alte motive de a iubi sau de a tolera un rege. Şi iată că tu îl ridici împotriva lor înşile şi împotriva pâinii copiilor lor.

Ei te vor urma cu greutate, renegându-şi regele, şi vor avea conştiinţa încărcată, căci existau alte motive de a-l iubi şi a-l tolera pe rege, căci era, de asemenea, de datoria lor de a-şi hrăni copiii, şi între două datorii nu există balanţă care să te împace. Or, dacă tu vrei să însufleţeşti omul atunci când el se înglobează în îndoieli şi nu ştie încotro s-o apuce, trebuie să-l eliberezi. Şi a-l elibera înseamnă a-l exprima. Şi a-l exprima înseamnă a-i descoperi acel limbaj care este cheie de boltă a aspiraţiilor

sale contradictorii. Dacă te aşezi între contradicţii, aşteptând să treacă, vei muri aşteptând. Sau dacă sporeşti aceste contradicţii, te va părăsi dezgustat.

Un altul nu te va urma. Dar îl obligi să se justifice în proprii-i ochi, căci argumentele tale au avut efect. Şi-l obligi să construiască argumente la fel de solide, care să le ruineze pe ale tale. De există întotdeauna, căci raţiunea merge încotro doreşti. Doar spiritul domină. Iar acum, dacă el s-a definit, exprimat şi întărit ca o carapace de dovezi, nu-l vei mai putea lua în stăpânire.

Cât despre regele care nu se gândea decât vag să-şi ridice poporul împotriva ta, îl constrângi să acţioneze.

338 Şi iată-l că face apel la cantorii, istoricii, logicienii, profesorii, cazuiştii şi comentatorii imperiului său. Şi aceştia fabrică despre tine o imagine strâmbă, şi aceasta e oricând posibil. Şi cel de-al treilea, care te ascultase fără a se putea hotărî, care e plin de bunăvoinţă, iată că-şi află credinţa în acest monument de logică pe care tu i-ai obligat să-l construiască. Imaginea ta strâmbă îl scârbeşte şi se alătură regelui lui. Împăcat, în sfârşit, prin această imagine pură a unui adevăr.

Trebuia să lupţi nu împotrivă, ci pentru. Căci omul nu este simplu, aşa cum credeai. Şi regele însuşi gândeşte la fel ca tine.

CLXVIII

TU SPUI: „MA POT FOLOSI DE CEL CARE ÎMI este partizan. Dar pe celălalt, care mi se opune, îl trec din comoditate în tabăra cealaltă şi nu pretind să acţionez asupra lui decât prin război14.

Făcând aceasta, îţi înăspreşti şi căleşti adversarul.

Iar eu îţi spun că prieten şi duşman sunt cuvinte fabricate de tine. Care, desigur, specifică ceva, ca de pildă aţi defini ceea ce se va întâmplă dacă vă veţi întâlni pe un câmp de luptă, dar un om nu este condus de un singur cuvânt, şi nu cunosc duşmani care-mi sunt mai apropiaţi decât prietenii, alţii care-mi sunt mai utili, alţii care mă respectă mai mult. Iar posibilităţile mele de acţiune asupra

omului nu sunt legate de poziţia sa verbală. Aş spune chiar că acţionez mai bine asupra duşmanului decât asupra prietenului meu, căci cel care merge în aceeaşi direcţie cu mine îmi oferă mai puţine prilejuri de întâlnire şi schimb decât cel care merge împotriva mea, şi nu lasă să-i scape nicio mişcare de-a mea, nicio vorbă, căci depinde de de.

Dar, desigur, nu voi acţiona în acelaşi fel asupra unuia şi a celuilalt, căci trecutul meu l-am primit moştenire şi nu am puterea de a schimba ceva în el. Dacă ocup acest ţinut înfrumuseţat de un fluviu şi de un munte şi sunt obligat să bat război în el, ar fi absurd să mă plâng de poziţia muntelui sau de direcţia fluviului.

De la niciun cuceritor sănătos la minte nu ai cules aceste lamentări. Dar mă voi folosi de fluviu ca de un fluviu şi de munte ca de un munte. Situat aici, îmi va 339

fi, poate, de mai puţin folos decât mi-ar fi fost în altă parte, aşa cum adversarul, dacă e puternic, mă va favoriza, desigur, mai puţin decât un aliat. Dar la fel de bine poţi regreta că nu te-ai născut într-o altă epocă, sau în fruntea unui alt imperiu, ceea ce e zădărnicie a visului. Dar dat fiind ceea ce este şi de care trebuie să ţin seama, înseamnă că dispun de aceeaşi putere de acţiune asupra adversarului ca şi asupra prietenului meu. Această acţiune fiind într-un sens mai mult sau mai puţin favorabilă, în celălalt mai mult sau mai puţin defavorabilă. Dar dacă trebuie să acţionezi asupra acului unei balanţe, adică să te manifeşti printr-o acţiune sau printr-o forţă, sunt echivalente acţiunile care constau fie în a ridica o greutate de pe platanul din dreapta, fie în a adăuga o greutate pe cel din stânga.

Dar tu porneşti dintr-un punct de vedere moral care n-are nimic de-a face cu aventura ta, şi pe cel care te-a jignit, insultat sau trădat îl condamni, şi-l respingi, şi-l obligi să te jignească, să te insulte sau să te trădeze şi mai grav mâine. Eu mă folosesc chiar şi de cel care m-a trădat, ca de un trădător, căci el e piesă pe o tablă de şah şi pot să mă sprijin pe el pentru a-mi concepe şi organiza victoria.

Căci a-mi cunoaşte adversarul nu este deja o armă? Şi mă voi folosi apoi de victoria mea pentru a-l spânzura.

CLXIX

DACĂ SOŢIEI TALE ÎI ADRESEZI ACEST reproş:

— Nu erai aici când te aşteptam.

Ea îţi răspunde:

— Cum aş fi putut să fiu aici, când mă aflam la vecina noastră?

Şi este adevărat că se afla la vecina ta.

Dacă medicului îi spui:

— De ce nu erai acolo unde încercam să trezim copilul înecat?

El îţi răspunde:

— Cum aş fi putut să fiu acolo, de vreme ce îl îngrijeam în altă parte pe bătrânul acela?

Şi este adevărat că îl îngrijea pe bătrânul acela.

Dacă vreunui supus al imperiului îi spui:

— Pentru ce nu slujeai imperiul aici?

El îţi răspunde:

— Cum aş fi putut să-l slujesc aici, de vreme ce acţionam dincolo?

Şi este adevărat că acţiona dincolo.

Dar află că dacă nu vezi, în faptele oamenilor, arborele înălţându-se, înseamnă că nu există sămânţă, căci ea ar fi drenat în această direcţie necesară prezenţa femeii, gestul medicului, slujba supusului imperiului. Şi s-ar fi născut prin ei ceea ce doreai a face să se nască. Căci pentru omul care făureşte cuie, fie că făureşte acest cui sau altul, actul e acelaşi. Dar poate că este vorba despre cuiele corăbiei. Şi pentru tine, care te îndepărtezi pentru a vedea mai bine, el este naştere, nu dezordine.

Căci fiinţa nu are nici abilitate, nici slăbiciune, şi poate să rămână necunoscută fiecăruia care participă la operă, în lipsa limbajului. Şi apare în fiecare după limbajul său specific.

Fiinţa nu ratează prilejurile. Se alimentează, construieşte, converteşte. Fiecare poate s-o ignore, căci nu

cunoaşte decât logica proprie nivelului la care se află (Femeia: ocuparea timpului, nu dorinţa de a fi acasă).

Nu există slăbiciune în sine. Căci orice act e justificabil. În acelaşi timp nobil sau nu, după unghiul din care priveşti. Există slăbiciune faţă de fiinţă sau slăbiciune a fiinţei. Fiecare poate avea motive nobile pentru a nu acţiona într-o anumită direcţie. Nobile şi logice. Aceasta înseamnă că fiinţa nu l-a absorbit cu destulă putere. Asemenea celuilalt, care în loc să forjeze cuie, sculptează pietre. Şi trădează corabia.

Nu voi asculta raţiunile comportamentului tău: tu eşti lipsit de limbaj.

Sau, mai exact, există un limbaj al prinţului, apoi unul al arhitecţilor săi, apoi al şefilor de echipă, apoi al făuritorilor de cuie, apoi al salahorilor.

Pe acest om îl plăteşti pentru munca lui. Îl plăteşti destul de scump pentru ca el să-ţi fie recunoscător nu atât pentru serviciile materiale, cât pentru omagiul făcut meritelor sale, căci nu există preţ al sculpturii sale sau al riscului vieţii sale pe care să-l poată considera exagerat. Sculptura valorează atât cât plăteşti pe ea.

Şi iată, cu banii tăi ai cumpărat nu numai sculptura, ci şi sufleti. I sculptorului.

Este bine să consideri ca fiind lăudabilă munca de pe urma căreia trăieşti. Căci acea muncă este pâinea copiilor tăi. Şi nu poate fi josnică, de vreme ce se transformă în râsete de copii. Astfel, acela slujeşte tiranului, dar tiranul slujeşte copiilor. Şi în acest fel confuzia s-a introdus în comportamentul oamenilor, şi nu poţi să-l judeci cu limpezime.

Îl poţi judeca doar pe acela ce trădează fiinţa care ar fi putut să-i canalizeze actele şi să-l facă să aleagă, dintre paşi ce se aseamănă, pe acela care trebuie făcut.

Astfel, omul fixează o piatră de alta. Actul său este acesta. Plătit cu acest preţ. Costând atâta oboseală. Şi el nu vede în aceasta decât sacrificiu consimţit pentru fixarea pietrelor. Nu ai nimic să-i reproşezi, dacă ea nu este piatră

a unui templu.

Ai creat dragostea de templu pentru ca înspre templu să se îndrepte dragostea îmbinării pietrelor.

Căci fiinţa tinde să se hrănească şi să se înalţe.

Trebuie să vezi mulţi oameni pentru a o cunoaşte. Şi diferiţi. Aşa vei vedea corabia în cuie, pânze şi scânduri.

Fiinţa nu este accesibilă raţiunii. Sensul său este de a fi şi de a tinde. Ea devine raţiune la nivelul actelor. Dar nu dintr-odată. Căci altfel niciun copil n-ar supravieţui, căci el este atât de slab faţă de lume. Nici cedrul împotriva deşertului. Cedrul se naşte împotriva deşertului pentru că-l absoarbe.

Comportarea nu ţi-o bazezi în primul rând pe raţiune. Pui raţiunea în slujba ei. Nu cere adversarului tău să facă dovadă de raţiune mai mult decât tine. Nu este logică decât opera încheiată, expusă în spaţiu şi în timp. Dar pentru ce este expusă în acest fel, şi nu în altul? Pentru ce acesta i-a fost călăuză, şi nu un altul? Nu a fost decât acţiune a întâmplării. Dar cum se face că întâmplarea, în loc să risipească arborele în vânt, îl întăreşte împotriva a toate ce-l apasă?

Dai naştere la ceea ce creezi de cuviinţă. Căci faci să se nască fiinţa, definind-o. Iar ea caută să se hrănească, să se perpetueze şi să se înalţe. Încearcă să facă să-i devină propriu ceea ce nu-i aparţine. Admiră bogă342 ţia omului. Şi iată-l că se consideră bogat şi, deşi, poate, nu se gândea la aceasta, va fi absorbit în a-şi spori bogăţiile. Nu încerca să transformi omul în altceva decât este. Căci, fără îndoială, raţiuni puternice, împotriva cărora nu poţi să faci nimic, îl obligă să fie aşa cum este, şi nu altfel. Dar îl poţi transforma în ceea ce este, căci omul e greu de substanţă. Tu eşti cel care trebuie să alegi din el ceea ce-ţi place. Şi să faci desenul a ceea ce ai ales, astfel încât să pară evident tuturor şi lui însuşi. Şi văzând imaginea, el o va accepta, căci o accepta şi înainte, chiar fără ca pasiunea să-l ajute.

Şi, o dată imaginea primită în el şi devenită el însuşi,

va trăi viaţa fiinţelor care caută să se perpetueze şi să se înalţe.

Căci acela dă stăpânului de sclavi o parte de muncă şi o parte de refuz de a munci. Aşa e viaţa, căci el ar fi putut, desigur, să muncească mai mult sau să muncească mai puţin. Dacă vrei acum ca o parte s-o devoreze pe cealaltă, ca munca să devoreze refuzul de a munci, vei spune omului: „Tu, care accepţi munca în ciuda amărăciunii, pentru că numai în această muncă îţi regăseşti demnitatea şi exerciţiul creaţiei, ai dreptate, căci trebuie să creezi acolo unde se poate crea. Nu foloseşte la nimic să regreţi că stăpânul nu e altul. El este, aşa cum este epoca în care te-ai născut. Sau muntele din ţara ta…

Şi n-ai urmărit ca el să muncească mai mult, nici n-ai dat amploare contradicţiei ce-l frământă. Dar i-ai oferit un adevăr care împacă cele două părţi ale sale în fiinţa care te interesa. Aceasta va înainta, va creşte, iar omul va merge la muncă.

Sau poate vrei să vezi partea de refuz de a munci devorând partea de muncă. Şi îi vei spune:

„Tu eşti acela care, în ciuda biciului şi a şantajului pâinii, nu acorzi muncii oare ţi se cere decât partea fără de care ai muri. Cât curaj în comportarea ta! Şi câtă dreptate ai, căci, dacă vrei ca stăpânul să fie vulnerabil, nu ai alt mijloc decât de aţi închipui dinainte că eşti învingător. Ceea ce nu tolerezi în inima ta e salvat. Iar logica nu guvernează creaţia”.

Şi n-ai urmărit ca el să muncească mai puţin, nici n-ai dat amploare contradicţiei ce-l frământă. Dar i-ai oferit un adevăr care împacă cele două părţi ale sale 343

În fiinţa care te interesa. Aceasta va înainta, va creşte, iar omul se va revolta.

Iată pentru ce nu am duşmani. În duşman văd prietenul. Iar el îmi devine prieten.

Iau toate părţile. Nu am de ce să schimb părţile. Ci le leg printr-un alt limbaj. Şi aceeaşi fiinţă se va purta altfel.

Tot ceea ce-mi vei aduce din materialele tale voi

spune că este adevărat. Şi voi spune că imaginea pe care o compun este regretabilă. Iar dacă imaginea mea le absoarbe mai bine, şi ea evoluează după dorinţa mea, vei fi al meu.

Iată pentru ce spun că ai dreptate să construieşti un zid în jurul izvoarelor. Dar iată alte izvoare, pe care nu le poţi cuprinde. Şi fiinţa ta îţi impune să dărâmi zidul pentru a-l reclădi. Dar îl clădeşti deasupra mea, iar eu devin sământă în interiorul zidurilor tale.

CLXX

CONDAMN VANITATEA, DAR NU ŞI ORGOLIUL

tău, căci dacă dansezi mai bine decât altul, pentru ce te-ai denigra umilindu-te în faţa celui ce dansează prost? Există o formă de orgoliu care e dragoste faţă de dansul bine dansat.

Dar dragostea faţă de dans nu înseamnă şi dragostea faţă de tine, care dansezi. Tu îţi afli sensul în opera ta, nu opera este aceea care se mândreşte cu tine. Şi nu vei fi niciodată perfect, decât în moarte. Doar femeia vanitoasăâşi întrerupe sensul pentru a se contempla şi se absoarbe în adoraţia propriei sale fiinţe. Ea nu are nimic de primit de la tine, în afara aplauzelor tale. Dar noi dispreţuim asemenea pofte, noi, eterni nomazi ai mersului înspre eternitate, căci nimic nu se poate satisface.

Femeia vanitoasă s-a oprit în ea însăşi, crezând că lumea a prins chip înaintea clipei morţii. Iată pentru ce nu mai are nimic de dat sau de primit, asemenea unui mort.

Umilinţa inimii îţi cere nu să te umileşti, ci să te deschizi. Aceasta este cheia transformărilor. Doar atunci 344 poţi să dăruieşti şi să primeşti. Iar aceste două cuvinte nu le pot distinge unul de celălalt, căci alcătuiesc acelaşi drum. Umilinţa nu înseamnă supunere faţă de oameni, ci faţă de divinitate. Asemenea pietrei, supusă nu pietrelor, ci templului. Atunci când slujeşti, creaţia este cea pe care o slujeşti. Mama este umilă în faţa copilului şi grădinarul în faţa trandafirului.

Eu, regele, mă voi supune fără ruşine învăţăturii

plugarului. Căci el ştie despre arat mai mult decât un rege.

Şi fiindcă-i recunoscător că mă învaţă, îi voi mulţumi fără a mă simţi dezonorat. Căci e normal ca ştiinţa muncii pământului să meargă de la un plugar înspre rege. Dar, dispreţuind orice vanitate, nu-i voi cere să mă admire. Căci judecata merge de la rege înspre plugar.

Ai întâlnit-o, în cursul vieţii tale, pe aceea care se credea idol. Ce ar putea să primească de la dragoste? Totul, până şi bucuria ta de a o reîntâlni devine pentru ea omagiu. Dar cu cât omagiul este mai costisitor, cu atât el are mai multă valoare: ea ar gusta cu mai multă plăcere deznădejdea ta.

Ea devorează fără a se hrăni. Pune stăpânire pe tine pentru a te arde întru gloria ei. E asemenea unui cuptor de crematoriu. Se îmbogăţeşte, în avariţia ei, cu capturi vane, crezând că îşi va afla bucuria în această movilă de trofee. Dar nu admiră decât cenuşă. Căci folosul adevărat al darurilor tale era drum de la unul înspre celălalt, şi nu captură.

Fiindcă în darurile tale ea vede gajuri, se va păzi de aţi da ceva în schimb. În lipsa elanurilor ce te-ar copleşi, în falsa ei rezervă, va pretinde că viaţa împreună o scuteşte de semne de dragoste. Este semn al neputinţei de a iubi, nu al distincţiei iubirii. Sculptorul, dacă dispreţuieşte lutul, frământă vânt. Dacă iubirea ta dispreţuieşte semnele iubirii, sub pretextul de a atinge esenţa, ea nu mai este decât vocabular. Vreau să-mi dăruieşti dorinţe, şi cadouri, şi dovezi. Ai putea să iubeşti domeniul dacă ai exclude din el, ca nefolositoare şi prea specifice, moara, turma, casa? Cum să construieşti dragostea, care e imagine citită în ţesătură, dacă nu există ţesătură pe care ea să fie scrisă?

Căci nu există catedrală fără ceremonial al pietrelor.

Şi nu există iubire fără ceremonial al iubirii. Esenţa arborelui n-o voi atinge decât dacă el a frământat cu răbdare pământul după ceremonialul rădăcinilor, al trun
345
chiului şi al ramurilor. Şi iată că există, unic. Acest

arbore, şi nu altul.

Dar aceea dispreţuieşte schimburile din care ar putea prinde viaţă. Ea caută în iubire un obiect capturabil. Şi această iubire este lipsită de semnificaţie.

Ea crede că iubirea este cadou pe care-l poate închide în ea. Dacă o iubeşti, înseamnă că te-a câştigat. Te închide în ea, crezându-se îmbogăţită. Dar iubirea nu este comoară pe care să pui stăpânire, ci obligaţie de-o parte şi de cealaltă. Fruct al unui ceremonial acceptat. Imagine a drumului schimburilor de la unul la celălalt.

Aceea nu va prinde viaţă niciodată. Căci nu te poţi naşte decât dintr-o reţea de legături. Va rămâne sămânţă avortată, fără a-şi fi folosit puterea, uscată în suflet şi în inimă. Va îmbătrâni, funebră, în vanitatea capturilor ei.

Căci nu poţi să-ţi atribui nimic. Nu eşti o ladă. Eşti nodul diversităţii tale. Asemenea templului, care este sens al pietrelor.

Părăseşte-o. Nu poţi spera nici s-o înfrumuseţezi, nici s-o îmbogăţeşti. Diamantul tău a devenit pentru ea sceptru, coroană şi semn al dominaţiei. Pentru a admira, fie şi doar o bijuterie, e nevoie de umilinţa inimii. Ea nu admira: ea râvnea. Admiraţia pregăteşte iubirea, dar dorinţa pregăteşte dispreţul. Va dispreţui, în numele aceluia pe care-l stăpâneşte, toate celelalte diamante de pe pământ. Şi în felul acesta o vei despărţi şi mai mult de lume.

O vei despărţi şi de tine însuţi, căci acest diamant nu este drum de la tine înspre ea, nici de la ea către tine, ci tribut al robiei tale.

Iată pentru ce fiecare omagiu o va face mai aspră şi mai solitară.

Spune-i:

„M-am grăbit, desigur, către tine, în bucuria de a te atinge. Ţi-am trimis mesaje. Te-am copleşit cu daruri. Pentru mine, dulceaţa iubirii era această opţiune pe care ţi-o doream asupra mea. Îţi acordam drepturi pentru a mă simţi legat. Am nevoie de rădăcini şi de ramuri. Mă

propuneam pentru a te asista. Aşa cum fac cu trandafirul pe care-l cultiv. Mă supun trandafirului meu. Angajamentele pe care mi le iau nu jignesc nimic din 346 demnitatea mea. Sunt dator iubirii mele.

Nu mi-a fost teamă să-mi iau angajamente. M-am propus singur, căci nimeni în lume nu mă poate opri. Dar te înşelai asupra chemării mele, căci ai citit în ea dependenţa mea: nu eram dependent. Eram generos.

Ai numărat paşii mei înspre tine, hrănindu-te nu cu iubirea mea, ci cu omagiul iubirii mele. Te-ai înşelat asupra semnificaţiei solicitudinii mele. Voi pleca, deci, de la tine pentru a o onora pe aceea care este umilă şi-mi va lumina iubirea. O voi ajuta să se înalţe doar pe aceea pe care iubirea mea o va înălţa. Aşa cum îl voi îngriji pe cel infirm pentru a-l vindeca, nu pentru a-l flata: am nevoie de un drum, nu de un zid.

Cereai nu iubire, ci un cult. Mi-ai tăiat drumul. Te-ai ridicat în calea mea asemenea unui idol. Nu am ce să fac cu această întâlnire. Căutam altceva.

Nu sunt nici idol de slujit, nici sclav pentru a sluji. Oricine mă va revendica îl voi repudia. Nu sunt obiect lăsat în gaj şi nu am datorii la nimeni. Astfel, nimeni nu are datorii la mine: de la aceea care mă iubeşte primesc mereu şi continuu.

De la cine ai cumpărat pentru a revendica această proprietate? Nu sunt măgarul tău. Datorez, poate, Domnului să-ţi rămân credincios. Dar nu ţie”.

Acelaşi lucru despre imperiu, atunci când un soldat îi datorează viaţa. Nu este datorie faţă de imperiu, ci datorie faţă de Domnul. El porunceşte ca omul să aibă un sens. Şi sensul acestui om este de a fi soldat al imperiului.

Acelaşi lucru despre santinelele care-mi datorează onoruri. Le pretind, dar nu opresc nimic pentru mine însumi. Prin mine, santinelele au datorii. Eu sunt nod al datoriei santinelelor.

Acelaşi lucru despre iubire.

Dar dacă o vei întâlni pe aceea care roşeşte şi se

bâlbâie, şi care are nevoie de daruri pentru a învăţa să surâdă, căci de sunt pentru ea vânt de mare şi nu captură, atunci mă voi transforma în drum ce o eliberează.

Nici nu mă voi umili, nici n-o voi umili în iubire. Voi fi în jurul ei asemenea spaţiului şi în ea – asemenea timpului. Îi voi spune: „Nu te grăbi să mă cunoşti, nimic din mine nu trebuie cunoscut. Sunt spaţiu şi timp în oare te vei împlini”.

Dacă ea are nevoie de mine, ca sămânţă de pământ pentru a se face arbore, nu o voi înăbuşi prin vanitatea mea.

Nici nu o voi onora pentru ea însăşi. O voi brăzda adânc cu ghearele iubirii. Dragostea mea va fi pentru ea vultur cu aripi puternice. Şi nu pe mine mă va descoperi, ci, prin mine, văile, munţii, stelele, zeii.

Nu este vorba despre mine. Eu nu sunt decât cel care transportă. Nu este vorba despre tine: tu nu eşti decât potecă înspre câmpii, la răsăritul zilei. Nu este vorba despre noi: noi suntem, împreună, trecere a Domnului, care se foloseşte pentru o clipă de generaţia noastră.

CLXXI

URA NU FAŢA DE NEDREPTATE, CĂCI EA ESTE moment de trecere şi devine dreaptă.

Ură nu faţă de inegalitate, căci ea este ierarhie vizibilă sau invizibilă.

Ură nu faţă de dispreţul pentru viaţă, căci dacă te supui unei imagini mai presus de tine însuţi, darul vieţii tale devine împlinire.

Ci ură faţă de arbitrarul permanent, căci el ruinează sensul însuşi al vieţii, care este acela de a dăinui în obiectul împlinirii tale.

CLXXII

VEI CITI ÎN PREZENT FIINŢA CARE VEI FI. O vei enunţa. Ea va da sens oamenilor şi actelor lor. Nu le va pretinde nimic mai mult decât ceea ce dau şi dădeau şi ieri. Nici mai mult curaj, nici mai puţin curaj, nici mai multe sacrificii, nici mai puţine sacrificii. Nu e vorba de a

înfiera o parte oarecare din ei înşişi. Nici de a schimba ceva din ei. Nu e vorba decât de a-i enunţa. Căci din părţile lor poţi clădi orice construcţie ai vrea. Iar ei doresc această enunţare, neştiind ce pot face cu părţile ce-i compun.

Dar eşti stăpânul celor pe care-i enunţi. Căci îl con348 duci pe acela care-şi caută obiectul atunci când el nu găseşte nici drumul, nici rezolvarea. Căci omul este dominat de spirit.

Îi priveşti nu ca un judecător, ci ca un zeu ce-i conduce. Îi dai fiecăruia locul lui şi-i ajuţi să se împlinească. Restul va veni de la sine. Căci tu ai creat fiinţa. De-acum înainte, ea se va hrăni şi va schimba după chipul ei restul lumii.

CLXXIII

NU ERA NIMIC, DECÂT O BARCĂ PIERDUTĂ În depărtare pe întinsul liniştit al mării.

Există, fără îndoială, Doamne, o altă ordine în care pescarul acela în barca sa mi-ar părea flacără de fervoare sau nod de mânie, trăgându-şi din apă pâinea dragostei, din cauza soţiei şi a copiilor, sau salariul foamei. Sau, poate, nu s-ar arăta răul care îl ucide şi care îi umple fiinţa şi-l arde.

Micime a omului? Unde o vezi? Nu iei măsura omului cu un lanţ de topograf. Dimpotrivă, atunci când intru în barcă, totul devine imens.

E de ajuns, Doamne, ca să mă pot cunoaşte, să arunci în mine ancora durerii. Tragi de frânghie şi mă trezesc.

Omul din barcă este, poate, supus nedreptăţii? Nimic din spectacol nu se schimbă. Aceeaşi barcă. Aceeaşi linişte a apelor. Aceeaşi moleşeală a zilei.

Ce pot să primesc de la oameni, dacă nu devin umil pentru ei?

Doamne, leagă-mă de arborele căruia îi aparţin. Sunt lipsit de sens dacă sunt singur. Să fiu sprijin altora. Să mă sprijin de alţii. Ierarhiile tale să mă constrângă. Aici sunt învins şi trecător.

CLXXIV

ŢI-AM VORBIT DESPRE BRUTARUL CARE frământă aluatul de pâine şi, atâta timp cât acesta îi cedează, înseamnă că nimic nu vine. Dar iată ora când aluatul se leagă. Şi mâinile descoperă în masa informă linii de forţă, şi tensiuni, şi rezistenţe. Se dezvoltă în aluat o musculatură de rădăcini. Pâinea pune stăpânire pe aluat aşa cum un arbore ia în stăpânire pământul.

Îţi rumegi problemele şi nimic nu se arată. Treci de la o soluţie la alta, căci nu există niciuna care să te satisfacă. Eşti nefericit de a nu acţiona, căci numai înaintarea e însufleţitoare. Şi iată-te cuprins de dezgustul de a fi risipit şi divizat. Te întorci atunci spre mine, ca să-ţi rezolv contradicţiile. Şi, desigur, le pot rezolva, alegând o soluţie împotriva celeilalte. Dacă vei fi captiv al învingătorului tău, îmi va fi permis să-ţi spun: dacă te vei simplifica prin alegerea unei părţi împotriva celeilalte, vei fi, desigur, gata pentru acţiune, dar vei afla pacea fanaticului, sau pacea temniţei, sau pacea laşului. Căci curajul nu înseamnă a înainta lovindu-i pe purtătorii altor adevăruri.

Suferinţa ta te obligă să ieşi din condiţiile suferinţei tale. Dar trebuie să accepţi suferinţa pentru a fi împins înspre ascensiunea ta. Chiar şi simpla suferinţă a unui picior bolnav te obligă să te îngrijeşti şi să refuzi putreziciunea bolii.

Dar pe cel care suferă de un picior şi îl amputează mai degrabă decât să se străduiască să-i afle remediul, îl numesc nebun sau laş. Eu nu vreau să amputez omul, ci să-l vindec.

Iată pentru ce, de pe muntele de unde dominam oraşul, am înălţat această rugă:

„Ei, Doamne, îşi aşteaptă de la mine semnificaţia. Îşi aşteaptă adevărul de la mine, Doamne, dar el nu e făurit încă. Luminează-mă. Frământ aluatul ca să-i simt rădăcinile. Dar nimic nu se leagă încă şi am conştiinţa necurată a nopţilor albe. Dar eu ştiu cât de leneş este fructul în a se arăta. Căci orice creaţie, pentru a se împlini,

trebuie, înainte de orice, să se pătrundă de timp.

Ei îmi aduc dorinţele şi nevoile lor. Le îngrămădesc pe şantierul meu asemenea unor materiale din care eu trebuie să creez îmbinarea care să le absoarbă, templu sau corabie.

Dar nu voi sacrifica nevoile unora nevoilor celorlalţi, măreţia unora – măreţiei celorlalţi. Pacea unora

— Păcii celorlalţi. Îi voi supune pe toţi unii altora, astfel încât să devină templu sau corabie.

Căci mi-am dat seama că a supune înseamnă a 350 primi şi a aşeza. Supun pietrele templului, şi de nu mai rămân în vrac pe şantier. Şi nu există cui care să nu fie de folos corăbiei.

Nu-i voi asculta pe cei mai numeroşi, căci ei nu văd corabia, care se află deasupra lor. Dacă făuritorii de cuie ar fi mai numeroşi, ei i-ar supune pe tăietorii de scânduri adevărului făuritorilor de cuie şi corabia nu s-ar mai naşte.

Nu voi crea pacea muşuroiului de furnici printr-o alegere fără sens a călăilor şi a închisorilor, deşi după aceasta ar fi pace, căci, o dată creat de către furnicar, omul ar fi om pentru a trăi în furnicar. Dar puţin mă interezească a perpetua specia, dacă ea nu transportă bagaje. Vasul, desigur, este mai urgent, dar licoarea este aceea care-i dă preţ.

Nici nu voi concilia. Căci a concilia înseamnă a satisface josnicia unui amestec călduţ în care s-au împăcat băuturi reci şi fierbinţi. Şi vreau să salvez oamenii cu savoarea lor. Căci tot ceea ce caută este bine să fie aflat, toate adevărurile lor sunt evidente. Eu trebuie să creez imaginea care să-i absoarbă. Căci măsura comună a adevărului tăietorilor de scânduri şi a adevărului făuritorilor de cuie este corabia.

Dar va veni ora, Doamne, când îţi va fi milă de suferinţa mea, din care n-am refuzat nimic. Căci eu lupt pentru liniştea care domneşte asupra contradicţiilor absorbite, şi nu pentru pacea partizanului, care e făcută jumătate din dragoste, jumătate din ură.

Atunci când mă revolt, Doamne, înseamnă că încă n-am înţeles. Atunci când arunc în închisoare sau execut, înseamnă că încă nu ştiu să-i cuprind pe toţi sub veşmântul meu. Căci cel care-şi creează un adevăr fragil, ca, de pildă, a prefera libertatea constrângerii sau constrângerea libertăţii, neputând să domine un limbaj van, în care cuvintele se opun, se simte fierbând de mânie atunci când este contrazis. Dacă strigi tare, înseamnă că limbajul tău este insuficient şi că încerci să acoperi glasul celorlalţi. Dar cum, Doamne, m-aş putea revolta dacă am ajuns pe muntele tău şi mi-a apărut imaginea în cuvintele trecătoare? Pe cel care va veni la mine îl voi primi. Pe cel care se va agita împotriva mea îl voi înţelege în greşeala lui şi-i voi vorbi cu blândeţe, ca să se îndrepte. Şi nimic din această blândeţe nu va fi concesie sau linguşire, ci doar va însemna că în el am citit atât de limpede patetismul dorinţei. Făcând-o dorinţă mea, căci şi pe el l-am absorbit în întregime. Mânia nu te orbeşte: ea se naşte din orbire. Te revolţi împotriva aceleia care-şi dă pe faţă furia. Dar dacă-şi deschide haina şi-ţi arată cancerul, o ierţi. Pentru ce te-ai revolta împotriva acestei deperări?

Pacea la care meditez se câştigă prin suferinţă. Accept cruzimea nopţilor albe, căci eu merg înspre tine, care eşti enunţ, dispariţie a întrebărilor şi linişte. Sunt arbore ce creşte încet, dar sunt arbore. Şi mulţumită ţie, voi absorbi apa pământului.

Ah, am înţeles, Doamne, că spiritul domină inteligenţa! Căci inteligenţa examinează materialele, dar numai spiritul ştie să vadă corabia. Şi dacă am creat imaginea, îmi vor împrumuta inteligenţele lor pentru a îmbrăca, a sculpta, a întări, a demonstra imaginea pe care o voi fi creat.

Pentru ce m-ar refuza? Eu n-am adus nimic care să-i înfrâneze, ci i-am eliberat, pe fiecare în iubirea lui.

Pentru ce tăietorul de scânduri ar tăia mai puţin dacă scândura este scânaură de corabie?

Chiar şi cei indiferenţi, care nu-şi aflaseră locul, se

vor converti în iubirea faţă de mare. Căci orice fiinţă caută să convertească şi să absoarbă în sine ceea ce se află împrejur.

Şi cine ar putea să prevadă viitorul oamenilor, dacă nu ştie să privească o corabie? Căci materialele nu-ţi spun nimic despre viitorul lor. De nu s-au născut încă, dacă nu s-au născut într-o fiinţă. Dar, o dată asamblate, pietrele pot acţiona asupra inimii omului prin marea densă a liniştii. Atunci când pământul este drenat de sămânţă cedrului, ştiu să prevăd comportamentul pământului. Iar de cunosc arhitectul şi materialele şantierului, ştiu către ce tinde şi că se vor îndrepta spre insule îndepărtate”.

CLXXV

TE VREAU BINE ÎNTEMEIAT ŞI NECLINTIT. Te vreau credincios. Căci a fi credincios înseamnă, în primul rând, a fi faţă de tine însuţi. Trădarea nu-ţi va 352 aduce nimic, căci nodurile, care te vor conduce, te vor însufleţi, îţi vor da sens şi lumină, sunt greu de legat.

Ca şi pietrele templului. Nu le risipesc în fiecare zi pentru a încerca temple mai frumoase. Dacă-ţi vinzi domeniul pentru un altul, poate mai bun în aparenţă, ai pierdut ceva din tine ce nu vei mai regăsi. Pentru ce te plictiseşti în casa ta cea nouă? Este mai comodă, îţi oferă mai mult din ceea ce-ţi doreai în mizeria celeilalte. Puţul tău îţi obosea braţul şi visai să ai o fântână. Iată-ţi fântâna. Dar îţi lipseşte scârţâitul roţii şi apa scoasă din pântecele pământului care sclipea când ajungea în lumina soarelui.

Şi nu înseamnă că nu doresc ca tu să urci muntele, şi să te înalţi, şi să prinzi formă, şi să doreşti în fiecare clipă să mergi înainte. Dar una este fântâna cu care-ţi împodobeşti casa – şi care este victorie a mâinilor tale

— Şi alta instalarea ta în cochilia altuia. Căci una sunt câştigurile succesive în aceeaşi direcţie, ca de pildă împodobirea templului, câştiguri care sunt creştere a arborelui ce se dezvoltă după geniul său, şi alta mutarea ta lipsită de iubire.

Nu am încredere în tine atunci când tranşezi într-un

fel sau altul, căci pierzi bunul tău cel mai preţios, care nu aparţine lucrurilor, ci înţelesului lucrurilor.

Întotdeauna emigraţii mi-au părut trişti.

Îţi cer să-ţi deschizi sufletul, căci rişti să fi înşelat de cuvinte. Acela şi-a aflat sensul în călătorie. Merge de la o escală la cealaltă şi nu spune că sărăceşte în felul acesta. Continuitatea sa este călătoria. Dar celălalt îşi iubeşte casa. Continuitatea sa este casa. Şi dacă o transformă în fiecare zi, nu va fi fericit în ea. Când vorbesc despre sedentar, nu vorbesc despre acela care-şi iubeşte casa. Vorbesc despre acela care n-o mai iubeşte, nici n-o mai vede. Căci casa ta, de asemenea, este victorie perpetuă, aşa cum bine ştie nevasta ta, care-o face să pară nouă în fiecare dimineaţă.

Te voi învăţa, deci, despre trădare. Căci tu eşti nod al relaţiilor, şi nimic altceva. Şi exişti prin legăturile tale. Legăturile tale există prin tine. Templul există prin fiecare dintre pietre. O desprinzi pe aceasta: el se va nărui. Aparţii unui templu, unui domeniu, unui imperiu.

Iar de sunt prin tine. Şi nu tu eşti cel ce trebuie să judece – aşa cum judecă cei veniţi din afară, şi nu 353

se simt legaţi – cui aparţii. Atunci când judeci, tu eşti cel care-l judeci. Este povara ta, dar şi exaltarea ta.

Căci îl dispreţuiesc pe acela care îşi denigrează fiul atunci când acesta a greşit. Căci fiul său îi aparţine. Trebuie să-l certe şi să-l condamne – pedepsindu-se pe sine în felul acesta, dacă-l iubeşte – şi să-i impună adevărurile sale, dar nu să meargă din casă în casă, plângându-se de el. Căci dacă se desolidarizează de fiul său, nu mai e tată, şi câştigă în felul acesta acea odihnă care este de a fi mai puţin şi se aseamănă odihnei morţilor. Mi s-au părut întotdeauna săraci aceia care nu mai ştiau cu ce erau solidari. I-am observat întotdeauna căutându-şi o religie, un grup, un sens, şi făceau coadă pentru a fi primiţi. Nu există primire adevărată decât în rădăcini. Căci ceri să fi bine înfipt, împovărat de drepturi şi datorii, şi răspunzător. Dar nu iei în viaţă o sarcină de om aşa cum iei într-un

şantier o sarcină de zidar la porunca unui stăpân de sclavi. Transfug fiind, te goleşti.

Îmi place tatăl care, atunci când fiul său a greşit, ia dezonoarea asupra lui, intră în doliu şi face penitenţă. Căci fiul său îi aparţine. Dar fiindcă este legat de fiul său şi condus de dragostea pentru el, se va lăsa condus. Căci nu cunosc drum care să aibă o singură direcţie. Dacă refuzi să fi răspunzător de înfrângeri, nu vei fi răspunzător nici de victorii.

Dacă o iubeşti pe femeia casei tale şi ea păcătuieşte, n-ai să te amesteci cu mulţimea pentru a o judeca. Ea îţi aparţine, şi te vei judeca în primul rând pe tine însuţi, căci eşti răspunzător de ea. Ţara ta a fost înfrântă? îţi cer să te judeci: îi aparţii.

Căci, desigur, vor veni martori străini în faţa cărora va trebui să roşeşti. Şi pentru a te spăla de ruşine, te vei desolidariza de greşelile sale. Dar trebuie să existe ceva cu care să fi solidar. Cu cei care au scuipat asupra casei tale? Au avut dreptate, vei spune tu. Poate. Dar vreau să fi al casei tale. Te vei îndepărta de acei care scuipau. Nu trebuie ca tu însuţi să scuipi. Te vei întoarce la tine: „Ruşine, vei spune, pentru ce sunt atât de urât înăuntrul vostru?”. Căci dacă ei te acoperă de ruşine, iar tu accepţi ruşinea, tu îi poţi influenţa şi în354 frumuseţea. Şi pe tine te vei înfrumuseţa în felul acesta.

Refuzul tău de a scuipa nu înseamnă că acoperi greşelile. Ci că ţi le însuşeşti, pentru a le ispăşi.

Cei care se desolidarizează şi amuţesc ei înşişi mulţimile: „Priviţi această putreziciune, nu este a mea…”

Dar nu există nimic cu care să fie solidari. Îţi vor spune că sunt solidari cu omul, cu virtutea sau cu Domnul.

Dar nu sunt decât vorbe goale, dacă nu înseamnă nod al legăturilor lor. Divinitatea coboară până în casă pentru a deveni casă. Şi pentru cel umil, care aprinde lumânările, divinitatea este datoria de a aprinde lumânările.

Iar pentru cel care este solidar cu oamenii, omul nu este simplu cuvânt al vocabularului său, omul înseamnă

toţi aceia de care este răspunzător. E prea uşor să evadezi şi să preferi divinitatea aprinderii lumânărilor.

Dar eu nu cunosc omul, ci oamenii. Nu libertatea, ci oameni liberi. Nu fericirea, ci oameni fericiţi. Nu frumuseţea, ci lucruri frumoase. Nu divinitatea, ci fervoarea lumânărilor. Şi cei care caută esenţa altfel decât ca pe o naştere nu-şi arată decât vanitatea şi golul inimilor lor. Şi nici nu vor trăi, nici nu vor muri, căci nu trăieşti şi nu mori prin cuvinte.

Cel care judecă, nemaifiind solidar cu nimic, judecă pentru el, şi te împiedici de vanitatea lui ca de un zid.

Căci este vorba de imaginea sa, nu de dragostea sa. Nu este vorba de el ca legătură, ci de el ca obiect admirat.

Şi aceasta nu are sens.

Dacă aceia care aparţin casei tale, domeniului tău, imperiului tău te acoperă de ruşine, ai să pretinzi în mod fals că te proclami pur pentru a-i purifica, fiindcă eşti de-al lor. Dar nu mai eşti de-al lor în faţa martorilor, nu te reabilitezi decât prin tine. Căci ţi se va spune pe bună dreptate: „Dacă ei sunt ca tine, pentru ce nu sunt alături de tine să scuipe?... Îi înfunzi în ruşinea lor şi te hrăneşti din mizeria lor.

Desigur, cineva poate să fie indignat de josnicia, viciile, ruşinea casei sale, a imperiului său şi să evadeze pentru a căuta onoarea. Şi este semn, căci le aparţine, al onoarei alor săi. Ceva care a rămas viu în onoarea alor săi îl trimite. Este semn că alţii tind să se întoarcă la lumină. Dar iată un lucru primejdios, căci are nevoie de mai multă virtute decât în faţa morţii. Va găsi martori care-i vor spune: „Tu vii din acea putreziciune!”

Şi dacă se priveşte, el va răspunde: „Da, dar eu am ieşit 355

de acolo”. Iar judecătorii vor spune: „Cei care sunt curaţi ies din murdărie! Cei care rămân sunt putreziciune”. Şi vei fi tămâiat, dar tu singur. Nu şi ai tăi, în tine. Îţi vei clădi gloria din gloria altora. Dar vei fi singur, asemenea vanitosului sau morţii.

Porţi cu tine, dacă pleci, un mesaj primejdios. Căci tu eşti semn al onoarei lor, fiindcă sufereai. Şi iată că tu îi deosebeşti de tine.

Nu poţi spera să fi credincios decât sacrificând vanitatea imaginii tale. Vei spune: „Eu gândesc ca ei, fără deosebire”. Şi vei fi dispreţuit.

Dar nu va conta acest dispreţ, căci tu eşti parte din acest trup. Şi vei influenţa acest trup. Şi-l vei încărca de propriile tale înclinaţii. Şi-ţi vei primi onoarea din onoarea lor. Căci nu poţi spera nimic altceva.

Dacă, pe bună dreptate, îţi este ruşine, nu te arăta. Nu vorbi. Mistuie-ţi ruşinea. Excelentă această indigestie, care te va forţa să te refaci în casă la tine. Căci ea depinde de tine. Acela are mâinile şi picioarele bolnave: şi le taie, deci, pe toate patru. E nebun. Poţi să mori pentru a face că ai tăi să fie respectaţi prin tine, dar nu să-i renegi, căci atunci tu însuţi eşti cel pe care îl renegi.

Bun şi rău în acelaşi timp, arborele tău. Nu-ţi plac toate fructele. Dar unele sunt frumoase. Este prea uşor să te feliciţi pentru cele frumoase şi să le renegi pe celelalte. Căci de sunt aspecte diverse ale aceluiaşi arbore. Este prea uşor să alegi câteva ramuri. Şi să le renegi pe celelalte. Fi mândru de ceea ce e frumos. Iar dacă urâtul e mai mult prezent, taci. Tu eşti cel ce trebuie să pătrundă în trunchi şi să spună: „Ce trebuie să fac pentru a vindeca acest trunchi?”

Pe cel care emigrează cu inima, poporul îl renegă, şi el însuşi îşi va renega poporul. Aşa trebuie să fie. Ai acceptat alţi judecători. Este bine, deci, ca şi tu să devii unul dintre judecătorii lor. Dar nu este pământul tău, şi vei muri.

Esenţa ta este cea care face răul. Greşeala ta este aceea de a distinge. Nimic nu poţi să refuzi. Locul tău nu este aici. Dar aceasta ţi se datorează ţie.

Îl reneg pe acela care-şi reneagă femeia, sau oraşul, 356 sau ţara. Eşti nemulţumit de de? Dar faci parte din de in de tu eşti acela care tinde spre bine. Trebuie să-i

antrenezi şi pe ceilalţi. Nu să-i judeci din exterior.

Căci există două judecăţi. Cea pe care o faci ca judecător. Şi cea pe care o faci asupra ta.

CLXXVI

„TOTUŞI, ÎMI SPUI TU, STRIGI ÎMPOTRIVA obiectelor, dar există obiecte care mă înalţă. Şi împotriva dragostei de onoruri, dar există onoruri prin care mă simt îmbogăţit. Şi unde este secretul, căci sunt şi onoruri înjositoare”.

Secretul este că nu există obiecte, nici onoruri, nici gajuri. De au valoare doar în lumina pe care le-o dă civilizaţia ta. De fac parte dintr-o structură. Şi câm bogăţesc. Iar dacă tu slujeşti aceeaşi structură, eşti îmbogăţit prin ceea ce primeşti. Asemenea unei echipe, dacă este o adevărată echipă. Unul dintre ei a primit un premiu şi fiecare din echipă se simte mai bogat în inimă. Iar cel care a luat premiul este mândru pentru echipă şi vine cu premiul sub braţ, înroşindu-se, dar dacă nu există echipă, ci doar o sumă de membri, premiul va însemna ceva doar pentru cel care-l primeşte.

Iar el îi va dispreţui pe ceilalţi, că nu l-au obţinut ei.

Şi fiecare dintre ceilalţi îl va invidia şi-l va urî pe cel care a primit premiul. Căci fiecare a fost frustrat. Astfel, aceleaşi premii sunt obiect de înnobilare pentru cei dintâi, de degradare pentru ceilalţi. Căci poţi să te înalţi doar prin ceea ce pune temelia căilor schimburilor tale.

Acelaşi lucru despre tinerii mei locotenenţi, care visează să moară pentru imperiu, dacă-i fac căpitani. Cum ar putea aceasta să-i înjosească? Vor fi mai eficace, mai sacrificaţi. Innobilându-i, înnobilez ceva mai presus decât ei. Acelaşi lucru despre comandantul care va sluji mai bine corabia. În ziua în care îl numesc, însufleţirea lui îi va însufleţi şi pe căpitanii lui. Acelaşi lucru despre femeia fericită de a fi frumoasă din cauza omului pe care îl luminează. Un diamant o înfrumuseţează. Şi înfrumuseţează dragostea.

Acela îşi iubeşte casa. E umilă. Dar el a trudit şi a

vegheat pentru ea. Îi lipsesc, totuşi, câteva covoare de 357

lână fină sau ceainicul de argint care înseamnă ceaiul luat lângă femeia iubită înaintea clipelor de dragoste. Şi iată că într-o seară, după ce a trudit, a vegheat şi a suferit, a intrat la negustor şi a ales cel mai frumos covor, cel mai frumos ceainic, aşa cum alegi obiectele unui cult. Şi se întoarce roşu de mândrie, căci va locui în această seară într-o adevărată casă. Şi îşi invită toţi prietenii să bea, pentru a sărbători ceainicul. Şi vorbeşte în timpul banchetului, el, care de obicei e timid, şi totul este emoţionant. Căci omul e îmbogăţit, va sacrifica mai mult casei sale, fiindcă ea este mai frumoasă.

Dar dacă nu există imperiu pe care să-l slujeşti, dacă omagiul, sau obiectul, sau onorul sunt pentru tine, este ca şi cum de ar fi aruncate într-o fântână goală. Căci tu înghiţi. Şi iată că eşti tot mai avid şi tot mai puţin sătul şi mulţumit. Şi nu înţelegi amărăciunea ce te cuprinde seara faţă de zădărnicia obiectelor pe care le-ai dorit atât. Vanitate a lucrurilor, spui tu, vanitate!…

Oricine strigă astfel a căutat să se slujească pe sine. Şi, desigur, nu s-a găsit.

CLXXVII

CĂCI EU ÎŢI VOI VORBI, IAR TU VEI PRIMI DE la mine semn. Îţi voi înapoia divinităţile. Unii au crezut în îngeri, în demoni, în genii. Şi era de ajuns, pentru a acţiona, ca de să fie concepute. Aşa cum, din clipa în care ai formulat-o, mila începe să colonizeze inima oamenilor. Aveai fântâna. Nu numai ghizdul ros de generaţii, nu numai apa susurând, nu numai provizia strânsă în rezervor asemenea fructelor în coş (şi boii merg la adăpătoare să se umple de apa deja primită), nu numai apa, şi susurul apei, şi liniştea rezervei de apă, şi răcoarea apei scurgându-ţi-se în palmă, nu numai noaptea deasupra apei tremurătoare de stele, ci un zeu al fântânii, astfel încât, în el, fântâna să fie unică şi, înşirându-se în această piatră şi în cealaltă, în această margine, în acest jgheab şi în această rigolă, şi în această procesiune înceată a boilor, nu o vei pierde în

materiale diverse.

358 Căci trebuie să te bucuri de fântâni.

Iar eu îţi voi popula noaptea cu de să te trezeşti cu gândul la fântână, chiar dacă ea se află departe. Şi ţi se pare că, în felul acesta, sunt mai puţin rezonabil decât oferindu-ţi diamantul pur sau un obiect de aur, care nici de nu au valoare pentru folosul lor, ci pentru sărbătoarea promisă sau amintirea sărbătorii? Aşa cum stăpânul domeniului (care nu-i este de niciun folos în această clipă), dacă se plimbă de-a lungul drumului povârnit, de ţară, se simte totuşi stăpân, cu inima plină gândindu-se la turme, şi staule, şi muncitorii încă adormiţi, şi migdalii ce abia-şi arată florile, şi recoltele grele de mâine care, toate, îi sunt nevăzute în această clipă, dar de care se simte răspunzător. Şi aceasta numai ca efort al nodului divin ce leagă lucrurile şi transformă domeniul într-o divinitate ce trece dincolo de ziduri şi mări. La fel, în noaptea ta, chiar dacă mori de sete în deşert sau îţi dai sufletul dezvelind un puţ acoperit cu nisip, te vreau vizitat de zeul fântânilor. Iar dacă îţi spun doar că de sunt inima melodioasă a merilor, şi a portocalilor, şi a migdalilor care trăiesc prin de (şi care mor atunci când de tac), te vreau îmbogăţit asemenea acelui soldat al meu pe care-l văd calm şi sigur de el în lumina zorilor ce se ridică deasupra deşertului peste care m-am aplecat să-mi arunc sămânţă, şi aceasta doar pentru că undeva, departe, nefiindu-i de niciun folos în această clipă absentă, adormită, poate, şi, deci, ca moartă pentru el, există o femeie pe care o iubeşte şi al cărui glas, dacă i-ar fi permis să-l audă, ar fi un cântec pentru inima lui.

Nu vreau să te văd omorându-ţi zeii cei lipsiţi de puteri, care vor muri asemenea acelor porumbei cărora nu le mai afli rămăşiţele. Căci nu vei şti nimic despre moartea lor. Vor exista şi de-acum înainte ghizdul, şi apa, şi zgomotul apei, şi cârligul de cositor, şi mozaicul, iar tu, care inventezi pentru a cunoaşte, nu vei şti ce ai pierdut, căci n-ai pierdut nimic din suma materialelor decât viaţa lor.

Dovada este că eu pot să-ţi aduc acest cuvânt în poemul meu, ca pe un dar. Pot să-l alătur altor zei, clădiţi cu răbdare. Căci şi satul tău devine unul, atunci când doarme, cu provizia sa de paie, şi grâne, şi unelte, şi unica sa povară de dorinţe, de pofte, de mânie, de mâlă, şi acea bătrână care va muri asemenea unui fruct 359

copt care părăseşte arborele ce-i dădea viaţă, şi acel copil care se va naşte, şi crima ce a fost comisă şi-i tulbură substanţa ca o boală, şi incendiul de anul trecut, de care-ţi aminteşti, căci ai luptat pentru a-l stinge, şi casa de sfat a notabililor, care sunt atât de mândri de a-şi duce satul prin timp ca pe o corabie, deşi nu este decât barcă de pescari, fără o soartă mare sub stele. Şi iată că pot să-ţi spun: „… fântâna satului tău”, şi astfel să-ţi trezesc inima şi să te învăţ, puţin câte puţin, acel marş înspre Domnul, oare este singurul ce te poate mulţumi, căci din semn în semn îl vei atinge, pe el, care se citeşte dincolo de structura lucrurilor, el, sensul cărţii căreia eu i-am scris cuvintele, el, înţelepciunea, el, care este, el, de la care tu primeşti totul, căci din ce în ce mai sus el leagă obiectele pentru a le da o semnificaţie, el, care este de asemenea zeu al satelor şi al fântânilor.

Poporul meu iubit, ţi-ai pierdut mierea, care este nu a lucrurilor, ci a înţelesului lucrurilor, şi iată că încă eşti grăbit să trăieşti, dar nu-ţi mai afli drumul. L-am cunoscut pe acel grădinar care, murind, lăsa o grădină în paragină. Îmi spunea: „Cine-mi va tăia arborii… cine-mi va semăna florile…?”. Cerea zile pentru a-şi alcătui grădina, căci avea seminţele florilor triate în rezerva sa de seminţe, uneltele pentru a săpa pământul – în magazie şi cuţitul de curăţat arborii – prins la centură, dar de nu mai erau decât obiecte risipite, ce nu slujiseră unui cult. Şi tu, la fel, cu proviziile tale. Cu paiele tale, cu grânele, cu poftele tale, cu mila şi certurile tale, cu bătrânele în pragul morţii, şi ghizdul fântânii, şi mozaicul, şi apa susurând, pe care încă n-ai ştiut să le topeşti, prin miracolul nodului divin ce leagă lucrurile şi potoleşte, doar el, setea sufletului şi a inimii,

într-un sat şi o fântână.

CLXXVIII

FĂRĂ A-l ASCULTA, I-AM AUZIT. UNII înţelepţi, alţii – nu. Şi acelea care făceau rău de dragul răului. Căci nu aflau nicio bucurie în aceasta, decât 360 căldura chipului lor şi un sentiment obscur asemenea mişcării panterei, care face să-i strălucească ghearele pentru a uimi.

Vedeam în de ceva asemănător focului unui vulcan, care este putere fără întrebuinţare şi fără reguli. Dar din acelaşi foc clădeşti soarele. Şi din soare – floarea. Şi, din consecinţă în consecinţă, surâsul tău de mâine sau mişcarea înspre cea pe care o iubeşti şi, astfel, semnificaţia oricărui lucru. Căci îţi este de ajuns un pol pentru a te aduna şi, din acel moment, începi să te naşti.

Dar acelea nu sunt decât foc fără folos…

Arborele este somn aparent, şi măsură, şi răbdare, şi parfum răspândit în jur ca o domnie, deşi ar putea sluji drept aliment pentru pulbere sau incendiu, irosindu-şi pe veci puterile. Astfel, din tine, cu furiile tale reţinute, şi geloziile tale, şi vicleniile tale, şi această căldură a simţurilor care te face atât de dificil la venirea nopţii, vreau să fac un arbore paşnic. Nu prin amputare, ci, aşa cum sămânţă salvează prin arbore soarele care altfel ar topi gheaţa şi ar putrezi odată cu ea, prin sămânţă spirituală care te va clădi în propriul tău înveliş, fără a refuza nimic din tine, fără a te amputa, fără a te ciunti, ci topind cele o mie de caractere ale tale în unitatea fa.

Iată pentru ce voi spune nu: „Vino la mine să te retez, să te reduc, să te modelez44, ci: „Vino la mine să te fac să iei naştere în tine însuţi44. Tu îmi dai materialele tale în vrac, iar eu te înapoiez ţie însuţi, devenit unul şi indivizibil. Nu eu sunt cel care păşesc în tine. Tu eşti acela. Eu nu sunt nimic, decât măsura ta comună. Aceea care se gândeşte să facă rău. Fiindcă te împinge spre rău cruzimea nopţilor fierbinţi, când te întorci în aşternut fără a te împlini, zdrobită, părăsită şi înfrântă. Santinelă distrată a unui oraş năruit. O văd cum nu ştie ce să facă din

materialele ei risipite. Cheamă cântăreţul şi el îi cântă: „Nu, spune ea, să plece! 44. Şi cheamă un altul, apoi un altul. Şi-i istoveşte. Apoi se ridică, obosită, şi-şi trezeşte prietena: „Ireparabilă plictiseală! Cântecele nu pot să mă distreze...44.

Şi apoi dragostea, unul, şi încă unul, şi încă unul... îi jefuieşte unul după altul. Căci îşi caută unitatea, şi cum ar putea-o găsi? Nu e vorba de un obiect rătăcit printre obiecte.

Dar eu voi veni în tăcere. Voi fi cusătură invizibilă. Nu voi schimba nimic din materiale, nici măcar locul lor, dar le voi reda semnificaţia, îndrăgostit invizibil ce ajută la împlinire.

CLXXIX

INSTRUMENT MUZICAL FĂRĂ INTERPRET, minunându-te de sunetele pe care le scoţi. Am văzut cum copilul se înveseleşte ciupind corzile şi râde de puterea mâinilor sale. Dar sunetele nu au importanţă, vreau să te văd transportându-te în tine. Dar nu ai nimic de transportat, căci, neglijându-ţi împlinirea, tu nu exişti. Şi ciupeşti corzile la întâmplare, în aşteptarea unui sunet mai straniu decât altul. Căci te frământă speranţa de a întâlni opera în drumul tău (ca şi cum ar fi vorba de un fruct ce trebuie aflat în afara ta) şi de a prinde poemul în captivitate.

Dar eu te vreau sămânţă bine întemeiată, care să absoarbă totul împrejur pentru poemul său. Vreau să ai un suflet clădit şi deja pregătit pentru iubire, nu să cauţi, în vântul serii, vreo imagine care să te captureze, căci nu există nimic în tine ce poate fi capturat.

Astfel sărbătoreşti dragostea.

Astfel sărbătoreşti dreptatea. Nu lucrurile drepte. Şi cu uşurinţă vei deveni nedrept în ocazii particulare, pentru a o sluji.

Vei sărbători mila, dar cu uşurinţă vei deveni crud în ocazii particulare, pentru a o sluji.

Vei sărbători libertatea, şi vei îngrămădi în închisori

pe aceia care nu cântă ca tine.

Căci eu cunosc oameni drepţi, nu dreptatea. Oameni liberi, nu libertatea. Oameni însufleţiţi de dragoste, nu dragostea. Aşa cum nu cunosc nici frumuseţea, nici fericirea, ci oameni fericiţi şi lucruri frumoase.

Dar înainte de toate a trebuit să acţionez, să clădesc, să învăţ, să creez. După aceea vin recompensele.

Dar lor, întinşi în paturi de paradă, li se pare mai 362 simplu să atingă esenţa fără a clădi în primul rând diversitatea. Asemenea fumătorului de haşiş care-şi procură pentru câteva parale beţii de creator.

Ei se aseamănă prostituatelor deschise oricărui vânt. Şi cine le va aduce vreodată dragostea?

CLXXX

DISPREŢUIND OPULENŢA PÂNTECOASA, NU O tolerez decât dacă este condiţie a ceva mai important, aşa cum gospodăria rău mirositoare a vidanjorilor este condiţie a curăţeniei oraşului. Căci am aflat că nu există contrarii, iar perfecţiunea înseamnă moarte. Tolerez sculptorii mărunţi ca pe o condiţie a sculptorilor buni, prostul gust ca pe o condiţie a bunului gust, constrângerea interioară ca pe o condiţie a libertăţii şi opulenţa ca pe o condiţie a unei înălţări ce nu este a ei sau pentru ea, ci a acelora şi pentru aceia pe care ea îi alimentează. Căci dacă, plătindu-le sculptorilor opera, ea îşi asumă rolul de rezervă necesară în care poetul va afla hrana din care va trăi, hrană care a fost furată din munca plugarului, fiindcă el nu primeşte în schimb decât un poem de care nici nu-i pasă sau o sculptură care, de multe ori, nu-i va fi nici măcar arătată şi astfel, în lipsa celui care fură, nu ar supravieţui sculptorii, puţin îmi pasă dacă această rezervă poartă un nume de om. El nu este decât vehicul, drum şi trecere.

Iar dacă îmi vei reproşa că depozitul de hrană este, în schimb, depozit al poemului, şi al sculpturii, şi al palatului, şi că astfel frustrează urechea sau ochiul poporului, îţi voi răspunde că, dimpotrivă, vanitatea pântecosului îl va îndemna să-şi etaleze minunile, aşa cum

este, evident, cazul palatului, dat fiind că o civilizaţie nu se bazează pe folosirea obiectelor create, ci pe căldura creaţiei, aşa cum se întâmplă – ţi-am vorbit deja despre de – cu acele imperii care strălucesc prin arta dansului, deşi nici cel bogat în vitrinele sale, nici poporul în muzeul său nu închid dansul, căci din el nu-ţi poţi face provizii.

Iar dacă-mi vei reproşa că cel opulent, în nouă cazuri din zece, are gust vulgar şi favorizează poeţii de dar de lună, îţi voi răspunde că puţin îmi pasă, căci, dacă doresc floarea arborelui, am nevoie de arborele întreg şi, de asemenea, de efortul a zece mii de sculptori proşti

— Pentru apariţia singurului care contează. Pretind, deci, zece mii de depozite de prost gust faţă de unul singur, care ştie să discearnă.

Dar, desigur, deşi nu există contrarii, şi deşi marea este condiţie a corăbiei, există corăbii care sunt devorate de mare. Şi pot să existe pântecoşi care să fie altceva decât vehicul, drum şi convoi, deci condiţie, şi care devorează poporul doar pentru plăcerea digestiei lor. Aceasta nu înseamnă că este obligatoriu ca marea să devoreze corabia, constrângerea să devoreze libertatea, sculptorul prost să-l devoreze pe cel bun, iar opulenţa să devoreze imperiul.

Îmi vei cere aici să-ţi descopăr prin logica mea un sistem care ne va salva de pericol. Şi un asemenea sistem nu există. Nu întrebi cum trebuie aşezate pietrele pentru ca de să se îmbine într-o catedrală. Catedrala nu aparţine nivelului pietrelor. Ea este a arhitectului, care şi-a aruncat sămânţă, iar aceasta absoarbe pietrele. Trebuie ca eu să exist şi prin poemul meu să dau naştere pornirii spre divinitate, şi atunci ea va absorbi fervoarea poporului, şi grânele depozitului, şi actele celui opulent şi pântecos, întru gloria Domnului.

Să nu creezi că mă interesează salvarea depozitului pentru că el poartă un nume. Nu salvez pentru el însuşi mirosul neplăcut al vidanjorului. Acesta nu este decât drum, vehicul şi convoi. Să nu creezi că mă interesează ura

materialelor împotriva a orice se deosebeşte de de Poporul meu nu este decât drum, vehicul şi convoi. Dispreţuind muzica şi linguşirile unora, ura şi aplauzele celorlalţi, slujindu-l prin ei doar pe Domnul, pe versantul muntelui meu unde mă aflu, mai solitar decât un mistreţ al cavernelor, mai nemişcat decât arborele care, cu trecerea timpului, transformă pământul pietros în pumn de flori cu seminţe pe care le împrăştie în vânt – şi astfel zboară în lumină humusul orb – situându-mă în afara falselor contradicţii în ireparabilul meu exil, nefiind nici pentru unii împotriva celorlalţi, nici pentru cei din urmă împotriva celor dintâi, dominând clanurile, partidele, fracţiunile, luptând pentru arbore împotriva elementelor arborelui şi pentru elementele arborelui în numele arborelui, cine va protesta împ0364 triva mea?

CLXXXI

MI-AM DAT SEAMA CĂ NU PUTEAM SĂ-MI scot poporul la lumina adevărurilor decât prin acte, nu prin cuvinte. Căci viaţa, ca să-ţi înfăţişeze o imagine, trebuie construită asemenea unui templu. Ce poţi să faci cu zile egale toate, ca nişte pietre bine aliniate?

Spui, atunci când eşti bătrân: „Am dorit sărbătoarea părinţilor mei, i-am învăţat pe fi îi mei, le-am dat apoi soţii, apoi pe unii, pe care Domnul mi i-a luat înapoi – căci are nevoie de ei pentru gloria lui – i-am înmormântat cu cucernicie14.

Căci tu eşti asemenea seminţei minunate care ridică pământul la rang de imn şi îl oferă soarelui. Sau acel lan de grâu pe care-l ridici la rang de lumină în privirea iubitei ce-ţi surâde şi-ţi alcătuieşte apoi cuvintele rugăciunii. Iar eu, dacă îngrop seminţe, este deja ca o rugăciune spusă seara. Eu sunt acela care înaintează încet, răspândind grâul sub stele, şi nu pot să-mi măsor rolul, căci sunt prea miop şi nu văd mai departe de vârful nasului. Din sămânţă va ieşi spicul, spicul se va transforma în carne de om, iar din om se va naşte templul spre gloria Domnului. Şi voi putea spune că grâul are puterea de a asambla pietrele.

Pentru ca pământul să se transforme în bazilică este de ajuns o sămânţă purtată de vânt.

CLXXXII

ÎMI VOI TRASA BRAZDA, FĂRĂ A ÎNŢELEGE de la început. Pur şi simplu, voi merge… Aparţin imperiului şi el mie, fără să pot face deosebire. Neputând aştepta nimic de la ceea ce n-am întemeiat înainte, tată al fiilor mei, care-mi aparţin. Nici generos, nici avar, nici sacrificându-mă, şi totuşi cerând sacrificii, căci dacă mor pe ziduri, nu mă sacrific pentru oraş, ci pentru mine, care-i aparţin. Şi, desigur, voi muri pentru ceea ce mă hrăneşte şi de pe urma căruia trăiesc. Dar tu cauţi ca pe un obiect de vânzare marile bucurii care la început ţi-au fost date ca răsplată. Astfel, cetatea în inima nisipurilor devenea pentru tine floare sângeăfia de bogată, şi nu te mai săturai bucurându-te de parfumul ei. Rătăcind în largul pieţelor ei, aflându-ţi bucuria în grămezile colorate de legume, în piramidele de mandarine instalate asemenea capitalelor în provincia parfumului lor şi, mai ales, în mirodeniile care au putere de diamant, căci doar câteva boabe din acest piper dulce, pe care ţi l-au adus din ţinuturi îndepărtate procesiuni de corăbii sub steagurile lor, readuc în tine sarea mării, şi gudronul porturilor, şi mirosul curelelor de piele care în uscăciunea neiertătoare, atunci când mărşăluiai înspre miracolul mării, ţi-au înmiresmat caravanele. Iată pentru ce spun că ceea ce este impresionant în pieţele de mirodenii a fost creat de tine, prin bătăturile, zgârieturile, tumefiaţiile propriei tale cărni.

Dar ce ai putea căuta aici dacă nu mai este vorba, aşa cum arzi rezervele de ulei, de a face să-ţi cânte încă o dată victoriile?

Ah, aici am gustat o dată din apa din EI Ksour! îmi este de ajuns ceremonialul unei sărbători pentru ca o fântână să-mi fie imn…

Voi pleca. Voi începe fără fervoare, dar, făcând din hambar escală a grânelor, nu mai ştiu să deosebesc depozitarea de consumarea griului depozitat. Am vrut să

mă aşez şi să gust pacea. Şi iată că nu există pace. Şi iată, recunosc că s-au înşelat aceia care voiau să mă instaleze deasupra victoriilor mele trecute, închipuindu-şi că o victorie poate fi închisă şi păstrată, când ea este asemenea vântului care, dacă-l păstrezi, dispare.

Smintit acela care închidea apa în urnă fiindcă-i plăcea cântecul fântânilor”.

Ah, Doamne! Mă fac drum şi vehicul. Merg şi vin. Îmi fac munca de cal sau de măgar, cu răbdarea mea încăpăţânată. Nu cunosc decât pământul pe care-l răscolesc şi, în şorţul meu înnodat, seminţele ce mi se preling printre degete! Tu eşti cel care trebuie să inventeze primăvara şi să înşire recoltele, întru gloria ta.

Eu merg, deci, împotriva curentului. Îmi impun aceşti trişti paşi de rond care sunt ai santinelei ce ar vrea să doarmă, pentru ca, o dată pe an, zeul santinelelor să-ţi spună: „Cât este de frumoasă această cetate… Cât este de credincioasă… cât este de austeră în vigilenţa ei!”. Te voi răsplăti pentru cei o sută de mii de paşi de rond. Voi veni să te vizitez. Şi braţele mele vor fi acelea care vor purta armele. Dar e ca şi cum ţi le-aş fi împrumutat şi le-aş fi amestecat cu ale tale. Şi vei simţi că acoperi imperiul. Şi ochii mei vor fi aceia care vor căuta, de la înălţimea zidurilor, splendoarea oraşului. Şi tu, şi eu, şi oraşul nu vom fi decât o singură făptură. Atunci dragostea ta va fi asemenea unui foc. Iar dacă izbucnirea incendiului promite să fie destul de frumoasă pentru a plăti lemnul vieţii tale pe care, butuc cu butuc, l-ai adunat, îţi voi da voie să mori.

CLXXXIII

SAMÂNŢA ar putea să se contemple şi să spună: „Cât sunt de frumoasă, şi puternică, şi viguroasă! Sunt cedru. Mai mult chiar, sunt cedru în esenţa lui”.

Dar eu spun că nu este încă nimic. Este vehicul, drum şi trecere. Este un operator. Să-şi facă datoria! Să conducă încet pământul spre arbore. Să instaleze cedrul întru gloria Domnului. Atunci o voi judeca după ramurile ei.

Ei, de asemenea, se privesc. „Eu sunt aşa şi aşa”. Se

cred provizie de minuni. Există o poartă în ei care se deschide asupra unor comori liber orânduite. Este de ajuns s-o cauţi pentru a o descoperi. Dar ei îţi prezintă grohăiturile lor ca fiind poeme. Auzindu-i, însă, nu te simţi emoţionat.

Asemenea vrăjitorului unui trib negru. Adună la întâmplare, cu un aer de om ce ştie multe, un morman întreg de ierburi, ingrediente şi organe bizare. Amestecă totul în oala sa cea mare, într-o noapte fără lună. Pronunţă cuvinte, şi cuvinte, şi cuvinte. Aşteaptă ca din această bucătărie să emane o putere invizibilă care-ţi va răsturna armata ce se îndreaptă spre bârlogul lui. Dar nimic nu se arată. Şi ia totul de la capăt. Şi schimbă cuvintele. Şi schimbă ierburile. Şi, desigur, el nu se înşela în ambiţia dorinţelor lui. Căci am văzut pasta de lemn, amestecată cu un lichid închis la culoare, răsturnând imperiile. Era vorba despre scrisoarea mea oare hotăra războiul. Am cunoscut oala din care se năştea victoria. Se amesteca în ea praful de puşcă. Am auzit slaba mişcare de aer, ieşită la început dintr-un singur piept, învăluindu-mi poporul asemenea unui incendiu. Cineva propovăduia răscoala. Am cunoscut, de asemenea, pietre dispuse în aşa fel, încât deschideau o urmă de linişte.

Dar n-am văzut niciodată ieşind ceva din materialele întâmplării, dacă de nu-şi aflau într-un suflet omenesc măsura comună. Iar dacă poemul poate să mă emoţioneze, niciun amestec de caractere ieşit din dezordinea jocurilor de copii nu a reuşit să-mi stoarcă lacrimi. Căci nu înseamnă nimic sămânţă neexprimată care pretinde să-şi atragă admiraţia asupra arborelui la ascensiunea căruia nu s-a ostenit.

Desigur, tinzi spre împlinire. Dar, ştiind că ai putea să te împlineşti, să nu creezi că deja ai făcut-o. Atunci când soarele de amiază arde, sămânţă, fie şi de cedru, nu-mi ţine umbră.

Timpurile aspre deşteaptă arhanghelul adormit. Să-şi sfâşie feşile înăuntrul nostru şi să ţâşnească sub priviri!

Mici limbajuri subtile, să vă absoarbă şi să vă contopească! Să auzim un strigăt adevărat. Strigăt pentru aceea care lipseşte. Strigăt al urii împotriva haitei. Strigăt pentru pâine. Să dea semnificaţie secerătorului, sau secerişului, sau vântului ce răscoleşte adânc grâul, sau iubirii, sau oricărui lucru ce se naşte din răbdare şi aşteptare.

Dar tu, jefuitor, mergi în cartierul rezervat al oraşului pentru a căuta, prin jocuri complicate, să fac să răsune asupra ta iubirea, deşi este rolul iubirii de a face să răsune în tine simpla atingere pe umăr a mâinii soţiei.

Desigur, este magie şi rol al ceremonialului acela de a te conduce înspre capturi care nu ţin de esenţa capcanei, asemenea acelui foc al inimii pe care cei din nord îl află, o dată pe an, dintr-un amestec de răşină, de lemn vopsit şi de ceară încălzită. Dar numesc falsă magie, şi lemn, şi incoerenţă amestecul în oala ta a unor ingrediente la întâmplare, în aşteptarea unui miracol pe care nu l-ai pregătit. Căci, uitând să te împlineşti, pretinzi să mergi în întâmpinarea ta însuţi. Şi aici nu mai există speranţă. În urma ta se închid porţile de 368 bronz.

CLXXXIV

ERAM MELANCOLIC, CĂCI MA FRĂMÂNTAM gândindu-mă la oameni. Fiecare privindu-se pe sine şi neştiind ce să-şi mai dorească. Căci ce bunuri ţi-ai putea dori, dacă vrei să ţi le supui, iar de să te înalţe? Arborele, desigur, caută apa pământului pentru a se hrăni cu ea şi a o transforma în propria lui fiinţă. Animalul caută iarba sau un alt animal pe care îl va transforma în propria lui fiinţă. Tu, de asemenea, te hrăneşti. Dar, în afara hranei, ce ţi-ai putea dori pentru a-ţi fi de folos ţie însuţi? Fiindcă tămâierea îţi gâdilă mândria, angajezi oameni care să te aclame. Iar ei te aclamă. Şi iată că aclamaţiile îţi par zadarnice. Fiindcă îţi înfunzi picioarele cu plăcere în covoarele de lână, trimiţi să ţi se cumpere mai multe şi îţi încarci casa cu de şi de nu-ţi spun nimic. Îţi invidiezi vecinul pentru măreţia domeniului său. I-l răpeşti şi te instalezi în el. Iar el nu-ţi poate da nimic care să te

intereseze. Există un post pe care-l râvneşti. Şi tragi sforile pentru a-l obţine şi-l obţii. Şi nu mai este decât casă pustie. Căci pentru ca o casă să te facă fericit nu este de ajuns să fie luxoasă, sau comodă, sau ornamentală şi să te poţi lăfăi în ea, crezând că-ţi aparţine. În primul rând, pentru că nimic nu-ţi aparţine, căci tu vei muri, şi important este nu ca ea să-ţi aparţină, fiindcă atunci ea va fi înfrumuseţată sau sărăcită prin aceasta, ci tu să-i aparţii, căci atunci ea te va purta, asemenea casei care-ţi va adăposti dinastia. Nu te bucuri de obiecte, ci de drumurile pe care ţi le deschid. Şi apoi, pentru că ar fi prea uşor ca vreun vagabond egoist şi ursuz să-şi poată oferi o viaţă de opulenţă şi fast doar cultivându-şi iluzia de a fi prinţ şi, mergând în lung şi în lat în faţa palatului regelui, ar spune: „Iată palatul meu”. Şi într-adevăr, stăpânului adevărat, palatul, cu opulenţa lui, nu-i foloseşte la nimic în acea clipă. El nu ocupă decât o sală. I se întâmplă să închidă ochii, sau să citească, sau să converseze, şi astfel să nu vadă nimic chiar din această sală. Aşa cum este posibil ca, plimbându-se prin grădină, să întoarcă spatele arhitecturii. Şi, totuşi, este stăpânul palatului, mândru şi nobil, purtând în sine până şi tăcerea sălii de consiliu uitate, mansardele şi pivniţele.

Deci jocul cerşetorului, de vreme ce nimic nu-l deosebeşte de stăpân, ar putea să-şi închipuie că este stăpânul palatului şi să se plimbe ţanţoş încoace şi încolo, ca învăluit într-un suflet cu trenă. Şi, totuşi, jocul îi va fi puţin eficace, iar sentimentele inventate vor contribui la putreziciunea visului. Abia dacă va avea efect asupra lui mimetismul care te face să-ţi strângi umerii atunci când îţi descriu un măcel sau să te bucuri de fericirea vagă pe care ţi-o istoriseşte un cântec.

Îţi atribui şi transformi în propria ta fiinţă ceea ce este pentru trupul tău. Dar e fals dacă pretinzi să influenţezi în acelaşi fel sufletul şi inima. Sunt puţin bogate în adevăr bucuriile pe care le afli în digestiile tale. Mai mult decât atât, nu digeri nici palatul, nici ceainicul de

argint, nici prietenia prietenului tău. Palatul va rămâne palat, iar ceainicul va rămâne ceainic. Iar prietenii îşi vor continua viaţa.

Eu sunt acela care, dintr-un cerşetor în aparenţă asemănător regelui, deoarece contemplă palatul său, mai bine decât palatul, marea, sau Calea Lactee, dar nu ştie să extragă nimic pentru el din această privire mohorâtă asupra întinderilor, fac un rege adevărat, deşi nimic nu s-a schimbat în aparenţă. Şi, într-adevăr, nu ar fi nimic de schimbat în aparenţe, fiindcă stăpânul şi cerşetorul sunt aceiaşi, aceiaşi sunt cel care iubeşte şi cel care plânge iubirea pierdută, dacă stau aşezaţi în pragul casei lor, în pacea serii. Dar unul dintre ei, poate cel mai voinic, şi mai bogat, şi mai înzestrat în suflet şi în inimă, se va arunca în seara aceasta, dacă nimeni nu-l opreşte, în mare. Deci pentru ca din tine, care eşti unul, să-l scot pe celălalt, nu e nevoie să-ţi procur ceva vizibil şi material, sau să te schimb cu ceva. Trebuie doar să te învăţ limbajul care să-ţi permită să citeşti în ceea ce se află în jurul tău şi în tine acea imagine nouă, care înflăcărează inima, cum ar fi, atunci când eşti posomorât, câteva bucăţi de lemn grosolan, aşezate la întâmplare pe o scândură, dar care, dacă te-am înălţat la cunoaşterea jocului de şah, îţi vor aduce strălucirea problemelor lor.

Iată pentru ce îi privesc, în liniştea iubirii mele, fără a le reproşa plictiseala, care nu este a lor, ci a limbajului lor, ştiind că între regele victorios, care respiră vântul deşertului, şi cerşetorul ce se adapă în acelaşi râu înaripat nu există decât o deosebire de limbaj şi că aş fi nedrept dacă aş reproşa cerşetorului, fără a-l ajuta să se înalţe mai presus decât ceea ce este, că nu încearcă sentimentele regelui, în victoria sa.

Eu dăruiesc cheile întinderilor.

CLXXXV

PE UNUL ŞI PE CELĂLALT, îl VEDEAM PRINTRE proviziile lumii şi mierea adunată. Asemănându-se celui care se plimbă prin oraşul mort – mort pentru el – dar

miraculos în spatele zidurilor, sau celui care ascultă recitându-i-se poemul într-o limbă pe care n-a învăţat-o, sau frecventează femeia pentru care un altul ar accepta bucuros să moară, dar pe care el uită s-o iubească.

Am să vă obişnuiesc cu iubirea. Ce importanţă au obiectele de cult? L-am văzut, în ambuscada din jurul fântânii, pe cel care ar fi putut supravieţui, lăsându-şi ochii să se umple de noapte din cauza unei vulpi a nisipurilor care, după ce trăise timp îndelungat din tandreţea sa, fugise la chemarea instinctului. Ah! Soldaţii mei, a căror odihnă se aseamănă altei odihne, şi mizeria – unei alte mizerii, ar fi de ajuns, pentru a vă însufleţi, ca această noapte să fie aceea a unei reîntoarceri, acest dâmb – dâmbul unei speranţe, acest vecin – prietenul aşteptat, acest berbec pe jeratic – masa unei aniversări, aceste cuvinte – cuvintele unui cântec. Ar fi de ajuns o arhitectură, o muzică, o victorie care să vă dea sens, ar fi de ajuns ca din pietricelele voastre să vă învăţ să scoateţi, asemenea copilului, o flotă de război, ar fi de ajuns un joc, şi adierea plăcerii ar trece deasupra voastră ca peste un arbore. Dar sunteţi înfrânţi şi risipiţi, şi nu căutaţi altceva decât pe voi înşivă, şi nu descoperiţi astfel nimic, căci voi sunteţi un nod de relaţii, şi nimic altceva, iar dacă nu există relaţie, nu veţi afla în voi decât o încrucişare de drumuri lipsite de viaţă. Nu mai poţi spera nimic dacă nu se află în tine decât dragoste pentru tine însuţi. Căci ţi-am vorbit despre templu. Piatra nu slujeşte nici celorlalte pietre, nici ei însăşi, ci elanului pietrelor pe care toate la un loc îl compun şi care, în schimb, slujeşte tuturor. Şi vei putea trăi din elanul pentru rege, fiindcă veţi fi soldaţi ai unui rege, tu şi camarazii tăi.

„Doamne, spuneam, dă-mi puterea iubirii! Ea este baston noduros în care te sprijini pentru a urca muntele. Fă-mă păstor pentru a-i conduce”.

Îţi voi vorbi, deci, despre sensul comorii. Care este invizibil, nefiind niciodată de esenţa materialelor. L-ai cunoscut pe acela care soseşte seara, intră în han, îşi

aşază bastonul şi zâmbeşte. Ceilalţi îl înconjură: „De unde vii?”. Cunoşti puterea surâsului.

Nu pleca să cauţi insule în care să-ţi cânte muzica, asemenea unui dar al mării – şi marea îşi brodează în jurul ei dantela albă – căci nu le vei afla, chiar dacă te duc până pe nisipul coroanei lor, dacă nu te voi fi supus înainte ceremonialului mării. Trezindu-te în ea fără efort, nu vei găsi la sânul femeilor din insulă decât puterea de a uita dragostea. Vei merge din uitare în uitare, din moarte în moarte… şi-mi vei spune: „Pentru ce ar fi meritat să trăieşti acolo?”, în timp ce, dacă a învăţat s-o iubească, un întreg echipaj acceptă pentru aceeaşi insulă riscul morţii.

A te salva nu înseamnă a te îmbogăţi, nici aţi da ceva pentru tine însuţi. Ci a te supune, ca unei soţii, datoriilor unui joc.

Îmi simt singurătatea albnci când deşertul nu are hrană pe care să mi-o poată oferi. Ce să fac cu nisipul, dacă nu există o oază inaccesibilă care să-i dea parfum? Ce să fac cu marginile orizontului, dacă el nu este frontieră de obiceiuri barbare? Ce să fac cu vântul, dacă nu e încărcat de şoapte neauzite? Ce să fac cu materialele care nu slujesc unei imagini? Dar ne vom aşeza pe nisip. Îţi voi vorbi despre deşertul tău şi-ţi voi arăta o anumită imagine a lui, şi nu alta. Şi te voi transforma, căci vei depinde de lume. Rămâi, oare, acelaşi atunci când, stând într-o cameră a casei tale, te anunţ că ea arde? Dacă auzi pasul iubit? Chiar dacă nu vine înspre tine. Să nu-mi spui că propovăduiesc iluzia. Nu-ţi cer să creezi, ci să o desluşeşti. Ce înseamnă partea fără întreg? Ce înseamnă piatra fără templu? Ce înseamnă oaza fără deşert? Iar dacă locuieşti în mijlocul insulei şi vrei să te recunoşti în ea, trebuie ca eu să-ţi arăt marea! Iar dacă locuieşti în nisipuri, trebuie ca eu să 372 fiu lângă tine, să-ţi povestesc despre acea cununie îndepărtată, acea aventură, acea captivă eliberată, acel mers al duşmanului. Şi despre acea nuntă sub corturi îndepărtate ar fi fals să-mi spui că nu-şi răspândeşte asupra deşertului tău lumina de ceremonie,

căci unde se opreşte puterea sa?

Dar să-ţi vorbesc după obiceiurile şi înclinaţiile inimii tale. Iar darurile mele vor fi semnificaţie a lucrurilor, şi drum desluşit dincolo de de şi sete care te îndeamnă pe acest drum. Iar eu, regele, îţi voi dărui singurul trandafir care te va putea înălţa, cerându-ţi să mi-l dai când va fi înflorit. Şi iată că – sunt înălţate treptele eliberării tale. Vei ara pământul, îl vei săpa şi te vei trezi dimineaţa pentru a-l stropi. Şi-ţi vei supraveghea opera şi o vei apăra împotriva viermilor şi omizilor. Apoi te va impresiona mugurele care se va deschide, şi va veni şi sărbătoarea de a culege trandafirul înflorit. Şi, după ce l-ai cules, de a mi-l întinde. Îl voi primi din mâinile tale, iar tu vei aştepta. N-aveai ce să faci cu un trandafir. L-ai schimbat pe surâsul meu… şi iată că te întorci acasă, luminat de surâsul regelui tău.

CLXXXVI

ACEIA NU AU SIMŢUL TIMPULUI. EI VOR SĂ culeagă flori care n-au înflorit încă. Sau găsesc una înflorită în altă parte, care nu este pentru ei împlinire a ceremonialului trandafirului, ci nici mai mult, nici mai puţin decât obiect de bazar. Şi ce plăcere ar putea afla în ea?

Merg înspre grădină. Ea lasă în vânt dâra unei corăbii încărcată cu lămâi dulci, sau a unei caravane de mandarini, sau a insulei ce înmiresmează marea.

Am primit nu o provizie, ci o promisiune. Grădina este asemenea coloniei ce trebuie cucerită sau femeii cu care n-ai făcut încă dragoste, dar care ţi se mlădie în braţe. Grădina mi se oferă. Există, în spatele zidului, o patrie de mandarini şi de lămâi unde plimbarea mea va fi primită. Totuşi, nimeni nu trăieşte permanent în parfumul lămâilor sau al mandarinilor. Pentru mine, care ştiu, totul păstrează o semnificaţie. Aştept ora grădinii.

Aceia nu ştiu să aştepte şi nu vor înţelege niciun poem, căci timpul, care repară dorinţa, împodobeşte floarea şi pârguieşte fructul, le este duşman. Încearcă 3™

să-şi afle plăcerile în obiecte, deşi de nu pot fi găsite

decât în drumul pe care obiectele îl deschid, şi care se citeşte dincolo de de Merg, şi merg, şi merg. Şi când ajung în grădină, patrie de parfumuri, mă aşez pe bancă. Privesc. Frunze plutesc şi flori se ofilesc. Simt cum totul moare şi reuşeşte. Şi asta nu mă face să fiu trist. Eu sunt vigilenţă, ca atunci când te afli în larg. Şi nu răbdare, căci nu e vorba de un scop, plăcerea fiind aceea de a merge. Mergem, grădina mea şi cu mine, de la flori spre fructe. Şi prin fructe spre seminţe. Şi prin seminţe spre floarea de anul viitor. Nu mă înşel asupra obiectelor. De nu sunt niciodată decât obiectele unui cult. Ating instrumentele unui ceremonial şi găsesc că au culoarea rugăciunii. Dar aceia care nu iau în seamă timpul se poticnesc. Chiar şi copilul devine pentru ei un obiect pe care nu-l înţeleg în perfecţiunea lui (căci el este drum înspre o divinitate imposibil de atins şi de păstrat). Ar vrea să-l oprească din creştere, în graţia copilăriei lui, ca şi cum ar fi o provizie. Dar eu, atunci când întâlnesc un copil, îl văd cum încearcă un surâs, roşeşte şi fuge. Ştiu ce-l frământă. Şi-i pun mâna pe frunte, ca pentru a linişti marea.

Aceia îţi spun: „Eu sunt cutare. Posed cutare sau cutare lucru”. Dar nu-ţi spun: „Sunt tăietor de scânduri, sunt trecere a copacului pe cale de a se cununa cu marea. Merg dinspre o sărbătoare înspre o alta”. Părinte împlinit, care se împlineşte încă, fiindcă soţia mea e rodnică. Sunt grădinar în slujba primăverii, căci ea se foloseşte de sapa şi de grebla mea. Sunt cel care are o direcţie”. Căci alţii nu au niciuna. Şi moartea nu le va fi port al unei corăbii.

Cei care fac foame îţi vor spune: „Nu mănânc. Pântecele îmi oboseşte. Şi, auzindu-mi vecinii vorbind despre oboseala pântecelor lor, sufletul îmi oboseşte de asemenea”. Căci ei nu ştiu că suferinţa este mers înspre vindecare, sau smulgere dintre cei morţi, sau încercare necesară, sau chemare patetică spre rezolvarea unei contradicţii. Nu există pentru ei nici încercare, nici vindecare promisă, nici doliu. Ci doar neplăcerea clipei de suferinţă. Aşa cum, atunci când este vorba despre bucurie,

slaba bucurie a clipei, aceea de aţi satisface poftele sau dorinţa, este singura pe care ştii s-o guşti, nu însă şi pe aceea care este importanţă pentru om, de a te recunoaşte dintr-odată ca vehicul, drum şi convoi pentru conducătorul conducătorilor.

Semnificaţia caravanei nu se citeşte în paşii monotoni care, unul după celălalt, se aseamănă. Dar dacă tragi de funie pentru a strânge un nod care se dezleagă, dacă-i îmboldeşti pe cei ce rămân în urmă, dacă pregăteşti tabăra de noapte, dacă dai animalelor să bea, iată că deja ai pătruns în ceremonialul iubirii, nici mai mult, nici mai puţin decât atunci când, mai departe, vei pătrunde în crângul de palmieri şi coroana oazei îţi va închide călătoria, nici mai mult, nici mai puţin decât atunci când vei rătăci prin oraşul din care la început nu-ţi vor apare decât zidurile cartierelor sărace, strălucind totuşi de prezenţa în mijlocul lor a divinităţii care te atrage.

Căci nu există distanţă la care domnia divinităţii tale să slăbească. Mai întâi o vei recunoaşte încremeni şi în mărăcini. Sunt obiecte ale cultului şi materiale ale înălţării sale. Nici mai mult, nici mai puţin decât treptele scării care duce la camera celei pe care o iubeşti. Nici mai mult, nici mai puţin decât cuvintele obişnuite, din care se va alcătui poemul. Sunt ingrediente ale magiei tale, căci transpirând deasupra lor sau zdrobindu-ţi genunchii de de pregăteşti apariţia oraşului. Ţi se pare deja că îi seamănă, aşa cum fructul se aseamănă soarelui sau profilul argilei – îndemnurilor inimii sculptorului care a plămădit-o. Ştii deja că în cea de-a treizecea zi cremenile tale îţi vor oferi marmura, spinii îţi vor oferi trandafirul, iar uscăciunea – fântânile. Cum te-ai putea sătura de creaţia ta ştiind că, cu fiecare pas, îţi construieşti oraşul? Eu am spus mereu conducătorilor mei de cămile, atunci când păreau obosiţi, că ei clădesc un oraş cu rezervoare albastre, că plantează mandarini încărcaţi cu mandarine, nici mai mult, nici mai puţin decât tăietorii de piatră sau grădinarii. Le spuneam: „Voi faceţi gesturi de ceremonie. Începeţi să deşteptaţi

oraşul absent. Prin materialele voastre sculptaţi în graiia lor fetele gingaşe. Iată pentru ce cremenile şi mărăcinii voştri au deja parfumul cărnii iubite”.

Dar ceilalţi citesc în ceea ce este banal. Miopi şi neprivind mai departe de vârful nasului, nu văd din corabie decât acest cui bătut într-o scândură. Din caravana în deşert nu văd decât acest pas, şi acest pas, şi acest pas. Şi orice femeie pentru ei este prostituată, căci şi-o acordă ca pe un cadou, semnificaţie a momentului, deşi ar fi trebuit s-o câştige prin cremeni şi mărăcini, prin apropierea palmierilor, prin gestul degetului ce bate uşor în uşă. Care, atunci când vii de departe, e o minune la fel de mare ca învierea unui mort.

Ah! Abia atunci ea va înflori şi se va însufleţi din pulberea timpului, se va desprinde uşor din nopţile tale solitare, parfum ce s-a eliberat, tinereţe a lumii luată de la capăt încă o dată, numai pentru tine. Şi va începe pentru voi iubirea. Doar aceia au primit răsplată de la gazelele pe care le-au domesticit cu răbdare.

Am urât inteligenţa lor, care era asemenea aceleia a unui contabil. Care nu observa nimic decât bilanţul mizerabil al lucrurilor epuizate. Dacă mergi de-a lungul zidurilor, vei vedea astfel o piatră, o piatră, o altă piatră. Dar există şi din aceia care au simţul timpului. Ei nu se poticnesc nici de această piatră, nici de cealaltă. Nu regretă o anumită piatră, nici nu speră să primească ceea ce li se cuvine dintr-o anumită piatră, care le este mai apropiată. Ei fac, pur şi simplu, înconjurul oraşului.

CLXXXVII

SUNT CEL CARE VA OFERĂ UN LOC CĂRUIA să-i aparţineţi. V-am găsit goi pe pământul rece.

O, popor deznădăjduit, rătăcit în noapte, mucegai al zbârciturilor scoarţei care mai păstrează câteva picături de apă pe versantul munţilor, deasupra deşertului.

V-am spus: „Iată Orion şi Ursa Mare, şi Steaua Nordului41. Şi aţi recunoscut stelele şi spuneţi unul altuia: „Iată Ursa Mare, iată Orion şi Steaua Nordului44 şi,

putând să vă spun: „Am făcut şapte zile de mers în direcţia Ursei Mari44 şi, putând să vă înţelegeţi unul pe celălalt, iată că aparţineţi unui loc anume.

Asemenea palatului tatălui meu. „Aleargă, mi se spunea când eram copil, să aduci fructe din pivniţă…

Şi doar auzind acest cuvânt, îi simţeam mirosul. Şi 376 plecam spre patria smochinelor coapte.

Iar dacă-ţi spun: „Steaua Nordului44, te întorci cu tot trupul, ca împins fiind, şi auzi zăngănitul armelor triburilor din nord.

Iar dacă am ales platoul de calcar din Est pentru sărbătoare şi salina din Sud pentru suplicii, iar dacă din acest pâlc de palmieri am făcut loc de odihnă pentru caravane, atunci te vei recunoaşte în propria ta casă.

Voiai să reduci această fântână la întrebuinţarea ei, de a da apă. Dar apa nu este nimic dacă nu vine după lipsa de apă. Iar dacă nu suferi niciodată de sete nu înseamnă că mai exişti.

Va fi mai viu acela care, în lipsa apei, se usucă în deşert, visând o fântână pe care o cunoaşte, şi: n delirul său, aude roata scârţâind şi funia trosnind, decât acela care, fără a simţi setea, nu ştie că există fântâni adânci, cu apă rece şi dulce, înspre care te conduc stelele.

Nu venerez setea ta pentru că ea îmbogăţeşte apa cu o importanţă carnală, ci pentru că ea te obligă să citeşti stelele, şi vântul, şi urmele duşmanului tău pe nisip. Iată pentru ce este esenţial să înţelegi că ar fi caricatură a vieţii aţi refuza, pentru a te însui. vi, dreptul de a bea, căci atunci n-aş face decât să-ţi exalt pântecele de dorinţa apei, şi că este de ajuns să te supun, *i facă* vrei să-ţi potoleşti setea, ceremonialului mersului: /ub stele şi al manivelei ruginite, care dă actului tău semnificaţia unei rugi, pentru ca alimentul pântecelui tău să devină aliment pentru inima ta.

Nu eşti animal în staul. Schimbi staulul cu altul, ieslea este aceeaşi şi patul de paie – acelaşi. Iar animalul nu se simte nici mai bine, nici mai rău. Dar pentru tine

ospăţul pântecelui este şi ospăţ al inimii. Iar dacă mori de foame şi un prieten îţi deschide uşa, şi te aşază în faţa mesei, şi pentru tine umple oala cu lapte şi rupe un colţ de pâine, surâsul este acela pe care-l bei, căci masa are virtuţi de ceremonial. Vei fi, desigur, sătul, dar prinde formă şi recunoştinţa ta pentru bunăvoinţa oamenilor.

Vreau ca pâinea să fie a prietenului tău şi laptele – al maternităţii tribului tău. Vreau ca făina de orz să fie a sărbătorii recoltelor. Şi apa să fie a unui cântec de roată sau a unui mers sub stele.

Îmi place ca soldaţii mei să fie magnetizaţi şi vii asemenea acului de fier al unei corăbii. Şi nu pentru a-i deposeda de bunurile lumii vreau să-i ştiu legaţi de soţiile lor şi de o castitate măsurată, căci atunci carul lor îi va duce înspre ea, iar ei vor deosebi nordul de sud şi vestul de est. Şi, de asemenea, va exista o stea care înseamnă direcţie iubită.

Dar dacă pământul este pentru ei asemenea unui întins cartier rezervat în care baţi la poarta întâmplării pentru a stinge în tine dorinţa de iubire, nemaideosebind drumurile şi fiind instalaţi fără direcţie pe scoarţa goală a pământului, nu vor mai aparţine nici unui loc.

Astfel, tatăl meu, săturându-i şi hrănindu-i pe berberi, a făcut din ei vite deznădăjduite.

Dar eu sunt cel care te fixează într-un loc, iar tu nu-ţi vei atinge soţia decât după ce-ţi vei sărbători nunta, astfel încât patul să-ţi fie victorie. Şi desigur vor fi dintre aceia care vor muri din dragoste, neputându-se uni, dar cei morţi pentru iubire vor fi astfel condiţie 9 iubirii, iar dacă, plângându-i pe cei ce se iubesc, Îl ajut. Înlăturând digurile, zidurile şi ceremonialul care creează imaginea iubirii, nu iubirea este cea pe care le-o dăruiesc, ci dreptul de a uita iubirea.

Ar fi nu mai puţin nebun decât dacă, sub pretext că nu există speranţă ca toţi să posede un diamant, aş da poruncă să fie aruncate toate diamantele în cuptor, pentru a salva omul de cruzimea dorinţei sale

Dacă doresc o femeie pe care s-o iubească, trebuie ca eu să le salvez iubirea.

Sunt cel care vă dă un loc. Sunt pol magnetizat. Sunt sămânţă a copacului şi linie de forţă, astfel încât să existe un trunchi, rădăcină, şi ramuri, şi o anume floare, şi un anumit fruct, nu altele, un anumit imperiu, şi nu un altul, o anume iubire, şi nu o alta, nu din refuz sau din dispreţ faţă de celelalte, ci fiindcă iubirea nu este esenţă pe care o găseşti ca pe un obiect între alte obiecte, ci încoronare a unui ceremonial, asemenea esenţei arborelui, care domină esenţială să diversitate. Sunt semnificaţia materialelor. Sunt 378 bazilică şi sens al pietrelor.

CLXXXVIII

NIMIC NU MAI POŢI SĂ SPERI DACĂ EŞTI ORB la această lumină care nu este a lucrurilor, ci a înţelesului lucrurilor. Şi te regăsesc în faţa porţii:

„Ce faci acolo?”

Şi nu ştii, te plângi de viaţă.

„Viaţa nu-mi mai aduce nimic. Nevasta doarme, măgarul se odihneşte, grâul se coace. Nu sunt nimic mai mult decât aşteptare stupidă în care mă plictisesc”.

Copil fără joc în care să poţi citi. Mă aşez lângă tine şi te învăţ. Te scalzi în timp pierdut şi te asaltează spaima de a nu-ţi afla împlinirea.

Căci alţii spun: „Trebuie să existe un scop”. Înotul îţi face plăcere atunci când îţi creeafcă un mai ce se ridică încet din mare. Şi roata neunsă ce-ţi creează apa bună de băut. Şi grâul auriu, care este ţărm al muncii trudnice. Şi surâsul copilului, care este ţărm al iubirii casnice. Şi veşmântul cu filigran de aur cusut cu răbdare pentru sărbătoare. Şi ce vei deveni dacă vei învârti manivela doar pentru scârţâitul roţii, dacă croieşti veşmântul pentru veşmânt, dacă faci dragoste pentru dragoste? De se consumă repede, căci nu-ţi pot dărui nimic.

Dar ţi-am vorbit despre ocna în care-i închid pe cei ce şi-au pierdut calitatea de oameni. Şi lovitura lor de lopată o dau pentru lopată. Şi dau o lovitură după alta.

Şi nimic nu se transformă în substanţa lor. Înot fără ţărm. Şi nu există creaţie, ei nu sunt drum şi convoi înspre lumină. Dar, dacă sub acelaşi soare, pe acelaşi drum greu, cu aceeaşi sudoare, îţi este dat să extragi o dată pe an diamantul pur, vei fi cucernic în lumina ta. Căci lovitura ta de lopată are înţeles de diamant, care nu este de aceeaşi natură. Şi vei afla în pacea arborelui şi a înţelesului vieţii, care este de a te înălţa mereu mai mult, întru gloria Domnului.

Ari pentru grâu, şi coşi pentru sărbătoare, şi cerni sterilul pentru a găsi diamantul. Iar cei care-ţi par fericiţi ce posedă, oare, mai mult decât tine, decât cunoaşterea nodului divin ce leagă lucrurile?

Nu vei afla pacea dacă nu vei transforma nimic după simţirea ta. Dacă nu te transformi tu însuţi în vehicul, drum şi convoi. Abia atunci circulă sângele în imperiu.

Dar tu vrei să fi onorat pentru tine însuţi. Şi pretinzi

379

să smulgi lumii ceva care să-ţi aparţină. Şi nu vei afla nimic, căci nu eşti nimic. Şi-ţi arunci obiectele, grămadă în groapa cu gunoaie.

Aşteptai apariţia venită din afară, ca un arhanghel care să-ţi semene. Şi ce-ai fi câştigat din vizita lui mai mult decât din cea a vecinului? Dar, remarcând că nu sunt aceiaşi cel care merge înspre copilul bolnav, cel care se îndreaptă spre femeia iubită, cel care se îndreaptă spre casa goală, deşi par să se asemene, îmi dau întâlnire pe ţărm, dincolo de lucrurile care există, şi totul s-a schimbat. Voi fi grâu dincolo de munca ţăranului, bărbat dincolo de copil, fântână dincolo de deşert, diamant dincolo de sudoare.

Te constrâng să înalţi în tine o casă.

Casa o dată făcută, soseşte cel care o va locui şi-ţi va înflăcăra inima.

CLXXXIX

POPORUL MEU IUBIT, MI-AM PUS ACEASTA întrebare pe când mă odihneam pe muntele ce-mi era

asemenea unui veşmânt de piatră. Foc încet din care doar fumul şi lumina mă mai atrăgeau.

„Încotro merg? Şi unde trebuie să-i conduc, Doamne? Dacă administrez, se vor asemăna unul altuia. Nu cunosc, Doamne, gestiune care să nu înăsprească obiectul pe care-l dirijează. Şi ce-aş putea face cu o sămânţă care nu se mai îndreaptă spre arbore? Sau cu un fluviu care nu se îndreaptă spre mare? Şi cu un surâs care nu se îndreaptă spre iubire?

Dar cu poporul meu?

Ah, Doamne, s-au iubit din generaţie în generaţie. Şi-au compus poemele. Şi-au clădit case, le-au împodobit cu covoare. S-au perpetuat. Şi-au crescut copiii şi au depus generaţiile istovite în coşurile recoltelor tale. S-au adunat în zile de sărbătoare. S-au rugat. Au cântat. Au alergat. S-au odihnit după alergătură. Le-au crescut bătături în palme. Ochii lor au văzut, s-au minunat, apoi s-au umplut de întuneric. Dar sau şi urât. S-au despărţit unii de ceilalţi. S-au sfâşiat. Au ucis prinţii născuţi din ei înşişi. Apoi le-au luat locul şi s-au ucis între ei. Oh!

380 Doamne, sunt atât de asemănătoare ura lor, condamnările şi supliciile lor, unei ceremonii surde şi funebre. Dar, de la înălţimea la care mă aflam, de nu mă înspăimânta u, căci erau aidoma gemetelor şi trosniturilor corăbiei.

Sau durerilor naşterii. În acelaşi fel, Doamne, arborii se împing unul pe celălalt, se strivesc şi se înăbuşă în căutarea soarelui. Şi, totuşi, despre soare se poate spune că ridică primăvara din pământ şi se face sărbătorit prin arbori. Şi pădurea este alcătuită din arbori, deşi toţi în ea sunt duşmani. Şi vântul îşi află laudele în această harpă! Ah! Doamne, miop şi nevrednic să văd, ce aş putea cunoaşte despre ei în diversitatea lor? Dar iată că se odihnesc. Vorbele mincinoase sunt păstrate pentru seara, poftele şi calculele au adormit. Geloziile au slăbit. Îmi plimb privirea peste lucrurile pe care le-au lăsat în paragină, tulburat, ca în pragul aflării adevărului, de o

semnificaţie ce nu mi-a fost dezlegată încă şi pe care, ca să existe, trebuie s-o desprind.

Doamne, ce ştiu despre pictor, atunci când pictează, degetele, urechea sau părul? Sau glezna, sau şoldul, sau braţul? Nimic. Opera care vine le absoarbe mişcările şi se naşte, ardentă, din atâtea dorinţe contradictorii.

Dar, miop şi nevăzând mai departe de vârful nasului, nimeni nu desluşeşte decât mişcări incoerente, mânaueri ale pensulei sau pete de culoare. Ce ştiu făuritorii de cuie sau tăietorii de scânduri despre măreţia corăbiei?

La fel poporul meu, dacă-l împart. Ce ştiu avarul şi îmbuibatul greu de pântec, şi ministrul, şi călăul, şi păstorul? Fără îndoială că, dacă există vreunul care vede mai limpede, este cel care mână vitele la adăpătoare, sau femeia care naşte, sau cel care moare, nu cocârjatul cu degetele mânjite de cerneală, nu savantul, căci ei nu cunosc răbdarea şi aşteptarea. Ei nu slujesc unui lucru esenţial, în timp ce acela care-şi lustruieşte scândura o vede devenind şi se înalţă prin aceasta.

Adormite pasiunile lor mărunte, văd patrimoniul fondat de avar. Iar cel care nu valorează nimic şi jefuieşte pentru el bogăţiile altora le varsă, la rândul lui, în mâinile acelora care cizelează obiectele de fildeş sau de aur. Şi astfel sunt cizelate aurul şi fildeşul. Iar cel care condamnă pe nedrept fondează dragostea aspră pentru adevăr şi dreptate. Iar cel care atinge materialele templului se străduieşte mai mult pentru a înălţa templul. 38*

Am văzut ridicându-se temple în dispreţul banalului, dincolo de poftele omeneşti. Am văzut sclavi cărând pietre, biciuiţi de vătafi de ocnă. Am văzut şefi de echipă furând din salarii. Ah! Doamne, miop şi nevrednic, nu am văzut niciodată decât laşitate, prostie şi lăcomie. Dar de pe muntele pe care mă odihnesc, iată că desluşesc ascensiunea unui templu în lumină”.

exe

MI-AM DAT SEAMA CĂ NU SUNT DE ACEEAŞI esenţă acceptarea riscului morţii şi acceptarea morţii. Am

cunoscut tineri care înfruntau moartea cu măreţie. Şi, de obicei, existau femei care să-i aplaude. Te întorci din război şi îţi place imnul pe care ţi-l cântă ochii lor. Şi accepţi încercarea fierului şi-ţi pui bărbăţia în joc, căci aceasta este tot ce oferi şi rişti să pierzi. O ştiu bine jucătorii care-şi joacă averea la zaruri, căci nimic din averea lor nu le e de folos în acea clipă, dar iată că ea devine miză a unui zar pe care îl simţi atârnând greu în mână, şi arunci pe masa grosolană cuburile de aur care se transformă în desfăşurare a câmpiilor, a păşunilor şi a recoltelor domeniului tău.

Omul, deci, se întoarce înaintând în lumina victoriei sale, cu umărul greu de povara armelor pe care le-a cucerit şi, poate, înflorit de sânge. Şi iată că străluceşte, numai pentru un timp, poate, dar pentru un timp. Căci nu poţi să trăieşti din victoria ta.

Deci acceptarea riscului morţii înseamnă acceptare a vieţii. Şi dragostea de primejdie este dragoste de viaţă. Aşa cum victoria ta era riscul înfrângerii depăşit prin creaţie, căci niciodată n-ai văzut omul ce domneşte peste animale domestice fălindu-se că este învingător.

Dar eu cer mai mult de la tine, dacă te vreau soldat rodnic al imperiului. Deşi e un prag greu de trecut, căci una este a accepta riscul morţii, alta a accepta moartea.

Vreau să aparţii unui arbore şi să te supui unui arbore. Vreau ca mândria ta să fie în arbore. Şi viaţa ta, pentru ca ea să primească un sens.

Acceptarea riscului nu este cadou decât pentru tine 382 însuţi. Îţi place să-ţi umfli pieptul şi să domini femeile prin strălucirea ta. Şi simţi nevoia de a povesti această acceptare a riscului, ea este marfă de schimb. Caporalii mei sunt lăudăroşi. Dar nu se cinstesc decât pe ei înşişi.

Un lucru este să-ţi pierzi averea la zaruri fiindcă ai vrut s-o simţi întreagă în mâna ta, concretă şi substanţială, şi prezentă în chiar acea clipă, cu greutatea ei de paie şi spice strânse în hambar, şi de vite pe păşunile lor, şi de sate ce-şi răsuflă uşor fumul, care sunt semne ale vieţii

omului, şi alt lucru ca de aceleaşi hambare, aceleaşi animale, aceleaşi sate să te lipseşti pentru a trăi mai departe. Una este să-ţi aţâţi averea pentru a o face să se aprindă în momentul riscului, şi alta să renunţi la ea, asemenea celui care se dezbracă de veşmintele sale unul câte unul şi-şi leapădă cu dispreţ sandalele pe plajă pentru a se dărui, gol, mării.

Trebuie să mori pentru a te dărui.

Trebuie să supravieţuieşti asemenea bătrânelor care-şi istoveau ochii cosind văluri de biserică cu care-şi îmbracă divinitatea. Se transformă în veşmânt al unui zeu. Şi tulpina de in prin miracolul degetelor, se transformă în rugă.

Căci tu nu eşti decât drum şi trecere şi nu poţi să trăieşti cu adevărat decât din ceea ce transformi. Arborele, pământul – în ramuri. Albina, floarea – în miere. Şi munca ta, pământul negru – în văpaie de grâu.

Este important, deci, ca zeul tău să-ţi pară mai real decât pâinea în care-ţi înfigi dintâi. Atunci te va îmbăta până la sacrificiu, care va fi contopire în iubire.

Dar ai distrus şi ai risipit totul, pierzând înţelesul sărbătorii şi crezând că te vei îmbogăţi distribuindu-ţi proviziile de pe o zi pe alta. Căci te înşeli asupra înţelesului timpului. Au venit istoricii tăi, logicienii tăi şi criticii tăi. Au privit materialele şi, necitind nimic în de-te-au sfătuit să te bucuri de toate. Şi ai refuzat postul, care era condiţie a ospăţului de sărbătoare. Ai refuzat să te desparţi de partea de grâu care, dacă ai fi ars-o pentru sărbătoare, ar fi creat lumina griului.

Şi nu mai concepi că ar putea să existe o clipă care să merite viaţa în schimb, orbit cum eşti de mizerabila ta aritmetică.

AM MEDITAT, DECI LA ACCEPTAREA MORŢII. Căci logicienii, istoricii şi criticii au celebrat pentru de însele materialele ce slujesc bazilicilor tale (şi ai crezut că este vorba despre de deşi toarta unui ceainic de argint, dacă se încovoaie frumos, valorează mai mult decât tot ceainicul

de aur şi-ţi mângâie mai bine sufletul şi inima). Iată deci cum, prost luminat în dorinţele tale. Îţi închipui că-ţi afli fericirea în posesiune şi te chinui să strângi în grămezi pietrele care altundeva ar fi fost pietre de bazilică şi din care faci condiţie a fericirii tale. Pe când cu o singură piatră un altul îşi încălzeşte sufletul şi inima, cioplină în ea chipul zeului său.

Eşti asemenea judecătorului care, ignorând regulile jocului de şah, îşi caută plăcerea în îngrămădirea pieselor de aur şi de fildeş, şi nu află în de decât plictiseală, pe când celălalt, pe care divinitatea regulilor l-a trezit la subtilitatea jocului, va găsi lumină şi în nişte aşchii de lemn ieftin. Căci dorinţa de a inventaria totul te face să te ataşezi de materiale, şi nu de imaginea pe care o compun şi pe care trebuie s-o recunoşti înainte de toate. Iată pentru ce urmarea este că ţii la viaţă ca la o înşiruire de cât mai multe zile, deşi, dacă liniile templului sunt pure, nebun ai fi să regreţi că n-ai adunat mai multe pietre.

Nu-mi înşira, deci, pentru a mă uimi, numărul pietrelor casei tale, al păşunilor domeniului tău, al animalelor turmelor tale, al bijuteriilor nevestei tale, nici măcar al amintirilor iubirilor tale. Puţin îmi pasă. Vreau să cunosc calitatea casei ce ai clădit-o, fervoarea religiei domeniului tău şi dacă masa de seară trece cu bucurie, odată cu munca împlinită. Şi ce iubire ai construit şi în ce anume, mai trainic decât tine însuţi, s-a transformat existenţa ta. Te vreau împlinit. Vreau să te citesc în creaţia ta, nu în materialele din care-ţi faci o glorie vană.

Dar tu îmi vorbeşti despre instinct. Căci el te împinge să fugi de moarte şi ai văzut că orice animal încearcă să supravieţuiască. „Vocaţia de a supravieţui, îmi vei spune, domină orice altă vocaţie. Darul vieţii este nepreţuit şi trebuie să salvez în mine lumina”. Şi vei lupta 384 cu eroism pentru a te salva, desigur. Vei arăta curajul asaltului, al cuceririi sau al jafului. Te vei îmbăta de beţia celui puternic, care acceptă să arunce totul în balanţă pentru a-şi simţi greutatea. Dar nu vei merge să mori în

liniște în secretul darului consimțit.

Și, totuși, îți voi arăta tatăl care se aruncă în vocația prăpastiei pentru că fiul său se zbate acolo și chipul îi mai apare din când în când, tot mai palid, asemenea lunii printre norii zdrențuiți. Și-ți voi spune:

— Tatăl, deci, nu este stăpânit de instinctul de a trăi…

— Ba da, îmi vei spune. Dar instinctul merge mai departe. Este valabil pentru tată și fiu. Este valabil pentru garnizoana ce-și trimite străji. Tatăl este legat de fiu…

Și mai complex, mai încărcat de cuvinte îți va fi răspunsul. Dar îți voi mai spune, pentru a te instrui:

„Desigur, există un instinct al vieții. Dar nu este decât un aspect al unui instinct mai puternic. Instinctul esențial este instinctul permanenței. Și cel care a fost clădit în plăcerea simțurilor își caută permanența în permanența cărnii sale. Iar cel care a fost clădit din dragostea pentru copil își caută permanența în salvarea copilului. Și cel care a fost clădit în dragostea pentru Domnul își caută permanența în înălțarea lui întru Domnul. Nu cauți ceea ce ignori, cauți să salvezi condițiile măreției tale, în măsura în care o simți. Ale iubirii tale, în măsura în care ești îndrăgostit. Și pot să-ți schimb viața pe ceva mai presus de ea, fără ca prin aceasta să-ți răpesc ceva”.

EXCII

CĂCI N-AI ÎNȚELES NIMIC DESPRE BUCURIE dacă-ți închipui că arborele trăiește pentru ceea ce este, un arbore închis în sămânță să le este izvor de seminţe furate de vânt și se transformă și se înfrumusețează din generație în generație. El înaintează nu în felul tău, ci ca un incendiu în voia vântului. Plantezi un cedru în munte și iată cum pădurea, încet, de-a lungul secolelor, se revarsă.

Ce poate să creadă arborele despre el însuși? S-ar crede rădăcini, trunchi și frunziș. Ar crede că se slujește înfigându-și rădăcini, dar el nu este decât drum și trecere. Pământul, prin el, se unește cu mierea soarelui, scoate muguri, deschide flori, și împrăștie seminţe, și seminţele

poartă viaţa, ca pe un foc pregătit, dar invizibil încă.

Dacă semăn în vânt, voi da foc pământului. Dar tu priveşti cu încetinitorul. Vezi acest frunziş nemişcat, această greutate de ramuri bine înfipte şi creezi că arborele e sedentar, trăind prin sine, zidit în sine. Vezi totul pe dos. Îţi este de ajuns să te dai câţiva paşi înapoi şi să accelerezi pendularea zilelor, ca să vezi din sămânţă ta ţâşnind flacăra, şi din flacără alte flăcări, şi astfel focul înaintează lepădându-şi rămăşiţele de lemn ars, căci pădurea arde în linişte. Şi nu vezi acest arbore sau celălalt. Şi înţelegi că rădăcinile nu slujeau nici unuia, nici celuilalt, ci acelui foc în acelaşi timp mistuitor şi creator, iar masa de frunziş întunecat care îmbracă munţii tăi va fi pământ fecundat de soare. Şi iepurii vor umple poienile, iar păsările se vor aşeza pe ramuri. Şi nu vei mai şti să spui cui slujesc rădăcinile în primul rând. Nu există decât etape şi treceri. Şi pentru ce ai vrea să creezi despre arbore ceea ce nu creezi despre sămânţa lui? Nu spui: „Sămânţă trăieşte pentru sine. Ea s-a împlinit. Tulpina trăieşte pentru sine. S-a împlinit. Floarea în care ea se transformă trăieşte pentru sine, s-a împlinit. Sămânţă căreia ea i-a dat naştere trăieşte pentru sine, s-a împlinit”. Şi la fel, încă o dată, despre germenele proaspăt care-şi împinge tulpina printre pietre. Ce etapă vei alege pentru a o face împlinire? Eu nu cunosc decât înălţarea pământului în soare.

Acelaşi lucru despre om şi despre poporul meu, care nu ştiu încotro merge. Grajdurile sunt închise şi casele ferecate când cade noaptea. Copiii dorm, bătrânele şi bătrânii dorm, ce aş putea spune despre drumul lor? E atât de greu de descâlcit, atât de imperfect precizat prin trecerea unui anotimp, care nu adaugă decât încă un rid bătrânei, câteva cuvinte limbajului copilului, şi abia schimbă puţin surâsul. Care nu schimbă nimic din perfecţiunea sau imperfecţiunea omului. Şi, totuşi, poporul meu, privind peste generaţii, te văd trezindu-te şi prinzând conştiinţa de sine.

Dar, desigur, nimeni nu gândeşte excluzându-se pe sine. Şi e bine aşa. Trebuie ca bijutierul să-şi cizeleze argintul fără să se abată de la munca lui. Ca geometrul 38 să se gândească la geometrie. Ca regele să domnească.

Căci ei sunt condiţie a mersului înainte. Aşa cum făuritorii de cuie cântă imnul făuritorilor de cuie, şi tăietorii de scânduri – imnul tăietorilor de scânduri, deşi amândoi colaborează la naşterea corăbiei. Dar cunoaşterea ei prin poem le este salutară. Nu vor iubi mai puţin scândurile şi cuiele lor aceia care au înţeles că se regăsesc şi se împlinesc în lebăda înaripată, hrănită cu valurile mării, ci dimpotrivă.

Astfel, deşi scopul tău nu te scuteşte, prin faptul însuşi al măreţiei sale, să-ţi mături încă o dată camera în zorii zilei, sau să semeni încă un pumn de orz după atâtea altele, sau să regreţi o anumită mişcare, sau să-ţi înveţi copilul încă un cuvânt sau încă o rugăciune – aşa cum cunoaşterea corăbiei trebuie să te facă să îndrăgeşti, nu să dispreţuieşti scândurile şi cuiele –, vreau tău, nici de sărbătoarea împreună cu ai tăi, nici de masa ta, nici de ruga ta, nici de truda ta, nici de copilul tău, nici de sărbătoarea împreună cu ai tăi nici de obiectul cu care-ţi onorezi casă, căci de nu sunt decât condiţie, drum şi trecere. Ştiind că, făcându-te să înţelegi, te voi face nu să le dispreţuieşti, ci să cinsteşti mai mult pe unele şi pe celelalte, drumul cu ocolişurile lui, cu mirosul măceşilor, cu brazdele şi pantele lui de-a lungul colinelor, îl vei îndrăgi şi vei şti mai bine dacă este, nu meandru steril în care te plictiseşti, ci drum înspre mare.

Nu-mi permit să spun: „La ce-mi foloseşte curăţenia pe care o fac, povara pe care o port, copilul pe care trebuie să-l hrănesc, cartea pe care trebuie s-o citesc?”. Căci, dacă este bine ca, atunci când dormi, să visezi despre supă şi nu despre imperiu, asemenea santinelelor, este bine şi să fi gata pentru vizită, care nu se anunţă, ci într-o clipă îţi face urechea şi ochiul limpezi, şi schimbă mişcările triste de mătură în oficierea unui cult ce nu poate fi cuprins în

cuvinte.

Astfel, fiecare bătaie a inimii tale, fiecare suferinţă, fiecare dorinţă, fiecare melancolie a serii, fiecare oboseală, fiecare deşteptare, fiecare toropeală a somnului au înţelesul divinităţii ce se citeşte dincolo de de.

Nu veţi găsi nimic dacă vă veţi transforma în sedendari, crezându-vă provizie printre proviziile voastre. Căci nu există provizie, iar cel care încetează de a creşte moare.

EGALITATEA TE RUINEAZĂ. SPUI: „SĂ FIE

Împărţită această perlă între toţi. Oricare dintre căutători ar fi putut-o găsi”.

Şi marea nu va mai fi minunată, izvor de bucurie şi miracol al destinului. Şi căutarea în adâncuri nu va mai fi ceremonial al unui miracol, al unei legende, datorită acelei perle negre găsită cu un an în urmă de un altul.

Căci aşa cum vreau să economiseşti tot anul, sacrificându-te şi privându-te pentru a cheltui în ziua de sărbătoare, al cărei sens nu se află în starea de sărbătoare, fiindcă ea nu ţine decât o secundă – sărbătoarea este înflorire, victorie, vizită a prinţului – al cărei sens este acela de a parfuma tot anul, cu gustul dorinţei şi al amintirii răsplăţii, căci drumul nu este frumos decât dacă se îndreaptă spre mare – şi pregăteşti cuibul pentru clipa în care puii vor ieşi din găoace, clipă ce nu este de esenţa cuibului, şi osteneşti luptând pentru o victorie care nu ţine de esenţa luptei, şi-ţi împodobeşti, în tot timpul anului, casa pentru sosirea prinţului – tot aşa vreau să nu egalizezi ce este al unuia cu ce este al altuia în numele unei dreptăţi vane, căci nu-i vei face egali pe cel care e bătrân şi pe cel care e tânăr, şi egalitatea ta va fi mereu strâmbă. Perla pe care-o vei împărţi nu va da nici unuia nimic, dar vreau să renunţi la partea ta pentru ca acela care va găsi perla să se întoarcă acasă strălucind de bucurie şi să spună soţiei, care-l întreabă, „Ghiceşte”, lăsând să i se vadă pumnul închis, căci vrea să aţâţe curiozitatea şi să se bucure de fericirea pe care are puterea de a o răspândi doar

deschizând degetele…

Şi toţi vor fi îmbogăţiţi. Căci este o dovadă că a scormoni adâncul mării este altceva decât simpla muncă de mizerie. Poveştile de dragoste pe care ţi le cântă povestitorii mei îţi dau gustul iubirii. Şi frumuseţea pe care o slăvesc înfrumuseţează toate femeile. Căci dacă există una care merită să mori pentru a o stăpâni, înseamnă că iubirea merită să mori pentru ea, şi fiecare femeie va fi vrăjită şi înfrumuseţată prin aceasta, căci toate ascund în taină comoara unei perle minunate, asemenea mării.

Şi nu te vei mai apropia de niciuna dintre de fără să-ţi bată puţin inima, asemenea căutătorilor din golful de coral, atunci când se unesc cu marea.

Eşti nedrept pentru zilele obişnuite atunci când pregăteşti sărbătoarea, dar sărbătoarea ce se apropie înmiresmează zilele obişnuite şi eşti mai bogat prin existenţa ei. Eşti nedrept faţă de tine însuţi dacă nu-ţi atribui o parte din perla vecinului, dar ea îţi va lumina căutările viitoare, aşa cum fântâna despre care vorbeam, ce curge în inima oazei îndepărtate, umple de vrajă deşertul.

Ah! Dreptatea ta cere ca zilele să se asemene zilelor, iar oamenii să se asemene oamenilor. Dacă soţia ta plânge, poţi s-o repudiezi, pentru a o alege pe aceea care nu plânge. Căci eşti sipet de adunat daruri, însă nu l-ai primit încă pe al tău. Eu doresc să perpetuez dragostea. Nu există dragoste decât acolo unde alegerea este irevocabilă, căci pentru a te împlini trebuie să existe limite între care te mişti. Plăcerea capcanei, a vânătorii, a capturii este alta decât aceea a dragostei. Căci semnificaţia ta, atunci, este de a fi vânător. Cea a femeii – de a fi obiectul capturii tale. Iată pentru ce, o dată capturată, ea nu mai valorează nimic, căci şi-a împlinit misiunea. Ce importanţă mai are pentru poet poemul scris? Semnificaţia lui este de a crea mai departe. Semnificaţia ta este aceea de soţ. Şi a femeii – aceea de soţie. Am dat cuvântului un înţeles mai adânc şi spui: „Soţia mea…” cu toată seriozitatea inimii tale. Dar

descoperi alte bucurii. Şi, desigur, alte suferinţe. Dar de sunt condiţie a bucuriilor tale. Poţi să mori pentru o femeie, căci îi aparţii, aşa cum ea îţi aparţine. Nu poţi însă să mori pentru un trofeu de vânătoare. Fidelitatea ta este aceea a unui credincios, nu a unui vânător obosit. Căci aceasta din urmă este altfel, ea răspândeşte plictiseala, nu lumina.

Desigur, există căutători care nu vor găsi niciodată o perlă. Există oameni care nu vor afla decât amărăciune în patul pe care l-au ales. Dar mizeria unora este condiţie a farmecului mării. Care este acelaşi pentru toţi, chiar şi pentru cei ce n-au găsit nimic. Iar mizeria celorlalţi este condiţie a farmecului iubirii, care este acelaşi pentru toţi, chiar şi pentru cei nefericiţi. Căci dorinţa, regretul, melancolia iubirii valorează mai mult decât pacea unei turme căreia iubirea îi este străină. Aşa cum, chinuit de sete în adâncul deşertului, preferi să suferi şi să regreţi, dar să nu uiţi fântânile.

Căci acesta este secretul pe care mi-a fost dat să-l înţeleg. Aşa cum creezi obiectul la care lucrezi şi lupţi pentru sau împotriva vreunui lucru – şi acesta este motivul pentru care nu izbândeşti dacă lupţi din simplă ură pentru zeul duşmanului tău, căci trebuie, pentru a accepta moartea, să lupţi în primul rând din dragoste pentru al tău – tot aşa eşti luminat, hrănit şi îmbogăţit tocmai prin ceea ce regreţi, doreşti sau plângi, mai mult decât prin ceea ce ai dobândit. Mama cu obrazul zbârcit, în care doliul, căpătând înţeles, s-a transformat în surâs, trăieşte din amintirea copilului mort.

Dacă distrug condiţiile dragostei, pentru a-ţi da posibilitatea de a nu mai suferi, ce bine ţi-am făcut? Un deşert fără fântâni îi face, oare, mai liniştiţi pe cei care s-au rătăcit şi se usucă de sete?

Eu spun că fântâna, dacă a fost bine cântată şi clădită în inima ta, îţi varsă în suflet, atunci când te pierzi în nisipuri şi eşti gata să te lepezi de învelişul tău, o apă liniştită care nu aparţine lucrurilor, ci esenţei lucrurilor, şi

voi reuşi încă să te fac să zâmbeşti povestindu-ţi despre farmecul susurului fântânilor.

Şi cum ai putea să nu mă urmezi? Eu sunt semnificaţia ta. Cu un regret, vrăjesc nisipul. Creez pentru tine iubirea. Dintr-o mireasmă, fac un imperiu.

EXCIV

VREAU SĂ DESCHIZI LARG OCHII, CĂCI TE înşeli asupra ceremonialului.

Îl creezi aranjament gratuit sau înfrumuseţare inutilă. Pe cel care iubeşte îl creezi persecutat de reguli, ce par să vină de la un zeu bizar, care le dictează pentru ca, în cel mai bun caz, fayorizându-te aici, să te scurteze dincolo, asemenea unei vieţi veşnice care ţi-ar cere, în schimbul veşniciei, să-ţi amputezi sentimentele, însă regulile te fac să fii cel care eşti, şi nu altul, şi te înalţă în acelaşi timp în care te constrâng, căci întâlneşti aceste limite atunci când exişti cu adevărat, aşa cum arborele este desenat după liniile de forţă ale seminţei sale.

Ţi-am vorbit despre imaginea frumoasă. Ea este punct de vedere şi gust al lucrurilor. Şi din acel punct de vedere gândeşti altfel despre masă, despre odihnă, despre rugă, despre joc sau despre dragoste. Nu cunosc vreo împărţire, căci tu nu eşti sumă de piese disparate, ci fiinţă unică şi indivizibilă. În acest chip de piatră pe care l-a sculptat sculptorul meu, dacă schimb nasul, trebuie să schimb şi urechea sau, mai exact, am schimbat toată puterea ei de acţiune. Deci, dacă-ţi impun ca o dată pe an să te închini în faţa deşertului pentru a cinsti oaza cântătoare pe care o ascunde între cutele sale, misterul ei îl vei afla şi în femeie, în muncă sau în casă. Astfel, dăruindu-ţi un cer de stele, te-am schimbat în relaţiile tale cu sclavul, cu regele, cu moartea. Eşti rădăcină, mamă a frunzişului şi, dacă te schimb în rădăcină, îţi schimb şi frunzişul. N-am văzut oameni transformaţi prin argumentele logicienilor, nu i-am văzut convertindu-se în faţa emfazei unui profet saşiu. Dar adresându-mă esenţei lor, prin jocul unui ceremonial, i-am deschis în faţa luminii

mele.

Îmi ceri iubirea, împotriva regulilor care o interzic.

Dar aceste reguli au creat iubirea. Melancolia de a nu mai simţi iubirea, melancolie pe care o datorezi regulilor. Este deja iubire.

Dorinţa de dragoste este dragoste. Căci nu ai putea dor; decât ceea ce nu concepi încă. Acolo unde fraţii nu sunt îndrăgiţi, în lipsa unei structuri sau a unui obicei care să dea un înţeles rolului de frate (şi cum ai putea să-i iubeşti doar fiindcă luaţi masa împreună?), n-am observat ca unul să regrete că nu-şi iubeşte mai mult fratele. Regreţi dragostea concepută şi femeia care pleacă, dar nicio trecătoare indiferentă nu te incită să spui: „Aş fi fericit dacă aş iubi-o…

Atunci când plângi dragostea, înseamnă că dragostea a luat naştere. Desigur, regulile, creând dragostea, te fac să-ţi dai seama că o regreţi şi creezi că dragostea te-ar putea exalta în afara regulilor, dar de creând dragostea, îţi oferă bucuriile şi suferinţele ei, aşa cum existenţa unei fântâni într-un crâng de palmieri te face să-ţi pară crud nisipul arid, dar absenţa fântânilor este soră, pentru tine, a existenţei fântânilor. Căci nu plângi dun ceea ce nu poţi concepe. Creând fântânile, creez şi absenţa 391

lor. Oferindu-ţi diamante, creez sărăcia în diamante. Perla neagră a mărilor, găsită o dată pe an, creează scufundările tale zadarnice. Perla neagră dăruită altuia îţi pare a fi viol, şi răpire, şi nedreptate, şi o distrugi, împărţindu-i puterea. Şi nu trebuie decât să înţelegi că eşti mai bogat prin existenţa ei, chiar şi în posesia altuia, decât prin golul uniform al mărilor.

Au dat naştere mizeriei, dorind egalitatea ieslei în staul. Dorind să fie slujiţi. Dacă în ei cinsteşti mulţimea creezi în ei mulţimea. Dar dacă în fiecare dintre ei cinsteşti omul, creezi omul şi îi vei vedea înaintând pe drumul zeilor.

Mă nelinişteşte să văd că şi-au dat adevărurile peste cap, că au devenit orbi în faţa evidenţei, care este aceea că

nava e limitată de condiţia naşterii ei, adică de mare, condiţia dragostei limitează dragostea, iar condiţia ascensiunii tale îţi limitează ascensiunea. Căci nu există ascensiune fără forţă ce te trage în jos.

Dar ei spun: „Ascensiunea noastră este îngrădită îşi distrug barierele, iar spaţiul lor va fi lipsit de urcuşuri şi de coborâşuri. Şi iată-i transformaţi în gloată de bâlci, căci au ruinat palatul tatălui meu, în care toţi paşii aveau un înţeles.

Iată de ce îi auzi punându-şi întrebări asupra hranei spirituale pe care trebuie să o dai oamenilor pentru a le întări sufletul şi a le înnobila inima.

Ei au risipit oamenii hrănindu-i din iesle, transformându-i în turmă sedentară şi, fiindcă au acţionat din dragoste pentru om, pentru a-l elibera în nobleţea, limpezimea şi măreţia lui, ar trebui acum să se înspăimânte de faptul că sufletul şi inima devin tot mai puţin sensibile. Ce vor face, în această mulţime? îi vor cânta cântece de ocnă, pentru a-i emoţiona, vor deştepta în ei fantome, care au uitat ocna, dar încă îşi încovoaie uşor spinarea din teamă de lovituri. Astfel, într-un mod vag, vei purta în ei cuvintele poemului. Dar puterea lui va slăbi. Curând, vor asculta cântecul ocnaşilor fără a mai simţi loviturile uitate, iar pacea staulului nu va mai fi tulburată de de căci tu ai secătuit marea de putere. Atunci, în faţa celor ce-şi vor rumega hrana, vei simţi spaima de a nu înţelege sensul vieţii şi misterul exaltărilor spiritului, care va fi mort. Şi-ţi vei căuta obiectul pierdut ca şi cum ar fi un obiect printre atâtea altele. Şi vei născoci un cântec al hranei care-ţi vor istovi plămânii în timp ce repeţi „Mănânc”, fără a adăuga nimic gustului pâinii. Fără a înţelege că nu este vorba de un obiect ce trebuie distins printre alte obiecte, sau slăvit printre alte obiecte, căci esenţa arborelui nu se ascunde într-o anume parte a arborelui, iar cel care vrea să picteze doar esenţa nu va picta nimic.

Nu e surprinzător că te epuizezi căutând o cultură a

sedentarului, căci o asemenea cultură nu există.

„A dărui cultura, spunea tatăl meu, înseamnă a dărui setea. Restul va veni de la sine”. Dar tu hrăneşti cu furaje gata adunate pântece ghiftuite.

Dragostea este chemare la dragoste. Acelaşi lucru despre cultură. Esenţa ei se află în însăşi setea de cultură. Dar cum ai putea să cultivi setea?

Nu ceri decât condiţiile permanenţei tale. Cel care a fost crescut cu alcool îţi va cere alcool. Nu pentru că el i-ar fi de folos, căci, dimpotrivă, îl face să moară. Cel care a crescut în civilizaţia ta cere civilizaţia ta. Nu există alt instinct, în afara celui al permanenţei. Acest instinct domină instinctul de a trăi.

Căci am văzut mulţi care preferau să moară, decât să trăiască departe de satul lor. Şi ai văzut cum gazelele sau păsările, dacă le capturezi, se lasă încet să moară. Iar dacă eşti smuls dintre ai tăi, femeia şi copiii tăi, obiceiurile tale, sau dacă lumina care-ţi dădea viaţă se stinge – căci, chiar şi în hrubele unei mănăstiri ea continuă să strălucească – atunci este posibil să mori din cauza aceasta. Şi dacă atunci vreau să te salvez de la moarte, e de ajuns să inventez pentru tine un imperiu spiritual în care femeia pe care o iubeşti e parcă pregătită să te întâmpine. Şi atunci vei continua să trăieşti, căci răbdarea ta e nesfârşită. Casa căreia îi aparţii îţi este de folos atunci când te afli în deşert, deşi atât de îndepărtată. Femeia iubită îţi este de folos, deşi este departe şi adormită.

Dar nu poţi suporta ca un nod să se desfacă, iar obiectele să se risipească în dezordine. Vei muri dacă mor divinităţile tale. Căci tu trăieşti prin de şi nu poţi trăi decât prin ceea ce te poate face să mori.

Dacă voi deştepta în tine vreun sentiment patetic, îl vei transmite din generaţie în generaţie. Îţi vei învăţa copiii să desluşească această imagine dincolo de lucruri, ca pe un domeniu dincolo de elementele care îl compun, căci doar domeniul trebuie să fie iubit.

Nu ai accepta moartea pentru materialele din care

este alcătuit domeniul. De trebuie să se supună, nu ţie, care nu eşti decât drum şi trecere, ci domeniului. Şi tu le faci să i se supună. Dar dacă un domeniu s-a împlinit, atunci îţi vei da viaţa pentru a-i salva integritatea.

Îţi vei da viaţa pentru înţelesul cărţii, nu pentru cerneală sau hârtie.

Căci tu eşti nod al unor relaţii, iar identitatea ta nu se află în acest chip, această carne, această proprietate, acest surâs, ci într-o anume construcţie care s-a ridicat dincolo de tine, într-o anume imagine apărută din tine şi care îţi dă înţeles. Unitatea ei se leagă prin tine, dar în schimb tu îi aparţii.

Aproape niciodată nu vei putea vorbi despre ea: nu există cuvinte pentru a o transmite altuia. Asemenea femeii pe care o iubeşti. Dacă-mi spui numele ei, aceste silabe nu au puterea să deştepte în mine dragostea. Trebuie să mi-o arăţi. Ceea ce ţine de domeniul actelor, nu de cel al cuvintelor.

Cunoşti însă cedrul. Dacă spun „un cedru”, port în tine întreaga sa măreţie, căci ai fost învăţat să-l cunoşti şi ştii că el este mult mai mult decât trunchi, ramuri, rădăcini şi frunziş.

Nu cunosc alt mijloc pentru a da naştere dragostei decât de a te sacrifica dragostei. Dar dacă ei îşi primesc de-a gata hrana, care mai sunt divinităţile lor?

Îţi închipui că-i îmbogăţeşti acoperindu-i cu daruri, dar îi duci la moarte. Nu poţi trăi decât din ceea ce transformi, iar acel obiect, fiindcă te transpui în fiecare zi puţin câte puţin în el, te duce către moarte.

O ştiu bine bătrânele care-şi istovesc ochii brodând. Le spui să-şi cruţe ochii. Iar ochii nu le mai folosesc la nimic. Le-ai ruinat transformarea.

Dar cei pe care tu vrei să-i saturi, în ce se transformă, oare?

Poţi să creezi setea de posesiune, dar posesiunea nu e transformare. Poţi să creezi setea de a îngrămădi stofe 334 brodate. Dar nu creezi astfel decât sufletul unui

depozit.

Cum ai putea să creezi setea de aţi istovi ochii brodând? Căci doar aceasta este sete de viaţă adevărată.

Eu, în liniştea iubirii mele, i-am privit cu atenţie pe grădinarii mei şi pe torcătoarele mele. Am observat că li se dădea puţin şi li se cerea mult.

Ca şi cum pe ei şi pe de s-ar fi sprijinit soarta lumii.

Vreau ca fiecare santinelă să fie răspunzătoare de întregul imperiu. Iar grădinarul, de asemenea, să păzească, la poarta grădinilor, copacii de omizi. Iar aceea care coase un patrafir de aur nu răspândeşte, poate, decât o lumină slabă, dar ea îşi împodobeşte divinitatea, şi o divinitate mai frumos împodobită va străluci la rândul său asupra ei.

Nu ştiu ce înseamnă a creşte un om dacă nu a-l învăţa să citească imagini dincolo de lucruri. Eu perpetuez divinităţile. Plăcerea jocului de şah o salvez salvându-i regulile. Tu însă vrei să le trimiţi sclavi care să câştige partidele lor de şah.

Vrei să le trimiţi în dar scrisori de dragoste, observând că unii plâng atunci când le primesc, şi eşti uimit văzând că nu le poate smulge nicio lacrimă.

Nu îţi este de ajuns să dăruieşti. Trebuie să-l clădeşti pe cel care primeşte. Pentru plăcerea jocului de şah trebuie să clădeşti jucătorul. Pentru iubire trebuie să clădeşti setea de iubire. Pentru a-ţi primi zeul trebuie să clădeşti întâi de toate altarul. Eu am clădit imperiul în inima santinelelor mele, constrângându-le să facă o sută de paşi în sus şi în jos pe creasta zidurilor.

excv

UN POEM PERFECT, CARE ŞI-AR AVEA ESENŢA în acte, cerându-ţi totul, până şi muşchii. Acesta este ceremonialul meu.

Slabe ecouri, mişcări abia schiţate, pe care le leg în tine prin cuvinte înzestrate cu putere. Inventez jocul galerelor. Tu intri în joc şi îţi încovoi puţin umerii.

Dar regulile, riturile, obligaţiile, construcţia

templului, ceremonialul zilelor, aceasta, desigur, este o altă acţiune.

Ţi-a fost scris să fi convertit la reguli, rituri şi obligaţii, dându-ţi astfel seama că te împlineşti, şi să speri.

Desigur, aşa cum poţi să mă citeşti fără atenţie şi fără a mă simţi, poţi să asişti la ceremonial fără a te înălţa. Şi zgârcenia ta poate cu uşurinţă să-şi afle loc în generozitatea ritualului.

Nu pretind să-ţi conduc paşii în fiecare oră, aşa cum nu pretind ca santinela mea să fie orice oră credincioasă imperiului. Îmi este de ajuns ca una între toate celelalte să fie. Şi chiar şi aceleia nu-i pretind să fie credincioasă în fiecare moment, dar, deşi de obicei se gândeşte te ora prânzului, îi pretind ca, din când în când, să simtă, ca pe o străfulgerare, iluminaţia santinelei, ştiind prea bine că spiritul doarme şi nu ştie să vadă în permanenţă, căci altfel acest foc i-ar arde ochii, dar că marea primeşte înţeles de la perla neagră, găsită o dată, anul primeşte sens de la sărbătoarea unică, iar viaţa primeşte sens de la împlinirea prin moarte.

Şi puţin îmi pasă că ceremonialul meu are un înţeles strâmb pentru cei strâmbi de inimă. Am observat, în timpul cuceririlor mele, triburile negre şi vrăjitorul care le cerea, dintr-o poftă sordidă, să îndoape cu darurile lor vreun baston de lemn pictat în verde.

Ce-mi pasă că vraciul nu-şi cunoaşte rolul! Mâinile sculptorului creează viaţa.

EXCVI

CEL CARE PRETINDE RECUNOŞTINŢA: A FĂCUT acest lucru sau celălalt... însă nu există dar recoltat şi provizie strânsă. Darul tău este circulaţie de la unul înspre celălalt. Dacă încetezi a dărui înseamnă că nu ai dăruit nimic niciodată. Îmi vei spune: „Am fost demn de recunoştinţă ieri şi aştept răsplata14. Iar eu îţi voi răspunde: „Nu! Ai fi un mort demn de recunoştinţă dacă ai fi murit ieri, desigur, însă nu ai murit. Are importanţă doar ceea ce eşti în clipa morţii. Din omul generos care erai ieri,

ai ajuns omul nevrednic de astăzi. Iar cel ce va muri va fi un nevrednic”.

Eşti rădăcină a unui arbore ce trăieşte din tine. Eşti legat de arbore. El a devenit datoria ta. Dar rădăcina spune: „Am extras prea multă sevă!”. Arborele, atunci, va muri. Şi, oare, rădăcina poate să-şi închipuie că are 336 dreptul la recunoştinţa celui mort?

Dacă santinela oboseşte de a supraveghea orizontul şi adoarme, oraşul va muri. Nu există provizie a rondurilor bine făcute. Nu există provizie a bătăilor inimii tale adunată şi depusă undeva. Hambarul tău nu este provizie. Este escală. Îţi ari pământul în acelaşi timp în care scoţi din hambar. Dar te înşeli în toate lucrurile, îţi închipui că poţi să te odihneşti după creaţie prin îngrămădirea în muzeu a obiectelor create. Aduni în el până şi poporul tău. Dar nu există obiecte. Există înţelesuri diferite ale aceluiaşi obiect şi limbajuri diferite. Perla neagră nu este aceeaşi pentru pescuitorul de perle, pentru curtezană sau negustor. Diamantul are valoare atunci când îl extragi, când îl vinzi, când îl dăruieşti, când îl pierzi, când îl regăseşti, când împodobeşti pentru sărbători o frunte de femeie. Nu pot să spun nimic despre diamantul obişnuit. Diamantul de toate zilele nu este decât piatră fără valoare. O ştiu bine cele care îl păstrează. Îl închid în sipetul cel mai tainic, pentru ca el să doarmă acolo. Nu îl scot la vedere decât în ziua aniversării regelui. Diamantul devine atunci probă a orgoliului lor. L-au primit în ziua căsătoriei lor. Şi atunci era dovadă de iubire. Iar, o dată, el a fost miracol pentru cel care a vânturat tone de steril.

Florile sunt valoroase pentru ochi. Însă cele mai frumoase sunt acelea cu care am înflorit marea pentru a-i cinsti pe cei morţi. Şi pe acelea nimeni, niciodată, nu le va contempla. Acela vorbeşte în numele trecutului său. Îmi spune: „Sunt cel care…”. Accept să-l onorez, cu condiţia să fie mort. Pe singurul geometru veritabil, prietenul meu, nu l-am auzit niciodată fălindu-se cu triunghiurile sale. Era slujitor al triunghiurilor şi grădinar al unei grădini de

semne. Într-o noapte, îi spuneam: „Iată-te mândru de munca ta, ai dăruit mult oamenilor… A tăcut un timp, apoi mi-a răspuns:

„Nu este vorba de a dărui, căci îi dispreţuiesc pe cei care dăruiesc sau primesc. Cum aş putea să venerez pofta nepotolită a prinţului care cere mereu daruri? Sau pe aceia care se lasă devoraţi? Măreţia prinţului neagă măreţia lor. Trebuie să alegi între una sau alta. Pe prinţul care mă înjoseşte îl dispreţuise. Eu aparţin casei sale, iar el trebuie să mă ajute să mă înalţ. Şi măreţia mea va spori măreţia prinţului.

Ce am dăruit oamenilor? Eu sunt unul dintre ei. Sunt acea parte a lor care meditează asupra triunghiurilor. Oamenii, prin mine, au meditat asupra triunghiurilor. Prin ei, în fiecare zi, mi-am mâncat pâinea şi am băut laptele caprelor lor. Şi m-am încălţat cu pielea animalelor lor”.

Dăruiesc oamenilor, dar primesc totul de la oameni. Unde să caut întâietatea unuia asupra altuia? Dăruind mai mult, primesc mai mult. Şi voi aparţine unui imperiu mai nobil. Vezi aceasta la socotitorii tăi cei mai vulgari. Ei nu pot trăi prin ei înşişi. Încarcă vreo curtezană cu averea lor de smaralde. Ea străluceşte, iar ei, din acest moment, vor aparţine acestei străluciri. Sunt satisfăcuţi că sclipesc atât de tare şi, totuşi, sunt săraci: nu aparţin decât unei curtezane. Un altul a dăruit totul regelui. „Cui aparţii? Aparţin regelui41. Şi, într-adevăr, străluceşte.

EXCVII

AM CUNOSCUT OMUL CARE NU APARŢINEA decât sieşi, căci dispreţuia până şi curtezanele. Ţi-am vorbit despre acel ministru pântecos şi cu pleoape grele care, după ce mă trădase, s-a umilit şi a abjurat în momentul supliciului, trădându-se astfel şi pe sine însuşi. Şi cum ar fi putut să nu trădeze, atât pe mine cât şi pe el? Dacă aparţii unei case, unui domeniu, unui zeu, unui imperiu, vei salva prin sacrificiul tău lucrul căruia îi aparţii. Asemenea avarului, care aparţine unei comori. Şi-a făcut o divinitate dintr-un diamant rar. Şi va muri luptând împotriva hoţilor.

Dar nu acelaşi lucru se poate spune despre cel care este mulţumit în opulenţa lui. El se crede idol. Diamantele sale îi aparţin şi-l onorează. El, în schimb, nu le aparţine. Este piatră de hotar şi zid, însă nu este drum. Iar dacă îl stăpâneşti şi-l ameninţi, în numele cărui zeu îşi va da viaţa? El nu este nimic altceva decât un pântece.

Dragostea care face paradă este dragoste vulgară. Cel care iubeşte contemplă şi comunică în tăcere cu zeul lui. Ramura şi-a găsit rădăcina. Buza şi-a găsit sânul. Inima se înalţă în rugăciune. Nu am ce să fac cu părerea 398 altora. Avarul însuşi îşi ascunde comoara de ochii tuturor.

Dragostea e tăcută. Dar opulenţa cheamă în ajutor tobele. Ce înseamnă opulenţa care nu face paradă de ea însăşi? Ce înseamnă un idol fără adoratori? Nu înseamnă nimic imaginea de lemn vopsit care doarme în hangar, aruncată printre obiecte inutile.

Deci ministrul meu, pântecos şi cu pleoape grele, avea obiceiul să spună: „Domeniul meu, turmele mele, palatele mele, candelabrele mele de aur, femeile mele44. Trebuia ca el să existe. Îşi îmbogăţea admiratorii, care se prosternau în faţa lui. La fel vântul, care nu are nici greutate, nici miros, îşi dă seama de existenţa lui culcând la pământ lanurile de grâu. „Exist, gândeşte el, fiindcă îl fac să se încline44.

Astfel, ministrul meu gusta nu numai admiraţia, dar şi ura. Ea i se ridica în ochi ca o dovadă a existenţei sale. „Exist fiindcă îi fac să se revolte44. Iată pentru ce trecea peste trupurile lor, asemenea unui car.

Nu există nimic în el decât zarvă de cuvinte vulgare. Pentru ca tu să exişti, este important ca arborele căruia îi aparţii să se înalţe. Nu eşti decât drum şi trecere. Vreau să văd divinitatea căreia te închini, ca să pot crede în tine. Dar ministrul meu nu era decât groapă de adunat deşeuri.

Iată pentru ce i-am ţinut acest discurs:

„Auzindu-te de atât de multe ori spunând: „Eu… eu… eu44, m-am întors, în bunătatea mea, înspre chemarea tobelor tale şi te-am privit. Şi nu am văzut nimic decât un

depozit de mărfuri. La ce-ţi foloseşte să posezi? Eşti magazin sau dulap, dar nu eşti mai util, nici mai real decât un dulap sau magazin. Îţi place să se spună: „Dulapul e plin44, dar ce însemnătate are? Dacă-ţi retez capul pentru a scăpa de strâmbătura ta, ce se va schimba în imperiu? Cuferele tale vor rămâne în acelaşi loc. Ce dăruiai bogăţiilor tale, care acum le-ar putea lipsi? 44.

Pântecosul nu înţelegea întrebarea, dar, începând să se neliniştească, respira cu greutate. Şi am reluat:

„Să nu creezi că mă neliniştesc în numele unei dreptăţi greu de stabilit. Comoara care atârnă greu în pivniţele tale e frumoasă şi nu ea mă scandalizează. Desigur, ai jefuit imperiul. Dar şi sământă jefuieşte pământul pentru a clădi arborele. Arată-mi arborele pe care l-ai clădit.

Nu mă supără ca veşmântul de lână sau pâinea de grâu să fie scoase din sudoarea păstorului şi a plugarului pentru ca un sculptor să se îmbrace şi să mănânce. Sudoarea lor se transformă, fără ca ei să o ştie, în chip de piatră. Poetul jefuieşte hambarele, căci se hrăneşte din grăunţele hambarului fără a contribui la recoltă. Dar el slujeşte unui poem. Mă folosesc de sângele fiilor imperiului pentru a clădi victorii. Dar astfel creez un imperiu căruia îi sunt fiu. Sculptură, arbore, poem, imperiu! Arată-mi pe care dintre de le slujeşti. Căci nu eşti decât vehicul, drum şi convoi…

După ce vei fi repetat de o mie de ori: „Eu… eu… eu”, ce voi afla despre tine? Ce au devenit domeniile, comorile şi rezervele de auz prin tine? Să nu creezi că lupt împotriva gheţarului în numele mlaştinilor. Nu voi reproşa seminţei faptul că jefuieşte pământul. Ea nu este decât ferment care uită de sine, iar arborele pe care-l eliberează o jefuieşte, la rândul lui. Ai jefuit, dar cine te jefuieşte, iar tu cui aparţii?

Era frumoasă acea regină dintr-un imperiu îndepărtat. Diamantele scoase prin sudoarea poporului ei deveneau diamante ale reginei. Iar drumeţii şi vagabonzii

imperiului ei îşi băteau joc de drumeţii şi vagabonzii altui imperiu: „Regina voastră, spuneau ei, nu e împodobită de diamante! A noastră are culoarea lunii şi a stelelor… Dar iată că perlele tale, diamantele şi domeniile tale se contopesc în tine pentru a nu cinsti decât opulenţa unui pântece greoi. Din aceste materiale risipite construieşti un templu vulgar, în care materialele nu suntăm bogăţite. Eşti nodul diversităţii lor, dar acest nod nu le este de folos, ci dimpotrivă. Perla care-ţi împodobeşte degetul e mai puţin frumoasă decât o simplă promisiune a mării. Voi rupe nodul care mă scandalizează şi voi face din edificiul tău litieră şi îngrăşământ pentru alţi arbori. Şi cu tine ce voi face? Ce voi face cu sământă unui arbore care sluţeşte pământul» aşa cum abcesul sluţeşte carnea?”

Totuşi, doream ca înalta dreptate pe care vreau să o slujesc să nu fie confundată cu o dreptate strâmbă. „Hazardul unei fapte josnice, îmi spuneam, a legat o comoară care, împărţită, n-ar mai însemna nimic. Î îmbogăţeşte pe cel care o posedă, dar trebuie ca acela 400 care o posedă să o îmbogăţească de asemenea. Aş putea să o împart, să o distribui şi să o transform în pâine pentru popor, dar oamenii poporului meu, căci sunt numeroşi, vor fi puţin îmbogăţiţi prin această hrană de o zi pe care ţi-o voi dărui. Arborele ce s-a înălţat, dacă e frumos, îl voi transforma în catarg de corabie, şi nu în butuci împărţiţi tuturor pentru un foc de o oră.

Căci nu vor fi îmbogăţiţi printr-o oră de foc. Dar cu toţii vor fi înfrumuseţaţi de corabia căreia îi vor da drum în larg.

Vreau ca din această comoară să extrag o imagine de care inimile să se bucure. Vreau să dăruiesc oamenilor gustul miracolului, fiindcă este bine ca pescuitorii de perle, care trăiesc în sărăcie, căci perlele sunt atât de greu de desluşit în întunericul din adâncul mării, să creadă în perla minunată. Sunt mai bogaţi prin perla găsită o singură dată într-un an, dar care le schimbă destinul, decât jorintr-un mediocru supliment de hrană datorat împărţirii echitabile

a tuturor perlelor mării, căci doar aceea care este unică face ca adâncul mării să înflorească pentru toţi”.

EXCVIII

CĂUTAM, DECI, ÎN ÎNALTA MEA DREPTATE, O întrebuinţare demnă a bogăţiilor confiscate, căci eu nu sunt de partea pietrelor împotriva templului. Nu mă interesa să nivelez gheţarul, transformându-l în mlaştină, să risipesc templul în materiale diverse şi să ofer comoara jefuitorilor. Căci singurul jaf pe care-l onorez este acela al pământului de către sământă, care se jefuieşte pe ea însăşi, murind în numele arborelui. Nu mă interesa să-l îmbogăţesc câte puţin pe fiecare după starea lui, oferind o bijuterie curtezanei, un snop de grâu – plugarului, o capră – păstorului, o monedă de aur – avarului. Căci îmbogăţirea, atunci, e mizerabilă. Doream să salvez unitatea comorii astfel încât ea să strălucească asupra tuturor, aşa cum străluceşte perla indivizibilă. Căci dacă tu creezi o divinitate, o dăruieşti fiecăruia în totalitate, fără a o împărţi.

Şi iată că se revoltă setea ta de dreptate: „Mizerabili, îţi spui, sunt plugarul şi păstorul. Cu ce drept i-ai frustra de ceea ce le datorezi, în numele unui 401

avantaj pe care nu-l doresc sau al vreunui zeu de existenţa căruia nu au aflat? Vreau să dispun de fructul muncii mele. Din el voi hrăni, dacă aşa vreau, poeţii şi cântăreţii. Sau voi pune deoparte, dacă aşa vreau, pentru u zilele de sărbătoare. Dar cu ce drept clădeşti pe sudoarea mea o biserică, dacă eu nu cred în ea?

Este zadarnică, îţi voi răspunde, dreptatea ta provizorie, căci ea nu aparţine decât unui singur nivel. Şi trebuie să alegi. Materialele îşi schimbă semnificaţia trecând de la un nivel la celălalt. Nu întrebi pământul dacă doreşte ca grâul să crească. Căci el nu concepe grâul. Este pământ, pur şi simplu. Nu doreşti ceea ce nu a fost conceput încă. Acea femeie îţi este indiferentă. Nu-ţi doreşti să o iubeşti, deşi această iubire, dacă te-ar încerca, te-ar face, poate, fericit.

Nimeni nu regretă că nu doreşte să devină geometru. Nimeni nu regretă lipsa regretelor, căci aşa ceva ar fi absurd. Grâul trebuie să creeze semnificaţia pământului, care va deveni astfel pământ acoperit cu grâu. De asemenea, nu ceri griului să dorească a deveni conştiinţă şi lumină a ochilor. Căci el nu concepe nici lumina ochilor, nici conştiinţa. El este grâu, pur şi simplu. Omul este cel care trebuie să se hrănească şi să transforme în fervoare şi rugă de seară pâinea de grâu. Deci nu-l întreba pe plugar dacă doreşte, prin sudoarea lui, să devină poem, geometrie sau arhitectură, căci plugarul nu le concepe. S-ar folosi de munca lui pentru a-şi îmbunătăţi căruţa, fiindcă este plugar şi nimic altceva.

Am refuzat să fiu de partea pietrelor împotriva templului, de partea pământului împotriva arborelui, de partea căruţei plugarului împotriva cunoaşterii. Respect orice creaţie, deşi ea se întemeiază în aparenţă pe nedreptate, căci negi piatra pentru a clădi templul. Şi totuşi, o dată ce creaţia s-a împlinit, nu voi spune, oare, despre templu că este semnificaţie a pietrei şi dreptate făcută? Nu voi spune, oare, despre arbore că este ascensiune a pământului? Nu voi spune, oare, despre geometru că-l înnobilează pe plugar, care este om, deşi el nu o ştie?

Nu întemeiez respectul faţă de oameni pe împărţirea zadarnică a proviziilor zadarnice, într-o egalitate duşmănoasă. Soldatul şi căpitanul sunt egali în faţa impe402 râului. Şi voi spune că sculptorii răi sunt egali sculptorului bun în faţa capodoperei pe care a creat-o, căci ei au fost pământ fertil pentru ascensiunea sa. Au fost condiţie a vocaţiei sale. Voi spune că plugarul sau păstorul sunt egali sculptorului bun în faţa capodoperei sale, căci ei au fost condiţie a creaţiei.

Şi, totuşi, te nelinişteşte că-l jefuiesc pe acest plugar, care nu primeşte nimic în schimb. Şi visezi un imperiu în care tăietorii de piatră, hamalii şi salahorii să se poată îmbăta de poezie, de geometrie şi de sculptură, şi să-şi

impună în mod liber un surplus de muncă pentru a-ţi hrăni poeţii, geometrii şi sculptorii.

Însă făcând aceasta, confunzi mijlocul cu scopul, căci, desigur, eu mă gândesc la ascensiunea plugarului meu. Ar fi, într-adevăr, frumos acela care s-ar îmbăta de geometrie. Dar miop şi neputând să vezi mai departe de vârful nasului, tu vrei să-ţi rezolvi problema în ciclul unei vieţi de om şi pretinzi să nu întreprinzi nimic care să treacă peste indivizi sau generaţii. Şi astfel te amăgeşti singur.

Căci îi cânţi pe aceia care au murit luptând cu marea la bordul unor corăbii fragile, deschizând fiilor lor imperiul Insulelor. Îi cânţi pe aceia care au murit pentru invenţiile lor, fără a trage folos din de pentru ca alţii să le ducă la bun sfârşit. Îi cânţi pe soldaţii sacrificaţi pe ziduri, care din sângele vărsat n-au cules nimic pentru ei. Îl cânţi chiar şi pe acela care plantează un cedru, deşi e bătrân şi nu speră să se bucure de umbra acestuia.

Există alţi plugari şi alţi păstori pe care poemul îi va răsplăti mai târziu. Căci poemul îşi răspândeşte puterea încet, iar umbra arborelui îl va adăposti pe fiul tău. Este bine ca sacrificiul să fie răsplătit cât mai curând, însă nu vreau, totuşi, ca el să înceteze prea repede de a fi necesar. Căci este condiţie, semn şi drum al ascensiunii. Timp de trei ani bat cuie şi rindeluiesc scândurile corăbiei mele. Nu sunt răsplătit nici de mirosul scândurilor, nici de zgomotul cuielor. Sărbătoarea va veni mai târziu. Există corăbii greu de clădit. Dacă nu mai trebuie să ceri sacrificii înseamnă că eşti satisfăcut de corăbiile gata făcute, de cunoştinţele acumulate, de arborii plantaţi, de sculpturile perfecte, şi îţi închipui că a venit ora în care trebuie să te instalezi, pentru a te bucura de provizii, în bunurile făurite de alţii.

În acea clipă, mă voi urca pe turnul cel mai înalt pentru a scruta orizontul. Căci ora sosirii barbarilor este aproape.

Ţi-am spus: nu există provizie strânsă. Nu există decât direcţie, ascensiune şi luptă pentru ceva. Plugarii se

vor alătura geometrilor – pentru a primi plăcerea în schimbul sudorilor – atunci când geometrii vor înceta de a mai crea. Dacă mergi în acelaşi pas în urma prietenului tău, trebuie, dacă el are un avans faţă de tine şi vrea să i te alături, să se oprească din mers. Ţi-am mai spus: vei afla egalitatea atunci când mersul va deveni inutil şi doar în clipa morţii proviziile îţi vor fi de folos, atunci când Domnul te cheamă la el.

Mi s-a părut drept să nu împart comoara.

Căci nu există decât o singură dreptate: voi salva în primul rând ceea ce te face să-i aparţii. Dreptate pentru zei? Dreptate pentru oameni? Dar zeul îţi aparţine, iar eu te voi salva dacă este posibil şi dacă, salvându-te, el va creşte în măreţie. Dar nu te voi salva împotriva divinităţilor tale, căci tu eşti al lor.

Voi salva copilul, dacă este necesar, împotriva mamei, deşi la început el i-a aparţinut. Acum însă ea îi aparţine. Şi voi salva strălucirea imperiului împotriva plugarului şi grâul împotriva pământului. Voi salva perla neagră căreia îi aparţii, chiar dacă nu tu eşti acela care o va scoate din adâncul mării, căci ea împodobeşte pentru tine întreaga imensitate a mării, împotriva ridicolului fragment de perlă care ar fi al tău fără a te îmbogăţi deloc. Voi salva înţelesul iubirii pentru ca tu să-i poţi aparţine, împotriva iubirii care ţi-ar aparţine ca o achiziţie sau ca un drept, căci atunci tu nu ai câştiga prin ea iubirea.

Voi salva izvorul la care-ţi potoleşti setea, chiar împotriva setei tale, căci altfel vei muri atât în spiritul, cât şi în carnea ta.

Puţin îmi pasă dacă vorbele îşi opun înţelesul, iar eu par aţi acorda iubirea refuzându-ţi-o, a te obliga să trăieşti impunându-ţi moartea, căci contrariile sunt invenţie a limbajului, care încâlceşte ceea ce pretinde a surprinde (Şi începe era marii nedreptăţi, în care ceri omului să se pronunţe pentru sau împotrivă, sub ame404 ninţarea morţii).

Deci mi s-a părut drept să nu răsplătesc comoara

risipind-o, pentru a da fiecăruia ceea ce-i luaserăm prin jaf, curtezanei-bijuteria, păstorului-capra, plugarului-snopul de grâu şi avarului-moneda de aur, ci de a răsplăti spiritul prin ceea ce am răpit cărnii. Acelaşi lucru îl faci atunci când te foloseşti de muşchii tăi pentru a şlefui piatra, iar apoi, o dată victoria câştigată, îţi freci mâinile una de cealaltă, pentru a te elibera de praful ce s-a adunat pe de te dai un pas înapoi, apropiind puţin pleoapele pentru a vedea mai bine, îţi apleci puţin capul într-o parte, iar apoi primeşti surâsul divinităţii ca pe o flacără.

Aş fi putut, desigur, să colorez cu o lumină oarecare răsplata. Căci altceva este a poseda o bijuterie oarecare, un animal, un snop de grâu, o monedă de aur, în care nu afli nicio plăcere, şi a le primi ca o concluzie a unei zile de sărbătoare sau culme a unui ceremonial, căci aceste umile daruri au culoarea unui cadou al regelui sau al iubirii. L-am cunoscut pe acel proprietar al unor nesfârşite câmpuri de trandafiri, care ar fi preferat să-i fie răpite toate decât să piardă un singur trandafir ofilit, cusut într-un umil săculeţ de pânză, pe care-l purta aproape de inima lui. Dar unul sau altul dintre supuşii mei ar fi putut să se înşele şi să creadă, în prostia sa, că-şi află bucuria în grâne, aur sau un trandafir ofilit prins într-un săculeţ de pânză. Doream să-i învăţ. Aş fi putut, desigur, să-mi transform comoara în recompensă. Pe generalul învingător îl înnobilezi în faţa imperiului, sau pe acela care a inventat o floare nouă, sau un remediu, sau o corabie. Dar acesta ar fi fost un târg care s-ar fi justificat prin el însuşi, logic şi echitabil, desigur, satisfăcător pentru raţiunea ta, dar cu putere nulă asupra inimii. Atunci când îţi plătesc salariul, o dată pe lună, ţi se pare, oare, că el străluceşte asupra ta? Mi s-a părut, deci, că am puţin de aşteptat din partea reparării unei nedreptăţi, a glorificării unui devotament, a omagiului datorat geniului. Priveşti şi spui: „Este bine”. Totul e în ordine şi te întorci acasă pentru a te apuca de altceva. Şi nimeni nu-şi primeşte partea de lumină, căci este în firea lucrurilor să repari o nedreptate, să cinsteşti devotamentul

şi să omagiezi geniul. Iar dacă soţia ta te întreabă, atunci când deschizi uşa: „Ce se mai întâmplă nou în 405

oraş?”, vei răspunde că nu-i nimic demn de povestit. Căci nu te mai gândeşti să spui că oamenii şi casele lor sunt luminaţi de soare sau că fluviul curge înspre mare.

Am respins, deci, propunerea ministrului justiţiei care-mi cerea cu încăpăţânare să cinstesc şi să răsplătesc virtutea, fiindcă, pe de o parte, distrugi ceea ce pretinzi a cinsti tocmai prin faptul că cinsteşti, iar, pe de altă parte, îl bănuiam că se interesează de virtute aşa cum s-ar fi interesat de un ambalaj pentru fructe delicate, nu pentru că ar fi fost exagerat de depravat, ci pentru că era depravat cu delicateţe, gustând în primul rând calitatea.

„Virtutea, i-am răspuns, o pedepsesc”.

Şi fiindcă părea perplex:

„Ţi-am vorbit de căpitanii mei în deşert. Îi răsplătesc pentru sacrificiul lor în mijlocul nisipurilor, dacă o fac din dragoste pe care o simt pentru aceste nisipuri. Făcându-i prizonierii mizeriilor, aceasta devine somptuoasă.

Virtuoasele tale, dacă iubesc coroana de carton poleit cu aur, uralele admiratorilor şi averea pe care o primesc ca răsplată, nu vor mai afla loc în de pentru virtute. Fetele din cartierul rezervat îţi cer un preţ mai puţin ridicat pentru un dar mai puţin zgârcit44.

Am respins şi propunerile arhitecţilor. „Vezi, mi-au spus ei, poţi să transformi această comoară sterilă într-un templu unic, care ar face gloria imperiului tău, şi înspre care, de-a lungul secolelor, vor osteni mergând caravanele de pelerini44.

Desigur, urăsc banalul, care nu-ţi aduce nimic. Şi respect nesfârşitul şi liniştea făcute dar oamenilor. Mai utilă decât posesia unui hambar în plus îmi pare a fi posesia stelelor cerului, şi ale mării – deşi nu ai şti să-mi spui de ce şi cum îţi înalţă inima. Dar din cartierul de mizerie în care mori înăbuşit le doreşti. De sunt chemare către o migraţie minunată. Are puţină importanţă dacă ea este cu neputinţă. Regretul iubirii este iubire. Şi iată că

eşti salvat deja în clipa în care încerci să fugi înspre iubire.

Şi, totuşi, nu credeam în acţiune. Nu cumperi bucuria, nici sănătatea, nici dragostea adevărată. Nu cumperi stelele. Nu cumperi un templu. Cred în templul care te 400 jefuieşte. Cred în templele care se înalţă smulgând su dorea oamenilor. De îşi trimit în depărtare apostolii, iar aceştia te vor dijmui în numele divinităţii. Cred în templul regelui crud care-şi întemeiază orgoliul în piatră. Aduce toţi bărbaţii imperiului său înspre şantier. Iar vătafii înarmaţi cu bice vor forma din ei convoaiele de pietre. Cred în templul care te exploatează şi te devorează. Şi, în schimb, te converteşte. Căci numai acel templu te răsplăteşte pentru truda ta. Cel care a cărat pietrele regelui crud primeşte, la rândul său, dreptul la orgoliu. Îl vezi încrucişându-şi braţele în faţa etravei cu care corabia de argint începe să ameninţe nisipurile în liniştea secolelor ce vor veni. Măreţia sa îi este destinată, ca şi celorlalţi, căci un zeu, o dată creat, se dăruieşte tuturor fără a se împărţi. Cred în templul născut din entuziasmul victoriei. Şlefuieşti o corabie pentru eternitate. Şi toţi vor cânta înălţând templul, şi templul va cânta, la rândul lui.

Cred în iubirea care se transformă în templu. Cred în orgoliul care se transformă în templu. Şi aş crede, dacă ai şti să le clădeşti, în templele născute din mânie. Căci atunci văd arborele înfigându-şi rădăcinile în iubire, sau în orgoliu, sau în beţia victoriei, sau în mânie. Îţi smulge vlagă pentru a se hrăni. Dar iată că oferi ambiţiei rădăcinilor lui o hrubă mizerabilă, fie şi plină de aur. Ea nu vă putea hrăni decât un depozit de mărfuri. Un secol de vânturi, de ploi şi de nisipuri o va nărui.

Şi fiindcă ai dispreţuit gândul că o comoară poate fi îmbogăţire, că poate fi răsplată, că se poate transforma în corabie de piatră, fiindcă nu ai fost mulţumit să cauţi o imagine luminoasă care să înfrumuseţeze inima oamenilor, m-am îndepărtat de tine pentru a reflecta în linişte.

„El nu este, mă gândeam, decât îngrăşământ pentru un pământ sterp. Greşesc încercând să-i dau o altă

semnificaţie44.

EXCIX

L-AM RUGAT, DECI, PE DOMNUL SĂ MĂ lumineze, iar el, în bunătatea lui, m-a făcut să-mi amintesc de caravanele ce se îndreptau spre oraşul sfânt, deşi nu am înţeles de la început în ce fel amintirea unui 407

convoi de cămile în arşiţa soarelui mi-ar fi putut lămuri contradicţiile.

Te-am văzut, poporul meu, pregătindu-ţi, la ordinul meu, pelerinajul. Am gustat întotdeauna ca pe o miere nemaiîntâlnită fervoarea celei din urmă seri. Căci expediţia pe care o pregăteşti este asemenea unei corăbii pe care o spoieşti cu smoală după ce construcţia s-a încheiat, şi care, având acelaşi înţeles ca şi sculptura sau templul, care macină uneltele şi te stimulează în invenţiile tale, calculele tale şi puterea braţului tău, capătă acum înţelesul călătoriei, căci o înveşmântezi pentru a putea primi vântul. Acelaşi lucru despre fiica ta, pe care ai hrănit-o şi ai învăţat-o, dar vin zorii zilei în care soţul o aşteaptă şi, în acea dimineaţă, nepărându-ţi îndeajuns de frumoasă, te ruinezi pentru a o împodobi cu stofe scumpe şi brăţări de aur, căci în acel moment tu lansezi, de asemenea, o corabie în largul mării.

După ce ai terminat de a aduna proviziile, de a fereca lăzile, de a lega sacii, treci cu un aer regal printre animale, mângâindu-l pe unul, împingându-l pe celălalt, ajutându-te de genunchi pentru a mai strânge puţin o curea de piele, şi mândrindu-te, o dată urcată încărcătura pe spatele cămilei, de a nu o vedea alunecând nici la dreapta, nici la stânga, ştiind că animalele, deşi o vor clătina poticnindu-se printre pietre şi îngenunchind la popasuri, o vor ţine totuşi suspendată într-un echilibru elastic, asemenea portocalului care se clatină în vânt fără a ameninţa încărcătura sa de portocale.

Îţi savurez căldura, poporul meu, atunci când îţi pregăteşti crisalida celor patruzeci de zile de mers prin deşert şi, fiindcă nu am ţinut niciodată seamă de zarva

cuvintelor, nu m-am înşelat niciodată asupra ta. Căci, plimbându-mă în serile de dinaintea plecărilor, în tăcerea iubirii mele, printre zgomotele animalelor şi discuţiile vii despre drumul ce ar trebui urmat, sau despre călăuzele ce ar trebui alese, sau despre rolul ce revenea fiecăruia, nu eram uimit auzindu-vă, nu lăudând călătoria, ci, dimpotrivă, descriind în culori întunecate suferinţele expediţiei ce avusese loc cu un an în urmă, fântânile secate, vânturile nimicitoare, muşcătura şerpilor surprinşi în nisipuri asemenea unor nervi invizibili, capcanele întinse de hoţi, boala şi moartea, ştiind că nu era vorba în toate acestea decât despre pudoarea iubirii.

Căci este bine. Să nu dai de înţeles că divinităţile tale te exaltă, glorificând înainte de toate cupolele aurite ale oraşului sfânt, căci zeul tău nu este dar primit de-a gata, nici provizie păstrată pentru tine în vreo parte a lumii, ci sărbătoare şi încoronare a ceremonialului suferinţelor tale.

Ei erau preocupaţi, deci, în primul rând de elementele înălţării lor, asemenea constructorilor de corăbii, căci dacă aceştia îmi vor vorbi prea devreme despre pânze, despre vânt şi despre mare, nu voi avea încredere în ei, temându-mă că neglijează scândurile şi cuiele, aşa cum un tată s-ar ruga prea devreme ca fiica sa să fie frumoasă. Îmi plac cântecele făuritorilor de cuie şi ale tăietorilor de scânduri, căci ei glorifică nu provizia strânsă, care e goală de înţeles, ci ascensiunea înspre corabie. Şi, o dată corabia clădită şi primind înţelesul călătoriei în larg, vreau să-i aud pe marinarii mei cântând, nu în primul rând minunile insulelor, ci primejdiile asediului mării, căci atunci voi întrezări victoria lor.

Desluşesc ei înşişi, în suferinţa lor, drumul, vehiculul şi convoiul. Şi ai fi miop şi credul să te nelinişteşti de vaietele, ca şi de blestemele cu care-şi mângâie inimile şi să le trimiţi cântăreţii tăi care, cu vorbe dulci, vor nega primejdiile setei şi le vor lăuda frumuseţea apusurilor de soare în largul deşertului. Nu sunt atras de fericirea lipsită de formă. Dar voi fi mereu călăuzit de revelaţia iubirii.

Deci caravana se pune în mers. Şi, din acea clipă, încep cugetarea tainică, şi liniştea, şi noaptea oarbă a crisalidei, şi dezgustul, şi îndoiala, şi suferinţa, căci orice împlinire este dureroasă. Nu trebuie să te înflăcărezi, ci să rămâi credincios fără a înţelege, căci cel care erai ieri va muri şi nu mai e nimic de aşteptat de la tine.

Nu vei mai fi decât elan de regrete pentru răcoarea casei tale şi ceainicul de argint din care îţi bei ceaiul, alături de ea, înaintea clipei de dragoste. Îţi va fi dureroasă până şi amintirea ramurii care se clătina sub fereastră sau a strigătului cocoşului în curte. Vei spune: „Aparţineam casei mele!”, căci acum nu mai aparţii nici unui loc. Îţi va reveni în minte misterul animalului pe care-l trezeai în zori, căci ştii câte ceva despre calul sau dinele tău, fiindcă îţi răspund. Dar nu ştii, căci el este parcă zidit în sine, dacă îndrăgeşte sau nu păşunea, staulul sau pe tine însuţi. Şi simţi nevoia, în profunzimea singurătăţii tale, să-i treci încă o dată braţul în jurul gâtului, sau să-i mângâi ochii, pentru a-l încânta, poate, astfel, în întunericul nopţii sale. Şi, desigur, în ziua în care vei întâlni fântâna secată, care nu-ţi stoarce decât un noroi murdar, susurul fântânii pe care ai lăsat-o acasă îţi răneşte inima.

Astfel se închide asupra ta crisalida deşertului, căci încă din a treia zi paşii încep să ţi se înfunde în bitumul întinderii. Cel care-ţi rezistă te exaltă, iar loviturile unui luptător cheamă loviturile celuilalt. Dar deşertul primeşte paşii tăi unul după celălalt, asemenea unei audienţe nesfârşite care ţi-ar înghiţi cuvintele şi te-ar conduce la tăcere. Te istoveşti mergând de cum apar zorile, iar întinderea de calcar care marchează orizontul la stânga ta nu s-a schimbat cu nimic la venirea serii. Te macini asemenea muntelui pe care copilul vrea să-l mute din loc, folosindu-se de o lopăţică. Dar muntelui nu-i pasă de truda ta. Eşti ca şi pierdut într-o libertate fără margini, şi fervoarea ta se pierde. Şi astfel, poporul meu, în timpul acestor călătorii, te-am hrănit de fiecare dată cu cremene

şi te-am adăpat cu mărăcini. Te-am îngheţat cu frigul nopţilor. Te-am supus unor furtuni de vânt atât de fierbinţi, încât trebuia să te ghemuieşti la pământ, cu capul ascuns în haine, cu gura plină de nisip, în timp ce vlaga ţi se scurgea sub razele fierbinţi ale soarelui. Şi experienţa m-a învăţat că orice cuvânt de consolare era inutil.

„Va veni, îţi spuneam, o noapte asemenea unui adânc de mare. Nisipul depus va dormi în valuri nemişcate. Vei păşi, în limpezimea aerului, pe un pământ elastic şi tare…”. Dar vorbindu-ţi, simţeam pe buze gustul minciunii, căci îţi ceream să te transformi, printr-o născocire, în altul decât tine însuţi. Şi, în liniştea iubirii mele, nu mă simţeam revoltat de ocările tale:

„Se poate, stăpâne, ca tu să ai dreptate! Mâine, poate, Domnul îi va transforma pe supravieţuitori în mulţime fericită. Dar ce ne pasă de aceşti străini? Noi nu suntem în acest moment decât un pumn de scorpioni prinşi în capcana unui cerc de foc!”

Şi aşa trebuiau să fie, Doamne, pentru gloria ta.

Sau, străpungând cerul asemenea unei lovituri de sabie, se trezea în cruzimea sa nocturnă vântul de nord. Pământul gol se elibera de căldură, iar oamenii dârdâiau, ca ţintuiţi de stele. Ce puteam să le spun?

„Vor reveni zorii şi lumina. Căldura soarelui, ca un sânge fierbinte, se va răspândi încet în trupurile voastre. Cu ochii închişi, vă veţi simţi cuprinşi de el…

Dar ei îmi răspundeau:

„În locul nostru, Domnul va aşeza, poate, mâine, o grădină de ierburi parfumate pe care le va îngrăşa, în bunătatea lui. Dar în această noapte noi nu suntem decât un Ian de secară tulburat de vânt”.

Şi aşa trebuiau să fie, Doamne, pentru gloria ta.

Atunci, îndepărtându-mă de suferinţa lor, m-am rugat aşa:

„Doamne, este demn ca ei să-mi refuze leacurile false. Pe de altă parte, vaietele lor sunt lipsite de importanţă: eu sunt asemenea chirurgului care, vindecând

carnea, o face să sufere. Cunosc rezervele de bucurie care se află ferecate în ei, deşi nu ştiu prin ce cuvinte le-aş putea elibera. Desigur, bucuria lor nu este pentru această clipă. Pentru a-şi elibera mierea, fructul trebuie mai întâi să se coacă. Noi trecem, în acest moment, prin ora sa de amărăciune. E rolul timpului care se scurge de a ne vindeca şi de a ne transforma în bucurie pentru gloria ta".

Şi, mergând mai departe, continuam să-mi hrănesc poporul cu cremene şi să-l adăp cu mărăcini.

Dar, semănând la început cu nenumăraţii paşi deja cheltuiţi în întinderea nisipurilor, noi făceam pasul miracolului. Sărbătoare ce încorona ceremonialul mersului. Clipă binecuvântată între alte clipe, care sparge crisalida şi-şi eliberează în lumină comoara înaripată.

Astfel mi-am condus oamenii la victorie prin neajunsurile războiului. La lumină dincolo de noapte, la liniştea templului dincolo de convoiul de pietre, la răsunetul poemului dincolo de ariditatea gramaticii, la spectacolul privit din înălţimea muntelui dincolo de prăpăstii şi de grohotişuri. Puţin îmi pasă, în timpul trecerii, de suferinţa ta fără speranţă, căci nu am încredere în lirismul omizii ce se crede îndrăgostită de zbor. E de ajuns ca ea să se devoreze pe sine însăşi în digestia transformării ei. Şi e de ajuns ca tu să ajungi la capătul deşertului pe care-l străbaţi.

Nu poţi dispune de comorile de bucurie pecetluite în tine, astfel încât să le eliberezi înainte ca ora lor să sosească. Desigur, este vie plăcerea pe care o afli în jocul de şah atunci când victoria îţi încoronează gândirea, dar nu stă în puterea mea să-ţi dăruiesc această plăcere în afara ceremonialului jocului.

Iată pentru ce vreau ca, la nivelul scândurilor şi al cuielor, să cânţi cântecele făuritorilor de cuie şi ale tăietorilor de scânduri, şi nu imnul corăbiei. Căci eu îţi ofer umilele victorii ale scândurii geluite şi ale cuiului ascuţit, care îţi vor mulţumi inima, dacă înspre de ai tins la început. Bucata ta de lemn este frumoasă atunci când lupţi

pentru o scândură geluită. Iar scândura e frumoasă atunci când lupţi pentru corabie.

L-am cunoscut pe acela care, deşi se supunea ceremonialului jocului de şah, căsca discret şi îţi dădea loviturile de răspuns cu o indulgenţă absentă, asemenea unuia cu inima uscată care consimte să ia parte la jocul copiilor.

— Vezi flota mea de război, spune căpitanul de şapte ani, care a înşirat sub ochii tăi trei pietricele.

— Frumoasă flotă de război, într-adevăr, răspunde cel cu inima uscată, privind pietricelele cu un ochi indiferent.

Cel care, din vanitate, nu consideră ca fiind esenţial ceremonialul jocului de şah, nu va simţi gustul victoriei sale. Cel care, din vanitate, nu-şi face un zeu din scânduri şi cuie, nu va ajunge să clădească o corabie.

Mâzgălitorul de hârtie, care nu va clădi niciodată nimic, preferă, din delicateţe, imnul corăbiei cântecului făuritorilor de cuie şi al tăietorilor de scânduri, aşa cum „o dată ce corabia este terminată, lansată în larg, cu pânzele umflându-se de vânt, în loc să-mi vorbească despre lupta lui de fiecare clipă cu marea, îmi va cânta deja insula minunată, care, desigur, este semnificaţie a scândurilor şi a cuielor, şi apoi a luptei cu marea, cu condiţia însă ca tu să nu fi neglijat nimic din transformările succesive din care ea se va naşte. Dar acela, dintr-odată, la vederea primului cui rătăcindu-se în putreziciunea visului, îmi va cânta despre păsările colorate şi apusurile de soare deasupra insulelor de corali, ceea ce mă va scârbi de la început, căci eu prefer pâinea proaspătă acestor dulciuri, care pe deasupra mi se vor părea suspecte, căci există insule în care plouă şi în care păsările sunt cenuşii, şi doream, o dată ce voi ajunge la deşi pentru a le putea iubi, să aud cântecul care să mă facă să-mi răsune în inimă cerul cenuşiu, de păsări fără culoare.

Dar eu, care nu încerc să-mi clădesc catedrala fără pietre şi nu ating esenţa decât ca încoronare a diversităţii, eu, care nu aş înţelege nimic despre floare dacă fiecare

floare nu s-ar deosebi de cealaltă, printr-un anumit număr de petale, şi nu altul, printr-o anume alegere a culorilor, şi nu alta, eu, care am făurit cuie, am tăiat scânduri şi am primit una câte una loviturile de temut ale mării, eu pot să-ţi cânt insula plină de formă şi de culoare pe care cu propriile mele mâini am smuls-o din adâncul mării.

La fel despre dragoste. Dacă mâzgălitorul meu de hârtie mi-o va cânta în plenitudinea sa universală, ce voi afla despre ea? Dar acea anumită femeie îmi deschide un drum. Ea vorbeşte într-un anumit fel. Surâde într-un anumit fel. Nicio alta nu îi seamănă. Şi iată, totuşi, că seara, sprijinindu-mă de pervazul ferestrei, departe de a mă ciocni de un zid, mi se pare, dimpotrivă, că descopăr divinitatea. Căci ai nevoie de cărări adevărate, care şerpuiesc într-un anumit fel, cu o anume culoare a pământului, şi cu un anume desiş de măceşi pe margine. Abia atunci înaintezi spre ceva. Cel care moare de sete păşeşte în vis spre fântâni. Deşi moare.

La fel despre mila mea. Iată cum vorbeşti sforăitor despre chinurile copiilor şi mă surprinzi căscând. Dar nu mi-ai arătat nicio direcţie. Îmi spui: „În acel naufragiu s-au înecat zece copii. Dar nu înţeleg nimic din aritmetica ta şi nu voi plânge de două ori mai tare dacă numărul va fi de două ori mai mare. De altfel, deşi au murit sute de mii de la începuturile imperiului, ţi se întâmplă, totuşi, să iubeşti viaţa şi să fi fericit.

Dar voi plânge un anume copil dacă mă poţi conduce la el pe o cărare deosebită şi, aşa cum printr-o anume floare ajung să înţeleg florile, prin el îi voi regăsi pe toţi copiii, voi plânge, şi nu numai toţi copiii, ci toţi oamenii.

Mi-ai povestit într-o zi despre acela, pipernicit, şchiop, umilit, pe care îl urau cei din sat, căci el trăia ca un parazit, abandonat, sosit într-o seară nu se ştie de unde. Li strigau:

„Eşti râia satului nostru frumos. Eşti ciupercă pripăşită pe rădăcina noastră!”

Dar, întâlnindu-l, îl întrebai:

„Spune-mi, nu ai tată?”

El nu răspundea.

Sau, pentru că nu-i erau prieteni decât animalele şi copacii:

„Pentru ce nu te joci cu copiii de vârsta ta?”

Iar el ridica din umeri, fără aţi răspunde. Căci cei de vârsta lui aruncau în el cu pietre, fiindcă şchiopăta şi venea de departe, acolo unde totul este rău.

Dacă îndrăznea să intre în joc, copiii frumoşi şi sănătoşi se strângeau împotriva lui:

„Mergi ca un crab, iar satul tău te-a lepădat! Acum îl sluţeşti pe al nostru! Şi era un sat frumos!”

Şi atunci îl vedeai cum se întoarce şi se îndepărtează, târând piciorul.

Îl întrebai, atunci când îl întâlneai:

„Spune-mi, nu ai nici mamă?”

Dar nu-ţi răspundea. Te privea, timp de o clipă, şi roşea.

Şi totuşi, fiindcă ţi-l închipuiai trist şi îndurerat, nu înţelegeai blândeţea sa liniştită. Astfel era el.

A venit seara în care cei din sat au vrut să-l alunge cu lovituri de ciomag:

„Această sămânţă de nevolnicie să meargă să se înfigă în altă parte!”

Şi i-ai spus atunci, după ce l-ai apărat:

„Spune-mi, nu ai fraţi?”

Atunci chipul i s-a luminat şi te-a privit drept în ochi: „Ba da! Am un frate!”

Şi, roşu de mândrie, ţi-a povestit despre fratele mai vârstnic, un anumit frate, şi nu altul.

Căpitan, undeva, în imperiu. Al cărui cal era de o anumită culoare, şi nu alta, pe spinarea căruia a fost luat o dată el, bicisnicul, el, şchiopul, într-o zi de glorie. O anumită zi, şi nu alta. Şi, într-o zi, fratele cel mare se va întoarce. Şi-l va lua încă o dată pe spinarea 414 calului, în faţa întregului sat. „Dar, îţi spunea copilul, îi voi cere de această dată să mă aşeze în faţa lui, pe coama calului, iar

el va fi de acord! Şi eu voi fi cel care voi vedea în faţă. Şi eu voi fi cel care va comanda: la stânga, la dreapta, mai repede!… Şi de ce fratele meu m-ar refuza? E mulţumit atunci când mă vede râzând. Şi vom fi doi!”

Căci el este altceva decât obiect strâmb, sluţit de pistrui. Şi nu aparţine urâţeniei sale sau lui însuşi. El aparţine unui frate. Şi s-a plimbat, o dată, pe spinarea unui cal de război, într-o zi de glorie!

Şi iată că vine ziua reîntoarcerii. Vei găsi copilul aşezat pe creasta zidului, cu picioarele atârnând. Iar ceilalţi aruncă în el cu pietre:

„Şchiopule, nu ştii să fugi!”

Dar el te priveşte şi surâde. Eşti legat de el printr-un pact. Eşti martorul infirmităţii acelora care nu văd în el decât un copil nevolnic şi şchiop, dar el aparţine unui frate ce va veni călare pe un cal de război.

Şi fratele îl va spăla de ruşinea adunată şi-i va face zid, din gloria lui, împotriva pietrelor. Iar el, cel slab, va fi purificat prin vârtejul stârnit de un cal în galop. Şi nu i se va mai remarca urâţenia, căci fratele său e frumos. Şi umilinţa i se va şterge, căci fratele său i-a adus bucuria şi gloria. Şi el se va încălzi la soarele acestuia. Iar ceilalţi, recunoscându-l, îl vor invita de acum înainte la toate jocurile lor: „Tu, care aparţii fratelui tău, vino să alergi cu noi… eşti frumos prin fratele tău”. Iar el îl va ruga pe fratele lui să-i salte şi pe ei, rând pe rând, pe coama calului său de război, pentru ca şi ei să fie, la rândul lor, îmbătaţi de vânt. Nu ar putea să poarte pică acestui mic popor pentru ignoranţa lui. Îi va iubi şi le va spune: „La fiecare întoarcere a fratelui meu vă voi strânge, iar el vă va povesti despre bătăliile la care a luat parte…”. Deci el se simte legat de tine, fiindcă tu ştii. Şi, pentru tine, el nu este diform, căci în el tu îl vezi pe fratele mai mare.

Însă tu veneai să-i spui că trebuie să uite că există un paradis, o răsplată şi un soare. Veneai să-i smulgi armura care-l făcea să ţină piept cu curaj pietrelor. Veneai să-l înfunzi în noroiul său. Veneai să-i spui: „Caută-ţi existenţa

în altă parte, căci nu mai poţi spera plimbări pe spinarea unui cal de război”. Şi cum l-ai putea anunţa că fratele său a fost gonit din armată, că se îndreaptă cu ruşine spre sat şi că şchioapătă atât de tare, încât, pe drum, oamenii aruncă cu pietre în el?

Iar dacă acum îmi vei spune:

„L-am desprins eu însumi, mort, din mlaştina în care se îneca, căci nu mai putea să trăiască, lipsit de soare…”

Atunci voi plânge nenorocirea oamenilor. Şi, mulţumită unui anume chip bicisnic, şi nu altuia, unui anume cal de război, şi nu altuia, unei anume plimbări într-o zi de glorie, şi nu alteia, unei anume ruşini în pragul unui sat, şi nu alteia, unei anume mlaştini despre ale cărei păsări şi apă săracă mi-ai vorbit, iată că întâlnesc divinitatea, atât de departe merge mila mea faţă de oameni, căci tu m-ai călăuzit pe adevăratul drum, vorbindu-mi de acest copil, şi nu de altul.

Nu căuta în primul rând o lumină care să fie un obiect printre alte obiecte, căci cea a templului încoronează pietrele.

Ungându-ţi cu respect puşca, atât pentru puşcă, cât şi pentru unsoare, numărându-ţi paşii în timp ce-ţi faci rondul, salutându-ţi caporalul pentru el însuşi şi pentru salut, pregăteşti în tine iluminaţia santinelei – împingând piesele de şah în seriozitatea convenţiilor jocului de şah, înroşindu-te de mânie dacă adversarul tău încalcă regulile, pregăteşti în tine iluminaţia învingătorului la şah. Chinuindu-ţi animalele, murmurând împotriva setei blestemând vânturile de nisip, împiedicându-te, şi dârdâind, şi arzând – cu condiţia să rămâi credincios nu jocului patetic al aripilor, care nu este decât falsă poezie a omizii, ci rolului tău de fiecare clipă – poţi să pretinzi să ai parte de iluminaţia pelerinului, care va simţi mai târziu că a făcut pasul miracolului, după bătăile bruşte ale inimii sale.

Mi-a fost refuzată puterea, oricât de poetic ţi-aş fi vorbit despre ea, de a elibera bucuriile ce se află păstrate

în tine. Dar am putut să te ajut la nivelul elementelor. Ţi-am vorbit despre întreţinerea fântânilor, despre vindecarea mâinilor rănite, despre geometria stelelor, ca şi despre nodurile funiilor, atunci când una dintre lăzi aluneca într-o parte. Pentru a-ţi cânta imnul lor l-am chemat pe acela care, înainte de a fi conducător de cămile, navigase timp de cincisprezece ani pe mare şi nu ar fi aflat în aranjarea buchetelor de flori sau 41 e în arta împodobirii dansatoarelor un izvor de poezie mai însufleţitoare decât în de Există noduri care reuşesc să ţină în loc o corabie, dar pe care un deget de copil le desface doar atingându-le. Şi altele care par mai simple decât ondulaţia gâtului unei lebede, dar poţi să-i dai unul dintre de prietenului tău şi să pariezi că nu va reuşi să-l desfacă. Iar dacă va primi pariul, nu vei mai avea altceva de făcut decât să te instalezi pentru a râde în voie, căci asemenea noduri te fac să devii furios, neputând să le dasfaci. Profesorul meu nu uita, în perfecţiunea cunoştinţelor lui, deşi era chior, cu nasul strâmb şi cocârjat, buclele gingaşe cu care trebuie să împodobeşti darul pe care-l oferi femeii iubite. Şi reuşita nu este perfectă decât cu condiţia ca ea să le poată dezlega cu aceeaşi mişcare cu care ar culege o floare.

„Atunci, îţi spunea el, darul tău va fi minunat şi o va bucura!”. Iar tu închideai ochii, atât era de diform în clipa în care mima strigătul de dragoste.

Pentru ce m-ar deranja amănunte care în mod fals îţi par a fi lipsite de însemnătate? Marinarul cinstea o artă despre care ştia din experienţă că îi permitea să transfigureze o simplă funie în cablu de salvare. Şi, pentru că el este condiţie a ascensiunii noastre, acordam jocului valoarea unei rugi. Desigur, puţin câte puţin, de-a lungul zilelor, în timp ce caravana ta se istoveşte, nu mai poţi acţiona asupra ei şi îţi lipseşte puterea rugăciunilor simple, care sunt noduri de funie sau chingi de piele, sau puterea dezvelirii de nisip a fântânilor secate, sau puterea citirii în stele. În jurul fiecăruia s-a îngroşat carapacea de tăcere, şi fiecare devine sărac la vorbă şi aspru la suflet.

Nu te neliniști. Înseamnă că deja crisalida se sparge.

Ai ocolit un obstacol, ai urcat o movilă. Nimic nu deosebește mărăcinii și cremenea deșertului, printre care înaintezi cu greu, de cremenea și mărăcinii de ieri, și iată, totuși, că strigi: „Uite-o!”, simțindu-ți inima bătând mai tare. Tovarășii tăi de caravană se strâng, palizi, în jurul tău. Totul s-a schimbat în inimile voastre, ca la apariția zorilor. Setea pe care ați îndurat-o, bășicile palmelor și picioarelor, oboseala pe care ați simțit-o în arșița soarelui, frigurile nopților, vânturile de nisip care scrâșnesc în dinți și te orbesc, toate animalele părăsite, toți bolnavii și până și tovarășii iubiți pe care i-ați în 4, 7

mormântat, pentru toate acestea sunteți răsplătiți dintr-odată însutit, nu prin beția unei petreceri, nu prin răcoarea unei oaze umbroase, nu prin culorile înșelătoare ale tinerelor fete ce-și spală pânza în apa albastră, nici măcar prin gloria cupolelor care încoronează orașul sfânt, ci printr-un semn imperceptibil, prin steaua cu care soarele binecuvântează cea mai înaltă dintre cupole, invizibilă încă, fiind atât de îndepărtată, de care te despart prăpăstiile în abisul cărora se prăbușește drumul pe care trebuie să-l urmezi, iar apoi povârnișurile pe care trebuie să le urci în timp ce greutatea trupului te trage în jos, și apoi din nou nisipuri, și nisipuri, și un ultim ospăț al soarelui, printre burdufele secătuite, bolnavii și suferinzii tăi. Proviziile de bucurie pecetluite în voi, pentru eliberarea cărora nu există discurs posibil, ies la lumină dintr-odată, în mijlocul cremenilor și al mărăcinilor, în mijlocul nisipurilor care ascund șerpi veninoși, datorită unei stele invizibile, mai palidă decât Sirius, zărită în nopțile în care bântuie simunul, atât de îndepărtată încât aceia dintre voi care nu au ochi de vultur nu reușesc să-i primească lumina, atât de nesigură încât s-ar stinge la o simplă mișcare a soarelui pe cer, o sclipire de stea, și nu numai o sclipire de stea, ci, pentru cei care nu au ochi de vultur, reflex în ochii celui care vede, al sclipirii unei stele, și reflexul unui reflex de stea vă transfigurează. Toate

promisiunile au fost respectate, toate recompensele au fost acordate, toate suferinţele au fost răsplătite însutit, pentru că unul singur dintre voi, care are privire de vultur, s-a oprit brusc şi, arătând cu degetul într-o anumită direcţie în spaţiu, a spus: „Iată!”

Totul s-a împlinit. Nu ai primit nimic în aparenţă. Şi, totuşi, ai primit totul. Iată-te vindecat, pansat, potolât. Spui: „Pot să mor, am văzut oraşul, mor binecuvântat!”. Nu este vorba aici de un contrast palid, ca acela al potolirii setei după sete. Ţi-am vorbit despre puterea lor de suferinţă. Şi ţi se pare cumva că deşertul şi-a slăbit apăsarea? Nu este vorba aici de schimbarea destinului, căci apropierea morţii nu îţi amputează bucuria, dar ceremonialul deşertului te-a înălţat şi, supunându-i-te până la capăt, vei ajunge să trăieşti ziua de sărbătoare, care este pentru tine apariţie a unei albine 4J8 aurite.

Să nu creezi că exagerez în vreun fel. Îmi amintesc de ziua în care, rătăcindu-mă pe podişurile necălcate, mi s-a părut, atunci când am reîntâlnit urmele oamenilor, că este o fericire să mor printre ai mei. Şi, totuşi, nimic nu deosebea o privelişte de cealaltă, decât nişte urme slabe în nisip, pe jumătate spulberate de vânt. Dar totul era transfigurat.

Ce am văzut, chinuit de mila ta, poporul meu, în liniştea iubirii mele? Te-am privit biciuindu-ţi animalele, mergând golit de suflet în căldura soarelui, scuipând nisipul ce ţi se strecurase între dinţi, insultându-ţi câteodată vecinul, sau, poate, strângând unul după altul atâţia paşi identici, păstrând tăcere. Nu ţi-am dat nimic decât mese sărace, sete permanentă, arsuri de soare şi băşici în palme. Te-am hrănit cu cremene şi te-am adăpat cu mărăcini. Apoi, când a sosit ora, ţi-am arătat reflexul reflexului unei albine. Şi ai strigat de recunoştinţă şi dragoste.

Darurile mele sunt lipsite de greutate. Dar ce importanţă au greutatea sau numărul? Pot, doar deschizând mâna, să eliberez o armată de cedri care va

escalada muntele. Este de ajuns o sămânţă?

CE

DACĂ ŢI-AŞ DĂRUI O AVERE GATA FĂCUTA, CA, de pildă, o moştenire neaşteptată, cu ce aş contribui la înălţarea ta? Dacă ţi-aş dărui perla neagră a adâncului mărilor, fără a te supune ceremonialului scufundărilor, cu ce aş contribui la înălţarea ta? Nu te înalţi decât prin ceea ce transformi, căci eşti sămânţă. Nu există dar pe care să ţi-l pot face. Iată pentru ce vreau să te liniştesc atunci când deznădăjduieşti, gândindu-te la ocaziile pierdute. Nu există ocazii pierdute. Acela sculptează fildeşul şi îl transformă în chip de zeiţă sau de regină care îţi încălzeşte inima. Celălalt cizelează aurul pur şi, poate, ceea ce obţine va impresiona mai puţin oamenii. Nici unuia, nici celuilalt, aurul sau fildeşul nu le-au fost dăruite. Şi unul şi celălalt nu au fost decât drum şi trecere. Nu există pentru tine decât materialele din care-ţi vei clădi lăcaşul sfânt. Şi nu duci lipsă de pietre. Aşa cum cedrul nu duce lipsă de pământ. Dar pământul poate să ducă lipsă de cedri şi să rămână întindere stearpă. De ce te plângi? Nu există ocazie pierdută, căci rolul tău este acela de a fi sămânţă. Dacă nu ai aur, sculptează fildeşul. Dacă nu ai fildeş, sculptează lemnul. Dacă nu ai lemn, ia-ţi o piatră.

Ministrul pântecos şi cu pleoape grele, pe care l-am despărţit de poporul meu, nu a aflat, în domeniul său, în mormanele sale de aur şi în diamantele pivniţelor sale, nici măcar o singură ocazie de care să se folosească. Dar acela care se împiedică de un colţ de – piatră se împiedică de o ocazie minunată.

Dacă se plânge că i-au lipsit oamenii, înseamnă că a lipsit oamenilor. Dacă se plânge că nu a fost copleşit de iubire, înseamnă că se înşală asupra iubirii: ea nu este dar pe care să-l primeşti.

Ocazia de a iubi nu îţi lipseşte. Poţi să devii soldatul unei regine. Regina nu trebuie să te cunoască pentru ca tu să fi copleşit. L-am văzut pe geometrul meu îndrăgostit de stele. El transforma în lege pentru spirit un fir de lumină.

Era vehicul, drum şi trecere. Era albina unei stele în floare din care îşi extrăgea mierea. L-am văzut murind fericit din cauza câtorva semne şi figuri în care se transformase. La fel grădinarul grădinii mele, care a făcut să înflorească un trandafir necunoscut. Un geometru poate să lipsească stelelor. Un grădinar poate să lipsească grădinii. Dar nu duci lipsă nici de stele, nici de grădini, nici de pietre rotunde pe ţărmul mării. Nu-mi spune că eşti sărac.

M-am luminat asupra înţelesului odihnei santinelelor mele la ora supei. Există oameni care se hrănesc. Şi glumesc. Şi fiecare îşi înţeapă vecinul. Şi sunt vrăjmaşi ai rondului şi ai orei de veghe. O dată ce corvoada a luat sfârşit, se bucură. Corvoada este duşmanul lor. Dar, în acelaşi timp, ea este condiţia lor. Acelaşi lucru despre război şi despre iubire. Ţi-am vorbit despre războinicul care face ca bărbatul îndrăgostit din el să fie mai strălucitor. Şi despre bărbatul îndrăgostit, plecat la război, care dă mai multă greutate războinicului. Cel care moare în nisipuri este altceva decât un automat nemulţumit. Îţi spune: „Să ai grijă de iubita mea, sau de casa mea, sau de copiii mei…”. Iar tu îi vei cânta sacrificiul.

Am observat că refugiaţii berberi nu ştiau să glumească unul pe seama celuilalt. Să nu creezi că este vorba aici despre un simplu contrast, cum ar fi acela al satisfacţiei pe care o ai scoţându-ţi un dinte bolnav. Contrastele sunt sărace şi fără putere. Poţi, desigur, să dai o mai mare semnificaţie apei, care altfel nu ţi-ar spune nimic, dacă îţi stăpâneşti setea şi îţi impui să nu bei decât o dată pe zi. Plăcerea ta va fi atunci mai mare. Dar ea rămâne plăcere a pântecului, lipsită de interes. La fel ar fi şi mesele santinelelor mele în orele de odihnă, dacă n-ar fi vorba decât de ură faţă de corvoadă. Nu ai afla nimic mai mult decât o poftă sporită de mâncare. Dar mi-ar fi prea uşor să înviorez viaţa berberilor mei, impunându-le să mănânce doar în zilele de sărbătoare…

Dar eu mi-am clădit santinelele prin orele de veghe. Masa lor este cu totul altceva decât îngrijirea pe care o dai

unui animal pentru a-l face să sporească în greutate. Ea este comuniune a santinelelor lângă pâinea serii. Şi, desigur, fiecare ignoră aceasta. Şi totuşi, aşa cum grâul pentru pâine, prin ei, se va transforma în vigilenţă şi în privire aruncată asupra oraşului, vigilenţa şi privirea ce îmbrăţişează oraşul, prin ei, se transformă în religie a pâinii. Şi nu mai este aceeaşi pâine cea pe care o mănânci. Dacă vrei să le descoperi secretul de care ei înşişi nu-şi dau seama, încearcă să-i surprinzi în cartierul rezervat, în timp ce încearcă să cucerească femeile. Le spun: „Eram acolo, pe zid, şi am auzit şuierându-mi la ureche trei gloanţe. Dar nu m-am mişcat, căci nu-mi era frică”. Şi îşi înfig dintâi în pâine cu mândrie. Iar tu, stupid, ascultându-le cuvintele, confunzi pudoarea dragostei cu o lăudăroşenie de soldăţoi. Căci dacă soldatul vorbeşte în acest fel despre ora de rond, nu o face pentru a-şi da mai multă importanţă, ci pentru a se pătrunde de un sentiment pe care nu-l poate descrie. Nu ştie să-şi mărturisească dragostea pe care o simte pentru oraş. Va muri pentru un zeu căruia nu-i cunoaşte numele. I s-a dăruit deja, dar îţi cere să nu-ţi dai seama de aceasta. El însuşi are nevoie de aceeaşi ignoranţă. I se pare umilitor de a da de înţeles că se înşală asupra cuvintelor mari. Neştiind să formuleze ceea ce simte, refuză din instinct să-şi supună ironiei tale divinitatea fragilă. Sau chiar şi propriei sale ironii. Şi îi vezi pe soldaţii mei făcând pe saltimbancii – şi complăcându-se în greşeala ta – pentru a gusta undeva, în adâncul sufletului, ca pe o fraudă, darul minunat al dragostei.

Iar dacă fata le spune: „Mulţi dintre voi – şi asta e trist – vor muri în război…”, îi vei auzi aprobând zgomotos. Dar aprobă prin murmure şi înjurături. Şi totuşi, ea deşteaptă în ei plăcerea tainică de a fi recunoscuţi. Ei sunt cei care vor muri din dragoste.

Iar dacă le vei vorbi despre dragoste, îţi vor râde în nas! îţi închipui că ei sunt din aceia care pot fi păcăliţi să-şi dea sângele prin fraze colorate! Viteji, da, dar din vanitate!

Fac pe saltimbancii din pudoare faţă de dragoste. Şi au dreptate, căci tu, într-adevăr, ai vrea să-i înşeli. Te foloseşti de dragostea pentru oraş pentru a-i face să-ţi salveze hambarele. Puţin le pasă de hambarele tale vulgare. Te vor face să creezi, din dispreţ pentru tine, că înfruntă moartea din vanitate. Tu nu concepi, într-adevăr, dragostea pentru oraş. Ei te ştiu ghiftuit. Vor salva oraşul fără a ţi-o spune, din dragoste, şi îţi vor arunca hambarele salvate, aşa cum arunci cu dispreţ un os unui câine.

CEI

MA SLUJEŞTI ATUNCI CÂND MA CONDAMNI. Desigur, m-am înşelat descriind ţara pe care am visat-o. Am situat prost un fluviu şi am uitat de un sat anume. Şi tu vii, deci, zgomotos şi triumfător, să mă contrazici pentru greşelile mele. Iar eu îţi aprob munca. Am, oare, timp să măsor totul, să inventariez totul? Ceea ce era important era ca tu să priveşti lumea de pe muntele pe care eu l-am ales. Te pasionează această muncă şi mergi mai departe decât mine în direcţia pe care ţi-am arătat-o. Mă sprijini acolo unde eram slab. Şi sunt satisfăcut.

Căci te înşeli asupra intenţiilor mele atunci când îţi închipui că mă negi. Faci parte din rasa logicienilor, istoricilor şi criticilor, care discută despre elementele unei imagini, fără a cunoaşte imaginea. Ce-mi pasă de textele de lege şi de ordonanţe? Tu eşti cel care trebuie să le inventezi. Dacă vreau să creez în tine înclinaţia către mare, îţi voi descrie corabia în mers, nopţile înste422 late şi imperiul de miresme pe care-l răspândeşte în jur o insulă în mijlocul mării. „Va veni ziua, îţi spun, în care intri, fără ca nimic să se schimbe pentru ochi, într-o lume locuită. Insula invizibilă încă, asemenea unui coş cu mirodenii, îşi întinde tejgheaua deasupra mării. Şi-ţi vei afla mateloţii, nu aspri şi ursuzi ca până atunci, ci arzând, fără a-şi da seama pentru ce dorinţe tandre. Căci te gândeşti la clopot înainte de a-l auzi sunând, conştiinţa grosolană are nevoie demult zgomot, pe când urechile deja au surprins sunetul. Şi sunt deja fericit, în timp ce mă

îndrept spre grădina ale cărei margini împrăştie mirosul de trandafiri… Iată pentru ce simţi pe mare, după cum bate vântul, gustul iubirii, sau al odihnei, sau al morţii”.

Dar tu mergi mai departe decât mine. Corabia pe care ţi-am descris-o nu rezistă furtunii şi trebuie să-i modifici un amănunt sau altul. Iar eu aprob. Schimbă-l! Eu nu trebuie să cunosc nimic despre scânduri şi despre cuie. Apoi îmi negi mirodeniile pe care le-am promis. Ştiinţa ta îmi demonstrează că de vor fi altele. Iar eu aprob. Eu nu trebuie să cunosc nimic din problemele tale de botanică. Singurul lucru care mă interesează este ca tu să clădeşti o corabie şi să cucereşti insule îndepărtate de dincolo de mare. Vei naviga, deci, pentru mă contrazice. Şi mă vei contrazice. Îţi voi respectă triumful. Dar mai târziu, încet, în liniştea iubirii mele, voi merge să privesc, după întoarcerea ta, străduţele portului.

Creat prin ceremonialul pânzelor ce trebuie întinse, al stelelor în care trebuie să citeşti şi al punţii ce trebuie spălate, te-ai întors şi, din umbra unde voi sta, te voi asculta cântând fiilor tăi, pentru ca şi ei să navigheze în larg, cântecul insulei care-şi întinde mireasma deasupra mării. Şi voi pleca mulţumit.

Nu poţi să speri nici să mă surprinzi în greşeală, nici să mă negi în esenţa mea. Eu sunt izvor, şi nu consecinţă. Ai, oare, pretenţia să demonstrezi sculptorului că ar fi trebuit să sculpteze un chip de femeie în locul unui bust de războinic? Suporţi femeia sau războinicul. Ei există, în faţa ta, pur şi simplu. Dacă mă întorc înspre stele, nu am de ce să regret marea. Mă voi gândi la stele. Atunci când creez, nu mă surprinde rezistenţa ta, căci m-am folosit de materialele tale pentru a construi o imagine nouă. Şi, la început, vei protesta. „Această piatră, îmi vei spune, ar fi trebuit să fie o frunte, şi nu un umăr.

— E posibil, îţi voi răspunde. Aşa era.

— Această piatră, îmi vei spune, ar fi trebuit să fie un nas, şi nu o ureche.

— E posibil, îţi voi răspunde. Aşa era.

— Aceşti ochi…”, îmi vei spune tu, dar contrazicându-mă, dând înapoi şi avansând, şi aplecându-te la stânga şi la dreapta pentru a mă critica, Va veni clipa în care ţi se va arăta în întreaga ei lumină unitatea creaţiei mele, o anumită imagine, şi nu alta. Şi atunci în tine se va face tăcere.

Puţin îmi pasă de greşelile pe care mi le reproşezi. Adevărul se află dincolo de de Cuvintele îi îmbracă prost şi fiecare dintre de e criticabil. Infirmitatea limbajului meu m-a făcut deseori să mă contrazic. Dar nu m-am înşelat. Niciodată nu am confundat capcana cu captura. Ea este măsură comună a elementelor capcanei. Nu logica este aceea care leagă materialele între de ei divinitatea căreia de îi slujesc împreună. Cuvintele mele sunt stângace şi, în aparenţă, incoerente: dar nu şi eu în mijlocul lor. Eu exist, pur şi simplu. Dacă am înveşmântat un trup adevărat, nu trebuie să-mi mai fac griji despre adevărul faldurilor veşmântului. Dacă femeia e frumoasă, faldurile veşmântului ei se distrug şi se refac în timp ce merge, dar îşi răspund în mod necesar unul altuia.

Nu cunosc logica faldurilor unui veşmânt. Dar anumite falduri, şi nu altele, îmi fac inima să bată şi îmi deşteaptă dorinţa.

CEH

DARUL MEU VA FI, DE EXEMPLU, ACELA DE aţi oferi, vorbindu-ţi despre ea, Calea Lactee, ce domină oraşul. Căci darurile mele sunt, în primul rând, simple. Ţi-am spus: „Iată locuinţele oamenilor împrăştiate sub stele”. Şi asta e adevărat. Căci acolo unde-ţi duci viaţa, dacă o iei înspre stânga, vei găsi staulul şi animalul din el. La dreapta, casa şi soţia. În faţa ta – grădina de măslini. În spate – casa vecinului. Iată direcţiile paşilor tăi în umilinţa zilelor liniştite. Dacă-ţi place să cunoşti aventura altora, pentru ca prin ea să dai măreţie aven424 turii tale – căci atunci ea capătă un înţeles –, vei bate la uşa prietenului tău. Iar copilul său vindecat este direcţie a vindecării copilului tău. Iar grebla sa, care i-a fost furată în timpul

nopţii, sporeşte misterul nopţii tuturor hoţilor cu paşi furişaţi. Iar veghea ta devine vigilentă. Iar moartea prietenului tău te face să te simţi muritor. Dar dacă-ţi place să consumi iubirea, te întorci înspre propria ta casă şi zâmbeşti, aducând în dar pânza cu filigran de aur sau ceainicul strălucitor, sau parfumul, sau orice altceva ce poate fi transformat în surâs, aşa cum hrăneşti veselia unui foc de iarnă turnând în el lemnul mut. Iar dacă atunci când vin zorile va trebui să pleci la muncă, vei pleca, puţin greoi, să trezeşti măgarul ce doarme în staul şi, mângâindu-l pe coamă, îl împingi în faţa ta pe drumul ce va trebui să-l urmaţi.

Iar dacă respiri pur şi simplu, fără a te folosi nici de unele, nici de celelalte, fără a te îndrepta nici către una, nici către cealaltă, te scalzi totuşi într-o privelişte magnetizată, în care există pante, chemări, rugăminţi şi refuzuri. În care paşii ar provoca în tine stări diverse. Posezi nevăzută o ţară de păduri, de deserturi şi da grădinr, şi aparţii, deşi inima îţi este absentă în această clipă, unui anume ceremonial, şi nu altuia.

Iar dacă adaug imperiului tău o direcţie, căci tu priveai în faţă, în spate, la dreapta şi la stânga, dacă deschid în faţa ta această boltă de catedrală ce-ţi permite, în cartierul suferinţei tale, în care, poate, mori înăbuşit, înălţarea spiritului, asemenea celei a unui marinar în largul mării, dacă dai naştere unui timp mai îndelungat decât acela ce ajută ca lanul tău de secară să se coacă, făcându-te astfel să fi bătrân de o mie de ani, sau tânăr de o oră, atunci o direcţie nouă se va adăuga celorlalte. Dacă te vei întoarce înspre iubire, îţi vei purifica în primul rând inima în faţa ferestrei. Vei spune femeii tale, în inima acelui cartier de suferinţă în care mori înăbuşit: „Iată-ne singuri, tu, şi eu, şi stelele”. Şi atâta timp cât respiri, vei rămâne pur. Şi vei fi semn al vieţii, asemenea acelei plante tinere ce a ţâşnit în deşertul sterp, între granit şi stele, ca o deşteptare, fragilă şi ameninţată, dar încărcată de o putere ce se va perpetua de-a lungul secolelor. Vei fi verigă

a unui lanţ, conştient de rolul tău. Sau dacă, aflându-te în casa vecinului tău, te ghemuieşti lângă foc pentru a asculta zgomotul pe care-l face lumea (atât de umil, căci vocea sa îţi va vorbi despre casa vecină sau de întoarcerea vreunui soldat, sau despre căsătoria vreunei tinere fete), atunci înseamnă că am clădit în tine un suflet pregătit să primească aceste mărturisiri. Căsătoria, noaptea, stelele, întoarcerea soldatului, liniştea, vor fi pentru tine o muzică nemaiauzită.

CEIII

ÎMI SPUI CA ACEASTA MÂNA DE PIATRA, groasă şi bătucită, e urâtă. Nu pot să te aprob. Vreau să cunosc statuia înainte de a cunoaşte mâna. Este vorba despre o tânără fată care plânge? Ai dreptate. Este vorba despre un fierar vânjos? Mâna e frumoasă. Acelaşi lucru despre cel pe care nu-l cunosc. Vrei să-mi faci dovada nemerniciei lui: „A minţit, şi-a alungat soţia, a jefuit, a trădat…”

Dar jandarmul este cel care trebuie să cântărească oamenii după faptele lor, căci în manualul lui ei sunt pictaţi în negru şi alb. Iar tu îi ceri să asigure ordinea, şi nu să judece. Acelaşi lucru despre plutonierul care-ţi cântăreşte virtuţile după priceperea ta de a face stânga-mprejur. Desigur, mă sprijin şi pe jandarm, căci cultul ceremonialului domină cultul dreptăţii, el fiind cel ce va crea omul a cărui existenţă dreptatea o va garanta. Dacă dărâmi ceremonialul în numele dreptăţii, omul este cel pe care îl dărâmi, iar dreptatea ta va fi lipsită de obiect. Sunt drept, în primul rând, pentru divinităţile cărora le aparţii. Dar iată că tu îmi ceri nu să hotărăsc dacă cel pe care nu-l cunosc trebuie pedepsit sau iertat – căci atunci aş lăsa în grija jandarmului meu sarcina de a frunzări paginile manualului – ci să dispreţuiesc sau să stimez, ceea ce e cu totul altceva. Căci mi se întâmplă să-l respect pe cel pe care-l condamn, sau să-l condamn pe cel pe care-l respect. Nu mi-am condus, oare, de mai multe ori soldaţii împotriva duşmanului pe care-l iubeam?

Aşa cum cunosc oameni fericiţi, dar nu ştiu nimic

despre fericire, tot aşa nu ştiu nimic despre jaf, ucidere, trădare, dacă de nu sunt un anumit act al unui anumit om. Iar omul nu poate fi cuprins în substanţa sa, aşa cum nu e cuprinsă o statuie în mintea celui care nu o cunoaşte, printr-o neputincioasă zarvă de cuvinte.

Acest om va provoca, deci, duşmănia ta, sau indignarea ta, sau dezgustul tău (din motive obscure, poate, asemenea celor care te fac să nu-ţi placă o anumită muzică). Dar ai fâlfâit în faţa mea un anumit act ca pe un exemplu, şi ai făcut-o pentru a-ţi exprima astfel indignarea şi a o comunica altuia. Căci poetul meu, de asemenea, dacă simte o anumită melancolie faţă de o viaţă sortită morţii, deşi glorioasă încă, va spune: „Soare de octombrie”. Şi, desigur, nu va fi vorba nici de soare, nici de o lună a anului între toate celelalte.

Iar dacă vreau să-ţi povestesc despre un măcel nocturn prin care, năpustindu-mă asupra lui în linişte, pe un nisip elastic, mi-am înecat duşmanul în propriul lui somn, voi lega un anumit cuvânt de un altul, spunând de exemplu: „Săbii de zăpadă”, pentru a prinde în capcană un sentiment informulabil, şi nu va fi vorba aici nici de zăpadă, nici de săbii. În acelaşi fel, vorbindu-mi despre om, vei alege o întâmplare care să aibă valoarea unei imagini într-un poem.

Nemulţumirea ta trebuie să prindă chip. Nimeni nu suportă să fie bântuit de fantome. Ce doreşte femeia ta în această seară? Să-şi împărtăşească nemulţumirea confidentei sale. Să-şi împrăştie nemulţumirea în jurul ei.

Căci eşti astfel făcut, încât nu poţi să trăieşti singur. Şi va trebui să cucereşti printr-un poem. Iată pentru ce, cu o voce volubilă, ea va înşira toate necazurile pe care i le faci. Iar dacă se întâmplă ca prietena ei să ridice din umeri, căci reproşurile sale nu au, evident, nicio valoare, ea nu va fi îmblânzită prin aceasta. Înseamnă că şi-a ales prost imaginile. Nu poate să se îndoiască de existenţa sentimentului ei, fiindcă el există.

Acelaşi lucru despre medic, atunci când îţi este rău.

Ai propus o cauză sau alta. Ai o idee despre aceasta.

Iar el îţi demonstrează că te înşeli. E posibil. Că nu există nimic bolnav în tine. Dar aici protestezi. Ţi-ai ilustrat prost durerea, dar nu ai putea-o pune la îndoială. Doctorul tău e un neştiutor. Şi vei merge din descriere în descriere, până la lumină. Şi, din negare în negare, medicul nu va avea puterea de aţi anula durerea, căci ea există. Femeia ta mânjeşte cu noroi viaţa ta trecută, dorinţele tale, credinţele tale. Nu-ţi foloseşte la nimic 427

să lupţi împotriva nemulţumirii ei. Oferă-i o brăţară de smaralde sau biciuieşte-o.

Te plâng pentru contradicţiile tale şi pentru compromisurile tale, căci de aparţin unui alt nivel decât cel al iubirii.

Iubirea este, înainte de toate, ascultare în tăcere. A iubi înseamnă a contempla. Va veni ora în care santinela mea va îmbrăţişa oraşul. Va veni ora în care vei alătura femeii pe care o iubeşti ceea ce aparţine nu unei mişcări sau alteia, unui detaliu al obrazului sau altuia, unui cuvânt pe care-l pronunţă, ci îi aparţine Ei.

Va veni ora în care doar numele ei îţi va fi de ajuns ca rugăciune, căci nu mai e nimic de adăugat. Va veni ora în care nu vei mai cere nimic. Nici buzele, nici surâsul, nici braţul mângâietor, nici răsuflarea prezenţei sale. Căci îţi este de ajuns ca Ea să existe.

Va veni ora în care nu va mai trebui să-ţi pui întrebări, pentru a le înţelege, nici asupra acestui pas, nici asupra acestui cuvânt, nici asupra acestei hotărâri, nici asupra acestui refuz, nici asupra acestei tăceri. Fiindcă Ea există.

Dar o alta îţi cere să te justifici. Şi deschide un proces faptelor tale. Ea confundă iubirea cu posesiunea. La ce bun să-i răspunzi? Ce vei afla în ascultarea ei? Cereai, în primul rând, să fi primit în tăcere, nu pentru o mişcare sau alta, nu pentru o virtute sau alta, nu pentru un cuvânt sau altul, ci în mizeria ta, aşa cum eşti.

CEIV

AM SIMŢIT REMUŞCAREA DE A NU FI FOLOSIT cu măsură darurile oferite, care nu sunt decât semnificaţie şi drum şi, pentru că le-am râvnit pentru de însele, de a nu fi aflat în de decât pustiu. Căci confundând măsura cu beţia cărnii sau a inimii, nu am simţit nevoia de a mă înălţa prin de îmi place să dau foc pădurii pentru a mă încălzi timp de o oră, căci focul, astfel, îmi pare mai impunător. Şi mi se pare lipsit de interes, atunci când ascult de la înălţimea calului meu şuierând gloanţele, să-mi cruţ zilele. Valorez ceea ce sunt în fiecare clipă, iar fructul care neglijează o etapă a împlinirii lui nu se va naşte niciodată.

Iată pentru ce mi se pare ridicol acel mâzgălitor de hârtie care, în timp ce oraşul său era asediat, a refuzat să urce pe ziduri, din dispreţ, spunea el, faţă de curajul fizic. Ca şi cum ar fi vorba aici despre o stare, şi nu despre o trecere. Despre un scop, şi nu despre o condiţie simplă a permanenţei oraşului.

Căci eu, de asemenea, dispreţuiesc poftele vulgare şi nu am trăit pentru a digera hălci de carne. Dar am slujit, prin strălucirea loviturilor mele de sabie, bucăţilor de carne ce trebuiau împărţite şi mi-am supus sabia permanenţei imperiului.

Şi, desigur, deşi refuz în timpul luptei să-mi măsor loviturile din milă pentru muşchii mei sau din frică, nu mi-ar plăcea ca istoricii imperiului meu să facă din mine o moară de lovituri, căci esenţa mea nu se află în sabie. Şi, deşi nu am încredere în cei delicaţi, care-şi înghit mâncarea ca pe un medicament, astupându-şi nările, nu mi-ar plăcea ca istoricii mei să facă din mine un mâncăcios nepotolit, căci esenţa mea nu se află în pântece. Sunt un arbore bine înfipt în rădăcinile sale şi nu dispreţuiesc nimic din pământul din care de extrag seva. Căci din ea îmi vor creşte ramuri.

Mi-am dat seama că mă înşelam asupra femeilor.

A venit noaptea remuşcărilor, în care mi-am dat seama că nu ştiam să mă folosesc de de Eram asemenea celui care, ignorând ceremonialul, mută piesele de şah cu

o grabă aridă şi, neştiind să-şi afle bucuria în această dezordine, le împrăştie dintr-o lovitură.

În acea noapte, Doamne, m-am ridicat din patul lor cu mânie, înţelegând că eram asemenea animalelor în staul. Eu nu sunt, Doamne, slugă a femeilor.

Una este să reuşeşti o ascensiune pe munte, şi alta să cauţi, purtat în litieră, din privelişte în privelişte, perfecţiunea. Căci abia ai măsurat contururile câmpiei albastre, şi deja te simţi plictisit şi rogi călăuzele să te poarte în altă parte.

Am căutat în femeie darul pe care mi-l putea oferi. Am dorit-o ca pe un sunet de clopot a cărui nostalgie aş fi putut-o gusta. Dar ce să fac cu acelaşi sunet de clopot, ziua şi noaptea? Vei aşeza clopotul în pod şi nu-i vei mai simţi nevoia. Pe o alta, am dorit-o pentru o inflexiune subtilă a vocii atunci când spunea: „Tu, stăpânul meu…”, dar te saturi curând de aceste cuvinte şi vei visa să auzi un cântec nou. Şi chiar dacă ţi-aş da zece mii de femei, una după alta, le vei goli curând de calitatea lor deosebită, şi vei avea nevoie de altele pentru a te simţi mulţumit, căci tu eşti altul, după cum se schimbă anotimpurile, zilele sau vântul.

Şi totuşi, ştiind că nimeni nu va ajunge niciodată la cunoaşterea unui singur suflet de om şi că există, în secretul fiecăruia, o privelişte interioară cu câmpii necălcate, cu prăpăstii de linişte, cu munţi apăsători, cu grădini tainice, şi că aş putea, despre una sau cealaltă, să-ţi vorbesc fără a te plictisi o viaţă întreagă, nu înţelegeam mizeria proviziei pe care una sau alta dintre femeile mele mi-o aducea, şi care nu-mi ajungea nici pentru o masă de seară.

Doamne, eu nu le-am privit ca pe un pământ arabil, la care trebuie să merg în fiecare zi a anului, din zori, cu încălţările mele grele de noroi, cu căruţa mea, cu calul meu, cu grapa mea şi sacul meu de grăunţe, cu previziunile mele despre zilele de vânt sau de ploaie, cu cunoştinţele mele despre buruieni şi, mai presus de toate,

cu fidelitatea mea, pentru a primi de la el ceea ce îmi este destinat, ci le-am redus la rolul de manechine ce împing în faţa ta mărimile satului prin care trece drumul meu în vizita ce-o fac prin imperiu, care-mi recită complimente sau îmi aduc ca omagiu, într-un coş, fructele grădinilor lor. Şi, desigur, vei primi, căci surâsul lor e pur, şi e gingaş gestul cu care-ţi oferă fructele, şi naiv, în intenţiile lui, discursul pe care ţi-l ţin, dar le-ai epuizat darurile, şi le-ai golit dintr-odată de mierea lor atunci când le-ai bătut pe obraz, şi le-ai savurat din ochi emoţia. Desigur, şi de ar putea fi pământ arabil cu orizonturi largi, în care te-ai putea pierde pentru totdeauna dacă ai şti cum trebuie să calci pe el.

Eu însă încercam să recoltez mierea gata făcută de la un stup la celălalt, şi nu să pătrund în această întindere care nu-ţi va oferi nimic la început şi-ţi va cere să faci mii de paşi pentru a o străbate, căci trebuie ca, în tăcere şi timp îndelungat, să-l însoţeşti pe stăpânul domeniilor, dacă vrei să-ţi faci din de o patrie. Eu, 430 care l-am cunoscut pe singurul geometru veritabil, prietenul meu, care putea să mă înveţe zi şi noapte, şi căruia îi aduceam contradicţiile mele pentru a le afla, nu rezolvate, ci văzute de el, şi prin aceasta deja altele, căci el nu auzea la fel ca mine o anumită notă, nu vedea soarele la fel ca mine, nu gusta la fel ca mine mâncarea ce i se oferea, ci, din materialele care îi erau puse în faţa ochilor, el scotea un anumit fruct, cu un anumit gust, şi nu altul – care nu era măsurabil, ci putere în mers a unei anumite calităţi, şi nu alta, într-o anume direcţie, şi nu alta, – eu, care am cunoscut prin el spaţiul şi care mergeam la el aşa cum cauţi vântul mării sau singurătatea, ce aş fi primit de la el dacă aş fi făcut apel nu la om, ci la provizii, nu la arbore, ci la fructe, şi aş fi pretins să-mi satisfac spiritul şi inima prin câteva precepte de geometrie?

Doamne, aşa cum fac cu casa mea, tu îmi dai femeia pentru a o însoţi şi a o descoperi.

„Doamne, îmi spuneam, doar pentru acela care

scurmă pământul, plantează măslinul şi seamănă orzul va veni ora metamorfozelor, de care nu s-ar putea bucura dacă şi-ar cumpăra pâinea de la altul. Va veni ora sărbătorii recoltei. Va veni ora sărbătorii grânelor aşezate în hambar, iar el va împinge cu greutate din umăr poarta ce scârţâie asupra rezervei de soare. Căci el deţine puterea de a incendia, atunci când va sosi ora, pământurile tale negre, colina în care ţi-ai îngropat sămânţă, deasupra căreia pluteşte încă gloria plevei ce nu s-a depus.

Doamne, îmi spuneam, m-am înşelat asupra drumului ce trebuie urmat, m-am repezit printre femei ca într-o călătorie fără scop.

M-am istovit alături de de ca într-un deşert fără sfârşit, în căutarea oazei ce nu aparţine iubirii, ci se află dincolo de ea.

Am căutat o comoară ascunsă în de ca pe un obiect ce trebuie descoperit printre alte obiecte. Le-am măsurat din ochi perfecţiunea, le-am cunoscut graţia mişcărilor. Am suferit de o spaimă care avea o direcţie Am simţit o sete care avea un remediu. Dar, fiindcă m-am înşelat asupra drumului, am privit adevărul tău în faţă, fără a-l înţelege.

Am fost asemenea nebunului care apare noaptea, în mijlocul ruinelor, înarmat cu o sapă, o lopată şi o daltă.

Şi dărâmă zidurile. Şi răstoarnă pietrele, punând urechea «I

pe dalele grele. Se agită, cuprins de o fervoare întunecată, căci el se înşală, Doamne, el caută o comoară care să fie provizie gata strânsă, ascunsă de secole în taina unei hrube, asemenea unei perle în cochilia sa, tinereţe pentru cel bătrân, mărturie a bogăţiei pentru avar, mărturie a iubirii pentru îndrăgostit, mărturie a mândriei pentru orgolios – şi, totuşi, cenuşă şi vanitate, căci nu există fruct care să nu aparţină unui arbore, nu există bucurie pe care să n-o fi clădit. Zadarnic cauţi printre pietre una care să te însufleţească mai mult decât alta. În truda sa între ruine nu va afla nici glorie, nici bogăţie, nici iubire.

Asemenea, deci, nebunului care scurmă noaptea în gol, nu am aflat în voluptate nimic care să fie altceva decât plăcere inutilă de avar. Nu am aflat în ea decât pe mine însumi. Dar ecoul propriei mele plăceri mă oboseşte.

Vreau să clădesc ceremonialul iubirii astfel încât sărbătoarea să mă conducă undeva. Căci nimic din ceea ce caut, de care mi-e sete şi de care oamenilor le e sete, nu se află la nivelul materialelor de care dispun. Se rătăceşte cel ce caută printre pietre ceea ce nu ţine de esenţa lor, în timp ce s-ar putea folosi de de pentru a clădi o bazilică, bucuria sa neputând să se afle într-o piatră printre altele, ci într-un anume ceremonial al pietrelor, o dată catedrala înălţată. Astfel, risipesc femeia dacă nu ştiu să citesc dincolo de ea.

Doamne, voi fi fericit privind cum doarme acea femeie goală, văzând-o frumoasă, delicată şi cu sâni fierbinţi, şi pentru ce nu mi-aş afla în ea răsplata?”

Dar am înţeles adevărul tău. Este important cu aceea care doarme şi pe care o voi trezi curând, doar întinzându-mi umbra asupra ei, să nu fie un zid de care mă izbesc, ci o poartă care, deschizându-se, duce undeva

— Şi, deci, să nu o risipesc în materiale diverse, căutând comoara, cu neputinţă de găsit, ci s-o păstrez bine, legată şi unică în liniştea iubirii mele.

Şi cum aş putea fi dezamăgit? Desigur, e dezamăgită aceea care primeşte o bijuterie. Există un smarald mai frumos decât opalul tău. Există un diamant mai frumos decât smaraldul. Există diamantul regelui, mai frumos decât toate. Nu am ce să fac cu un obiect în 432 drăgit pentru el însuşi, dacă nu are înţelesul perfecţiunii. Căci trăiesc nu din lucruri, ci din înţelesul lucrurilor.

Şi totuşi, acest inel prost făcut, sau acest trandafir veşted, cusut într-un săculeţ de pânză, sau acest ceainic, fie şi de cositor, din care-ţi bei ceaiul alături de ea, înaintea clipei de iubire, sunt de neînlocuit, fiind obiecte ale unui cult. Nu cer decât ca divinitatea să fie perfectă, iar atunci obiectul grosolan din lemn, dacă aparţine cultului ei,

participă la perfecţiune.

Acelaşi lucru despre femeia adormită. Dacă o voi privi doar pentru ea însăşi, mă voi sătura curând şi voi căuta alta. Căci ea e mai puţin frumoasă decât alta, sau mai aspră, şi chiar dacă este perfectă în aparenţă, nu poate să-mi dea acel sunet de clopot a cărui nostalgie o încerc, nu ştie să spună: „Tu, stăpânul meu…”, care pe buzele alteia ar fi muzică ce ţi-ar mişca inima.

Dormi liniştită în imperfecţiunea ta, femeie imperfectă. Nu mă izbesc de un zid. Nu eşti scop, răsplată, sau bijuterie venerată pentru ea însăşi, de care m-aş sătura curând, eşti drum, vehicul şi convoi. Şi nu mă voi sătura niciodată de a mă împlini.

cev

AM ÎNŢELES CĂ SĂRBĂTOAREA ESTE CLIPA în care treci de la o stare la alta, când respectarea ceremonialului te-a pregătit pentru a lua naştere. Ţi-am vorbit despre corabie. După ce, timp îndelungat, s-a înălţat prin scânduri şi cuie, devine, după ce ai uns-o cu smoală, pregătită a se uni cu marea. Şi o uneşti. Aceasta este clipă de sărbătoare. Dar nu te vei instala, pentru a trăi din ea de acum înainte, în clipa lansării în larg a corăbiei.

Ţi-am vorbit despre copilul tău. Naşterea lui e sărbătoare. Dar nu îţi vei freca mâinile în fiecare zi de acum înainte, timp de câţiva ani, de bucurie că s-a născut. Vei aştepta, pentru o altă sărbătoare, o transformare, asemenea celei în care fructul arborelui tău se va preschimba în izvor al unui arbore nou, perpetuându-şi dinastia. Ţi-am vorbit despre grânele strânse. Va veni ziua recoltei. Apoi cea a semănatului. Apoi sărbătoarea primăverii, care schimbă seminţele tale în iarbă mătăsoasă ca o întindere de apă proaspătă. Şi aştepţi din nou, şi din nou va veni sărbătoarea recoltei. Şi aşa mai departe, din sărbătoare în sărbătoare, până la moarte, căci nu există provizie. Şi nu există nicio sărbătoare la care să nu ajungi venind de undeva şi prin care să nu te îndrepţi într-o altă direcţie. Ai mers timp îndelungat. Poarta se deschide.

Aceasta este clipa de sărbătoare. Dar nu vei trăi din ea mai mult decât dintr-o alta. Şi, totuşi, vreau să te bucuri atunci când treci pragul care te duce undeva şi să-ţi păstrezi bucuria pentru momentul în care îţi vei străpunge crisalida. Căci tu eşti foc lipsit de durere, iar iluminarea santinelei nu poate fi simţită în fiecare minut. O rezerv, dacă se poate, pentru ziua de victorie în care vor răsuna tobele şi trâmbiţele. Trebuie să se refacă în tine ceva care se aseamănă dorinţei şi nu poate fi tot timpul treaz.

Înaintez încet, un pas uşor pe dalele de aur, şi încă unul, în adâncimea palatului meu. Îmi pare, la ora prânzului, un rezervor în care s-a adunat răcoare. Propriul meu pas mă leagănă: plutesc inepuizabil în direcţia pe care am ales-o.

Se scurg încet pereţii vestibulului şi, dacă-mi ridic ochii înspre boltă, o văd clătinându-se uşor, asemenea arcului unui pod. Un pas uşor pe dalele de aur, şi încă unul, îmi fac munca încet, asemenea celor ce scot la suprafaţă bolovănişul ce s-a strâns în adâncul unei fântâni. Ştiu încotro mă îndrept şi nu mai aparţin acestui pământ.

Din vestibul în vestibul, îmi continui călătoria. Şi iată zidurile. Şi iată ornamentele suspendate de ziduri, înconjur masa mare de argint deasupra căreia atârnă candelabrele. Şi mângâi cu mâna un stâlp de marmură. E rece. Întotdeauna. Dar iată că pătrund în aripile locuite. Zgomotele ajung la mine ca-ntr-un vis, căci nu mai aparţin acestui pământ.

Şi, totuşi, iubesc atât demult zgomotele casei mele. Îţi va plăcea întotdeauna cântecul tainic al inimii. Nimic nu doarme pe de-a-ntregul. Chiar şi câinele tău, atunci când doarme, cască puţin şi se scutură de o amintire. La fel şi palatul meu, deşi pare adormit la ora prânzului. Există o uşă care se trânteşte, nu se ştie unde, în liniştea lui. Te gândeşti la munca slugilor, a femeilor. Fără îndoială, acesta este domeniul lor. Au împăturit în coşuri 434 pânzele proaspăt spălate. Le-au cărat, păşind două câte două. Iar acum, după ce le-au aşezat, închid la loc uşile dulapurilor.

Şi aceasta este o mişcare care înseamnă că o obligaţie a fost respectată. Ceva s-a împlinit. Fără îndoială, acum va urma odihna, dar cum pot să ştiu? Eu nu mai aparţin acestui pământ.

Din vestibul în vestibul, din lespede în lespede, înconjur încet aripa bucătăriilor. Recunosc sunetul porţelanului. Apoi acela al unui ceainic de argint scăpat pe jos. Apoi acel zgomot slab al unei uşi grele. Apoi tăcere. Apoi un zgomot precipitat de paşi. Ai uitat ceva ce-ţi cere să te întorci, laptele care fierbe, sau copilul care plânge, sau oprirea neaşteptată a unui zgomot familiar. Ceva s-a înfundat în pompă, în cuptor sau în moara de făină. Alergi să pui din nou în funcţiune umila rugăciune…

Dar zgomotul paşilor s-a stins, căci laptele a fost salvat, copilul liniştit, pompa, cuptorul sau moara şi-au reluat litania. Ai îndepărtat o ameninţare. Ai vindecat o rană. Ai îndreptat ceea ce uitaseşi. Ce anume? Nu pot să ştiu. Nu mai aparţin acestui pământ.

Iată că pătrund în domeniul parfumurilor. Palatul meu se aseamănă unei pivniţe în care se pregătesc încet dulceaţa fructelor, aroma vinurilor. Iar eu navighez ca şi cum aş traversa provincii nemişcate. Aici nişte gutui coapte. Închid ochii şi le simt parfumul până departe. Aici, santalul lăzilor de lemn. Dincolo, lespezi proaspăt spălate. Fiecare miros şi-a creat un imperiu timp de generaţii, şi un orb le-ar putea recunoaşte. Desigur, tatăl meu domnea deja asupra acestor colonii. Dar eu plec, fără a mă gândi prea mult la de Nu mai aparţin acestui pământ.

Sclavul, după ritualul întâlnirilor, s-a lipit de zid la trecerea mea. Dar i-am spus, în bunătatea mea: „Arată-mi ce-ai strâns în coş”, pentru ca el să simtă că i se dă importanţă. Şi, cu braţele strălucind, l-a coborât cu grijă de pe cap. Şi mi-a prezentat, cu ochii plecaţi, omagiul său de smochine şi mandarine. Le-am sorbit mirosul. Apoi am surâs. Şi surâsul lui s-a întins atunci, iar el m-a privit drept în ochi, împotriva ritualului întâlnirilor; încordându-şi braţele, şi-a pus coşul deasupra capului, privindu-mă în

continuare în ochi. „Ce înseamnă, m-am întrebat, această lampă aprinsă? Căci rebeliunea sau dragostea se împrăştie asemenea incen diilor! Ce foc secret arde în adâncimea palatului meu, în spatele zidurilor?”. Şi am privit sclavul, ca şi cum ar fi fost abis de mare. „Ah! mi-am spus, necuprins este misterul omului!”. Şi mi-am continuat drumul fără a rezolva enigma, căci nu mai aparţineam acestui pământ.

Am străbătut sala de odihnă. Am străbătut sala Sfatului, în care paşii mei şi-au sporit rezonanţa. Apoi am coborât cu paşi înceţi, din treaptă în treaptă, seara ce duce la ultimul vestibul. Şi, în clipa în care am pătruns în el, am auzit un zgomot surd şi un zăngănit de arme. Am surâs în indulgenţa mea: santinelele mele dormeau fără îndoială, iar palatul meu era asemenea unui stup. Cuprins de somn, mişcându-se abia prin agitaţia albinelor capricioase, care nu-şi găsesc odihna, a celor care uită şi aleargă spre ceea ce au uitat, sau a fierberii veşnice, care mereu schimbă forma vreunui lucru, îl perfecţionează sau îl dezmembrează. La fel, în turma de capre există întotdeauna vreuna care behăie, din oraşul adormit se ridică întotdeauna o chemare de neînţeles, şi în necropola cea mai lipsită de viaţă există totuşi paznicul de noapte care o veghează. Cu pasul meu uşor, mi-am continuat drumul, cu capul aplecat pentru a nu vedea santinelele grăbite să-şi îndrepte hainele, căci acestea nu mai aveau importanţă pentru mine: eu nu mai aparţineam acestui pământ.

Îndreptându-se, ei mă salută, deschid în faţa mea canaturile porţii şi îmi apropii pleoapele în lumina crudă a soarelui, oprindu-mă o clipă pe prag. Căci în faţa mea se întind câmpiile. Colinele rotunde pe care viile mele se încălzesc la soare. Lanurile mele. Mirosul de calcar al pământului. Şi o muzică nouă, aceea a albinelor, a lăcustelor şi a greierilor. Iar eu trec de la o civilizaţie la alta. Căci începeam să respir ora prânzului în toată întinderea imperiului meu.

Şi m-am născut din nou.

CEVI

VIZITA PE CARE AM FĂCUT-O SINGURULUI geometru adevărat, prietenul meu.

are

M-a mişcat să-l văd dând atâta atenţie ceaiului şi tăciunilor încinşi, şi ceainicului, şi şuieratului apei, şi apoi primei înghiţituri… şi aşteptând, căci ceaiulâşi eliberează cu încetineală aroma. Mi-a plăcut că, în timpul acestei scurte meditaţii, a fost mai preocupat de ceai decât de o problemă de geometrie.

„Tu, care cunoşti, nu dispreţuieşti munca umilă…”

Nu-mi răspundea însă. Şi, totuşi, după ce a umplut mulţumit paharele:

„Eu, care cunosc… Ce înţelegi prin asta? Pentru ce acela care cântă la chitară ar dispreţui ceremonialul ceaiului doar pentru motivul că ştie câte ceva despre relaţiile între note? Eu cunosc câte ceva despre relaţiile dintre liniile unui triunghi. Şi, totuşi, îmi place apa cântând şi ceremonialul prin care-l cinstesc pe rege, prietenul meu”.

S-a gândit, şi apoi:

„Ce ştiu eu… nu cred că triunghiurile mele mă învaţă multe lucruri despre plăcerea pe care ţi-o dă ceaiul. Dar se poate ca plăcerea pe care ţi-o dă ceaiul să mă înveţe câte ceva despre triunghiuri…”

— Ce-mi spui, geometrule!

— Atunci când simt ceva, trebuie să descriu ceea ce simt. Aceea pe care o iubesc… Îţi voi vorbi despre părul ei, despre genele ei, despre buzele ei, despre mişcările ei, care sunt muzică ce-mi încântă inima. Oare ţi-aş vorbi despre mişcări, despre buze, despre gene şi despre păr, dacă nu ar exista imaginea unei anume femei pe care o desluşesc dincolo de de? Îţi arăt ceea ce face ca surâsul ei să fie blând. Dar, în primul rând, există surâsul…

Nu am să încerc să răstorn o grămadă de pietre pentru a afla în de secretul meditaţiilor. Căci meditaţia nu

înseamnă nimic la nivelul pietrelor. Trebuie să existe un templu. Şi atunci inima îmi va fi transformată. Şi voi reflecta asupra virtuţilor relaţiilor dintre pietre.

Nu voi căuta în sărurile pământului explicaţia portocalului. Căci portocalul este lipsit de semnificaţie la nivelul sărurilor pământului. Asistând însă la înălţarea portocalului, voi explica prin ea ascensiunea sărurilor pământului.

Trebuie, în primul rând, să simt iubirea. Să contemplu unitatea. Şi apoi voi medita asupra materialelor şi a contopirii lor. Dar nu mă voi interesa de materiale dacă nimic nu le domină. Am contemplat, înainte de toate, triunghiul. Apoi am căutat în triunghi regulile care guvernează liniile. Şi tu ai îndrăgit, în primul rând, o imagine, a unui om, a unei fervori interioare. Şi din ea ţi-ai clădit ceremonialul astfel încât el să o conţină, ca pe o captură prinsă în capcană, şi astfel să o perpetuezi în imperiu. Ce sculptor s-ar interesa de nas, ochi şi barbă doar pentru de însele? Ce rit al unui ceremonial ai putea să impui dacă-l priveşti doar prin el însuşi? Şi ce voi deduce privind liniile, dacă de nu alcătuiesc un triunghi?

Mă supun, în primul rând, contemplaţiei. Dacă voi putea, voi povesti după aceea. Nu am refuzat niciodată iubirea. Refuzul iubirii nu este decât o pretenţie. Desigur, am onorat-o pe aceea care nu ştia nimic despre triunghiuri. Ştia însă mai mult decât mine despre arta de a surâde. Ai văzut vreodată pe cineva surâzând?

— Desigur…

— Aceea, din fibrele chipului său, din genele sale şi din buzele sale, care sunt încă materiale lipsite de semnificaţie, dădea fără efort o capodoperă inimitabilă şi, fiind martor la un asemenea surâs, simţeai pacea lucrurilor şi eternitatea iubirii. Apoi ea îşi risipea capodopera, în timpul care ţi-ar trebui pentru a schiţa un gest şi a te închide într-o altă patrie, în care simţeai dorinţa de a inventa incendiul de unde s-o salvezi, tu, binefăcătorul, atât demult te impresiona. Şi, dacă creaţia ei nu lăsa urme

cu care să poţi îmbogăţi un muzeu, este acesta un motiv ca s-o dispreţuiesc? Eu ştiu să formulez câte ceva despre catedralele gata clădite, ea însă îmi dădea catedrale…

— Dar ce putea ea să te înveţe despre relaţiile dintre linii?

— Sunt lipsite de importanţă obiectele pe care le legi. Ceea ce trebuie să învăţ, în primul rând, este să desluşesc legăturile. Sunt bătrân. I-am văzut murind pe cei pe care-i iubeam, sau vindecându-se. Soseşte seara în care femeia pe care-o iubeşti, cu capul aplecat pe umăr, refuză paharul cu lapte pe care i-l întinzi, asemenea copilului condamnat care refuză sânul, căci laptele, pentru el, a devenit amar. Încearcă un surâs de scuză, căci tu suferi că ea nu se mai hrăneşte prin tine. Iar tu te întorci înspre fereastră, pentru a-ţi ascunde

4. În lacrimile. Şi vezi în faţa ta câmpiile. Şi simţi în acea clipă, ca pe un cordon ombilical, legătura ta cu lucrurile. Câmpurile de orz, câmpurile de grâu, portocalul înflorit care pregăteşte hrana cărnii tale şi soarele care te face să învârţi de la începutul veacurilor moara fântânilor. Ajunge la tine zgomotul convoaielor ce se îndreaptă către apeductul în construcţie, care va potoli setea oraşului în locul celuilalt, măcinat de timp, sau zgomotul căruţei, sau pasul măgarului ce poartă un sac. Şi simţi urcând seva universală care face ca lucrurile să dăinuie. Şi te întorci cu paşi uşori către pat, ştergi obrazul care străluceşte de sudoare. Ea încă este acolo, lângă tine, dar deja cu gândul la moartea apropiată. Câmpiile nu mai înalţă pentru ea cântecul apeductului în construcţie, sau al căruţei, sau al măgarului ce păşeşte mărunt. Parfumul portocalului nu mai există pentru ea, nici dragostea ta.

Şi atunci îţi aminteşti de acei camarazi care se iubeau.

Unul îl căuta pe celălalt, în mijlocul nopţii, din simpla nevoie de a-i auzi glumele şi sfaturile sau din simpla nevoie a prezenţei lui. Unul ducea lipsa celuilalt, dacă acela era plecat. Dar o neînţelegere absurdă i-a despărţit. Şi se

prefac că nu se văd atunci când se întâlnesc. Miracolul este că nu regretă nimic. Regretul iubirii este deja iubire. Şi totuşi ceea ce primea unul de la celălalt nu vor mai primi de la nimeni în lume. Căci fiecare glumeşte, sfătuieşte sau respiră în felul său propriu, şi nu în altul. Şi iată-i deci amputaţi, dar incapabili de a-şi da seama de aceasta. Mândri chiar, şi parcă îmbogăţiţi prin timpul disponibil. Hoinăresc prin faţa tejghelelor, fiecare pentru el. Nu-şi mai pierd timpul cu prietenul. Vor refuza orice efort care i-ar lega din nou de rezervorul în care-şi aflau hrana. Căci acea parte a lor care trăia din acest rezervor a murit, şi cum ar putea să se plângă de vreme ce nu mai există?

Tu însă treci asemenea unui grădinar. Şi vezi ceea ce lipseşte arborelui. Nu din punctul de vedere al arborelui, căci din punctul de vedere al arborelui nu lipseşte nimic: e perfect. Ci din punctul tău de vedere, de divinitate a arborelui, care îndrepţi ramurile acolo unde trebuie. Şi reînnozi firul drept şi cordonul ombilical. Îi împaci. Şi iată-i plecând cu inimile pline din nou de fervoare.

Şi eu am împăcat şi am cunoscut dimineaţa răcoroasă în care femeia iubită îţi cere laptele de capră şi pâinea moale. Şi iată că te apleci asupra ei, cu o mână ţinându-i ceafa, cu cealaltă ridicând paharul până la buzele palide şi privind-o cum bea. Eşti drum, vehicul şi convoi. Îţi pare nu că o hrăneşti, nici măcar că o vindeci, ci că o legi din nou de lucrurile cărora le aparţinea, câmpurile, lanurile, fântânile, soarele. Şi pentru ea, de acum înainte, soarele va învârti moara cântătoare a fântânilor. Şi pentru ea se construieşte apeductul. Şi pentru ea căruţa se clatină pe pietre. Şi, fiindcă ea îţi pare copilăroasă în această dimineaţă, şi nu doritoare de înţelepciune profundă, ci mai degrabă de noutăţile casei şi ale prietenilor, îi spui: „Ascultă…”. Şi ea va recunoaşte măgarul care paşte mărunt. Va râde şi se va întoarce către tine, soarele ei, căci îi e sete de iubire.

Iar eu, care sunt geometru bătrân, am învăţat astfel

multe, căci nu există relaţii în afara celor la care te-ai gândit. Spui: „Eşti asemenea…”. Şi o întrebare moare în felul acesta. Am redat aceluia setea pentru prietenul ei: l-am împăcat. Am redat aceleia setea de lapte şi de iubire. Şi am spus: „Este asemenea…”. Am vindecat-o. Şi enunţând o anumită relaţie între linii, am spus: „În triunghi, acest lucru sau celălalt sunt asemenea…”. Şi astfel, de la o întrebare ce moare, la altă întrebare ce moare, mă îndrept încet înspre Domnul, unde nicio întrebare nu se va mai pune.

Părăsindu-mi prietenul, am plecat cu paşi înceţi, eu care mă vindec de supărările mele pentru că, de pe muntele pe care mă caţăr, se întinde o pace adevărată, ce nu este nici împăcare, nici renunţare, nici amestec, nici împărţeală. Căci în ceea ce ei văd ca pe o contradicţie eu văd o condiţie. Aşa cum constrângerea este condiţie a libertăţii mele, sau regulile împotriva iubirii sunt condiţie a iubirii, sau duşmanul meu iubit este condiţie a existenţei mele, căci corabia n-ar avea formă în lipsa mării.

Din duşman împăcat, în duşman împăcat – dar din duşman nou, în duşman nou – mă îndrept şi eu, de-a lungul pantei pe care o urc, către linişte, în divinitate

— Ştiind că nu trebuie ca o corabie să se opună asalturilor mării, nici ca marea să fie blândă faţă de”!! * corabie, căci altfel primii se vor îneca, iar ceilalţi se vor degrada, conducând plute bune doar pentru spălătoresele de jdânză –, dar ştiind că nu trebuie să te încovoi, nici să pactizezi din falsă iubire, în timpul unui război fără îndurare, care este condiţie a păcii, părăsind în drum morţii, care sunt condiţie a vieţii, acceptând privaţiuni, care sunt condiţie a sărbătorii, paralizii ale crisalidelor, care sunt condiţie a aripilor, căci tu, Doamne, mă legi de ceva mai presus de mine însumi, după voinţa ta, iar eu nu voi cunoaşte nici pacea, nici iubirea în afara ta, căci doar în tine cel care domnea la nordul imperiului meu, şi pe care-l iubeam, şi cu mine ne vom împăca împlinindu-ne, căci doar în tine cel pe care a trebuit să-l pedepsesc, deşi îl

stimam, şi cu mine ne vom împăca împlinindu-ne, căci doar în tine se contopesc, în unitatea lor fără contradicţii, iubirea şi condiţiile iubirii.

CEVII

DESIGUR, ESTE NEDREAPTA IERARHIA CARE te limitează şi te împiedică să te împlineşti. Şi totuşi, luptând împotriva acestei nedreptăţi, vei merge din distrugere în distrugere, până la a topi gheaţa într-o mlaştină lipsită de formă.

Ai vrea ca unii să se asemene altora, confundând egalitatea cu identitatea. Dar eu voi spune că sunt egali cei care slujesc imperiul în acelaşi fel, chiar dacă nu se aseamănă.

Ca şi la jocul de şah: există un învingător şi un învins. Şi se întâmplă ca învingătorul să zâmbească zeflemitor, pentru a-l umili pe cel învins. Căci aşa sunt oamenii. Iar tu vii, cu dreptatea ta, să interzici victoriile la şah. Spui: „Care este meritul învingătorului? Era mai inteligent sau cunoştea mai bine arta jocului. Victoria lui nu este decât expresie a unei stări. L-aş cinsti, oare, dacă ar avea un obraz mai rumen, sau dacă ar fi mai suplu, sau dacă părul i-ar fi mai scurt sau mai lung?”

Eu însă l-am văzut pe cel învins la şah jucând ani întregi. În speranţa sărbătorii victoriei. Căci eşti mai bogat prin existenţa ei, chiar dacă nu îţi aparţine. Asemenea perlei din adâncul mării.

Căci să nu te înşeli asupra invidiei: ea este semn al unei linii de forţă. Am creat o decoraţie. Iar cei aleşi se împăunează cu piatra ce le-am atârnat-o pe piept. Îl invidiezi, deci, pe cel decorat. Şi judeci după dreptatea ta, care nu este decât spirit de compensaţie. Hotărăşti: „Toţi vor purta pietre pe piept”. Şi, desigur, cine va mai fi încântat de acum înainte de o asemenea podoabă? Trăiai nu pentru piatră, ci pentru semnificaţia ei.

Iată, vei spune. Am micşorat suferinţele oamenilor. Căci i-am vindecat de setea de pietre, la care cei mai mulţi dintre ei nu puteau să emită pretenţii. Obiectul invidiei

este, deci, un rău. Şi nu laşi să subziste nimic care să nu poată fi atins. Copilul întinde mâna şi îţi cere steaua. Dreptatea ta îţi va impune datoria de a o stinge.

Acelaşi lucru despre pietrele preţioase. Le depozitezi în muzeu. Spui: „Sunt ale tuturor”. Şi, desigur, poporul tău va defila de-a lungul vitrinelor în zilele de ploaie. Şi vor căsca în faţa colecţiilor de smaralde, căci nu mai există ceremonial care să-i lumineze printr-o anume semnificaţie. Iar pietrele nu vor fi mai strălucitoare decât sticlele.

Ai purificat până şi diamantul de natura sa deosebită. Căci el ar fi putut să le aparţină. L-ai ciuntit de strălucirea pe care o avea, aceea de a fi divin. Acelaşi lucru despre femei, dacă le interzici. Oricât de frumoase ar fi, nu vor fi altceva decât manechine de ceară. Nu am văzut pe nimeni să-şi dea viaţa, oricât de admirabilă ar fi fost imaginea, pentru chipul unei femei pe care basorelieful unui sarcofag l-a perpetuat până la el. Ea te face să simţi melancolia trecutului, nu însă şi cruzimea dorinţei.

Şi, astfel, diamantul tău, ce nu poate fi posedat, nu va mai fi acelaşi. Căci el străluceşte prin această calitate. Te onora şi te înălţa prin sclipirea lui. Dar tu ai transformat diamantele în decoraţii de vitrină. De vor fi onoare a vitrinelor. Dar, fiindcă nu doreşti să fii o vitrină, nu vei mai dori nici diamantul.

Iar dacă vei arde unul dintre de pentru a înnobila prin acest sacrificiu ziua de sărbătoare şi, astfel, a-i spori strălucirea asupra spiritului şi a inimii, nu vei arde nimic. Nu tu eşti cel care vei sacrifica diamantul. El va fi dar al vitrinei tale. Iar ei puţin îi pasă. Nu mai poţi să te joci cu diamantul ce nu-ţi foloseşte la nimic. Dacă vei zidi unul dintre de noaptea, într-un stâlp al templului, pentru a-l dărui zeilor, nu vei dărui nimic. Stâlpul tău nu este decât un depozit, doar cu ceva mai discret decât vitrina, care şi ea este discretă atunci când soarele îţi cheamă poporul să fugă din oraş. Diamantul său nu are valoarea unui dar, fiindcă nu este obiect pe care să-l poţi dărui. El este obiect pe care-l depozitezi. Aici şi dincolo. Şi-a pierdut atracţia.

Şi-a pierdut divinele linii de forţă. Şi ce-ai câştigat prin asta? Eu interzic ca aceia care nu descind din profet să se îmbrace în roşu. Şi cu ce i-am lezat pe ceilalţi? Nimeni nu se îmbrăca în roşu. Iar acum toţi visează să fie îmbrăcaţi în roşu. Am întemeiat puterea culorii şi eşti mai bogat prin existenţa ei, deşi nu îţi este destinată. Şi invidia pe care o simţi este semn al unei linii de forţă noi.

Imperiul ţi se pare perfect, dacă în inima oraşului cel care se va opri cu picioarele în cruce va muri de foame şi de sete. Căci nicio preferinţă nu-l va împinge nici înspre dreapta, nici înspre stânga, nici înainte, nici înapoi. Nu va primi ordine, aşa cum nu va împărţi ordine. Şi nu vei afla în el elanuri nici către diamantul ce nu poate fi posedat, nici către piatra atârnată în piept, nici către veşmântul de culoare roşie. Şi îl vei vedea căscând ore întregi în faţa vânzătorului de stofe colorate, aşteptând ca eu să încarc cu semnificaţiile mele direcţia dorinţelor lui.

Dar, de îndată ce voi fi interzis roşul, îl vei vedea strâmbându-se înspre culoarea violet... sau, dacă este refractar, liber şi ostil onorurilor, dominând convenţiile şi bătându-şi joc de înţelesul culorilor, care ţine de arbitrarul meu, îl vei vedea golind toate rafturile magazinului şi scotocind în rezerve pentru a găsi culoarea care se opune cel mai mult culorii roşu, verdele crud de pildă, şi făcând pe dezgustatul atâta timp cât nu a aflat perfecţiunea perfecţiunilor. După care îl vei vedea mândru de verdele lui crud şi împăunându-se prin oraş, din dispreţ pentru ierarhia culorilor.

Dar astfel l-am însufleţit pentru toată ziua. Căci altfel, îmbrăcat în roşu, ar fi căscat în faţa vitrinelor unui muzeu.

„Eu, spunea tatăl meu, întemeiez o sărbătoare. Dar nu o sărbătoare este cea pe care o întemeiez, ci o relaţie, îi arunc deci pentru scurt timp în închisoare, ca să le fac plăcere, căci ei ţin la seriozitatea ceremonialului lor. Şi eu, de asemenea”.

CEVIII

S-AU LĂSAT ZORILE. ŞI LE PRIVEAM ASEMENEA marinarului care, cu braţele încrucişate, respiră marea. O anumită mare de străbătut, şi nu alta. Le priveam asemenea sculptorului în faţa boţului de lut. Un anumit lut de plămădit, şi nu altul. Le priveam de pe colina pe care mă aflam şi am înălţat această rugă:

„Doamne, se lasă zorii deasupra imperiului meu. Simt această dimineaţă ca pe o harfă. Doamne, se nasc la lumină acele oraşe, crânguri de palmieri, câmpuri de arat şi plantaţii de portocali. Iată, în dreapta mea, golful de mare ce primeşte corăbiile. Şi iată, în stânga mea, muntele albastru, cu versanţii binecuvântaţi pe care pasc oile, înfigându-şi ghearele stâncilor în deşert. Iar dincolo, nisipul încins, în care nu înfloreşte decât soarele.

Imperiul meu aparţine unei anumite imagini, şi nu alteia. Desigur, stă în puterea mea să schimb puţin curba vreunui fluviu, pentru a iriga nisipurile, dar nu în această clipă. Stă în puterea mea să întemeiez aici un oraş nou, dar nu în această clipă. Stă în puterea mea să eliberez, doar suflând asupra seminţei, o pădure victorioasă de cedri, dar nu în această clipă. Căci ezit în această clipă, cu gândul la trecut, care este un anumit trecut, şi nu altul. O anumită harfă, gata de a-şi elibera sunetele.

De ce aş putea să mă plâng, Doamne, eu, care cântăresc, în înţelepciunea mea patriarhală, acest imperiu în care totul este la locul lui, asemenea fructelorîntr-un coş? De ce aş simţi mânie, amărăciune, ură sau sete de răzbunare? Aceasta este urzeala pe care trebuie să lucrez. Acesta este câmpul pe care trebuie să-l ar. Aceasta este harfa pe care trebuie s-o fac să cânte.

Atunci când stăpânul unui domeniu se plimbă în zori pe pământurile lui, îl vezi cum îndepărtează o piatră 444 sau smulge mărăcini. Şi nu se înfurie nici împotriva mărăcinilor, nici împotriva pietrei. Îşi înfrumuseţează pământul şi nu simte nimic altceva decât dragoste.

Pe cea care deschide uşa casei sale în zori, o vezi măturând praful. Nu se înfurie împotriva prafului. Îşi

înfrumuseţează casa şi nu simte nimic altceva decât dragoste.

M-aş putea plânge că acel munte acoperă o anumită frontieră, şi nu alta? Ea opreşte aici, cu calmul unei mâini hotărâte, triburile care vin din deşert. Asta e bine. Voi clădi mai departe, acolo unde imperiul este descoperit, citadelele mele. Pentru ce m-aş plânge de oameni? îi primesc la mine, în aceşti zori, aşa cum sunt. Desigur, unii dintre ei pregătesc o crimă, se gândesc la trădare, ţes o minciună, alţii însă se înarmează pentru muncă, sau milă, sau dreptate. Desigur, pentru a-mi înfrumuseţa pământul, şi eu voi arunca piatra, sau mărăcinii, dar fără să urăsc nici mărăcinii, nici piatra, fără să simt nimic altceva decât dragoste.

Căci am aflat, Doamne, pacea în timpul rugii mele. Mă întorc de la tine. Mă simt grădinar ce se îndreaptă încet înspre arborii săi”.

Desigur, şi eu am simţit, în timpul vieţii mele, mânia, amărăciunea, ura şi setea de răzbunare. La apusul bătăliilor pierdute sau al răscoalelor, de fiecare dată când m-am descoperit neputincios, închis în mine însumi, neputând să acţionez, după voinţa mea, asupra trupelor risipite pe care cuvintele mele nu le mai atingeau, asupra generalilor mei răzvrătiţi care-şi inventau împăraţi, asupra profeţilor smintiţi ce adunau în jurul lor ciorchinii de credincioşi asemenea unor pumni orbi, am cunoscut atunci tentaţia mâniei.

Dar tu vrei să îndrepţi trecutul. Inventezi prea târziu hotărârea fericită. Reiei pasul care te-ar fi salvat, dar, fiindcă timpul a trecut, nu participi decât la putreziciunea unui vis. Desigur, există un general care te-a sfătuit, după calculele lui, să ataci la vest. Reinventezi istoria, faci să dispară cel ce dădea sfaturi. Ataci la nord. Căutând să-ţi deschizi drum şi gâfâind, istovindu-te pe granitul unui munte. „Ah! îţi spui în corupţia visului tău, dacă acela n-ar fi făcut aşa, dacă celălalt n-ar fi vorbit, dacă acela n-ar fi dormit, dacă celălalt n-ar fi crezut sau refuzat să creadă,

dacă acela ar fi fost prezent, dacă celălalt n-ar fi fost, aş fi învingător!”

Dar ei te sfidează, cu neputinţă de şters, asemenea petei de sânge a remuşcărilor. Şi simţi dorinţa de a-i supune supliciilor, pentru a scăpa de ei. Dar poţi să arunci deasupra lor toţi bolovanii imperiului, căci nu vei putea împiedica faptul că ei au existat.

Eşti slab şi laş dacă alergi astfel în viaţă, vânându-i pe cei răspunzători, reinventând un trecut, în putreziciunea visului tău. Din epurare în epurare, îţi vei trimite întreg poporul în faţa călăului.

Aceia au fost, poate, vehicule ale înfrângerii, dar pentru ce ceilalţi, care ar fi fost vehicule ale victoriei, nu i-au dominat pe cei dintâi? Pentru că poporul nu îi susţinea? Pentru ce poporul tău i-a preferat pe păstorii răi? Fiindcă minţeau? Dar minciunile sunt mereu exprimate, căci totul este spus, şi adevărul şi minciuna. Fiindcă plăteau? Dar banii sunt mereu oferiţi, căci întotdeauna vor exista corupători.

Pe cei ce aparţin unui anume imperiu, dacă au fost bine întemeiaţi şi crescuţi, corupătorul i-ar face să zâmbească. Boala pe care le-o ofer nu este pentru ei. Dacă cei ce aparţin unui alt imperiu vor avea inimile obosite, boala pe care le-o ofer îşi va face intrarea printr-unul sau altul, care vor sucomba primii. Şi, trecând de la unul la altul, îi va molipsi pe toţi ceilalţi, căci boala mea li se potrivea. Oare cei care au fost atinşi cei dintâi sunt răspunzători de putreziciunea imperiului? Nu poţi pretinde, în imperiul cel mai sănătos, că nu există purtători de boală! Ei există, în rezervă pentru clipele de decadenţă. Abia atunci se va răspândi boala, care nu avea nevoie de ei, fiindcă şi-ar fi găsit alţii. Dacă boala loveşte via, uscând o rădăcină după alta, nu am de ce să acuz prima rădăcină care a fost lovită. Chiar dacă aş fi ars-o cu un an înainte, o altă rădăcină ar fi slujit drept poartă putreziciunii.

Dacă imperiul se corupe, înseamnă că toţi au colaborat la corupţie. Dacă majoritatea dintre ei o

tolerează, poţi să spui că nu sunt răspunzători? Voi spune că eşti ucigaş dacă un copil se îneacă în mlaştină, iar tu nu-i alergi în ajutor.

E steril, deci, să încerci, în putreziciunea visului, să sculptezi din nou trecutul, decapitând corupători sau complici la corupţie, pe cei laşi sau pe complicii laşităţii, 110 trădătorii sau complicii trădării, căci, din consecinţă în consecinţă, îi voi nimici până şi pe cei mai buni, fiindcă nu mi-au fost de folos şi le voi putea reproşa lenea, indulgenţa sau prostia. În cele din urmă, voi pretinde să nimicesc în om ceea ce este susceptibil de a se îmbolnăvi şi de a oferi un pământ fertil unei anumite seminţe, dar toţi pot să fie bolnavi. Şi cu toţii sunt pământ fertil pentru toate seminţele. Şi va trebui să-i suprim pe toţi. Atunci lumea va fi perfectă, căci va fi purificată de rău. Eu însă spun că perfecţiunea este virtute a morţilor. Ascensiunea se slujeşte de sculptorii proşti sau de prostul gust ca de un îngrăşământ. Nu voi sluji adevărul executându-l pe cel ce se înşală, căci creaţia se clădeşte din greşeală în greşeală. Nu impun un anumit adevăr executându-i pe cei ce slujesc altuia, căci adevărul meu este arbore ce trebuie să se înalţe. Nu cunosc nimic altceva decât pământ arabil, care nu mi-a hrănit încă arborele. Eu sosesc, sunt prezent. Primesc ca moştenire trecutul imperiului meu. Sunt grădinar ce se îndreaptă înspre pământul său… Nu voi reproşa pământului că hrăneşte cactuşi şi rădăcini. Puţin îmi pasă de cactuşi şi mărăcini, dacă eu sunt sămânţă a unui cedru.

Dispreţuiesc ura, nu din indulgenţă, ci fiindcă venind de la tine, Doamne, unde totul este prezent, imperiul îmi este prezent în fiecare clipă. Şi în fiecare clipă o iau de la început.

Îmi amintesc de învăţătura tatălui meu: „Este ridicolă sămânţă care se plânge că pământul se transformă prin ea în salată, şi nu în cedru. Ea nu este decât sămânţă de salată”.

Şi mai spunea: „Cel saşiu surâde unei tinere fete. Ea

se întoarce către cei ce privesc drept. Iar el va spune că aceia care privesc drept corup tinerele fete”.

Sunt vanitoşi aceia ce-şi închipuie că nu datorează nimic încercărilor, nedreptăţilor, greşelilor, ruşinilor prin care au trecut. Este ridicol fructul care dispreţuieşte arborele.

CEIX

AŞA CUM CEL CARE CREDE CĂ-ŞI VA AFLA bucuria în bogăţia grămezii de obiecte, neputincios să o desprindă, căci ea nu se află în de îşi înmulţeşte 447

bogăţiile şi îngrămădeşte obiectele în piramide, agitându-se printre de in pivniţele în care le-a depozitat, asemenea acelor sălbatici care iau pielea de pe tobă pentru a-i captura zgomotul, tot aşa cei care, ştiind că relaţiile de cuvinte ce te constrâng te supun poemului meu, că structurile ce te constrâng te supun sculpturii sculptorului meu, că relaţiile dintre notele unei chitare ce te constrâng te supun emoţiei chitaristului, şi crezând că puterea lor se află în cuvintele poemului, în elementele sculpturii, în notele chitarei, le agită în faţa ta într-o dezordine de nerezolvat şi, negăsind această putere, fiindcă ea nu se află în de îşi exagerează pentru a se face auzite, gălăgia, purtând în tine, în cel mai fericit caz, emoţia pe care ţi-ar da-o o grămadă de vase ce se sparg, emoţie în primul rând de calitate discutabilă, şi apoi de putere discutabilă, fiind chiar mai puţin eficace, călăuzindu-te şi provocându-te cu mai puţină forţă decât dacă ai căuta-o în grosolănia jandarmului meu atunci când îţi zdrobeşte degetele.

Iar dacă doresc să te călăuzesc, spunându-ţi „soare de octombrie”, sau „săbii de zăpadă”, va trebui să construiesc o capcană în care să capturez ceva ce nu ţine de esenţa capcanei. Dar dacă doresc să te emoţionez prin obiectele capcanei, neîndrăznind să-ţi spun melancolie, crepuscul iubită, cuvinte de poem cumpărate de-a gata în bazar şi care-ţi fac greaţă, nu înseamnă că nu voi miza pe slaba acţiune a mimetismului care te impresionează mai

puţin dacă eu voi spune „cadavru” în loc de „coş de trandafiri”, deşi niciunul, nici celălalt nu te călăuzeşte în profunzime, şi voi ieşi din obişnuit, descriindu-ţi suplicii în toate rafinamentele lor. Şi neputând să afli în de emoţia, căci este slabă puterea cuvintelor, care abia dacă te mişcă, atunci când pun în funcţiune mecanică amintirilor, începi să te agiţi frenetic, să înmulţeşti torturile şi amănuntele asupra torturilor şi mirosurile torturilor, ceea ce până la urmă va apăsa mai puţin asupra mea decât piciorul greu al jandarmului meu.

Încercând astfel să te surprind prin slaba putere a şocului neobişnuitului, şi desigur te voi surprinde dacă voi intra, mergând cu spatele, în sala de audienţe în care te primesc, sau dacă, într-un mod mai general, fac apel la orice ar putea fi incoerent şi neaşteptat, agitân148 du-mă astfel nu sunt decât jefuitor ce face zgomot prin distrugere, căci, desigur, la a doua audienţă, nu vei mai fi uimit văzându-mă intrând cu spatele şi, o dată obişnuit nu cu un oarecare gest absurd, ci cu imprevizibilul în absurd, nu vei mai fi uimit de nimic. Şi curând te vei cufunda, morocănos şi lipsit de limbaj, în indiferenţa unei lumi istovite. Şi singura poezie care-ţi va mai putea încă smulge un sunet de suferinţă va fi cea a enormei cizme zimţuite a jandarmului meu.

Căci nu există refractari. Nu există indivizi singuri. Nu există oameni care să se izoleze cu adevărat de ceilalţi. Mai naivi sunt aceştia decât fabricanţii de poezie proastă care amestecă iubirea cu clarul de lună, cu toamna, cu briza şi cu suspine.

„Sunt umbră, spune umbra ta, şi dispreţuiesc lumina”. Dar ea trăieşte datorită luminii.

CEX

TE-ACCEPT AŞA CUM EŞTI. SE POATE CA VREO boală să te împingă să bagi în buzunar bibelourile de aur care-ţi cad sub ochi, dar în rest să fi poet. Te voi primi, deci, din dragoste faţă de poezie. Şi, din dragoste pentru bibelourile mele de aur, le voi ascunde.

Se poate ca, asemenea unei femei, să primeşti secretele care-ţi sunt încredinţate ca pe nişte diamante cu care să te împodobeşti. Căci femeia, în ziua de sărbătoare, se simte importanţă şi glorioasă prin obiectul rar pe care-l expune. Dar se poate de asemenea ca tu să fi dansator. Te voi primi deci din respect pentru dans, dar, din respect pentru secrete, le voi ţine sub tăcere.

Se poate, pur şi simplu, ca tu să fi prietenul meu.

Te voi primi, deci, din dragoste pentru tine, aşa cum eşti. Dacă şchiopătezi, nu-ţi voi cere să dansezi. Dacă urăşti pe unul sau pe altul, nu ţi-i voi impune ca tovarăşi. Dacă ai nevoie de hrană, te voi hrăni.

Nu am să încerc să te divid pentru a te cunoaşte. Tu nu eşti nici acest act, nici celălalt, nici suma lor. Nici acest cuvânt, nici celălalt, nici suma lor. Nu te voi judeca nici după aceste cuvinte, nici după aceste acte. Ci voi judeca actele şi cuvintele după tine.

Îţi voi cere, în schimb, să mă asculţi. Nu am ce face cu prietenul care nu mă cunoaşte şi-mi cere explicaţii. 449

Nu am putere să mă transpun în neputincioasă zarvă a cuvintelor. Sunt un munte. Şi muntele poate fi contemplat. Dar nu ţi-l pot oferi cărându-l cu roaba.

Cum aş putea să-ţi explic ceea ce nu înţelegi de la început prin dragoste? Şi, adeseori, cum ţi-aş putea vorbi? Există cuvinte indecente. Ţi-am vorbit despre soldaţii mei în deşert. Îi privesc în tăcere, în zilele de dinaintea luptei. Imperiul se reazemă pe ei. Ei vor muri pentru imperiu. Iar moartea lor va fi răsplătită prin acest schimb. Cunosc, deci, adevărata lor fervoare. Ce aş afla plecând urechea la zarva cuvintelor? Că se plâng de mărăcini, că-şi urăsc caporalul, că hrana este săracă, iar sacrificiul lor dureros? … Aşa trebuie să vorbească! Nu am încredere în soldatul prea liric. Dacă doreşte să moară pentru caporalul lui, este probabil că nu va muri. Fiind prea ocupat să-ţi debiteze poemul său. Nu am încredere în omida ce se crede îndrăgostită de aripi. Aceea nu va muri niciodată în crisalidă pentru a renaşte. Surd la zarva cuvintelor, în

soldatul meu eu îl văd pe cel ce este, nu pe cel care spune că este. Iar acela, în timpul luptei, îşi va acoperi caporalul cu pieptul său. Prietenul meu este un punct de vedere. Am nevoie să aud vorbindu-mi-se de acolo de unde el îmi vorbeşte, căci astfel el este imperiu deosebit şi provizie inepuizabilă. Se poate ca el să tacă şi, totuşi, să mă copleşească. Şi atunci eu văd lumea cu ochii lui, şi o văd altfel. Îi cer însă ca şi el să ştie de unde îi vorbesc. Abia atunci mă va auzi. Căci cuvintele, întotdeauna, îşi opun înţelesurile.

CEXI

A VENIT DIN NOU LA MINE PROFETUL CU ochi pătrunzători, care zi şi noapte clocea o ură sfântă şi care, pe deasupra, era saşiu.

„Ar trebui, mi-a spus el, să-i salvezi pe cei drepţi.

— Desigur, i-am răspuns, nu există nicio raţiune evidentă să-i pedepsesc.

— Să-i faci să se deosebească de păcătoşi.

— Desigur, i-am răspuns. Cel care e perfect trebuie să fie dat ca exemplu. Pentru un piedestal vei alege

450 cea mai bună statuie a celui mai bun sculptor. Copilului îi citeşti cele mai bune poeme. Ai vrea ca regina să fie cea mai frumoasă. Căci perfecţiunea este o direcţie pe care trebuie s-o arăţi celorlalţi, deşi ţie nu-ţi stă în putere s-o atingi11.

Dar profetul se înflăcăra:

„Şi, o dată ales tribul celor drepţi, va trebui ca doar pe ei să-i salvezi şi astfel, o dată pentru totdeauna, să nimiceşti corupţia”.

— Eh! i-am răspuns eu, mergi prea departe. Căci îmi ceri să despart floarea de arbore. Să înnobilez recolta, suprimând îngrăşămintele. Să salvez sculptorii mari, decapitându-i pe sculptorii neînsemnaţi. Eu nu cunosc decât oameni mai mult sau mai puţin imperfecţi, şi, de la turbă până la floare, ascensiunea arborelui. Şi spun că perfecţiunea imperiului se reazemă pe imperfecţiunea oamenilor.

— Cinsteşti, deci, păcatul!

— Cinstesc la fel demult prostia ta, căci este bine ca virtutea să fie oferită ca o stare a perfecţiunii de dorit şi realizabilă. Şi să fie conceput omul virtuos, deşi el nu poate să existe, în primul rând fiindcă omul este inform, şi apoi pentru că perfecţiunea absolută, acolo unde o poţi găsi, aduce după ea moartea. Dar e bine ca direcţia să aibă un scop. Căci astfel te-ai sătura să mergi înspre un obiect inaccesibil. Am trudit mărşăluind prin deşert. La început, el pare cu neputinţă de atins. Dar, dintr-o dună îndepărtată, eu îmi fac o escală binecuvântată. Ajung la ea şi se goleşte de puterea pe care o avea. Îmi aleg atunci un alt punct al orizontului. Şi dintr-un punct în celălalt, voi ajunge să las în urmă nisipurile.

Lipsa ruşinii este sau un semn de simplitate şi de inocenţă, ca de pildă cea a gazelelor, căci, dacă le-ai putea face să înţeleagă, ai transforma-o în candoare virtuoasă, sau îşi află bucuria în agresiunea asupra pudorii. Şi, deci, se reazemă pe pudoare. Trăieşte din ea şi-i dă naştere. Atunci când trec soldaţii beţi, vezi cum mamele aleargă după fiicele lor, interzicându-le să se arate. Deşi soldaţii imperiului tău utopic, obişnuiţi fiind să-şi plece cu castitate ochii, sunt ca şi absenţi şi nu ar fi niciun inconvenient ca fetele să se scalde goale. Dar pudoarea imperiului meu este altceva decât absenţa lipsei de pudoare (căci cei mai pudici atunci ar fi cei morţi). Ea este fervoare secretă, rezervă, respect faţă de tine însuţi şi curaj. Ea este apărare a fructului copt, pregătindu-l pentru iubire. Iar dacă undeva va trece un soldat beat, el va crea în mine pudoarea.

— Vrei, deci, ca soldaţii tăi beţi să-şi strige blestemăţiile…

— Dimpotrivă, îi pedepsesc, pentru a crea propria lor pudoare. Însă, cu cât o voi fi creat mai bine, cu atât agresiunea va deveni mai atrăgătoare. Simţi mai multă plăcere atunci când urci un pisc ascuţit decât o colină domoală. Când învingi un adversar care-ţi rezistă, şi nu un

nătâng care nu se apără. Doar acolo unde femeile poartă văl te arde dorinţa de a le vedea chipul. Îmi dau seama despre însuşirea liniilor de forţă după asprimea pedepsei care-ţi echilibrează poftele. Dacă zăgăzuiesc un fluviu în munţi, îmi place să măsor grosimea zidului. El este semn al puterii mele. Căci, desigur, împotriva unei mlaştini mi-ar fi de ajuns un perete de carton. Pentru ce să-mi doresc soldaţi lipsiţi de vlagă? Vreau ca ei să apese asupra zidurilor, căci doar atunci ei vor fi impunători în crimă sau în creaţia ce transcende crima.

— Vrei, deci, să-i vezi umflându-se de dorinţele lor destrăbălate.

— Nu. N-ai înţeles nimic”, i-am răspuns.

CEXII

JANDARMII MEI, ÎN OPULENTA LOR PROSTIE, m-au înconjurat:

— Am descoperit cauza decadenţei imperiului. Este vorba de acea sectă care trebuie extirpată.

— După ce ştiţi că sunt legaţi unii de ceilalţi?

Şi mi-au povestit despre coincidenţele din faptele lor, despre înrudirea lor după un semn oarecare şi după locul reuniunilor.

— Şi după ce ştiţi că sunt o ameninţare pentru imperiu?

Şi mi-au descris crimele lor şi tâlhăriile unora dintre ei, şi violurile comise de alţii, şi laşitatea unora, şi urâţenia altora.

— Eu cunosc o sectă şi mai primejdioasă, căci nimeni, 452 niciodată, nu s-a gândit s-o combată!

— Ce sectă? s-au grăbit să mă întrebe jandarmii mei.

Căci jandarmul, fiind născut pentru a lovi, se ofileşte dacă îi tai sursa de hrană.

— Cea a oamenilor, le-am răspuns eu, care poartă o aluniţă pe tâmpla stingă.

Jandarmii mei, neînţelegând nimic, m-au aprobat cu un mormăit. Căci jandarmul poate să lovească fără a înţelege. Loveşte cu pumnii, iar pumnii sunt lipsiţi de

creier.

Totuşi, unul dintre ei, care fusese înainte dulgher, a tuşit de două sau de trei ori:

— Ei nu-şi arată înrudirea. Nu au un loc de întâlnire.

— Desigur, i-am răspuns. Aici este pericolul. Căci trec neobservaţi. Dar imediat ce voi publica decretul care-i va da pradă furiei celorlalţi, vei vedea cum se vor căuta unul pe celălalt, se vor uni unul cu celălalt, vor trăi în comun şi, ridicându-se împotriva justiţiei poporului, vor căpăta conştiinţa propriei lor caste.

— Aceasta este foarte adevărat, au aprobat jandarmii mei.

Dar cel care fusese dulgher a tuşit din nou.

Îl cunosc pe unul dintre ei. E blând. E generos. E cinstit. A fost rănit de trei ori apărând imperiul…

— Desigur, i-am răspuns. Dacă femeile sunt lipsite de judecată, deduci, oare, din aceasta că nu există niciuna care să dea dovadă de raţiune? Dacă generalii sunt gălăgioşi, deduci, oare, din aceasta că nu există niciunul, pe ici – pe colo, care să fie timid? Nu te opri asupra excepţiilor. O dată ce vor fi triaţi cei ce poartă semnul, răscoleşte-le trecutul. Vei vedea că de la ei au pornit crime, răpiri, violuri, jafuri, trădări şi neruşinare. Pretinzi că sunt lipsiţi de asemenea vicii?

— Nu, desigur, au strigat jandarmii, în timp ce poftele li se deşteptau în pumni.

— Atunci când un arbore dă naştere unor fructe putrede, vei reproşa putreziciunea fructelor sau arborelui?

— Arborelui, au strigat jandarmii.

— Şi câteva fructe sănătoase îl absolvă, oare, de vină?

— Nu! nu! au strigat jandarmii care, din fericire, îşi iubeau meseria, iar meseria lor nu le cere să ierte greşelile.

— Deci ar fi echitabil să purificăm imperiul de aceşti purtători de aluniţă pe tâmpla stângă.

Dar cel ce fusese dulgher a tuşit din nou.

— Formulează-ţi obiecţia, i-am spus, în timp ce tovarăşii săi, călăuziţi de flerul lor, aruncau priviri grele de aluzii în direcţia tâmplei sale.

Unul dintre ei şi-a luat inima în dinţi, măsurându-l pe suspect:

— Cel pe care spune că l-a cunoscut… n-o fi, oare, fratele lui… tatăl lui… sau vreunul dintre ai lui?

Şi toţi au mormăit în semn de aprobare.

Atunci mânia mea a izbucnit:

— Mai primejdioasă încă este secta acelora care poartă o aluniţă pe tâmpla dreaptă! Căci nu ne-am gândit nici măcar o dată la ei! Deci ei se ascund şi mai bine. Şi mai primejdioasă este secta acelora care nu poartă niciun fel de aluniţă, căci aceştia se camuflează, invizibili ca nişte conspiratori. Şi, în cele din urmă, din sectă în sectă, voi condamna secta oamenilor în întregime, căci ea este, în mod evident, sursă de crime, de răpiri, de violuri, de jafuri şi de neruşinări. Şi deoarece jandarmii, în afara calităţilor de jandarmi, sunt în primul rând oameni, voi începe cu ei epurarea necesară. Iată pentru ce dau ordin jandarmului din voi să-l arunce pe omul din voi în mizeria carcerelor citadelei mele!

Şi jandarmii mei au plecat, răsuflând greu de surpriză şi reflectând fără folos, căci ei gândesc cu pumnii.

L-am reţinut pe dulgher care-şi pleca ochii şi făcea pe modestul.

— Pe tine te destitui! i-am spus. Dreptatea pentru dulgher, subtilă şi contradictorie, fiindcă lemnul îi rezistă, nu poate fi dreptate pentru jandarm. Dacă manualul îi clasează în negru pe purtătorii de aluniţă pe tâmplă, vreau ca jandarmii mei, doar auzind vorbindu-se de ei, să simtă cum pumnii li se umflă. Vreau, de asemenea, ca plutonierul să te cântărească după ştiinţa ta de a face stânga-mprejur.

Căci dacă el ar avea dreptul să judece, te-ar scuza pentru stângăcia ta, din cauză că eşti poet mare. De asemenea, îl va ierta pe vecinul tău, fiindcă e cucernic. Şi pe vecinul vecinului tău, fiindcă e model de castitate. Şi

astfel dreptatea va domni. Dar dacă, în timpul războiului, soldaţii mei nu vor şti să facă stânga-mprejur şi se vor învălmăşi unii deasupra celorlalţi cu mare 454 zgomot, va urma măcelul. Şi nu vor fi consolaţi prin stima plutonierului lor. Te trimit, deci, înapoi la scândurile tale, de teamă că iubirea ta de dreptate, acolo unde ea nu are ce căuta, să nu răspândească, într-o zi, sânge inutil.

CEXIII

A VENIT LA MINE CEL CE-MI PUNEA ÎNTREBĂRI despre dreptate.

— Ah! i-am spus eu, cunosc acte echitabile, dar nu cunosc nimic despre echitate. Este echitabil să fi hrănit după munca ta. Este echitabil să fi îngrijit atunci când eşti bolnav. Este echitabil să fi liber dacă eşti pur. Dar ceea ce este evident nu merge prea departe... Este echitabil ceea ce e conform ceremonialului.

Cer medicului să străbată deşertul, chiar dacă ar face-o sprijinindu-se în pumni şi în genunchi, pentru a pansa rana unui om. Chiar dacă acest om ar fi un necredincios. Căci întemeiez astfel respectul faţă de om. Dar dacă imperiul este în război împotriva imperiului celui necredincios, cer soldaţilor mei să străbată acelaşi deşert pentru a scoate măruntaiele necredinciosului. Căci astfel întemeiez imperiul.

— Stăpâne... nu te înţeleg.

— Îmi place ca făuritorii de cuie, ce cântă imnul făuritorilor de cuie, să încerce a fura uneltele tăietorilor de scânduri, pentru a sluji cuiele. Îmi place ca tăietorii de scânduri să încerce a-i corupe pe făuritorii de cuie, pentru a sluji scândurile. Îmi place ca arhitectul să-i ţină în frâu pe tăietorii de scânduri, apărând cuiele, şi pe făuritorii de cuie, apărând scândurile. Căci din această tensiune a liniilor de forţă se va naşte corabia, şi eu nu aştept nimic din partea tăietorilor de scânduri lipsiţi de pasiune care venerează cuiele, nici din partea făuritorilor de cuie lipsiţi de pasiune care venerează scândurile.

— Cinsteşti, deci, ura?

— Diger ura şi mă ridic deasupra ei, cinstind doar iubirea. Dar ea nu se leagă decât mai presus de scânduri şi de cuie, prin corabie.

Retrăgându-mă, am înălţat această rugă.

„Accept ca fiind provizorii, Doamne, deşi nu eu sunt cel chemat să înţeleg care este cheia lor de boltă, adevărurile contradictorii ale soldatului ce încearcă să rănească şi ale medicului ce caută să-i vindece. Nu împac, într-o zeamă călduţă, băuturile reci cu cele fierbinţi. Nu doresc ca ei să rănească şi să vindece cu moderaţie, îl pedepsesc pe medicul ce refuză să dea îngrijiri şi-l pedepsesc pe soldatul ce refuză să dea lovituri. Puţin îmi pasă dacă vorbele îşi opun înţelesul. Căci doar această capcană, alcătuită din materiale diverse, reuşeşte să prindă captura în unitatea ei, adică un anumit om, de-o anumită calitate, şi nu altul.

Caut, prin încercări, divinele tale linii de forţă şi, în lipsa evidenţelor, pe care nu le pot afla la nivelul meu, spun că am dreptate în alegerea, riturilor ceremonialului, dacă prin de mă eliberez şi respir. Asemenea sculptorului meu, Doamne, care apasă puţin cu degetul în partea stângă, deşi nu ar şti să spună pentru ce o face. Fiindcă doar aşa i se pare că-şi încarcă lutul de puteri.

Mă înalţ înspre tine asemenea arborelui care se dezvoltă după liniile de forţă ale seminţei sale. Orbul, Doamne, nu ştie nimic despre foc. Dar există în foc linii de forţă ce se simt în palme. Iar el merge înspre foc printre mărăcini, căci orice împlinire e dureroasă. Doamne, eu mă înalţ înspre tine, urcând panta ce duce la împlinire.

Tu nu coborî înspre creaţia ta, iar eu nu pot să sper nimic pentru a mă instrui în afara căldurii focului sau a tensiunii seminţei. Asemenea omizii care nu cunoaşte nimic despre aripi. Nu sper ca o paiaţă să-mi poată spune ceva despre apariţia arhanghelilor. Este inutil să vorbeşti despre aripi omizii sau despre corabie făuritorilor de cuie. Este suficient să existe, prin pasiunea arhitectului, liniile de forţă ale corăbiei. Prin omidă – liniile de forţă ale

aripilor. Prin sămânţă – liniile de forţă ale arborelui. Şi să existi tu, Doamne.

De gheaţă este câteodată singurătatea mea. Iar eu cer un semn, în pustiul părăsirii. Dar tu m-ai învăţat, în timpul unui vis, că orice semn este zadarnic, căci, dacă vei aparţine nivelului meu, nu mă vei mai sili să mă 456 înalţ. Şi ce să fac cu mine, Doamne, aşa cum sunt?

Iată pentru ce înaintez, înălţând rugăciuni fără răspuns, neavând pentru a mă călăuzi, atât sunt de orb, decât o slabă căldură în palmele mele lipsite de putere, slăvindu-te, totuşi, Doamne, pentru că nu-mi răspunzi, căci dacă voi afla ceea ce caut, îmi voi fi încheiat împlinirea.

Dacă ai face către om, fără folos, pasul arhanghelului, omul ar fi împlinit. Nu ar mai tăia scânduri, nu ar mai făuri cuie, nu ar mai lupta, nu i-ar mai îngriji pe ceilalţi. Nu şi-ar mai mătura camera şi nu şi-ar mai îndrăgi femeia. S-ar rătăci el, oare, Doamne, şi nu te-ar mai slăvi, prin mila sa faţă de oameni, dacă te-ar putea privi? Atunci când templul s-a înălţat, văd templul, şi nu oamenii.

Doamne, iată-mă bătrân şi slab, asemenea arborilor bătuţi de vântul iernii. Obosit de duşmanii mei, ca şi de prietenii mei. Nemulţumit în gândirea mea de a fi constrâns să ucid şi să vindec în acelaşi timp, căci simt nevoia să-mi stăpânesc toate contrariile care fac ca soarta să-mi fie atât de crudă. Şi totuşi, constrâns astfel, să urc, dintr-o întrebare moartă în altă întrebare moartă, înspre liniştea ta.

Doamne, pe cel ce se odihneşte la nordul imperiului meu, şi care mi-a fost duşman iubit, pe singurul geometru adevărat, prietenul meu, şi pe mine însumi, care am trecut, vai, dincolo de generaţia mea, aşa cum treci dincolo de versantul unui munte, binevoieşte să ne contopeşti într-unul singur, întru gloria ta, dăruindu-mi somnul în mijlocul acestor nisipuri pustii, unde am muncit cu folos”.

CEXIV

ESTE SURPRINZĂTOR DISPREŢUL TĂU FAŢA de pământul din care ai crescut. Nu respecţi decât obiectele

de artă:

„De ce îi vizitezi pe aceşti prieteni atât de imperfecţi? Cum de-l suporţi pe acela, care are acel defect, sau pe celălalt, care are acel miros? Cunosc alţii, care sunt demni de tine…”

La fel ai putea spune arborelui: „Pentru ce îţi înfigi rădăcinile în bălegar? Eu nu respect decât fructele şi florile”.

Dar eu nu trăiesc decât prin ceea ce transform. Sunt vehicul, drum şi convoi. Iar tu eşti sterp, asemenea unui mort.

cexv

RĂMÂNEŢI NEMIŞCAŢI, FIINDCĂ, ASEMENEA unei corăbii, ce-şi eliberează, după ce a acostat, încărcătura, care înveşmântează cheile portului în culori vii, cu stofele sale aurite, şi mirodeniile sale roşii şi verzi, şi fildeşul său, iată că soarele, asemenea unui fluviu de miere deasupra nisipurilor, dă naştere zilei. Şi rămâneţi ţintuiţi în loc, surprinşi de frumuseţea zorilor, ce se ridică pe versanţii colinei care se înalţă deasupra fântânei. Animalele, care aruncă umbre lungi, stau şi de nemişcate. Niciunul nu se agită: ştiu că se vor adăpa unul după celălalt. Dar un amănunt amână încă procesiunea. Apa nu este împărţită, fiindcă lipsesc adăpătorile după care ai trimis să fie aduse. Cu mâinile proptite în şolduri, priveşti în depărtare şi te întrebi: „Ce fac, oare?”

Cei pe care i-am scos din măruntaiele fântânii curăţite de nisip îşi lasă deoparte uneltele şi-şi încrucişează braţele pe piept. Surâsul lor te-a liniştit. Apa este aici. Căci omul, în deşert, este animal cu botul neîndemânatic, care pipăie în căutarea sânului. Liniştit, surâzi şi tu. Iar conducătorii de cămile, văzându-te, surâd de asemenea. Şi iată că totul este surâs. Nisipurile, în lumina lor, şi chipul tău, şi chipul oamenilor tăi, şi chiar şi animalele, sub învelişul lor, căci ştiu că se vor adăpa, şi stau nemişcate, împăcate în faţa plăcerii. Şi această clipă este asemenea aceleia pe care o trăieşti pe mare, atunci

când o crăpătură în nori îţi revarsă lumina soarelui. Şi simţi dintr-odată prezenţa divinităţii, fără a înţelege de ce, poate din cauza gustului unei răsplăţi (căci o fântână vie în deşert este asemenea unui dar, niciodată aşteptat cu siguranţă, niciodată promis cu siguranţă, poate, de asemenea, din cauza aşteptării comu458 niunii prin apa apropiată, care vă ţine în continuare nemişcaţi. Căci cei ce au desfundat fântâna, ţinându-şi braţele încrucişate pe piept, nu s-au mişcat încă. Căci tu, cu mâinile în şolduri, în vârful colinei, priveşti în continuare acelaşi punct al orizontului. Căci animalele, ale căror umbre alcătuiesc o procesiune pe versanţii de nisip, nu s-au pus încă în mers. Pentru că aceia ce aduc adăpătorile din care se va bea nu apar încă, iar tu continui să te întrebi: „Ce fac, oare?”. Totul este suspendat şi, totuşi, este totul promis.

Şi sunteţi pătrunşi de pacea unui surâs. Desigur, curând veţi bea şi vă veţi bucura de aceasta, dar nu va mai fi vorba decât de plăcere, pe când acum este vorba de iubire. Căci acum oameni, nisipuri, animale şi soare sunt parcă legaţi în semnificaţia lor printr-o simplă groapă între pietre, iar în jurul tău, în diversitatea lor, nu mai afli decât obiectele aceluiaşi cult, elementele unui ceremonial, cuvintele unui imn.

Iar tu, marele preot care va oficia, generalul care va da ordine, maestrul de ceremonii, nemişcat, ţinându-ţi mâinile în şolduri, amânând decizia, întrebi orizontul de unde trebuie să sosească adăpătorile din care se va bea.

Căci lipseşte încă un obiect pentru cult, un cuvânt pentru poem, un pion pentru victorie, o mirodenie pentru ospăţ, un oaspete de onoare pentru ceremonie, o piatră pentru bazilică, astfel încât ea să ţâşnească sub priviri. Undeva, cei care aduc, ca pe o cheie de boltă, adăpătorile, se îndreaptă spre tine, iar tu le vei striga, când vor apărea: „Ei, grăbiţi-vă!”. Nu-ţi vor răspunde. Vor urca în vârful colinei. Vor îngenunchea pentru a instala adăpătorile. Şi atunci nu vei face decât o mişcare. Animalele vor începe să-şi clatine încet procesiunea. Iar oamenii vor începe să le

conducă în ordinea stabilită, cu lovituri de ciomag, şi scoţând strigăte guturale. Şi astfel va începe să se desfăşoare, după ritualul ei, ceremonia darului apei, sub înceata înălţare a soarelui.

CEXVI

AU VENIT LA MINE LOGICIENII, ISTORICII ŞI criticii pentru a argumenta, demonstra şi deduce sistemele lor, din consecinţă în consecinţă. Şi totul era uimitor de exact. Înălţau în faţa mea, care mai de care, 459

societăţi, civilizaţii şi imperii care, într-un fel admirabil, favorizau, eliberau, hrăneau şi îmbogăţeau omul. După ce au vorbit timp îndelungat, i-am întrebat: „Pentru a perora în mod valabil asupra omului, ar trebui, în primul rând, să-mi spuneţi ce este important în om şi pentru om…”

S-au lansat iarăşi, cu voluptate, în construcţii noi, căci dacă le oferi acestora ocazia de aţi ţine discursuri, ei o prind numaidecât şi pornesc pe această cale deschisă asemenea unei şarje de cavalerie, cu zăngănit de arme, cu nori de nisip şi cu învolburarea furtunoasă a alergării. Dar nu se îndreptau în nicio direcţie.

„Deci, le-am spus, după ce încetaseră de a mai face zgomot şi aşteptau complimente (căci ei aleargă nu pentru a fi de folos, ci pentru a fi văzuţi, auziţi şi admiraţi în repeziciunea lor, şi, o dată gălăgia terminată, iau un aer modest), deci, dacă am înţeles bine, pretindeţi că favorizaţi înălţarea a ceea ce este cel mai important în om şi pentru om. Dar am înţeles bine că sistemele voastre îi favorizau creşterea pântecelui, şi aceasta, desigur, este util, dar e un mijloc, şi nu un scop, căci trupul lor trebuie să fie solid asemenea unui vehicul, sau sănătatea lui, dar e vorba aici de un mijloc, şi nu de un scop, căci trebuie să le întreţii organele aşa cum întreţii vehiculul, sau numărul oamenilor, dar acesta este, de asemenea, un mijloc, şi nu un scop. Căci trebuie să sporeşti cantitatea vehiculelor. Desigur, doresc ca imperiul să aibă cât mai mulţi oameni sănătoşi şi bine hrăniţi. Dar spunând toate aceste lucruri

evidente, nu am spus încă nimic despre ceea ce este esenţial, şi anume că omul este o materie la dispoziţia mea. Ce voi face din ea, încotro o voi conduce şi ce trebuie să-i dau pentru ca ea să se înalţe? Căci omul nu este decât vehicul, drum şi convoi…”

Îmi vorbeau despre om aşa cum îmi vorbeşti despre salată. Nu au uitat nimic din ceea ce merită a fi povestit, generaţii de salate care s-au perindat prin grădina mea de legume.

Dar nu au ştiut să-mi răspundă. Căci, miopi şi neputând să vadă mai departe de vârful nasului, nu-i interesa decât calitatea cernelii sau a hârtiei, şi nu semnificaţia poemului.

Am adăugat:

„Eu, care sunt cu picioarele pe pământ şi dispreţuiesc putreziciunea visului, eu, care nu înţeleg insula minunată decât ca pe o construcţie concretă, eu, care nu sunt, asemenea financiarilor, îmbătat de fumurile visului, eu, care, cinstind experienţa, aşez, desigur, arta dansului mai presus de arta jafului, a acaparării, pentru că ea îţi aduce mai multă plăcere şi semnificaţia ei este mai limpede – căci, după ce vei acapara bogăţii, va trebui să le afli o întrebuinţare şi, văzând că dansul îi mişcă pe oameni, îţi vei cumpăra o dansatoare, dar, neştiind nimic despre dans, o vei alege fără geniu şi nu vei poseda în felul acesta nimic, eu, care privesc şi aud – neascultând cuvintele, în liniştea iubirii mele

— Am constatat că nimic nu este mai important pentru om decât un miros de ceară într-o anumită seară, o albină de aur într-o anumită dimineaţă, o perlă neagră ce zace în adâncul mării. Chiar şi financiarilor am constatat că li se întâmplă să-şi schimbe averea greu dobândită prin jaf, acaparare, exploatarea sclavilor, nopţi albe petrecute în munci plictisitoare de contabil, pentru o alună nu mai mare decât o unghie, cu înfăţişarea unei sticle şlefuite, şi care, pentru că se numeşte diamant şi a izvorât din ceremonialul scormonirii în organele pământului, primea

astfel valoarea mirosului de ceară sau a sclipirii albinei şi merita să fie salvată de hoţi, chiar şi cu preţul vieţii.

Mi-am dat seama că darul esenţial este acela al drumului ce trebuie urmat pentru a ajunge să trăieşti ziua de sărbătoare. Şi că, pentru a judeca civilizaţia ta, trebuie să-mi spui care îţi sunt sărbătorile şi ce valoare au pentru inimă, şi – pentru că de sunt clipă de trecere, poartă pe care o laşi în urmă, spargere a crisalidei, după ce transformarea a luat sfârşit – de unde vii şi încotro te duci. Abia atunci voi şti ce fel de om eşti, dacă merită să prosperi în sănătatea ta şi în pântecele tău.

Şi pentru că trebuie, dacă te îndrepţi spre un anume drum, să simţi setea într-o anumită direcţie, şi nu în alta, iar ea îţi va fi de ajuns pentru ascensiune, fiindcă îţi va călăuzi paşii şi va face ca geniul tău să rodească (aşa cum îmi este de ajuns să te învăţ iubirea de mare, pentru ca tu să începi să durezi corăbii), vreau să mă 461

luminezi asupra setei pe care o creezi în oamenii tăi. Căci iubirea, în esenţa ei, este sete de iubire, cultura – sete de cultură, iar plăcerea ceremonialului perlei negre

— Sete pentru perla neagră din adâncul mării”.

CEXVII

SĂ NU JUDECI FĂCÂND O ADUNARE. „DE LA aceia, îmi spui, nu este nimic de aşteptat. Ei sunt grosolănie, dorinţă de profit, egoism, lipsă de curaj, urâţenie”. Dar la fel mi-ai putea vorbi şi despre pietre, care sunt zgrunţuroase, tari, grele şi urâte, nu însă şi despre ceea ce scoţi din pietre: o statuie sau un templu. Am văzut de prea multe ori că o fiinţă nu funcţionează aproape niciodată aşa cum te-ar fi făcut să creezi părţile din care e alcătuită – popoarele vecine, dacă le vei lua pe rând, vei afla că fiecare urăşte războiul, nu doreşte să-şi părăsească vatra, căci toţi îşi iubesc copiii, soţiile şi mesele de sărbătoare, nici să facă sângele să curgă, căci sunt buni la suflet, îşi hrănesc câinii şi-şi mângâie animalele, nici să-i jefuiască pe ceilalţi, căci nu îndrăgesc decât propria lor casă, căreia îi lustruiesc lemnul, şi-i văruiesc pereţii, şi-i împodobesc

grădina cu flori – şi, deci, îmi vei spune: „Prin ei vei afla în lume iubirea de pace…”. Şi, totuşi, imperiul lor este un mare cazan în care fierbe războiul. Şi bunătatea lor, blândeţea lor, mila pentru animalul rănit, emoţia lor în faţa florilor nu sunt decât ingrediente ale unor magii care pregătesc zăngănitul armelor, aşa cum un anumit amestec de zăpadă, de lemn pictat şi de ceară fierbinte îţi pregăteşte bătăile repezi ale inimii, deşi captura, aici, ca şi dincolo, nu este de esenţa capcanei.

Judeci, oare, arborele după elementele care-l compun, îmi vorbeşti, oare, despre portocal criticând rădăcina, sau gustul fibrei sale, sau scoarţa vâscoasă şi zgrunţuroasă, sau arhitectura ramurilor sale? Sunt lipsite de importanţă elementele. Judeci portocalul după portocală.

Acelaşi lucru despre cei pe care-i persecuţi. Luat fiecare în parte, se deosebesc mult. Nu-mi pasă. Arborele lor fabrică din când în când suflete oţelite, gata să-şi sacrifice trupul în suplicii, contrazicând laşitatea 462 celor mai mulţi dintre ei, şi priviri lucide care dezvelesc aşa cum dezveleşti fructul de coajă, adevărul de atributele sale iluzorii, şi, contrazicând poftele vulgare ale celor mai mulţi dintre ei, privesc stelele de la fereastra mansardei lor şi trăiesc dintr-un fir de lumină – şi asta îmi este de ajuns pentru a fi mulţumit. Căci, acolo unde tu vezi contradicţie, eu văd condiţie. Arborele este condiţia fructului, piatra – condiţia templului, iar oamenii – condiţie a sufletului ce străluceşte deasupra întregului trib. Şi, aşa cum în blândeţea, şi reveria, şi iubirea din casa unora, îmi voi trimite soldaţii pentru a le nimici, căci, împotriva aparenţelor, de nu sunt decât ingrediente ale cazanului în care fierbe războiul, ale ciumei, ale crimei şi ale foametei, tot aşa îi vei ierta pe ceilalţi pentru lipsa lor de blândeţe, sau pentru refuzul lor de a visa, ori pentru neputinţa lor de a-şi iubi casele (căci e posibil ca ei să fi fost timp îndelungat nomazi), dacă se dovedeşte că aceste ingrediente sunt condiţie a nobleţei unora dintre ei. Şi

despre aceasta nu pot să prevăd nimic legând cuvintele unul de celălalt, fiindcă nu există o logică în stare să te facă să treci de la un nivel la celălalt.

CEXVIII

SUNT UNII CARE FAC PARADA DE SENTIMENTELE lor şi ar vrea să te facă să creezi că ard zi şi noapte. Mint însă.

Minte santinela de pe ziduri care-ţi cântă zi şi noapte dragostea ei pentru oraş. Ea preferă oraşului supa de fiecare seară.

Minte poetul care zi şi noapte îţi vorbeşte despre beţia poemului. Dacă i se întâmplă să-l doară vreodată burta, puţin îi mai pasă de toate poemele.

Minte îndrăgostitul care pretinde că zi şi noapte e bântuit de imaginea iubitei sale. Un purice ce-l pişcă l-ar face s-o uite. Sau poate plictiseala, şi ar căsca, nemaigândindu-se la ea. Minte călătorul care pretinde că zi şi noapte se îmbată de descoperirile lui, căci, dacă hula este mai puternică, îl vei vedea vărsând.

Minte cucernicul care pretinde că zi şi noapte îl contemplă pe Domnul. Căci divinitatea dispare câteodată

din faţa privirilor lui, aşa cum dispare marea. Şi-l vei vedea mai uscat decât o plajă pietroasă.

Mint aceia ce-şi plâng mortul zi şi noapte. Pentru ce l-ar plânge zi şi noapte, dacă nu-l iubeau zi şi noapte? Căci aveau clipe de ceartă, sau de oboseală, sau de plăceri în afara dragostei. Desigur, cel mort este mai prezent decât cel viu, căci, împlinindu-se, îl contempli în afara contradicţiilor. Dar eşti necredincios, chiar şi morţilor tăi.

Mint toţi aceştia, căci îşi renegă orele de goliciune şi nu au înţeles nimic. Te fac să te îndoieşti de tine, căci, auzindu-i cum îşi afirmă fervoarea, creezi în permanenţa lor şi, la rândul tău, roşind de goliciunea ta, îţi schimbi vocea şi chipul atunci când eşti în doliu, fiindcă te simţi privit…

Dar nu cunosc nimic în afara plictiselii care să poată

fi permanent. Iar plictiseala îţi vine din infirmitatea sufletului tău, care nu ştie să citească nicio imagine dincolo de materiale. Asemenea aceluia care priveşte materialul jocului de şah fără a-şi da seama că o problemă se află ascunsă în el. Dar dacă, din timp în timp, îţi este acordată, ca răsplată a fidelităţii în crisalidă, clipa de iluminare a santinelei sau a poetului, sau a credinciosului sau a îndrăgostitului, sau a călătorului, nu te plânge că nu contempli în permanenţă imaginea care le poartă. Căci există imagini atât de arzătoare, încât îi mistuie pe cei ce le contemplă. Nu poţi avea o sărbătoare în fiecare zi.

Te înşeli deci atunci când condamni oamenii pentru mişcările lor de rutină, asemenea profetului cu ochi saşii, care zi şi noapte clocea o furie sfântă. Căci ştiu prea bine că ceremonialul se degradează în obişnuit, în plictiseală şi-n rutină. Căci ştiu prea bine că virtutea se degradează în concesii făcute jandarmilor. Căci ştiu prea bine că înaltele reguli ale dreptăţii se degradează, devenind paravan pentru jocuri sordide. Dar ce-mi pasă? Ştiu, de asemenea, că omului i se întâmplă să doarmă. M-aş putea plânge atunci de inerţia lui? Ştiu, de ase464 menea, că arborele nu este floare, ci condiţie a florii.

CEXIX

AM DORIT SA ÎNTEMEIEZ ÎN TINE IUBIREA DE frate. Dar, în acelaşi timp, am dat naştere tristeţii de a te despărţi de fratele tău. Am dorit să întemeiez în tine iubirea de soţie. Şi am dat naştere tristeţii de a te despărţi de soţie. Am dorit să întemeiez în tine dragostea de prieten. Şi, în acelaşi timp, am dat naştere tristeţii de a te despărţi de prieten, căci cel care clădeşte fântâni clădeşte, de asemenea, absenţa lor.

Dar văzându-te frământat de despărţire, mai mult decât de orice alt rău, am vrut să te vindec şi să te învăţ ce înseamnă prezenţa. Căci fântâna absentă este, totuşi, un gând mai plăcut pentru cel ce moare de sete decât o lume fără fântâni. Şi chiar dacă eşti exilat pentru totdeauna, undeva departe, vei plânge auzind că ţi-a ars casa.

Cunosc prezenţe generoase, asemenea celor ale arborilor, care-şi întind departe ramurile pentru a vărsa umbră. Căci eu aparţin unui anumit loc şi-ţi voi arăta locuinţa ta.

Aminteşte-ţi despre gustul iubirii atunci când îţi săruţi soţia, fiindcă lumina zorilor a redat culorile legumelor pe care le înalţi în piramidă pe spinarea măgarului tău, înainte de a pleca la drum, pentru a le vinde în târg. Femeia îţi surâde. Rămâne nemişcată în prag, gata ca şi tine pentru muncă, fiindcă-şi va mătura casă, şi-şi va curăţa vasele, şi-ţi va fierbe mâncarea, gândindu-se la tine, la plăcerea a cărei surpriză o plănuieşte, spunându-şi: „De nu s-ar întoarce prea repede, căci mi-ar strica plăcerea surprinzându-mă…”. Nimic, deci, nu o desparte de tine, deşi, în aparenţă, tu ai plecat departe, iar ea doreşte să întârzii. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu tine, căci drumul tău va fi de folos casei, pe care trebuie s-o repari şi s-o înveseleşti. Te-ai gândit ca din câştig să cumperi un covor de lână fină, şi pentru soţie un colier de argint. Iată pentru ce cânţi mergând pe drum şi eşti pătruns de pacea iubirii, deşi, în aparenţă, te exilezi. Îţi clădeşti casa făcând paşi mărunţi şi ajutându-te de baston, îndemnându-ţi măgarul, aşezând încă o dată coşurile pe spinarea lui şi frecându-ţi ochii, căci e încă devreme. Eşti solidar cu femeia ta mai mult decât cu orele de lenevie, atunci când te întorci spre orizont, de pe pragul casei tale, fără a te gândi măcar să-ţi plimbi privirile pentru a savura ceva ce aparţine regatului tău, căci visezi atunci o nuntă îndepărtată la care ţi-ar place să fi prezent, sau te gândeşti la o anumită corvoadă sau la un anumit prieten.

Acum iată că v-aţi mai trezit, măgarul tău încearcă să-şi arate zelul, îi asculţi paşii, ce sunt asemenea unui cântec de pietre, şi te gândeşti la dimineaţa pe care o vei petrece. Zâmbeşti. Căci ai ales deja dugheana în care vei târgui brăţara de argint. Îl cunoşti pe negustor. Se va bucura de vizita ta, căci tu îi eşti prietenul cel mai bun. Te

va întreba despre nevastă. Despre sănătatea ei. Căci soţia ta e preţioasă şi fragilă. Va vorbi atât de frumos despre ea, şi cu o voce atât de pătrunsă, încât trecătorul cel mai puţin subtil, doar auzindu-i laudele, ar crede-o demnă de brăţara de aur. Dar tu vei da drumul unui suspin. Căci aşa e viaţa. Nu eşti rege. Eşti precupeţ de legume. Şi negustorul, de asemenea, va da drumul unui suspin. Şi, după ce veţi fi suspinat, ca un omagiu pentru brăţara de aur, îţi va mărturisi că le preferă pe cele de argint. „O brăţară, îţi va explica el, trebuie să fie, înainte de toate, grea. Iar cele de aur sunt întotdeauna uşoare. Brăţara are înţeles mistic. Este prima verigă a lanţului ce vă leagă unul de celălalt. E plăcut, în iubire, să simţi greutatea lanţului. Pe braţul ridicat cu delicateţe, atunci când mâna îndreaptă voalul, bijuteria trebuie să atârne greu, căci doar aşa îţi va mişca inima”. Şi omul se va întoarce din spatele dughenei cu cel mai greu dintre inelele sale şi te va ruga să-i încerci greutatea, clătinându-l cu ochii închişi şi meditând asupra plăcerii ce o simţi. Vei face experienţa şi vei aproba. Şi vei da drumul unui alt suspin. Căci aşa e viaţa. Nu eşti conducător al unei caravane bogate. Nu ai decât un măgar pe care-l îndemni la drum. Şi-ţi vei arăta măgarul care aşteaptă în faţa uşii, şi nu e viguros deloc, şi vei spune: „Bogăţiile mele sunt atât de puţine, încât azi dimineaţă a alergat la trap sub povara lor”. Negustorul va suspina şi el. Şi după ce veţi fi suspinat amândoi, ca omagiu pentru inaccesibila brăţară grea, îţi va mărturisi că brăţările uşoare, la urma urmei, au mai multă valoare, prin fineţea mai mare a cizelării. Şi ţi-o 4G6 va arăta pe cea care se potriveşte dorinţelor tale. Căci tu ai hotărât deja de câteva zile pe care s-o alegi, după înţelepciunea ta, asemenea unui şef de stat. Trebuie ca o parte din câştig s-o păstrezi pentru covorul de lână fină, o altă parte pentru o greblă nouă, o alta, în sfârşit, pentru hrana de toate zilele…

Iar acum începe dansul adevărat, căci negustorul cunoaşte oamenii. Dacă va ghici că momeala a fost bine aruncată, nu te va slăbi o clipă. Tu îi spui însă că brăţara e

prea scumpă şi-ţi iei rămas bun. El te cheamă înapoi. E prietenul tău. Pentru frumuseţea soţiei tale, e de acord să facă un sacrificiu. L-ar întrista atât demult să se despartă de comoara sa, pentru a o da pe mâinile unei slute. Te întorci, deci, păşind cu încetineală.

Te strâmbi. Cântăreşti brăţara în palmă. Nu au prea mare valoare brăţările care nu sunt grele. Iar argintul nu străluceşte deloc. Eziţi, deci, între a cumpăra o bijuterie sărăcăcioasă sau o stofă frumoasă pe care ai remarcat-o în dugheana vecinului. Dar nu trebuie să arăţi prea mult dispreţ, căci dacă nu va mai avea nădejdea de aţi vinde, te va lăsa să te îndepărtezi. Şi vei roşi din pricina pretextului stângaci pe care-l vei folosi pentru a te întoarce.

Desigur, cel care nu ar şti nimic despre oameni ar crede că asistă la un dans al avariţiei, deşi el este dans al iubirii, şi ar crede, auzindu-te vorbind despre măgari şi despre legume, ori filosofând despre aur sau argint, despre greutate sau fineţe, şi întârziindu-ţi astfel întoarcerea, că te afli foarte departe de casa ta, deşi tu te afli în ea chiar în această clipă. Căci dacă faci paşii ceremonialului iubirii, sau al casei, nu eşti niciodată absent din casă ori din iubire. Absenţa ta nu te desparte, ci te leagă, nu-ţi taie legăturile cu de ei te uneşte. Poţi, oare, să-mi spui care este limita dincolo de care absenţa înseamnă ruptură? Dacă ceremonialul este bine legat, dacă priveşti cu folos înspre divinitatea în care vă uniţi, dacă această divinitate îţi este destul de aproape, cine te va putea despărţi de casă sau de prieteni? Am cunoscut fi care-mi spuneau: „Tatăl meu a murit fără a termina de clădit aripa stângă a casei. O clădesc eu.

Fără a termina de plantat aceşti arbori. Îi plantez eu. Tatăl meu a murit lăsându-mi în grijă să-i continui munca. O continui. Sau să rămân credincios regelui său. 467

Sunt credincios44. Şi în casele acelea nu am simţit ca tatăl să fie mort.

Dacă vei căuta în afara ta sau a prietenului tău rădăcina comună, dacă există pentru amândoi, undeva, în

diversitatea materialelor, un mod divin ce leagă lucrurile, nu există nici distanţă, nici timp în stare s-o despartă, căci divinităţile pe care se întemeiază unitatea voastră nu se poticnesc în faţa zidurilor sau a mărilor.

Am cunoscut un bătrân grădinar care-mi vorbea despre prietenul lui. Trăiseră amândoi ca fraţii timp îndelungat, înainte ca viaţa să-i despartă, bându-şi împreună ceaiul de seară, aniversând aceleaşi sărbători, căutându-se unul pe celălalt pentru a-şi cere sfaturi sau a-şi face destăinuiri. Desigur, aveau puţine să-şi spună. Şi mai degrabă îi vedeai plimbându-se după ce-şi isprăveau munca, privind, fără a scoate un cuvânt, florile, grădinile, cerul şi arborii. Dar dacă unul dintre ei clătina din cap pipăind vreo plantă, celălalt se apleca la rândul său şi, recunoscând urma omizilor, clătina, de asemenea, din cap. Şi florile frumos deschise le ofereau amândurora aceeaşi plăcere.

Dar s-a întâmplat ca un negustor să-l angajeze pe unul dintre ei, iar el s-a alăturat pentru câteva săptămâni caravanei acestuia. Jefuitorii de caravane, apoi întâmplările existenţei, războaiele între imperii, furtunile, naufragiile, ruinele, doliul, l-au purtat ani în şir, ca pe un butoi rătăcit în mare, împingându-l din grădină în grădină, până la marginile lumii.

Şi iată că grădinarul meu, după o bătrâneţe de tăcere, a primit o scrisoare de la prietenul său. Dumnezeu ştie câţi ani făcuse până la el. Dumnezeu ştie câte diligenţe, câţi călăreţi, câte corăbii, câte caravane o purtaseră pe rând, cu încăpăţânarea miilor de valuri ale mării, până la grădina sa. Şi în acea dimineaţă, fiindcă strălucea de fericire şi voia s-o împărtăşească neapărat cuiva, m-a rugat să citesc, aşa cum rogi pe cineva să citească un poem, scrisoarea pe care-o primise. Pândea pe chipul meu emoţia faţă de cele ce voi citi. Desigur, se aflau acolo doar câteva cuvinte, căci cei doi grădinari erau mai îndemânatici la sapă decât la scris. Şi am citit doar: „În această dimineaţă, mi-am curăţat trandafirii…44 apoi,

meditând asupra esenţialului, care mi se părea informulabil, am clătinat din cap, aşa cum ar fi făcut-o ei.

Şi iată că grădinarul meu nu a mai cunoscut odihna. L-ai fi putut auzi punând întrebări despre – geografie, navigaţie, despre curieri şi caravane, despre războaiele între imperii. Trei ani mai târziu, a venit ziua în care întâmplarea m-a făcut să trimit o ambasadă în celălalt capăt al pământului. Am chemat, deci, pe grădinarul meu: „Peti să scrii prietenului tău44. Arborii mei au suferit puţin în zilele care au urmat, ca şi legumele din grădină, şi a fost sărbătoare pentru omizi, căci el îşi petrecea zilele închis în casă, mâzgălind, ştergând, luând totul de la capăt, scoţând limba asemenea unui copil absorbit de joacă, fiindcă ştia că are ceva important de spus şi trebuia să se transporte în întregime, cu adevărul său, în prietenul lui. Trebuia să-şi clădească o punte peste abis, să atingă cealaltă parte din sine însuşi, dincolo de spaţiu şi timp. Trebuia să-şi mărturisească iubirea şi iată că, roşu de emoţie, mi-a prezentat răspunsul său, pentru a pândi încă o dată pe chipul meu un reflex de bucurie ce-l ilumina pe acela căruia rândurile îi erau destinate, pentru a încerca astfel asupra mea puterea destăinuirilor sale. Şi (fiindcă nu există nimic mai important de împărtăşit, căci era vorba despre lucrurile în care el îşi transforma existenţa, asemenea bătrânelor care-şi istovesc ochii brodând pentru a-şi împodobi zeul) am citit că-i destăinuia prietenului, cu scrisul său neîndemânatic, asemenea unei rugăciuni fierbinţi, dar în cuvinte umile: „În această dimineaţă şi eu mi-am curăţat trandafirii…44. Şi am tăcut citind, meditând asupra esenţialului, care începea să-mi apară cu mai multă claritate, căci ei te slăveau, Doamne, unindu-se în tine, dincolo de trandafiri, fără a-şi da seama de aceasta.

Doamne, mă voi ruga pentru mine însumi, căci mi-am învăţat poporul aşa cum mi-a stat în puteri. Fiindcă m-ai supus la prea mare trudă pentru a ajunge la sufletul unuia sau altuia pe care aş fi putut să-i iubesc, şi a trebuit să mă folosesc de un negoţ care, singur, este în stare să aducă

bucurii inimii, căci eşti fericit de o întoarcere anume, de un sunet deosebit al unui glas, de confidenţele celei care-şi închipuie că-şi plânge bijuteria pierdută, când, de fapt, ea plânge deja moartea, ce o va despărţi de toate podoabele. Dar m-ai condamnat la tăcere, astfel ca dincolo de zarva cuvintelor să le desluşesc semnificaţia, căci eu trebuie să mă aplec asupra temerilor oamenilor pe care am hotărât să-i vindec.

Desigur, ai vrut să-mi cruţi timpul pe care l-aş fi pierdut vorbind fără folos, şi năvala de cuvinte despre bijuteria pierdută (şi nimeni nu va ieşi din această contradicţie, căci nu este vorba aici de o bijuterie, ci de moarte), sau despre prietenie, sau despre iubire. Căci iubirea sau prietenia nu se leagă cu adevărat decât prin tine, şi tu eşti cel care hotărăşti şi nu îngădui să ajung la de decât tăcând şi contemplându-te.

Cu ce m-aş simţi mai bogat, de vreme ce ştiu că nu stă în demnitatea ta, nici măcar în bunătatea ta, dacă te-aş putea întâlni la nivelul meu? Căci eu, care mă adresez nu unuia sau altuia, ci plugarului sau păstorului, am mult de dăruit, dar nimic de primit. Iar dacă surâsul meu poate să îmbete de plăcere o santinelă, fiindcă eu sunt rege şi în mine se leagă imperiul crescut din sângele lor, iar astfel, prin mine, prin surâsul meu, imperiul îi răsplăteşte pentru sângele lor, ce aş putea eu, Doamne, să aştept din partea surâsului unei femei? Unora, ca şi celorlalţi, nu le cer să mă iubească, şi puţin îmi pasă dacă mă ignoră sau mă urăsc, cu condiţia ca ei să mă respecte ca drum către tine, fiindcă iubirea eu nu o cer decât pentru tine, căci ei îţi aparţin – şi eu îţi aparţin – legând snopul mişcărilor lor de adoraţie şi dăruindu-l ţie, aşa cum eu dăruiesc imperiului, şi nu mie, veghea santinelei mele, căci eu nu sunt zid, ci sământă care din pământâşi extrage ramurile ce-o vor înălţa spre soare.

Simt câteodată, fiindcă pentru mine nu există rege, Care să mă poată răsplăti cu un surâs, şi trebuie să aştept ora când vei binevoi să mă primeşti şi să mă contopeşti cu

cei ce aparţin iubirii mele, simt, deci, oboseala de a fi singur şi dorinţa de a mă alătura oamenilor poporului meu, căci, fără îndoială, nu sunt încă îndeajuns de pur.

Văzându-l fericit pe grădinarul ce se destăinuie prietenului său, simt câteodată dorinţa să mă leg astfel, în divinitatea lor, de grădinarii imperiului meu. Şi mi se întâmplă să cobor cu paşi uşori, puţin înaintea zorilor, treptele palatului meu, către grădină. Merg înspre tufele 470 de trandafiri. Mă aplec atent asupra vreunei tulpini, eu, care la prânz voi hotărî asupra iertării sau morţii, asupra păcii sau războiului. Asupra supravieţuirii sau distrugerii imperiilor. Apoi, ridicându-mă cu efort, căci am început să îmbătrânesc, spun cu simplitate, în inima mea, pentru a mă alătura, prin singura cale posibilă tuturor grădinarilor vii şi morţi: „Şi eu, în această dimineaţă, mi-am curăţat trandafirii14. Şi puţin contează dacă acest mesaj călătoreşte sau nu ani întregi, dacă ajunge sau nu la unul sau la altul. Căci nu acesta este obiectul mesajului. Pentru a mă alătura grădinarilor mei, am închinat în faţa divinităţii lor un trandafir în zorii zilei.

Doamne, duşmanului meu iubit nu mă voi alătura decât dincolo de mine însumi. Şi pentru el, fiindcă îmi seamănă, este adevărat acest lucru. Eu împart dreptatea după înţelepciunea mea. El împarte dreptatea după înţelepciunea lui. De par contradictorii şi, dacă se înfruntă, sunt hrană pentru războaiele noastre. Dar şi el şi eu, pe drumuri opuse, urmăm, în palmele noastre, liniile de forţă ale aceluiaşi foc. Şi doar în tine, Doamne, de se vor regăsi.

Eu am înfrumuseţat, deci, o dată ce mi-am dus munca la bun sfârşit, sufletul poporului meu. El a înfrumuseţat, o dată ce şi-a dus munca la bun sfârşit, sufletul poporului său. Iar eu, care mă gândesc la el, şi el, care se gândeşte la mine, deşi niciun limbaj nu ne este oferit pentru a ne putea întâlni, atunci când am pronunţat o sentinţă sau am dictat un ceremonial, când am pedepsit sau iertat, putem să spunem, el pentru mine, iar eu pentru el: „În această dimineaţă mi-am curăţat trandafirii…”

Căci tu eşti, Doamne, măsura comună a unuia şi a celuilalt. Tu eşti nodul esenţial al actelor diverse.

„Toate temele exuperiene se întâlnesc în „Citadela”. Fără îndoială, scriitorul a vrut să facă din această operă *„cartea vieţii sale”, sumă de experienţe, gândire şi înţelepciune, împlinire literară*: *„Pe lângă această scriere,* – *mi*-a spus *într-o zi Antoine* – toate *celelalte cărţi ale mele nu sunt decât exerciţii”*.

Pierre Dalloz – *Confluenţe* umnea